

પુસ્તક ૬૦ સુ.]

[અંક ૧ લેા

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

જાન્યુઆરિ સને ૧૯૨૧.

આનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ ગતવર્ષનું અવલોકન	૧-૩
૨ નોંધ	૪
૩ કવિતા	૫
૪ વિચારોની આરોગ્ય ઉપર થતી અમર ...	૬
૫ શ્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ ઇન્ટર્યુચન્સનો સુધા- રલો અભ્યાસક્રમ	૭-૧૫
૬ વાચનમાળાઓની કવિતાઓના નોટેશન ...	૧૬-૧૮
૭ અર્થાપનના પુલાના	૧૯-૨૧
૮ પદ્યાંગ	૨૨-૨૩
૯ કેળવણી ખાતાની જાહેરખબરો ...	૨૪-૨૭
૧૦ જાહેરખબરો	૨૮-૩૦
૧૧ ઇનામ પત્રક	૩૧-૩૨

કેળવણીખાતાના હુકમથી.

તાંત્રી અને પ્રકાશક (ચોકડોગર ૧૯૧૪ થી)

મિ. કેપુરાઈ અરદેસર બાલા, બી. એ.,

પ્રિન્સિપલ, શ્રે રા. ટ્રેનિંગ કોલેજ—અમદાવાદ.

(સર્વ દક્ષ સ્વાધીન રાખ્યા છે).

શ્રી મત્તનાગયજી પ્રિ. પ્રેમમા પંચ મોતીરાત કાળીનસે જાણ્યું.
સ્વિલ્લ કલ્પિતાસ સામે પાનાલાઈની વારીમાં—અમદાવાદ.

સૂચના.

૧. પત્ર સંબંધી લખાવું—એડિટર તરફ મોકલવું. છાપવા મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ ચોકખે અક્ષરે લખવું. છાપવા ચોખ્ખા લાગશે તો છપાશે, નહિ પગલ કરેલો લેખ રિફિટ મોકલી દશે તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની ખુશી હશે તો પ્રયત્નથી ખચકાતર આપેથી દર છાપેલે પાને ચોખ્ખતા પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે કંઈ આપવામાં નાહ આવે.

૩. લેખાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ ટપાલ ખર્ચ સાથે અગાઉથી. વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦. છુટક અંકના રૂ. ૦-૨-૬; પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ જુદું.

૪. મનિએડિટર—કૃપન પર ગામ કે શહેરનું ઠેકાણું રપટ લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિશાળો હોય તો નિશાળનો નંબર તથા-શાળાપત્ર આદિસ તરફથી અપાએલા સરનામાના લેખક ઉપરનો નંબર લખવો.

નહેરખખરના બાવ.

મુદત.	પૈસા.		
આખું વર્ષ.	આખું	અડધું	પા.
	રૂ. ૬૫	રૂ. ૩૪	રૂ. ૨૦
છ માસ.	રૂ. ૩૫	રૂ. ૧૮	રૂ. ૧૨
ત્રણ માસ.	રૂ. ૨૦	રૂ. ૧૦	રૂ. ૭

છુટક છપાવવાનો દર.

દર વર્ણ લીટીએ રૂ. ૧-૨-૦

રાખ્યા છે.

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેડ-લીન વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૫. શાળાપત્રમાં આપેલી ખાનગી નહેરખખરોમાં જણાવેલી ચોખ્ખાઓ ખાતાએ મંજૂર કરેલીજ હોય એમ હમેશ હોતું નથી. માટે દરેકને મંજૂર કરેલી તરીકે ગણવી નહિ.

૬. શાળાપત્રનું વરસ જન-ચુઆરિથી ડિસેમ્બર સુધી ગણવામાં આવે છે; માટે વરસની વચમાં જે આદક મંથ ચવા માગતાં દશે તેમની પાસેથી જેટલા અંકા તેમજ અમળ્યા દશે એવાની છુટક અંક લેખે દિશત લેવામાં આવશે તત્કા.

ગુજરાતી ભાષામાં બાળકોને માટે સચિત્ર નિયમિત
અને ઉચ્ચ પ્રતિનું પહેલું મા સક.

બાલ જીવન.

આજુ છ વર્ષથી પ્રદા- પડે છે આવી જાતનું આ પહેલુંજ માસિક
છે, અને તે વિદ્યાર્થીઓ, છોકરાઓ અને છોકરીઓને ખાનગી શિક્ષકની
મરજ સારે છે દર મહિને ૪૦ પૃષ્ઠ મધ્યાખ્ય સાદી અને ગૌન ચિત્રો,
ગૌન આર્ટપેપરનું પૃષ્ઠ અને ૮થી જાતના ગુજરાતના વિદ્વાનોના લેખો

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦	} બાલજીવન કાર્યાલય ગ્રેટ હિંગ, લેમિંગ્ટન રોડ, મુંબઈ નં ૭
દિદ બહાર „ ૪-૮-૦	
છુટક નકલ „ ૮-૬-૦	

શિક્ષકો આ માસિક મફત મેળવી શકે અને તે ઉપરાંત પણ સારા
લાભ મેળવી શકે, એવી અમારી યેજના મળાવવાથી મોકલી આપનામાં
આવશે.

ગુજરાતની નકશા ભૂગોળ, ધોરણ ૩ જી.

મુંદર રંગીન ગુજરાતનો નકશો ૧૮૧"X૧૬૧" રૂ. ૮-૨-૦ અને
ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, સ્કેલ અને જૂતળ રંગના સારિત રૂ. ૦-૧-૦
ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત — બાળવર્ગ ૩ ૦)ના, ધો. ૧ જી
રૂ. ૦)ના ધો. ૨ જી રૂ. ૦)ના, ધો. ૩ જી રૂ. ૦)ના અને ધો. ૪-૫
રૂ. ૦)ના સચિત્ર દિનર ગાર્ટન પદ્ધતિ-લાયબરી મળુર રૂ. ૮-૮-૦.

મળવાનાં ઠેકાણાં —

બેચર મેથલ જુહાપુર, પના બજાર — રાજકોટ
મહેતા મોહનલાલ દામાદર, જુહાપુર, રાજકોટ,
જુહાપુર-વિઠ્ઠલદાસ પુરુષોત્તમ અનંત, માંડવીની પોળ,
સોની પોળ, — અમદાવાદ

(મિ ઉસમાન બચલ જુહાપુરીઆ હેડમાસ્ટર મુસ્લીમ હાઈસ્કૂલ
પચગની તરફથી આ જાહેરખબર છાપવા માટે મોકલવામાં આવી છે.)

જોઈએ છે—ઉદ્ધૃત તેમજ શુજરાતી દ્રેન્ડ અને અનુભવી શિક્ષકો. પગાર અનુભવ અને લાભકામ મુજબ. કિન્ડરગાર્ટનના અનુભવીઓને સારા આન્સ આપવામાં આવશે. પ્રમોશન સારા આપવામાં આવે છે. પ્રેસિડન્ટ ફંડ પણ જોવામાં આવ્યું છે. શિક્ષકો માટે મકાન તૈયાર થાય છે. બે ચાર મહિનામાં તૈયાર થયેથી તે પણ ફ્રી મળશે. જેઓની ઇચ્છા હોય તેમણે પોતાની લાવકાનના સર્ટિફિકેટ સાથે તથા પોતાના અનુભવની હકીકત સહિત નીચેના સરનામે અરજી કરવી. હેડ માસ્ટર.

મહારાજાએ સૌકતે ઇસ્લામ

વંચકી (સોરઠ.) (હાડીઆવાડ.)

૧. સરત્ત દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૨૯ મી ૦-૪-૦; ૨. સરત્ત ગુજરાતી બાળબાલક—સાઈ. બુક, ધલે ટેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬; ૩. સરત્ત વ્યુત્પત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ (૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાકવાર ચાલેના કોપ સહિત), લા. પ્રા. બુક, સુધારેની. આ. ૩ જી, ૦-૮-૦; ૪. નવું સરત્ત મુખ્યમણિત, (નાગવર્ણી ધો. ૫ સુધી એકજ બુકમાં), ધલે ટેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી, ૦-૩-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાતની જુઓ ની વિદ્યા—આ. ૬ મી, ૦-૧-૩; મુખ્ય એજન્ટ અમલદાર, એસ. બી. ચાંદની કંપની, ૬૦ ઈ. ૧. પ્રેમચંદ્ર કરમચંદ્ર શાહ, ગોંડગાના માજી. ડ. એ. ઈ. મુ. કપાલજી.

દેશીને મુ. ફ્રી. રૂ. ૦. ૫૦. ૦)

નામદાર મુખર્દી સર. તી જી. બી. નં. ૧૪૯૭ લગત હે. વિ. એ. ઈ. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકમાં મંજુર છે. નામા વિષે પ્રથમ ચર્ચા કરનાર સત્તાજ પુસ્તક તો એજ. વ્યવહારિક સિદ્ધાંતોની રચના નવાં ધોરણો.

વેચનાર—સુરત ક. ના. ની કંપની અને અમે ધોતે.

મુ. ની વાઈ અને હિસ્ટરીયા કયાં છે ?

સામનાથ દવા. ફિ. રૂ. ૫૦. ૫૦. જી. સરત્તથી કામ કરવાને મળતું

છગનલાલ લલિતુસાઈ શાહ દેશીનામાવાળા

દવાખાલ્લની ચેરી—વડોદરા.

“ અમોને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે. ”

અમારા કારખાનામા સ્ટુડસ ને પ્રોલેન્તેના શિક્ષણના આતિથ્યો, ફરનીચર, જાળોને રમવાના રમકડાં, ક્યબ ને મરગાં રમવાની રમતોના સાધનો, બનાવવા તથા વેચવામાં આવે છે. પોલીયોંગ ને ઇવેક્ટ્રોપ્લેટીંગ વર્કસ ઘાખવ કરવાથી દરેક નયુનો ધણેજ મકાઈદાર ને ગિત્તાકર્મક થાય છે. હાલમાં અમો ફ્રિપ્ટન વધારી દરેક કામ સંચેથી તૈયાર કરીએ છીએ, ને જોરુર આપેથી માવ પુરત રવાના કરવામાં આવે છે સ્પાઈટી. જેના કે— સર્પમાળા, ટીથ્યુરીયન, નક્ટુબેક, ચદ્રની ફાયરફ્લે, નાના મોટા પુરનીના ગોળા, બંધવાના, ચીતરવાના ને સપાટી દર્શક નકશા, ઝાક, છોક, ફળ, ફૂલના ચિત્રો, માણુગના શરીરના અંતર ભાગો, મગજ, કાન, આખ, ધડ, હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો એરી સર્પો, કિન્ડગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, ગણિત, કક્ષરત, કેનાયત, ફળ ફૂલના નમુનાઓ, જોરખંપ ગેલ્લન્સ, વેદસ, વગેરે લેમોટરીના પ્રયોગોનાં એપેરો ને ટૂમીકસ, વગેરે ધણેજ વિયથોનાં સાધનો બનાવવામાં આવે છે. અગારા લિસ્ટમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પછુ માગણી કરવાથી તેના પર પુરતું ખ્યાન આપવામાં આવશે. પ્રાયમરી કે હાઇસ્કૂલો ઉપાડોત્તે બધો સામાન અત્રેથી મળી શકશે. અમારૂં કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીજ રહેલેના દરેગામ રેશન પર આવેલુ છે. જેવા આવનારને ધણી સગવડ ભરેલું છે. અમદાવાદથી ચાર માડીઓ અત્રે આવે છે ને જાય છે. રહેલે ભાડુ ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરવો.

કામીભાઈ હગનવાસ પટેલ એજન્ટ.

શ્રી નાંદોલ. શિક્ષણ સાહિત્ય કાર્યાલય કંપનિ. ત્રિમિટડ.
કલેગામ. (અમદાવાદ પ્રાંતીજ રહેલે).

નિશાળમાં ચાલતી સઘળી જાતની બુકો,
સ્ટેશનરી મળવાનું જાણીતું ને જીવું.

કે. ગુજરાત એડીશનલ બુક ડીપો.

રતનપોળના નોકે-અમદાવાદ.

વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

રફૂદસ હાલેજો અને ધર આગળ બાળકોને ઉપરતું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભૂગણ, ખગોળ, રાસાયસ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટ્રિક્સ, કિન્ડરગાર્ડન, ઈન્ટરમેડી, હાઈડ. બોય સ્કાલ્ડસ, હસરત હવાયત વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પછલ યોદ્ધાસીજી બિહારીજી બેલરિજી ચાર્લ્સ, નકશા, સ્મૃત ગમતનાં રમકડાં વગેરે ફ્રેન્ચમાં છેલ્લા મહારાવાળાં (અપ-ટુ-ડે) ‘ શિક્ષણ સહિત્ય ’ રફૂદસ અને હાયથ્રેડિ માટે દેખનાચર, કન્ટી-જન્ટથી સામાન્ય વગેરે સાહિત્ય આ કાનખાનામાં જતાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આંચા છે કે દરેક શિક્ષક બંધુ અને કેળવણીના વર્ગ બીજો એક આપતા અમઉ આ ગઠધાની મહીતી મેળવશે. વિદ્યેય દલીલત માટે પ્રાપ્ત સિગટ મફત મગાઈ વર્ગિ. આજુકાર અને પ્રમાણિક એવન્ટો નેહજો છે. દુર્મીગત સાદ મળશે.

B. H. Dviyedi.

મેતેજકે—ધી ગુજરાત શિક્ષણ સહિત્ય ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્કસ.
નારોલ-પોસ્ટ). (અમદાવાદ-પ્રાતીજ રેલવે).

ગુજરાત શાળાપત્ર

પુસ્તક ૧૦ મું.

જા-ગુઆરિ સને ૧૯૨૧

અંક ૧ લે.

ગત વર્ષનું અવલોકન.

પ્રત્યેક વર્ષ પુરૂ થતા તમાનો આરંભ ગત વર્ષના અવલોકનથી કરવાની આ પત્રની રીત છે. આ અવલોકન કરતાં અમને જિલ્લા જિલ્લા સ્વરૂપના વિગતો ઉપસ્થિત થાય છે. માગિક જે ઉદ્દેશથી પ્રસિદ્ધ થાય છે તે ઉદ્દેશ પ્રત્યે આજે ફળજૂન કરી રહ્યા છીએ તે, તેનું કદ તથા નિયમસર અગત્ય કરવાની ફરજ વગેરે જાણતો આ અવલોકનને અંગે મુખ્ય સ્વરૂપની માની શકાય.

વિષયનિષ્ઠાની આગાધ સ્થિતિની પ્રત્યેક વસ્તુ નિયમને વશ છે. કાઈ પણ જાતના કે પરિણામ તે અગમ્ય શક્તિના સ્થાપેલા નિયમનુજ ફળ જેમણે હશે મનુષ્ય અને પ્રકારની દ્રવ્ય પરિપૂર્ણ કરવા મંડળ કરે, પણ તે પરિપૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાને આગર હંધરેનું જીવન હોય છે. મનેગોને વશ ન થવું એ જીવનનું કન્યો મેટું વંતરિયો; તેમ છતાં મનેગો મનુષ્યની દ્રવ્ય ઉપર એટલું આધાર્ય જેમ છે કે કેટલીક વખત નનેગોને વશ થઈ જવું પડે છે. અમે પણ ગત વર્ષની રચનાતમા ધમી ઉમેદો કરેલી છીએ, પરંતુ અનિવાર્ય મને ૧, ૨, ૩ કારણોને પરિણામે તે દ્રવ્યનો ફળજૂન નજ થઈ. આ માગિક રચનાતમા અન્ય રચને ઉપારવાની ચોજના કરી, પરંતુ તેમા પરિણામે વિનંજની સ્થિતિ હજી થઈ, અને અનિયમિતપણે પ્રાપ્ત થયું તે દૂર કરવા ધમી પ્રયત્નો કર્યા જુને રચને ઉપવાતું કામ કરી રહી છું, પરંતુ આગલનું અનિયમિતપણું દૂર નજ થયું. આજા છે કે ગત વર્ષમા તે હોવામાથી અવર મુકા થઈયું. આ માસિકનું કદ આધુનિક રમણની અનદદ તથા અમર મોપરાસીને લીધે ઘટાડવું પડ્યું હતું, તેમ છતાં નુકમાન ન થઈવું પડે એવા દેનુથી ગત વર્ષની રચનાતમા ૦-૩-૦ દશજમ પવારું હતું એ નિયમિ આ વર્ષે ગતી રખા તીવ છંદ, હતી.

પરંતુ છાપખાનાના સંચાલકોને જે મુશ્કેલી તથા અગવડો ભોગવવી પડે છે તે તથા કાગળોની અછતને લીધે જુના દરમાં વધારો કરવાની તેમને જરૂર પડી છે. તે બોલે બન્ને આહતરી રીતે માસિકના તંત્રીનેજ દિરસે આવી પડે છે. ગત વર્ષની આખરે અમને માત્રમ પાંચું કે તેટલાજ લવાજમથી માસિક છાપ્યા જવું એ આર્થિક દૃષ્ટિએ નુકસાનકારક છે. આથી સખેદ અમે લવાજમ આ વર્ષથી રૂ ૧-૮-૦ વાર્ષિક કરાવ્યું છે. આના બદલામાં અમે માસિક મૂળ સ્વરૂપમાં એટલે ૩૨ પાનાનું પ્રસિદ્ધ કરવાનો ધરિદો રાખ્યો છે. આશા છે કે આ યોજના નવા વર્ષમાં અનુકૂળ નીવડશે.

ગત વર્ષમાં એક અણધારેલી પરિસ્થિતિને વશ થવાની આવશ્યકતા પ્રાપ્ત થઈ હતી વાચકવર્ગ તથા ગ્રાહકોને ઉદ્દેશીને અત્રે થોડોક ખુલાશો કરવાની રજા લઇએ છીએ. આ માસિક માત્ર સાહિત્યવિષયક નથી. તેનું ક્ષેત્ર કેળવણી એટલે કે પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષકોને ઉપયોગી થઈ પડે એવા લેખો સાથે મંળેંધ ધરાવે છે. છતાં સાહિત્યના વિષયોને આમાં સ્થાન નજ અપાય એવો અમરો આશય હેજ નહિ. આખા વર્ષમાં છાપેલા લેખો તરફ દૃષ્ટિ ફેરવનારને સહજ પ્રતીત થશે કે સાહિત્યને પણ સ્થળ આપ્યું છે. સાહિત્યપરિપક્વની સમાલોચના, કેટલાક કાવ્યો તથા મગ્ગનું બંધાણ અને પુસ્તકોને સ્વીકાર વગેરે લેખો તેજ સ્વરૂપના છે; આ માથે એ પણ નિવેદન કરવાનું કે આ માસિકનું કાર્યક્ષેત્ર તદ્દન ખાનગી નથી. તેને સરકારી હેખરેખનો સળધ છે; આને લીધે કેટલીક મંકારી હપ્તકત અગાધિ મુજબ છાપવાની ફરજ પડ્યું છે. આમાંની ઘણી શિક્ષકવર્ગને ઉપયોગી હોય છે તેથી તેને સ્થાન જલદી આપવું પડે છે, જેને પરિણામે કેટલાક લેખકોના લેખો તેમની હજી મુજબ સત્વર છપાવી શકતા નથી. પ્રત્યેક વર્ષે જે સંયુક્ત અકા નીકળે છે તેને બદલે ગત વર્ષમાં ત્રણ પ્રસિદ્ધ કરવા પડ્યા છે. આ પણ મગ્ગનુંજ ફળ છે. પુરુષ તથા સ્ત્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓના અભ્યાસક્રમમાં ફેરફાર થયો છે, કે વાશાળાનાં ધોણો નવા મજુર થયાં છે શિક્ષક વર્ગને કિલજુમા સરળતા પ્રાપ્ત થાય માટે વાચનમાળાના વિદ્યાના પાઠોના પ્રયોગ દેવા સ્વકલ્પિત સાધનોથી કરી શકાય તેની લખાણુ વાળી યાદી ગત વર્ષમાં આપી છે. આનેજ લીધે અમારે લાચારીથી બેવડા અકા છાપવા પડ્યા છે અમે હજીએ છીએ કે એ બાબત વાચકવર્ગ

દરગુજર કરશે. આદરોને એક ખીણ ચિનતી એટલી છે કે અમારા સતત અને પ્રબળ પ્રયાસ છતાં માસિક વખતસર ન મળે તો મિથ્યા પત્રવ્યવહાર ચલાવવાની ટેવ છોડી દેશે. ઉપર કહી ગયા તેવા કારણો પરોક્ષ રીતે વિલેખ કરાવે છે. માસિકના તંત્રીની દૃષ્ટિએ વિચાર કરનારને જલદી માલમ પડશે કે આ અનિયમિતપણું એ શર્ચવાદોના આત્મેસ્યનું ફળ નથી. મિથ્યા શક્તિ ત્વંગ દર્શાવે છતાં આ સ્થિતિ દૂર નથી કરી શકાઈ એથી અમે પણ ખમત છીએ.

લેખો:—ગત વત વર્ષમાં માસિકનું કદ નાનું હતું અને કેટલીક અગત્યની સરકારી જાહેરખબરને સ્થાન આપવાની જરૂર છતાં અમે વાચકવર્ગને શિક્ષણ-કેળવણીના તથા પ્રકીર્ણ વિષયોના લાભ આપવાનું કર્તવ્ય પણ બજાવ્યું છે. અનુક્રમશીલતાની યાદી જોતાં જણાશે કે અગત્યના અગ્રલેખ, અનુવાદ અને પ્રાસંગિક નોંધ અમારી તરફથી લખાયા છે, આ ઉપરાંત મશિન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ, વિજ્ઞાન અને અન્ય સામાન્ય વિષયોને લગતા લેખો શિક્ષકવર્ગની જાણ તથા જ્ઞાન માટે છાપ્યા છે. કેટલાક સ્ત્રીલેખોને પણ સ્થાન આપ્યું છે. કેળવણીને લગતા અગત્યના વિષયો અને ચર્ચાને પણ સ્થાન આપ્યું છે. આમ સર્વદેશી સ્વરૂપ જાળવી રાખવા પ્રયાસ જરૂરી રાખ્યો છે; લેખકોને મર્યાદા સાલતી ચર્ચાતમા વિનંતી કરી હતી તેમ કરી કરવાની કે લેખો વિના કારણ લાંબા મોકલવાનો રિવાજ છોડી દેશે. શાળાપત્ર માસિકમાં લાંબા લેખો છાપવા અનુકૂળ હોતા નથી, અને નજ હોઈ શકે એ પ્રત્યેક સુત્ર સમજી શકે છે.

ગત વર્ષની પરિસ્થિતિ અને સંબંધોને પરિણામે ઉપરની વીગત લખવી પડી છે.

આ માસિકની ધણી નકલો શાળાઓ ખાતે મોકલાય છે, એથી આગતરી રીતે શિક્ષકવર્ગને આદરોને મેટો લાગે છે. માટે તેને અમારી એટલીજ સૂચના છે કે માત્ર સંખ્યાઓ ઉભી કરી ચર્ચાપત્ર મોકલી આપવા કરતાં જ કાર્ષ. ઉપયોગી લખાણ નગર પડે તેનું તત્વગ્રહણ કરી ખાતે પ્રાલેખમાં પ્રાપ્ત કરેલી કેળવણી—તેનું શાસ્ત્ર અને કળાનો સદ્દર્શનોગ કરશે, અને શાળાનું જીવન નીતિમય કરી પોતાના દર્શનમાં ઉત્સાહનું સિચન કરી જાળવાદિકા વિશેષ ફળદ્રુપ બનાવશે. પ્રત્યેક વર્ષ દિવસોત્તર વૃદ્ધિ તથા લાભ પ્રાપ્ત કરાવે એજ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

નોંધ.

ગયા માસની તા. ૬-૧૨-૨૦ને રોજ મુંમઈ વિશ્વવિદ્યાલયનો એક ખાસ મેળાવડો ભરવામાં આવ્યો હતો. તે પ્રમંચે આ ઇલાકાના બે અમ-
ગણ્ય, કેળવણીના હુરંધર શાતા અને નેતાને એલ, એલ, ડીની ડિગ્રી આપ-
વામાં આવી હતી. તે બે સદ્ગૃહસ્થોનાં નામ સુવિદિત છે. એક એજ
વિશ્વવિદ્યાલયના વાઇસ ચેન્સેલર સર ચીમનલાલ દરીલાલ સેનમવાડ છે.
બીજા સર, એન, જી. ચંદ્રવરકર જે હાઈકોર્ટના ટ્રાયપાસને કેટલોક
સમય વિનાજી વાનખરસ્ય ગયા છે તે. રા. ચીમનલાલની વિશ્વવિદ્યાલયની
સેવા ધણી લાંબા સમયની છે રા. ચંદ્રવરકર સાહિત્યના સુસ્ત અભ્યાસી
છે. આ ઉપરાંત એક ત્રીજા સદ્ગૃહસ્થના માનમાં પણ આ મેળાવડો ભર-
વામાં આવ્યો હતો. લોર્ડ સિંદા જેમને મેદારાજએ આપણા દેશના એક
ગ્રાંતના મન-પદે નીચ્યા છે તેમનું નામ પણ જાણીતુ છે. આ ત્રણેને
ઉપર દેરી ડિગ્રી આપવાનું કામ આપણા ઇલાકાના નામદાર ગવર્નર
સાહેબને ૧૯૧૬ થયુ હતું તે લાગણના મુખ્ય યુદ્ધ ૧૭૧ પુરોની આ
અસખ્ય ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરાના તથા નેવના અધિકાર અને યોગ્યતાને લગતા
હતા. ફ્રેંચ નવુ મળ્યું આ ડિગ્રી મળી છે એવો સરખાતમા ઉપોદ્ધાત
કરી અન્સેમર સાહેમે ટુકમા ભણીદરાજત નાંખી હતી લોર્ડ સિંદાનું નામ
કેટલીક જાગૃત્યથી નેર્યાએ તથા કાર્મો સામે નોંધાયુ છે, પોતે વધીમાતનો
કોઈ બતાવતા, તેમોથી જાણીય યોગ્યતાને લીધે ઉમરાવોની સમાના
સખમનુ પદ મેળવી જિંદગી એક પ્રાન્ના મનર નિમાવા છે. તેમનું નામ
આ યુનિવર્સિટીના જાનનીય સખ્ય તરીકે નોંધાય એ મુશ્કેલી જોમ છે એમ
મુચ્ચી ૧૯૧૬ મર નારાયણ ચંદ્રવરકર અને સર ચીમનલાલનો આ સંસ્થા
સાધ્નમે મેળવે ડિગ્રી હતો. લોર્ડ સિંદાએ કાર્યદક્ષતા, પ્રમાણિકપણું અને
દેરજાકિતને લીધે ઉચી પકડી પ્રાપ્ત કરી છે, સર નારાયણ જીવાન અને જુદ
વર્ગ જાનોના ઉપદેશક છે, મર ચીમનલાલ જનસમાજ અને યુનિવર્સિટીના
એકત્રિંક બાકલ છે એમ કરી ઉલ્લેખ સમાપ્ત કર્યું હતું.

તબી.

કવિતા.

વહાલાં બાલ !

- લેખક:-ગિ. રતનસુખલાલ દયાળજી મહેતા પ. આ. ગ્રેડન સ્કુલ મોડાસા.
- બાલ ! તે તો બાલ ! જગમાં બાલપર સૌ વહાલ !
માત-તાત દાબે, દિલ્ડાથી, ચુખી ચુખી ગાલ ! ૧
- જગમાંનું હવન બાલુડાં, હૈયાની દીરમાળ,
કાલુ કાલુ ખોલે કેવું; મીઠાં મધુરં બાલ ! ૨
- મૃદુ મજાતુ બદન રસીકું, ક્રોમળ ક્રોમળ બાલ !
વેરીના હૈયામાં વાસે, તેતાં રડાં બાલ ! ૩
- અંતરમાં ઉપાધિ કંઈ ના, સાચે સાચાં બાલ !
ધીરથી વન્દન તો દેતાં, દેવદૂત એ બાલ ! ૪

કાવ્ય.

રાગ ધનાશ્રી.

લેખક:-લાલજી રામજી પટેલ મહેતાજી. બલોલભાજ.

- માને શિખામણ સાર, બાળ સહુ માને શિખામણ સાર. ટેક.
દિવસ લગ્યા પહેલાં ઊઠી, દાતણ કરવું ચાર. બાળ. ૧
- માત પિતાને પાથે લાગી, જવું નિશાળે ચાર. બાળ. ૨
- પોથી પોતાની સહુ સંભાળો, વાંચી કરો વિચાર. બાળ. ૩
- સત્ય વદો ને ચોરી કરો નહિ, કરો પરમાર્ય કામ. બાળ. ૪
- માત પિતાને ગુરુની શિક્ષા, શિર ચઢાવો ચાર. બાળ. ૫
- સંપ ઝરીને સૌ બાળ ચાલો, લેશ કરો નહિ ખાર. બાળ. ૬
- એવી રીતે જે બાળક કરશે, તેનું ચરો કલ્યાણ. બાળ. ૭

(૧) વિચારોની આરોગ્ય ઉપર થતી અસર.

(પંડ્યા. ચિમનલાલ મગનલાલ. પ. આ. કરમસદ)

વિચાર અને આરોગ્ય એમનો પરસ્પર સંબંધ ગાઢ છે. તે સંબંધી શાસ્ત્રીય માહિતી મળતાં દોષોને પણ આનંદ થયા વિના રહેશે નહિ. ખીર્ન શાસ્ત્રીની પેઠે માનસશાસ્ત્ર પણ એક શાસ્ત્ર છે. તે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ હાલમાં અમેરિકા વગેરે દેશમાં થયો છે. મનની સત્તા શરીર પર ટેટલી બધી ચાલે છે તે પ્રયોગદ્વારા સમજાશે.

(૧) ટેવીફાનની શોધ કરનાર પ્રોફેસર એલ એકવાર અતિથય હંડા પ્રદેશમાં ગોડીમાં બેસીને પ્રવાસ કરતા હતા. આ હંડી એટલી સખત હતી કે તેમને પગમાંનું લોહી એકદમ ઠરી જશે એવી ખીંક લાગી. પરંતુ તેમણે પોતાના પગ પર માનસિક વિચારની એકતા કરી, નવું લોહી પૂરું પાડી હંડીનું ખગમ પરિણામ દૂર કર્યું. તેમને એવો અનુભવ મળ્યો, કે શરીરના કોઈ પણ ભાગ પર માનસિક વિચાર એકાગ્ર કરવાથી તે ભાગને નવું લોહી પૂરું પાડી શકાય છે; માત્ર તે ભાગ પર મનની પૂર્ણ એકાગ્રતા થવી જોઈએ. મનુષ્ય જોવો વિચાર કરે છે તેવોજ તે થાય છે. એ પ્રાચીન સિદ્ધાંતને આધુનિક શાસ્ત્રીય પ્રયોગો પણ સત્ય તરીકે દર્શાવે છે.

રોગ પર છત મેળવવાને માટે જે માણસ મહેનત કરતો હોય તેની પામે આપણે તેના રોગનું વર્ણન કરીએ, અને દર્દીને જણાવીએ કે “તમારી પ્રકૃતિ દિવસે દિવસે બગડતી જાય છે,” તો આપણે તે મનુષ્યના વિચારોની એકાગ્રતા બીજી શક્તિદાયક વાતો પર કરવાને બદલે દુઃખ પર કરી તેનું દુઃખ અને રોગ વૃદ્ધિગત કરીએ છીએ. મગગ્રસ્ત માણસની આગળ આપણે તેના રોગવ્યતિરિક્ત કોઈ પણ વસ્તુની વાત કરીએ તો આપણે તેને ઘણી મદદ કર્યા સમાન થઈએ. શક્તિદાયક વિચાર એ શારીરિક શક્તિના સત્રુ છે. શરીરના કોઈ પણ ભાગ પરના દુઃખ પર વિચાર કરવાથી તે વિશેષ વૃદ્ધિગત થાય છે એ ઘણા માણસોના અનુભવની વાત છે.

આધ્યાત્મિક તથા સંજીવક વિચારોની રોગીના મન પર જેટલી સારી અસર થાય છે તેટલો બીજી કોઈ પણ વસ્તુથી થતો નથી. માનસિક આરોગ્ય એજ શારીરિક આરોગ્યનો પાયો છે, અને માનસિક આરોગ્ય ગ્રાસ કરવાને માટે મનમાં સતત આનંદદાયક, શક્તિદાયક વિચાર કરવા એજ ઉત્તમ સાધન છે.

શ્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થાને સુધારેલો અભ્યાસક્રમ.

શ્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુશનને સુધારેલો

અભ્યાસક્રમ.

૧૬ વર્ષ.

વિવરણ:—(૧) શિક્ષણ તેનું શાસ્ત્ર અને કળા.

(સ) શિક્ષણના સિદ્ધાંત તથા શાળાની વ્યવસ્થાને લગતા સામાન્ય

નિયમો.

(૧૦૦)

(વ) પ્રાથમિક કન્યાશાળાના નીચેલા ધર્મો માટેનું સામાન્ય રીતનું

જરૂર જેટલું જ્ઞાન; જેટલે ધોરણનું જ્ઞાન, તથા બાળવર્ગ માટેના

મુખ્ય વિષયો, તેમજ પહેલા અને બીજા ધોરણમાં શીખવ-

વાના વિષયોનું જ્ઞાન, તથા તે વિષયો શીખવવાની ઉત્તમ

પદ્ધતિઓનું જ્ઞાન.

(૧૦૦)

(ફ) પરીક્ષકની રૂબરૂ (વિદ્યાર્થીએ પસંદ કરેલો) પાઠ આપવો.

અને બાળવર્ગ અથવા ધોરણ ૧લા કે બીજાના બાળકોને વાર્તા

કહેવી.

(૧૦૦)

(ટ) વિદ્યાર્થીનું આખા વર્ષનું વર્ગશિક્ષણનું કામ ધ્યાનમાં લેવામાં

આવશે.

(૧૦૦)

ટીપ:—પાઠ કે વાર્તાની તૈયારી માટે શિક્ષક કોઈપણ પ્રકારની સીધી

મદદ આપતી નહિ; અથવા તેને અંગે પ્રથમથી પ્રયોગ કે ચર્ચા કરવા નહિ.

(૨) ભાષા:—

(અ) છોકરા તથા છોકરીઓની નિરાળા માટેની પહેલી ત્રણ-ચાર

સાતી ચોપડીઓની, અને છોકરીઓની વાચનમાળાની પહેલી

અને બીજી ચોપડીમાંથી કોઈ પણ ચોપડીમાંથી સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર

સાથે અને ભાવ સમજાય તેવું વાચન.

(બ) છોકરીઓની વાચનમાળાની બીજી ચોપડીમાંથી ૧૦૦ લીટીનો,

અને નવધંધરઆવડીમાંથી ૧૦૦ લીટીનો સ્પષ્ટ તથા ભાવ-

દર્શક મુખપાઠ.

૯ સ્ત્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થાનો સુધારેલા અભ્યાસક્રમ.

(ક) વાચનમાળાની પહેલી પાંચ ચોપડીઓમાંથી ગદ્ય તથા પદ્યના પાઠોની તેમજ ગદ્યવાલીમાંની મુખપાઠ માટેની ૧૦૦ લીટીની બરાબર સમસ્યતી.

(ઘ) પ્રાથમિક શાળામાં આલેલા જથ્થા વ્યાકરણજ્ઞાનનું પુનરાવર્તન.

(ઙ) કોપી અને કાગળ મોટે અક્ષરે લખેલી આખી કોપી છુટક; તથા આખા વર્ષનું કામ દર્શાવનારી, રિક્ષકે સુધારેલી હોય એવી નિબંધની ચોપડીઓ બતાવવી. પરીક્ષકની રૂબરૂ કાર્ડ બંધાવેલા વિષય ઉપર સારો કાગળ લખવો તેમાં ભૂલણી, વિરામચિહ્ન, અને અક્ષર પર યોગ્ય ધ્યાન આપવું.

(૩) અંકગણિત:—

(અ) ધોરણ ૧ થી ૬ સુધીમાં શીખવાયું હોય તેટલા ગણિતનું પુનરાવર્તન, કાળ, કામ, વેગને લગતા તથા અકર્ષક વ્યાખ્યાના સહેલા શખલા (૬૦)

(બ) બાળવર્ગ તથા ધોરણ ૧ થી ત્રણ સુધીમાં શીખવાતા ગણિતના સિદ્ધાંતો. (૨૦)

(ક) મુખગણિત. (૨૦)

(૪) ભૂગોળ:—

(અ) કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિક શાળાના ધોરણ બીજીથી ત્રીજી ધોરણ ચોથું પુરું થાય ત્યાંસુધીનાં ધોરણો માટે નક્કી કરેલો અભ્યાસક્રમ.

(બ) બીજા, ત્રીજા અને ચોથા ધોરણમાં આવતી વાચનમાળામાં આપેલા ભૂગોળના પાઠો. (૧૦૦)

(૫) ઇતિહાસ:—પ્રાંતનો ઇતિહાસ: હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ પ્રાચીન સમયથી સર્ક કરી મહમદગઝની સુધી પુરો. (૧૦૦)

(૬) સ્ત્રીશાસ્ત્ર તથા આરોગ્યશાસ્ત્ર.

(અ) હાર્મિજનર, રનાયુ અને ત્વચા.

(જ) કન્યાશાળા માટેનાં ધોરણ બીજીથી ૪ થી પુર થાય ત્યાં સુધીનો નક્કી કરેલો આરોગ્યને લગતો અભ્યાસક્રમ.

(૭) સોયકામ:—

(અ) સાદું—દોરો ભરવો, ઓટલું, બખીઆ દેવા, બટનનાં માજ કરવાં; ઉપર કલા પ્રમાણે દોરા ભરવાથી, ઓટવાથી, અને બખીઆં દેવાથી પુર (તૈયાર) ચર્ચ થકે એવું સાદું કપડું (તૈયાર કરી) બતાવવું. પગીક્ષકની રજૂ એવું એકાદ સાદું કપડું વેતલુ (વેનરસાના માપની પટ્ટી-ટોપ વાપરતી) અને દોરવુ. સમારકામ, જેવું કે તુણલુ, યીમકુ દેવું, બટન લમાડવાં અને કસો ટાંકવી. (ઉપના કામનો એક નાનો નમુનો દેખાડવો.

(ચ) નકલી—ગુથીને અને બે મોયાવતી ભરીને તૈયાર કરેલો નમુનો બતાવવો. દાખલા તરીકે બિનનો ગળપટો, કમનૈ, કે કબલું, (બધાએ નમુના એવા સાદા હોવા બોધએ કે વિદ્યાર્થીઓ ઘેર ભરી તૈયાર કરી શકે) અથવા છાંદરાઓના કપડાંને દીધેલા સૂતરના દેશી ભરત કામનો નમુનો બતાવવો.

ટીપ્સ—આ વર્ષમાં શીવચાના સંસ્થાનો ઉપયોગ તથા મહાવરને ઉત્સવન આપવું, (વિશેષ કરવો.)

(૮) સજ્જિતાન અને શાળામા બાગકામ:—

ટ્રેનિંગ ઇન્ટરીટ્યુટસ દોર મેન માટે નક્કી કરેલો અભ્યાસક્રમ.

ટીપ્સ—આ ત્રિપય શિખવતી વખતે શ્રીઓની શક્તિ અને સ્થાનિક ભરિઆતો ઉપર નોંધવું બ્યાન દેવું.

(૯) ચિત્રકળા અને હસ્તકળા.

(અ) પદાર્થચિત્ર, સ્મૃતિકામ, રંગનું ચિત્રકામ અને કાળા પાટીઆ ઉપરનું ચિત્રકામ, કાળા પાટીઆ ઉપરના ચિત્રમાં પદાર્થ

૧૦ • શ્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ મંથાનો સુધારેલો અભ્યાસક્રમ.

સ્મૃતિ કામ અને પાઠની સમજૂતીનો સમાવેશ કરવો.

ટીપ્—પ્રાથમિક શાળાને માટે જે અભ્યાસક્રમ ઠરાવ્યો છે તેનો મહાવરે કરાવવા ખાસ ધ્યાન દેવું. (૬૦)

(ઘ) માટીકામ, કાગળ વાળવો, કાગળ કાપવો, કાર્ડબોર્ડ અને કાગળની મદદથી મોડેલ (નમુનો) બનાવવો. આ બાબતોનો હસ્ત કળામાં સમાવેશ કરવો. (૪૦)

(૧૦) શારીરિક કૃળવણી —

(૧) પ્રાથમિક શાળાઓ માટેના શારીરિક કૃળવણીને લગતા ઈંગ્લિશ બોર્ડ ઓવ એડ્યુકેશનનો અભ્યાસક્રમ ફેરફાર માથે.

નોંધ (૧) બીજા તથા ત્રીજા વર્ષમાં અભ્યાસક્રમમાં (અ) આઠા આપવી. (બ) સદાધ્યામીઓને શીખવવું (ક) વિદ્યાર્થીના વર્ગને શીખવવું, એ બાબતોનો સમાવેશ કરવો.

(૨) દરેક વર્ષમાં રમતો શીખવવાનો મહાવરે પાડવો.

(૩) બીજા અને ત્રીજા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓની વાર્ષિક પરીક્ષામાં આ વિષયમાં છુટી પરીક્ષા લેવામાં આવશે (સમુદાયમાં નહિ).

ગીતો:—ટવાયત, અને ગીતો.

ઉપરના (ગુજરાતી) વિષયના વિભાગ ૨ (બ) માં સૂચવેલી કવિતાના ફકરા ગાઈ બતાવવા.

રત્ન વર્ષ.

વિષય:—(૧) શિક્ષણ, તેનું શાસ્ત્ર તથા દળા

(અ) બાળરવલાવનો અભ્યાસ, મનુષ્યોની શક્તિઓનો વિકાસ તથા વૃદ્ધિના નિયમોનો ક્રમ.

(૧) ઈન્દ્રિયો—પ્રત્યક્ષિજ્ઞાન.

(૨) મન —અવયોકન, કંપના, અનુમાન, ન્યાય

(૩) લાગણીઓ—સ્નેહ-માનની વૃત્તિ ઈ

(૪) ઈ-જા-ટેવનું બધારણ. (૫૦)

- (ઘ) શિક્ષણના સિદ્ધાંતો અને શાળાની વ્યવસ્થાને લગતું વિશેષ વિસ્તૃત જ્ઞાન; નિશાળની વ્યવસ્થા તથા વર્ગ-વ્યવસ્થા ઉપર ખાસ સખધ ધરાવનાર શ્રીશિક્ષકોના ધારામગ્રહનું જ્ઞાન. (૫૦)
- (ઘ) કન્યાશાળાઓની પ્રાથમિક ધોરણો માટેનું સામાન્ય રીતનું જરૂર જેટલું જ્ઞાન, એટલે ધોરણોનું જ્ઞાન, અને બાળવર્ગ તથા ૧ થી ૪ ધોરણને શીખવવાના વિષયોનું જ્ઞાન, અને તે વિષયો શીખવવાની ઉત્તમ પદ્ધતિઓનું જ્ઞાન. (૧૦૦)
- (ઙ) પરીક્ષકની રૂમર એક પાઠ આપવો. પાઠને વિષય અને કથા ધોરણમાં શીખવવાનો છે તે પરીક્ષકે મર્યાદાના ઉપરીની મર્યાદા નક્કી કરવો. પાઠ આપવાની તારીખના પુગ બે દિવસ અગાઉ તે બામતની ખબર આપવી. (૧૦૦)
- (ઞ) વિદ્યાર્થીનું આખા વર્ષનું કામ બ્યાનમાં લેવું. (૧૦૦)

ટીપ—પાઠ કે વાર્તાની તૈયારી માટે શિક્ષકે કાર્ષ પછુ પ્રકારની સીધી મદદ આપવી નહિ, અથવા તેને અંગે પ્રથમથી પ્રયોગ કે ચર્ચા પછુ કરવા નહિ.

(૨) ભાષા:—

- (અ) છોકરીઓ માટેની ગુજરાતી ત્રીજી ચોપડીમાંથી રપટ ઉચ્ચાર-વાણુ, સરળતાયુક્ત, અને ભાવ સમજાય તેવું વાચન.
- (બ) વાચનમજાની ત્રીજી ચોપડીમાંથી કવિતાની ૧૫૦ લીટીનો અને નવલગરમાવણીમાંથી ૧૫૦ લીટીનો રપટ તથા ભાવ-દર્શક મુખપાઠ.
- (ક) છોકરીઓ માટેની ત્રીજી ચોપડીના ગદ્ય તથા પદ્યના પાઠોની, તેમજ ગરમાવણીમાંથી મુખપાઠ માટે પસંદ કરેલી ૧૫૦ લીટીની શુદ્ધિમયક સમજુતી.
- (ઙ) વ્યાકરણ—મિત્ર તથા મંયુક્ત વાક્યોનું સહેલું પૃથક્કરણ; અને નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, ક્રિયાપદ વગેરેનું સાદું વર્ગીકરણ.
- (ઞ) નિબંધ—પરીક્ષકની રૂમર પ્રાર્થ બાણીતા વિષય ઉપર એક દુકો વર્ણનાત્મક નિબંધ લખવો, તેમાં જેટલી, વિરામચિહ્ન, અને અક્ષરપર મોઝ બ્યાન આપવું.

(૩) અંકગણિત:—

(અ) પાછલા વર્ષના અભ્યાસનું પુનરાવર્તન. (૫૦)

(બ) ધોરણ ત્રણ અને ચારમાં શીખવાતા ગણિતની રીતો.
સુખગણિત શીખવવાની રીતો. (૩૦)

(ક) ધરતું નામું. (૨૦)

(૪) ભૂગોળ.

(અ) કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિક શાળાઓના બીજા ધોરણથી ચક્ર કરી પાંચમું ધોરણ પુર્ક કરે ત્યાંસુધીનાં ધોરણોમાં શીખવવા માટે નક્કી કરેલો ભાગ

(બ) પાંચમા ધોરણ માટેની વાચનમાળામાં આવતા ભૂગોળના પાઠો. (૧૦૦)

૧) ઇતિહાસ:—હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ; મહામહાગ્રંથી તે હાલના સમય સુધીનો.

(૬) શરીરશાસ્ત્ર અને આરોગ્યશાસ્ત્ર.

(અ) શરીરની અંદરના મુખ્ય અવયવો: પેટ, પ્રાચનક્રિયા, હૃદય, લોહીની નલે, મૂત્રાશય અને તેનાં કાર્ય, શ્વાસોચ્છવાસની ક્રિયા.

(બ) • કન્યાશાળાના પ્રાથમિક ધોરણ બીજાની તે પાંચમાં માટે નક્કી કરેલો આરોગ્યને લગતો અભ્યાસક્રમ.

૭ સૌધકામ:—

(અ) સાદું, પાછલા વર્ષના કામમાં વિશેષ નિપુણતા.

(બ) નક્કી, પ્રાચના વર્ષના કામમાં વિશેષ નિપુણતા; વધારામાં સાડીઓ વ્યવસ્થા મોળીઓ તરીકે ચોઢી શરૂ કરવા એવા દેશી ભરતગમનો નમુનો બતાવવો. જેને અપનું ચર્ચ પડે એવા નિર્ધારિત એવેલા તારનું કામ શીખવવું.

ટીપ્સ:—ખીવવાના સંચાનો ઉપયોગ તથા મકાવગને ઉત્તેજન આપવું.

(૮) સુધિચાન અને શાળામાં આગક્રમ—

ટ્રેનિંગ ઈન્ટરડટ્યુટસ ફોર મેન માટે નક્કી કરેલો અભ્યાસક્રમ.

ટીપ્સ:—આ વિષય શીખવતી વખતે શ્રીઓની શક્તિ અને રચાનિક જરૂરિયાતો ઉપર જોઈતું ધ્યાન દેવું.

(૯) ચિત્રકામ તથા હસ્તકામ:—

૧ લા વર્ષનો અભ્યાસક્રમ.

(૧૦) શારીરિક કેળવણી:—

૧ લા વર્ષનો અભ્યાસક્રમ.

(૧૧) સંગીત:—

પહેલા વર્ષનો અભ્યાસક્રમ.

૩ છું વર્ષ.

૧ શિક્ષણ-તેનું શાસ્ત્ર અને કળા:—

(અ) ખીલ વર્ષના (અ) લાગતું પુનરાવર્તન; બાળકોની સ્વાભાવિક સ્વયંગતા ખામ લાભ પ્રાપ્ત થાય તેવી રીતે કેમ ખીલવવી, વાર્તા, સ્વાભાવિક ચિત્ર, હસ્તકળા, અને રમતોદ્વારા વિશેષે કરીને આ કામ કેવી રીતે શીખવાય તે.

(બ) પ્રાથમિક કન્યાશાળાના ધોરણો માટે સામાન્ય રીતનું જરૂર જોઈતું જ્ઞાન એટલે ધોરણોનું જ્ઞાન; બાળ વર્ગ, ધોરણ પહેલા હદા સુધીના વિષયોનું જ્ઞાન, અને તે શીખવવાની ઉત્તમ પદ્ધતિઓનું જ્ઞાન. સરકારી પત્રવ્યવહાર. (૧૦૦)

(ક) પરીક્ષકની રજૂ પાઠ આપવો. પાઠનો વિષય અને જે ધોરણ આગળ પાઠ આપવાનો હોય તે ધોરણ પરીક્ષકે મંરચાના ઉપરીની મંમતિ લઈ નક્કી કરવો. પાઠ આપવાની તારીખના ચોખ્ખા બે દિવસ અગાઉ પાઠ વિષે ખબર આપવી. (૧૦૦)

(દ) વિદ્યાર્થીનું આખા વર્ષનું કામ પણ ગણવામાં આવશે,

(૧૦૦)

ટીપ્સ:—પાઠ તથા તૈયારી માટે સીધી મદદ કે દોષ પણ જાતની અગાઉ તૈયારી કે ચર્ચા શિક્ષકે કરવા નહિ.

૨. ભાષા:—

(અ) છોકરાઓ માટેની મુજરાની સાતમી ચોપડીમાં ૧૧ અથવા ૧૨ના સુધી એકથીજ મુરકેડી વાળી બીજી કાર્ડ મધ્યે ચોપડીમાંથી ભાવ સમગ્રય એવું સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર, મરજતાયુક્ત વાચન.

(વ) વાચનની ચોપડીમાંથી ૨૦૦ લીટી અને ગરમારતીમાં ૨૦૦ મળી કુલ ૪૦૦ લીટી અથવા શિક્ષકની ઇચ્છામા આવે તો એકસો ગરમારતીમાંથી ૪૦૦ લીટીનો સ્પષ્ટ તથા આવદ્યક ન મુખપાઠ.

(ક) વાચનની ચોપડીના ગદ્ય તથા પદ્યના પાડોની અને મુખપાઠ માટેની ૪૦૦ લીટીની બનાવર સમતુલી.

(ઢ) નાકરણ:—નાકરણનું પૃષ્ઠરચ્ચ, અને મંગોગીકરણ; સાદા પદ્ય મંપૂર્ણ પદ્મછેદ સાથે.

(ઈ) નિર્મલ:—સ્ત્રીઓને સાધારણ રીતે ઉપયોગમાં આવે એવા વિષય પર પરીક્ષકની રમર એક નિર્મલ લખવો. તેમાં જોડણી, અક્ષર, અને વિરામચિહ્ન ઉપર ખાસ લક્ષ આપવું.

૩. અંકગણિત:—

(અ) પાછળ વર્ષના અભ્યાસક્રમનું પુનરાવર્તન (૪૦)

(વ) ધોરણ ૫ મા તથા છઠ્ઠામાં શીખવતી ગણિતની રીતો. (૪૦).

(ક) ધરનો દિસાબ. (૨૦)

૪. જૂગોળ:—

(અ) કન્યાશાળા માટેના ધોરણો છ પુરાં સુધીનો નકી કરેલો અભ્યાસક્રમ.

(વ) છઠ્ઠા ધોરણની ચોપડીમાં આપેલા જૂગોળના પાડો (૧૦૦)

૫. ઇતિહાસ:—

બ્રિટિશ સામ્રાજ્ય, તેની વૃદ્ધિ તથા રાજ્યપદ્ધતિઓની રૂપરેખા.

(૨૦૦)

૬. શરીર શાસ્ત્ર તથા આરોગ્યશાસ્ત્ર:—

(અ) મગજ, આંખ, કાન, અને મજબૂતતા.

(બ) દવાઓ માટેની આયુર્વેદ શાળાનાં ધોરણો માટે આરોગ્યને લગતો નિર્ણય કરેલો પુરો અભ્યાસક્રમ.

૭. સેવકામ:—

(અ) સાદુ-પરેલા શીખવાઈ ગએલા સર્વ જાતના સીવણનો નમુનો બતાવેલો. તેમાં સાંધવાના, ઘણવાના, ચીણુ ભરવાના નમુનાઓ પણ હોવા જોઈએ. ધરમાં પહેરવાનું સાધારણ ઉપયોગનું જેવું કે બાળકનું ઝમણું, અથવા સ્ત્રીની ચોળી જેવું કોઈ પણ સાદું કપડું માપસર વેતરનું તથા દોરડનું.

(બ) નકશી-દેશી ભરત કામમાં વિશેષ નિપુણતા. ટોપી, અથવા સાદીને દેવાના, અથવા મોળીઆ માટેના એનેરી કીકના અથવા બીજા દેશી કારીગરીના ભરતકામનો નમુનો; જેને ખપનું યઈ પડે એવા વિદ્યાર્થીને ખેંચેલા તાનું કામ શીખવવું.

૮. સૃષ્ટિશાસ્ત્ર અને રાજાનું બાગકામ:—આગલા વર્ષોમાં કરેલા કામનું પુનરાવર્તન.

ટીપ્સ:—આ વિષય શીખવતી વખતે શ્રીઓની શક્તિ તથા સ્થાનિક જરૂરિયાત ઉપર યોગ્ય લક્ષ્ય રહેવું.

૯. ચિત્રકામ તથા હાથકામ:—

પહેલા વર્ષ મુજબનો અભ્યાસક્રમ.

૧૦. શારીરિક ડેવલપ્મેન્ટ:—

પરેલા વર્ષનો અભ્યાસક્રમ.

૧૧. મંગીન:—

એન્ટ.

(**દે.અ.ક. —** ૧) બાપાદાસ એ. દલ સર્ગત ૧૬૬૩, ૩૧ ૨૧ ૨૨ — ઝંખવાલ.)

உதவி இயக்குநர் திரு. என். சந்திரசேகரன்

[illegible]

શોપડી પાંચમી, પાઠ ૧૨. ઉધોર છંદ.

રાગ લેરવી. તાલ એકતાલ માત્ર ૪. મંચકાળ.

૧ ની ડા	૧ મ	૧ ની	૧ સા	૧ ર	ગા ૮	આળ
૨ ની ડા	૨ મ	૨ ની	૨ સા	૨ ર	આળ	મા ૮
૩ ની ડા	૩ મ	૩ ની	૩ સા	૩ ર	આળ	મા ૮
૪ ની ડા	૪ મ	૪ ની	૪ સા	૪ ર	આળ	મા ૮
૫ ની ડા	૫ મ	૫ ની	૫ સા	૫ ર	આળ	મા ૮
૬ ની ડા	૬ મ	૬ ની	૬ સા	૬ ર	આળ	મા ૮
૭ ની ડા	૭ મ	૭ ની	૭ સા	૭ ર	આળ	મા ૮
૮ ની ડા	૮ મ	૮ ની	૮ સા	૮ ર	આળ	મા ૮
૯ ની ડા	૯ મ	૯ ની	૯ સા	૯ ર	આળ	મા ૮
૧૦ ની ડા	૧૦ મ	૧૦ ની	૧૦ સા	૧૦ ર	આળ	મા ૮
૧૧ ની ડા	૧૧ મ	૧૧ ની	૧૧ સા	૧૧ ર	આળ	મા ૮
૧૨ ની ડા	૧૨ મ	૧૨ ની	૧૨ સા	૧૨ ર	આળ	મા ૮
૧૩ ની ડા	૧૩ મ	૧૩ ની	૧૩ સા	૧૩ ર	આળ	મા ૮
૧૪ ની ડા	૧૪ મ	૧૪ ની	૧૪ સા	૧૪ ર	આળ	મા ૮
૧૫ ની ડા	૧૫ મ	૧૫ ની	૧૫ સા	૧૫ ર	આળ	મા ૮
૧૬ ની ડા	૧૬ મ	૧૬ ની	૧૬ સા	૧૬ ર	આળ	મા ૮
૧૭ ની ડા	૧૭ મ	૧૭ ની	૧૭ સા	૧૭ ર	આળ	મા ૮
૧૮ ની ડા	૧૮ મ	૧૮ ની	૧૮ સા	૧૮ ર	આળ	મા ૮
૧૯ ની ડા	૧૯ મ	૧૯ ની	૧૯ સા	૧૯ ર	આળ	મા ૮
૨૦ ની ડા	૨૦ મ	૨૦ ની	૨૦ સા	૨૦ ર	આળ	મા ૮
૨૧ ની ડા	૨૧ મ	૨૧ ની	૨૧ સા	૨૧ ર	આળ	મા ૮
૨૨ ની ડા	૨૨ મ	૨૨ ની	૨૨ સા	૨૨ ર	આળ	મા ૮
૨૩ ની ડા	૨૩ મ	૨૩ ની	૨૩ સા	૨૩ ર	આળ	મા ૮
૨૪ ની ડા	૨૪ મ	૨૪ ની	૨૪ સા	૨૪ ર	આળ	મા ૮
૨૫ ની ડા	૨૫ મ	૨૫ ની	૨૫ સા	૨૫ ર	આળ	મા ૮
૨૬ ની ડા	૨૬ મ	૨૬ ની	૨૬ સા	૨૬ ર	આળ	મા ૮
૨૭ ની ડા	૨૭ મ	૨૭ ની	૨૭ સા	૨૭ ર	આળ	મા ૮
૨૮ ની ડા	૨૮ મ	૨૮ ની	૨૮ સા	૨૮ ર	આળ	મા ૮
૨૯ ની ડા	૨૯ મ	૨૯ ની	૨૯ સા	૨૯ ર	આળ	મા ૮
૩૦ ની ડા	૩૦ મ	૩૦ ની	૩૦ સા	૩૦ ર	આળ	મા ૮

આ રૂપ ઉપરાંત શોપડીની જે રૂપ આપવીમા આવશે તે પ્રમાણે પણ ગાઈ શકાય.

૧૬ નોટશન માટે નીચાનીઓ.

ચિહ્નો ઓળખવા માટે નિશાની નીચે પ્રમાણે છે.

શુદ્ધ સ્વરને નીચાની ક્ષર - ા.	છાખવા તરીકે	સ
ક્રોમલ સ્વરને ઓળખવા માટે	✓	ર
લીઘ સ્વર માટે સ્વરની પામે	"	મ
લિયુ પાખડું		

માત્રાઓની નિશાની.

લઘુ ૧ નથી.	ચોખ્ખો સ્વર હશે	લઘાદરણ.
ચુરુ ૨ ૬		સ
ખીચુર ૪ ૭		સુ
દુત ૧૦ \		સ
દોઢ ચુરુ ૩ ૪		સ
		/
		ચુ

સમઠ ઓળખવાની નિશાની.

ખરજ / ની	નીચા સ્વર આગળ ત્રાંસી લીટી
મધ્ય માટે નથી. સ	વચકા સ્વરો માટે નથી.
તાર સ	સ્વર ઉપર આડી લીટી મૂકી છે.

તાલની નિરૂપણની.

તાલ પાડવા માટે સ્વર નીચે લીટી આડી છે.	સ
ખાલી તાલ માટે સાતડો અંગ્રેજી છે.	સ

સમ ઓળખવા માટે.

બે વાર ગાવા માટે	૨	સ
પૂર્ણ ચયુ છે તે માટે	૨ ૨	સ
કવિતાના અક્ષરોની જોડે લાઈનમાં સહેજ આડી લીટી હશે તો લાં.		
આકાર ખોલવો,	ચે—એ	
	કું—ઉ	

ભરણે, ખેંગાર ઉપર તેણે ચઢાઈ કરી અને જુનાગઢને બાર વર્ષ સુધી ઘેરા રાખી લઢાઈ કરી. પણ જીત થઈ નહિ; છેવટે ખેંગારનાં ભાણેજ દેહલ અને વિહલ કરીને હતો. તેઓ ખેંગાર ઉપર કાપીને સિદ્ધરાજ પામે મથા. તેની સાથે મળી જઈ દિલ્લામાં તેની સેના ધાલી દીધી. સિદ્ધરાજે ખેંગારને મારી નાખ્યો, અને રાણકદેવીને વડવાણુ લઈ ગયો. ત્યાં ને સતી થઈ, ખેંગારનો પ્રદેશ સિદ્ધરાજે પોતાના રાજ્ય સાથે જોડી દીધો હતો. અને ત્યાંનો દારૂબાર કરવા માટે સત્તજન નામના એક સુબદને નીમ્યો હતો એમ ચીરનાર ઉપર ઈ.સ. ૧૨૨૦ (સ. ૧૧૭૬) નો લેખ છે. ગુ. ગ્રા. ઈ. પૂ. ૧૭૨ આ બે લેખો તપાસતાં સાબીત થાય છે કે પ્રથમ રાખેંગાર સાથે લઢાઈ થયા પછી યશોવર્મા જોડે લઢાઈ કરી હશે.

મનઃસુખરામ રઘુનાથજી પાઠક. મેઘન રૂઢલ જાલોદ.

(લખનાર—વલ્લભભાઈ તુળસીભાઈ પટેલ. મહેતાજી રા. ગુ. શાળા. ગંજીરા તા. બાદરણ.)

આપના તરફથી પ્રગટ થતા ગુ. રાણાપત્રના માહે જૂન જુલાઈ ૧૬૨૦ ના અંકમાં પાને ૧૪૦ ઉપર “આકાશોની એક રમત” એ નામના લેખ ઉપરથી અનુભવ કરતાં નીચેની રકમોમાંથી ધારેલા અંક મળી આવતા નથી.

(૧) ધારેલી રકમ	(૨) ધારેલી રકમ
જ ૪૮૫૩૨૧	જ ૭૫૮૧૫૩૪
અંકોનો સરવાળો બાદ-૨૩	અંકોનો સરવાળો બાદ-૩૦
<u>૪૮૫૨૯૮</u>	<u>૭૫૮૧૫૦૧</u>
x	x

ઉપર જણાવેલી રકમોમાં પ્રિન્ટવાળાં અંકો મનમાં ધારી બાકીનાં અંકો બહાર પાડવામાં આવ્યા તો (જ) ના બાકીના અંકોને ૯ વડે ભાગતાં બરાબર શૂન્ય આવી રહે છે. હવે કદાપિ નવો અંક ચઢાવી શૂન્ય લાવવાનો નિયમ હોય તો નવો અંક ૯ ચઢાવવો પડે એટલે ધારેલો અંક આવી રહે.

તેજ પ્રમાણે જ રકમ માટે નિયમ લાગુ કરવામાં આવે તો તેમાં પણ નવ વડે ભાગતાં બરાબર શૂન્ય આવી રહે છે, અને નવીન અંક જોડી શૂન્ય લાવવી હોય તો તેમાં પણ ૯ નો અંક જોડવો પડે, અને નવીન જોડેલો

અંક ધારેલો અંક કહેવાય. પણ (૬) રકમમાં ધારેલો અંક શૂન્ય છે એટલે લેખકની રીત પ્રમાણે ધારેલો અંક જડી આવતો નથી—

આ બાબત—લેખક વધારે અવગોચર કરી ધારેલો અંક બોળી કાઢવાની મત્ત રીત બહાર પાડશે તો જ તેમનો ધારેલો હેતુ સફળ થશે એવી આશા છે તા. ૩૦—૮—૨૦

શુજરાત શાળાપત્ર માસિક પત્રના માહે જૂન. જુલાઈ ૧૯૨૦ના સંયુક્ત અંકમાં પ્રગટ થએલ ચર્ચાપત્રને પૈકી ન. ૫ ના ચર્ચાપત્રનો ખુલાસો.

અહ્યાબાદથી પ્રગટ થતા 'સરસ્વતી' નામના મચિત હિન્દી માસિકના ઈ સ. ૧૯૧૫ના ઓક્ટોબર માસના અંકમાં પૃષ્ઠ. ૧૯૧ થી ૧૯૫ સુધીનો 'મેવાડથી રાજધાની ઉદયપૂર.' એ નામનો સચિત્ર, સુન્દર અને ઉપયોગી માહિતી દેનારા એક લખ શ્રીયુત મનોહરલાલ મિશ્રનો લખેલો પ્રગટ થયો છે તે લેખની શરૂઆતમાં જ લેખક લખે છે, કે—

'મેદપાટ અર્થાત્ મેવાડથી રાજધાનીના નામ ઉદયપૂર છે. યહ રાજાનાને કે દર્શિની દિસ્તેમ્, સમુદ્રનો સત્તહસે ૨૦૬૪ ફોટ ઉપરે અરવલી પર્વત કે પૂર્વમે વસા હુઆ છે. " ઉત્તકો ધી મહારાના પ્રનાર્પિતહજો ને અપને પિત્રાકે નામ પર સંવત્ ૭૬૬૦ મેં વસાયા યા. '

આ ઉપરના ઉલ્લેખથી માર્કન્ડૂત ઇતિહાસમાં ઉદેપુર—ઉદયપૂરના વસાવનાર તરીકે મહારાણા પ્રતાપનું નામ સ્પષ્ટ થયેલ છે તે ખરૂં છે. એમ માનવ ને આપણને કારણ મળે છે.

હું ધારૂ છું કે શ્રી. જાની આ ખુલાસાથી મંતોપ-સમાધાન મેળવશે.

(નહિઆદ નિવાસી મારતર સંકરલાલ રણછોડજીઈ પડ્યા.)

(લેખક જીવજીલાલ શાળીદાસ રૂઢ મારતર, હજીપોર કન્યાશાળા તા. ઝોરપાડ)

કન્યાવચન પુસ્તક ત્રીજામાં આપેલો વીરમતીવાળો પાઠ મમયસ્યકતાનો છે. વીરમતી જેની સ્ત્રીએ સમયસ્યકતા કરી જગાએ કેવી રીતે વાપરી છે તેનું દીર્ઘ દર્શન કરાવવા માટે જ એ ચિત્રમાં વાંચે જગદેવના ઉપર તરાપ મારેલી બતાવી છે, અને જગદેવને અચકુ ભરતો ન હોય એમ બતાવ્યું છે. આવા બંધકર મકટમાં પણ વીરમતીએ કેવી " મમયસ્યકતા " વાપરીને વાંધને મારીને જગદેવ પરમારનો પ્રાણ કેવી રીતે બચાવ્યો તે બતાવવા માટે જ ચિત્ર ચોપડીમાં બતાવ્યા પ્રમાણેનું આપેલું છે.

तारीखः	जन्मसुआरि.			इष्टसुआरि.			भा.ये.			आप्रत.			श.			रमजान-		
	रभाउल आ.			जभा.अ.व.			जभा.आभि			रजण-			शाभात-			रमजान-		
	जभा.अ.व.			जभा.आभि			रजम-			शाभात-			शित-			वैशाख-		
	भागशर-			पोप-			भाह-			कागलु			शित-			वैशाख-		
	तिथि	वार	क्र.तां.	तिथि	वार	क्र.तां.	तिथि	वार	क्र.तां.	तिथि	वार	क्र.तां.	तिथि	वार	क्र.तां.	तिथि	वार	क्र.तां.
१	८	श.	२०	८	म.	२२	७	मं.	२८	८	श.	२१	८	रं.	२०	१०	शु.	२
२	९	रं.	२१	९	शु.	२३	८	शु.	२९	९	श.	२२	९	सो.	२१	११	शु.	३
३	१०	सो.	२२	१०	गु.	२४	९	गु.	३०	१०	रं.	२३	१०	मं.	२२	१२	शु.	४
४	११	मं.	२३	११	गु.	२५	१०	श.	३१	११	सो.	२४	११	शु.	२३	१३	श.	५
५	१२	शु.	२४	१२	श.	२६	११	श.	३२	१२	मं.	२५	१२	गु.	२४	१४	रं.	६
६	१३	गु.	२५	१३	रं.	२७	१२	रं.	३३	१३	शु.	२६	१३	श.	२५	१५	सो.	७
७	१४	श.	२६	१४	सो.	२८	१३	सो.	३४	१४	गु.	२७	१४	मं.	२६	१६	शु.	८
८	१५	रं.	२७	१५	मं.	२९	१४	मं.	३५	१५	शु.	२८	१५	रं.	२७	१७	श.	९
९	१६	सो.	२८	१६	शु.	३०	१५	शु.	३६	१६	श.	२९	१६	सो.	२८	१८	शु.	१०
१०	१७	मं.	२९	१७	गु.	३१	१६	गु.	३७	१७	रं.	३०	१७	मं.	२९	१९	शु.	११
११	१८	शु.	३०	१८	श.	३२	१७	श.	३८	१८	सो.	३१	१८	गु.	३०	२०	श.	१२
१२	१९	गु.	३१	१९	रं.	३३	१८	रं.	३९	१९	मं.	३२	१९	शु.	३१	२१	श.	१३
१३	२०	श.	३२	२०	सो.	३४	१९	सो.	४०	२०	गु.	३३	२०	मं.	३२	२२	शु.	१४
१४	२१	मं.	३३	२१	गु.	३५	२०	गु.	४१	२१	श.	३४	२१	रं.	३३	२३	श.	१५
१५	२२	शु.	३४	२२	श.	३६	२१	श.	४२	२२	सो.	३५	२२	गु.	३४	२४	शु.	१६
१६	२३	गु.	३५	२३	रं.	३७	२२	रं.	४३	२३	मं.	३६	२३	शु.	३५	२५	श.	१७
१७	२४	श.	३६	२४	सो.	३८	२३	सो.	४४	२४	गु.	३७	२४	मं.	३६	२६	शु.	१८
१८	२५	मं.	३७	२५	गु.	३९	२४	गु.	४५	२५	श.	३८	२५	रं.	३७	२७	श.	१९
१९	२६	शु.	३८	२६	श.	४०	२५	श.	४६	२६	सो.	३९	२६	गु.	३८	२८	शु.	२०
२०	२७	गु.	३९	२७	रं.	४१	२६	रं.	४७	२७	मं.	४०	२७	शु.	३९	२९	श.	२१
२१	२८	श.	४०	२८	सो.	४२	२७	सो.	४८	२८	गु.	४१	२८	मं.	४०	३०	शु.	२२
२२	२९	मं.	४१	२९	गु.	४३	२८	गु.	४९	२९	श.	४२	२९	रं.	४१	३१	श.	२३
२३	३०	शु.	४२	३०	श.	४४	२९	श.	५०	३०	सो.	४३	३०	गु.	४२	३२	शु.	२४
२४	३१	गु.	४३	३१	रं.	४५	३०	रं.	५१	३१	मं.	४४	३१	शु.	४३	३३	श.	२५
२५	३२	श.	४४	३२	सो.	४६	३१	सो.	५२	३२	गु.	४५	३२	रं.	४४	३४	शु.	२६
२६	३३	मं.	४५	३३	गु.	४७	३२	गु.	५३	३३	श.	४६	३३	सो.	४५	३५	श.	२७
२७	३४	शु.	४६	३४	श.	४८	३३	श.	५४	३४	सो.	४७	३४	गु.	४६	३६	शु.	२८
२८	३५	गु.	४७	३५	रं.	४९	३४	रं.	५५	३५	मं.	४८	३५	शु.	४७	३७	श.	२९
२९	३६	श.	४८	३६	सो.	५०	३५	सो.	५६	३६	गु.	४९	३६	रं.	४८	३८	शु.	३०
३०	३७	मं.	४९	३७	गु.	५१	३६	गु.	५७	३७	श.	५०	३७	सो.	४९	३९	श.	३१
३१	३८	शु.	५०	३८	श.	५२	३७	श.	५८	३८	सो.	५१	३८	गु.	५०	४०	शु.	३२

[illegible]

ગાહેરખબર.

નંબર.	પુસ્તકનું નામ	જે સાધારણ પ્રસિદ્ધ થઈ રોગ તે લા ખાનું નામ	જ્ઞાન માટે મજબૂર.	કિંમત. રૂ. આ. પા.
૧	મિ. કૃષ્ણપ્રસાદ મલ્લિકાકર શાસ્ત્રી "ખીજાની પોળ, સાંકડીશેરી, અમદાવાદ " રૂબરૂ વહ જુ " મિસીસ. કલુબેન દવે, પડાળ પોળ સુરત " ગીતાંજલિ "	ગુજરાતી " "	પ્રાયશ્ચિક અને માધ્યમિક શાળા- ઓમાં ધનામના પુસ્તક તરીકે. પ્રાયશ્ચિક અને માધ્યમિક શાળા ઓમાં પુસ્તકાલય માટે અને હાઈસ્કૂ લોમાં ધનામ પુસ્તક તરીકે.	૩-૦-૦
૨	મિ. લવજીલાલ અમરદાસી મહેતા "પીરમસા રોડ અમદાવાદ. " સુખશાંતિ વિચારણા "	"	પ્રાયશ્ચિક અને માધ્યમિક શાળા- ઓમાં ધનામ તથા પુસ્તકાલયના ઉપ- યોગ માટે	૧-૮-૦
૩	મિ. સોરભભાઈ મચરજી દેસાઈ રેડેન્ટરોડ નવસારી " બેટી વું સાસરે કમ સમાશે "	"	હાઈસ્કૂલોની વિશાળમાં ધનામ તરીકે.	

મંત્રા, સંસ્કૃત સાહિત્યવધક કાયાલય,
સાખ્યા અમદાવાદ.

૪ " આશ્રય વિશે આમાન્ય જ્ઞાન "

મિ. નિઆમખાન એન પઠાણ.

લાલ હરવાજ, અમદાવાદ.

" ખુલ્લે રસુલિન "

૬ રા. હગનલાલ. ડી. મોદી

બાલ હરોડ સુરત.

૭ " ગુજરાતના ઇતિહાસની વાતો "

મિ મણિલાલ એન દારી.

૮ રતનપાળ અમદાવાદ

" શ્રી સુદર્શન "

મિ. લાલશંકર વિદ્યારામ પડિત.

કાલીકા, જિલ્લે પેટલાદ.

૯ મોલંક વંશની ગોકુલ સાખાનો ઇતિહાસ

ગુજરાતી.

"

"

"

"

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળા-
ઓમાં ઇનામના પુસ્તક તરીકે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં ઇનામ
અને પુસ્તકાલયના ઉપયોગ માટે.

"

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળા-
ઓમાં ઇનામ માટે અને લાયકારીના
પુસ્તક તરીકે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં પુસ્તકાલય
માટે (નવી આવૃત્તિમાં વધારા ભરેલી
બહેરખર્ચ કાઢી નાખે એ ગરતે)

જે. એમ. ઇબંધુ ગોહાડીદડ એસ્કવાયર. "વીઠ ન લીંગના વાહસ એસિડન્ટ" સારંગ પ્રાંત રાજકોટ. સી. એસ	ગુજરાતી.	"	૦-૪-૦
મિ. જી. એ શેખ સુપ્રિન્ડેન્ડન્ટ મહોબતખાનલુ. એફતેજ ગુનાગક. " મિરાતે આલમગીરી "	"	પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શા- ળાઓમાં પુસ્તકાલય માટે.	૩-૦-૦
મિ. લખખુલાલ ગમરસી મહેતા. પીરમશારોડ, ગામદાવાડ. " સુચિદિત સ્ત્રી અથવા બાળકોનો ગૃહચિકિત્સાનો આદર્શ "	"	પ્રાથમિક શાળાઓમાં પંનામ તથા પુસ્તકાલયના ઉપયોગ માટે,	૧-૦-૦ માર આના કરે એવી સરતે.
મિ. બાઇયંક પુનઠાસ શાહ. માસ્તર તાલુકા નકુલ હોડા. "પાલજપુર એજન્સીની સામાન્ય જોગ."	"	પાલજ એજન્સીમાં પંનામ માટે.	૦-૪-૬

૧૨	મિ. મંજુલાલ. જે દિવે. પગલ પોળ સુરત. " ગાકદર " (દયાય જોદિસ) "	પ્રા. ૧૮૮૧.	પ્રાથમિક તથા માધ્યમિક શાળા- જોમાં પનામ અને પુસ્તકાલયના ઉપયોગ માટે.	૦-૬-૦
૧૫	મિ. અંબાલાલ મોતીલાલ દાદર અશિસ્કટ ટીચરજી વી. સ્કૂલ ચુકલતીથ " વિદ્યાર્થી વાચનખાળા પુસ્તક ૩ બ્લ ૪ થી ૧૬૬૫.	"	પ્રાથમિક જોમાં નામ તરીકે,	૦-૨-૦
૧૬	મિ. દેવશંકર દેશવરભાઈ ભટ્ટ જીતેલીયા, તા. ૧૧. ૧. " બાન સંવાદ. "	"	પ્રાથમિક શાળાજોમાં પુસ્તક- લય માટે.	૦-૧-૬

(સહી) જે. એસ. દાદરી.

એ. ૪૦ ઉત્તર ભાગ

અમદાવાદ

તા. ૧૩-૧૦-૨૦ નં. ૮૮૬૦.

જાહેરખબર.

(શ્રી શિક્ષણને ઉત્તમ તક)

મુમાઈ વનિતાવિદ્યામ શ્રીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ (પ્રાયમિક્શ સ્ત્રી શિક્ષકોની કોલેજ) ની પહેલી ટર્મ તા. ૧૦ મી જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ ના રોજથી શરૂ થશે જે બાઈઓની ઉમ્મર વર્ષ ૧૬ ની પુરી થયેલા હશે અને જેણે શુજરાતી છટ્ટા ધોરણ સુધીની પરીક્ષા પસાર કરી હશે તેને પહેલા વર્ષમાં દાખલ કરવામાં આવશે જેણે છટ્ટા ધોરણની પરીક્ષા પસાર નહીં કરી હશે તેને પ્રાવેશિક પરીક્ષા પસાર કરવી પડશે. પ્રાવેશિક પરીક્ષા ત. ૮ મી જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ ના રોજ બપોતના અગીયાર વાગાથી (રતા. ટા.) વનિતાવિદ્યામ હોલમાં રાખવામાં આવી છે. જે બાઈઓને કોલેજમાં દાખલ થવું હોય તેમણે તા ૫ મી જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ સુધીમાં કોલેજના પ્રિન્સિપાલ મી. એમ. ડી. દેસાઈ એલ. એ. જી ને અરજી કરવી. કોલેજમાં કોઈ પણ કામની શુજરાતી જાણા બોલતી બાઈઓને દાખલ કરવામાં ના શે. શુજરાતી હીંદુ બાઈઓને રહેવા તથા જમવા માટે કોલેજમાં બોર્ડિંગ હાઉસ છે, જેનો માસિક ચાર્જ રૂ. ૧૩) છે. ગરબ નિરાધાર હાલ બાઈઓને તથા વિધવાઓને રોકલરશિપ આપવામાં આવશે તથા બોર્ડિંગમાં મકત રહેવા દેવામાં આવશે.

કોલેજનો અધ્યાસકચ ત્રણ વર્ષનો છે અને ગયા ત્રણ વર્ષના કોલેજના વાર્ષિક પરીક્ષાના પરીણામે નીચે મુજબ છે, જે ઉપરથી કોલેજના કામની માહિતી મળશે.

સને ૧૯૧૭ = ૮૨ ટકા

સને ૧૯૧૮ = ૭૧ ટકા

સને ૧૯૧૯ = ૭૯ ટકા

ઉચ્ચ પ્રગતી સ્ત્રીઓને માટે સારા શિક્ષકો તરફે લાયકા મેળવવા માટે આ ઉત્તમ કોલેજ છે. વધુ ખુલાસા માટે રૂબરૂમાં પ્રિન્સિપાલને મળો થા લખો.

શિવગૌરી ગજજર.

વ્યવસ્થાપક

વનિતાવિદ્યામ શ્રીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ.

ટે. વનિતાવિદ્યામ બિલ્ડિંગ

મે-૬૬૨૬૧૩૦ ગીરગામ પોસ્ટ—મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

(ઉ. ભા. ના મ. એ. ઇ. સાહેબના તા. ૨૫-૧૨-૨૦ના હુકમ નંબર. ૧૨૧૬૩ ઉપરથી)

વર્નાક્યુલર ફાઈનલ પરીક્ષા; ઉત્તરભાગ.

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે વર્નાક્યુલર ફાઈનલ પરીક્ષા ઉત્તર ભાગના નીચે લખેલાં મધ્ય સ્થળેએ સોમવાર તા ૪થી એપ્રિલ ૧૯૨૧ ને રોજ અને તે પછીના દિવસેએ લેવામાં આવશે:—

- અમદાવાદ.	ભરૂચ.
નડિયાદ	સુરત.
ગોધરા.	થાણા.

- તા. ૨૪ મી જૂન ૧૯૧૫ના મુંબઈ મરકારી ગેઝેટ ભાગમાં ૧ માં ૧૬૨૧-૧૬૨૪ સુધીના પૃષ્ઠોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા નિયમે પ્રમાણે, અને તા. ૨૬-૧૨-૧૮ ના મુંબઈ મરકારી ગેઝેટના ભાગ ૧ લાના પૃષ્ઠ ૨૪૧૪ મે પ્રસિદ્ધ કરેલા, તા. ૨૧-૧૨-૧૮ના મરકારી ફરાવ નં. ૩૪૩૮ મુજબ મુદ્દાએના નિયમે પ્રમાણે પરીક્ષા લેવામાં આવશે. તા. ૧૦ મી એપ્રિલ ૧૯૧૨ ના કેળવણીખાતાના નં. ૨૩૧૨ ના મરકારી ફરાવ પ્રમાણે જે ઉમેદવારોની ઇચ્છા હશે તેમની જવા નિયમમાં પરીક્ષા ઉદ્દેશાર લેવામાં આવશે.
- જે મંજૂરથળે ઉમેદવારની પરીક્ષા આપવીની ઇચ્છા હોય તેમાંના પ્રેમિડન્ટને ઉમેદવારે તા. ૧-૩-૨૧ ને રોજ અથવા તે અગાઉ ખાતાની અરજ મોકલવા આપવી જોઈએ. તે તારીખ પછી કોઈ પણ અરજ રીકાર્ડનામાં નહિ આવે.
- પરીક્ષાના પ્રથમ દિવસે પરીક્ષાની જી પ્રેમિડન્ટ તરફથી ઉપરાવવામાં આવશે.
- તા. ૮ ની જુલાઈ ૧૯૨૦ ના મુંબઈ મરકારી ગેઝેટ ભાગ મીંગના પૃષ્ઠ ૮૫૬ મે મુકદ્દર કરેલી આપવીઆ મળતી ખબર આપવામાં આવે છે.
- જે ઉમેદવારે તા. ૧ લી એપ્રિલ ૧૯૨૧ ને રોજ ૧૫ વર્ષ પૂરાં કર્યા હશે તેઓજ પરીક્ષામાં જોડાને લાયક છે.

ઓફિસ, ઓવ ધી
એડ્યુ ઇ. ઉ. ભા. અમદાવાદ.
તા. ૨૫-૧૨-૨૦

(સહી) જે એસ કાદરી
એ. ઇ. ઉ. ભા.

જાહેર ખબર.

રકુલો, આદિસો, અનં મિલોને લગતો દરેક જાતનો રોશનરિ સામાન; જેવો કે, દરેક જાતના કાગળો, બ્લોટિંગપેપર, એક્સસાઈઝ શુકો, નોટપેપર, કવર્સ, પેન્સિલ, હોલરસ, રટીલો, શાદી. ગ્રોઈંગ શુકો, તથા હોઈંગને લગતો દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, બ્રશીઝ, રબર, કમ્પાસ બોક્સ, પુટપટી. કલરટયુબ વગેરે) છુટક તથા જથ્થાબધ મળશે.

રબર સ્ટેમ્પ તથા છાપવાનું કામ થયું સફાઈબંધ કરવામાં આવે છે. બહાર ગામનો માલ પી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Davo

ધી અમદાવાદ રોશનરી માર્ટ.

રીચીરોડ, બાલાહનુમાન.

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ રકુલો લાયબ્રરીઓ, મેડી મકાનો, બગલાઓનો શૃંગાર કચ્છાધિપતિઓના મેદાઓ અને શુભ કસબે બેટ આપ્યા લાયક હોડો, કચ્છની તમામ અગ્રેજી ગુજરાતી રકુલો અને કન્યાશાળાના માટે કચ્છના એન્ડ્યુકેશનલ ડિપાર્ટમેન્ટ સાથેના ના. સ. વિહંગભાઈ કેશવજી દવેના તરફથી તા ૪-૧૧-૨૦ના મેળે દરેક કચ્છીભાઈઓને લતામણ કરવા માટે ખાસ સરકારી નખર ૪ બહાર પાડેલ છે કે ખુલાવેલ મહારાજ શી હજુર સાથેના ને મેદાઓ મી જેદાભાઈ રતનસિંહ મોમાયા તરફથી પ્રસિદ્ધ કંપામાં આવેલ છે તે મખરા માટે દરેક કચ્છીઓ મગની લેવા તેમજ કચ્છની તમામ રકુલો લાયબ્રરીઓ કચ્છશાળાઓના માટે ખાસ મેદાઓને બનાવેલ કરવામાં આવેલ છે. દરેક મેદાની સાદક ૧૪-૧૦ ની છે પોસ્ટ પેડીંગ વાપી ખર્ચ થીજે ૩૧ નાખ બાર ચાના છે બહુ. લંબી જબ્બી ભાઈની ટીપ્પીઓ તમા રકુલને લગતી ગુજરાતી, ચોપડીઓ નીનિર્દર્પણ નીનિશાંદણ, નીતિચાલનમાળા ન તિની બીજામણુ વગેરે પુસ્તકો મળશે કીમત ઉપરાંત ખર્ચ જુદો.

લખો. શાહ જેદાભાઈ રતનસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

કાંઈ કકોત્રી, અને કચ્છાધિપતિઓનાં મેદાઓ વેચનાર.

૧. ટે. માર્ગની મસજીદ પુલ ઉપર-અુબધ ન. ૩.

ધનામપત્રક.

ખેડા—

પગી રજુહોઠ ભીખાભાઈ રૂ. ૫૫) રૂઢલ જમાડી. રીરીવર સાહેબ રમિટલાલભાઈ
 રૂ. ૫) પતામાં. સ્વામીનારાયણ મંદિર તરફથી રૂ. ૭) માકર ઠ. રીમીવર સાહેબ.
 સહુણ—તા. નડિઆદ. રા. ચતુરભાઈ બાપુજીભાઈ તથા ગામ લોક, રૂ. ૫)
 મિઠાઈ. દેહવાણ—તા. બેરસદ કાંધાર સાહેબ તથા સદ્ગૃહસ્થો રૂ. ૧૦)
 પેંડા. મિત્રાલ—તા. નડિઆદ. પેલિસ પટેલ દેસાઈભાઈ બેરસદભાઈ રૂ.
 ૭૫) ગામની બધી રૂઢલો જમાડી. છોટાભાઈ વાઘજીભાઈ પીજના રૂ. ૮)
 ધનામ કન્યાશાળામાં. વદલભાઈ લલ્લુભાઈ ઉત્તરસંડાના રૂ. ૧૦) ઝવેર-
 ભાઈ શેખાભાઈ પીપળાતા રૂ. ૭૫) ખાલા. રૂ. ૨) પ્રદર્શનમાં. રૂ. ૨) પતામાં.
 હરમસદ—મગનભાઈ નારાયણભાઈ ૧૩૫) મિઠાઈ વહેચી. દાગદુપુરા—
 સુળાભાઈ જેમંતભાઈ ૧૫) જમણુ દુધ. ખાનેકર—છજીભાઈ મનોરભાઈ
 ૧૨) ધનામ. ભાનેર—ગમલોક ૪૪) ધનામ. નવાગામ—મણિલાલ
 નાયજીભાઈ ૨૦) રૂઢલ જમાડી. સરભાણુ—દરજીભાઈ નગેતમ, નાનાભાઈ,
 મણુદામ. રૂ. ૩૦) ધનામ વહેચ્યુ નાપાડ—પટેલ ઝવેરભાઈ ધધરભાઈ
 રૂ. ૩૦) કન્યાશાળામાં પિત્તળના ખાલા વહેચ્યા. અલીદ્રા—ખુશાલભાઈ
 લલ્લુભાઈ ૨૫) રૂઢલ જમાડી દાવડા—પીજના સદ્ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૪૪)
 ધનામ તથા જમણુ. સહુણ—સદ્ગૃહસ્થો. રૂ. ૮) ધનામ. પાંડવણીઆ—
 મોતીભાઈ શંકરભાઈ ૩૨) રૂઢલ જમાડી. પીપલગ—ગમેઉના. શામળભાઈ
 મયુરભાઈ રૂ. ૪૮) ધનામ તથા ભેટ. ત્રણોલ—ખુશાભાઈ મયુરભાઈ રૂ. ૧૦)
 ધનામ. બોચાસણ—ખોડાભાઈ મોરજીભાઈ રૂ. ૧૫) પિત્તળની રકાખીઓ.
 અડામ—સારમાના પટેલ. ચતુરભાઈ તથા ગોઠળભાઈ રૂ. ૨૨) વાટકીતું
 ધનામ. નારના રહીજીભાઈ મુળજીભાઈ રૂ. ૭૦) ગમળી ખાલા. દેસાઈભાઈ
 મોતીભાઈ રૂ. ૭૫) રકાખી ખાલા વાગણા—આસિ. રેખાભાઈ નારજીભાઈ
 રૂ. ૩૩) રકાખી ખાલા. દાર્વીઠા. અમ્યાલાઈ ચંદાસ, મણુદાસ બાપુજી રૂ. ૫૫)
 મિઠાઈ વહેચી. કાવીઠા બાબરભાઈ વ. જભાઈ રૂ. ૨૭) મિઠાઈ વહેચી
 દેહવાણુ—જુજ. રેવાચકર ખીમજી રૂ. ૧૮) ધનામ. ગોલેલ—પટેલ. લલ્લુ-
 ભાઈ જેસીગજાઈ રૂ. ૧૭) મિઠાઈ. ખાનપુર—સદ્ગૃહસ્થો રૂ. ૧૧) મિઠાઈ. કો-
 છવાડા—સદ્ગૃહસ્થો રૂ. ૨૬) મિઠાઈ. ચડોળી—ગા. લોક ૫૦) મિઠાઈ
 રતોડીઆ—ઝવેરભાઈ ખુશાભાઈ રૂ. ૫૦) રૂઢલ જમાડી નાયકા—જગન-

ભાલ સામળદાસ રૂ. ૩૦) રફલ જમાડી રહુ-રવામી, શિવાનંદ રૂ. ૫૦) રફલ
સદ્ગૃહસ્થો-રૂ. ૫૫) રફલ જમાડી. સદ્ગૃહસ્થો-રૂ. રૂ. ૧૩) મિહાષ. સદ્
ગૃહસ્થો-રૂ. ૧૦૦) ગરીજ કુંડમાં.

સરૂચ જિલ્લો.

લીલવા ડાકોર-રફલ કમિટિ મેમ્બરો રૂ. ૫ ધનામ વહેંચ્યા.
ઈલાવદા-ગામલોક રૂ. ૫૧) મિહાષ. પીલુવરા-ગામલોક રૂ. ૧૨૫)
ધાપલ યએલા સિપાઇઓને. રૂ. ૪૫) જમણ કર્ણુ. દહેજ-કાકોર સાહેબ
રૂ. ૧૧) મિહાષ. ઉવેર-ગામલોક રૂ. ૪૨) રફલ જમાડી. ઉવેર-ગામ-
લોક રૂ. ૧૮) ધનામ વહેંચ્યું. કારેલી-મદીજમાઇ વાસણુભાઇ રૂ. ૫૦)
રફલ જમાડી ખુવા-ચંકરમાઇ ભક્તિભાઇ રૂ. ૧૭) ધનામ વહેંચ્યું.
ખુવા-જીવણુભાઇ મયુજભાઈ રૂ. ૭) મિહાષ વ્યારોદ-માંડવા સવાઇલાવ
એનીનાલ રૂ. ૫) ધનામ. રહીયાદ-શીવાભાઇ માવજભાઇ રૂ. ૧૦) ધનામ.
માતર-મયારામ આશારામ રૂ. ૯) ધનામ. માતર-કાકોર સાહેબ. રૂ. ૧૪)
રફલ જમાડી. ધૃગુ-રામ લોક-રૂ. ૨૩) ધનામ-તથા મિહાષ. ધરુ-
મથુજભાઇ દલાલા રૂ. ૪૦) રફલ જમાડી. નાથાભાઈ ત્રીકળભાઇ રૂ. ૪૮)
રફલ જમાડી. દહાનવા-ગામ લોક રૂ. ૨૦) મિહાષ. પીલુદરા-આગેવા-
નલોક રૂ. ૪૫) જમણ કાખીગામ-સદ્ગૃહસ્થો. રૂ. ૧૦) મિહાષ વહેંચ્યા.

સુરત જિલ્લો.

ગોડસાંખા-સુર્યશન્ત નિ. મોદી રૂ. ૫) મિહાષ. સુરતસિટિ-
ચતુર્થીય કુરેરમીંગ. ૧) મીયાઇ વડોલી-રૂ. ૭) સાંકર. દેલાદ-રૂ.
૧) પુસ્તકો. કંતારગામ-રૂ. ૪૫) મીહાષ. ઝોલી રૂ. ૧૭) મિહાષ.
દેલાડવા-રૂ. ૭) મીહાષ વેસુ-રૂ. ૧૪) મીયાઇ ભાઠા-રૂ. ૧૩૬)
મિહાષ. અમરોળ-રૂ. ૪) મિહાષ. કંડોદ-રૂ. ૨૫) મિહાષ. કંડોદ-રૂ.
૮) મિહાષ. ખડસુપા-રૂ. ૧૦) મિહાષ. ખેરગામ-રૂ. ૧૦) પુસ્તકો.
મગાળ-રૂ. ૬૦) મિહાષ. (લોકનબોર્ડ રફલ તરફથી.) માંડવી-મામલ-
તાદ રૂ. ૧૯) ધડીયાળ દરોદ-સોરાળજી આરદેશર રૂ. ૧૦) પુસ્તકો.
સીસોદરા-ભવાનભાઇ લાલભાઇ-રૂ. ૮) મિહાષ. રાનવેરીકલ્લા-ગીકા વીરા.
રૂ. ૨૨) ધડીયાળ. માણેકપોર-શેક હોરમસજ પેસનજ રૂ. ૬) એક પુરસી.

ધેન મેળવવાનું ઉત્તમ સાધન

હુન્નર પ્રકાશ.

- આ અતિ ઉપયોગી પુસ્તકમાં ૧૦૦૦ હુન્નરો દરેક દરદોના અમલદારિક ઈલાકો, એન્ડો વિલાયતી સાબુઓ, દરેક જાતના રંગ રોગાનો, અત્તરો, ઓઈલ વગેરે વગેરે જાનાવવાની ધણીજ સરેલી રીતો છે. વિશેષ ખાત્રી વાંચવાથી મશે. કિંમત રૂ. ૧, પોષ્ટેજ ભુલુ.

મુલક મશહુર જામનગરનો પ્રખ્યાત

શુદ્ધ સાચા મોતીનો સુરમો.

આંખોના નામાંકિત ડાક્ટરો, હાડીઓ અને વૈદ્યોએ અગારા સુર માને પબ્લીક હોસ્પિટલો, ડિસ્પેન્સરીઓ અને દેશી દવાખાનાઓમાં આંખના લુની લુદી જાતનાં અમંખ્ય દરદીઓ ઉપર ધણીજ ફોટો-મદીથી વાપરી ઉત્તમ સર્જીશિક્ષે આપેલા છે.

આ સુરમો વાપરવાથી આંખના અમંખ્ય દરદીઓ ફોટોમંદ થયા છે. એક વખત ખાત્રી કરના અરજ છે.

કિંમત નંબર ૧. તોલા ૧ ના રૂ. ૪) નંબર ૨, રૂ. ૧૧. નંબર ૩ રૂ. ૧) અને નંબર ૪ રૂ. ૧૧.

ફ્રાન્સ અને અમેરીકાના મહાન ડાક્ટરોની નવી શોધ.

નામદાર બ્રિટિશ સરકારમાં રજીસ્ટર કરાવેલ

યુનીવર્સલ બામ.

(નમુનાની ડબીના બે આના.)

ફક્ત બહાર લગાડવાથીજ દરેક જાતનાં દરદો મદી થાય છે.

ગરમી અગર શરદીનો મખત માધાનો દુખાવો, આદાશીશી, માધાનો કંઠાષે ચકરી, અને કંઠામાં શરીરના કોઈપણ ભાગના દુખાવા અને દરદો ઉપર લગાડવાથી ફક્ત પાંચ મિનિટમાં આગમ કરી આપે છે.

કિંમત શીશી ૧ નો રૂ. ૧-૦-૦

સુરભાઈ ઈસમાલજી અતરીઆ

મુલકમગર-જામનગર.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઈલાકાની ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને એકડે. ૧૫ ટકા ઇમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ માથે બીજાં પુસ્તકો મંગાવનારને એકડે એક ટકા હકસાર્ક વર્ષ મોકની આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—હાલાભાઈ જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—જુની કાળકાઢવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુંબઈ.

દસ્કત શિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, કેળવણી ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઈલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે. લગભગ લીધે કામગીરી જાવ બેદદ વધી જવાથી મે. ડિરેક્ટર સાહેબના, નં. ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાલના, હુકમથી હાલ પોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. ૨૦૦ અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલમાં એકડે (૧૫) ટકા ઇમિશન ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દસ્કત શિક્ષક કોપી બુકોની સ્ટીલ પેનો દરેક નંબરને બધ બેઝતી, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક બોક્સમાં એકજાનની મ. ૬ કિમત રૂ. ૦.૧૧ નક્કી.

મળવાનું ઠેકાણું:-

આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં. ૧૦ ધોબી તલાવ-મુંબઈ

શિક્ષણ તથા શિક્ષકોની જરૂરિયાત પુરી પાડનારા એક જ સ્થળ છે તે તમે જાણો છો, કે જ્યાં પછત્ર બોક્ષ, કિન્ડરગાર્ટન, મોન્ટેસરી-એપ્રન, બુગોમ, અગોમ, પાથપાઠ, ડ્રોઈંગ તથા અસાઈ, પ્રક્રસ, મરમી, આર્કર્ષણ, મિટ્રન તથા મિસાનને લગતા માધ્યમો, ફ્રીક્રમ, એસીક, લોમનાના કોટા, હિલ્ડ, ટેનીમ, હોડી, પુટમોલ્ડ વગેરે મળી શકે છે. તે સરનામું નીચે આ.

શાસ્ત્રી એન્ડ કું. સુરત.

જાહેરખબર.

નીચે લખેલાં પુસ્તકોનો કોપીરાઇટ અમે લીધો છે, માટે તે બધાં પુસ્તકો અમારી પામેલી મળી શકશે માટે એડર્સ મોકલશો.

કિંમત.

રૂ. આ. પા.

મૃદબ્યવસ્થા	૦-૧૨-૦	ટેક્સ્ટ બુક તરીકે મંજૂર છે.
બાળરતનાય	૦-૮-૦	
બાળવાના	૦-૩-૦	ધનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર
સચિત્ર વાર્તા વિનોદ	૦-૩-૦	" "
નવીન આગેખ્ય વિજ્ઞાન	૦-૪-૦	" "

ઉપર લખેલાં પુસ્તકો કેટલાક સ્ટોર્સ તથા ધનામ અને લાઇબ્રેરી માટે મંજૂર થાત છે.

રાજકી નયુરામકૃત તમામ પુસ્તકો મળશે

ઉપા અથવા એક સુજન જૂની વાર્તા.

કર્તા—રા. જ્ઞાનાલાલ હલપતરામ કવિ ૧-૪-૦

તે મિત્રાય દરેક જાનાં અંગ્રેજી ગુજરાતી તથા અંકુશ પુસ્તકો અને તમામ પ્રકારની ડોઈંગ બુકો તથા ગ્રેઈંગને લગતો સામાન અમારે ત્યાંથી દિશાયત લાવ મળી શકશે.

કિંમત રૂ. ૦-૪-૬ } નવુંદેશીનામું } ધોરણ ૬ અને ૭ માટે બુકપ્રુડીઆ અને રાજાકૃત } ધોરણવાર બનાવેલું.

નામદાર સરકારે ટેક્સ્ટ બુક તરીકે મંજૂર કર્યું છે. તદ્દન નવીન અને સરલ પદ્ધતિએ લખાયેલું હોવાથી વિદ્યાર્થીઓને અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડેલ છે.

માલિક—

ગીરજાશંકર કલ્યાણજી } બુકસેલર એલ. યુ. મારતારની કું. }
ઓચા. } પુરા ખબર—રાજકોટ.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને થોડા અમે ધણું જ્ઞાન મળે એવાં પુસ્તકો.

સમૃદ્ધ નવી ભૂમિતિનો શિક્ષક-તેમાં વ્યાખ્યાઓ રીતો, સિદ્ધાંતો અને પ્રશ્નોના '૦૪૫' આકૃતિઓ સાથે સંપૂર્ણ ખુલાસા કરવામાં આવ્યા છે આ પુસ્તક ધોરણ ૭, સાત ને ૧૦ ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓને અતિ ઉપયોગી છે. પ્રેનિંગ કોલેજના પહેલા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પણ ખાસ ઉપયોગી છે. કિં. રૂકા ૦-૧૪-૦

રહુ દનો ઇતિહાસ:- ૧૦ ક્લાસના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ ઇતિહાસનો ઉપયોગ કરી પાસ થાય છે. તેમાં આજ સુધીના ૧૦ ક્લાસ પરીક્ષાના પ્રશ્નો તથા તેના ઉત્તરો આપેલા છે ધોરણ ૬ થી સાત સુધીના તમામ વિદ્યાર્થીઓને આ ઇતિહાસ અતિ પ્રિય થએલો છે કિં. રૂકા ૦-૬-૬.

'નીતિ સંવાદો' - નીતિનું શિક્ષણ આગી શકાય તેવા સંવાદોની ભુકે તૈયાર છે. આ મવાદો રચનાઓમાં નીતિપાઠો તરીકે ચનાવી શકાય તથા શાળાઓને લગતા તમામ જાતના ઉત્સવોમાં લખવી શકાય તેવા છે. કી. ૦-૨-૦

નીતિ વાચનમાળા કિમત ૦-૫-૦ નીતિની શિખામણો, ૧૬. ૦-૨-૦ અને તેવજ નીતિને લક્ષ્મી જાળશિક્ષણ ઉપયોગી ધનામ લાયકેરી માટે મજુર થયેલા પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

ઉપરના ૧૨મો ઉપરાંત ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉર્દૂ અને મરઠ્ઠા શાળાઓમાં ચાલતા તમામ પુસ્તકો, ગણિતના ખુલાસા, ગુજરાત-ગુજાઈ, વિજ્ઞાન અને ૭ શિખાની જોગણની વગતવાર નોટો, પ્રવેશિકો શિક્ષક, ધા ૭ નો નોટો, ગેરનર્ગી કાગળોના રીમ, કારી અને ચિત્રવાળી રોઈંગ ૭૩ એક્સસાઈઝો, મયરિંગી, નવા ધારા ગુજળ છપાવેલા ગણોત પટા, અગ્રહો હાપનાની રૂબીઓ વગેરે મળશે બીજા વેપારીઓ કરતાં અમારે ત્યાંથી માલ કિમત લાવે મળશે, ન ૨૫ નો એડર્સ આપનારને કેમીશન ઉપરોક્ત સ્ટોર ભેટ આપવામાં આવે છે

નીતિનું શિક્ષણ આપવા માટે ખાસ તૈયાર કરેલાં પુસ્તકો.

વિદ્વાનોના ઉચ્ચ અભિપ્રાયવાળાં.

નીતિવાચનમાળા.

૦ કો-ગ્રાંજીવન જીવનના પંચિક.

પુસ્તક ૧ કુ. (ધ. લા. માટે મંજુર) ૦-૧-૬

પુસ્તક ૨ કુ. (" ") ૦-૨-૬

પુસ્તક ૩ કુ. (" ") ૦-૫-૦

પુસ્તક ૪ કુ. (" ") ૦-૬-૦

નીતિ સંવાદો (બારે જાણના) ૦-૨-૦

સરનામું -

ધી સરનેવતી ભુક ફીપો-નડિઆદ

શિક્ષકો તેમજ શિષ્યવર્ગમાં પ્રિય થઇ પડેલ.

સૃષ્ટિજ્ઞાન. (ત્રીજી આવૃત્તિ.)

ધોરણ ૧-૨-૩-૪-૫-૬ ની વાચનમાળાના ત્રીજા ભાગના વિદ્યાના પાઠોનું પ્રશ્નોત્તર રૂપે સંપૂર્ણ વિવેચન, શ્રી. રા. ટ્રે. ડૉ. ના શિક્ષણનો મેદાન મેળવેલા બે સિનિઅર માસ્તરો પાસે તૈયાર કરાવેલા મુજબ ઉપયોગી અને પ્રશંસાપાત્ર થયા છે જેની ખાતરી હુકમ સમયમાં ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પડી તે છે, તેમજ વ. કા. અને પ્રાવેશિક પરીક્ષાના ઉમેદવારની ઉપરાઉપરી માંગણી થવાથી અગોએ

સૃષ્ટિજ્ઞાન યા વિદ્યાના પાઠો.

ઉપરનાજ શિક્ષકો પાસે સરળ જગ્યામાં પ્રશ્નોત્તર રૂપે તૈયાર કરાવી બહાર પાડ્યા છે. જેમાં સાતમી એપડીના વિદ્યાના પાઠોનું સંપૂર્ણ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે તથા પરીક્ષામાં પુછાતા સવાલોનો પણ સંમત કરવામાં આવ્યો છે, જેથી એના અભ્યાસ પછી ઉપર જણાવેલી પરીક્ષાઓમાં આ વિષયમાં નાપાસ થવાનો બીજકુલ સંભાવ હેજ નહિ. વધારે પ્રયત્નની જરૂર નથી થુક મગાવી નેવાથી ખાતરી થશે. કિંમત રૂ. ૪-૬ જગ્યા બંધ લેનારને સારું કમિશન ધોરણવાર કિંમત નીચે મુજબ—

બાગોપયોગી પ્રશ્નોત્તર રૂપે સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન ધો. ૧ છું.

	(આ. ૧) કિંમત રૂ. ૦-૧-૬
ધોરણ ૨ છું	(આ. ૪) રૂ. ૦-૧-૦
ધોરણ ૩ છું	(આ. ૪) રૂ. ૦-૨-૦
ધોરણ ૪ છું	(આ. ૪) રૂ. ૦-૨-૦
ધોરણ ૫ છું	(આ. ૨) રૂ. ૦-૨-૬
ધોરણ ૬ છું	(આ. ૨૦) રૂ. ૦-૨-૬
ધોરણ ૭ છું	(આ. ૧) રૂ. ૦-૪-૬
પ્રશ્નોત્તરરૂપ ભરતબંદનો સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન (ધો. ૫) રૂ. ૦-૨-૦	
" " " (ધો. ૬) રૂ. ૦-૨-૦	

કમિશન ટકા રૂપે આપવામાં આવશે.

પત્રવ્યવહાર નીચેના સરનામે કરો—મણિલાલ મુળજીલાલ ઉપાધ્યાય.

શુક્રમેજર એન્ડ પબ્લિશર યુ. પેટલાલ (વાયા આણંદ)

બા. કો.—આ ઉપરાંત ધોરણવાર નોટ્સ પણ અગોએ પસંદ કરી છે.

એમ નિર્ધારી એન્ડ કંપનિ, છુકસેલસે-કાલકારવીશેઠ-સુમાર.
ચુટી કાઢેલાં ઉપયોગી પુસ્તકો.

ગુજરાતી પ્રાથમિક શાળાઓમાં ટેકસ્ટ તરીકે મંજૂર થયેલ

ચોથા ધોરણની ભૂગોળ.

૨૦ નકશા સાથેની બીજી આવૃત્તિ.

લખનાર—શ્રી દિનમતલાલ ગણેશભાઈ અબ્જરીયા

એમ એ એલ એલ બી.

મૂલ્ય ૦-૮-૦

પ્રતિવ્રતા સતીઓ.

૨૪ સુદર ચિત્રો સહિત આવૃત્તિ ત્રીજી. મૂલ્ય ૩-૦-૦

રાબ્ત ભોજ અને કવિ કાલિદાસ.

બોધક અને આનંદદાયક વાર્તાઓનો મંત્રક.

૧૦ સુદર ચિત્રો સહિત દ્વિતીયાવૃત્તિ ટિમત ૩, ૪-૦-૦

શાળોપયોગી નિબંધસંગ્રહ.

પ્રાથમિક શાળાઓના ધોરણ ૫, ૬ અને ૭, ગુજરાતી વર્નાકુલર
શાળાનું પરીક્ષા અને મેર્ક તથા ફિગેર ટ્રેનિંગ માટે.

કર્તા—ઉસમાન ખતુલ જુહાપુડીયા.

અને

મોહનભાઈસિંહભાઈ મોતીલાલરાણા.

૨૫૦ પાનાનું દળદાર પુસ્તક, ટિમત માત્ર રૂા ૧)

હવે તથા ગુજરાતી એ બી. સી, ડીના કાગળો ટિમત
એક આનો

ઉદ્યમે કર્મ સંવાદ.

કવિના જીવન ચરિત્ર, ગજલેલ મિ. દિનમતલાલ ગણેશભાઈ
અબ્જરીયા, એમ એ એલ.એલ.બી ની યોગ સાથે કિ રૂા. ૦-૧૦-૦

બાળ મદ્યબોધ વાર્તા સંગ્રહ.

રૂા. ૧-૮-૦

મેધાવીયન બોનાપાઈનું ચરિત્ર.

રૂા. ૨-૦-૦

(પાકપુક) રૂા. ૨-૮-૦

પુસ્તક [૬૦ રૂ.] [અંક ૨ એ]

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

ફેબ્રુઆરિ સને ૧૯૨૨.

અનુક્રમાંબુકા.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

- ૧૧ શિક્ષકોને સક્ષિત મુચનાઓ (સ. પોપટલાલ
રેવળચંદ્ર ચાહુ. સમક્રોટ... ૩૩
૧૨. શ્રુતચેષ્ઠન મિ. પ્રભાસકર મવાશંકર જોડી જેતપુર ૩૫
૧૩. બાળવાર્તાને હેતુ અને કહેવાની રીત રા. મુળાંબાઈ
શીતલાલ ચોકમી-નડીઆદ ... ૩૯
૧૪. "હિસત જ ગન મગલકારીર." ગ. સાકરજીભાઈ બા.
શ્રુતવાળા દ્વારા ... ૪૨
૧૫. કૃતશાસ્ત્ર પ્રાણીઓની રમગીત શક્તિ મિ. અંબા-
નંદર હરિગઢર દિવેલી-ગડોળ ... ૪૭
૧૬. નૌધ ... ૪૯
૧૭. ગરૂત પ્રાચીન ઇન્ડોમાં આવેલા દેશ, પર્વત,
નદીઓ, નગર માગ વગેરેની દલીલ રા. ઇર્ષન
લાલ વિદ્યાનગર રાવળ ... ૫૨
૧૮. અર્થાપત્ર ... ૫૪
૧૯. કેળવણીખાતાની જાહેરાતો. ... ૫૫
૨૦. વર્તમાનયુગ દાર્દન્ય પરીક્ષામાં પાસ થયેલા ઉમે-
દવારોની યાદી... ૫૮

કેળવણીખાતાના હુકમથી.

તાંત્રી અને પ્રકાશક (ઓક્ટોબર ૧૯૧૪ થી)

મિ. કેપુગઢ અરદેમર બાલા, બી. એ.

પ્રિન્સિપલ, મે. રા. દેવિંગ કોલેજ-અમદાવાદ.

(સર્વ દક્ષ સ્વાધીન ગણ્યા છે).

શ્રી સત્યનારાયણ મિ. પ્રેસમાં પ્રેસ થોતીયાન શાળામાં છાત્ર,
૧. મિલિસ દરિયામાં સામે પાનાબાઈની પાડીમાં-અમદાવાદ

૧. પત્ર સંબંધી લખાણ—એડિટર તરફ મોકલવું. જાપવા મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ ચાકળે આસરે લખવું. જાપવા ચોખ્ખા સાગરો તો જાપાશે, નાદ પસંદ કરેલો લેખ રિફિટ મોકલી દશે તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની છુટી હશે તો પ્રથમથીજ ખજાર આપેલી દર જાપેલે પાને યોગ્યતા પ્રમાણે રૂ. ૧) મુધી આપવામાં આવશે. ચચાપત્ર માટે ૬૪ આપવામાં નહિ આવે.

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ દપાલ ખર્ચ સાથે ચગાવેલી, વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦, છુટક અંકના રૂ. -૮-૨-૬ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ જુદું.

૪. મનિમોહર—કૃપન પર ગમ કે શહેરનું ઠેકાણું સ્પષ્ટ લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિશાળો હોય તો નિશાળનો નંબર તથા શાળાપત્ર કોર્પોરેશન તરફથી અપાએલાં સરનામાના લેગલ ઉપરનો નંબર લખવો.

જાહેરખબરના લાવ.

સુદત.	પેજ.		
આખું વર્ષ.	આખું અર્ધ.	પા.	
રૂ. ૧૪ રૂ. ૩૪	રૂ. ૨.		
૭ માસ.	રૂ. ૩૫ રૂ. ૧૮	રૂ. ૧૨	
ત્રણ માસ.	રૂ. ૨૦ રૂ. ૧૦	રૂ. ૭	

છુટક જાપાવવાનો દર.

દર ગણ લીટીએ રૂ. ૧-૨-૦

રાખ્યા છે.

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેતુની લ વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૫. શાળાપત્રમાં આપેલી ખાનગી જાહેરખબરોમાં જણાવેલી જોખરીઓ ખાતાએ ગંભીર કરેલીજ લાવ એમ હમેશા હોતું નથી. માટે દરેકને ગંભીર કરેલી તરીકે ગણવી નાહ.

૬. શાળાપત્રનું વરસ જાન્યુઆરિયા દિસેઅર મુધી ગણવામાં આવે છે; માટે વરસની વચમાં જે માદક જમ થવા માગતા હશે તેમની માસેથી નેટલા અંકો તેમને મળ્યા હશે તેટલાની છુટક અંક લેજે કિમન મેવામાં જાવશે.

ગુજરાતી ભાષામાં બાળકોને માટે સચિત્ર નિયમિત
અને ઉચ્ચપ્રતિનુ પહેલું માસિક.

બાલ શુભન.

આલુ ૭ વર્ષથી બહાર પડે છે આવી જાતનું આ પહેલુંજ માસિક
છે, અને તે વિદ્યાર્થીઓ, છોડતરો અને છોકરીઓને ખાનગી શિક્ષકની
ચરજ મારે છે. દર મહિને ૪૦ પૃષ્ઠ, મેખ્યાબધ સાદા અને રંગીન ચિત્રો,
રંગીન આર્ટપેપરનું પૃષ્ઠ અને ઉચ્ચી જાતના ગુજરાતના વિદ્વાનોના લેખો.

વાર્ષિક લનાજમ રૂ. ૪-૦-૦	}	બાલશુભન કાર્યાલય
દિદ બહાર „ ૪-૮-૦		મેરેજિસ્ટ્ર, લેમિન્ગન રોડ,
છુટક નકલ „ ૦-૬-૦		સુભાષ નં ૭

શિક્ષકો આ માસિક મફત મેળવી શકે અને તે ઉપરાંત પણ મારો
લાભ મેળવી શકે એવી અમારી યોજના મગાવવાથી મોકલી આપવામાં
આવશે.

ગુજરાતની નકશા ભૂગોળ, ધોરણ ૩ નું.

સુદર રંગીન ગુજરાતનો નકશો ૧૮૫૫"X૧૬૫૫" રૂ. ૦-૨-૦. અને
ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, સ્ત્રોત અને જૂતાવ રચના સહિત રૂ. ૦-૧-૦
ગુજરાતી ધોરણવાર સુખગણિત—આજર્ગ રૂ. ૦)૦, ધો. ૧ રૂ.
રૂ. ૦)૦, ધો. ૨ રૂ. ૦)૦; ધો. ૩ રૂ. ૦)૦ અને ધો. ૪-૫
રૂ. ૦)૦. સચિત્ર કિન્ડર ગાર્ટન પદ્ધતિ-ભાષણેરી મંજુર રૂ. ૦-૮-૦.

મળવાનાં દેશાણુ:—

મેઘજી એન્ડ સન્સ શુક્રેલમ, પરા માળગ—રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ દામોદર, શુક્રેલમ, રાજકોટ,
શુક્રેલમ-વિદુલદાસ પુરુષોત્તમ અત્રા, મહિવીની પેળ,
ગોની પેળ,—અમદાવાદ

જાહેરખબર.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ માટે અને ઉપયોગી ગ્રંથ શિક્ષણ મંદિરમાં ધો. ૧ હુ તથા ૨ જુ, કિંમત ૧ રૂ. આના.

૧ મો—જુલમેય સુખસાલ નીચાવાવ રીચીગાડ—અમદાવાદ.

૧. સરસ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૨૯ મી ૦-૪-૬; ૨. સરસ જુલ્મનાની બાળવ્યાખ્યાન-લાર્ડ. બુક, ઘણે હેઠળે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬, ૩. સરસ વ્યુત્પત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ (૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાંચાર સમ્પેદના કાપ સંદર્ભ), લા. પ્રા. બુક, દુસારેથી. આ. ૩ છ, ૦-૮-૦, ૪. નવું સરસ મુખ્યગણિત, (બાળવર્ગથી ધો ૫ સુધી એકજ બુકના), ઘણે હેઠળે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી, ૦-૨-૦; ૫. જુલસાત પ્રાંતની ભૂગોળ વિદ્યા—આ. ૯ મી, ૦-૧-૩; મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ, એમ. સી. જાડની દપતિ, ૬૦ ઈં.

ત્રેમચંદ કરમચંદ શાહ, ગોંડલના માણ. ડ. એ. ઈ. મુ. કપડવજ.

દેશીનામું. કી. ૩. ના. પો. ૦)~

નામદાર મુખર્ષિ મર. ની જા. ખ. નં. ૧૪૯૭ વગત ઉ. વિ. એ. ઈ. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકમાં મેળુર છે. નામા વિશે પ્રથમ ચર્ચા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તે એજ. આનંદારિક સિદ્ધિતાની રચના નવાં ધોરણો.

વેચનાર—સુરત ક. ના. ની કંપની અને અમે પોતે.

મૃગી વાણ અને દિસ્તીરિયા ક્યાં છે ?

સામગ્રી દવા. કિ. ૩. પો. પો. જુલ સરતથી કામ કરવાને મળવું.

છગનસહન લલિતુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા.

દયાળાઈની શેરી—વડોદરા.

“અંગોને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ ગણેલા છે.”

અમરતા કારખાનામાં સૂક્ષ્મ ને મધ્યસ્થેનાં સિત્તખુનાં સાનિત્યો, ફરદિયર, આજાનને રચનાનાં રમકડાં, કલાત્મક પરમા રમવાનાં રમોનાં સાધનો, અનાવના તથા વેવનામાં રંગ છે, પેટાંગિ ને પંક્કદોટ્ટોટ્ટોંગ વર્કસ દાખલ કરવાથી દરેક નમુનો ઘણાજ સફળદાર ને ગિતાકર્ષક થાય છે. દાનામાં બોલો કેપિટલ વધારી દરેક કામ સંગ્રહી તૈયાર કરીએ છીએ, ને કોરસર આવેથી આ નુરત રવાના કરવામાં આવે છે હાલુતીયા. બેસા કે— સુર્ખાણા, લીમ્બુરીગન, અનુમેદ, ચંદ્રની સ્વચ્છિ, નાના મોટા પુલ્લીના આગ, કપના, ચીતરવાના ને સપાટી દર્શક નકશા, ગ્રીડ, હોડ, ફળ, પ્રકાર વિગે, ચાલુતના સરીકના અંતર ભાગો, મગજ, કાન, આંખ, મુઠ, હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો ગ્રેરી સર્પો, કિન્ડગાર્ટન, ચોન્ડેગ્રી, ગચ્ચિન, કમરત, કાગલ, ફળ ફાના નમુનાઓ, એસ્પેપ બેસનથ, વેદસ, વગેરે સેળોટ્ટીના પ્રયોગોનાં એપેરેટો ને ડ્રીક્સ, વગેરે પાનાન વિયોનાં સાધનો યતનાવામાં આવે છે. અમારા સિસ્ટમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પચુ માગવી કરવાથી તેના પર પુરતુ રવાન આપવામાં આવશે. પ્રાયગરી કે હાલુતીયા ઉધાડનાઓ અથવા સામાન ભરેથી મળી શકશે. અમારૂં કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીન રેલ્વેના દરેગામ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેના અંગનારને ઘણી સમયક ભરેલું છે. અમદાવાદથી ચાર માઈલો અને આવે છે ને જાય છે. રેલ્વે લાકુ ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પણ વહેવાર નીચેના સરનામે કરેલો.

કારાલાઈ છગનદાસ. પટેલ. એજન્ટ.

શ્રી નરિયા. નિશાનુ સાહિત્ય કાર્યાલય કુંભનિ, વિમિદેડ,
કલેન્દ્રામ. (અમદાવાદ પ્રાંત ૧-૨),

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

રફૂદસ કૉલેજો અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપરનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભૂગોળ, ખગોળ, સાયન્સ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટિક્સ, કિન્ડરગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, રૅલોર્થડ, બોય સ્કાઉટ્સ, કસરત ક્વાયત વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પંજલ બોક્સીઝ, બિટલિંગ બોક્સિઝ આર્ટ્સ, નૃત્યા, રમત ગમતનાં રમકડાં વગેરે દેવલામાં હેલ્થ મુધારાવાળાં (અપ-ટુ-ટે) શિક્ષણ સાહિત્ય રફૂદસ અને હાઇગ્રેડિ માટે ફરનીસર, કન્ટી-લન્ટથી સામાન વગેરે સાહિત્ય આ કાન્યાનામાં બનાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આશા છે કે દરેક શિક્ષક બંધુ અને દેખાવાયલો વર્ગ બીજો ઓછર આપતા અગાઉ આ સત્તાની માહિતી મેળવશે. વિદ્યેય દક્ષિણ માટે પ્રાપ્ત સિરક મફત મળવી વાગે. આખરુદાર અને પ્રમાણિક ઓછરો નેહએ છે. કમીશન માટે મળશે.

B. H. Dvivedi.

મેનેજર:-ધી રુજરાત મિદલ્સ સાહિત્ય ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્કસ

નારોલ-(પોસ્ટ), ૧ અમદાવાદ-૩૧ (તીજ રહેલો).

શિક્ષણ તથા શિક્ષકની જરૂરિયાત પુરી પાડનાર એકજ સ્થળ છે તે તમે જાણો છો, કે જ્યાં પંજલ બોક્સ, કિન્ડરગાર્ટન, મોન્ટેસોરી-બેચ, બુગોળ, ખગોળ, પદ્યપાઠ, ડ્રોઈંગ તથા અવાજ, પ્રકાશ, ચંદ્ર, અપર્ણ, વિગ્રહ તથા વિજ્ઞાનને લગતા સાધનો, કમીક્સ, એગીડ, લેખવાના કાગળ, ક્રિટ, ટેપીસ, હોડી, ફુલબોલ વગેરે મળી શકે છે. તે સરનારો મોકલો લો.

શાસ્ત્રી એન્ડ કં. સુરત.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ મું.

ફેબ્રુઆરિ અને ૧૯૨૧

અંક ૨ બે

શિક્ષકોને સંક્ષિપ્ત સૂચનાઓ.

(સા. પોપટવાવ કેમળચંદ ગાદ ૩ એ. ઈ. રાજકોટ.)

૧. અભ્યાસક્રમની અજાનતા — દરેક ધે-શુનાં કસા કસા વિષયો કયાની કયાંસુની સીખવનાના છે, અને તે દરેકના કેમેટપા માર્ક છે તે દરેક શિક્ષક બરાબર જાણવુ જોઈએ શિક્ષક શાળાપત્ર વગેરે વાંચીને ચતા કેરફુગે જાની વેચા જોઈએ, અને તેમા જરૂર લાગે તો નોંધ કરીને સર્વજ્ઞ સાગી રીતે માદ રાખવુ જોઈએ.

૨. શિક્ષણપદ્ધતિ —

દરેક વિષય ઈ રીતે શીખાવથી બાળકોને સચોટ અને સંગીન જ્ઞાન મળે તે દરેક શિક્ષક ખ મ જાણવુ જોઈએ, અને પદ્ધતિમર કામ કરવુ જોઈએ ટ્રેન્ડ ટિચિંગ્સ પેનાના અનટ્રેન્ડ લાઈઝોને મદદ કરી અને જુદી ખીન તેમ લજુવતુ જોખમની જ રૂ ઈ એ વાત ખગી, પરતુ મમજાવ્યા વગર જોખાવવાથી જુદી ખીનતી નથી, તે નાદમ સ્મરજુવમિ ઉપર મોજે વધે છે સારી શિક્ષણપદ્ધતિ ઉપર નિશાગની સગસાઈનો આધાર છે શિક્ષકોએ આપવાના પાઠો મલાગથી અગાઉથી તૈયાર કરવા જોઈએ, અને પોતે જે ધધો રીકારો છે તે ધધાની પ્રતિજ વધે તેમ કામ કરવું. ગુજરાત શાળાપત્રમા વારંવાર કેમ સીખવવુ તે વિષે લખાણો આવ્યાં કરે છે તો તે વાંચનાં અને ચાવુ તથા પાછલાં લખાણો વાંચી જેમ અને તેમ મોજ્ય પદ્ધતિથી સાર શિક્ષણ આપવુ. શિક્ષકે પોતાના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થાય તેમ કરતા રહેવુ. જ્ઞાન એ અમર્ય શક્તિ છે. વિદ્યા દરેક સ્વજે પુજ્ય છે એ વાત ખ્યાનમાં રાખી પોતાના ખધાને ઉપયોગી જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરવી.

“ માનસિક નૈતિક અને ગારીરિક શિક્ષણ. ”

સ્કૂલ્સ કોલેજો અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભૂગોળ, ખગોળ, સાયન્સ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટિક્સ, કિન્ડરગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, સ્પોર્ટ્સ, બોય સ્કાઉટ્સ, ફાયરફાઇટર ક્લબ્સ વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પાઠ્ય બોક્સીઝ, બિનપાઠ્ય બોક્સીઝ વાઈસ, નાટ્યા, રમત રમતનાં રમકડાં વગેરે દેવામાં છે. આ ગુણગુણો (અપ્રેન્ડિસ) ‘ શિક્ષણ સંહિતા ’ સ્કૂલ્સ અને ટાચવેરિસ માટે ફરનાચર, કન્ટ્રી-જન્ટી સામાન વગેરે સંહિતા આ કા-ખાનામાં જનાવવા અને રેચવામાં આવે છે. આમાં છે કે દરેક શિક્ષક પાછું અને રૂબા-ચલે વર્ગ બીજો જોડર આપતા અગાઉ આ સંધાની માટીતી મેળવરો. વિરોધ હપીકલ માટે પ્રાપ્ત લિગટ માત મગાઈ ગંગા. આપ્પર અને પ્રમાણિક એમન્ટો લેપ્પે છે. કન્ટ્રીશન માફ મગશે.

B. H. Dvivedi.

મેનેજર—ધી શુભગત શિક્ષણ સંહિતા ઈન્ડિયાનલ વર્ડેસ

નાંદાલ-(પોર્ટ). અમમદાવાદ-મતીજ રેલવે-

શિક્ષણ તથા શિક્ષકની જરૂરિયાત પુરી પાડનાર એકજ સ્થળ છે તે તમે જાણો છો, કે જ્યાં પાઠ્ય બોક્સ, કિન્ડરગાર્ટન, મોન્ટેસોરી-એથ, ભૂગોળ, ખગોળ, પાઈપાઈ, ડ્રોઈંગ તથા અન્ય, પ્રકાર, મરમી, આઈર્ષણ, મિયુન તથા વિજ્ઞાનને લગતા માલિયો, પ્રેમિક્સ, એનીડ, લોલનાના કાંટા, ક્રિટ, રેનીમ, હોન, પુલબોવ વગેરે મળી શકે છે. તે સરનામું અધી લો.

શામ્લી એન્ડ કં. મુરત.

શ્રુતલેખન.

(મિ. પ્રભાચંદ્ર મયાચકર જોશી, જેતપુર તાલુકા સૂબ.)

ગુજરાતી ભાષા બોલનાર લોકોમાં એક જ જાતની વાચનમાળા ચાલે છે, છતાં ઉચ્ચાર ને જોડણીમાં તફાવત પડે છે એટલુજ નહિ, પણ એક જ નિશાળમાં ભણનારા વિદ્યાર્થીઓના ઉચ્ચાર તથા જોડણીમાં ફેર હોય છે તે અટકાવતુ ભાષાશુદ્ધિ માટે અવશ્યનુ છે. પારમ્પી, વહોરા, મેમણ વગેરેના ઉચ્ચાર ને જોડણી એક સરખાં થાય, તેને માટે નિશાળોમાં પ્રયાસ કરવો જોઈએ. એ રીતુ પાર પાડવાનુ ઉત્તમ માધન શ્રુતલેખન છે.

શ્રુતલેખન શીખવનારે તથા મુદા ધ્યાનમાં રાખી કામ કરવાનું છે. કારણ કે જેતપુરના સરકારી કામ ધારણ ફળ આપવા શક્તિમાન થાય છે.

શુદ્ધ ઉચ્ચાર:—ખાળક પામે શુદ્ધ ઉચ્ચાર ઘણી વાર કરવાથી તે શુદ્ધ બોલતાં શીખે છે. ઉચ્ચારની બૂધ વ્યક્તિવાર પડડવાની છે; ઉચ્ચારની ખામીવાળાં ખાળકો ધ્યાનમાં રાખી તેમની બૂધો સુધારી શકાય છે. ઉચ્ચારમાં ખામી નીચેના અક્ષરો એક બીજાને ઠેકાણે વાપરવાથી આવે છે. શ, ધ, સ, ચ, — ર. લ, ળ, — ત, ટ, — ક્યને બદલે તાલુ બોલે છે.

શુદ્ધ લેખન:—અક્ષરોમાં મરોડ કેવો, જેઈએ તે નજરમાં ગળી ખાળકોના અક્ષરો સુધારી શકાય છે. ચંદ્રગાત્રીજ સારા અક્ષરો લખાવવા, શબ્દે શબ્દ છૂટા પડાવવા, પણ શબ્દો તોડી અક્ષરો છૂટા પાડવા ન દેવા; એક લીટીમાં શબ્દ અધુરો રહે તો લીટી દોરી નિશાની કરવી, અક્ષરો લીટીને અગાડીને લખાવવા, હસ્વદર્શનુ જ્ઞાન પાકું કરાવવુ, ને જોડાક્ષર લખતાં શીખવવા.

નિબંધ:—પ્રથમ અક્ષરો પછી શબ્દો ને છેવટે લીટીબધ લખતાં શીખવવાનું ધોરણમાં છે. પરંતુ સાંભળી ચાલે ગળી શુદ્ધ ને છૂટી સાથે લખશે તેમાં પ્રયત્ન ને સ્મરણશક્તિ કેળવશે, ને નિબંધ લખવાની શક્તિ આવશે. સ્વચ્છતા, ચોક્કખાઈ, સુંદરતા લખવામાં વાપરશે, તેથી પોતાનું કામ સાફ કરવાનો શોખ પેદા થશે. કળા, ખંત, ને ધીરજ, વગેરે નીતિ રજૂ ખાળકોમાં આણી શકાશે.

શિક્ષક હોંસીલો, ફરજ સમજનારો, મહેનતુ, ને બાળવલ્લભનો વાકેફગાર હશે તોજ ઉપદેશ સારા ફળ આવશે.

શીખવવાની રીત.

બાળવર્ગ:—શરૂઆતથીજ ખ્યાન આપવામાં આવે, તોજ ફાયદો થાય છે. નકારી દેવ પડ્યા પછી કાઢી તેને બદલે આગી દેવ દાખવ કરવી મુશ્કેલ પડે છે. કેટલીક તન્દુરસ્તીને લગતી પ્રાથમિક રીતો શીખવની રહ્યાર બેઠે, પેન ખામ હમે પકડે, લખની વખતે અગડાની કચોડ વાંકી ન વાલે, નજર વાંકી કરવી પડે તેમ હાથ સખી ન લખે એટલે પેનની અણી પાસે, બંને આખની નજરથી સમઢિપાણુ ત્રિઢાણુ ચાવ. તેમ બેઠે તેથી દષ્ટિ દેખવાઇને બંને આંખોની જોવાની શક્તિ સરખી રહેશે.

મૂળાક્ષરો પ્રથમથીજ લીટી દોરાતી હમમર શીખવવા. તેમાં ધીરજને ડાળછથી કામ લેવું; કટાળવું ન જોઇએ. બાળપોથીમાં આવેલા શબ્દો લખનાં શીખવની વખતે મયાગુ દોરી શબ્દ લખે, મે શબ્દ વચ્ચે અમુક જગા રાખે, અક્ષરો ચોકખા ને મરોહદાર લખે; મળના આગુના અક્ષરોનો જોડ રખે જલાને તે પ્રમાણે જરા પણુ નિયમભંગ ન થય તેની ઢાળછ રાખતી. મમે તેવું ચકાતી લેવું નહિ. બૂન તરફ ધ્યન ખેંચવા રહેવું.

પદ્ધતિ:—અથમ એક શબ્દ શુદ્ધ ઉચ્ચારથી જોતવો; બાળક પાસે તેની જોડણી કરાવવી; તે પ્રમાણે ઢાળા પાડીઆમાં લખવો; તે જોઈ બાળક પોતાની રજેટમાં લખે; તે શિક્ષકે નમ્જવો; પછી આખા કલાસને સાથે તે શબ્દ જોતાવવો. આવી રીતે પાંચ શબ્દ શીખાવા. પરીક્ષા માટે એ શબ્દો ધીજ વાર લખાતી જોઈ જરા આમાં જાર મૂગને વારવાર કરેવું પડે છે કે લેખનશુદ્ધિના નિયમોનું પાલન ઢાળછપૂરંક થશે, નિયમ તોડનારનું ખ્યાન ખેંચીશે તોજ સારી દેવ પડશે.

પહેલું ધીરજ:—બાળવર્ગની પદ્ધતિ સર રાખવાની છે. એટલે અથમ એક શબ્દ જોતવો; બાળક પાસે જોડણી કરાવવી; ઢાળા પાડીઆમાં લખવો; બાળક પોતાની રજેટમાં લખે; ને બધા સાથે જોલે; એમ પાંચ શબ્દ શીખવવા, ને પરીક્ષા પછી કરી લેવી.

આ ધોરણમાં ઘણા અક્ષરવાળા શબ્દો, જોડાક્ષરો, ય, ય, ર, ચ, ના ઉચ્ચારવાળા શબ્દો, હ્રસ્વ અન્તુ, દીર્ઘ વરુ, આવી જાનના શબ્દો ખાસ શીખવવા.

લીટીને અડાડીને લખે; અક્ષરો છુટા છુટા લખે નહિ; એ શબ્દો વચ્ચે અંતર રાખે; અક્ષરો બધા સરખા લખવા પ્રયત્ન કરે; ઘ, ઘ, વગેરે અક્ષરોના ખાસ ભેદો દેખાવ એવી રીતે લખે એ આ બધાં ધોરણોમાં જેતાં રહેવાનું છે.

આંખ કાન, ને હાથ ત્રણે ઉદ્ધિયોનો ઉપયોગ ચાલ તેમ શીખવવાથી જોડણી પાડી ચાલ છે. એકજ શબ્દ ઘણી વાર શુદ્ધ બોલવાથી ને સાંભળવાથી દબ્બા પળ પાડેલા ચાલ છે.

ખીચું ધોરણ:—તેમાં જે લીટી શ્રુતલેખન લખાવવાનું છે તે જે લીટી અગાઉથી નક્કી કરી, તેમાં આવેલા અક્ષરો શબ્દો અગાઉથી પદ્ધતિ પ્રમાણે જ શીખવવા. શ્રુતલેખન લખાવવા માટે અંકાવનું. એક એક શબ્દ બોલી લખાવનું. તમે શબ્દ બોલતા જાઓ તે પ્રમાણે બાળક લખતાં જાય, ને દરેક શબ્દ વચ્ચે અંતર રાખતાં જાય. દરેક શબ્દ એકજવાર બોલવો. લખાવવામાં બાળકની સક્તિ અનુસાર ધીમારા રાખવી. જેટલી વખતે વ્યક્તિવાર જુઓ કાઢવાનું મજાશે તેથી શિક્ષકના ધ્યાનમાં બાળકની જુઓ આવશે, ને કયો બાળક કેવા પ્રકારની જુઓ કરે છે તે પણ જોવાશે. આમાં અક્ષરો સારા, મરોડવાર, લીટીને અડાડીને છુટા લખે તેનો ભગ થવા દેવો નહિ.

ત્રીજું ધોરણ:—તેમાં ત્રણ લીટી લખાવવાની છે. અગાઉના ધોરણની માફક તે ત્રણ લીટીમાં આવેલા અક્ષરો શબ્દો ઉપલી પદ્ધતિ પ્રમાણે શીખવવા. શિક્ષક સમૂહ બોલે, બાળક જોડણી કરે, કાળા, પાટીઆના લખે; બાળક પોતાની ક્લેટમાં લખે તે શિક્ષક જોઈ જાય. જોવામાં આખી દાર ઉભી રહે, સ્ટેટ થરે ને શિક્ષક જોઈ જાય, પછી ખીજ દાર ઉભી કરે ને જુએ; તે પ્રમાણે જોવાથી વધુને વખત નહિ લાગે.

બાળક પોતાનાં આધનથી અંકાવનું, ને ત્રણ લીટીઓ લખાવવી. એકજ વખત બોલવું, શબ્દાવલી તોડવી નહિ એટલે વિશેષજનને ટિપ્પણ, છઠ્ઠી વિશ્વકોષથી જોડાએલાં નામો અથવા નામયોગી અવ્યયો, 'દમેશ' સાથે બોલવા. લખાવતી વખતે બોલવામાં જરૂર ઉતાવળ કે મદતા રાખવી નહિ મધ્યમ રીત પકડવી.

શિક્ષક હોંઝીયો, કરજ સમજનારો, મહેનતુ, ને બાળવલ્લાવનો વાકેફગાર હશે તોજ ઉપચાર સારા ફળ આવશે.

શીખવવાની રીત.

બાળવર્ગ:—શરૂઆતથીજ ધ્યાન આપવામાં આવે, તોજ ફાયદો થાય છે. નકારી ટેવ પડ્યા પછી કાઢી નેને બદલે મારી ટેવ લખાવ કરવી મુશ્કેલ પડે છે. કેટલીક તન્દુરસ્તીને લગતી પ્રાથમિક રીતો શીખારી દટાર બેગે, જેન બામ દબે પકડે, લખાની વખતે બરડાની કંગાડ વાંકી ન વાળે, નજર ત્રાંબી કરવી પડે તેમ હાથ રાખી ન લખે એટલે જેન તી અગ્ની પાસે, બંન્ને બાજુની નજરથી સમઢિબાજુ ત્રિઢાજુ થાય. તેમ બેસે તેથી દષ્ટિ કેજવાઈને બંન્ને આંખોની એવાની શક્તિ સારખી રહેશે.

મૂળાક્ષરો પ્રથમથીજ લીટી દોરાવી ઢમર શીખના. તેમાં ધીરજને કાળજીથી કામ લેવું; વટાળવું ન બેઠએ. બાળપોથીમાં આવેલા શબ્દોજ લખના શીખવતી વખતે મથાળું દોરી શબ્દ લખે, બે શબ્દ વચ્ચે અમુક જગા રાખે, અક્ષરો ચોકખા ને મરોડદાર લખે; યગના આવના અક્ષરોનો બોદ ચપટ બતાવે તે પ્રમાણે જરા પણ નિયમભંગ ન થય તેની કાળજી રાખવી. મને તેવું ચક્ષાતી લેવું નહિ. બૂન તરફ ધ્યન ખેંચના રહેવું.

પદ્ધતિ:—પ્રથમ એક શબ્દ શુદ્ધ ઉચ્ચારથી બોલવો; બાળક પામે તેની બેઠણી કરાવવી; તે પ્રમાણે કાળા પાટીઆમાં લખવો; તે બેઠ બાળક પોતાની રસેદમાં લખે; તે શિક્ષક નર્મજવો; પછી આખા કક્ષાસને સાથે તે શબ્દ બોલીવો. આવી રીતે પાચ શબ્દ શોખાવા. પરીક્ષા માટે એ ગળેથી બીજી વાર લખાતી બેઠ જરા આમાં બાર મૂળને વારવાર કહેવું પડે છે કે લેખનયુદ્ધિના નિયમોનું પાલન કાળજીપૂર્ક થશે, નિયમ તોડનારનું ધ્યાન ખેંચીશે તોજ સારી ટેવ પડશે.

પહેલું ધોરણ:—બાળવર્ગની પદ્ધતિ શરૂ રાખવાની છે. એટલે પ્રથમ એક શબ્દ બોલવો; બાળક પાસે બેઠણી કરાવવી; કાળા પાટીઆમાં લખવો; બાળક પોતાની રસેદમાં લખે; ને બધા સાથે બોલે; એમ પાંચ શબ્દ શીખવવા, ને પરીક્ષા પછી કરી લેવી.

આ ધોરણમાં ધણા અક્ષરવાળા શબ્દો, નેપથ્યો, શ, ય, સ, ન, ના ઉચ્ચારવાળા શબ્દો, ઈસવ અત્યંત, દીર્ઘ વરુ, આવી બીજા શબ્દો ખાસ શીખવવા.

લીટીને અગાડીને લખે; અક્ષરો છુટા છુટા લખે નહિ; બે શબ્દો વચ્ચે અંતર રાખે; અક્ષરો બધા સરખા લખવા પ્રયત્ન કરે; ધ, ધ, વગેરે અક્ષરોના ખાસ બેદો દેખાવ એવી રીતે લખે એ આ બધાં ધોરણોમાં નેતા રહેવાનું છે.

આખ. કાન, ને દાઝ ત્રણે ઇન્ડિયોનો ઉપયોગ થાય તેમ શીખવવાથી નેપથ્યો પાડી થાય છે. એકજ શબ્દ મળી વાર શુદ્ધ બોલવાથી ને સાંભળવાથી ઉચ્ચાર પણ પાડો થાય છે.

બીજું ધોરણ:—તેમાં બે લીટી શ્રુતલેખન લખાવવાનું છે તે બે લીટી અગાડીથી નક્કી કરી, તેમાં આવેલા અક્ષરો શબ્દો અગાડીથી પદ્ધતિ પ્રમાણે શીખવવા. શ્રુતલેખન લખાવવા માટે અંકાવતું. એક એક શબ્દ બોલી લખવતું. તમે શબ્દ બોલતા જાઓ ને પ્રમાણે બાજક લખતો જુઓ, ને દરેક શબ્દ વચ્ચે રાંતર રાખતાં જાય. દરેક શબ્દ એકજવારે બોલવો. લખાવવામાં બાજકની સહિત અનુસાર ધીમરા રાખવી. નેતી વખતે અંકિતવાર જુઓ કાઢવાનું મગરો તેથી શિક્ષકના ધ્યાનમાં બાજકની જુલો આવશે, ને કળી બાજક કેવા પ્રકારની જુલો કરે છે તે પણ નેવારી. આમાં અક્ષર સ્થાના, મરોઝગર, લીટીને અગાડીને છુટા લખે તેનો લગ થરા દેવો નહિ.

ત્રીજું ધોરણ:—તેમાં ત્રણ લીટી લખાવવાની છે. અગાડીનાં ધોરણની માફક તે ત્રણ લીટીમાં આવેલા અક્ષરો શબ્દો ઉપલી પદ્ધતિ પ્રમાણે શીખવવા. શિક્ષક શબ્દ બોલે, બાજક નેપથ્યો કરે, કાળા પાડીઆમાં લખે; બાજક પોતાની ઝોટમાં લખે તે શિક્ષક નેપથ્ય જાય. નેવામાં આખી દાર ઉઠી રહે, ઝોટ પર ને શિક્ષક નેપથ્ય જાય, પછી બીજી દાર ઉઠી કરે ને જુએ; તે પ્રમાણે નેવાથી વધારે વખત નહિ કાઢે.

બાજક જુનેમાં સહનથી અંકાવતું, ને ત્રણ લીટીઓ લખાવવી એકજ વખત બોલતું, કમ્પાવતો તેડવી નહિ એટલે વિરોધરૂઢે વિરોધ, છત્રી વિરોધથી નેપથ્યોમાં નહિ અમવા નામધોરી અન્યથો, તમેમાં સાથે બોલતાં. લખાવતી વખતે નેવામાં બંદૂ ઉઠાવવા કે મંદતા રાખવી નહિ. મખમ રીત પકડવી.

ચોથું ધોરણુ:—ઉપરની રીત શરૂ રાખવાની છે. આ ધારણુમાં લીટીઓ હાથે દોરે, વિગમચિહ્નનો ઉપયોગ કરે, એટલા માટે લખાવતી વખતે અદ્ધરિરામ, પૂર્ણવિરામ, પ્રશ્નાર્થ વગેરે ચિહ્નો સમગ્ર તોડ ખાસ ઉચ્ચાર કરવો. શબ્દાવલી તોડ્યા વગર બોલવી.

ચાલ લીટી લખાવવાની છે, તેથી પ્રથમ ચાર લીટી પ્રયત્ન કરવી. તેમાં આવેલા અક્ષર શબ્દો ઉપલી પદ્ધતિથીજ શીખવ્યા પછી લખાવવું.

પાંચમું ધોરણુ:—પાંચ લીટી લખાવવાની છે. તે પાંચ લીટીમાં આવેલા અક્ષર શબ્દો અગાઉની પદ્ધતિથીજ શીખવ્યા પછી ધારણુ કરેલા ફોર્મ નિયમોનો લંગ કરવો નહિ તેમ કરવા દેવો નહિ.

હાથે આંકે ને લખાવતી વખતે લાવ જણાય તેટલા ગણો પાંચવા વગર વખત બોલવું. બોલેલું યાદ રાખી વખે, ને વિરામચિહ્ન નનકરે મૂકે.

ઉપરની રીતે રાખવવામાં વધારે વખત જોઈતા નથી. રૂઝગમથીજ આ રીતે શાળેખા બાળકો ઉપના ધોરણમાં ચઢના જાય તેમ કરેલથી શીખવી શકાય છે. લેખનની શૈલી ઓછી થતી જાય છે; બાળકના ઉચ્ચાર ને લેખની સુધરતી જાય છે.

ટીપ:—બાળકમાંથી પાંચમા ધોરણુ સુધીમાં લખાવતી વખતે પાંચ તંગત્તી ફિત કરાવવી. નિયમે પાળવામાં બેટાપણુ કંટાળા ખાતો નહિ વ્યામ કરવાથી અચ્છનાથી ને કાગળથી કામ કરવાની ટેવ, તથા શુદ્ધ ઉચ્ચાર ને ખરી લેખણી લખવાની ટેવ પડે છે. તે આખી જીંદગીમાં પ્રદાન થાય છે. કાળજીવાળા, ખેતી, ફરજતી લાગણીવાળા, હોંસીલા નિહાને હાથે લેખણું ફળ અવસ્થા આવતે. જરાપણુ બેદરકારી ગમનારનું કામ ધારી પ્રગણે ચલું નથી.

આગવાર્તાનો હેતુ અને કહેવાની રીત.

લેખક—રા. રા. મુળજીભાઈ હીરાલાલ ચોકસી એમ. એ., હે. આ.

ગ. ટ્રે. સ્કૂલ, નડિઆદ.

ધણાં જુના વખતમાં લખવાની અને છાપવાની કળા નહિ હોવાથી, લોકોના જ્ઞાનનો આધાર અદ્ભુત અને દલિપત વાર્તાઓ, વીરરમ્ય કાવ્ય, અને નાટક, દંતકથા અને લોકવાયકા—જેવાં આધન ઉપર હતો; અને તેથી તેમને જે કંઈ જ્ઞાન મળતું તે ગુપ્ત્યવે વાતચીત, વાદવિવાદ અને સંભાષણદ્વારા મળતું હતું. જે જ્ઞાન સંઘરી રાખવામાં આવ્યું હોય તેનો સાલ સંભાળીને અને યાદ રાખીને લેવામાં આવતો હતો. આપણે ત્યાં વેદના મંત્રનો સાગોપાગ અભ્યાસ ઘણીજ કાળજીપૂર્વક કરવામાં આવતા હોતો, અને તેના વિચાર કે શબ્દમાં જરા પણ ભૂલ થાય તો તે મોટું પાપ ગણાતું હતું. તેવીજ રીતે ગ્રીક દેશમાં ઇલિઅડ અને ઓડિસીના કાવ્યનો અભ્યાસ ધણા ભરસાદથી કરવામાં આવતો હતો. આવી રીતે પુસ્તકના અંગને આખના કરતાં કાનનો ખાસ ઉપયોગ થતો હતો. તે વખતે અદ્ભુત અને વીરરમ્ય પ્રધાન વાર્તાઓ વિશેષ પ્રચાર હોય એમ જણાઈ આવે છે. રાજાઓ, અમીર વર્ગ અને સાવારજી લોકો પણ વાર્તા સંભાળીને આનંદ કરતા હતા. હાલમાં ઘણી ચોપડીઓ બદાર જડાને લીધે વાંચના ઉપર લોકોની નિષેધ રુચિ લેવામાં આવે છે. વાર્તાઓ, નવનકથા અને નાટક જેવાં પુસ્તકોના અભ્યાસ કરતાં જે તેજ વસ્તુનું વર્ણન આબેહુથ નિરૂપણદ્વારા સંભાળવામાં આવે તો તેની અસર સચોટ અને ધ્રુવમતી થાય છે. પુસ્તકનું જ્ઞાન, કાવ્ય અને યથાર્થ સ્વરૂપમાં હોય છે, તોપણ વાતચીત કહેનારના બંધન પ્રભાવની જે અસર સંભાળનાર ઉપર થાય છે તે તેનાથી થતી નથી. જ્ઞાનના શ્રવણ પ્રવાહથી જે તાદ્રસ અસર મન ઉપર થાય છે તે ચોપડીના નિર્જીવ વિચારથી થઈ શકતી નથી; તેથી વાર્તા વાંચના કરતા સંભાળવાથી આરો ફાયદો થાય છે. જુના વખતમાં વાર્તા સંભાળવાથી જ્ઞાનનો ફેલાવો થતો હતો, અને તેની વાર્તા કહેવાની કળા ઉપર સારું જ્ઞાન આપવામાં આવતું હતું. આપણે ત્યાં બાટ ચારણોની ઐતિહાસિક વાર્તા અને દંતકથા કહેવાની ચતુરાઈ, તેમજ પુરાણી માવાની અને બાજુભટ્ટની કથાઓ કહેવાની રીતે સારી રીતે જાણીતી છે. આવી રીતે જનમંડળમાં જ્ઞાનના પ્રચાર માટે કયા

અનુભવથી તેનું સર્વ જીવન રચાય થાય છે. આવી સ્થિતિમાં જ્યારે નવલકથા કે વાર્તાના વર્ણનથી તેના મનના પરિવેશ તુરે છે અને કલ્પનામય જગતનું દર્શન તેને થાય છે, ત્યારે તેને અતુલ આનંદ થાય છે. જુવાન શુભને નવલકથા અને નાટક ઉપર જે પ્રીતિ હોય છે તેનું પશુ આજ રણુ છે. તેના હૃદયમાં જે ભાવના ઊછળતી હોય છે તેનું પ્રતિબિંબ તેમાં નેહાળવામાં આવે છે, અને તેનો અનુભવ કેવી રીતે કરવો તેની રૂપરેખામાં જોવામાં આવે છે. નાનાં બાળકને વાર્તા વર્ણન, ગમે છે તેનું પશુ એજ કારણ છે. તેનો અનુભવ થોડો અને તેમાં કઈ નિયમની ક્રિયા હોતી નથી. ગમે તે કારણથી ગમે તે કાર્ય ઉપજે એવું તે માને છે. પરીના હૃદયથી મોતી પડે તથા અમુક આડ નીચે બેસવાથી ઇચ્છિત વસ્તુ મળે

ત્યા, સાદસ, વગેરે લાવતું જે ચિત્ર વાર્તામાં હોય છે તે ઉપર આપણી સ્વાભાવિક પ્રીતિ થાય છે. વનસ્પતિ કે પ્રાણીની દષ્ટિકાંચી જે બોધ અને રસ મળે છે તેના કરતાં માનવ અનુભવનું વર્ણન વિશેષ રસિક અને બોધકારક લાગે છે, કારણ કે તેમાં સમગ્રીય તત્ત્વ વધારે હોવાથી તે પ્રમાણે અનુકરણ કરવાનું આપણને કુદરતી રીતે મન થાય છે. બીજા વિષય કરતાં ઇતિહાસમાં પણ જીવનચરિત્રનો અભ્યાસ વધારે આકર્ષક લાગે છે, તેનું કારણ પણ મનુષ્ય જાતિનો અનુભવ છે. નાના બાળકમાં આવા અગત અનુભવની રુચિ વિશેષ પ્રાપ્ત પડે છે. માથાપની નાનપણની દષ્ટિકાંચ તથા ગાડોશીગાડોશીની વાત તથા અમુક વ્યક્તિના સાદસ કે અનુભવનું વર્ણન, તેમના સંલગ્નવામાં આવે છે, ત્યારે તેમને તે ઘણી રસિક દષ્ટિકાંચ લાગે છે, મનુષ્યસંસ્કૃતિ ઇતર જે બાબતો હોય છે તેમાં આપણને બહુ રસ પડતો નથી, તેનું કારણ એ છે કે તે સમજવાની કુચી આપણી પાસે હોતી નથી. જલ સૃષ્ટિ અને વનસ્પતિ તેમજ પ્રાણીની ક્રિયા કેવી દશે તેની આપણે કેવળ કલ્પના કરીએ છીએ અને સહાયતા કહે છે તેવાજ ગુણથી અન્ય બાળકની સમજણ આપણને સારી પેઢે પડે છે; ત્યારે મનુષ્યનો અનુભવ સમજવાને તેવી જાતનો કંઈક અનુભવ આપણી પાસે હોય છે. તોજ તે બાળક સ્પષ્ટ અને રસિક રીતે જણી શકાય છે. વળી માનવ જાતિનોજ અનુભવ આપણને ઉપયોગી હોવાથી તેના તરફ આપણે કુદરતી રીતે આકર્ષાઈએ છીએ. અદ્ભુતતા અને અગત અનુભવ ઉપરાંત નીચું કારણ બાળકની સ્વાભાવિક જિજ્ઞાસા છે. બાળક જ મે છે ત્યારે તેને બાલ જગતની વસ્તુઓનું ઈર્ષજાન હોતું નથી, પણ તેનામાં જે કુદરતી પ્રેરણાઓ હોય છે તેને લીધે તે પદાર્થના ગળધમાં આવે છે. બાલ જગતમાં ખનતા દેખાવો સમજવાને માટે તે પ્રયત્ન કરે છે, અને તેને આવી રીતે જાણવાની જે ઇચ્છા થાય છે તેને જિજ્ઞાસા કહે છે. તેનું વાસ્તવિક કારણ કુતૂહલતા છે કુતૂહલતા એ જ્ઞાન અવસ્યાનું પશ્ચિમ છે કારણ કે જે બાળકનું જ્ઞાન હોતું નથી અને તે પ્રેરણા માટે મનમાં જે તીવ્ર ઇચ્છા થાય છે તેને કુતૂહલતા કહે છે આવી રીતે બાળકમાં નવું નવું જાણવાની વિશેષ ઇચ્છા હોય છે, અને તેને લીધેજ તે વારંવાર પ્રશ્ન કરે છે, ભાગેશ કરે છે, અને વસ્તુઓ નિહાળે છે. વાર્તાની અદર કેટલીક દષ્ટિકાંચની જણીતી હોય છે અને બીજી બાળક અજાણી હોવાથી તે સમ-

જવાને તેનું મન હિલકંક ચર્ધ જાય છે. તદ્દન જાણીતી તેમજ તદ્દન અજાણી બાજતથી કર્ધ રસ કે ધ્યાન ઉત્પન્ન થતાં નથી, પણ જાણીતા ઉપરથી અજાણ્યા ઉપર જવાનું હોય છે, ત્યારે જિજ્ઞાસા વૃક્ષ થાય છે અને તેવા જ્ઞાનથી આનંદ થાય છે. બાળકનું જ્ઞાન ઘણું થોડું હોય છે અને જ્યારે તેને વાર્તા કહેવામાં આવે છે ત્યારે નવી દ્રષ્ટિકતથી તેના જ્ઞાનમાં વધારો થાય છે એટલુજ નહિ પણ જુના જ્ઞાનપર તેથી નવો પ્રકાશ પડવાથી તે વધારે સારી રીતે સમજી શકે છે. જુના જ્ઞાનનું કુદાળુ આવી રીતે વાર્તાની દ્રષ્ટિકતથી વધવાથી બાળકને આનંદ થાય છે. જે દ્રષ્ટિકતનો તેને અનુભવ હોતો નથી, તે કૃપનાશક્તિદ્વારા સમજે છે અને તેના મનમાં વિચિત્ર અધ્યાસ ઉપજે છે, તેથી પણ તેને ધણો રસ પડે છે આવી રીતે વાર્તા મનમાં તણુ ડાલ્યો છે. (૧) અદ્ભુતતા, (૨) અગત અનુભવ અને (૩) નવીન દ્રષ્ટિકત છે. એટલે મનુષ્ય માત્રની વાર્તા ઉપરની રચિતું કાંઈ આત્મ અનુભવ છે.

(અપૂર્ણ)

‘ દાસત જંગલ મગજકારી રે. ’

(લેખક:—રા સાકરલાલ અમૃતલાલ દવે. બી. એ. એસ ડી. સી ડી.)

વાચનમાળામાં રા. મધુવચરામ બળવચરામ દોરાનું આ ગ્રીષ્મ કાવ્ય છે. પહેલાં બે કાવ્ય પર વિવરણ લખાઈ ગયું છે, એમણે પોતાનાં કાવ્યો “ હૃદયનિનોદ ” એ નામથી ત્રણ લાગમાં પ્રસિદ્ધ કર્યા છે, તે તરફ વાચનારનું ધ્યાન દોરવાની રજા લઉં છું.

આ કાવ્યમાં કુદરતનું વર્ણન છે, અને કુદરતનું વર્ણન દોને ન ગમે ? મોટા મોટા સમર્થ કવિઓએ સૃષ્ટિસીન્દર્યનાં ગાન ગાયાં છે, અને તેમાં પ્રત્યેક વાચનાર પોતાના અંસ્કાર અને પોતાની રસિકતાના પ્રમાણમાં તરબોળ ચર્ધી શકે છે. આ કાવ્ય મને તો અતિ મનોહર લાગ્યું છે, અને તે શીખવતાં મેં ઘણો આનંદ અનુભવ્યો છે.

૪૫૫ પણ અનુકૂળ છે. આરભમાં ઉતાવળે (ક્રુત) અને પાછલા ભાગમાં ધીમે ધીમે (વિલંબિત) તે ગવાય છે. કુતવિનયિતમાં નીચે પ્રમાણે ગણચર્યા છે:—

* જુઓ “ શાળાપત્ર ” સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૮, તથા એપ્રિલ ૧૯૧૯.

ન	લ	લ	ર
કિ ર જી	ચ ન્દ ત	જાં ર મ	તાં જ જો.

આખા કાળમાં ‘ નંગલમાં મંગળ ’ કરેલું છે. વનમાં, ચંદની રાતે ખળ ખળ વરેલી નદીને કિંદિ, સૃષ્ટિની શોભા નિહાળનાર કવિએ મનોરંજક દેખાતું કર્યું છે, અને સર્વવ્યાપી પરમાત્માનો નિવાસ આંખ આગળ ખડો કર્યો છે. સહદય વાંચકનું હૃદય વૃક્ષ થાય છે.

૧. શુભકારક વનમાં જતાં સંસારના તાપ ટળી જાય છે, ક્ષણભર વીસરી જવાય છે; આસપાસ મીઠી યીંગા ચંદની ખીસી રહી છે, અને વનમાં એની રહેલાં મોટાં ઝાડ ચન્દ્રમામાંથી ઝરતું ચન્દ્રિકાફળ અમૃત પોતાની ડાળોએની ઘટા પર ઝીલી રલાં છે; અર્થાત, અમીસમી શીતળ ચન્દ્રિકા વૃક્ષો પર પથરાઈ રહી છે.

આ દ્રેકની હેઠલી લીટીમાં પિંગળશાસ્ત્રીની દૃષ્ટિએ એક ખોડ રહેલી છે. ‘ અમૃત ’ શબ્દ ખરી રીતે જોતાં નગણ્ય છે, છતાં અત્રે તેને ભગણ્ય ગણ્યો છે. મ + ઝ = મ્; આ કાંઈ મંયુક્ત વ્યંજન નથી, છતાં કંઈક સરતચૂકથી અને કંઈક સંસ્કૃતના જ્ઞાનને અભાવે આ ભૂલ ચએસી લાગે છે. કવિ નહાનાલાલે પણ આ ભૂલ કરી છે, અને આશ્ચર્યની પાત તો એ છે કે સ્વ. મણિલાલ નજીભાઈ દ્વિવેદીના ઉત્તરરામચરિતના ભાષાન્તરમાં પણ એજ ભૂલ નજરે ચડે છે. તથાપિ ખોટું તે તો ખોટુંજ. ‘ અમૃત ’ એના ‘ અ ’ કદી ચુરુ ગણાયજ નહીં.

૨. વનમાં બધુંજ રૂપે રસ્યું હોય તેમ ઘોળું ઘોળું દેખાય છે, અને તેની શોભા જોઈ આંખ ઠરે છે.

પૂર્વાર્ધનો અન્યથા:—* વને બધું રૂપેરી રસે રસ્યું (લાગે) છે, અને તે (બધું) લોચને પરમ શોભન તથા લોભન છે. શોભન અને ‘ લોભન ’ એ ‘ બધું ’ નાં વિશેષણ છે. ‘ લોચને ’ સાતમી વિભક્તિમાં છે; ‘ લોચને ’ = લોચન વિશે.

* ‘ હૃદય વિવેક ’ માં-લાગ ત્રીજામાં-‘ વને ’ ને સ્થાને ‘ બને ’ ઇત્યન્તર છે; અર્થ સ્પષ્ટજ છે.

મીઠું રુચરે મર સર વડેલી મરિતા ઘાતિ દે છે, અને વળી નદાના ધોવાના ઉપયોગમાં આવી આપણો મેલ કાપે છે.

૩. એ સરિતાના પારદર્શક જળમાં ઓળખમાં વિસળના ચન્દ્રનાં કિરણ રમત રમતાં હોય એમ લાગે છે, અને તેમાં ચન્દ્રનું પ્રતિબિંબ ચોક્કસ પડેલું દેખાય છે. તે સમયે કંડો ચન્દ્ર ચન્દ્ર પાણી વાય છે, તેથી નદીનાં પાણીમાં આછી આછી લવરીઓ ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ ' નિહારતા ' કહો છે, એટલે પરંતુ જાણે નદીની સાથે આનન્દથી કરતો હોય એમ કદપના છે. તેથીજ ' જળ મહી' ગ્રીષ્મી સ્ત્રી પસાગતો ' એમ વર્ણવેલું છે.

૪. પૂર્વાર્ચનાં કર્તાનો અધ્યાદાર છે, પરંતુ લોધે આખું વન ફૂલની સુગન્ધથી મધમધી રહે છે. રાત્રીનો સમય છે, એટલે દિવસના કામથી થકિયાં પશુપક્ષી પોતપોતાને સ્થાનિક વિશ્રામ લે છે.

દિવસે તન તથા મન ધાકે એટલું કામ નહિ કરનાર મનુષ્યને રાત્રે નિરાંતે ઉઘી જવાનો હક નથી એ વાત શિષ્યોને સ્પષ્ટ થવી પડે છે.

૫. નદીમાં એક નાની હોડી આવી આવે છે; તેનો ધોળો સદ પવન, લારાયાથી ફુલેલો દેખાય છે; આ ઉપર કરિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે, કે,—

" ઉદર એતું વિશાળ દરો ગરે,

મવળ વલ્લથી દોડી દોધું ખરે. "

હોડીનું પેટ મોટું ફુલેલું હોતું જોઈએ, અને સરગને લીધે તેણે તે આ ધોળા વલ્લથી દોડી દોધું લાગે છે. જે મનુષ્યોનાં પેટ (કસરતને અભાવે) મોટાં નગાત્ર જેવાં જાળમટોળ હોય છે, તેમને ધીજની સમક્ષ શરમ આવે છે અને તેથી તેઓ પહેરેલાં વલ્લથી તે દાકનાનો ચલન કરે છે એ જાણીતી વાત છે.

૬. હોડીમાં બેસી હોડીને દલેસથી દકાની એ ઘણી સરસ દસરત છે, તેથી જ,

' શમયકી બનું નાનિક દોક્તા. '

નદીને કાંડે ગાડીઓ ફરેલી છે, અને ગાડીના બગદ બેઠા બેઠા ધાસ વાગેલો છે. આ ગાડીઓ અહીં શા માટે? ' સંગે જવાં ' ; અર્થાત સમય

યર્ષ જવાથી, સામી પાર જવાનો સમય થઈ જવાથી અથવા રાત્રિ પડી જવાથી, ગાડીઓ ઢાંઢી છૂટેલી છે એમ સમજવાનું છે.

૭. બળદ બેઠા બેઠા ધાસ વાગોળે છે, ત્યારે,-

‘કદોય વાંકડો શિંગડો ડાલતી,
મધુર ધંટડો કંકનો ગાજતી’

આ ચિત્ર મનોહર નથી ?

ગ્રેફેસર બેઠેલ જવા એક અંગ્રેજ વિકાને ગાયત્રી (અથવા બળદની) શિંગડીઓથી થતી અર્ધ-વર્તુલાકૃતિને ચંદ્રબાની મનોહર આકૃતિ બેઠે સરખાવી છે, અને તેની મુન્દરતાથી શ્રેષ્ઠ ખામી તેમણે કદી ગાય અથવા બળદનું માંસ ન ખાવું એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

આવા ‘રમણીય’ ગ્રેફે નિર્લય બની મુસાફરો નિરાંતે ઉઘી ગયા છે. નિર્ભયતા એ સૌન્દર્યના પરિણામ રૂપે અત્રે આલેખેલી છે.

૮. આ સ્થળે શાન્તિ દેવીનો ચિરસ્થાયી નિવાસ છે; જે અત્રે આવે તે પોતાના ત્રાસ, લજ્જ વગેરે ભૂલી જ જાય છે-તેની બે પંક્તિઓ મોટે અક્ષરે ખાટિઆ પર લખતી બેઠી છે:-

‘સકળ આ રમના રણિયામણી,
ઉચરતી કૌરતી કરતા તણી.’

રણિયામણી સ્થાનમાં પ્રભુનો વાસ નજરે ન પડે, તો તે સ્થાન જોયા ન જોયા ભૂરાગર છે. આવા સ્થાન આપણા દેશમાં-ગુજરાતમાં પણ-પ્રબુલ છે; તેમાંનાં થોડાંક (કપીરવડ, ઝોરસગમ, વગેરે) સિધ્ધાંતે કદી ત્યાં પ્રભુનું દર્શન કરવા તેમને ગ્રેરના બેઠી છે.

કેટલાંક પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિ.

(મિ. અંગાશંકર હરિતકર દિવેદી—તાલુકા સ્કૂલ, બગેડોળ)

કુદરતની અપાર લીલામાં માનસિક શક્તિઓ ધણજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરી વિચાર મૂક કરે છે. માનસિક શક્તિઓમાં પણ સ્મરણશક્તિઓમાં વ્યાપાર અવૈકિક છે. સર્વ શક્તિઓ તેના ઉપરજ અવલંબિત છે. સર્વ પ્રાણીઓમાં મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ છે તે તેના શક્તિ વિકાસને લીધેજ. મનુષ્યની સ્મરણ શક્તિનો વ્યાપાર આપણને ડગલે ને પગલે માલમ પડી આવે છે. પરંતુ પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિ વિષે ઘણું જાણવામાં આવતું નથી, અત્ર કેટલાંક પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિ વિષે લખવામાં આવ્યું છે, જેથી શિક્ષક બંધુઓ અને 'નેચરસ્ટડી' ના અભ્યાસીઓને કંઈક નવીન જાણવાતું મળશે, અથવા, પુનરાવૃત્તિ તો થશેજ.

મધમાખ—યુરોપના પ્રસિદ્ધ પ્રાણીશાસ્ત્રી 'ડાર્વિન' સાહેબનો એવો ખ્યાલ હતો કે; કેટલાક કીડાને પેટીમાં પુરી, આજુબાજુએ લઈ જઈ જુલાલો ઈર્ષ—જલડી પકર ચક્રર ફેરવવાથી પેટીમાં પૂરાએલા કીડાની દિશા—મુશ્ક જુદી નાશ પામે છે, તેમના આ અનુમાનનો અનુભવ કરનાર ફ્રાન્સનો એક પ્રાણીશાસ્ત્રી હેનરી ફેર નામે હતો. ડાર્વિન સાહેબે તો કીડાને મંધ/કરવાનું કહ્યું હતુ. પરંતુ ઉક્ત મહાશયે તો મધમાખોને પુરી હતી. દસ મધમાખોને જુદા જુદા રંગથી રંગીને કાચળીમાં પુરી હતી.

પ્રથમ તે એક સડક ઉપરથી બીજી સડક પર ગયો, અને ત્યાં ઉભો. તેણે પોતાની કાચળીયે પોતાની આસપાસ ડાઘાજમણી ચક્રરમાં ફેરવી. આ પ્રમાણે બે ત્રણ સડકા પર ક્યાં બાદ એક પછી એક એમ બધીને છાડી દીધી. એક મધમાખ અર્ધા કલાકમાં બે માર્ચિ દૂર રહેલા પોતાના સ્થાન પર ગઈ. બીજી બે મધમાખો બે કલાકે પોતાના મધપુડા પર જઈ પહોંચી. ત્રીજીની સાત ક્યાં ગઈ તેનો કંઈ ખતો ન લાગ્યો.

વળી આ પ્રમાણે હેનરી સાહેબે, જુદાં જુદાં સ્થાનની અને વેગળે રહેનારી ૧૫૦ મધમાખો પકડી ભૂવચ્ચામણી ખવડાવી. તેમાંથી ૫૦ તો પોતાના મુકામ પર ગઈ પણ બાકીની કોણ જાણે ક્યાંએ ઉડી ગઈ. આથી

તેણે વિચાર્યું કે ભૂલભૂલામણી આવવા છતાં પણ ત્રીજા ભાગની મધમાખો પોતાને સ્થાનકે ગઈ તેથી માલમ પડે છે કે, તેમની સ્મરણશક્તિ ટેકાણે રહી છે, ખસી ગઈ નથી. મધમાખો પોતાના સ્થાન પર પહોંચે છે તે તેમનું સ્વાભાવિક કામ નથી.

પરંતુ તેનું આ કથન સાચું છે કે જુલુડું છે એ કોઈ કહી શકતું નથી. મધમાખો અને ગમરાને ધુમાવવા છતાં તે પોતાના મૂળ સ્થાન પર આવી જાય છે એ તેમની સ્મરણશક્તિનો ચમત્કાર છે, કે તેમનો સ્વાભાવિક ગુણ છે તેની પણ કોઈને ખગર નથી. માખીઓ પોતાના સ્થાનમાં ભૂમિચિહ્નોના બારીક નિરીક્ષણને લીધે પોતાના સ્થળ પર જાય છે એ કહેવું પણ કઠણ છે. એમ તો જણાય છે કે આ આણીઓમાં દિશાચૂંચક સુદ્ધિ નથી, અથવા તેમની અને તેમના સ્થાન વચ્ચે એવી કોઈ અદરશ શક્તિ નથી કે જે તેમને પોતાની તરફ લોહનુંબકની માફક ખેંચી લે. હવે પ્રશ્ન એ ઊઠે છે કે, જો આણીઓમાં દિશા-દર્શક સુદ્ધિ નથી તો ગઈ સાલજ ઉત્પન્ન થએલાં છુલછુલ પક્ષીઓ અહીંથી કેવી રીતે આંકિંકે પહોંચે? એક વર્ષનાંજ છુલછુલોને ત્યાંના રસ્તો કેવી રીતે ઝાત થશે આ પ્રશ્નોનો વારતવિક ઉત્તર કોઈ આપી શકતું નથી. પણ એ વાત તો નક્કી છે કે જેમલાવયીજ પોતાના સ્થાન પર તેઓ પહોંચી જતાં નથી, અર્થાત્ કેવળ નિષ્કરણવાને લીધે આગ જાતું નથી.

કીડી—એક કીડીને પકડવો અને તેના પર ઝાળખાણું પડે તેનું ચિહ્ન કરવું. પછી તેને દેવતાક માધત દૂર મૂકી આવવો. તમને માલમ પડશે કે તે કીડી કેદનાક વખત પછી પોતાની જગા પર પાછો આવી જાય છે. આમાં કીડીને સ્મરણશક્તિનો ટેકો મળે છે ?

કીડી—ઘણીવાર જોવામાં આવે છે કે કીડીઓ પોતાના દરંગાંધી નીકળીને ઘણે દૂર ફરીને પણ પોતાના દરમાં પાછો આવી જાય છે. તેઓ પોતાની જાતની કીડીઓ સાથે સહાનુભૂતિ રાખે છે, અને ખીજ જાતની કીડીઓ સાથે લડે છે. એક પ્રખ્યાત પ્રાણિવિજ્ઞાનીએ પોતાની જાતે એક રાફડો-દર-ખનાંઓ. તે જંગલમાં જઈને ઘણી કીડીઓ પકડી લાવ્યો. તેનો બનાવેલો રાફડો નાનો હતો તેથી બુધી કીડીઓને રહેવાની તેની અંદર જગા ન હતી. આ કારણથી તેણે દેવતાક કીડીઓને પોતાના બડીયામાં ડાબે દીધી. તેઓ સોપારીના ઝાકના મૂળમાં દરખનાવીને રહેવા લાગી.

કૃત્રિમ રાક્ષસ પર કીડીઓ મૂકી ગઈ છે. પોતાના ધર્મમાં પોતાની દેખરેખ નીચે મૂકી છે. આર મનીના પત્ની નેણે કીડીઓના માં હાથ છે તે જોયા માટે રાક્ષસને કીડીઓ માથે લાકડાંને ચોપાનીના ઝાટ પામે મૂક્યો. ત્યાં આગળ પેલી સ્વતંત્ર કીડીઓનું દર હતું. કેટલીક તાર પત્ની તેના નેવામાં એવું આગ્રહ કે કૃત્રિમ રાક્ષસનાં સ્તેનારી કીડીઓએ પોતાનો એક દૃન બહાર મોકલ્યો. તેણે સ્વાભાવિક દર્શનાં સ્તેનારી કીડીઓના રક્ષકની સાથે કુલાકાત કરી. જ્યારે કીડી પોતાનાં જાતબાઈને તરત જ યોગળી ગઈ અને ધણી પ્રેમથી મળી તેને પોતાના દર્મમાં વર્ષ ગઈ, થોડી વારમાં તે સ્વતંત્ર કીડીઓના બહાર નીકળ્યો અને પરત્વે કીડીઓને ધણી પ્રેમથી પોતાના સ્થાનમાં લઈ ગયો. જોકે આ કુટુંબની બે વાખ યોમાં આર મામનો વિશેષ થયો 'હવે, તોપણ એક જ બીજીએ તરત યોગળી લીધી. જો કાઈ જુદી જાતની કીડીનો તેમની સાથે મેળાપ થયો હોત તો બન્ને વચ્ચે અવશ્ય લડાઈ થાત, પરંતુ સ્મરણ્યક્રિયાએ તેમની વચમાં લડાઈ થતી અટકાવી તે 'જાણી' બન્ને પરિનાર વચ્ચે કુબળી સમાગમ કરાવ્યો.

(અપૂર્ણ.)

(૧) જવાબામુખીનાં કારણો.

આને હમણું વિજ્ઞાન નહોતું. જેટલું આકાશી પદાર્થો વિશે જાણીએ છીએ તેના પ્રેમાણુમાં આજની પૃથ્વી વિશે જાણુ જાણીએ છીએ. પ્રો. પેરા મામના વિજ્ઞાનસાસ્ત્રીનો એક તબો મન છે તે કહે છે કે સૂર્ય ઉપર કાંઈ જાણુ અને આ દુનિયાને ધણી અનુકરણ. પરંતુની અંદર અને સૂર્ય વચ્ચેનો સીધો મંત્ર દરે બધા સ્થુલ કરે છે. મન્સરપોટસ તે સૂર્ય ઉપર સાત જ જવાબામુખીનાં જાણુ પશ્ચિમ છે. તેમાં પડતા વિદ્યો એવી મોટા હોય છે કે આજની નાની પૃથ્વી તેમાં માર્ક જાય અને અવશ્ય પશુ માર્ક જાય. તે કિંમત એવા મોટા માપની હોય છે (મોં છે) કે સર્વામાતાના દરેક પ્રદાને યોગ્ય વતી પ્રમાણમાં અમર કરે છે. પૃથ્વી આ આગળ કેટલું કરનાર વિષયો એક અણુ જેટલા ભાગ છે એમ સાંજની કેટલાક અજાન પુણ્યો સ્થિત થતા અગેશ સાસ્ત્રીઓને સૂચી ફનીઆનું જ્ઞાન છે. બીજું અનુભવ છે જે નેમની દષ્ટિમાં દાની પશુ પર છે.

પ્રો. ગેરીસન નામનો માણસ કહે છે કે પૃથ્વીમાં નિરતર મંકાય ચવાને પરિણામે મદા આદોલનોની પગપરા ચાલુ રહે છે. પૃથ્વી નક્કર છે અને પર્વતો સ્થિર છે ગતિ વિનાના છે એમ કહેલું તદ્દન ખોટું છે, પૃથ્વીનો આંતર ભાગ બારીક ગળવેલ જેવા એક પદાર્થનાં નક્કર જથ્થાનો બનેલા છે. તેની આસપાસ એક પાતળું પડ છે જેના ઉપર આપણે વસીએ છીએ.

જ્વાળામુખીનું પ્રથમ કારણ પૃથ્વીનું કંટુ પડવું અને પરિણામે મંકુચિત પાતું ધારણ કરવું તે છે. ૧૮૨૫ ઈસવી પ્રમાણુનો મંકાય ૩૦૦૦૦૦ લક્ષ ટન હાવા બહાર કાઢે છે. જ્વાળામુખીના બીજા કારણોમાં સૂર્ય તથા ચંદ્રના પૂર્ણ આકર્ષણ, ભરતી, દરિયાનો ભેજ અને તેનું દાણ, અને વિદ્યુતની અસરો છે. જે પેરોમીટરનો પારો ૨ ઇંચ જેટલો ઉતરે તો ૧ ચોરમ માઇલની જગામાં ૨,૦૦૦,૦૦૦ ટન જેટલું દબાણ પૃથ્વીમાથી ધરે છે, અને સપાટીનું દબાણ સરસરી ૧ ચોરમ જે ૧૮ ટન જેટલું થઈ રહે છે. હાલ પૃથ્વી ઉપર જાગૃત સ્વરૂપના ૩૦૦ જ્વાળામુખી છે; અમંખ્ય વર્ષો અગાઉ પશ્ચા દક્ષિણ કટલાક કુદરતી બનાવો જેના કે પ્રસથને પરિણામે કેટલેક સ્થળે તે જ્વાળામુખી અદશ્ય થયા છે. પ્રો. ગેરીસન કહે છે કે હોકલા જે જ્વાળામુખી ન હોત તો ઇંગ્લેન્ડને વારંવાર સીરમીક તોફાનો વેવાં પડ્યાં હોત. એક વખતે આઈસનેન્ડમાં પર્વત કાઢવાથી સ્કોટલેન્ડમાં આકાશનો રંગ કથામ થયું હોત.

(૨) આધારમાં કેમ જોઈ શકાતું નથી.

આનું કારણ એ છે કે તેમાં પ્રકાશનો અભાવ છે. આ સમજના માટે આપણે પહેલા એ સમજવું જોઈએ કે કોઈ પણ વસ્તુ જોઈએ છીએ એમ કહીએ તો તેનો અર્થ એ છે કે વસ્તુ જોના નથી, પણ તેમાંથી કેકાતો પ્રકાશ જોઈએ છીએ; વિગ્રાન દારૂની દૃષ્ટિએ બોલીએ તો પદાર્થ ઉપર પડતો સૂર્યઅથવા બીજા કોઈ પ્રકાશનો ભાગ નજરે પડે છે, જેનું પદાર્થ પ્રાત્ત બ પાડી શકે છે. ગ્રાહ્ય રાગ ગ્રાહ્ય બાનાવણ ન હોત તો રુબ્દ સાબળા રકાન નહિ, કેમકે ગાતાવન્યુ દ્વારા અવાજની બીજા ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથીજ ગાતાજ ઉદ્ભવ છે. અને તેજ ગાતાવન્યુ ગાતાજનાં મોઝને કાનમાં પર્વાયડે છે; તેમજ જે કોઈ પણ પદાર્થમાંથી પ્રકાશનાં કિરણોના પરાવર્તન માટે પ્રકાશ ન હોત તો આંખ કંઈ ન જોઈ શકત. આપણી આંખ

ઉપર પદાર્થનું પ્રતિબિંબ પાડવા પ્રકાશનાં મોજાની જરૂર છે. પ્રકાશ વિના આંખ કે ગાને દ્રિષ્ટિ નિર્રથક છે.

(૩) શરદી લાગવા વિષે.

કારણો.

(૧) વારંવાર “ટોપકાટ” પહેરવાથી હડી અને અસ્તરચતા શરીરના લાગેને માન્ય પડે છે. તેનાથી હિતાવશે ચલાતું નથી, એ પહેરનારના અવયવોની હીલચાલ છુટથી નથી થતી.

૨ રાતની હડીની-હવાની-ખોટી ખીક,

૩ દેવતાની બહુ નજીક બેસવાથી,

૪ ખુદ્દી ખારીઓ ન રાખવાથી,

૫ ધટ્ટ અને અસ્વચ્છ હવામાં બહુ વાર આનંદ કરવાથી,

૬ સરળતાથી ન આસીએ લેથી,

૭ ફેફસાંને થોડા રીતે ન કુદાવ્યાથી,

૮ નાકદ્વાર શ્વામ ન લીધાથી,

૯ સગડીમાં વારંવાર કોલમો લદવાથી,

શરદી થાય છે.

(૨) પાળનાં નિયમો.

૧ વરસાદનો વોટર યુક્ત કોટ વરસાદ વખતેજ પહેરવો. બંધ પડે ત્યારે કાઢી નાંખવો.

૨ કોઈ પણ સભા જ્યાં લગાઈ હોય ત્યાં એક માળસ જે અવકાશની ખામીને લીધે બહાર ઉભેવો જણાય તો ત્યાં જવું નહિ.

૩ કપડાં પહેરતાં અગાઉ શરીરને યુક્ત યોગ્યું.

તો શરદી નહીં લાગે.

અનુવાદક

(, રાજાપત્ર ઓફિસ)

નોંધ.

૨૧. ખ. જામીનતરામ ગૌરીચંદ્ર શાસ્ત્રી તા. ૧૦-૧-૨૧ ને રાજ પોતાના નિરાસરથાન સુરત શહેરમાં અર્જવાસી થયાના જોદદારક સમાચાર જાણી તેમના પરિચયમાં આવેલા દરેક માણસને જોદ થયો હતો, મહુમ કેળવણી ખાતાના એક ખાડોશ અને અનુભવી અધિકારી હતા. ઉત્તર વિભાગના જુદા જુદા જિલ્લાના ટ્રેધિંગ એડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે તેમણે પ્રાથમિકશાળાના શિક્ષકોની પ્રોતિ ને નજ આદર પ્રાપ્ત કર્યા હતાં મહુમ આ મામલિના તંત્રી પણ હતા તેવી અ પત્ર માથે પણ તેમનો સંબંધ હતો. આ કોલેજના પ્રિન્સિપલ પદે પોતે નિમાયા પછી થોડાજ સમયમાં કેળવણી-ખાતાના ઇન્સ્પેક્ટરનો માનવ નો રોલો ભોગવના લાઝમશાળી થયા હતા. ઇન્સ્પેક્ટરની પદવીએ ક્રમે ક્રમે પહેચનાર ગુજરાતી બહુ થોડાજ હોય છે, એ પદ મહાન અધિકારનું છે, મહુમના મૌજન્ય, મીલનસાર સ્વભાવ, અને સાદુ હવન બહુ અનુકરણ્યેય હતાં. અધિકાર પરત્વે જે મદ ઉત્પન્ન થવાનો મંલવ હોય છે તેનો અંશ પણ તેમનામાં ન હતો. વાનપ્રત્ય થવા પછી પોતાને વતન જઈ ત્યાંની મુનિમિયાનિદિની મૂંઝવણોડના ચેરમન (પ્રમુખ) હતા.

હાલની સરકારી ગુજરાતી વાચનમાળા પણ તેમનીજ દેખરેખ નીચે રચાય છે. આવા એક અનુભવી પુરુષનું અવસાન ગ્રામીણજ છે, હમ્મર! તેમના આત્માને શાંતિ આપો

સંસ્કૃત આચીન અન્ધોમાં આવેલા દેશ, પર્વત, નદીઓ
નગર ગામ વગેરેની હકીકત.

(રા. છગનલાલ વિદ્યારામ રાવળ.)

(અનુમંધાન સુતકે પદ મુ ૫. ૧૪૫)

કન્ઠઃ—કોઠો અથવા કિનારો. મૂળ મંસૂત શબ્દ કક્ષ (સરહદ)

કપિલ વસ્તુ.—શક રાજ્યોની રાજધાની. શુદ્ધ દેવનું.

લિંગ—મહા નદી અને ગોદાવરીની પૂર્વ તરફના કિનારા ઉપરનો પ્રાંત.

આ પ્રાંત અશોક રામજે હતી લીધો હતો. પછી મૈથ્ય સાનાજ્ય વૃંધ્યા પછી તે પ્રાંત સ્વત્ત્ર થયો, એવું કવિંગ દેશના રાજા ખાર-

વેલના, કટક પામેની હાથીચુકામાંના લેખ ઉપરથી જણાઈ આવે છે.
આ ખારવેલ રાજા ઇ. મ. પૂ. ૧૫૦ વર્ષ ઉપર રાજ્ય કરતો હતો.

કામરૂપ.—આસામ.

કાવેરી:—દક્ષિણ હિંદુસ્થાનની પ્રસિદ્ધ નદી.

કાશી:—આ રાજ્ય માટે કામવ અને વિદેહ રાજાઓની હંમેશા લડાઈઓ થતી હતી.

કુરુ:—આદ્યજ્ઞ ગ્રંથ વખતના પ્રસિદ્ધ લોક. કુરુક્ષેત્ર એટલે પતિઆલા સંસ્થાન, અને દિશ્વી પ્રાંતનો પૂર્વ તરફનો થોડોક ભાગ; બહાવર્ત પ્રાંત, એની વાયવ્ય સરહદ ઉપર હતો; ને પૂર્વે યમુના નદી હતી. તેની પ્રાચીન રાજધાની હસ્તિનાપુર હતું. દુર્યોધનો ઉત્તર ભાગ તે તરફ હતો. પૂર્વ તરફ ઉત્તર પાંચાલ અને દક્ષિણે દક્ષિણ પાંચાલ લોક હતા. તેની પછીની રાજધાની ઇંદ્રપ્રસ્થ થયું; ઇંદ્રપ્રસ્થ, પાડવોએ યમુના નદીને કાંઠે સ્થાપન કર્યું હતું.

કુરુખ:—મયખાર, કાચીન, અને ત્રાવણકોર પ્રાંત કુરુખ પુત્ર, એ તે દેશના રાજાનું નામ હતું, એવું અરોહના લેખ ઉપરથી જણાય છે. આજ દેશને ચેર પણ કહે છે.

કોસળ:—પાંચાળના પૂર્વ તરફનો, અને વિદેહની પશ્ચિમ તરફનો દેશ. સામ્રાટ કાળનો અયોધ્યા પ્રાંત. એમાં અયોધ્યા અથવા, સાકેત, અને શ્રાવસ્તી એ મુખ્ય શહેર હતાં.

કૌસાંબી:—વત્સ પ્રાંતની રાજધાની. અલ્હાબાદ નિસ્સામાં આવેલાં કૌસ-
ધનામ, અને કૌસલ ખિરાજ નામનાં ગામ.

ગંગા:—પ્રસિદ્ધ નદી. ઋગ્વેદના ઉદ્યામાં ઉદ્યા મંત્રમાં ગંગા દેખાય છે. આ ઉપરથી આર્યલોક, ઋગ્વેદના ધણાક મંત્રો સ્વર્ગી વેળાએ ગંગા નદીના કિનારા તરફ આવેલા ન હતા, એમ માલમ પડે છે.

અર્ચાપત્રો

(હુંગરજી વહાલજી પરમાર મિશનસ્કૂલ માસ્તર વાતેસપુર)

શુ. પાંચમી ચોપડી પાઠ ૯૦૦—ઈર્કુ. પ્રથમ લીટીના પાછલા ભાગમાં લખેલું છે કે “કેટલીક જાતના માપ ઇર્ડા મૂકે છે” તેજ વાત શુ. ચોથી ચોપડી પાઠ ૮૭ પૂ. ૧૬૪ ની સાતમી લીટીમાં લખેલી છે કે “કેટલાક સાપ ઇર્ડા મૂકે છે.” સાપની કેટલીક જાત ઇર્ડા મૂકે છે તો કેટલીક જાત શં દરતી હશે? તે ઇર્ડા ન મૂકતા શુ જગ્યા કાઢતી હશે? જો તેની જાતના સાપની માદા (સાપેલુ-સાપલુ) જગ્યા કાઢતી હોય તો તે કેટલાંક હશે? અને તે જગ્યા માતાના ઉદરમાંથી નીકળીને તરત શો ઝોનાક ખાતાં હશે; તે યોતાની ચાતાને ધાવતાં હશે કે ધૂળ અને જીવડાં ખાતાં હશે? જો જગ્યા ધાવતાં હોય તો તેની માતાને કેટલા આચળ હશે? આ શું છે તે લખવા વિનંતી છે.

(૨) આકાશનાં ફૂલને ફાડીને જોતા અંદરની બાજુએ બે સ્ત્રીકેસર દેખાય છે. જતા ધણા ફૂલમાંથી માત્ર એકજ ફળ બને છે, અને કેટલાંક માંથી બે ફળ બને છે તો તે ફૂલમાંથી એક ફળ ચલુ જોઈએ કે ને? જો બે ફળ આવવા જોઈએ તો ધણા ભાગના ફુલમાંથી એકજ ફળ બને છે. એક ફળ ચલુ જોઈએ તો કેટલાંક ફૂલમાંથી બે ફળ નીકળે છે—પેદા થાય છે, તો ખરી વાત શી હશે, અને નિયમ પ્રમાણે ફળ ન આવવાનું શું કારણ હશે?

(૩) શુ. પહેલી ચોપડીના પાઠ ૨૯ ની કવિતા.

તેની ચોથી કડીની બીજી લીટીમાં કહે છે કે, “ચાર ધાસની ઢાળી લઈને મૂકો મૌ આ પાસ” એમાં ચાર અને ધાસ એ બે શબ્દોના અર્થમાં શો ફેર છે? જો બંને શબ્દોનો અર્થ એકજ થતો હોય તો તે સ્થળે મુનસ્કિત શા માટે કરેલી છે?

ઉપરની સમસ્યામાંથી જે ચોખ્ખા લાગે તેનો પ્રયાગો કરજો.

(૨)

(૧) બટારા, જકરીઆ, ગાજર તથા કુંવાર પાકોને બી ધાય કે નહિ?

(૨) ચોથી ચોપડીના પાઠ ૯૨માં લખેલું છે કે કેટલાંક પ્રાણીને પેડીમાં

પુરવાથી તેનો રંગ બદલાઈ જાય છે, તો તે ક્યાં પ્રાણી અગર જીવડાં હશે તથા રંગ ઉડવાનું કારણ શું ?

વાદા નામનું પ્રાણી કેટલા વરસે વીઆતું હશે ? કાનકોકડીયું (ચામાચીડીયું) ઈંડાં મુકતું હશે કે કેમ ? હાથી કેટલા વરસે વીઆતો હશે ? ઉંટનું બીજું નામ સાંદીઆ અને માદાને સાંદ કહે છે. તે વરસ દહાડે વીઆય છે, પણ તેનાં દૂધનું દહીં અગર ધી જનવ નથી તેનું શું કારણ ? દૂધ ખાવામાં આવે છે. તેનું દહીં નહિ બનાવવાનું કારણ તમા શુભુ શા છે ? કેરડાના જાડને પાંદડાં નથી તેનું કારણ તથા તે જાડ નકારી દેવા શા વડે બહાર કાઢવું હશે ?

સહી. ઉમરખાન મેતખાન.

મુખ્ય નિશાળના બી. આ. ચોરવડોદરા. તા. આજુદ.

ગુજરાતી વાચનમાળાની છઠી ચોપડીના પાને ૯૨ માં લોહચુંબક વિષે લખતાં તેની સૌય ઉત્તર દક્ષિણ રહેલાં લખ્યું છે અને તેથી નાવક લોકોને ધણો કાલ થયાનું જણાવ્યું છે. પરંતુ ‘કાલેખસનો વૃત્તાંત’ એ નામનું પુસ્તકના પ્રાચીનાલ મયુરદાસ તથા આનંદરાવ ચંપાળના કાપાન્તરની આવૃત્તિ આઠમીના પુસ્તકમા પૃ ૩૪ મામા લખ્યું છે કે ‘કેનેરી બેટોની, પશ્ચિમે ૬૬૦ માર્શલ દર—તેમના લોકાચર મહિલા લોહચુંબકની સૌય ધ્રુવના તારા તરફ પાધરી ન વળતાં પશ્ચિમે વળી, જેમ જેમ તેઓ આમળ આપ્યા તેમ તેમ તે સૌય તે દિવા તરફ વધારે વળના લાગી.’ આ બનેલો જતાવં છે. પરંતુ તેનું કારણ સમજાવ્યું નથી; આવા ફેરફારનું કારણ શું ? તમા બીજી કોઈ જગ્યાએ આવો ફેરફાર શાય કે નહિ.

સહી. શંકરલાલ લાવાનીશંકર પાઠક.

પહેલા. આ. મારતર. મુ. વહેલાલ.

(મે. એ. ઈ. ઉ. વિ. ના હુકમ નં. ૯૭૯૮ તા. ૩૦-૧૦-૨૦ ઉપરથી).

મે. ડિ. પી. આર્થ. સારખના લાયબ્રેરી હુકમ નં. ૧૧૮૫૯ તા. ૨૫-૧૦-૧૯૨૦ ઉપરથી મિ. વિહલદાસ ડી. પટેલને તેમની તા. ૧-૯-૨૦ ની અરજના જવાબમાં જણાવવામાં આવે છે કે તેમનો “સરતખંડનો સરળ મતિદાસ” ની કિંમત ૦-૧૦-૦ થી વધારીને ૦-૧૨-૦ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે. વધારો ફક્ત નવી આવૃત્તિને જ લાગુ પડે છે.

કળવણી ખાતાની જરૂરખબરો.

(એ. ઉ. વિ. એ. ઈ. સાહુખતા હુકમનં. ૪૯૬૬ તા. ૨-૧૧-૧૯૨૦ ઉપરથી.)

છાકરાનું નામ	એ. ડિ. પી. આર્ષ. માર્દે- ખતો હુકમ નં. અને છાકરાને ખર- તરફ કર્યાની તારીખ.	ગુનો	જે તિશાળમાં તે છાકરા પહેલા હતો તેનું નામ	જે તિશાળમાં તે છાકરા દાખલ થવા માગતો હતો તેનું નામ.	શિક્ષા.	સાજતો સમય.
રાતવાલ પ્રભા- શંકર ભટ્ટ	૧૧૬૫૫ તા. ૨૬-૧૦-૨૦	છાકરાના વાલી એ સીવીલ સર્ટિ- ફિકેટની અંદર કે તેવા દીમિયા બીન અધિકારી સુધારા	પાલીતાણા મં રય નની દુધાલા ગુજરાતો તિશાળ	અમદાવાદની મ્યુનિસિપલ વ સ્કેલ નં. ૩	કાર્ડ પછી મળુ- કરેલી પ્રાથમિક તિશાળમાં દાખલ થતો અટકાય- વાર્માં આવે છે.	તા. ૨૬-૧૦-૨૦ થી એક વરસ.

(હુકમ નં. ૧૧૬૭૪ તા. ૧૦-૧૨-૨૦)

અજમરાવ દો-	જા/૧૨/૯૯૪	સીવીલ સર્ટિફી- કેટમાં કરેલા બીન	અદાલા હાર્ડ- સ્કેન	નૂતન મરાઠી વિદ્યાલય પુના	પ્રાપ્ત પછી મળુર કરેલી શાળામાં દાખલ કરવાની મની.	તા. ૧૭-૧૧-૨૦ એક વર્ષ.
સતરાવ દેશમુખ	તા. ૧૭-૧૧-૨૦	અધિકારી સુ- ધારો.				

(ગે. ઉ. પિ. એ. ઈ. સાહેબના હુકમ નં ૧૦૪૫૮ તા. ૧૮-૧૧-૧૯૨૦ ઉપરથી)

હાજરાનું નામ.	મેડિપી આઈસાહેબનો હુકમ ન આપે હાજરાને બરતંદ કર્યાની તારીખ	ગુનો.	જે નિશાળમાં હાજરા પહેલાં હતો તેનું નામ	જે નિશાળમાં તે હાજરા દાખલ થયા માગતો હતો તેનું નામ	શિક્ષા.	શિક્ષાની સુદત.
મહારામ ધોન્ડે-રાવ માલિકર	અ/૧૩૪૨૩ તા. ૨-૧૧-૨૦	વગર સત્તાનો નીચીમ સર્ટિફિકેટમાં સુધારો કર્યો.	વગર સત્તાનો નીચીમ સર્ટિફિકેટમાં સુધારો કર્યો.	મધુ મિલન રત્ન અકલેશ્વર.	કોઈ પણ અભ્યુક્તે કરે ની નિશાળમાં દાખલ થતો આદેશના માર્ગે આવે છે તે.	તા. ૨-૧૧-૨૦ થી એક વરસ.

જો ઉપર જણાવેલા હાજરા કોઈ પણ નિશાળમાં દાખલ થયા હોય તો તેમને તુરત કાઢી મૂકવા.

(સહી) જે. એસ. કાદરી.

એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર, ઉત્તર વિભાગ.

ઉ. લા. ની અને ૧૯૨૦ માં લેવાયેલી વર્નાક્યૂલર શાળાનલ પરીક્ષામાં પાસ થયેલા ઉમેદવારોની યાદી.

(ઉ. લા. ના એ. એ. ઇ. સાહેબના હુકમ નં. ૯૨૭૪ તા ૨૧-૧૦-૨૦ ઉપરથી.)

નં.ર.	નામ, બાપનું નામ, અને અટક	મહેલા કુલ માર્ક.	નં.ર.	નામ, બાપનું નામ, અને અટક.	મહેલા કુલ માર્ક.
૧	અમરનાથાઈ અમરુથળ.		૧૧	ડાલાભાઈ જીનાનાથ પટેલ	૩૪૬
૨	રામરામર ગીરીરામ અદ	૪૩૮	૧૬	ચીમનલાલ ચીનીયાલ શાહ	૨૪૫
૩	શીકરજી નાનપુનકર મકલ	૪૦૧	૧૭	તીલાય પ્રતોત્તમ ભટ્ટ	૩૪૧
૪	૧ કુકનાય કનજીરામ લેહીયા	૩૯૩	૧૮	કાન્તીનલ વસનરાન પડયા	૩૩૯
૫	જીવરાજ ભગવાન પટેલ	૩૮૧	૧૯	બાનથક અજનલાન શાહ	૩૩૮
૬	જેનભાઈની નેલનાય ભન્ડર	૩૭૮	૨૦	શાન્નીલ જોનાલાન જોડી	૩૩૩
૭	હોટાલાન પ્રજીતલાલ પટેલ	૩૭૩	૨૧	દસરામર લાલજી પાંકડ	૩૩૩
૮	માધવમી દલુ ભગવાનરામદલુ ગાવળ	૩૬૮	૨૨	જીમીઅતરામ મહેન્દ્રલાલ પંડયા	૩૩૧
૯	ચીમનલાલ ભાઈલાન શાહ	૩૬૦	૨૩	નમદે જી મનજી પડયા	૩૩૧
૧૦	પ્રજીભાઈ જેવરભાઈ પટેલ	૩૫૫	૨૪	જોગદાસ મુર્ગય સિ પટેલ	૩૨૧
૧૧	મણિલાલ ગોવિંદભાઈ દરિભાઈ લેલ	૩૫૫	૨૫	મંગળભાઈ ગણપતરામ મહેતા	૩૨૦
૧૨	દિ.મતરામ નુરામ જોશી	૩૫૪	૨૬	કાશીભાઈ મોમાભાઈ પટેલ	૩૨૬
૧૩	ચુનીલાલ પરમાનંદ ભટ્ટ	૩૪૯	૨૭	જીજી નારાયણ શાહ	૩૨૬
	પ્રજીભાઈ વિદુનભાઈ પટેલ	૩૪૭	૨૮	મોમાલાલ પોનાય શાહ	૩૨૬
		૩૪૭	૨૯	વેળાકામર પ્રસાદીસર ઉપાધ્યાય	૩૨૬

૧૨૬	સુમંત્રેન્દ્ર ચંદ્રલાલ પંડ્યા	૨૫૮	૧૫૫	સીતમણી માદર ઉપાધ્યાય	૨૫૩
૧૨૭	સુમત્રેન્દ્ર ચંદ્રલાલ પંડ્યા	૨૫૮	૧૫૧	મણિલાલ લલિતભાઈ શાહ	૨૫૨
૧૨૮	જીવાનંદ મુનિભાઈ શાહ	૨૫૭	૧૫૨	પરોક્ષમણીન વ રત્ન લ શાહ	૨૫૨
૧૨૯	સુનીલ લલિતભાઈ શાહ	૨૫૬	૧૫૩	ગુનીલાન જગનંદ વ ખવાસ	૨૫૮
૧૩૦	જીમંત્ર મુનિભાઈ પટેલ	૨૫૫	૧૫૪	રવિચંદ્રભાઈ ડાલ બાઈ પટેલ	૨૩૮
૧૩૧	શાન્તાભાઈ આશાભાઈ પટેલ	૨૫૫	૧૫૫	શાન્તાભાઈ કલ્યાણભાઈ પટેલ	૨૩૭
૧૩૨	સુત લાલ જગનંદ નેમરેન	૨૫૫	૧૫૬	શી શાન્તાઈ વ્યવર્તિ પટેલ	૨૩૭
૧૩૩	દેવસંકર ગોવિંદલાલ નવાડી	૨૫૫	૧૫૭	દીપાંગી બહેન શોભાચંદ્રભાઈ પટેલ	૨૩૬
૧૩૪	કુલેશંકર જીવીયાસંકર નાવળ	૨૫૪	૧૫૮	મણિલાલ કલ્યાણભાઈ પટેલ	૨૩૨
૧૩૫	વીરભાઈ મુનિભાઈ પટેલ	૨૫૩	૧૫૯	શંકરભાઈ મુનિભાઈ પટેલ	૨૩૧
૧૩૬	નારજીભાઈ મુળકભાઈ પટેલ	૨૫૨	૧૬૦	આસ બાઈ મનસુખલાલ શાહ	૨૨૯
૧૩૭	જીવાશંકર વલ્લભ પટેલ	૨૫૧	૧૬૧	રેમુની ન દમજીભાઈ શેખ	૨૨૯
૧૩૮	અમરેતલાલ દેવનલાલ શાહ	૨૫૦	૧૬૨	*ગુણમણીનેન મનમદલાલ શેખ	૨૨૯
૧૩૯	મંગળક્રમાદ ખુશ લલમ અધ્યારે	૨૪૮	૧૬૩	બોગીલાલ લલિતભાઈ નવાડી	૨૨૮
૧૪૦	મણિલાલ મહિંગાનંદ પટેલ	૨૪૮	૧૬૪	વીરભાઈ મનભાઈ પટેલ	૨૨૭
૧૪૧	નાનાલ નારાયણ પંડ્યા	૨૪૭	૧૬૫	હિરાનંદ લલિતભાઈ શેખ	૨૨૬
૧૪૨	મણિલાલ પદમણી શાહ	૨૪૭	૧૬૬	સુનીલ મણિંગર શેખ	૨૨૫
૧૪૩	દરગીશંકર લાલજી ભટ્ટ	૨૪૬	૧૬૭	અનમદભાઈ પીરમીભાઈ રોળ	૨૨૦
૧૪૪	મંગળ સોરર કંકર	૨૪૬	૧૬૮	સીતભાઈ પરોક્ષમણીન પટેલ	૨૧૮
૧૪૫	સોમાભાઈ જીવિલાન દરજી	૨૪૫	૧૬૯	હોમલાલ નિશોચન ભાવમાર	૨૧૭
૧૪૬	રમણલાલ ભાઈચંકર જોષી	૨૪૫	૧૭૦	કનિય લ ગાદાલાલ મહેતા	૨૧૬
૧૪૭	*ગોવિંદ જીવિલાન પીરમીભાઈ માદર	૨૪૪	૧૭૧	ઉમેશભાઈ ગણાભાઈ પટેલ	૨૧૬
૧૪૮	લલિતકંકર મલાશંકર ઉપાધ્યાય	૨૪૪	૧૭૨	ગણાભાઈ કીશોરભાઈ પટેલ	૨૧૪
૧૪૯	બાપુલાલ શામળદાસ મહેતા	૨૪૩	૧૭૩	મનમલાઈ મનમદલાલ પટેલ	૨૧૪

૨૮	૩૮	કોરીવાઈ જગનાદાસ પટેલ	૩૨૮	૪૦	કુવાભાઈ ખેરાલભાઈ પટેલ	૩૧૩
૨૮	૩૮	જમનાદાસ મુશરભાઈ પટેલ	૩૨૮	૪૧	બીખાભાઈ સમીજલાલ પરીખ	૩૧૨
૨૯	૩૯	ગણાભાઈ દાઢલાઈ પટેલ	૩૨૭	૪૨	પીટર નરસિંહ પ્રીસિત	૩૫૧
૩૦	૪૦	મંગનભાઈ દુસાઈભાઈ પટેલ	૩૨૬	૪૨	શનાભાઈ સોમાભાઈ પાટળવાડીઆ	૩૧૧
૩૧	૪૧	અંબાલાલ ચતુરભાઈ પટેલ	૩૨૩	૪૨	મણિકાનંદ લાખચંદ શાહ	૩૧૧
૩૧	૪૧	ગણાભાઈ બેદરભાઈ પટેલ	૩૨૩	૪૩	મયનાભાઈ સામળભાઈ પટેલ	૩૧૦
૩૧	૪૧	મણિલાલ આશાભાઈ શાહ	૩૨૩	૪૩	મણિલાલ ચુનીનાથ શાહ	૩૧૦
૩૨	૪૨	ગુલાબસીંગ ભરતસીંગ બારીઆ	૩૨૨	૪૩	દેવારાત પ્રવારાત વર્ણક	૩૧૦
૩૩	૪૩	મોદનલાલ મુશરદાસ કાછીઆ	૩૨૨	૪૪	ગણાભાઈ લીમાભાઈ પટેલ	૩૦૯
૩૪	૪૪	પુરુષોત્તમ ભનાશંકર દવે	૩૨૧	૪૪	મણિલાલ કુવાભાઈ શાહ	૩૦૯
૩૪	૪૪	મંગનભાઈ સોમાભાઈ ફેલાર	૩૨૦	૪૪	મણિલાલ પ્રેમચંદ ફેલાર	૩૦૯
૩૪	૪૪	ત્રિભુવનપ્રસાદ મલિયાન પડયા	૩૨૦	૪૪	શંકરલાલ શીયાલ મેક્કર	૩૦૮
૩૫	૪૫	ફેલાભાઈ દિગ્મલભાઈ બારોટ	૩૧૯	૪૫	પૌત્ર ઉશભાઈ જિરતી	૩૦૮
૩૫	૪૫	મણિલાલ પ્રેમચંદાસ ભટ્ટ	૩૧૯	૪૬	ગણાભાઈ દાદાભાઈ પટેલ	૩૦૭
૩૫	૪૫	કાળિદાસ પ્રજભાઈ બ્યાસ	૩૧૯	૪૭	ચૂનનલાલ મંગળભાઈ પુરોહીત	૩૦૬
૩૬	૪૬	જેશભાઈ મરિનાઈ પટેલ	૩૧૮	૪૮	પૌત્ર ચુયા જિરતી	૩૦૫
૩૬	૪૬	કુવાભાઈ મરિગભાઈ પટેલ	૩૧૮	૪૯	મરુષોત્તમ સોમાભાઈ પટેલ	૩૦૨
૩૭	૪૭	જયશંકર આર્યનલાલ ખંભોળજી	૩૧૭	૫૦	ચૂસા વિદ્યાન મકવાળા	૩૦૧
૩૭	૪૭	નવરંગ બાપ્તેમીયા મચેક	૩૧૭	૫૦	સોમાભાઈ બાગરભાઈ પટેલ	૨૯૮
૩૭	૪૭	શંકરલાલ અમરદારામ મહિતા	૩૧૭	૫૧	ભવાનીશંકર દરિનારાયણ ભટ્ટ	૨૯૮
૩૮	૪૮	પુરુષોત્તમ લક્ષ્મણાઈ બની	૩૧૬	૫૧	રમણલાલ નંદલાલ શેઠ	૨૯૮
૩૯	૪૯	દેનાથ બંગાળ બારોટ	૩૧૫	૫૧	રહેમાન શાદલાઈ વક્તાર	૨૯૮
૩૯	૪૯	ગણાભાઈ કીશોરભાઈ કાછીઆ	૩૧૫	૫૨	મંગળ પ્રલચંદ બેરી	૨૯૭
૪૦	૫૦	મોદનલાલ સોમાલાલ પરીખ	૩૧૩	૫૩	આસમાનમીયા ઇમામમીયા મલેક	૨૯૬
૪૦	૫૦	જેશભાઈ આશાભાઈ પટેલ	૩૧૩		(અપૂર્ણ)	

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ સ્કુલો લાયકરીઓ, મેડી, મકાનો, બંગલાઓનો શૃંગાર
 કચ્છીધિપતિઓના ફાટાઓ અને શુભ પ્રસંગે બેઠ આપવા લાયક કાર્ડો,
 કચ્છની તમામ અંગ્રેજી ગુજરાતી સ્કુલો અને કન્યાશાળાના માટે કચ્છના
 એલ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ. રા. રા. મિલવજીભાઈ દેસરજી દ્વેતા
 તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છીભાઈઓને બવામણ કરવા
 માટે ખાસ સરકારી તંખર ૪ નંબર પાડેલ છે કે ખુનવિંદ મહારાજ
 થી હજુર સાહબના જે ફાટાઓ મી. જેઠાભાઈ રતનસિંહ મોમાયા તરફથી
 પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે તે સખવા માટે દરેક કચ્છીએ મંગાવી લેવા
 તેમજ કચ્છની તમામ સ્કુલો લાયકરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ
 મહેતાજીઓને લતામણ કરવામાં આવેલ છે. દરેક ફાટાની સાઈઝ ૧૪-૧૦
 ની છે. પોસ્ટ પેકીંગ વીપી; ખર્ચ શીમે રૂ. ૧૧૧ બાર આના છે. બબુ.
 લીલી; નંમદી, શાહીની ટીકડીઓ ત્યાં સ્કુલને લગતી ગુજરાતી, ચોપડીઓ
 નીનિદખણ; નીનિદીક્ષણ, નીતિચાચનમાળા નીતિની શીખામણ વગેરે પુસ્તકો
 ચલશે. કૌમત ઉપરાંત ખર્ચ જુદો.

લખો. શાહ જેઠાભાઈ રતનસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

કાર્ડ કંકોની, અને કચ્છીધિપતિઓનાં ફાટાઓ વેચનાર.

ઠ. માંડવી મસજદ પુલ ઉપર-મુંબઈ નં. ૩.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં
દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની
ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

રૂપ૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને સેક્ટે ૧૫ ટકા
કમિશન આપવામા આવશે, પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ પણ આપ-
વામા આવશે, પણ પોસ્ટ માન્ડેતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ
આપવામા આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજા પુસ્તકો મંગાવનારને મેંકડે એક ટકા હકમાર્થ
કર્ષ મોકરી આપવા ગોઠવણ ગળી છે. મળવાનું ટેકાણું—હાથાભાઈ
જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ. લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—બુની
કાગકાદેવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુખર્ષ.

દરકત શિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, કેળવણી ખાતાના મે.
ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને
મંજૂર કરી છે. હાલકને લીધે કાગળના લાવ બેદર વધી જવાથી મે.
ડિરેક્ટર સાહેબના, નં ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની તાલના, હુકમથી હાલ
પોસ્ટ વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત ગળી છે. ૨૩૦
અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલમાં સેક્ટે (૧૫) ટકા કમિશન
ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ આપવામા આવશે. પણ પોસ્ટ માન્ડેતનું
કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામા આવશે નહિ. દરકત શિક્ષક કોપી
બુકોની રગીવ પેનો દરેક નંબરને બધ બેમતી, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક
બોક્સમાં એકજ બાલતી ફા. ૬ કિન્ન ૩. ગાા નક્કી.

મળવાનું ટેકાણું:-

આદરજી કાવસજી સાંસ્તર.

ટે. નં ૧૦ ધોળી તલાવ-મુખર્ષ

નિશાળમાં ચાલતી સવળી જાતની છોકા,
રેશનરી મળવાનું બાણીતું ને જીવું.

૬. ગુજરાત ઓરીએન્ટલ બુક ડીપો.

રતનપોળના નાકે-અમદાવાદ.

વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

વાંચો તો ફાયદો થશે.

મામારે તો.

મામારે ત્યાં રકુલપોળેથી જેમાં કે નિશાળોમાં ચાલતાં તમારૂં
જાનનાં પુસ્તકો નકયાઓ, ગ્રંથોનો કપાસ બોક્ષો તથા રકુલપોળે
રેશનરી સામાન વગેરે પુસ્તકો સ્ટોક્માં મળશે. એકવાર કામ પાડી ખાત્રી
કરો છો.

જ્યાં સિમન માટે અમારૂં કમીશનનું પ્રાથમ લીસ્ટ મોકલો.

મેચક.

શ્રી અડાયતા બુકડીપો.

ખાલાદનમાન મીનીસ્ટ્રી—અમદાવાદ.

શ્રી અમદાવાદ રેશનરી માર્ટ.

રફલો, આફ્રિકો, અને મિલોને લગતો દરેક જાતનો રેશનરી સામાન;
જેવો કે, દરેક જાતનો કામજો, બ્લોટિંગપેપર, એક્સસાઈઝ બુકો, નોટપેપર,
કર્સ પેનિલ, હોલર્સ, સ્ટીલો, ચાલી. ગ્રેડિંગ બુકો, તથા ગ્રેડિંગને લગતો
દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, અસીડ, સ્પ્રે, કમ્પાસ બોક્સ, કુટપટ્ટી,
કલમટયુમ વગેરે) બુટક તથા જ્યાંજ્યાં મળશે.

સ્પ્રે સ્ટેપ તથા છાપવાનું કામ પણ સફાર્થક કરવામાં આવે છે.
ખદાર માગતો માલ વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Dave,
સીનીસ્ટ્રી, ખાલાદનમાન.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને થોડા શ્રમે ઘણું જ્ઞાન મળે એનાં પુસ્તકો.

સમૃદ્ધ નવી ભૂમિતિનો શિક્ષક:-તેનાં વ્યાખ્યાઓ રીતો, શિક્ષાતો અને પ્રશ્નોના '૩૪૫' વ્યાકૃતિઓ સાથે મંપૂર્ણ ખુલાસા કરવામાં આવ્યા છે. આ પુસ્તક ધોરણ ૭, સાત ને ૧૦ ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓને અતિ ઉપયોગી છે. પ્રેનિંગ કોલેજના પહેલા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પણ ખાસ ઉપયોગી છે. દિ. ૦ ક્રમ ૦-૧૪-૦

હિંદોના ઇતિહાસ - ૧- ક્લાસના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ ઇતિહાસનો ઉપયોગ કરી પામ શાય છે. તેમાં અઢત્તર સુધીના ૧૦ ક્લાસ પરીક્ષાના પ્રશ્નો તથા તેના ઉત્તરો આપેલા છે. ધોરણ ૬ થી માન સુધીના તમામ વિદ્યાર્થીઓને આ ઇતિહાસ અતિ પ્રિય થએલો છે. દિ. ૦ ક્રમ ૦-૮-૬.

નીતિ મંવરો - નિનિવ દિવાન આપી સમય તેવા સંવાદોની શુદ્ધ તૈયાર છે. આ મંવરો રાજાઓમાં નીતિપાઠો તરીકે, સત્તાપી શકાય તથા સામાન્યોને સમજના તમામ જનતા ઉત્સવેશી સમજી શકાય તેવા છે. દિ. ૦-૨-૦

નીતિ વાચનમાળા દિવન ૦-૫- નીતિની સિખામણ, ૧૩. ૦-૨-૦ અને તેમાં નીતિને સમજાવવાના આગમિત્વ ઉપયોગી ધન્યમ લાયકોરી માટે મંજુર થયેલાં પુસ્તકો આમારે ત્યાંથી મળશે

ઉપરનાં પુસ્તકો ઉપરાંત ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉર્દુ અને સંસ્કૃત શાળાઓમાં આસના તમામ પુસ્તકો, ગણિતના ખુલાસા, ગુજરાતનાં આઈ, હિંદુસ્તાન અને ઈરિયાની જોડે જાન લગતવારે નોંધો, પ્રાવેનિશના શિક્ષક, ધોરણની નોંધો, રોડનર્ગ, કારવેનાં મીસ, કોરી અને ચિત્રમાળા કોઈય કુદો, એંગ્રેજીમાં મુદ્રેરો, નવા ધામ સુબળ હાથેલાં જોડોત પટા, ૦-૨-૦ કારવેનાં મીસ ૦-૨-૦ ને મંજુર થયેલાં કુદોત અમારે ત્યાંથી માલ કિંમત લાંબે રંગમે, ૩-૫ નો એઈર આપવાને, સુધીસન ઉપરાંત મુદ્રેર વેટ આપવામાં આવે છે

નીતિનું શિક્ષણ આપવા માટે ખાસ તૈયાર કરેલાં પુસ્તકો.

વિદ્વાનોના ઉચ્ચ આગમનાં સાધાં.

નીતિવાચનમાળા.

કર્તા:-દાશરાજ ગુજરાત પદ્ધતિ.

પુસ્તક ૧ કિ. (૫. લા. માટે મંજુર) ૦-૧-૬

પુસ્તક ૨ જી (") ૦-૨-૬

પુસ્તક ૩ જી. (" મીપુત. ૬. પંદ્યાની પ્રસાવનાચરિત) ૦-૫-૦

પુસ્તક ૪ થી ૦-૮-૦

નીતિ મંવરો (વારે મંજુર) ૦-૨-૦

સરનામું:-

ધી સરસ્વતી શુક હીથો-નડિઆદ

સૃષ્ટિજ્ઞાનના પુસ્તકો.

પ્રે. રા. ટ્રે. કોલેજમાં શિક્ષણનો મેડલ મેળવનારા અને અનુભવી સિનિયર શિક્ષકો પાસે ધોરણવાર સૃષ્ટિજ્ઞાનના પુસ્તકો પ્રશ્નોત્તર રૂપે અને મંપૂર્ણ વિવેચન સાથે અમે તૈયાર કરાવેલા છે. જે ધણી ઉપયોગી હોઈ શિક્ષક વર્ગમાં પ્રશ્ન સાપાત્ર નીવડ્યા છે. એ પુસ્તકોનો હુંક સમયમાં એટલો બધો પ્રચાર થયો છે કે તેમાંના ધણી તો પાંચમી અને છઠ્ઠી આવૃત્તિએ પટોચી ગયા છે. વળી વર્તમાનકુતર ફાઈનલ અને ટ્રેનિંગ કોલેજનાં ઉમેદવારો માટે

સૃષ્ટિજ્ઞાન યા વિદ્યાના પાઠો.

એ નામનું પુસ્તક એજ શિક્ષકો પામે તૈયાર કરાવી બહાર પડ્યું છે. તેમાં સાતમી ચોપડીના વિદ્યાના પાઠોનું મંપૂર્ણ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ બિજલિન દૃષ્ટિએ પરીક્ષામાં પુછાયવા સવાલોનો પણ તેમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. જેથી એના અભ્યાસ પછી વિદ્યાના વિષયમાં નાપાસ થવાનો ભેદ પશ્ચ ભય રહેતો નથી. વધારે પ્રશંસાની જરૂર નથી છુક વાંચવાથી ખાતરી થશે. થોડી તકલો શીલોકમાં છે, ત્યાં સુધી એ છુક રા. ૦-૪-૬ (મૂળ) કિંમતેજ આપવામાં આવશે. બીજી ઠાઈ ઠાઈ શુક્રાની કિંમતમાં થોડો થોડો વધારો કરવાની જરૂર પડી છે. આથી છે કે અભ્યાસ મુદ્દા માહકા કાગળોની તથા પ્રેસ ખીલોની વધતી જતી મોજવારીને ક્ષીવ એ ફેરફારને જ્યાનમાં લેશે નહિ. જ્યાં પંથ લેનારને સાફ કમિશન. ધોરણવાર કિંમત નીચે મુજબ:—

બાજોપયોગી પ્રશ્નોત્તર રૂપે સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન ધો. ૧ હું.

	(આ. ૪) કિંમત રૂ. ૦-૨-૦
ધોરણ ૨ હું.	(આ. ૬) રૂ. ૦-૧-૬
ધોરણ ૩ હું.	(આ. ૬) રૂ. ૦-૨-૦
ધોરણ ૪ હું.	(આ. ૬) રૂ. ૦-૨-૦
ધોરણ ૫ હું.	(આ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦
ધોરણ ૬ હું.	(આ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦
ધોરણ ૭ હું.	(આ. ૧) રૂ. ૦-૫-૬
પ્રશ્નોત્તરરૂપ ભરતખંડનો સરળ ઇતિહાસ	(ધો. ૫) રૂ. ૦-૨-૦
	(ધો. ૬) રૂ. ૦-૨-૦

કમિશન રૂપ ટકા આપવામાં આવશે.

તા. ૬—આ લિપિમાં ધોરણવાર નોટો પણ અમોએ પ્રગટ કરી છે તેને માટે પણ ગોચ્ય કમિશન આપીશું. લખો:—

મણિલાલ મુળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

છુકસેસર એન્ડ પબ્લિશર, મુ. પેટલાડ (વાવા આશુક)

પુસ્તક ૧૦ મું.]

[અંક ૩ નો

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

માર્ચ અને ૧૯૨૧.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧	અમરેળ	૧૪
૨	બાળવૃંદાવન દેવ અને કહેવાની રીત. રા. મુળ- જીવણદીશાસક મોહમી-નરીઆદ...	૬૭
૩	કેટલાંક ગ્રામીણોની સ્મરણ સહિત. શિ. અબ્બા- રાકર હરિચક્ર દિવેલી-બગીચા	૭૫
૪	ચતુર્થી ભાગ્યતા (રા. રા. મોહનલાલ નરસિંહ પંચોળી)	૭૭
૫	મંગળ ગ્રામીન ગ્રામીણાં સ્વાલેલા પંચ, પંચત, નગીઓ, નગર આગ, વગેરેની હાલત. રા. જગન્ન- લાલ વિદ્યારામ રાવળ	૮૦
૬	ચર્ચા	૮૪
૭	પાઠની મોપ	૮૬
૮	કેટલાંક ગ્રામીણોની સ્મરણ સહિત	૮૮
૯	ગાંધીજીના કાષ્ટકલ પરિણામો પામ ચર્ચેના દિવે દરિદ્રોની પારી	૯૨

ગુજરાત શાળાપત્રના દુકમથી.

તત્રી અને પ્રકાશક (ઓક્ટોબર ૧૯૧૪ થી) .

શિ. હેમુશર અરુદમર વાલી, -બી. એ,

પ્રિન્સિપલ, પ્રે. રા. ટેનિંગ કોલેજ-અમદાવાદ.

(અર્થ દર્શક સ્વાધીન ગ્રામીણ છે)

શ્રી સત્યનારાયણ પ્રિ. પ્રેમતા પટેલ મેનીકાલ કાળાગમે ૭૫ મું.

૧. વિવિધ હસ્તિતાલ સામે પાનાશાઈનીચીમ-અમદાવાદ.

સુચના.

૧. પત્ર સબંધી લખાણ—એડિટર તરફ મોકલવું. જાપણ મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ ચાકળે અક્ષરે લખવું. જાપણ થોડા કાગળો તો જપારો, નાદ પસદ પ્રેસો લેખ ટિકિટ મોકલી દેશે. તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની છુટી દશે તો પ્રથમથીજ ખબર આપેલી દર જાપેને પાને ચોક્કસ પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. અચાપત્ર માટે કંઈ આપવામાં નહિ આવે.

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ દપાલ ખર્ચ સાથે અગાઉથી, વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦. છુટક ચંદના રૂ. ૦-૨-૧; પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૧ જુદું.

૪. મનિઓર્ડર—રૂપન પર ગામ કે શહેરનું ઠેકાણું સ્પષ્ટ લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિવાસો હોય તો નિવાસનો નંબર તથા સાળાપત્ર ચોક્કસ તરફથી અપાઓલા સરનામાના લેખક ઉપરનો નંબર લખવો.

જાહેરખબરના બાવ.

મુદત.	પેજ.		
આખું વર્ષ	આખું	અર્ધું.	પા
	રૂ. ૧૫	રૂ. ૭૫	રૂ. ૨૦
૭ માસ	રૂ. ૭૫	રૂ. ૧૮	રૂ. ૧૨
૩ મહાસ.	રૂ. ૨૦	રૂ. ૧૦	રૂ. ૭

છુટક જાપાવવાનો દર.

દર ત્રણ લીનીઓ રૂ. ૧-૨-૦

રાખ્યા છે

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેડ-લીનલ વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૫. સાળાપત્રમાં આપેલી ખાતરી જાહેરખબરોમાં જણાવેલી ચોખ્ખી ખાતરીએ મંજૂર કરેલીજ હોય એમ હમેશા હોવું નથી માટે દરેકને મંજૂર કરેલી તરીકે ગણવી નાહ.

૬. સાળાપત્રનું વરસ ના-પુચ્ચારથી કિમેખર સુધી ગણવામાં આવે છે, માટે વરસની, વચમાં જે ગ્રાહક બધે ચલા મોગતા દશે તેમનું પાસેથી જરૂરના ચંદના લેવાને મજબૂર દશે તેટલાની છુટક ચંદ લેખે કિમ લેવામાં આવશે.

તબી,

છપાય છે ! યોગ દિવસમાં બહાર પડશે.
રા. બા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી
તથા
પ્રો. અતિસુખશંકર કમળાશંકર કૃત.
નવી વાંચનમાળા.

પ્રવેશિકા અને પુસ્તક પહેલું.

પ્રકાશક—એમ સી. કોટારી, રાવપુરા, કાપડી પોળ—વડોદરા.

બાહ્યર ખખર.

જોઈએ છે. ઉદ્ધૃત, તેમજ ગુજરાતી ટ્રેન્ડ અનુભવી શિક્ષકો, રિટાયર થયેલા કામ કરવા લાયક હશે. તો પણ સમયામાં આવશે. પમાર અને સર્ટિફિકેટની નકલ સાથે લખો.

મેનેજર મદ્રાસ ધરાવા એ. ઈ. ગુરત.

ગુજરાતની નકશાભૂગોળ, ધોરણ ૩ નું.

મુદ્ર રંગીન ગુજરાતનો નકશો ૧૮૮૧"૪૧૬૧," રૂ. ૦-૨-૦, અને ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, સ્તંભ અને ભૂતળ રચના સહિત રૂ. ૦-૧-૦. ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત:—બાળવર્ગ રૂ. ૦)૧; ધો. ૧ રૂ. ૦)૧; ધો. ૨ રૂ. ૦)૧; ધો. ૩ રૂ. ૦)૧ અને ધો. ૪-૫ રૂ. ૦)૧. સચિત્ર કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ-લાયસેરી મંજુર રૂ. ૦-૮-૦.

મગવાનાં ટેકણાં:—

મેથળ એન્ડ સન્ડ બુક્સેલર્સ, પરા બજાર—રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ દામોદર, બુક્સેલર, રાજકોટ,
બુક્સેલર-વિઠ્ઠલદામ પુસ્તકાલય અનામ, માંડવીની પોળ,
સોની પોળ,—અમદાવાદ.

જાહેરખબર.

સિદ્ધકા અને વિદ્યાર્થીઓ માટે અતિ ઉપયોગી શાળા શિક્ષણ કૃતિસર ધો. ૧ સુ તથા ૨ જુ, કિંમત ત્રણ આના.

લખો—મુકમેવર મુખરાલ નાથાલાલ, રીચીરાડ—અમદાવાદ.

૧. સરલ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૨૬ મી ૦-૪-૬; ૨. સરલ ગુજરાતી વ્યાજવ્યાકરણ—સાઈ. બુક, ઘણે ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬; ૩. સરલ વ્યુત્પત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ (૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાઠ્યાર સમ્બંધના દ્રાવ મદિન), લા. પ્રા. બુક, સુધારેલી આ. ૩ જુ, ૦-૮-૦; ૪. ત્રણ સરલ મુખગણિત, (બાળવર્ગથી ધો. ૫ સુધી એક જ બુકમાં), ઘણે ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી, ૦-૩-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાંતની ભૂગોળ વિદ્યા—આ. ૬ મી, ૦-૧-૩; મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ, એમ બી ચાહની કંપની, ૪૦ ૪૦.

પ્રેમચંદ હરમચંદ શાહ, ગોંડલના માણ. ૩. એ. ઈ. મુ. કપડવાજ.

દેશીનકસુ. (ફિ. રૂ. ૦૮ પો. ૦)~

નામદાર મુખર્ષિ સર. ની જા. ખ. નં. ૧૪૬૭ વગત હિ. વિ. એ. ઈ. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકોમાં મંજુર છે. નામા વિષે પ્રથમ ચર્ચા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તો એજ. બ્યારદારિક સિદ્ધિતાની રચના. નવા ધોતણો.

વેચનાર—મુરત, ક. ના. ની કંપની અને અમે પોતે.

મૃગી વાઈ અને હિસ્ટીરિયા ક્યાં છે ?

રામબાણ દવ્વા. ફિ રૂ. ૫૦. પો. જુદું સરતથી કામ કરવાને મળતું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા.

દયાળભાઈની શેરી—વડોદરા.

“ અમેને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે. ”

અમારા કારખાનામાં સ્કૂલ ને ડાલેન્ડેના શિક્ષણનાં સાહિત્યો, ફરનીચર, બાળકોને રમવાનાં રમકડાં, કલબ ને પરમા રમવાની રમતોનાં સાધનો, બનાવવા તથા વેચવામાં આવે છે. પોલીશીંગ ને પોલિશીંગ પર્કસ ધાખલ કરવાથી દરેક નમુનો ધણેજ સફાઈ ને ચિત્તાર્થક થાય છે. કાલમાં આવે છે. પિટવ વધારી દરેક કામ ત્રિયેથી તૈયાર કરીએ છીએ, ને ઝોરડર આપેથી માલ તુરત રવાના કરવામાં આવે છે. સાહિત્યો. જેવા કે:— સર્જમાળા, ટીશ્યુરીપત્ર, ઝટુબેદ, ચંદ્રની કથાકથિ, નાના મોટા પૃથ્વીના ગોળા, જંવાના, ચીતરવાના ને સપાટી દર્શક નકશા, આડ, છોડ, ફળ, ફૂલનાં ચિત્રો, માણસના શરીરના અંતર લાગો, મગજ, કાન, આંખ, ધડ, હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો એવી સર્વો, કિન્ડગાર્ટન, સોન્ડેસરી, ગણિત, કસરત, કવાયત, ફળ ફૂલના નમુનાઓ, એરપંથ એલન્સ, વેદસ, વગેરે લેબોરટરીના પ્રયોગોનાં એપેરેટોસો ને કમીકલ્સ, વગેરે ધણેજ વિષયોનાં સાધનો બનાવવામાં આવે છે. અમારા સિસ્ટર્માં જે સાધનો નહિ હોય તેની પણ માગણી કરવાથી તેના પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે. પ્રાથમી કે હાઇસ્કૂલો ઉધાડનાં જે બધા સામાન અંગ્રેથી મળી શકશે. અમારું કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીજ રહેલેના હોલમ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેવા આવનારને ધણી સગવડ થશે. અમદાવાદથી ચાર જાડીઓ અંગ્રે આવે છે ને જાય છે. રહેલે બાકુ રહેલે રા. ૦-૪-૬ છે. પણ વહેવારનીચેના સરનામે કરવે.

કારીવાઈ છગનદાસ. પટેલ. એજન્ટ.

શ્રી નાદિધ. શિક્ષણ સાહિત્ય કાર્યાલય કંપની, લિમિટેડ,
હાલેગામ. (અમદાવાદ પ્રાંતીજ રહેલે).

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

સ્કૂલ્સ કૉલેજો અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપરનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે બુગોળ, ખગોળ, સાયન્સ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટ્રિક્સ, કિન્ડરગાર્ડન, મોન્ટેસોરી, રૅલૅઈડ, બોય સ્કાલ્ટિસ, કસરત ક્વાયત વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પછલ બોક્સીઝ, બિલ્ડિંગ બોક્સિઝ ચાર્ટ્સ, નકશા, રમત ગમતનાં રમકડાં વગેરે ઉદ્દામા ઉદ્દા મુધારાવાળાં (અપ-ટુ-ડે) ‘ શિક્ષણ સાહિત્ય ’ સ્કૂલ્સ અને લાયબ્રેરિ માટે ફેરનીચર, કન્ટ્રી-જન્ટલી સામાન વગેરે સાહિત્ય આ કારખાનામાં બનાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આશા છે કે દરેક શિક્ષક બંધુ અને કેળવણીનો વર્ગ બીજો જોડર આપતા અગાઉ આ સંસ્થાની માહિતી મેળવશે. વિશેષ હકીકત માટે પ્રાફેસ લિરટ મહત્ત મંગાવી વચ્ચો. આખરફાર અને પ્રમાણિક એજન્ટો જોઈએ છે. કમીરાન સારું મળશે.

B. H. Dvivedi.

મેનેજર:—ધી શુજરાત શિક્ષણ સાહિત્ય ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્કસ નાંદોલ-પોષ્ટ), (અમદાવાદ-પ્રાંતીજ રેલવે).

મફત ધડીઆળનું ઈનામ.

સ્કુલ માસ્ટરો, પોસ્ટમેનો, મુખાઓ, તલાટીઓ, વિદ્યાર્થીઓ ડોક્ટરની જેરહાજરીમાં કિંમતી મદદ આપે છે. અને ધડીઆળ મફત બચાવે છે.

દુદુ દારી મલમ ડબી	૦-૪-૦	} બે ડબ્બન ડબી સામગ્રી મંગા- વનારને રાસ્કોપ સીસ્મટ ધડીઆળ મફત.
ફેમેટીઝમ પેનબામ „	૦-૬-૦	
જુલાબની ગોળી „	૦-૪-૦	
ખાંસીની ગોળી „	૦-૪-૦	

ઉપરની ઘાઓ એવી ખાત્રી લાયકની છે કે કોઈ ગૃહસ્થને અજ્ઞ-આવશ્ય કરવો હોય તો આઠ આનાની ટીપીટ બીડેથી નમુના મોકલશું.

એમ્પાયર ઈનામી કાર્યાલય.

૧૭૭. જરીવાળા બીલ્ડિંગ પરેલ-ફુબ્બ.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ મું.

માર્ચ અને ૧૯૨૨

અંક ૩ બે.

અગ્રણ્ય.

મોન્તેસોરી અને કિંડર્ગાર્ટન પદ્ધતિઓનો સુકાબલો.

બન્નેમાં બાળશાળા વિશેના વિચાર એક જ છે. આગલી અપગના બન્ને શરીરકાર છે. કેળવણીએ અને હોળવ માં મન્દરપ યત્ન છે, શોકવાની નથી. બન્ને વચ્ચે પ્રાયોગિક દિશામાં બહુ ફેર છે. મોન્તેસોરીએ “ઉપગ્રહ” બાળકોને સમુદાયમાં એકાં કરી શીખાતો નથી મોન્તેસોરીના શિષ્યો અશક્તમાં આવે તે રમત કે કામ કરે છે. ત્યાં સુધી તે કામ તુરંત્યાનકારક ન નીકડે ત્યાં સુધી તેમ કરવાની છૂટ છે.

બન્ને પદ્ધતિઓ હિન્દીઓની કેળવણી શરીરકાર છે. મોન્તેસોરીની આ વિશેની યોગ્યતા વચ્ચે અડે જી મને મી માં રસપતી છે. શોધેલાં સાધનો હિન્દીઓને કેળવણીમાં આશ્ર અનુકૂળ થાય એવી નથી. મોન્તેસોરીમાં માનવો બાળકોની માનસિક શક્તિનો કમિક રિકાસ કરે છે. કિંડર્ગાર્ટન પદ્ધતિમાં હિન્દીઓની કેળવણી પદોક્ષ છે. શારીરિક વિકાસમાં બન્ને મળતી છે.

મોન્તેસોરી શિશુઓમાં સામાજિક કેળવણી બાળકોને જરૂરતી મનાય છે. એ વાત ઉપર ખાસ લક્ષ અપાય છે. કિંડર્ગાર્ટન રમતોમાં આ દેતુ છે, પણ તે રમતો કાલ્પનિક સ્વરૂપની અને અત્યંત એકાં રમવાની હોય છે. મોન્તેસોરી-ખરી વાસ્તવિક સમાજ સેવા થી મને છે, જેમ કે “માલું પીરસતું,” “ગ્રામ્ય વાગવો,” “વર જનાવતું” ઇ. મોન્તેસોરી *Giordano Bruno* (સમુદાયની રમતો) તે શિશુઓમાં સ્થાન આપે છે ખરી, પણ તે કલ્પન અને એકાં વાતોએ ઉતારી પાડે છે. હુંકમાં સમાજ લાવના મોન્તેસોરી નિશાળના સામાજ્ય જીવન અને બાળકોના પોતાના કામમાં સીધી રીતે શીખવાય છે. કિંડર્ગાર્ટન તે બહુ કલ્પનાદાય શીખવે છે. આગેલા છુટા એટલે અમુક નિયમ અમાલે મોકલાયા વિના રમત રમે છે. કિંડર્ગાર્ટન બાળકો નિયમમુજબ કામ કરવાને બંધાએલા છે.

લખવા તથા વાંચવાની કળા ઉપર મોન્ટેસોરીએ બહુ લક્ષ દીધું છે. ખાસ અને સફળ યોજના શોધી છે. કિંડરગાર્ટનની શાળા વિચારો, કલ્પનશક્તિ, શબ્દચાતુર્ય ૪૦ ઉપર બહુ લક્ષ દે છે. તેમાં ખાસ કરીને લખવા અને વાંચવા શીખવવા ઉપર ખાસ લક્ષ દેવાનું હોતું નથી. સંખ્યા શીખવાય છે તેમાં ક્રોએલના સાધનો સરળતાવાળાં છે. મોન્ટેસોરીનાં સાધનો એકદમ અને જુદાં પાડવાનાં કામમાં થોડાં ઉપયોગી. છે. બન્ને ભેગાં કરીએ તો અશ્વિતશિક્ષણ સારું આપી શકાય.

અદિઆતાપણુ:—(મોન્ટેસોરી પદ્ધતિનું.)

- (૧) બાળકને નિયંત્રણ વિનાની સ્વતંત્રતા મળે છે.
- (૨) સાધનો ઇન્દ્રિયો ડેળવવામાં વિશેષ સાધી રીતે ઉપયોગી છે.
- (૩) ચાલતી અને ખરી સમાજિક પ્રવૃત્તિઓદ્વારા સામાજિક જ્ઞાન અપાય છે.
- (૪) નિશાળના વિષયો પણ શીધા સ્વરૂપે શીખવાય છે.
- (૫) સમુદાયમાં શીખવાતું નથી. પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાને રચે તે કામ કરે છે.

બન્ને રીત એક રીતે વિચારતાં બહુ વિરોધી હોય નહિ, કિંડરગાર્ટન પદ્ધતિમાં પણ બાળકને છટ મળે છે. ઇન્દ્રિયો પણ ડેળવાય છે. ક્રોએલના લાકડાના નમુનાના ધન મોન્ટેસોરી રીતમાં પણ છે. બેદ માત્ર અવસ્થાનો છે, યોજનાનો છે.

- (૬) માળાપને બાળગૃહમાં આ શાળામાં સાથે રહેવું પડે છે.
- (૭) કિંડરગાર્ટન સ્કૂલમાં વર્ગો, વખત પત્રક ૪૦ છે. આમાં નથી.
- (૮) આમાં બાળકો બધો સમય વસ્તુ પોતાની મઁજી મુજબ પકડે છે.

શિક્ષણમાં અભિનયને સ્થાન.

બાળકને અમુક કામ-ખીજનું-જર્જરી બતાવવાનું હોય તો તે સ્પષ્ટ રીતે કરે છે. પોતાની જાતને બીજી કલ્પી લેવાનો બાળકને આનંદ આવે છે, તેથી નૈતિક શિક્ષણ આપી શકાય છે. બીજાને લગતી બાબતોમાં રસ લેવા તરફ અને સ્વાર્થોપણ કમી કરવામાં અભિનય ઉપયોગી આપી બાળક કામને કરનાર બને છે; વળી કાયમના સંસ્કારો બાળકને ઉપર પાડી શકાય છે.

અભિનયની સફળતા માટે સૂચના.

- (૧) શિક્ષકે અતિથય સપ્તાર્ધ તજ દેવી.
- (૨) વર્ગમાં જે શરમાળ કે અપંગતાની આશીવાળા હાથે તેમના તરફ શિક્ષકે બેદરકાર ન રહેવું. દરેકને કંઈ કામ સોંપવું. અથવા કંઈ બોલવા ઉભો કરવો; નહિ તો નિરાશા અને અસ્વસ્થતા ઉભી થશે.
- (૩) ઠાઈ પણ બાળકને બાજુવા ન દેવું કે ક્યારે તેને પ્રશ્ન પુછાશે.
- (૪) અમુક સ્ક્રીન દખની બાપા ન બોલાવવી. બાળકને પોતાના શબ્દોમાં બોલવા દેવાં.

(અનુવાદ.)

બાળવાર્તાનો દેતુ અને તે કહેવાની રીત.

(ગયા અંકના પૃષ્ઠ ૪૩૫થી ચાલુ.)

પુસ્તકોના વિશેષ અચારને લીધે વાંચવાનો જે શોખ ઉત્પન્ન થયેલ છે, તેને લીધે વાર્તા કહેવાનો રિવાજ ઓછો થઈ ગયો છે; પણ નવીન અભ્યાસક્રમમાં તેને ઉપયોગી સ્થાન મળ્યું છે. હાલમાં બાળવર્ગ અને પહેલા ધોરણમાં વાર્તાઓ કહેવામાં આવે છે, પણ તે બાળકને રસ પડે તેવી તથા તે કહેવાની રીતી યોગ્ય છે કે કેમ તે ઉપર વિચાર કરવાની જરૂર છે. ત્યાંસુધી ઠાઈ પણ બાળકને બગે દેતુ સમજતો નથી, ત્યાં સુધી તેનો સંતોષકારક અમલ થઈ શકતો નથી. વાર્તાના સંબંધે પણ બહુ જોરસમજ દાહમાં જેવામાં આવે છે, દારણ કે તેનો વાસ્તવિક ઉદ્દેશ લક્ષમાં આવ્યો નથી. ઘણા શિક્ષકો માને છે કે વાર્તાથી બાળકની બાપા સુધરે છે. તથા તેને નીતિનો બોધ અને કુદરતના બનાવની માદોતી મળે છે. વાર્તાના આ કારણ વાસ્તવિક છે, પણ તે તેનો મૂળ હેતુ નથી. તેના ખરો હેતુની એન્સાઈન લીધે, જે વાર્તા કહેવામાં આવે છે તે પણ નીન્સ અને સાધારણ બનાવની દાય છે, પણ ખરી રીતે જોઈ એ તો બાળકની તે વખતે દરપનાશક્તિ તીવ્ર હોય છે, અને તેને અદ્ભુત તથા અમલકાંઈ બાજતો વિશેષ મને છે. તેની આવી જરૂરિયાતને અનુસરી દરેક દેશમાં દરિયન વાર્તા જોડી કાઢવામાં આવી છે, અને તેથી બાળકની દરપનાશક્તિને સંતોષવામાં આવે છે. આ ઉપરથી આપણે જાણવું જોઈએ કે વાર્તાનો ખરો દેતુ બાળકને

આનંદ આપવાનો છે, વાર્તાથી તેને જે આનંદ થાય તેની સાથે સરખાવતાં બીજા કાપડા ધણા ગૌણ છે. સારી વાર્તા બનાવવી તથા કહેવી એ એક જાતની કળા છે. તેની વસ્તુગ્રંથનામાં સૌંદર્ય એ મુખ્ય તત્ત્વ છે; અને તેનો વિસ્તાર કરવો, અને તે દ્વારા સૌંદર્યનો ખ્યાલ બાળકના મગજમાં ઉત્પન્ન કરીને તેને આનંદ આપવો એ તેનો ખાસ હેતુ છે. અદ્ભુત તથા ચમત્કારવાળી વાર્તા સાંભળવાથી તેની કલ્પનાશક્તિ સતેજ થાય છે, અને તેથી તેને અતુલ આનંદ થાય છે. વાર્તાની અંદર જે સુંદર કલ્પના હોય છે, તેથી તેનો આત્મા વિકાસ પામે છે, અને જ્ઞાનની વિશેષ વૃદ્ધિને માટે તેની જિજ્ઞાસા ઉત્ક્રાંત થાય છે. સૌંદર્યની ભાવનાથી તેના આત્માનું જે પોષણ થાય છે, તેથી તેની આત્મશક્તિ વૃદ્ધિ પામે છે, અને તેની લાગણીને જે ઉત્સાહ મળે છે તેથી તેને અપ્રાધારણ રસ પડે છે. વાર્તાને લીધે બાળકનું હૃદય વિકાસ પામે છે, અને તેના મનમાં જે અદ્ભુત ચિત્ર ખર્જ થાય છે તેમાં તે તરૂન રહેવાથી તેને આનંદ થાય છે એટલુંજ નહિ પણ તેની કુલ્લકતા સનેહ યાત્રાથી તેના જ્ઞાનનો પણ વધારો થાય છે. સુંદર અને રસિક વાર્તાથી આ રીતે આત્માની શુભ શક્તિ પરિસ્ફુટ થાય છે, અને તે વખતે તેના મનમાં જે ખ્યાલ ઉપજે છે તેની બાહ્ય ભાવિષ્યવન ઉપર સ્પષ્ટ કે અસ્પષ્ટ રીતે યર્ષા જાય છે.

બાળકોને વાર્તા સાંભળવાથી આનંદ કે રમ મળે એ જોઈએ એ તેનો મુખ્ય હેતુ હકમાં રાખવાથી, કેવી જાનરી વાર્તા તેમને કહેવી જોઈએ એ પણ સ્પષ્ટ યર્ષ જાય છે. નાના બાળકોને તો અદ્ભુત અને કલ્પિત વાર્તાની જરૂર છે. કોઈ કહેશે કે સાધારણ બનાવની અને સ્થૂન હરીકતની વાર્તા કહેવામાં શો હાનિ છે? કલ્પિત વાર્તાથી તો તેનું મન વધારે તરંગી થશે અને કુદરતના જે અમાનિ નિયમ છે તેને માન આપવાની તેની વૃત્તિ કમી થશે, અને તેથી આગળ ઉપર તેને નિયમ અવશ્યામાં પડી જવાનો ભય રહે છે. આ આશંકા મોટી ઉંમરના છેકરોને કેટલેક દરજ્જે લાયક પડે છે; પણ બાળકને માટે તો તે દસીત તત્ત્વ લુપ્ત છે. તેનું પ્રથમ કારણ એ છે કે બાળકનામાં કુદરતે જે કલ્પનાશક્તિ મૂકી છે તે તેના વિકાસને માટે તે અવશ્યામાં ધણી ઉપયોગી યર્ષ પડે તે માટે છે. જો આપણે એમ ધારીએ કે મોટી ઉંમરના માણસ જેવુંજ તેનું મન હોત, તો તેથી તેનું જીવન પણ સંકુચિત યર્ષ જાય; અને બાળ જીવનના પદાર્થનું જ્ઞાન સમજવાને

તેને ધણી ધણી મુશ્કેલી પડત. તેની સાથે જો પણ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે કુદરતના અને માનવ સમાજમંત્રીની જે સદ્ગત અને ગૂઢ સત્યો અત્યાર સુધીમાં શોધી કાઢવામાં આવ્યા છે તે તોત્ર કલ્પનાશક્તિની ક્રિયાને લીધે છે. પણ અને પ્રાણીમાં ભૂત તથા ભાવિજીવનનો વિચાર કરવાની શક્તિ જણાતી નથી. તેમનું જીવન તો વર્તમાન કાળમાં જ ગરક થયેલું માલમ પડે છે, પણ આપણામાં આવળ પાછળ જોવાની જે શક્તિ છે તે કલ્પનાશક્તિને લીધે જ છે. વળી રમૂસ જગતની પેલી પારતું તરવ સમજવાને માટે તો તેની ખાસ જરૂર છે. પાંચ વયે મનની જે જડતા પ્રાપ્ત થાય છે, તે અટકાવવાને માટે નાનપણમાં બાળકની કલ્પનાશક્તિ કેળવવાની જરૂર છે, જો તેને યોગ્ય રીતે પોષવામાં નહિ આવે તો વખત જતાં સંસારની વાસનાના અતિશય બળને લીધે તે ધસાતી જશે, અને આખરે મન તદ્દન જડ થઈ જવાનો સંભવ છે. આ કિપરત તેની કેળવણી માટે બીજું શાસ્ત્રીય કારણ એ આપવામાં આવે છે, કે બ્યક્તિનો વિકાસ મનુષ્ય જાતિના વિકાસના ક્રમને અનુસરી થાય છે. જે જે અવસ્થામાંથી મનુષ્યને અત્યાર સુધીમાં પસાર થવું પડ્યું છે તેનો અનુભવ બાળકને તેની શારીરિક વૃદ્ધિ માટે લેવાની જરૂર છે, એટલું જ નહિ, પણ તેનો મનોવિકાસ પણ તેવી જ અવસ્થાને અનુસરી થવો જોઈએ એમ માનવામાં આવે છે. સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, ઝડ, નક્ષત્ર, પર્વત, નદી, ઝાડ વગેરે કુદરતી દેખાવની અતિ પ્રાચીન મનુષ્યના મન ઉપર કેવી અસર થઈ હતી તેની મોંઘ તે વખતના સાહિત્ય ઉપરથી જણાઈ આવે છે. ધર્મ સાહિત્યમાં તો પ્રખર કલ્પનાના ચિત્ર આબેહુલ સ્થિતિમાં માલમ પડે છે; તેવી જ રીતે બાળમનને ચિત્ર તથા ખ્યાલ ઉપજાવવાનું વિશેષ ગમે છે, અને તે કલ્પનાશક્તિની ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ અતિ પ્રાચીનકાળમાં માણસે સત્યનું દર્શન કલ્પનાદ્વારા કરી ચકતા, તેમ બાળક પણ અદ્ભુત વર્ણનની મદદથી તેવું જ્ઞાન મેળવે છે, અને તેથી કુદરતે તેની વૃત્તિને પ્રેરણારૂપે જણી છે.

જુના વખતનાં પુસ્તકોમાં જે બોધ આપેલો છે તે સ્પષ્ટ રીતે ગદ્યનું, સાદા લખાણમાં માલમ પડતો નથી; માનવઅનુભવ અને નીતિના સિદ્ધાંતનો ઉપદેશ વાર્તા દ્વારા અથવા કાવ્યમાં પેરાલેલ રીતે મૂકવામાં આવ્યો છે. જે બોધ સ્પષ્ટ અને સીધો હોય છે તેની અસર થોડી રહે છે, પણ ન્યારે

રસિક વૃત્તાંતદ્વારા શુભ રીતે ઉપદેશ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેની અસર આમેદુબ્ધ થાય છે. કારણ કે લાગણી અને કલ્પનાદ્વારા જે ચિત્ર મગજમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે તરત નાશ પામતી નથી. આ કારણને લીધેજ જેને લલિત કળાઓ કહે છે તેનો હેતુ આનંદ ઉત્પન્ન કરી તેની મદદથી આકર્ષક રીતે જોષ આપવાનો હોય છે; અને તેથી ઉપદેશ આપવાનો ઉદ્દેશ ગૌણ ગુણમાં આવ્યો છે. આથી રીતે અદ્ભુત વાર્તા કે નાટક તથા કાવ્યની અમરકારિક વસ્તુથી જે આમેદુબ્ધ ખ્યાલ મનમાં ઉદ્ભવે છે, તેથી સત્ય આંતર હૃદયમાં પ્રવેશ કરે છે, અને તેથી તેનો મંસ્કાર સ્થાયી રહી શકે છે. આવા માનસ ચિત્રને લીધે આંતર જીવન વિકાસ પામે છે, અને જે મંસ્કાર નાની વયમાં પડ્યા હોય છે, તેની અમરથી મોટપણે પણ સાહિત્ય તથા ક્ષોની અભિવૃદ્ધિ થઈ શકે છે. બાળ અવસ્થામાં જે બર્તો તથા વનજીનું પોષણ થયું હોય છે, તેને લીધે જે સ્મૃતિચિત્ર મગજમાં પડ્યાં હોય છે, તેથી કાવ્ય, નાટક, અને ચિત્રકળાનો શોખ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેથી સાહિત્યની ચારી સેવા તે બળવી શકે છે; પણ જે માણસનું જીવન, વિજ્ઞાનની હપીકા, તથા જીવનચરિત્રથી પોષાયું છે, તેઓ સહૃદયતાના અભાવે સાહિત્યનો રસ ગ્રહણ કરી શકતા નથી, તેમજ તેનું અર્થ સ્વાસ્થ્ય અનુભવી શકતા નથી. એક ગ્રંથકારે એવું કહ્યું છે કે કલ્પના વડે આપણે સ્વર્ગનું દર્શન કરી શકીએ છીએ. તેના કહેવાનો હેતુ ઉપર જણાવ્યું તેમ રસનું આસ્વાદન કરવાની શક્તિ સંબંધી હોય એમ સમજાય છે, કારણ કે કલ્પનાથી શૂદ્ધ વસ્તુનો ખ્યાલ આવી શકે છે, અને તેને લીધે જે આનંદ થાય છે તે અનૌકિક છે. કેળવણીના વિષયમાં સાહિત્ય અને વિજ્ઞાનના સ્થાનની જે રસાકસી આવે છે, તેમાં કલ્પનાશક્તિને જડ કરી દઈ મનુષ્યને જે અખૂટ આનંદને રસ સાહિત્યમાંથી મળે છે તે દ્વારા બંધ કરી નહિદેવું જોઈએ એવી સજ્જદ દલીલ સાહિત્યના હિમાયતીઓ લાવે છે. અદ્ભુત અને ક્ષીણ વાર્તા સંમતિથી બાળકને આનંદ થાય છે તે ઉપરાંત તેનો બીજો પણ એક ફાયદો છે. નાનાં બાળકો નિશાળની બહાર હોય છે ત્યારે મરજી માફકંદરી કરી શકે છે, અને તેઓ તેમને પસંદ પડે તેવું કામ કરવા નાંખે છે, પણ શાળાના નિયમથી, તેમજ એકબીજાએ લાભો વખતે એવાઈ રહેવાથી, તેમને ઠંડાઓ આવે છે. તેમનામાં શારીરિક તેમજ માનસિક આલસ્ય વિશેષ હોય છે, તેથી ત્યારે તેમને

એક ઠેકાણે 'એસાડી રાખી કામ લેવામાં આવે છે ત્યારે તેમને તે ધર્મ દુઃખરૂપ લાગે છે, પણ વાર્તાના વિષયમાં તેમને એક જાતનો આરામ મળે છે તેમનું મગજ તાજુ થાય છે, અને કામને માટે તેમનો ઉમંગ વધે છે વળી વાર્તાને લીધે તેમને જે રસ પડે છે તેથી નિહાક અને શિષ્યનો સુખકારક સ્વભવ બધાય છે. બાળકને શિક્ષક ઉપર પ્રીતિ થાય છે એટલુજ નહિ પણ પણ ચમત્કારિક વાર્તા સાંભળવાને તેનું મન તલપી રહે છે તેથી શિક્ષક જે વર્ણન કરે છે તે ઉપર તે ધ્યાન આપે છે. વાર્તાના આરંભથી તેની નિરાસા વધે છે અને તે સાંભળવા તેનું ચિત્ત એકાગ્ર થાય છે. બ્યારે તેમા રસ નાગે છે ત્યારે આમજ ઉપર શુ આવે છે તે જાણવાની ઇચ્છાથી તેને બરાબર ધ્યાન આપવું પડે છે. વાર્તાના વિસ્તારમાં જે કમપૂર્વક ગોડવણુ દોય છે તેને લીધે તેની કુતૂહલના ઉશ્કરાય છે અને તેને જે ધ્યાન આપવું પડે છે તેને લીધે તેની ધ્યાનચકિત ખીને છે. વાર્તાના રસને લીધે બાળક ધ્યાન આપે છે, અને તેને લીધે તેની સ્મરણચકિત પણ કેળવાય છે, કારણ કે રસિક શિક્ષણથીજ ધ્યાન એકાગ્ર થઈ શકે છે, અને ચિત્તની એકાગ્રતા હોય તોજ મનમાં જે છાપ પડે છે તે સ્પષ્ટ અને ઉડી દોય છે. જ્ઞાન, આરામ, અને ધ્યાન અને સ્મરણચકિતની વૃદ્ધિ એ વાર્તાના લાભ છે તે ઉપરાંત તેને લીધે બાળકનો શબ્દ સમજ પણ વધે છે, અને વાર્તા બોલી જવાની ટેવને લીધે જ્ઞાપા ઉપરનો તેનો કાણુ વધે છે, અને સાહિત્યને અને જે કલ્પનામય ચિત્ર તેના મગજમાં ઉદભવે છે તેથી વાર્તાના ચમત્કારિક જ્ઞાતથી સંદર્ભનો ખ્યાલ તેને આવે છે. ઐતિહાસિક અને કુદરતી બનાવની વાર્તાથી તેનું જ્ઞાન વધે છે અને નીતિનો જે બોધ તેને આડકતરી રીતે મળે છે તેથી તેના મન ઉપર સાચી અસર થાય છે.

..

વાર્તાનો હેતુ, તથા તેના લાભ જોયા પછી હવે તેના કેટલાક પ્રકાર છે તે જોઈએ. અદ્ભુત, હાસ્યજનક, ઐતિહાસિક, કુદરતના બનાવ અને દેખાવ વિશેની અને ધાર્મિક તથા નીતિવિષયક એમ વાર્તાની ત્રણ ત્રણ જાત છે. અદ્ભુત અથવા ચમત્કારિક વાર્તા ફરી હોવી જોઈ એ તે વિષે આગળ કહેવામાં આવ્યું છે. બાળકને કલ્પિત અને અદ્ભુત બાજત ઉપર પ્રીતિ હોય છે એટલુજ નહિ પણ તેને અસાધારણ અને

વિચિત્ર વૃત્તાંતથી હસવું આવે છે. હાસ્યજનક વાર્તાથી તેને આનંદ થાય છે અને તેથી તેના મગજ ઉપર પણ સારી અસર થાય છે. “હસો અને જાડા થાઓ” એવી જે અંગ્રેજીમાં કહેવત છે તેનો આશય એ છે, કે આનંદમાં રહેવાથી શરીરમાં લોહી જલદીથી ફરે છે અને તેથી તેની વૃદ્ધિ થાય છે. મર્મ અને હાસ્યમયક વર્ણનથી તેના વિચાર અને લાગણીની ક્રિયાઓ અસાધારણ માલમ પડે છે, અને તેને લીધે તેને જે અનુભવો મળી લાગે છે તેથી તેને ઘણો આનંદ થાય છે. શાળાના બંધનને લીધે તેને જે શ્રમ પડે છે. તેમાંથી વિચિત્ર અને અતિશયોક્તિ ભરેલાં વૃત્તાંતથી તેના મનને રોકત મળે છે અને તેનું મગજ વધારે કામ કરવા તૈયાર થાય છે. હાસ્યજનક વાર્તામાં જે વિચિત્ર અને અતિશયોક્તિવાળી બાબત હોય છે તેમાં કટલીક ઉપયોગી હકીકત હોય છે તેનો આકર્ષતરો લાલ બાળકને મળે છે. વાર્તામાંથી બોધ કે જ્ઞાન મેળવવાં એ તેનો ગૌણ હેતુ છે, પણ હાસ્યરસથી જે આનંદ અને ખુશાલી ઉત્પન્ન થાય છે તે તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. પંચ-તંત્ર, હિતોપદેશ, ઇસપ નીતિની જે વાર્તાઓ છે તેમાં જે પાત્ર આવે છે તે પ્રાણી અને પક્ષીઓ છે. તેનો ઉદ્દેશ તેના રૂપકદ્વારા માનવ સદ્વાસને લીધે જે અનુભવ પ્રાપ્ત થાય છે તે આપવાનો છે; પણ કુદરતના બનાવોનું જ્ઞાન આપવાને વનસ્પતિ તથા પ્રાણીનાં કલ્પિત વર્ણન બાળકના મન આગળ મૂકવાની જરૂર છે. પ્રાણીની ટેવ તથા છોડ અને ઝાડની વૃદ્ધિ અને તેના નિયમ માટે ખાસ વાર્તાઓ કહેવાની જરૂર છે. નાના બાળકની દષ્ટિ ઘણી સાંકડી હોય છે તેથી તેના વિસ્તાર માટે આસપાસના પદાર્થ અને બનાવોનું જ્ઞાન તેને જરૂરનું છે. બાળકના સિવાય બીજાં પ્રાણીઓ અને જીવ છે તેનો ખ્યાલ આવી વાર્તાથી આપી શકાય. બાળકને ફક્ત કુટુંબના રીતરીવાજ તથા કામનો અનુભવ હોય છે, પણ તે મિવાય બીજા જે અનેક બાળતો છે તેના જ્ઞાન માટે કુદરતના અનુભવની જરૂર છે. ગાય, બકરી, પોપટ સને જીવજંતુનું જીવન કેવા પ્રકારનું હશે તથા તેમને સુખ દુઃખ થતું હશે કે નહિ તે બાબતનું જ્ઞાન આપી વાર્તાથી તેને મળે છે. બીજા પ્રાણીની સ્થિતિ સમજવાને બાળકની દીક્ષાથી લાગણી ઉત્તરવાની જરૂર છે; અને તેને લીધે ઈતર સર્જિતો ખ્યાલ તેના મનમાં આવી શકશે. અન્ય પ્રાણીની લાગણી સમજવાને માટે ખાસ દીક્ષાથી જરૂર છે. જે માણસનું જીવન સાંકડું દોષ છે તેઓ બીજાના વિચાર તથા લાગણી, કષ્ટ

ચક્રતા નથી. આ કારણને લીધે બાળકની દૃષ્ટિના વિસ્તાર માટે પ્રાણી અને અને વનસ્પતિસૃષ્ટિના કલ્પિત વૃત્તાંત તેને કહેવાની જરૂર છે, જો કે આપણે અનુભવ અમુક પ્રકારનો હોય છે તો પણ બીજાનું આંતર જીવન સમજવાને માટે વિશાળ દૃષ્ટિની જરૂર છે, અને તેને માટે નાનપણથી તેની દીક્ષાઓ કેળવવાની અગત્ય છે. કલ્પિત વાર્તાથી તેના મનમાં જે ચિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે તેને લીધે તેની દીક્ષાઓ અને લાગણી કેળવાય છે. કુદરત મંબંધી વાર્તામાં એક બાબત એ યાદ રાખવાની છે કે જે સંબંધોને બાળકને અનુભવ હોય તેને અનુસરી તેની ચોજના યવી જોઈએ. જે બાબતથી તે તદ્દન અભણ હોય તે કંઈ પણ તે સમજી શકશે નહિ, તેને જે બાળતનો થોડો અનુભવ હોય તેની મદદથી તેમાં નવીન લક્ષ્યક ઉમેરી આવી વાર્તા કહેવી જોઈએ. પરિચિત બાબત સાથે જે અગાધી અને નવીન બાબતો જોડાએલી હોય છે, તેને લીધે તેને તેમાં રસ પડે છે અને સહેવાઈથી તે સમજી શકે છે.

આપણાથી ઈતર સૃષ્ટિનો ખ્યાલ કુદરત મંબંધી વાર્તાથી બાળકને મળે છે, અને તેથી તેની દૃષ્ટિ વિશાળ થાય છે, અને તે સાથે તેનો સંબંધ વધે છે; પણ ઐતિહાસિક વાર્તાથી મનુષ્યજાતિનો તેનો સંબંધ ગાઢ થાય છે. જૂત અને વર્તમાનનો સંબંધ ઇતિહાસના જ્ઞાનથી આપણને થાય છે. જો ફક્ત જૂતકાળના વર્ણન ઉપરજ આધાર રાખવામાં આવે છે તો તેથી વર્તમાન સ્થિતિ સમજાતી નથી એટલુંજ નહિ જ્યુ તેથી ઇતિહાસનું 'સાક્ષ્ય લુપ્ત' અને નિર્જીવ થઈ જાય છે. તેમજ ફક્ત વર્તમાન સ્થિતિ ઉપર ધ્યાન આપવાથી તેનું ખરું રહસ્ય હાથ આવતું નથી, અને તેને લાધે ભવિષ્યના તર્ક કરવામાં ગંભીર ભૂતો થાય છે. આવી રીતે ઇતિહાસના જ્ઞાનથી હાવની સ્થિતિ ઉપર ધણો ઉપયોગી પ્રભાવ પડે છે, અને તેથી મનુષ્યજાતિએ ધણું સુત્રોથી અનેક પ્રકારનો જ્ઞાનનો જે વારસો મંપાદન કરીને આપણને આપેલો છે તેના તરફ ઉપકાર નૃત્તિથી આપણે જોવું પડે છે. બાળકને ઐતિહાસિક વાર્તાથી પ્રાચીન કાળનો ખ્યાલ આવે છે અને મનુષ્યજાતિ માથેનો તેનો સંબંધ ગાઢ થાય છે. આવી રીતના ઐક્યથી તેનામાં સ્વાભાવિક રીતે પોતાના દેશ માટે અભિમાન આવે છે. ઇતિહાસના જ્ઞાનનો બીજા લાભ એ છે કે બાળકમાં વીર-ધૃમની લાગણી તીવ્ર હોય છે તેથી તેમના તરફ તેનો ભક્તિભાવ ઉદ્ભવે છે. તેનામાં નક્ક કરવાની જે પ્રેરણા છે તેને લીધે વીર પુરુષોનાં પરાક્રમ

અને સાહસના વૃત્તાંતથી તે પ્રમાણે અનુકરણ કરવાની તેની ઇચ્છા થાય છે, તેની બાવના આ વખતે સ્ફુટ થાય છે અને તેની સ્પર્ધાની લાગણી એતેજ થાય છે. નાનપણમાં વીર પુરષોનાં હૃવનચરિત્રથી જે છાપ પડે છે તેથી તેની સ્વદેશભક્તિના બીજ ખીણે છે, અને તેની સ્વમાનની લાગણી વધે છે. ઐતિહાસિક વાર્તાઓ પમેદ કરવામાં એક યુગની બીજન યુગ સાથે મંબંધ જોડવાની સલાહ રાખવાની છે. અમુક યુગનાં જે રસિક હૃવનચરિત્રો હોય છે તેમનો પરસ્પર મંબંધ જોડી તે યુગનાં આમેદુમ ખ્યાલ આપવો જોઈએ. ધણી વખત વાર્તાઓ છૂટક છૂટક કહેવામાં આવે છે તેથી કાળની સકલના બતાવર થતી નથી, અને તેને લીધે ઇતિહાસનો યોગ્ય ખ્યાલ આવતો નથી. વળી જે હૃવનચરિત્રો પસદ કર્યા હોય તેમાં અનુકૂળ ફેરફાર કરી બાળકને તે ઉપર રચિ ચાય તેવી રીતે વાર્તાઓ યોજવી જોઈએ.

વળી મોટી વાર્તાઓ પણ ટુકી ટુકી નાખવી જોઈએ ઐતિહાસિક વાર્તાથી વર્તમાન કાળનો લાદશ ખ્યાલ આવે છે, અને અનુબ્ધ જાતિના મંબંધનું જ્ઞાન થાય છે. તેને લીધે સ્વદેશભક્તિનું પોષણ થાય છે, અને ત્રીજી બાબત એ છે કે બાળકની સ્પર્ધાની લાગણી ઉત્કેશવાથી તે સાર અને ઉપયોગી કામ કરવા પ્રેરણા છે.

વાર્તાનો પાંચમો પ્રકાર નીતિ અને ધર્મની વાર્તાનો છે. ધાર્મિક અને નીતિવિષયક વાર્તા કહેવાનો હેતુ સ્પષ્ટ રીતે બોધ આપવાનો છે, તોપણ હવાહી રીતે તેનો ઉપદેશ બાળકને રચિત થતો નથી, ધણી વખત નીતિ અને ધર્મનાં સત્ય ખુલી રીતે નિરૂપણ કર્યાથી સમજાતાં નથી એટલુંજ નહિ પણ ઉલટું તેમને તે સમજવો કઠણ આવે છે. આવી વખતે તેમની માનસિક સ્થિતિ અથવા અધિકારનો વિચાર કરવાનો છે ધર્મની ગૂઢ વાતો તથા નીતિના સિદ્ધાંતો શુદ્ધ રીતે કહેવાથી તેના મન ઉપર કેઈ અસર થતી નથી તેને માટે તો પરાપૂર્વથી ચાલી આવેલી સાદી સરળ અને રસિક વાર્તાઓને બદલે જોખમી કહેવામાં આવે તો તે ઉપર બાળકો ખ્યાન આવે છે, અને રસ સાથે જે બોધ શુભ રીતે જોડાયો હોય છે તે મંદણુ ચર્ષ શકે છે, રામાયણ મહાભારત, પુરાણ તેમજ બૌદ્ધ ધર્મની જાતક માળા, ત્રિપિણ્ક, અધર્મમાર્ગ, અને બાઈબલ વગેરે ધર્મનાં પુસ્તકોમાંથી બાળકની જરૂરિયાત પ્રમાણે વાર્તાઓ પમેદ કરવી જોઈએ પણ આ વાર્તાઓ કલા પદ્ધતિ નીતિનો બોધ જુદો પાડી તેને ગોખાવવાની જરૂર નથી. વાર્તા રસિક રીતે કલા પદ્ધતિ તેની અસર માટે બાળકના મનની સ્વભાવિક ક્રિયા ઉપરજ આધાર મળવો જોઈએ.

“ કેટલાંક પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિ. ”

(ગયા અંકના ૫૪ ૪૯ થી ચાલુ.)

કષ્ટતર—કષ્ટતરની સ્મરણશક્તિ પ્રસશનીય છે. તેઓ પોતાના માળાને સારી પેઠે ઓળખે છે. ઘણે દિવસે અને ઘણે દૂરથી આવવા છતાં પોતાનું ઠેકાણું ભૂલી જતાં નથી. અસલના વખતમાં જ્યારે ‘પોસ્ટ ઓફિસ’ ન હતી ત્યારે તેઓ ‘ટપાલ’ નું કામ કરતાં. આવાં કષ્ટતરને ‘ડાકીયા’ કષ્ટતર કહેતા. તેમને પ્રથમ પામે, પછી દૂર જવા આવવાનું શીખવે છે. તે એટલે સુધી સીખી શકે છે કે દિનંદથી મુનાન સુધી જઈ આવે છે, જે લોકોને મુસાફરીમાં મોટી નુકસાનીમાં ઉતરતું પડતું હોય તેઓ આવાં શીખવેલાં કષ્ટતરો પાળી રાખે છે. જ્યારે મુસાફરીમાં જાય છે ત્યારે એક બે સાથે રેતા જાય છે.

જમૈકનો ગવનર અલેક્ઝાંડર સ્વેટનહામ સાહેબ લખે છે કે “લોગ-ટર્ટલ (Loggerhead) જાતનાં કષ્ટતરોને અદીથી પકડી સેંકડો માઈલ દૂર કેમન દ્વીપમાં લઈ જાય છે. ત્યાં સમુદ્રમાં મોટા ઘેરો કરી તેમને છોડી દે છે. પરંતુ જ્યારે તેમને નીકળી જવાનો લાગ મળે છે ત્યારે તરત તે ત્યાંથી છડીને પોતાનું મૂળ સ્થાન કે ત્યાંથી ૨૦૦-૩૦૦ માઈલ દૂર (કોઈ કોઈ વાર તો તેથી પણ વધારે દૂર) વેગળે ચાલ્યાં જાય છે. ”

આમ સ્મરણશક્તિને લીધે બને છે તે કહેવાય નહિ. કારણ કે સ્મરણ કરવાનું યાદ રાખવાનું એવું કોઈ સાધન નથી રહેતું કે જેથી તેઓ પોતાના સ્થાન પર તેની સહાયતાથી પાછા આવે. તેથી માલમ પડે છે કે ‘અવધારીઓમાં’ આ મોટી વિવશજીવતા છે, અને તેથી તેઓમાં સ્મરણશક્તિ ક્યાં સુધી છે અને સ્વાભાવિક સુદ્ધિ ક્યાં સુધી છે એ જાણવું ઘણું જ મુશ્કેલ છે.

હાથી—જો કોઈ હાથીનું બચ્ચુ એક અકસ્માતે પશુ તેની માં પાસેથી છુટું પડી ગયું તો હાથણી તેને પછી પાસે આવવા દેતી નથી. આવી રીતે કોઈ હાથી પોતાનું યોગ્ય છોડી કઈ ચાલ્યો જાય, અને થોડા દિવસ બાદ પાછો આવે તો તે જીવમાં મળી શકે નહિ. તે જાતિગતર યજ્ઞેનો અણાવ છે. આથી એમ ન સમજવું કે હાથીમાં સ્મરણશક્તિ નથી. કેટલાક

લેક્ટા તો એમ માને છે કે હાથીના જેવી સ્મરણશક્તિ ખીબા કાઢી મુજા પ્રાણીમાં નથી. હાથીના જેવું સમજવાળું પ્રાણી ખીબું એકે નથી.

હિન્દના પહેલા ગવર્નર જનરલ વૉર્ન હેરિટાજ પાસે એક હાથણી હતી. તેની સ્મરણશક્તિ ઘણી તેજ હતી. પહેલાં તે કલકત્તાના એક વેપારી પાસે હતી. વેપારીએ કાઢી કામ સારૂ હાથણી સાથે મહાવતને દૂર ગામ મોકલ્યો. સાર્થી લાગ મળ્યો કે તે જંગલમાં નાસી ગઈ. મહાવત બિચારો ધણેજ ગલસયો અને જે બન્યું હતું તે બધું પોતાના ઘણીને આવી નિવેદન કર્યું; પરંતુ વેપારીએ તેની વાત માન્ય કરી નહિ, અને હાથણી વેચી દીધાતું તેના ઉપર તહોમત મૂકીને તેને સજા કરાવી. બાર માસ વીત્યા પછી કાઢી જંગલમાં તે મહાવત નોકર રહ્યો. નોકરો સાથે તેને ઘાંધી પકડવાને મોકલવામાં આવ્યો. તેઓ જંગલમાં જઈને જોળ કરવા લાગ્યા. હાથણી બે બચ્ચાં સાથે તેમના જોવામાં આવી. બધા નોકરો તે પ્રીકના માથાં આલુમાલુએ નાસી ગયા. પરંતુ તે મહાવત કે જેને હાથણી માટે મુજબ ચર્ચ હતી તે આગળ વધ્યો. હાથણીએ મહાવતને ઓળખ્યો, અને પોતાની સુંદર રેતુલાવધી ફેરવવા માંડી. ખુશી દર્શાવવા માટે તેણે જોરથી ધાટો પાડ્યો, અને મહાવતને સુંદર પોતાની પીઠ પર બેસાડી લીધો. મહાવત, હાથણી અને તેના બે બચ્ચાં સાથે લાંબાં પોતાના જુના સ્વામી પાસે જઈ પહોંચ્યો. તેને તેણે ધણુંજ દ્રવ્ય ધનામમાં આપ્યું.

ગમના એક સર્કસમાં એક હાથી હતો. તેને એક ખેલ બરાબર આવડતો ન હતો. તેથી તેને માર પડતો હતો. કાઢી કાઢી વાર તે હાથી રોતે પેલા ખેલનો અભ્યાસ કરતો જોવામાં આવતો હતો.

હિન્દનો એક લશ્કરી અમલદાર લખે છે કે બળદ જે જગાએ તોપ જોઈ શકતા નથી તે જગાએ શીખવેલા હાથીઓ કામ ઉઠાવે છે. જ્યારે તોપ લગાઈના મેદાનમાં મોકલવામાં આવે છે તે કાલવામાં કળી ભય છે ત્યારે સિક્ષિત હાથીઓ સારી મદદ આપે છે. તે ઇજનેર (Engineer) ની માફક કાલવાની ઉઠાઈ જોવા માટે તોપના એક પેડાને પોતાની સુંદર ઉઠાઈ અંદાજ કાઢે છે કે કાલવ કેટલો છે. આલુમાલુએ ફરી ફરી તોપ તરફ, કદી ખીજી આલુએ ધક્કો લગાવે છે. પછી તેને બહાર કાઢવાનો ઉપાય શોધે છે. તે મર્જુખર પોતાના માથાને તોપના માથા પર રાખી

ધણી નેરથી ભુમ મારે છે, એટલે ખેંચનાર સાવધાન થઈ જાય છે. પછી તે પોતાની પુરી શક્તિ વાપરી તોપને ધકેલે છે. તોપ ખેંચનાર બળદ પણ હાથીની આગાનુસાર નેર કરી કામ કરે છે, અને કાદવમાંથી તોપને બહાર ખેંચી કાઢે છે. કાષ્ટિયાર એમ પણ બને છે કે બળદ પોતાની પુરી શક્તિ ન વાપરી આભુ બાહુએ મોં ફેરવે છે તો હાથી ક્રોધિત બની સુંઠના લાયથી પોતાની આગાનું પાલન કરાવે છે.

હાથી પોતાના શત્રુને સારી પેઠે ઝોળાવે છે. તેની સાથે વાપરેલી બલાર્ધ શુદ્ધાર્ધનો બદલો વાળો ચાપે છે. લંકાના એક રહેવાસીએ કાર્ધ નંગલી હાથીને ઝોળીથી જખમી કર્યો હતો. જંગલમાં ન નાસતા હાથીએ ધણીજ ગુસ્સાથી દોડીને પેલાની પુઠ્ઠ લીધી, તે હુમટોટા નગરમાં જઈ પહોંચ્યો. બન્યરમાં ન્યાં આગળ હન્યરો માણસ ઉભાં હતાં, ત્યાં જઈને પોતાના ધાયલ કરનારને સુંઠમાં પકડીને તેને મારી નાખ્યો. બીજા કાર્ધ પણ માણસને તેણે તુકસાન ન કર્યું. પછી તે જંગલમાં નારી ગયો. આથી જણાય છે કે તેનામાં ઉંચી પંક્તિની સ્મરણશક્તિ હોય છે.

(અપૂર્ણ)

સત્તરની ભાજકતા.

(લેખક:-રા. રા. મોહનલાલ દુરજીવન પંચાળી.)

સત્તર એ એક અવિભાજ્ય અવયવ હોવાથી કાર્ધ પણ સંખ્યાને તે ભાગી શકશે કે નહિ, અને ભાગી શકશે તો ક્યારે એ શિક્ષકવર્ગને જણવું જરૂરનું છે.

૧. $100 \div 10$ હોય ત્યારે 100 માં 2 ઉમેરીએ તો 100નો નિઃશેષ ભાજ્ય થાય. $200 \div 10$ હોય ત્યારે 200માં 4 ઉમેરીએ તો 10 નો નિઃશેષ ભાજ્ય થાય. $300 \div 10$ હોય ત્યારે 300 માં 6 ઉમેરીએ તો 10 નો નિઃશેષ ભાજ્ય થાય. એ પ્રમાણે આવી એકલ સતકવાળી ત્રણ આકાશની સંખ્યાને 10 થી નિઃશેષ ભાજવા હોય તો સતકન્ય અંકથી જમણા ઉમેરવાથી તે સંખ્યાને 10થી નિઃશેષ ભાગી શકાય છે.

૭૧૪, ૮૧૬, ૯૧૮, ૩૫૭, ૬૯૭, ૯૬૯ એવી ત્રણ આકાશવાળા ૧૦ની નિઃશેષભાજ્ય સંખ્યાઓમાં આ પ્રમાણે થાય છે; $૭૧૪ = ૭૦૦ + ૧૪$ માં ૭૦૦ ને ૧૦ થી નિઃશેષ ભાજવા સારૂ ($૭૦ \times ૨ =$) ૧૪ ઉમેરવા જોઈએ, તે ૧૪માંથી લઈએ તો $૧૪ - ૧૪ = ૦$ થાય. ૦ એ કાર્ધપણ સંખ્યાનો નિઃશેષ ભાજ્ય છે. માટે આખી સંખ્યા ૭૧૪ એ ૧૦ ની નિઃશેષ ભાજ્ય

છે. તેમજ $૩૫૭ = ૩૦૦ + ૫૭$ માં ૩૦૦ ને ૧૭ થી નિઃશેષ ભાગવા
સાફ (૩ x ૨ =) ૬ ઉમેરવા બેઈએ; તે ૫૭ માં થી લઈએ તે
 $૫૭ - ૬ = ૫૧$ એ ૧૭ નો નિઃશેષ ભાજ્ય છે. માટે આખી સંખ્યા ૧૭ની
નિ.શેષ ભાજ્ય છે.

આ ઉપરથી એવો સામાન્ય નિયમ નીકળે છે કે કોઈ પણ ત્રણ
આંકડાવાળી સંખ્યાના શતકના આંકની બમણાઈ અને બાકીની
સંખ્યાનો તફાવત ૦ હોય કે ૧૭ નો નિ.શેષ ભાજ્ય હોય, ત્યારે
આખી સંખ્યા ૧૭ ની નિઃશેષ ભાજ્ય છે.

૨. આ નિયમ બીજી રીતે આ પ્રમાણે શોધી શકાય.

૬૧૨, ૮૧૬, ૯૧૮, ૩૭૪, ૪૪૨, ૬૪૬ એવી ત્રણ આંકડાવાળી
૧૭ ની નિઃશેષભાજ્ય બેડી સંખ્યામાં આ પ્રમાણે થય છે; ૯૧૮ માં
૧૮નું અર્ધ ૯ અને ૯ શતક એ બેનો તફાવત ૦ છે. ૩૭૪ માં ૭૪ નું
અર્ધ ૩૭ અને ૩ શતક એ બેનો તફાવત ૦૪ છે. તે ૧૭ નો નિઃશેષ
ભાજ્ય છે. એ પ્રમાણે ત્રણ આંકડા વાળો બેકો સંખ્યામાં શતક
સિવાયની સંખ્યાનું અર્ધ અને શતકનો તફાવત ૦ હોય કે ૧૭-
નો નિ.શેષ ભાજ્ય હોય તો આખી સંખ્યા ૧૭ નો નિ.શેષ ભા-
જ્ય થાય છે.

૩. ૧૭ એ ૧૦૨ નો નિ.શેષ ભાજક છે, તો તે ૧૦૨ના કોઈ પણ
નિઃશેષ ભાજ્યનો પણ નિ.શેષ ભાજક છે. ઉપરની બે કવમમાં જણાવેલ
ખુમીઓ ૧૦૨ ના નિઃશેષ ભાજ્યમાં પણ ક્ષયમ રહે છે ૨૪૪૮, ૩૬૭૨,
૪૫૮૦, ૪૮૬૮ એ વગેરે સંખ્યાઓ ૧૦૨ નો નિઃશેષ ભાજ્ય હોવાથી
૧૭ ની પણ નિ.શેષ ભાજ્ય છે. માટે જ્યારે જ્યારે ડામી બાલુના બે આંકડા
કરતાં જમણી બાલુના બે આંકડા બમણા હોય ત્યારે તે સંખ્યા ૧૭ ની
નિ.શેષ ભાજ્ય છે.

$$૧૦૨ \times ૭૫ = ૭૬૦૦$$

$$૧૫૮ = ૮૦, ૫૮$$

$$૧૦૨ \times ૪૫૩ = ૪૫૩૦૦$$

$$૧૮૦૬ = ૮, ૭૨, ૦૬$$

$$૧૦૨ \times ૮૭૬૬ = ૮૭૬૬૦૦$$

$$૧૭૫૩૨ = ૮૮, ૪૧, ૩૨$$

આવી ચાર કે તેથી વધારે
આંકડાવાળી સંખ્યાઓમાં
ઉપરના બે કવમોના નિ-
યમો લાગુ પડી શકે છે
જેમકે ૮, ૭૨, ૦૬ માં આખી
સંખ્યાના જમણી બાલુથી

અમેની જોડી પાડેલી છે. ૩૫ની આગુની જોડીનું, બમણું વચલી જોડીમાંથી
આદ કરવું અને તે આદમાંથીના બમણામાંથી છેડી જોડી આદ કરવી. તે આદ-
માંથી ૦ હોય કે ૧૭ નો નિઃશેષ સાબ્ય હોય ત્યારે આખી સંખ્યા ૧૭ની
નિઃશેષ સાબ્ય છે એમકે,

દાખલો ૧ લો ૬,૭૨,૦૬

$$૬ \times ૨ = \frac{-૧૮}{૧૪ \times ૨ = -૧૦૮}$$

$$-૬$$

-૧૦૨ એ ૧૭નો નિઃશેષ

સાબ્ય છે. મટે આખી સંખ્યા ૧૭ની નિઃશેષ સાબ્ય છે.

અથવા બીજા નિરમ પ્રમાણે.

૭૨

$$૬ \div ૨ = ૩$$

$$૬૬ \div ૨ = ૩૩$$

-૬

૨૫૫ એ ૧૭ નો નિઃશેષ સાબ્ય છે. એટલે

આખી સંખ્યા ૧૭ ની નિઃશેષ સાબ્ય છે.

દાખલો ૨ લો. ૧૩, ૨૬, ૬૪.

૨૬

$$૬૪ \div ૨ = -૪૭$$

૧૩

$$-૬ \div ૨ = -૪$$

+

૧૭ એ ૧૭ નો નિઃશેષ સાબ્ય છે.

આરે આખી સંખ્યા ૧૭ નો નિઃશેષ સાબ્ય છે.

. ૪. આ સિવાય ૧૭ એ ૧૦૦૦ અને ૬૬૬૬ નો નિઃશેષ સાબ્ય
હોવાથી ત્રણ ત્રણ અને ચાર ચાર જગ્યાની જોડી પાડી ઉપરની પદ્ધતિએ
બીજા નિયમે ઉપજતી સંખ્યા છે.

“સંસ્કૃત પ્રાચીન ગ્રન્થોમાં આવેલા દેશ, પર્વત,
નદીઓ, નગર વગેરેની હકીકત.”

(અનુસંધાન ગત અંક ૫૦ પૃષ્ઠ ૫૧.)

ગાંધાર—પેશાવર અને રાવળપિંડી જિલ્લા મળીને થયેલો પ્રાંત. કાબુલ પશ્ચિમ તરફ આવેલું હતું. લોકતંત્ર પશ્ચિમ આ નામ દેવા એવું મગવેદ અને અથર્વેદ ઉપરથી જણાય છે. (તે જાને વેદોમાં આ નામ ધણી વાર આવે છે) ગાંધાર દેશ ધણે પ્રાચીન છે. જસો વરસ સુધી તે ધરાનના તાબામાં હતો. ઇ. સ. પૂ. ૩૩૧ ની સાલમાં આ પ્રાંત સિકંદર બાદશાહના તાબામાં આવ્યો. પ્રથમે તે ધરાનનું રાજ્ય સ્થાપન કરનાર સાવરસ (ઇ. સ. પૂ. ૫૫૮) બાદશાહે જીતી લીધો હતો.

ગિરિનગર—ગિરનાર (જુનાગઢ સંસ્થાન) આ પર્વતની તળેટીમાં એક મોટી શિલા આવેલી છે; તે બાર કુટ ઊંચી અને પંચોતેર કુટ ધરાવાની છે. તે ઉપર ત્રણ જુદા જુદા વંશના ત્રણ રાજાઓના લેખ છે. તે રાજાઓનાં નામ. (૧) અશોક (ઇ. સ. પૂ. ૨૫૦) (૨) રુદ્રમા (સુરાષ્ટ્ર અને માળવા પ્રાંતનો મહાસત્રપ, ઇ. સ. ૧૫૦) અને (૩) રકદ્યુમ્ન (ઇ. સ. ૪૨૬-૪૫૫ અને ૪૬૭ ના ત્રણ લેખ) અશોકનો લેખ, ધરાન ખુલામાં છે. રુદ્રમાનો લેખ ઉપલી બાજુએ. અને રકદ્યુમ્નનો લેખ પશ્ચિમ દિશા તરફ છે. અશોકના લેખમાં ચેનરાજ (ગ્રીક રાજા) એટ્રિઓક્સનું, અને ચોલ, પાંડ્ય, સતિયપુત્ર, કેરલપુત્ર ને તમપમ્મી (સોલોન) નાં નામ છે. અને તેરાજાઓએ, મનુષ્ય અને પશુઓ માટે ઔષધાલયો બાંધવાનું, વૃક્ષો વાવવાનું અને વિદ્યાર બાંધવાનું જણાવેલું છે.

ચેલી—મગવેદમાં આ લોકનું નામ જણાય છે. પહેલાં તે લોક મધ્ય પ્રાંતના ઉત્તર ભાગમાં રહેતા હતા.

ચોલ—દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના તામિલ લોક ચોલમંડળ ઉપરથી. આજળ મારોમાંડલ કિનારાનું નામ પાડ્યું. અશોકના શિલાલેખમાં તેનું નામ જોવામાં આવે છે. મહાભારતમાં પણ આ નામ આવેલું છે. આ

આનનો વ્યાપાર, આલેકઝાન્ડ્રિયા, યુરોપ ખંડ અને રોમ શહેર સાથે
આલતો હતો. દક્ષિણ દિગ્દુસ્તાનમાંથી જે મિકા (નાણા) જડેલા છે.
તેમાં ક્વાડિઅસ બાલ્યાહે સ્થિત દેશ છતી લીધો. (ઇ. સ. ૪૧-૫૪)
ને તે વખતે જે સિક્કા પાડ્યા, તે પૈકીના ઘણા સિક્કા જડેલા છે,
ઈર્મિજ પેપર (મિરી) હાંસ પિપ્પરી (ગ્રીક પેપરી) શબ્દ ઉપરથી ની-
કળેલો છે. તે પરથી ઉપર લખ્યાં પ્રમાણનો વ્યાપાર ચાલ્યાનું નક્કી
થાય છે.

તક્ષશિલા—ગ્રીક નામ તદિલા રાવળપિટી જિલ્લામાં ચંદાદેરી પાસે આ
શહેરનું ખેડેર છે. આ દેશજી પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ પાઠશાળા હતી, અને
ત્યાં વેદ તથા દળા શીખવાનું મિદ્દરના વખતમાં એ એક સ્વતંત્ર
સંસ્થાન હતું. ડોઈ ડોઈ વાગ તે ગાંધાર દેશના તાબામાં એક
ભાગ થતો.

પ્રયાગ—ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી નદીઓનો પ્રસિદ્ધ ત્રિવેણી મંત્રમ-
અદાય વડનું સ્થાન. મુમતમાન લોક આ સ્થળને અલ્લાબાદ કહે છે.

પાટલીપુત્ર—પાણા, એનું વર્ણન મેગે સ્થેનિસે આપેલું છે.

પાયાલ—ઝગ્ગેદમાંના કૃતી લોક. નામ ઉપરથી, પાંચ લોક મળીને થયેલ
લોક હોય એવું જણાય છે. એમાં દક્ષિણ પંચાલ, અને ઉત્તર
પાંચાલ, એમ બે દેશ હતાં. ગંગા નદીની પૂર્વ અને અધોધ્વાના
વાયવ્ય ખુણામાં આવેલો દેશ તે ઉત્તમ પાયાલ, અને યમુના તથા
ગંગા નદીની વચ્ચે, અને કુદ તથા શુગ્રેનની પૂર્વેથી નૈઋત્ય ખૂણા
તરફ આવેલો તે દક્ષિણ પાયાલ; ઉત્તર પાંચાલની રાજ્યધાની અલ્હિ-
ન્દ્ર. હાલ જરેલી જિલ્લામાં ગમનગર પાસે આ નામની જગો છે.
દક્ષિણ પાંચાલની રાજ્યધાની કાપિલ્ય હતું. ઇરકાબાદ જિલ્લામાં કાપીલ
ગામની પાસે આ પ્રાચીન શહેર હતું.

પાંચ—મદુરા અને તિરેવેલી જિલ્લામાં આ લોક રહેતા હતા. અરોહના
લેખમાં તથા ગ્રીક હેરિન ગ્રંથોમાં એનું નામ આપેલું છે.

પ્રહારિન્દ્ર—કુદ મત્સ્ય, પાંચાલ, અને શુગ્રેન લોકોનો પ્રાંત તે બલ-
પિદેલ. ગંગા અને યમુના નદીઓ વચ્ચે આવેલો પ્રાંત. પતિઆલ
અને દિલ્હીનો પૂર્વ ભાગ.

૬૨ સંસ્કૃત પ્રાચીન અંથોમાંના દેશ વગેરેની હકીકત.

અહીંવતી—સરસ્વતી અને દષદતી નદીઓની વચ્ચેના પ્રાંત હાલના સિ-
રહિંદ પ્રાંત. કુરુક્ષેત્રનો એક ભાગ.

દક્ષિણેન સરસ્વત્યા યુપદ્રત્યુત્તરેણ ચ ।

યે વસંતિ કુરુક્ષેત્રે તે વસંતિ ત્રિવિષ્ટપમ્ ॥

ભુગુપ્ત—ભુગુ રાજાનો દિનારો. (કિંવા ભુગુ ઋષિની નજીકનું સ્થાન)
બડોચ. શ્રીક નામ બરગઢ.

મગધ—દક્ષિણ બિહાર. મૌર્ય વંશનું રાજ્ય. આ દેશ પહેલાં ગુપ્ત રાજાઓની
કારકાઈમાં ચલ્દીમાં આંગ્રો તેની પહેલાં રાજધાની રાજગૃહ શહેર
હતું, તે પછી ખટસિપુત્ર થયું.

મથુરા—આમા ભાગનું પ્રસિદ્ધ નગર, ધમુનાને કાઠિ. શરમેનની રાજધાની
ઈ. સ. પૂ. બીજા સૈકામાં તેના બુદ્ધ બુદ્ધ રાજાઓના તાબામાં હતું.
ઈ. સ. ૧૦૦ વરસમાં તે શક કાવપોના તાબામાં ગયું. કુશનની
કારકાઈમાં તે જૈન ધર્મનું મહત્વનું સ્થાન હતું.

મહારાષ્ટ્ર—અશોકના લેખોમાં એનું સ્થિતિ (સંસ્કૃત સ્થિતિ) નામ આપેલું
છે. પિટેની (પૈકલના લોક) ની પાસે એનું નામ આવે છે.

મગધવેષ્ટક—મગધવેષ્ટ (પટરપુર પાસે).

મર—રાજપુતાનામાં આવેલું રેતીનું રણ.

મત્સ્ય—જગદમાં આ, લોકનું નામ આપેલું છે. મહાભારતના વખતમાં
મત્સ્ય લોક કુરુની દક્ષિણે અને શરમેનની પશ્ચિમે રહેતા હતા. હા-
લના અલવારને ઠેકાણે તે હતા.

મલ્લ ઉર્ફે માળવા—એના પૂર્વ અને પશ્ચિમ એવો જ ભાગ હતા. પશ્ચિમ
એટલે અવંતિ, (રાજધાની ઉજ્જયી) પૂર્વ માળવા અથવા આકાર.
એની રાજધાની વિદિશા ઉર્ફે બેલસા. પૂર્વ કાળમાં પંજાબમાં મા-
ળવ અને મલ્લ નામના લોક રહેતા હતા. સિકંદર બાદશાહના વ-
ખતના માલી લોક.

“ મધુ ” રાસસને કાર મારી ચતુર્થે એ શહેર વસાવેલું તે ઉપરથી
(મથુરા) દિગ્ધ ઢાળમાં, મધુરા મથુરાજ એવું ચરણ

મિથિલા—વિદેહ દેશની રાજ્યધાનીનું શહેર. જનક રાજનું સ્થાન.

રાજગૃહ—મગધ જુઓ.

સંકા—આ રાજ્ય કોઈ કોઈ વાર આખા સિંધોન બેઠને લાગુ પડે છે. ને કોઈ કોઈ વાર કંઈ રાજ્યધાનીને લાગુ પડે છે.

વત્સ—પ્રયાગ પ્રાંત. એની રાજ્યધાની કૌશાંબી હતું.

વિદર્ભ—વરાહ પ્રાંત. દમયંતીના પિતા બીમ રાજનું રાજ્ય. કાલિદાસના માનવિકાગ્નિમિત્રના નાટકમાં મગધ, અને વિર્જલના રાજ્યોના યુદ્ધની હકીકત આપેલી છે. ઇ. સ. પૂ. બીજા સૈકામાં મગધ દેશનો રાજ્ય પ્રુષ્પમિત્ર શુભ દત્તો, અને માળવ પ્રાંતનો પ્રતિનિધિ તેને યુદ્ધ અગ્નિમિત્ર હતો. તે વખતે વિદર્ભ પ્રાંત, આદિ રાજ્યોના તામામાં હતો.

વિદિશા—પૂર્વ માગધ, અથવા આગર પ્રાંતની રાજ્યધાની.

વિદેહ—તિરહત અથવા બિહાર. તેના નૈર્ઋત્ય ખુજામાં વૈશાની મસ્થાન હતું. વિદેહ અને મગધ પ્રાંતમાં ગંગા નદી વહેતી હતી, અને કામલ પ્રાંતમાં સદાનીરા (ગહક નદી) હતી, રાજ જનકની રાજ્યધાની મિથિલા હતી.

વિતસ્તા—એનમ (ગ્રીક હાપ્પદાસ્પીજ નદી) નું ઋગ્વેદમાં આવેલું નામ.

વિંધ્યાદિ—ઉત્તર અને દક્ષિણ હિંદુસ્તાનની મર્યાદા કરનારો પર્વત.

શાક્ય—હિમાલયની તમેરી (એટલે હાલના નેપાળના તરાઈ પ્રાંત) માં રહેનારા ક્ષત્રિઓ પૈકીનું એક કુળ. મૌર્ય કુળ, આજ્ઞ કુળના એક કુળનો હતો. તેની ઉત્તરે હિમાલય પહાડ, પૂર્વે ગહીણી નદી પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અગિરાવતી (રામી) નદી, આવેલાં હતાં. તેની રાજ્યધાની કપિલવસ્તુ હતી. તેની નજીકમાં બુદ્ધદેવનું જન્મસ્થાન લુમ્બીનીવન આવેલું છે. કોસલ રાજ્યના શાક્ય, મહલિક રાજ્ય હતા.

શાકલ—પંજાબનું સિવાલકોટ શહેર, મદ્રાસોકની રાજ્યધાની, શાક્યદ્વીપ એટલે ચંદ્રલાગા (ચિનાબ) અને ધરાવતી (રાવી) નદીની વચ્ચેનો હુઆન પ્રાંત શાકલ એજ ગ્રીક લોકના યુથિડેમસ વંશના રાજ્યોની રાજ્યધાની મિનાહર રાજનું રહેવાનું શહેર. પાંચમા શતકના અંત ભાગમાં હુણ લોકોની સ્વારી પછી તોરામાન અને તેનો પુત્ર મિહિરકુળની રાજ્યધાની થઈ.

શુરસેન—મયુરાની નજીકનો પ્રાંત.

સરસ્વતી—પ્રસિદ્ધ નદી.

મુરાબ્દ—કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતનો ભાગ. મુરત એ નામ આ ઉપરથી પહેલું છે ?

સુવાસેતુ—ઋગ્વેદમાં આવેલું સ્વાત નદીનું નામ એ કાશ્યપ નદીને મળે છે.

અઉલુદેશ—ખાનદેશ.

સમુલા—એ ખૂબ અયવા ચોલ.

દુસ્તિનાપુર—ધૃતરાષ્ટ્ર રાજાની રાજ્યધાનીનું શહેર ભાગીરથીના કાંઠા ઉપર.

દિમાવય—દિમવત (ઋગ્વેદ) ધિમાવિસ, દિમાવિસ, હેમાડેસ, એનાં ઓછાં નામ છે ભારતખંડમાં મુખ્ય પર્વત ૨ મહેદ્ર, સદા, શક્તિમાન, ઋક્ષાન, વિધ, પારિવાત્ર અને દિમાવાન એ સાત છે ^૪

ચર્યાપત્ર.

સને ૧૬૨૦ના શાળાપત્રના બૂન જુલાઈના ૫૪-૧૪૯ મે "આકિડા-ઓની એક રમત" સબધી લેખ છે તેમાં નીચેની શકાઓ માલમ પડે છે.

(૧) ૭૧૬૮૨૫ આ રકમમાં આકિડાઓનો સરવાળો કરી બાદ કરતાં ૭૧૬૭૯૩ રહે છે, તેમાંથી ૮ છુપાવ્યો તો ૭૧૭૪૩ રહ્યા તેને નવે ભાગતાં શેષ ઉપર શુ ચઢવવું ?

(૨) ૧૮૮૩૨, આ રકમમાં આકિડાઓનો સરવાળો કરી બાદ કરતાં ૧૮૮૦૯ રહે છે તેમાંથી ૦ છુપાવ્યો તો ૧૮૬૬ તેને નવે રહ્યા ભાગતાં શેષ ઉપર શુ ચઢવવું ?

૧ એવો પ્રો, જ્યારૂંસન સાહેબનો મત છે પણ તે શકે પડતું છે

૨ મહેદ્ર, કલિંગ દેશમાં, મલખ, દક્ષિણ સમુદ્ર પાને, શક્તિમાન અને ઋક્ષાન એ કયાં આવ્યા, તે વિષે નિશ્ચયથી કહી શકાતું નથી. (સર જાલુકજી દીક્ષિત કૃત ભારતવર્ષીય શૂરચૂન પા ૫૦)

૩ આ લેખ શા શા મનોહર વિષ્ણુ કાવ્યનંદે બી એ એલ એલ બી. પેન્શનર ફર્સ્ટ ક્લાસ જલજ સાહેબના મરાઠી ઇતિહાસના આધારે લખવામાં આવ્યો છે આ ઇતિહાસ, તેમજે મુખ્યત્વે કરી મિ. વિન્સેટ રિમથના ઇતિહાસના આધારે, તેમજ મિ. વ્યાપ્સન. મિ. મિ. બિસેટવિડ્સ, ડૉ. સર રામકૃષ્ણ ભોંડારકર, પ્રો. મૂકરજી, અને મિ. આયગારનાં ગ્રંથોની મદદ લેઈ લખેલો છે

પહેલી સંખ્યામાં ૯ ચલાવ્યા તો બીજીમાં ૯ ચા માટે ન ચલાવવા.
મારા ધારવા મુજબ ૯ તથા ૦ તે ૧૪૯ના આંકમાં એકી સંખ્યા
આવવાને લીધે તેમ થાય છે, તો લેખકના લખવા મુજબ ૯ તથા
૦ પણ આવવા જોઈએ. મારા ધારવા મુજબ ૯ તથા ૦ અપવાદ
રૂપ છે. ઉપરની શંકાઓ આપના યાળાપત્રના આવતા આંકમાં પ્રસિદ્ધ
કરવા મહેરબાની કરશેજી. એજ અરજ.

કેશવલાલ ગુલાબચંદ શાહ.

ફર્દા આસિ-માસ્તર-તોરણ.

મહેર ખખર.

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ સ્કુલો લાયકરીઓ, મેડી, મકાનો, બંગલાઓનો મુંબાર
કચ્છાધિપતિઓના ફોટાઓ અને શુભ પ્રમંચે બેઠે આવવા લાયક કાર્ડો,
કચ્છની તમામ અંગ્રેજી ગુજરાતી સ્કુલો અને કન્યાશાળાના માટે કચ્છના
એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ. શ. રા. વિક્રમજીભાઈ કેશવજી દવેના
તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છીભાઈઓને જવામથુ કરવા
માટે ખાસ સરકારી નંબર ૪ બહાર પાડેલું છે કે ખુદાવિદ મહારાજ
શ્રી હજુર સાહબના જે ફોટાઓ મી. જેઠાભાઈ રત્નસિંહ મોમાયા તરફથી
પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે તે રાખવા માટે દરેક કચ્છીએ મંગાવી લેવા
તેમજ કચ્છની તમામ સ્કુલો લાયકરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ
મહેતાજીઓને જવામથુ કરવામાં આવેલ છે. દરેક ફોટાની સાદજ ૧૪-૧૦
ની છે. પોસ્ટ પેકીંગ વીધી; ખર્ચ શીએ શ. નાખવાર આના છે. બહુ.
સોલી; જામલી, શાહીની ટીકડીઓ ત્યાં સ્કુલને લગતી ગુજરાતી, ચોપડીઓ
ની નિર્દેશ; ની નિશીક્ષણ, નીતિવાચનમાળા નીતિની શીખમથુ વગેરે પુસ્તકો
મથરો. કીમત ઉપરાંત ખર્ચ જુદો.

લખો. શાહ જેઠાભાઈ રત્નસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

કાર્ડ કંકોત્રી, અને કચ્છાધિપતિઓનાં ફોટાઓ વેચનાર.

ઠે. માંડવી મસજદ પુલ ઉપર-મુંબઈ નં. ૩.

પાઠની નોંધ.

ધારણ ૪ થું.

વિષય:—કવિતા (પાઠ ૫૭. વર્ણાશ્રુતીના ચિદ્ર. કડી ૧, ૨,)

હેતુ:—ભાષાશાસ્ત્ર આપવાનો.

સાહિત્ય:—ગ્રીષ્મી, શાન્ત પાટીલ; અને ગાદ.

શિક્ષક:—

તારીખ:—

વખત:—૪૦ મિનિટ.

પાઠ વિકાસ.	પાઠના સુદા.	શિક્ષણરેલી.
૧ આરંભ	સર્વ વર્ગ વ્યવસ્થા. ૫ વસત, ગ્રીષ્મ, અને વર્ષા- ઋતુ સંબંધી વાતચીત.	સૂચના.—અંશરબે ક્રિમ કરાવી નિદાશરબેએ બેવસ્થાપૂર્વક બેસાડવા પ્ર. વસતના મહીના કેટલા ? પ્ર. વસતની ઋતુઓ કેટલી ? પ્ર. વસતની ઋતુઓનાં નામ આપો, પ્ર. ઉનાળામાં કઈ કઈ ઋતુઓ આવે છે ? ' કઈ મોર વસંત ગર્હ ભમતી '—' ગ્રીષ્મ જુઓ ઉડળાદ ધરે છે '—આ ઉપરથી વસંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુ સંબંધી વાતચીત કરવી. પ્ર. વસંત કઈ ઋતુમાં આવે છે પ્રિ મોખાસાના કયા કયા મહીના ? અથાડ, અને શ્રાવણ માસમાં વસંત પડે છે એ વર્ણાશ્રુતિ કહે- વાય એમ કહી ગ્રીષ્મ વિષય પર આવડ.
૨ ગ્રીષ્મ વિષય		

મ અપરિચિત શબ્દોઃ—
વર્ણમળ, ચિહ્ન, અમ, વૃદ્ધિ,
વગેરે.

ય ચિહ્ન ક્રિતા ગાત્રી,
ધર્મ ધર્મ તદ્દા ને।
અર્થો ગ્રંથો
ગરમ્ની ઉચ્ચારો।
પ્રાણો ભારી યાચેઃ
અર્થો દર્શન બદ્ધ દીપે।
દાહતા અમ કાળા,
સકળ જન કહે એ।
વૃદ્ધિના ધાય ચાળા.
ક સમજીતી.

સંદર્ભઃ—
ઉચ્ચાર, અમ, વૃદ્ધિ, સકળ,
ચાળા વગેરે.

મુશામાં દર્શાવેલા શબ્દો પાઠીઆ પર લખીને વંચાવવા; ૨૫૯
ઉચ્ચાર કરાવવા.

વિદ્યાર્થીઓ પાસે શબ્દો વંચાવવા, અથવા જરૂર જણાએ ચિહ્ન
વાંચી બતાવી તે પ્રમાણે વંચાવવા.

ગોપડી હાથમાં લઈ પણ એ પાક કાઢવા કરેલું. બધાએ ગોપડી
બરાબર રાખી છે કે નહિ તે તપાસી બેલું. પાકનું મથાળું વાં-
ચવા મૂચના અપરો. ગમે તે વિદ્યાર્થી પાસે મથાળું વંચાવું.
પ્રથમ સારે રાગે ક્રિતા ગાઈ બતાવવી. વિદ્યાર્થીઓ પાનપૂર્વક
સાંભળે છે કે નહિ તે બેલું. ત્યારબાદ વિદ્યાર્થીઓ પાસે ક્રિતા
ગવડાવવી.

આરંભમાં ટૂટલાક વિદ્યાર્થીઓ પાસે સાથે બગડાવવી છુટી છુટી
પથુ ગવડાવવી. આ વખતે જરૂર જણાએ ચિહ્નકે મદદ આપવી.
' સકળ.....ચાળા ' આ કીટી પર લક્ષ બેંચવું.

મ સકળ જન કહે એટલે મું?

મ. બધા માણસો મું કહે છે?

મ. વૃદ્ધિના ચાળા ક્યા ક્યા છે તે તપાસો.

પહેલી, બીજી, અને ત્રીજી કીટી પૃથક્ પૃથક્ વંચાવવી, અને
બાવાચ કરાવવા.

મ. તડકો અર્થોડા કેમ થમા કરતો હશે? પડી પડી શબ્દો પર
લક્ષ બેંચવું.

મ. ઉઠનાટ ક્યારે થાય ? મ. ઉઠનાટ થાય ત્યારે શરીરે થું થું ચાપા
 મ. ઉઠનાટને બદલે આપણે બીજાને ઠાઠ રાજક વાપરીએ છીએ ?
 મ. આકાશમાં થું ચાલમ પડે ? અહીં તહીં એટલે થું ?
 મ. વાદળાને બદલે અહીં કયો શબ્દ વાપર્યો છે ?
 વાદળા કમ દોડે છે, વાદળા કેવા દુખાય છે, એ સંબંધી કેટલીક
 યોતચીત કરવી.

‘ એ રૂઢિના.....ચાળા. ’ એ શબ્દ શાને માટે વાપર્યો છે ?

આ પ્રમાણે સમજાવતી શીખવવી, અને અપરા શબ્દો પશુ સ્મરણવવા,
 બીજી કડીની સમજાવતી તથા અપરા શબ્દોના અર્થ ઉપર યુજન
 શીખવવા.

મ. તવીંસતુના કયા કયા મહીના ?

મ. વરસાદ આવતા પહેલાં થું થું નેવામાં આવે છે ?

મ. વાદળાને બદલે કયો શબ્દ વાપર્યો છે ?

મ. ચકલી પાંખ ફફડાવે ત્યારે કેવો અવાજ થાય છે ?

મ. રૂઢિના ચાળા એટલે થું ?

૧૧૨૩, ચઘી, બગ, અચણવ,
 વગેરે.

૩. પુનરાવર્તન
 ચીખવેલી બાબતમાંથી ૨૨-
 શીક પ્રશ્ન પૂછના.

જરા પુસ્તકો તથા ચોપાનીઆં સંબંધી નહેરખબર.

ચોપાનીઉં અખર પુસ્તકનું નામ	કતાં કે પ્રસિદ્ધ કરનારનું નામ દેખાણું છે.	સરકારી હરાવની તારીખ, નંબર છે.	જમ કરવાનાં કારણ.	હરાવની હકીકત.
૧. "પંખળશ ખૂન"	તત્કા-રામ અવતાર શુક્લ, શાનપુરના બારીય પ્રેસમાં પડિત સિદ્ધગોપાલ શુક્લે પ્રસિદ્ધ કરેલું.	ન્યાયખાતુ નં. ૫૭૮૩ જંબિરે મુબરકતા. ૨૫-૬-૨૦	પ્રેસ એકટની કલમ ૪ ની પેટા કલમ ૧ માં લખેલી વીગતવાળું સખાયું હોવાથી, સીધી કે આડ-કતરી રીતે તોપા-નેને મારે દોર-નોફ તથા દિહતી થિટિસ સરકાર તરફ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરનાર.	તે આખુ ચો-પાનીઉં કે તેનો ભાગ જ્યાં જડી આવે ત્યાં જમ કરવો.
૨. "ઓરંગ ખીલાત" (ઉફ માં જાપેદ.)	મુનશી અહમદનહલ દહે પ્રસિદ્ધ કરેલું; સદારાનપુરમાં આવેલા જનીલાલ મસીન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં જાપેદ.	એજન નં. ૫૬૬૪ જં-બિરે મુબરક તા. ૩૦-૬-૨૦	પ્રેસ એકટની કલમ ૪ ની પેટા કલમ ૧ માં લખેલી વીગતવાળું સખાયું હોવાથી, સીધી કે આડ-કતરી રીતે તોપા-નેને મારે દોર-નોફ તથા દિહતી થિટિસ સરકાર તરફ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરનાર.	જ્યાં જડી આવે ત્યાં તેની બધી નફલો આપવા તર-જુગ જમ કર-વામાં આવે છે.
૩. ઉફે કાળોનું પુસ્તક તથા કાઠીઆવાના કુતીઆવાના રંગોતસારીનું ૨૩ માં નંબર વાળું કાળ.	ઉરશનઅલી અને અબદુલ ગનીએ પ્રસિદ્ધ કરેલી, ક-રોમીના દાબલને દેહરી જા-પખાનામાં જાપેલી.	નં. ૧૩૪૯ જં-બિરે મુબરક તા. ૧૨-૭-૨૦	પ્રેસ એકટની કલમ ૪ ની પેટા કલમ ૧ માં લખેલી વીગતવાળું સખાયું હોવાથી, સીધી કે આડ-કતરી રીતે તોપા-નેને મારે દોર-નોફ તથા દિહતી થિટિસ સરકાર તરફ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન કરનાર.	બધી અખર તેનો અમુક ભાગ જ્યાં જડી આવે ત્યાં જમ કરવો.

૪ દેવપાદની આલેખ બિ-
સાકત સભામાં ઉર્દુમાં
આપેલ કાવચીતા ૧.૫.૨૦
ને રોજ, તથા ચાંના તાંબુમાં

૫ "ધની-સીમસ ઇન્ડિયા"
નામનું ચોપાનીઉ

૬ બંગાળીમાં અપેલ કાતા
લના કાર્યક્રમનું ચોપાનીઉ
ચર્યાતમાં "Respond
to the call of duty"
અને હવે પ્રદમક અક-
રમખાન સેક્રેટરિ બેન્કાસ
પીલાફત કમિટિ" એમ
સાપેલ છે તે,
જે તા. ૨૬-૮-૨૦ ના
નવચુગતા હાપમાં છપયું
છે તે નવચુગની બધી નકલો.

મડિઆના તાસુદાર શેખ
મુશીનુમેન કીડવાઇ બારી-
રટરે આપેલું

એકાદ ગડં ગેમન્સનું સ્થાન
ક્રાન્સસોફા ફેલીમોર્નિઆ, ૫,
યુડન્ટ્રીટમાં સિફુરતાન ગફ
પાડિએ પ્રસિદ્ધ કરેલું

ન્યાયખાતું નં.
૧૮૮૦ જાનિરે
સુખર્ષ તા. ૨૩-૭-૨૦

ન્યાયખાતું
નં. ૭૦૧૮ તા.
૨૮-૭-૨૦

નં. ૭૫૪૩ ઈ-
બિરે મુખર્ષ તા.
૧૧-૮-૨૦
(બેન્કાજાની સર-
કારેની તા. ૩૧-
૭-૨૦ તેા લુકમ
નં. ૮૪૩૮ પ.

દની પ્રિસ્તા પ્ર-
ભની પ્રત્યે તિર-
સ્કારવાળું છે.
પ્રેસએક્ટની ક-
લમ ૪ ની પેટા
કલમ ૧ ના વિ-
ભાગ ય તથા ક
માં લખેલા વર્ણ-
નવળું છે.
ઉપર લખેલા
સમયથી.

આખું અથવા
અસુક ભાગ
આપણે કે તરબુ-
આનો જમ કર-
વામાં આવે છે.
બધી નકલો જ્યાં
મળી આવે ત્યાં
જમ કરવી.

ઉ. ભા. ની સને ૧૯૨૦ માં લેવાએલી વર્નાક્યુલર કાઇનલ પરીક્ષામાં પાસ થયેલા ઉમેદવારોની યાદી.

(ગયા વર્ષથી ચાલુ.)

(ઉ. ભા. ના મે. એ. પ. સાહેબના મુકમ નં ૯૨૭૪ તા. ૨૧-૧૦-૨૦ ઉપરથી.)

નંબર.	નામ, બાપનું નામ, અને અટક.	મળેલા કુલ માર્ક્.	નંબર.	નામ, બાપનું નામ, અને અટક.	મળેલા કુલ માર્ક્.
૫૩ અ	અંબાલાલ ધોરીભાઈ પટેલ	૨૯૬	૫૯ અ	હજીભાઈ કાળાભાઈ પરમાર	૨૮૯
૫૩ ઘ	અંબાલાલ નાથાભાઈ પટેલ	૨૯૬	૫૯ ઓ	મણિલાલ નેશાલાલ શાહ	૨૮૯
૫૪ અ	સોમભાઈ મગનલાલ વાવસાર	૨૯૫	૫૯ ઇ	હરરામ ભાઈજી વાળંદ	૨૮૯
૫૪ ઇ	આવાભાઈ શંકરભાઈ પટેલ	૨૯૫	૬૦	વામડભાઈ ચંકરભાઈ પટેલ	૨૮૭
૫૪ ઈ	નગનનાથ શીરધરલાલ ત્રિવેદી	૨૯૫	૬૧	હમનભાઈ સોમભાઈ વાળંદ	૨૮૬
૫૫ અ	નટવરલાલ ગોરીશંકર જનની	૨૯૪	૬૨	કશીભાઈ વેણીદાસ પટેલ	૨૮૫
૫૫ ઈ	ગોનીભાઈ ને'ભાઈ પટેલ	૨૯૪	૬૩	સાવનારાયણ ઉમીયાશંકર પંડ્યા	૨૮૪
૫૬ અ	બાલુભાઈ મગનલાલ ભટ્ટ	૨૯૩	૬૩ ઓ	મંગળભાઈ ગોતીભાઈ પટેલ	૨૮૪
૫૬ ઈ	મયુરભાઈ રવનદાસ પટેલ	૨૯૩	૬૩ ઇ	નેશંકર દેવશંકર સોલત	૨૮૪
૫૭ અ	હિલાભાઈ શંકરભાઈ પટેલ	૨૯૨	૬૪	મધરભાઈ કુલાભાઈ પટેલ	૨૮૩
૫૭ ઈ	મોતીલાલ વાલજીભાઈ પટેલ	૨૯૨	૬૫	હેન્ડીયસ ધનજી મકવાણા	૨૮૨
૫૭ ઈ	શ્રીઆ મીયા મીમાંસાદેવ સૈયદ	૨૯૨	૬૫ ઓ	હુવાભાઈ કસાશુભાઈ પટેલ	૨૮૨
૫૮ અ	મધરભાઈ શીવાભાઈ પટેલ	૨૯૧	૬૫ ઇ	મધરભાઈ નાગાભાઈ પટેલ	૨૮૨
૫૮ ઈ	મોતીલાઈ અંબાલાલ પટેલ	૨૯૧	૬૬	આચાભાઈ સોમભાઈ પટેલ	૨૮૧
૫૮ ઈ	રતિલાલ વ્યાસભાઈ શાહ	૨૯૧	૬૭	પીતામ્હર ભાઈજી પ્રીરિત	૨૮૦

* ઉદ્

૧૭	ચ	દેસાઈભાઈ મથિરલાઈ પટેલ	૨૮૦	૭૫	અ	જન્મસ બાવડભાઈ પરમાર	૨૬૮
૧૭	ક	મોતીભાઈ ઝરભાઈ પટેલ	૨૮૦	૭૫	ચ	જીવણલાલ સગિલાન વૈદ્ય	૨૬૮
૧૭	ઙ	જીજીભાઈ નારણભાઈ પટેલ	૨૮૦	૭૬	૭૬	મગનભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ	૨૬૭
૧૮	૬	મગનલાલ મોતીરામ બની	૨૭૯	૭૭	૭૭	મુમીયા બનામીયા મલેક	૨૬૬
૧૮	૭	એલોમ રામ પ્રીસ્તિ	૨૭૭	૭૮	૭૮	ગનાભાઈ હડીસિંગ આર્યા	૨૬૫
૧૮	અ	કુલાભાઈ સુધાભાઈ પટેલ	૨૭૭	૭૮	અ	અનપાલાલ લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૨૬૫
૧૯	૭૦	કેશવલાલ શંકરલાલ જોશી	૨૭૫	૭૮	ચ	મગનભાઈ નારણભાઈ પટેલ	૨૬૫
૧૯	અ	છોટાભાઈ ગોપાળદાસ પટેલ	૨૭૫	૭૮	ક	ભોગીલાલ રીવલાન શાહ	૨૬૫
૧૯	ચ	લક્ષ્મીભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	૨૭૫	૭૯	૭૯	હોદાભાઈ નાથાભાઈ પટેલ	૨૬૪
૧૯	ક	મહીજભાઈ ભવાનભાઈ પટેલ	૨૮૫	૮૦	૮૦	બાગરલાઈ લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૨૬૩
૧૯	ઙ	મંગજભાઈ વામજભાઈ પટેલ	૨૭૫	૮૦	અ	સોમાભાઈ બહુચરભાઈ પટેલ	૨૬૩
૧૯	ઙ	પુરુષોત્તમ ગોકળભાઈ પટેલ	૨૭૫	૮૧	૮૧	મોહન વીરાભાઈ આર્યા	૨૬૨
૧૯	ક	શંકર નરસિંહ વાળક	૨૭૫	૮૧	અ	મહેલેના કાનજી પ્રીસ્તિ	૨૬૨
૧૯	૭૧	જોશીગર મોતીગર ગોસાઈ	૨૭૩	૮૨	૮૨	લખાભાઈ જીજીભાઈ આર્યા	૨૬૧
૧૯	અ	યાકુબખાન ફત્તેખાન મયેક	૨૭૩	૮૨	અ	નારજી જમનાદાસ આર્યા	૨૬૧
૧૯	ચ	મોતીભાઈ વામજભાઈ પટેલ	૨૭૩	૮૨	ચ	સોમાભાઈ છોટાલાલ ત્રિવેદી	૨૬૧
૧૯	૭૨	પરજીભાઈ આરતભાઈ આરોડ	૨૭૨	૮૩	૮૩	મોમીનીક બીજા મકવાણા	૨૬૦
૧૯	અ	મુળજભાઈ કુદરેસલ પટેલ	૨૭૨	૮૩	અ	મુખાલીમ લામજી શેખ	૨૬૦
૧૯	ચ	મોતીલાઈ બહુચરભાઈ ખાંડ	૨૭૨	૮૩	ચ	સોમારાત કુવારાત વાળક	૨૫૭
૧૯	ક	ભાઈખાન ગોવીંદભાઈ પટેલ	૨૭૨	૮૪	૮૪	હાથાભાઈ લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૨૫૬
૧૯	૭૩	પુશાલભાઈ બહુચરભાઈ કુભાર	૨૭૧	૮૫	૮૫	લલોચંકર મજીરામ ભટ્ટ	૨૫૬
૧૯	૭૪	સોમાભાઈ મગનભાઈ કુભાર	૨૭૦	૮૫	અ	હરિલાલ મોતીલાલ ભાવચાર	૨૫૬
૧૯	અ	શંકરલાલ મજીરામ મહિતા	૨૭૦	૮૫	ચ	રજીજીભાઈ રામદાસ પટેલ	૨૫૬

* ૨૬૧

२४८	रामभास मोतीभास पटेस	२४८
२४८	मोहनवास गोरभनवास रावण	२४८
२४७	रवळिड वीवालास आरिया	२४७
२४७	पीटर तणशी मकवाला	२४७
२४७	दसासभास भाणरभास पटेस	२४७
२४६	उदयेससम लालुभास वाण्ड	२४६
२४४	लीआवास विलाभास पटेस	२४४
२४४	*धिससुदीन रामरौर मलेक	२४४
२४४	नायाभास दासभास पटेस	२४४
२४४	मुनवास सोमेश्वर पुरादित	२४४
२४३	छमनभास नायाभास पटेस	२४३
२४३	मोतीभास युनसभास पटेस	२४३
२४३	मखियास डोडगनस साठ	२४३
२४३	मंगलभास लुथरभास आरिया	२४३
२४२	मानसीम इवास मल्लुस	२४२
२४२	आशावास लक्ष्मीभास पटेस	२४२
२४२	मोतीभास दिभतभास आरिया	२४२
२४०	मोहनवास गोरभनगाम भद	२४०
२४०	मीनीम गलेश मकवाला	२४०
२४०	लीआभास लणभास पटेस	२४०
२३८	रवळिडभास नायाभास आरौर	२३८
२३८	मोहनवास दलभतराम पंड्या	२३८
२३८	संगण गीरधरभास वाण्ड	२३८
२३७	छमा लुगा आरिया	२३७

२५१	इतिमंग वलमंग राशेड	२५१
२५५	अनावास गोरवीन दसा	२५५
२५५	मनीवास मंगळभास पटेस	२५५
२५५	दीशनास मंगळभास राशेड	२५५
२५४	प्रधानभास वाधळसस आरिया	२५४
२५३	गळागास नसमभास आरौर	२५३
२५३	गोमरे कदमई पोरिन	२५३
२५३	गळाभास मंगळभास पटेस	२५३
२५३	दलाभास अनाम दसादी	२५३
२५३	गळाभास सुनीनाम नसादी	२५३
२५२	सनासास गोभाभास पटेस	२५२
२५२	मीमनवास हरिलास त्रिवेदी	२५२
२५१	दिभत मंगळ मीस्त्रिन	२५१
२५१	अदेरवास सडरभास पंड्या	२५१
२५१	गणाभास सडरभास पटेस	२५१
२५१	दडीभास देवाभास पटेस	२५१
२५१	मोहनभास गोभाभास रात	२५१
२५०	आविडभास मणीनाम पटेस	२५०
२५०	नारळभास गोविंदभास पटेस	२५०
२५०	*ममदभासी गीनामभा पडास	२५०
२४८	पुरेशोसम गीरधरवास गोरवी	२४८
२४८	*महामसीया दसगीगा संयद	२४८
२४८	लीआभास मनोभास पणी	२४८
२४८	अता सासास पणी	२४८

૨૨૩	કુસાભાઈ બહેચરભાઈ બારોડ	૧૧૩
૨૨૨	હિરગાદવખાન સુરાદખાન મલેક	૧૧૪
૨૨૦	*મીનગિલાઈ દાદુખાન મલેક	૧૧૫
૨૧૯	*અંબારખાં જાડુપરોખ	૧૧૬
૨૧૮	ચાનાભાઈ ચાકરભાઈ બારેયા	૧૧૭
૨૧૮	સુળજી નાયજી શુક્લ	૧૧૭અ
૨૧૭	રુમાજી ભામજી પગી	૧૧૮
૨૧૦	*સુલેખાં હુસેનખાં પકાખી	૧૧૯
૨૦૯	અમરસીંગ ગોતીભાઈ રાવળ	૧૨૦
૨૦૬	મંગળદાસ ત્રીકમલાલ શાહ	૧૨૦અ
૨૦૮	*ગુલાબખાં અલીમદમદખાં પકાખી	૧૨૧
૨૦૬	*ગુલામહુસેન નગી મલેક	૧૨૨
૨૦૫	*અક્ષાઉદીન રેસુ મલેક	૧૨૩
	ગોમરગ મન્ય રથળ	
૪૭૧	એતીઆ ગવજી દામોર	૧
૪૬૬	નર્મદાચંદર ગણુપતરામ મહિતા	૨
૪૫૪	લેખજી રણછોડ પટેલ	૩
૪૫૨	દલસિખ છોટાલાલ શાહ	૪
૪૪૯	જગન્નાથ દલસિખરામ બદ	૫
૪૪૯	રણછોડ મજીર મહિતા	૬
૪૪૫	જોન્નજીલાલ રણછોડદાસ શાહ	૭
૪૪૧	ધિવરલાલ વલાલજી જોશી	૮

* ઉર્ફ

૨૪૬	મર્યા રામા ગોશ્યાન	૧૦૩*
૨૪૬	અંબાલાલ બાપુભાઈ પટેલ	૧૦૩અ
૨૪૬	મંગળભાઈ મુલદામ પટેલ	૧૦૩બ
૨૪૬	મોતીગામ્ જીવાખાઈ પટેલ	૧૦૩ક
૨૪૫	બાબુદા મોભાઈ બારોડ	૧૦૪
૨૪૫	જમિનરામ લક્ષ્મીભાઈ પંડિત	૧૦૪અ
૨૪૩	નટવંલાલ મગનલાલ ગાધી	૧૦૫
૨૪૨	છોટાલાલ જગનલાલ બારમર	૧૦૬
૨૩૨	રણછોડભાઈ બામરબાઈ પટેલ	૧૦૬અ
૨૩૨	મનુમદ સેદુખી સેવક	૧૦૬બ
૨૩૧	રૂમા નાના બારેયા	૧૦૭
૨૨૯	ત્રીભોવન શોમેચર પંડયા	૧૦૭અ
૨૨૮	ભાણીદાસ બીખાભાઈ દવે	૧૦૮
૨૨૮	નટવંલાલ જગનલાલ ચાલ	૧૦૯
૨૨૮	નગીનલાલ પુરોષોત્તમ બામ	૧૦૯અ
૨૨૭	મન્ટીલાલ મુનીલાલ ગાધી	૧૧૦
૨૨૭	ફુળાભાઈ જલમભાઈ પગી	૧૧૦અ
૨૨૭	જીવજીલાલ નરસિંહભાઈ દામોર	૧૧૦બ
૨૨૫	બીખાભાઈ બહેચરભાઈ અમીન	૧૧૧
૨૨૫	ભાદરાલ જીમીંગલાઈ પટેલ	૧૧૧અ
૨૨૫	ચતુરભાઈ મનજીભાઈ પટેલ	૧૧૧બ
૨૨૪	મયુરભાઈ જોગાજી બારેયા	૧૧૨
૨૨૪	*અદમદયેગ મદમદયેગ મુગન	૧૧૨અ
૨૨૪	મોતીભાઈ શાળીદાસ સંધાર	૧૧૨બ

* અંબી * ઉર્ફ

૬	હોદ્દાભાઈ ગુમાનદાસ વેરા	૩૩૯	૩૩	મગનલાલ ત્રિગોપન કમર	૨૮૪
૧૦	*પરમાઈ અલીમહમદ પટેલ	૩૩૦	૩૪	જગનલાલ શીવલાલ બારોટ	૨૮૩
૧૧	મોહનલાલ જીવિવત્તશમ પંડ્યા	૩૨૮	૩૫	જદુનાથ ગિરજશંકર પંડ્યા	૨૮૨
૧૨	*હાદિઅહમદ પંચાલીમ પટેલ	૩૨૫	૩૬	ચંદુલાલ ત્રિઅહલાલ જોષી	૨૭૭
૧૩	વૈદ્યસાલ ઉમેશરામ કોશર	૩૧૭	૩૭	*ઉમરજી સુભાવલી પટેલ	૨૭૭
૧૪	હરીભાઈ કાળા ડનરમ	૩૦૯	૩૮	*મહમદ કાલાલીમ પટ્ટા પટેલ	૨૭૫
૧૫	મગનલાલ મેલીલાલ પટેલ	૩૦૭	૩૯	મોતીભાઈ હીરાભાઈ ખીમાનીયા	૨૭૪
૧૬	અટિલભાઈ ભગવાનદાસ પટેલ	૩૦૪	૪૦	ગુલામ મહીયુદ્દીન સુસ્તકા શેખ	૨૭૪
૧૭	મોવજી અમેરીંગ વીરજનયા	૨૯૭	૪૧	કાલેભાઈ લાલુભાઈ દેસાઈ	૨૭૩
૧૮	ભીખીભાઈ ગુળચંદ બદલ	૨૯૬	૪૨	હસન અહમદ ઉમરજી પટેલ	૨૭૩
૧૯	પરિમાઈલ હમનઅલી પટેલ	૨૯૬	૪૩	મોશીરામ નરભેશંકર તેવાર	૨૭૨
૨૦	કાલા સોમા જરવા	૨૯૮	૪૪	કર્નલાલ હીરાલાલ કોશર	૨૭૨
૨૧	કુલાભાઈ કાલભાઈ પટેલ	૨૯૪	૪૫	મણીલાલ કરસન દેસાઈ	૨૭૧
૨૨	ગેમાલભાઈ દુલાભાઈ બારેયા	૨૯૨	૪૬	કરસન ગંગારામ પટેલ	૨૭૦
૨૨	વહીઉમર અલી પટેલ	૨૯૨	૪૭	નરફળ્યુ મગનલાલ પંડ્યા	૨૬૯
૨૪	ગિવશંકર રસચાંદ કોષી	૨૯૧	૪૮	મયિરભાઈ હીરાભાઈ પટેલ	૨૬૯
૨૫	મુળચંદ રાજરામ કળેલીયા	૨૯૧	૪૯	હિમતસિંહ મોહમસિંહ રાજા	૨૬૯
૨૬	ચીમનલાલ અમરચંદ મહિતા	૨૯૦	૫૦	ચંદ્રસિંહજી ભરતસિંહજી સુસ્તીયા	૨૬૮
૨૭	જનસિંહ જોષીભાઈ રાજ	૨૮૮	૫૧	અટોળભાઈ દરિલાલ પટેલ	૨૬૭
૨૮	ગોવિંદલાલ ઉત્તમરામ ભદ્ર	૨૮૭	૫૨	ભેચરભાઈ નસિહભાઈ પટેલ	૨૬૭
૨૯	કાળીદાસ નાયભાઈ ઉપાધ્યાય	૨૮૭	૫૩	રાજલા મહમદ ગીરમ્	૨૬૬
૩૦	નરોત્તમ મનોરભાઈ પટેલ	૨૮૬	૫૪	*નસા પંચાલીમ જામીજી પટેલ	૨૬૬
૩૧	*પરમાઈલ કાશીમતાઈ જુલાલા	૨૮૬	૫૫	મોહનલાલ રવિશંકર પંડ્યા	૨૬૫
૩૨	ગમાનસંગ કાલાઈ પટેલ	૨૮૫	૫૬	નરોત્તમ પ્રભર પટેલ	૨૬૫

૫૭	મમુરભાઈ ગોરખનભાઈ પટેલ	૨૬૩	૮૧	મુલ મુસિ સુલેમાન પટેલ	૨૪૦
૫૮	મુમિર જીગચી	૨૬૨	૮૨	વિદુલભાઈ કલ્યાણ વાળંડ	૨૪૦
૫૯	હંસરામ ગોદનસાલ દેસાઈ	૨૬૧	૮૩	*ઉમરજી મદમભાઈ પટેલ	૨૪૦
૬૦	અમાલાલ મણિયાંકર પંડ્યા	૨૬૦	૮૪	નર્મદાવકર ગણપતિયાંકર જ્યેશી	૨૩૯
૬૧	છીતા જ્ઞેસંગ પટેલ	૨૫૬	૮૫	મણિયાંકર ઉમરજી દવે	૨૩૬
૬૨	*ધરમાઈસ અહમદ સુલેમાન પટેલ	૨૫૪	૮૬	*મદનજી હુસેન ઉમરજી પટેલ	૨૩૪
૬૩	રતિજીવ યીવસાલ ડાળીયા	૨૫૪	૮૭	દાનજીભાઈ નાતમ પટેલ	૨૩૨
૬૪	સાદોઅરમાલ બાપુ પટેલ	૨૫૩	૮૮	ત્રીજીવન મોધરામ પડ્યા	૨૨૯
૬૫	હોદાલાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ	૨૫૧	૮૯	ગોની રાયજી પટેલ	૨૨૯
૬૬	છીતામાના અહમંગ રાજ	૨૫૦	૯૦	હિમગુણરામ રામચંદ્ર શુક્લ	૨૨૮
૬૭	ભાસજી અટોપ રાયજી	૨૫૦	૯૧	ધનસુખરામ મણિયાંકર ભદ્ર	૨૨૭
૬૮	રામચંદ્ર આણંદરામ ત્રિવેદી	૨૫૦	૯૨	મગનભાઈ રજુડાડ લોચી	૨૨૫
૬૯	રામસીંગ જીમસીંગ પરમાર	૨૪૮	૯૩	બાપુભાઈ જુલાલભાઈ પટેલ	૨૨૪
૭૦	જમંગ અમદાસ પરમાર	૨૪૮	૯૪	નર્મદાકર નાગેશ્વર પંડ્યા	૨૨૩
૭૧	*વલીમજી અહમદ પટેલ	૨૪૮	૯૫	*પ્રજ્ઞાશીન મુસાસીલાતાન પટેલ	૨૨૩
૭૨	કવનસાલ ગોતીસાલ ભદ્ર	૨૪૭	૯૬	*મદમદલાઈ દાસમભાઈ મલિક	૨૨૦
૭૩	મનુ આદમ મનુ	૨૪૭	૯૭	કમરુદ્દીન ગુલામગીઆ શેખ	૨૧૬
૭૪	ગાફળ મુશર્રામ પટેલ	૨૪૭	૯૮	ચીમનવાલ મગનલાલ પંડ્યા	૨૧૮-
૭૫	દોલતસિદ ગોમાનગાવા પારીઆ	૨૪૬	૯૯	મુસે અલામ મીઠા પટેલ	૨૧૮
૭૬	ગોગીલ વ મુજયંકર ભદ્ર	૨૪૫	૧૦૦	*મુસાફરઅહમદ દેગ માસ્તર	૨૧૨-
૭૭	જુલાલ લાલભાઈ પટેલ	૨૪૫	૧૦૨	*મહિમદ દાદિભાઈ પટેલ	૨૧૧
૭૮	ગોતીલાલ ઝવેરભાઈ પટેલ	૨૪૪	૧૦૨	*મમદુમીઆ સુરાનુદીન મુનશી	૨૧૦
૭૯	ઉમરજી મસાખશ પટેલ	૨૪૪			
૮૦	*અબ્દુલ હકીમ ફતેમહમદ દરશાણી	૨૪૪			

૧	મિરસ મખસુરખા.	૪૩૦	ભીખીભાઈ નેકાશનદાસ રૂઢર	૩૫૧
૨	દીનીશસિંહ માધવસિંહ ચાવડા	૪૨૭	ચાગીભાઈ બીખાભાઈ નાથક	૩૫૦
૩	ચંપકલાલ નરસીંગદાસ વૈદ	૪૦૮	લક્ષ્મીભાઈ વસીમભાઈ પટેલ	૩૪૬
૪	કાલાભાઈ મયાદાકર બ્યાસ	૪૦૫	છના માવજી પટેલ	૩૪૫
૫	નયીભાઈ દેવજીભાઈ પટેલ	૪૦૩	ભીમભાઈ બીખાભાઈ નાથક	૩૪૪
૬	જસમત ધીપીખા પટેલ	૩૯૬	છીતી જગા પટેલ	૩૪૨
૭	દીનમણિરામ દાસતરાય જાગીરદાર	૩૮૯	ગુલાબભાઈ જગનજી પટેલ	૩૪૨
૮	નયીભાઈ વસીમભાઈ દેસાઈ	૩૮૮	જમાલખાં મનસુખખાં પઠાણી	૩૪૨
૯	ગોપાળભાઈ સમભાઈ પટેલ	૩૮૪	ગોવિંદભાઈ કદાનજીભાઈ પટેલ	૩૪૦
૧૦	ભીખીભાઈ મોદરજી દેસાઈ	૩૮૩	કાકીભાઈ ગાલાભાઈ દેસાઈ	૩૩૭
૧૧	ચંપકલાલ ડોમરાકર બ્યાસ	૩૮૩	ભીખાભાઈ નરસિંહ સોલંકી	૩૩૫
૧૨	બાસિરાવ માનાજીરાવ સેવલે	૩૮૦	દેગા શમયા ઝોધરી	૩૩૫
૧૩	રામચંદ્ર નેરામરાવ લગદ	૩૮૦	જીવલુ પરભ પટેલ	૩૩૪
૧૪	જગજીવન ત્રીકમલાલ બોસામીઆ	૩૭૯	દેશવભાઈ ઓરાજી પટેલ	૩૩૨
૧૫	દેસન પતા ગમીત	૩૭૯	ચુર્નલાલ મગનલાલ વાણેલા	૩૩૧
૧૬	મગનલાલ નરેશરામ જોશી	૩૭૭	ગણપતિચંદ્ર લદેમીશંકર જોશી	૩૩૦
૧૭	કલાનજી હીરા પટેલ	૩૭૪	ભીખાભાઈ માવજી પટેલ	૩૨૭
૧૮	નાગર નેશ પટેલ	૩૭૨	મગવાનગીર ભીખાનગીર ગીર	૩૨૫
૧૯	ભીખાભાઈ દક્ષલભાઈ સુથાર	૩૬૮	મગવાનદાસ નારણદાસ પાદેખ	૩૨૪
૨૦	પ્રમજીયા ગોનજી ગમીત	૩૬૫	ગાલાભાઈ રણછીરાજી નાથક	૩૨૩
૨૧	ગણપતસિંહ મોદનજાવા મગલોદ	૩૬૩	ગુલાબભાઈ મોદનજાઈ નાથક	૩૨૨
૨૨	ગોપાળજી નીચ્છાભાઈ દેસાઈ	૩૫૫	લક્ષ્મીભાઈ કેવરજી નાથક	૩૨૨
૨૩	જોશીખાવા વીરામજાવા કાશીર	૩૫૫	ભીખાભાઈ નરિયાઈ નાથક	૩૨૦
		૩૫૫	લક્ષ્મીભાઈ દયાળજી પટેલ	૩૧૬

૪૭	રતનજી રામજી પટેલ	૩૧૯	૭૨	દુલ્લભભાઈ લક્ષ્મણાઈ પટેલ	૨૯૫
૪૮	અમીચંદ દેવચંદ શાહ	૩૧૯	૭૩	અણેલાલ લાણીભાઈ વહેરા	૨૯૪
૪૯	સમસુભીમાં નુરભીમાં શેખ	૩૧૯	૭૪	જશીવતરામ ધેનાભાઈ બ્યાસ	૨૯૪
૫૦	ઉમોઆશંકર હરગોવિંદ જોશી	૩૧૭	૭૫	કદાનજી જોરામ પટેલ	૨૯૪
૫૧	ભીમભાઈ જીણીભાઈ નાયક	૩૧૪	૭૬	નરોત્તમ દનપતરામ દિવેદી	૨૯૪
૫૨	ગોપાલ જીવજી પટેલ	૩૧૩	૭૭	રિશિનાથ ફેડનભાઈ પાંખ્યા	૨૯૩
૫૩	જયદુલ્લુ ભાનુચંકર ઉપાધ્યાય	૩૧૩	૭૮	ગોવા મલાઈ જીવજીજી પટેલ	૨૯૧
૫૪	દીનેતભાઈ નાનાભાઈ મહેતા	૩૧૨	૭૯	કસનજી મકનજી નાયક	૨૯૧
૫૫	નમ્રા જસલો પટેલ	૩૧૧	૮૦	મંગાભાઈ વલ્લભભાઈ નાયક	૨૯૧
૫૬	જીવગુજી લક્ષ્મણાઈ ખાસડીઆ	૩૦૯	૮૧	નારજીજી હરિભાઈ વસી	૨૯૧
૫૭	કુંવરજી આવાભાઈ દેસાઈ	૩૦૭	૮૨	જના મોરાર કાળી	૨૯૦
૫૮	રામચંકર ગણેપતરામ બ્યાસ	૩૦૬	૮૩	દયાલજી રણીશાહજી નાયક	૨૯૦
૫૯	ધીરજરામ પરભીનામ ભદ્ર	૩૦૫	૮૪	મગનલાલ શિવાભાઈ પટેલ	૨૯૯
૬૦	ગોપાળજી નાગરજી નાયક	૩૦૫	૮૫	ગવરીચંકર મહાસંકર પંડયા	૨૯૮
૬૧	પાગજી નાગરજી દેસાઈ	૩૦૫	૮૬	અમતરાવ બીડારીલાલ ઉપાધ્યાય	૨૯૮
૬૨	અણેલાલ લક્ષ્મણાઈ વસી	૩૦૩	૮૭	ડાહ્યા હંમજી પટેલ	૨૯૭
૬૩	નસરલા હસનમાયા સીન	૩૦૨	૮૮	જયમણિચંકર કથાનરામ નાયક	૨૯૭
૬૪	ખડુભાઈ લાગવાનજી દેસાઈ	૩૦૦	૮૯	મોગર ગોવિંદ પટેલ	૨૯૬
૬૫	દયાસજી ગોખાભાઈ નાયક	૨૯૯	૯૦	સોતીનામ મકનજી મકવાળો	૨૯૬
૬૬	ડાહ્યા ભવાન જોટલ	૨૯૯	૯૧	મુખ્યા હંમજી પટેલ	૨૯૫
૬૭	વસનજી મોરારજી નાયક	૨૯૯	૯૨	જગીભાઈ ફરાહભાઈ પટેલ	૨૯૨
૬૮	બીખાભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ	૨૯૭	૯૩	લક્ષ્મણાઈ મોરારજી દેસાઈ	૨૯૨
૬૯	નરોત્તમભાઈ સાલજીભાઈ પટેલ	૨૯૭	૯૪	પ્રેનાજી મીશાભાઈ જોશિ	૨૯૨
૭૦	રણછીડ સદન પટેલ	૨૯૭	૯૫	વરલ મલાઈ દયાળભાઈ પટેલ	૨૯૨
૭૧	સીરાભાઈ ગોવિંદજી પટેલ	૨૯૬	૯૬	જયમણિચંકર ગજનન દેસાઈ	૨૯૧

૯૭	મસ મજન શેખ	૨૬૫	૧૨૬	ગુલાબલાલ સુશોભાન માધક	૨૫૬
૯૮	બીખલાલ દરિયાકર પંડયા	૨૭૮	૧૨૭	કીશલાલ ફલેલાભાઈ વસી	૨૫૭
૯૯	નેશકર ઉમીઆશકર પાટક	૨૭૮	૧૨૮	નાથાભાઈ બુલાભાઈ પટેલ	૨૫૮
૧૦૦	પરાગલ વસનલ નાયક	૨૭૮	૧૨૯	દરિમસાદ મલિયાકર ભોખકર	૨૫૯
૧૦૧	અફેલાલ લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૨૭૯	૧૩૦	ઉમેદરામ પ્રાણશકર પંડયા	૨૬૦
૧૦૨	રામભાઈ દાવજીભાઈ લેલાર	૨૭૯	૧૩૧	મગનલાલ કલ્યાણલ જોરાઈ	૨૬૦
૧૦૩	બીખાભાઈ ફલેલ પટેલ	૨૭૯	૧૩૨	પરશોતમ ભવાન પટેલ	૨૬૧
૧૦૪	ગુલાબાઈ જગનલ પટેલ	૨૭૯	૧૩૩	ગુલાબાઈ નારણલ પટેલ	૨૬૨
૧૦૫	રતનલ બસાલાલ દેસાઈ	૨૭૯	૧૩૪	કુષીયા જનુ માલાલા	૨૬૩
૧૦૬	ચાપદાસ કાલીદાસ પટેલ	૨૭૯	૧૩૫	કાનાભાઈ વસનલ પટેલ	૨૬૪
૧૦૭	મોખા છીખા પટેલ	૨૭૯	૧૩૬	મોરીઆ કાલીઆ પટેલ	૨૬૫
૧૦૮	ધેનાભાઈ પુરોગોતમ પટેલ	૨૭૯	૧૩૭	મુશનલાલ મલિયાકર દેસાઈ	૨૬૫
૧૦૯	જગનલ ફલેભાઈ દેસાઈ	૨૭૯	૧૩૮	મોશર કાળા પટેલ	૨૬૬
૧૧૦	લક્ષ્મી પ ભૂ પદીઆર	૨૭૯	૧૩૯	નમસિદલાલ કાનભાઈ પટેલ	૨૬૬
૧૧૧	છીતા ફલેભાઈ પરમાર	૨૭૯	૧૪૦	નાયુભાઈ લક્ષ્મીભાઈ વસી	૨૬૭
૧૧૨	નીલાભાઈ દેશવરામ ઉપરખા	૨૭૯	૧૪૧	પરશોતમ રતન પટેલ	૨૬૮
૧૧૩	બીખા છીખા પટેલ	૨૮૦	૧૪૨	જનુરદીન સમશુદીન કાઝી	૨૬૯
૧૧૪	દરિમલિયાકર ચાધવરામ વ્યાસ	૨૮૦	૧૪૩	પુલાન લક્ષ્મીભાઈ પટેલ	૨૭૦
૧૧૫	મગનલાલ કનજીરામ જોશી	૨૮૦	૧૪૪	મહિપર બંબાલાલ બટ્ટ	૨૭૧
૧૧૬	ફલેલ છીખા પટેલ	૨૮૦	૧૪૫	નાયુભાઈ પરશોતમ વ્યાસ	૨૭૨
૧૧૭	જલ્લા મેસર લગમ	૨૮૦	૧૪૬	રતિલાલ બાળકજી જોશી	૨૭૩
૧૧૮	મદીનીંગ લક્ષ્મણ પ્રીસિત	૨૮૦	૧૪૭	છાદલાલ મગનલાલ પાટક	૨૭૪
૧૧૯	મોતીરામ ઉત્તમરામ બટ્ટ	૨૮૦	૧૪૮	કેશીરભાઈ માધનભાઈ પટેલ	૨૭૫
૧૨૦	ગવ્યામઅલમદ દાદાનીચી શેખ	૨૮૦	૧૪૯	ગોમાનસિંહ દાહજીભાઈ રાહોડ	૨૭૬

૧૪૫	લક્ષ્મી ગોપાળ પરીઆસ	૨૧૪	૧૬૯	હોદાલાસ રતનજી દેસર	૨૩૯
૧૪૬	વજીઆઈ ખડેજી ખીરિત	૨૫૧	૧૭૦	નાગરજી પરશુભાઈ વસી	૨૩૯
૧૪૭	ધેડાઆઈ બીખાભાઈ દેસાઈ	૨૫૧	૧૭૧	ગાલાઆઈ ગોવિંદજી પટેલ	૨૩૭
૧૪૮	પરમાતસિંહ નાયીભાઈ પરમાર	૨૫૧	૧૭૨	ગુલાબભાઈ બીમભાઈ નાયક	૨૩૭
૧૪૯	રણજીરાજ દેસાણેજી નાયક	૨૫૦	૧૭૩	નાનુભાઈ કાળિદાસ પટેલ	૨૩૭
૧૫૦	લક્ષ્મીભાઈ દેવાભાઈ પટેલ	૨૪૯	૧૭૪	અનુપસિંહ હરિભાઈ વનાય	૨૩૫
૧૫૧	મોહનલાલ સોમેશ્વર પાટિ	૨૪૯	૧૭૫	વસનજી નીળાભાઈ પટેલ	૨૩૫
૧૫૨	નાથલાલ મનલાલ કાશીર	૨૪૯	૧૭૬	નારસિંહ મહડો પટેલ	૨૩૪
૧૫૩	બાવરભાઈ પરશુભાઈ પટેલ	૨૪૮	૧૭૭	મકન ભગા પટેલ	૨૩૨
૧૫૪	ગાલાઆઈ કેવરજી નાયક	૨૪૮	૧૭૮	મોરારજી જગનભાઈ દેસાઈ	૨૩૦
૧૫૫	મણિ લક્ષ્મી માળદ	૨૪૭	૧૭૯	ગકનભાઈ જગવાનભાઈ પટેલ	૨૨૯
૧૫૬	નાગરજી રમનાયજી પટેલ	૨૪૭	૧૮૦	*મહમદહુસમાન મહમદહુસર નવખીરા	૨૨૯
૧૫૭	પરાગજી રણજીરાજ નાયક	૨૪૬	૧૮૧	*રવીમરીયા દુસેન્મરીયા શેખ	૨૨૯
૧૫૮	*દીલવરખાં રૂઝાખાં પઠાણ	૨૪૫	૧૮૨	ગાલાઆઈ પરાગજી પટેલ	૨૨૭
૧૫૯	કાળિદાસ મુખાભાઈ પટેલ	૨૪૩	૧૮૩	ગુલામભાઈ દયાલજી નાયક	૨૨૭
૧૬૦	લક્ષ્મી મીરા ધોમર	૨૪૩	૧૮૪	મકન દયાળ પટેલ	૨૨૭
૧૬૧	મસમ મિલ્લાવીમ ખજોદા	૨૪૩	૧૮૫	નાના મુખા પટેલ	૨૨૭
૧૬૨	પરશુ વસન પટેલ	૨૪૩	૧૮૬	લક્ષ્મીભાઈ રદરજી વસી	૨૨૬
૧૬૩	*શેરખાં નીઝામખાં પઠાણ	૨૪૩	૧૮૭	જસવંતસિંહ કેવરજી બારોટ	૨૨૨
૧૬૪	મગનલાલ નરિયજી પટેલ	૨૪૨	૧૮૮	કુરાલાલ નરોત્તમદાસ ખીરિત	૨૨૧
૧૬૫	પરશુભાઈ નારણજી નાયક	૨૪૨	૧૮૯	ગંગારામ લક્ષ્મીભાઈ ખીરિત	૨૨૧
૧૬૬	હોડીઆઈ વલ્લભભાઈ નાયક	૨૪૧	૧૯૦	*મસરેલાખાં દારાબખાં પઠાણ	૨૨૧
૧૬૭	પરામજી દુર્લભભાઈ દેસાઈ	૨૪૧	૧૯૧	હરજીવન દયાળ પટેલ	૨૧૬
૧૬૮	લક્ષ્મીભાઈ ગણાભાઈ નાયક	૨૪૦	૧૯૨	*ગુલાબ દાસમ મનસિર	૨૧૫

૧૯૩	બર્ણપતરામ ચંદુલાલ ત્રિવેદી	૨૧૨
૧૯૪	* હિમનગખા નાયેખા પઠાણ	૨૦૬
૧૯૫	* રહેમાનખા ગુલામખા પઠાણ	૨૦૪
૧૯૬	* કાસમશીવ હામાચરીયા રોખ	૨૦૩

૭ કાઠીઆવાડ.

૧	નદલાલ જગજીવન ત્રીવેદી	૨૩૧
૨	જટાશકર હીરજી રાવળ	૨૨૨

* ઉર્દુ

ઉ. મે. એ. ૪ સાહેબની ઓફીસ } ને એસ કાઠવી.
અમદાવાદ. } એડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર
તા. ૧ લી અક્ટોબર ૧૯૨૦ ઉત્તર વિભાગ.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને સેંકડે ૧૫ ટકા કમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે રેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજાં પુસ્તકો મંગાવનારને સેંકડે એક ટકા હકસાર્થ લઈ ગોક્ષી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—કાશીલાલ જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ. લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—બુની કાળકાદેવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુખ્ય.

દસ્કત શિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, કેળવણી ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળોમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે. લગભગ લીધે કાગળના ભાવ બેઠક વધી જવાથી મે. ડિરેક્ટર સાહેબના, નં. ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાલના, હુકમથી હાલ ઘોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલમાં સેંકડે (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ માર્કેટનું કે રેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દસ્કત શિક્ષક કોપી બુકની રીટાઇલ પેના દરેક નંબરને બધ બેમતી, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક ગોક્ષમાં એકજ જાતની છે. ૬ કિંમત રૂ. ૦.૧૧ નક્કી.

મળવાનું ઠેકાણું:-

આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં. ૧૦ ધોબી તલાવ-મુખ્ય

નડીઆદમાં નવીન સાહસ,

અમોએ કમ્પાસ બોક્સો, સ્કોલરસેટ અને પ્રાયરીમસેટ બે જાતની તૈયાર બનાવી છે; જેની અંદર પિત્તલની ધાતુના નક્કર કમ્પાસ, ડિવાઇડર, ધાતુના કુટ, ટ્રોફેકટર, સેટસ્ક્વેર, પેનસીલ વીગેરે મેથેમેટીકલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટસ રાખવામાં આવ્યા છે. પ્રાથમી સેટની અંદર પિત્તળના પોલા કમ્પાસ અને ડિવાઇડર છે. તે ચિરાય તમામ સાધનો બંને કમ્પાસ બોક્સોમાં સ્તરખાં છે, અને તમામ અમારી બનાવટનાં છે તેમજ પરદેશી માલની બરાબરી સ્વારી રીતે કરે છે તેને માટે રાવમહાદેવ. ઇન્સપેક્ટર વડોદરા સાહેબ અને કાદરી સાહેબ અને બીજા વિદ્યાધીકારીઓ ઓફીસરોના ધણા ઉત્તમ અભિપ્રાય મળ્યા છે.

લાવ નીચે મુજબ છે.

	રૂ. આ.	રૂ. આ.
સ્કોલર સેટ કમ્પાસ બોક્સ	૧—૧૨	૧૮—૦
પ્રાયરીમી સેટ કમ્પાસ બોક્સ	૧—૪	૧૪—૮

એક ડઝન કમ્પાસ બોક્સ મંગાવનારને એક સાડા કેનેડર મોકલવામાં આવશે.

બનાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર ધી ફોરવર્ડ એન્ડ કમ્પની—નડીઆદ.

એન્ડ્રસ.

લીબરટી એન્ડ કુ. નં. ૨૦૦
ચારામખર—મુંબઈ.
લક્ષ્મણાઈ નારણદાસ સુરત.
દેસ.ઈ. ધર્મસ. લક્ષ્મ.

ધી. સરસ્વતી છુક ડીપો નડીઆદ.
અને ગોધરા.
ધી ખજાણતા છુક ડીપો રીચીરાડ.
અમદાવાદ.

સુરત-શિક્ષક પરિષદનો હેવાલ.

શિક્ષકોની હાલની સર્વ ફરિયાદો અને મામલોઓ સંબંધીના ઠરાવો, તે પરનાં વિવેચનો રા. બા. કચગારાંકરતું બાપણુ, અને એક અન્ડ્રેન્ડ રમુજ બજેટ વગેરે ગુજરાત કાઢીઆવાડના પ્રત્યેક શિક્ષકને ખાસ વાંચાણ લાયક છે. પાંચ આનાની ટીકાટો બીડી મંગાવો.

ઈશ્વરલાલ મગનલાલ શાહ. શાહપોર—સુરત.

નિશાળમાં ચાલતી સઘળી જાતની જુકો,
 સ્ટેશનરી મળવાનું જાણીતું ને જીતું
 ઠે. ગુજરાત ઓરીએન્ટલ જુક ડીપો.

રતનપોળના નાકે—અમદાવાદ.

વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

વાંચો તો કાયદો થશે.

મદદાઓ.

અમારે ત્યાં સ્કુપપોળી જેવાં કે નિશાળોમાં ચાલતાં તમામ
 જાતનાં પુસ્તકો નકશાઓ, ડ્રોઇંગ્સ કંપાસ મોમ્પો તથા સ્કુન ઉપરોમી
 સ્ટેશનરી સામાન વગેરે પુરતા સ્ટોકમાં મળશે એક વાર કાન પાડી જાત્રો
 કરોશીશ.

વધુ વીગત માટે અમારું કમીશનનું પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો.

સેવક.

શ્રી ખગયતા જુકડીપો.

ખાલાદનમાન રીચીરોડ—અમદાવાદ.

ધી અમદાવાદ સ્ટેશનરી માટ.

સ્કૂલો, ઑફિસો, અને મિયોને લગતો દરેક જાતનો સ્ટેશનરિ સામાન;
 જેવો કે, દરેક જાતના ફાગળા, બ્લોટિંગપેપર, એક્સસાઈઝ જુકો, નોટપેપર,
 કવર્મ, પેન્સિલ, હોલ્ડર્સ, સ્ટીનો, ચાવી. ડ્રોઇંગ જુકો, તથા ડ્રોઇંગને લગતો
 દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, બ્રશીઝ, રગર, કંપાસ બોક્સ, કુટપટ્ટી,
 કલરટપુખ વગેરે) જુકડે તથા જયાજય મળશે.

રગર સ્ટેમ્પ તથા જાપવાનું કામ પણ સહાયકરૂપે કરવામાં આવે છે.
 બહાર ગામનો માત્ર વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Dave.

રીચીરોડ, ખાલાદનમાન.

કેન જોય ત્રિપાદી જોઈ કંપનિ, છુકચેલસાં-કાલજારીવોશાદ-મુંબઈ,
ચુંટી કાઢેલા ઉપયોગી પુસ્તકો.

ગુજરાતી પ્રાથમિક શાળાઓમાં ટેકેસ્ટ તરીકે મંજૂર થયેલ

ચોથા ધોરણની ભૂગોળ.

૨૦ નકશા સાથેની બીજી આવૃત્તિ.

વખતાર—૨૧ હિંગતલાલ ગણેશજી અંબરિયા

એમ એ એલ એલ બી.

મૂલ્ય ૦-૮-૦

પતિવ્રતા સતીઓ.

૧૪ સુંદર ચિત્રો સહિત આવૃત્તિ ત્રીજી. મૂલ્ય ૩-૦-૦

રાજા ભોજ અને કવિ કાલિદાસ

બોધક અને આન્દલાયક વાર્તાઓનો સંગ્રહ.

૧૦ સુંદર ચિત્રો સહિત દ્વિતીયાવૃત્તિ કિંમત રૂ. ૪-૬-૦

શાળોપયોગી નિબંધસંગ્રહ.

પ્રાથમિક શાળાઓના ધોરણ ૫, ૬ અને ૭, ગુજરાતી વર્નાક્યુલર
શાકત્ય પરીક્ષા અને મેન તથા ફિમેલ ટ્રેનિંગ કે સેને માટે

દર્તા—ઉસમાન ખચલ ખુડખુડીયા

અને

ગોહાખતસિ હજી મોતીભાઈ રાજા.

૨૫૦ ખાનાનું જણાર પુસ્તક, કિંમત માત્ર રૂ. ૧)

કચેલ તથા ગુજરાતી એ. બી. ચી ડીના કાગળો કિંમત
જિંદ આનો

ઉદ્યમ કર્મ સંવાદ.

હવિના છવત ચરિત્ર, ગાંધીકોષ્ટ મિ. હિંમતલાલ ગણેશજી અંબ-
રીયા, એમ. એ.એલ. એલ બી ની દીકા સાથે કિ. રૂ. ૦-૧૦-૦

બાળ મર્યાદા વાર્તા સત્તર

રૂ. ૧-૮-૦

નેપાળીયન બોનાપાર્કનું ચરિત્ર.

રૂ. ૨-૦-૦

(પાકૃષ્ઠ) રૂ. ૨-૮-૦

મુચના.

૧. પત્ર સંબંધી લખાણ—એકિટર તરફ મોકલવું. અપવા મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ મોકલે અહારે લખવું. અપવા મોકલે લખે તો હપારો, નહિ પર્ગટ કરેલો લેખ ટિકિટ મોકલી દેશે તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને હિતેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પૈસા લેવાની ખુશી હશે નો પ્રથમથીજ ખગર આપેથી દર હાપેસે પાને ચોખ્ખતા પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે કંઈ આપવામાં નાહ આવે.

૩. લખાણનું—વરમ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ ટપાલ ખર્ચ સાથે આગાહી. વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦. છુટક અંકના રૂ. ૦-૨-૬; પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ લુદ્ડ.

૪. મંત્રિઓડર—રૂપત પર ગામ કે સહેરનું ઠેકાણું રપટ લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિશાજો હોય તો નિશાજનો નંબર તથા શીળાપત્ર જોદિમ તરફથી અપાએયાં ગરનામાના લેખ ઉપરનો નંબર લખવો.

જાહેરખબરના લાવ.

સુદત.	પેન્.		
આખું વર્ષ.	આર્થ.	અર્થ.	પા.
	રૂ. ૧૫	રૂ. ૩૪	રૂ. ૨૦
૭ માસ.	રૂ. ૩૫	રૂ. ૧૮	રૂ. ૧૨
ત્રણ માસ	રૂ. ૨૦	રૂ. ૧૦	રૂ. ૭

છુટક ઉપાવવાનો દર.

દર નણ લીટીએ રૂ. ૧-૨-૦.

રાખ્યા છે.

આ પત્ર સાથે ઠેકાં પછુ હેડ- બીલ વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૫. શીળાપત્રમાં આપેલી ખાનગી જાહેરખબરોમાં જણાવેલી એપ- હીઓ ખાતાએ મે ૨ કરેલીજ હોય એમ હમેશ હોતું નથી. માટે દરકને મલુમ કરેલી વરદિ મળતી નહિ.

૬. શીળા પત્રનું વરસ જાન્યુઆરી ડિસેમ્બર સુધી ગણવામાં આવે છે. માટે વરસની વચમાં જે આદક મંથ ચવા માગતા હશે તેમની પામેથી નોટલા અંક તેમ જમાના હશે તેટલાની છુટક અંક લેજે કિંમત લેવામાં આવશે.

સંપા

છપાય છે! થોડા દિવસમાં બહાર પડશે.
રા. બા. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી
તથા
પ્રો. અતિસુખશંકર કમળાશંકર કૃત.
નવી વાંચનમાળા.

પ્રવેશિકા અને પુસ્તક પહેલું.

પ્રકાશક—એમ. સી. દોહરી, રાવપુરા, કાપડી પોળ—વડોદરા.

બહેર ખખર.

નોંધજો છે. ઉદ્ધૃ, તેમજ ગુજરાતી ટ્રેન્ડ અનુભવી શિક્ષિકા, રિટાયર થએલા કામ કરવા લાયક રશે, તો પણ સંખ્યામાં આવશે. પગાર અને સર્ટિફિકેટની નકલ સાથે લખો.

મેનેજર મદદ પ્રાપ્ત, એ. ઈ. સુરત

ગુજરાતની નકશાભૂગોળ, ધોરણ ૩ ભુ.

સુંદર રંગીન ગુજરાતનો નકશો ૧૮૮૮ "X૧૬૧૧," રૂ. ૦-૨-૦. અને ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, સ્તંભ અને જૂતાના મહિત રૂ. ૦-૧-૦. ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત—બાળવર્ગ રૂ. ૭)ન, ધો. ૧ ભુ રૂ. ૦)ન; ધો. ૨ ભુ રૂ. ૦)ના, ધો. ૩ ભુ રૂ. ૦)ના અને ધો. ૪-૫ રૂ. ૦)ના. સચિત્ર દિ-ડર ગાર્ટન પદ્ધતિ—લાયબેરી મળુર રૂ. ૦-૮-૦.

મગવાની ટેકાણા.—

મેથન એન્ડ મન્સ બુકમેલર્સ, પરા બન્ગ—રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ દામોદર, બુકમેલર, રાજકોટ,

બુકમેલર—વિઠ્ઠલ દાસ પુરુષોત્તમ અનડા, મોરવીની પોળ,

મોની પોળ,—અમદાવાદ.

વાંચો તો ક્ષાયદો થશે.

મહાશયો.

અમારે ત્યાં સ્કુલઉપયોગી જોવા કુ નિશાળામાં આવતા તમારું જાતનાં પુસ્તકો નકશાઓ, ડ્રોઇંગો કપાસ બોક્સો તથા સ્કુલ ઉપયોગી સ્ટેશનરી સામાન વીગેરે પુરતા સ્ટોક્સમાં મળશે એક વાર જાન પાડી ખાતો કરશોજી.

વધુ વીગત માટે અમારે કમીશનનું પ્રાઇસ લિસ્ટ મળાવો.

સેવક

શ્રી ખડાયતા બુકડીયા.

ખાલાદનમાન રીચીરોડ—અમદાવાદ.

જોખજે છે—એક પહેલા વર્ષનો ટ્રેન્ડ શિક્ષક, પગાર રૂ. ૫૦૦૦
દર વર્સે યોગ્ય પ્રોમોશન સર્ટિફિકેટ સાથે નીચેને શિરનામે અરજી કરે.

લાલજી હરજીવન મહેતા

મેનેજર, જસરાજ નાગરદાસ

ગુ. સ્કુલ બદર ગાંધી, કરાંચી.

ગોધરા ગુજરાતી ખેતીવાડી સ્કુલમાં દાખલ થનાર

ઉમેદવારોને જાહેર ખખર.

મજકુર સ્કુલનું તબુ વર્ષ ૧ થી જૂનથી શરૂ થાય છે, માટે તેમાં દાખલ થવા ઇચ્છતા ખેડૂત વિદ્યાર્થીઓએ તા. ૧૫ મી મે ૧૯૨૧ પહેલાં નીચેને શિરનામે અરજી કરવી.

૨. દાખલ થવા ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીની ઉંમર ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ સુધીની હોવી જોખજે.

૩. ગુજરાતી ચાર ધોરણ પસાર કરેલાં હોવા જોખજે.

૪. પોતાના બાપદાદાનો ધંધો ખેતીનાજી હોવો જોખજે (આને માટે પાટીદાર, રજપૂત, બીત, કોળી, ધારાજી વગેરે અરજી કરી શકશે.)

૫. વિદ્યાર્થીને રહેવાનું, ખાવાનું, અને જાણવાનું સરકાર તરફથી મફત રાખવામાં આવેલું છે.

વધુ ખુલાસા માટે નીચેને શિરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

ખેતીવાડી સ્કુલ ગોધરા
જલ્દી પંચમદાલ
તા. ૨૦-૪-૨૧

}

J. G. Naik.
HeadMaster. Agr School.
Godhra.

“ અમોને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે. ”

અમારા કારખાનામાં સ્ફુટ્સ ને દાદેજેનાં ચિહ્નજીનાં સાહિત્યો, ફરનીચર, જાળખને રમવાનાં રમકડાં, કલખ ને ખરમાં રમવાની રમતોનાં સાધનો, બનાવવા તથા વેચવામાં આવે છે પોલીશીંગ ને ક્લેકટ્રોપ્લેટીંગ વર્કસ દાખલ કરવાથી દરેક નમુનો ધણોજ સફાઈદાર ને ચિત્તાકર્ષક થાય છે. હાલમાં અમો કેપિટન વધારી દરેક કામ સંચેથી તૈયાર કરીએ છીએ, ને જોરૂર આપેથી માલ તુરત રવાના કરવામાં આવે છે સાહિત્યો. જેવા કે:— સર્પમાળા, ટીલ્યુરીયન, અલ્બોર્ડ, ચંદ્રની ક્ષયવૃદ્ધિ, નાના મોટા પૃથ્વીના ગોળા, જેવાના, ચીતરવાના ને સપાટી પ્રદર્શક નકશા, કાડ, છાડ, ફળ, ફલનાં ચિત્રો, માણસના ચારીરના અંતર ભાગો, મગજ, કાન આખિ, ધડ હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો એવી સર્વો, કિન્ડગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, અશ્વિત, કસરત, કવાયત, ફળ ફૂલના નમુનાઓ, એરપંખ બેલન્સ, વેદસ, વગેરે લેબોરટરીના પ્રયોગોનાં એપેરેટ્સો ને ડેમોસ્ટ્રસ, વગેરે ધણાજ વિગયોનાં સાધનો બનાવવામાં આવે છે. અમારા લિસ્ટમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પણ માગણી કરવાથી તેના પર પૂરતું બ્યાન આપવામાં આવશે. પ્રાથમી કે હાઈસ્કૂલો ઉપાડનારને બધો સામાન એટ્રેથી મળી શકશે અમારે કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીજ રેલ્વેના હોલગમ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેવા આવનારને ધણી સગવડ ભરેલું છે. અમદાવાદથી ચાર ગાડીઓ અત્રે ચાલે છે ને નળ છે. રેલ્વે ભાડુ ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. ૫૧ વહેવારનીચેના મસ્તોમે ફરવો.

કારીલાઈ છગનદાસ પટેલ એજન્ટ.

શ્રી નાદાલ ગિદાલુ સાહિત્ય કાર્યાલય કેપનિ. ક્લિમિટડ.
હોલગમ. (અમદાવાદ પ્રાંતીજ રેલ્વે).

નાની અને મોટી (રાયલ ગ્રેજ પેશ અને ડેમી
આઠ પેશ) જે જાતની અમારે ત્યાંથી આંકતી ચોપડીઓ
છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે.

(બહાર ગામ પી. પી. થી મોકલવામાં આવશે)

લખો યા મળો;-

મેનેજર—સત્યનારાયણ પ્રેસ.

ઠે; પાનાલાઈની વાડી—અમદાવાદ

ધી અમદાવાદ સ્ટેશનરી માટ.

રફ્લો, ઑફિસો, અને મિયોને લગતો દરેક જાતનો સ્ટેશનરી સામાન;
જેવો કે, દરેક જાતના કાગળો, બ્લોટિંગપેપર, એક્સસાઈઝ છુકા, નોટપેપર,
કવર્સ, પેન્સિલ, રોલ્ડર્સ, સ્ટીપો, શાહી, ડ્રોઈંગ છુકા, તથા ડ્રોઈંગને લગતો
દરેક જાતનો સામાન (કચર બોક્સ, અલીઝ, રમર, કમ્પાસ બોક્સ, ડ્રુટપટી,
કનરદયુગ વગેરે) છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે

રમર સ્ટેમ્પ તથા છપવાનું કામ પણ સહાયનંધ કરવામાં આવે છે.
બહાર ગામનો માલ પી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavnagar, G. Dava.

ચીન્નીરોડ, બાલાહનુમાન.

(જાહેરાતનો સુસદો.)

શાહીની ટીકડીઓ તથા સ્ટીલપેના.

ફેન્સી ટીનની ડબીમાં પેક કરેલ શાહીની ટીકડીઓ જેના દર બ્લ્યુબ્લેક,
જાંબળી તથા લીની દરેક ૧૪૪ ના આના ૧૫ તથા લાલ દરેક ૧૪૪ના
રૂ. ૧-૧-૦ તથા બેંક પેન અને ગ્રીમીઅર પેન દરેક ૧૪૪ની ડબીનો
રૂ. ૧-૪-૦ નો બોહોળો ફેલાવો કરવા એજન્ટો નોંધાયે છે. ચરતો તથા
અમારા બીજા માલની વધુ માહિતી માટે લખો; માલિકલાલ જીવજીવાલ.
એક્સપોરટર્સ, ઇમ્પોરટર્સ અને કમિશન એજન્ટસ સુનાર ચાવ મુંનાઈ.

ગુજરાત શાંકાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ મું.

એપ્રિલ સને ૧૯૨૧

અંક ૪ થી.

અઅલેખ.

(૧,) નવી ધારાસભાઓ.

સને ૧૯૨૧ ની સાલ હિંદના ઇતિહાસમાં અગત્યનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે. હિંદુસ્થાનની રાજ્યવ્યવસ્થામાં ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની સરકારના સમયથી આત્યાર સુધીમાં બધા ફેરફાર થતા આવ્યા છે. છેલ્લો કાયદો ૧૯૧૯નો— “ મવમેન્ટ ઓવ ઇન્ડિયા એક્ટ ”—હિંદની સરકારનો કાયદો—પસાર થયા બાદ તેને અમલમાં મૂકવાની સરકાર આજુ વર્ષના જાન્યુઆરિ માસથી થઈ છે. ધારાસભાઓના બધાસ્થુ તથા કામકાજના કાનુનોમાં બહુ ફેર થયો છે. તે ધારાસભાઓ ખુલ્લી મૂકવાની માંગસિક ક્રિયા મહા-રાજા પાંચમા જ્યોર્જના કાકા નામદાર ડ્યુક ઓવ કોનોટને હસ્તક થઈ છે. પોતે પ્રથમ મદ્રાસ આવી ત્યાંથી કલકત્તે જઈ દિલ્લીમાં વડી ધારાસભા હયાતીમાં મૂકવાની ક્રિયા કરી હતી. તે પછી કેટલેક બીજે સ્થળે તે ક્રિયા કરી મુંબઈ આવી આ હયાતીની ધારાસભા તા. ૨૩-૨-૨૧ ને રાજ ખુલ્લી મૂકી હતી. તે વખતનું અને મુગધનો કિનારો છોડી છેલ્લી વિદાય વખતનું એ બન્ને બાપણો મનનીય કર્મી હતા. આ ધારાસભા અને નવી રાજકીય સુધારાનો અહેવાલ બધાને વિદિત હશે. કેટલાક અંગ્રેજ તથા ગુજરાતી પત્રોમાં તેમજ અન્ય પ્રતિક બાપાઓમાં તેનો સાર અપાયેલ છે; અને અમારા માસિકમાં ગઈ સાલ એ બાબત અંગ્રેજી દુકા નોંધ લીધી હતી. પરંતુ તેને લગતી હકીકત સિદ્ધક તથા સિમ્પર્જને ઉપયોગી હોવાથી અત્રે આપવી ઉચિત ધારીએ છીએ. નામદાર ડ્યુક ઓવ કોનોટ મુંબઈ છોડતી વખતે જે બાપણ કર્યું હતું તેની અગત્યની બાબતો આ હતી:—

“ દિંદને વદાયની વખતે હું શો સંદેશો કહું ! તેના વતનીઓમાં અને શહેરોમાં હું ખુલ્લી નજરે ફર્યો છું. કાનનો પુરો ઉપયોગ મેં કર્યો છે. જે જે મેં જોયું છે, વાંચ્યું છે કે સાંજીયું છે તેમાં ખરું થું ને ખોટું થું તેની તપાસ કરતો રહ્યો છું. ટુંકામાં કહું છું કે દિંદ આવવાનો પ્રયત્ન મળ્યાથી હું સજી થયો છું. નવી ધારાસભાઓથી દિંદ ઉત્પત્તિને માર્ગે પ્રયાણ કરશે ને જો તમે વિવેકશક્તિ વાપરશો તો ધારેલી ઉમેદ પરિપૂર્ણ થશે.

ઈન્ડિયાની સરકારને હું એમ જણાવીશ કે દિંદનું દશિમિન્દુ એા જખતા થાઓ. દિંદી સરકારના મતને હવેથી વિશેષ વજન આપવું પડશે. તેના વિશેષ સહવાસ અને સમલાવનાની જરૂર છે. તમારે ત્યાંના સૌથી ઉત્તમ પુરુષોનેજ દિંદના અધિકારની જગાએ નીમજો.” આમ કહી પોતે લાપણુ સમાપ્ત કર્યું હતું.

એ નવી ધારા સભાના ઈધારણુનો ટુંકો અહેવાલ આ અંકમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

તત્તી.

(૨) Searchlight. (સર્ચલાઈટ.)

આ એક મજબુત પ્રકાર પાડનાર સાધન છે. સારા કલાઇ કરેલા Concave (અંતગોળ) તકતાને Focus ઉપર ગોઠવેલો હોય છે. કિરણો કમાનવાળા પ્રકાશમાંથી પડે છે, તકતાને અચકાય છે, અને પાછા સમાન્તર કિરણો રૂપે પરિણામ પામે છે. સમાન્તર હોવાથી તે ઘણી દૂર સુધી પહોંચે છે. ૧૦ થી ૨૦ માઇલ સુધી જો કિરણો સમાન્તર રહે તો આથી પણ વધારે દૂર પ્રકાશ પાડી શકાય. આ ઘણી વખત બનતું નથી, કેમકે પ્રકાશને બરાબર ફોકસમાં મૂકવું જોઈએ. ફોકસ એક બિન્દુ છે માટે તે ખસી જવાનો ડર રહે છે. આ પ્રકાશ ફક્ત લકાર્બના વખત માટેજ ઉપયોગી નથી. દીવાદાંડીમાં પણ વપરાય છે. એ દીવાદાંડીમાં પોતાની મેજે બંધ થતાં બાંધણું હોય છે જે પ્રકાશને અમુક વખત અજવાળું પાડતો બંધ પાડે છે. આથી ખલાસીને જોખમવાળી ખડકોની ખબર પડે છે, એટલુંજ નહિ પણ અમુક પ્રકાશ દેખાય કે ન દેખાય તે ઉપરથી કઈ દીવાદાંડી છે તે પણ જાણી શકે છે.

સમજાવતી:—સૂર્યના કિરણો સમાન્તર હોય છે. વિપુલદર્શક કાચ આસપાસે તે કિરણોનાઈ પદાર્થ ઉપર પડે તે બધાં એક બિન્દુએ મળે છે તેને ફોકસ કહે છે.

એક કાચનો કકડો લો, તે પાછળથી ક્લાર્પ કરેલો હોવો જોઈએ. આમની થોડોક લાગ લાગેલો માની લો. એટલે Concave (અંતગોળ) કાચ બનશે.

એક ઓરડો અંધારાવાળો કરો. સળગેલી મીથુનતો તેમાં મૂકો. બીજે છેડે પેલો કાચ મીથુનતો જોટકી ઉંચાઈએ મૂકો. એક ધોળા કાચ રૂપી પડદો તકતા સામે ફેરવીને મીથુનતોની જગોતું સ્થગ નક્કી કરો. મીથુનતોના પ્રકાશને અંતરાય ન કરે તે જોવું પડશે. છબી કાગળ ઉપર નાની અને ઉંધી પણ સ્પષ્ટ પડશે. જે સ્થળે પડે તે ફાંકસ કહેવાય છે. સૂર્યના પ્રકાશની મદદથી પણ આ દિવા બનશે.

(“ટીચર્સ એડ” ઉપરથી.)

સ્વીકાર.

બાળજીવન—આ નામનું માસિક તેના તત્ત્વોની તરફથી અમને મોકલવામાં આવ્યું છે. આ માસિકના નામ ઉપરથી તે બાળકોને ઉદ્દેશીને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે એ વાત સદૃશ સમજાય એવી છે. માસિક સચિત્ત છે. વાતાં બાળકોને રુચે અને તેમની શક્તિને અનુકૂળ પડે તેવી આપેલી છે. આરોગ્ય, વ્યવહાર, ધર્મ, અને જ્ઞાનને લગતી વાતાં આપવાથી પરાક્ષ રીતે બાળકોને. તે બોધ આપનારી નીવડે એ સ્વાભાવિક છે. એકંદર માસિક બાળકોને ઉપયોગી નીવડે તેનું છે.”

તત્ત્વ.

હિંદી રાજકીય સુધારા.

આ સાબની શરૂઆતથી હિંદુસ્થાનની રાજ્યવ્યવસ્થાને લગતું કામ-કાજ તથા રાજકીય સુધારા પ્રમાણે ચાલે છે. હિંદુસ્થાનની રાજ્યમત્તા નિશ્ચિતિ સરકારે પોતાને હસ્તક લીધી તે પહેલાં કંપનિઝ્ઝર ઇન્ડિયા સરકારની મત્તા હતી. ત્યારથી તે ૧૮૫૮ સુધીમાં રાજ્યવ્યવસ્થાને લગતા કેટલાક કાયદા પસાર થએલા તેનું હિન્દુસ્થાન અત્રે જરૂરનું છે. સૌથી પહેલો એક્ટ ઈ. સ. ૧૭૭૩ માં પાર્લામેન્ટે પસાર કર્યો. તેનું નામ “રેગ્યુલેટિંગ એક્ટ” હતું. તેને પરિણામે ગવર્નર જનરલ અને કૌન્સિલની નીમ-

છુક પહેલ વહેલી યર્ષ. આ પછી ૧૭૮૪માં પિટનું “ઇન્ડિયા બિલ” પસાર
 થયું જેને પરિણામે હિંદુસ્તાનની દેખરેખ ૭ અધિકારીઓના મંડળને
 સોંપાઈ. આને “બોર્ડ ઓવ ફાઇનાન્સ” કહેતા. આથી કંપનિ સરકાર અને
 પાર્લામેન્ટ બંનેની (બેવડી) સત્તાવાળી રાજ્યવ્યવસ્થા શરૂ થઈ. ધીમે ધીમે કંપ-
 નિના કાયદેકદરોની સત્તા કમી થઈ. ૧૮૩૩ના કાયદાથી હિંદીઓને માટે સરકારી
 નોકરીનાં દ્વાર ખુલ્લા થયાં. આ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની શરૂઆતનો અથમ
 ઉપક્રમ છે. ૧૮૫૮ ના બળવા પછી કંપનિની સત્તા લઈ લેવામાં આવી,
 અને મહારાણી વિક્ટોરીઆને હસ્તક થઈ. તેમનો દંદેરા આપણને
 સુવિદિત છે. હવે ધારાસભાઓ સ્થપાઈ તેમા કેટલાક હિંદીઓને કાયદા
 બહવાના કામમાં પ્રતિનિધિ નીમતા. કેટલાક વર્ષ સુધી આ રીત જારી
 રાખી. ૧૮૬૨થી લોકોને પ્રતિનિધિ નીમવાની મંજૂરી મળી. સભાસદોની
 સંખ્યા પણ વધી. સભાસદોને પ્રશ્નો પૂછવાનો હક આપવામાં આવ્યો.
 બજેટ ઉપર ચર્ચા કરવાનો પણ હક મળ્યો, પણ મન આપવાનો નહિ.
 આમ કેટલાંક વર્ષ સુધી ચાલ્યા બાદ લોર્ડ મિન્ટો વાઇસરોય હતા ત્યારે
 હિંદુસ્તાનને કેટલાક નવા અને ઉપયોગી હકો રાજ્યવ્યવસ્થામાં મળ્યા.
 લોર્ડ મોલિ સે. ઓ. રેટ હતા. હિંદી સરકાર અને પ્રાંતિક સરકારની
 કારોબારી સભામાં એક એક હિંદીને નીમવાની રીત શરૂ થઈ. ગવર્નર
 જનરલની ધારાસભાની સંખ્યા ૬૦ સભ્યોની કરી જેમાં ૨૮ સરકારી
 અમલદારો હતા.

પ્રાંતિક ધારાસભાનાં સભ્યોની સંખ્યા પણ વધી ધણી કામને તથા
 કેટલાંક મંડળોને મત આપવાના હક પણ મળ્યા. પ્રાંતિક સભાઓમાં
 સરકાર પક્ષના માણસોની સંખ્યા લોકનિયુક્ત કરતાં ઓછી રાખવામાં આવી.
 લોકહિતના પ્રશ્નોપરતે હરાવ લાવવાની લોકના પ્રતિનિધિઓને સત્તા
 મળી. આમ લોકોને સરકારની રાજ્યપદ્ધતિ અને જનહિતની બાબતોમાં
 ચર્ચા કરવાનો હક મળ્યો. આ સુધારો સ્વરાજ્યને માર્ગેજ દોરનારા હતા,
 અને એ ઉદ્દેશથીજ પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ઇ. સ. ૧૯૧૪માં યુરોપમાં જે મહાન વિગ્રહ થયો તે વખતે એક
 શહેનશાહી દંદેરાથી હિંદની પ્રજા અને દેશી રાજ્યોને વફાદારી બતાવી જત
 મેગવવામાં સદાયખૂત થવા કરમાવ્યું હતું. હિંદ પૈસા અને માણસની ફરક

મદદ આપી તે સરને વિદિત છે. દિંદના જે મહાપુરુષને યુરોપમાં લડા-
ઈને અંગે લગ્નએલી એક પરિષદમાં દિંદના પ્રતિનિધિ તરીકે ભાગ લેવાને
ખોલાવવામાં આવ્યા હતા; જેમાંના એક ખીકાનેરના નરેશ અને ખીજા
તે વખતના સર અને હાલના લોડ સિંહા હતા. સર સિંહાને લોડના
છટકામ મળ્યો અને હિમરાવની સત્તામાં બેસવાનો હક મળ્યો,
એ દિંદને અપૂર્વ માન મળ્યું છે. ૧૯૧૭માં મિ. મોન્ટેથુ દિંદના
સે. એ. રટે એક ભાષણમાં એવું જાહેર કર્યું કે દિંદના રાજ્ય-
અધારણમાં દિંદીઓને વિગેષ મંજૂરમાં લેડવા, સ્વરાજ્યને માર્ગ દોરાય
એવી સત્તા આપવી.

સ્વરાજ્ય તે જોખમદારીવાળું સ્વરાજ્ય. તે ભાષણનો ખીજો મુદ્દો
એ હતો કે એ મત્તા કમે કમ મળવી જોઈએ મિ. મોન્ટેથુ જાને દિંદના
૧૯૧૭ ના નવેમ્બરમાં આવ્યા હતા. દિંદના નામદાર વાઈસરોય સાહેબની
સાથે જુદા જુદા ભાગમાં જાને ફર્મા અને બધી કામ ધર્મ, નાત કે જાનના
પ્રતિનિધિઓની મુલાકાત લઈ અગત્યના વિષયોને લગતી ચર્ચા કરી હતી.
પરિણામે એક કમિટિ નિર્માઈ જેણે કેટલીક જુમાનીઓ લઈ રિપોર્ટ રજુ
કરી. પાર્લામેન્ટમાં એક બીલ રજુ થયું તેણે એક કમિટિ ફરી નીમી
રિપોર્ટ માગ્યો.

કમિટિના રિપોર્ટમાં એક અગત્યની બાબત એ હતી કે લોકસમ-
સ્તને પ્રગટન તરીકે મત આપવાનો હક મળવો જોઈએ. માત્ર જાણવાને
નહિ. આથી મત આપનારની સંખ્યા બહુજ વધી છે. આથી ગામડાની
પ્રજા અને મનુરવર્ગને કાઉન્સિલના સભ્યો માટે મત આપવાની સત્તા
છે. બીજી સૂચના કમિટિએ એ કરી કે દિંદના લોકોને સરકારના કામ-
દાબનો અનુભવ અને જ્ઞાન મળે એવા પ્રયત્નો વધારવા. આ સ્વરાજ્યનું
પ્રથમ પાથીઈ છે. પરિણામે ૧૯૧૯ માં બીલ કાયદારૂં પમાર થયું છે,
અને નામદાર શહેનશાહે તેને મંજૂરી આપી છે.

હવે દિંદના રાજ્યતંત્રનો વિમાર કરીએ તો માલમ પડે છે કે તે
જાણકા અને જીવતાની સરકારથી સર ચાલે છે. પ્રાંતિક સરકારની હકુમત
કરનાર તે ઈલાકાનો ઉપરી હોય છે. તેના ઉપરી દિંદી સરકાર છે
જેને સે. એ. રટેની સત્તા નીચે કામકાજ કરવાના હોય છે. આ મે. એ.

સ્ટેટ પાર્લામેન્ટને જવાબદાર છે એટલે કે બ્રિટિશ પ્રબળને. નવા સુધારાની રૂઢિઓ મ્યુ લોકલ બોર્ડ, તાલુકા કે જિલ્લાની રાજ્યવ્યવસ્થા લોકોને પુરેપુરી મળી છે. તેના સભ્યો ઉપર બીજા કોઈનો અધિકાર નહિ રહે; આ સત્તાની પ્રાપ્તિ ધણીજ લાભદાયક છે. હિંદનો મોટો ભાગ ગામડાંનો વતની છે. ખરી રીતે આ લોકોનો ખતેરી છે. પ્રાંતિક મરકાર કે વડી મરકારનાં કામકાજમાં ભાગ લેવા અધિકાર પ્રાપ્ત કરાવનાર પગથીજ આ છે.

ધારાસભાઓ—આના બે પ્રમુખ વિભાગ હોય છે.

(૧) કાયદા ઘડનારી અને (૨) અમલમાં મૂકનારી

પ્રથમ પ્રકારની સભા ત્રણ પ્રકારના સભાસદોની હોય છે, (૧) મરકારના અમલદારો (૨) સરકારે નીમેલા બીનસરકારી અમલદારો (૩) કેલ-લાક મંડળો તરફથી ચૂંટી કાઢેલા સભ્યો. આગળ ત્રીજા વર્ગના સભ્યોને લોકો નામનાજ ચૂંટી કાઢતા સરકારની મંજૂરીની તેમની નીમણૂકની બહાલી માટે જરૂર રહેતી. નવા સુધારાથી મળેલા હકને પરિણામે આ મંજૂરીની જરૂર નથી. આ સભાનો લમલમ ગામ ભાગ લોકનિયુક્ત સભ્યોનો બનશે. મત આપનારા મંડળોમાં ખેડુત વર્ગ, વેપારી વર્ગ, મજૂર વર્ગ, ધંધાદારી વર્ગનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. મદ્રાસમાં બ્રાહ્મણ વર્ગના ન હોય તેવી દ્રાવિડ, દક્ષિણમાં મરાઠા વર્ગ, અને પંજાબમાં શીખને જુદાં મંડળ ગણી પ્રતિનિધિ મોકલવાની સત્તા વિશેષમાં આપવામાં આવી છે. આને લીધે ધાગસભા હવે સરકારપક્ષની ન રહેતાં લોકોનીજ બની છે. આનો મોટો લાભ એ મળશે કે હવેથી જે કાયદા પસાર થશે તે સરકારનેજ અનુકૂળ કે તેમની ઇચ્છામુજબ નહિ, પણ પ્રજાવર્ગની ઇચ્છામુજબ (દેશ-હતના) ધાગે. અત્યારસુધી પ્રાંતિક ધારાસભાના પ્રમુખ નામદાર ગવર્નર સાહેબ મનાતા તેમને બદલે પહેલાં ચાર વર્ષ ગવર્નર સાહેબ જેને નીમે તે પ્રમુખ ગણાશે તે પછી તામદાર ગવર્નર સાહેબની મંજૂરીથી સભા પોતાના સભ્યોમાંથી કોઈકને નીમશે. પ્રમુખનો ફરજો ગંભીર અને લાયકાત ધરાવનારી હોવાથી સભાનું કામકાજ શાંતિથી ચાલે તેમજ નકામી તકરારોમાં વખત ન જાય માટે પ્રમુખ નીમવાની સત્તા શરૂઆતના વર્ષોમાં સરકારે પોતાને હસ્તક રાખી છે. રાજ્યવ્યવસ્થા માટે નામદાર ગવર્નર, હોમ જવાબદાર હોવાથી લોકોની પસંદગીના પ્રમુખ માટે પણ તેમની

મંત્રુરીની દલમ કાયદામાં દાખલ કરી છે. બહુધા સભાએ પસંદ કરેલો માણસજ સ્વીકારાશે.

ધારા સભા:—અત્યાર સુધીની ધારાસભાઓ માત્ર સરકારને સ્વતંત્ર કરતી હતી અને તે સ્વીકારવાને સરકાર બંધાએલી ન હતી. હવેના સુધારાથી આમાં ફેર પડ્યો છે. હવે કેટલાક મંત્રીઓ નિમાયા છે તે મંત્રીઓ કેટલાક ખાતાની ખુરી વ્યવસ્થા કરશે, જેવાં કે ટેળવણી, આરોગ્ય અને આબકારી. આ ખાતા લોકહસ્તગત સત્તાવાળાં મનાય છે. જે ખાતાની દેખરેખ સરકાર પાસે રહેશે તે સ્વાયત્ત વિષયો કહેવાશે.

મંત્રીઓની નીમણૂક સભાના સભ્યોમાંથીજ થશે. સભાનો મોટો ભાગ લોકપક્ષનો હોવાથી સભ્યોને અનુકૂળ નહિ હોય એવા મંત્રી નિમાતા અટકશે.

ઈલાકાની સરકારની કાયદા અમલમાં મૂકનારી સભાને લગતા સુધારા. લોકોની પાસે વેરા ઉધરાવી મહેસુલ વમુલ કરવી એ મુખ્ય કામ હતું. લોકોને તેના ખર્ચ વિષે જાણવાનો હક ન હતો. જોખમદારીવાળા સ્વગળયમાં તેવું બનશે નહિ.

અંતિનિધિદ્વારા લોકોને ઉપજ-ખર્ચના અંકુશની સત્તા મળી છે. જુની સભામાં માત્ર ચર્ચા કરવાનો હક હતો. સુધારાને લીધે સભા અમુક આવક ખર્ચના આકસ્તા સ્વીકારે અગર રદ કરે. બધો અગર તેનો અમુક ભાગ ધટાડી શકે છે. એક અંકુશ એ રાખ્યો છે કે ગવર્નર માટેજ સભાનો નિર્ણય અમલમાં મૂકવાની ના પાડી શકે.

અનો તેવું ખોટા નિર્ણયોને અમલમાં મૂકતા રોકવાનો છે, પણ આ સત્તા જવહરજી વપગશે.

કારોબારી સભા:—૧૯૧૦ સુધી આમાં ૩ સભ્યો હતા. ગવર્નર અને બે સિવિલ સર્વિસ (સનંદી નોકરી) માંના અધિકારીઓ મળી કુલ ત્રણ હતા.

૧૯૧૭ માં એક હિંદી ઉમેર્યો. હવેથી I. C. S. (સનંદી નોકર) એકજ રહેશે. સખ્યા ચારથી વધુ નહિ રહે. ચારની થાય તો અમલદાર પૈકીના બે અને બે બીજા અમલદારી હિંદી હોવા જોઈએ.

વડી સરકાર.

આને અંગે કરેલા ફેરફાર નોખમદારીનું સ્વરાજ્ય મેળવવાની બહુ અનુકૂળતા કરી આપતા નથી. નોખમદારીવાળું સ્વરાજ્ય હાલમાં તે પ્રાંતિક સરકારમાં ચરૂ કરવામાં આવ્યું છે. કમિક વૃદ્ધિ માટે પ્રાંતિક સરકારમાં બહુજ સરળતા કરી છે.

બે શાખા:—(૧) કારોબારી સભા (૨) ધારા સભા.

(૧) ૬ સભ્યો: જેમાં પહેલાં એક દિંદી નિમાતો હવેથી નવું દિંદી નિમાશે અત્યાર સુધી લીગલ મેમ્બર ઇન્ચાર્જનો બારિસ્ટર થતો, હોશીઆર દિંદી વકીલને હક ન હતો. હવે તે પ્રનિમંષ દૂર થયો છે. સાદો વકીલ પણ આ બજાનો હકદાર થઈ શકે છે.

જુની ધારાસભામાં ૬૮ સભ્યો હતા. હવે વડી સરકારનું ધારા ધડવાલું કામ બે મંડળ કરશે. આખા દિંદને લગતા કાયદા બંને મંડળમાં પસાર થવા નિર્ધારિત. એક મંડળ ધારાસભા અને બીજું “કાઉન્સિલ ઓવ રેટ” કહેવાશે.

આ એક જાતની કિંદની પાર્લામેન્ટ છે, જે કે તે પુરુપુરી ઇન્ચાર્જની પારલામેન્ટના જેવી નથી. નિમ્નો એવા ધડ્યા છે કે બવિધમાં તે તેવી થશે. કાઉન્સિલ ઓવ રેટ ઉમરાવોની સમાને મળતી છે. ધારાસભા તે આમની સભાના જેવી છે.

ધારાસભા ૧૪૦ સભ્યોની છે.—નીમેશા અમર ચુંટાએલા મળી લોક તરફના ૧૦૦ રહેશે. તેમને લોકોજ નીમશે જુની રીત મુજબ પ્રાંતિક ધારાસભાના પ્રતિનિધિદ્વારા નિમાતા તેમ નહિ થાય. ૪૦ સરકાર નીમશે. ૧૪૦ની મંજૂરમાં વધારો કરી શકાશે, પણ કુલ સંખ્યાનો પુ ભાગ ચુટેલામાંનો હોવો જોઈશે. નિમેનાનો કે બીન અધિકારી રહેશે. આમાં બીન સરકારી સભ્યોની ચોકખી બહુમતી રહેશે. વાર્ષિકરોય સાહેબ પ્રમુખ નહિ બન્યાય. નવો નિમારો તે ૪ વર્ષ સુધી અધિકાર પડે રહેશે. પછીથી સભા પોતાનો પ્રમુખ નીમશે. ૩૦ પ્રેસિડન્ટનો પગાર પહેલાં ૪ વર્ષ માટે ૨૦ જનરલ નકકી કરશે.

કૌંસીલ ઝોવ રેટ.

૬૦ સબ્જો.—નીમેલા કે સુટેલા મળી ૨૦થી વધારે સરકારી નહિ. પ્રેસિડન્ટ તરીકે ગમે તેને ગવર્નર જનરલ નીમશે. આ સભામાં સુટેલો-લાની બહુમતી રહેશે નહિ, તો પણ ખીન સરકારીની તો રહેશેજ. આ સભાની મુદત ૫ વર્ષ સુધીની છે.

ઉમરાવોની સભા સાથે સરખામણી.

કેટલાક ઉમરાવોને સરકાર નીમે છે, કેટલાક જન્મથી ઉમરાવ હોય છે. અહીં જે સલાસદ બનશે તે ક્યાં તો સરકારનો નીમેલો અગર લોકોનો સુટેલો હશે.

બંનેની સત્તા.—વાર્ષિક બજેટની ચર્ચા, ધારાસભા અર્થાત્ આવક વધારવાનો કે ખર્ચાવાનો હક આમની સભા જેવોજ મળ્યો છે.

બજેટની કેટલીક બાબત અપવાદમાં રાખી છે. બંનેમાં તેમ છે. આ અપવાદો એવા છે કે જેને સગતી ચર્ચા કે મતનો તક હાલ નહામે કે તુરંત નિર્ણય કરે છે. જે લોકોના હિત કે નિત્ય જીવન સાથે સંબંધ ધરાવે તે બધી બાબતને સગતી ચર્ચા કરવાનો હક મળ્યો છે.

ત્યાં બંને સભાનો નિર્ણય જુલમરેલો કે હાનિવાજો લાગે ત્યાં વાર્ષિકસરોવને “ વીટો ” એટલે નામ જુરીની સના છે.

સેક્રેટરી ઝોવ રેટ.

એ પાર્લામેન્ટને જવાબદાર રહેશે. તેની મદદમાં એક ઇન્ડિયા કાઉન્સિલ છે. તેની ઓફિસ લંડનમાં છે. હિંદી વજરને પગાર અત્યાર સુધી હિંદી લિંગ્વેરીમાંથી અર્થ (વાર્ષિક ૫૦૦૦ પૌંડ) પાડી અપાતો. હવે તે બધ થશે. ૧૯૦૮ સુધી સભામાં કોઈ હિંદી આ જગાએ નિમાતો નહિ. ૧૯૦૮ માં બે હિંદી નીમવાનો રિવાજ શરૂ થયો. એક હિંદુ અને એક મુસલમાન ૧૯૧૭ માં ત્રણની સંખ્યા થઈ. હવે ત્રણથી વધારે નિમાશે. ઇંગ્લાંડમાં વર્ષે ૬૦૦ પૌંડ રહેવાના અર્થ તરીકે તેમને અપાશે. કાઉન્સિલ અને સરકારનો મત બેદની બાબતમાં સેં વચ્ચે પડશે. વેપારને સગતી બાબતના કાયદા હિંદ પોતેજ કરશે.

(શાળાપત્ર ઓફિસ).

ફિલિપાઈન દ્વીપમાં શિક્ષાપ્રચાર.

(લેખક:—મિ મોરારજી ગોકુળદાસ, મુંબઈ.)

ચિનાઇ સમુદ્રમાં એક નાનું સરખો દ્વીપ—સમુદાય છે, જે ફિલિપાઈનના નામથી ઓળખાય છે. થોડા સમય પૂર્વે ત્યાં સ્પેનનું રાજ્ય હતું પરંતુ હાલમાં ૧૫-૧૬ વર્ષથી અમેરિકાએ પોતાની સત્તા સ્થાપિત કરી છે. આદના અલ્પ સમયની અદર આશ્ચર્યજનક ઉન્નતિ આ દ્વીપસમુદાયમાં ઉદ્ભવી છે. આમ હોવાનું મુખ્ય કારણ એ છે, કે એ દ્વીપોના રાજ્યકર્તા અને ત્યાંની પ્રજાની આકાંક્ષાઓમાં મતભેદ નથી શિક્ષા એજ મહત્ત્વ ઉન્નતિનો મૂળ આધાર છે અને તેથીજ આ દ્વીપપુંજમાં કેળવણી તરફ વિશેષ લક્ષ આપવામાં આવે છે.

સ્પેનીશ લોકોએ પોતાના સાઘનણસો વર્ષના દીર્ઘશાસનકાળમાં ત્યાંના શિક્ષાપ્રચાર રીતિમાં વિશેષ ધ્યાન આપેલું હતું નહિ માત્ર સાધારણુ શિક્ષાના પ્રચાર માટે સને ૧૮૬૩માં એક આજ્ઞાપત્ર પ્રકાશિત થયું હતું, જેના આધાર ઉપરથી થોડી ધણી પ્રાથમિક શાળાઓ ખોલવામાં આવી હતી, પરંતુ એ કારણોને કારણે વિશેષ ઉન્નતિ થઈ ન હતી (૧) જે શિક્ષાપદ્ધતિ હતી તે તદ્દન જુની ઢગની હતી, અને (૨) સદરજુ શિક્ષાની દૈનિકરખતું કાર્ય પોતાના પાઠશાળાઓને સોંપવામાં આવ્યું હતું, આ પાઠશાળા રાજ્યકાર્ય તરફ ઘાટો સરખ ધરાવતા હતા. પરિણામ એ થયું કે આ દ્વીપ-સમૂદાયના વતનીઓને એ કેળવણી સંતોષકારક થઈ નહિ.

જ્યારથી આ દ્વીપસમુદાયમાં અમેરિકાની મહાન સત્તા સ્થાપન થઈ ત્યારથી એવો નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો કે—(૧) સર્વ સાધારણુ-અમરત-પ્રજામાં મોટા વિજ્ઞાતરથી અને ઉદારતાથી કેળવણીનો પ્રચાર કરવો, (૨) આ દ્વીપના નિવાસીઓને કળાકુશળતા અને લિંગભિન્ન ઉદ્યોગોની ઉચ્ચ કેળવણી આપવી, (૩) આ દ્વીપના નિવાસીઓમાંથીજ જેમ અને તેમ જલદીથી પ્રભાવોત્પાદક અને યોગ્ય શિક્ષકો ઉત્પન્ન કરવા કે જેથી શિક્ષણ કાર્ય અત્યંત શીઘ્રતા અને સરળતાથી ચાલે.

આ ત્રણ મહાન તત્વોના આધાર પર ત્યાં શિક્ષણપ્રચાર માટે પુરેપુરો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો, જેનું ફળ ત્યાંના વતનીઓ આજે પૂર્ણ આનંદથી આપી રહ્યા છે.

હવે એ તત્વોના પ્રયોગનું વર્ણન કરેલું હોઈ નીચે લખવામાં આવ્યું છે.

(૧) સામાન્ય શિક્ષણનો પ્રચાર.

પ્રાથમિક શિક્ષણ અગીયાર વર્ષમાં પુરું થાય છે. તેના ત્રણ વિભાગ છે:—પ્રારંભના ચાર વર્ષ, પ્રાથમિકમાં ત્રણ અને ઉચ્ચમાં ચાર વર્ષ લાગે છે. આ ત્રણ વિભાગમાં લેખન, વાચન, વ્યાકરણ, ભાષા સંબંધી જ્ઞાન, ગણિત, ભૂગોળ, આરોગ્યવિદ્યા ઇત્યાદિ વિષયોના તથા માથે સાથે ઉદ્યોગ-ધંધાનું પણ શિક્ષણ આપીને આપવામાં આવે છે. ખાસ વિશેષના તો એ છે, કે ત્યાં જે જે સ્થાનમાં જે જે વસ્તુઓ ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા જે વસ્તુ થોડા ખર્ચે મળવાનો મંભવ રહે છે, તે તે સ્થાનમાં તે તે વસ્તુથી વાસ્તવિક પદાર્થો વગેરે બનાવવાનું અધિકતાથી શિક્ષણ આપવામાં આવે છે.

પ્રારંભના વિભાગના ચાર વર્ષમાં શિક્ષણનો ક્રમ મંહેપમાં નીચે મુજબ છે.

પહેલું વર્ષ:—પ્રત્યેક વિદ્યાર્થીને હસ્તકળા (Manufacture) અને ઉદ્યોગધંધા (Industry) એ બેમાંથી કોઈ પણ એક વિષય અવશ્ય લેવો પડે છે. આ વર્ષમાં મોટી મોટી અને ઉપયોગી ચીજો જે-વોઈ—સાદરડીઓ, શુણીઆ, પંખા, ટોઢરી, પુરતકો ભરવાના દરતર વગેરે બનાવવાનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે.

બીજું વર્ષ:—હાથથી કપડું વણવું તથા બગીચાનું કામ આ વર્ષમાં શીખવવામાં આવે છે; વળી તે ઉપરાંત એની માથે નીચેના વિષયો-માંથી કોઈ પણ એક વિષય લેવો પડે છે.

(૧) લાકડા પર કામ કરવું (૨) ચીકણી માટીની ચીજો બનાવવી; (૩) સાદા નમુના પર ગોટા કિનારીનું કામ કરવું. (બાળાઓ માટે.)

ત્રીજું વર્ષ:—આ વર્ષમાં નીચેના વિષયોમાંથી કોઈ પણ એ અવશ્ય લેવા પડે છે.

(૧) હાથથી કપડાં વણવાં, (૨) ટોઢરી બનાવવી, (૩) બાગ સંબંધી કામ, (૪) લાકડાનું કામ, (૫) વાસનું કામ, (૬) મંચાથી કપડાં સીવવાં, (૭) માટીની ચીજો બનાવવી, (૮) સિલાઈનું કામ.

આ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી એવા કામની આશા રાખવામાં આવે છે કે તેઓ પોતાની નિપુણતાથી ઉપયોગી અને શિક્ષતાથી વેચાણુ સમ્ર શકે એવી ચીજો તૈયાર કરી શકે.

ચોથું વર્ષ:-આ વર્ષમાં ઉપર લખેલા વિષયો ઉપરાંત નીચેનાં વિષયો જોડવામાં આવે છે.

(૧) ગૃહકાર્ય, (૨) આરોગ્યરક્ષા તથા સ્વાસ્થ્ય, (૩) ભરતકામ, (૪) જરીકામ. આ વર્ષમાં પ્રારંભિક વિભાગનું શિક્ષણ પુરું થાય છે. આટલા અભ્યાસથી વિદ્યાર્થીઓમાં સ્વતંત્ર રીતથી કાર્પ વણુ ધંધાનું કામ કરવાની શક્તિ સાતી રીતે આવી જાય છે.

પ્રાથમિક વિભાગની ચાર વર્ષની શિક્ષા પુરી થતાં વિદ્યાર્થીઓ માટે હવે બીજા બે વર્ષના પ્રવેશ છે. આદ્યે તે પ્રાથમિક વિભાગનું શિક્ષણ લે, અથવા 'ફિલિપાઇન સ્ટેટ ઓફ આર્ટ્સ એન્ડ ટ્રેડ્સ' માં કળાક્રમણતાનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે.

પ્રાથમિક વયનાં શિક્ષણના ૭ ભાગ છે. (૧) સામાન્ય શિક્ષણ: આમાં ઇતિહાસ, ભૂગોળ, સંગીતવિદ્યા અને શરીરશાસ્ત્રનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે; (૨) શિક્ષકનું કામ; (૩) ખેતીવાડીનું કામ-આમાં વન-રક્ષા સ્ત્રી અને ખાદ્યાની સર્વ ઉપયોગી બાજતોનો સમાવેશ થાય છે; (૪) વ્યાપાર શિક્ષણ (Trade)-આમાં દુકાનદારોનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. (૫) ગૃહકાર્ય-આમાં સ્કોર્પ, સીરુવુ ચુંથવુ, કપડાં વણવાં, સહા-ચાર, આનંદપ્રદા, સ્વચ્છતા આદિનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે; (૬) બિઝનેસ (Business)-આમાં ટાર્ગેટિંગ અને જમાખર્ચનાં દિમાખ રાખવાનું વજેરે શીખડાવવામાં આવે છે.

ઉપરના અભ્યાસક્રમની સાથે રાજ્યપ્રગંથ અને ચિત્રકળાનું શિક્ષણ પણ જોડવામાં આવે છે.

(અપૂર્ણ.)

વિદ્યાર્થીઆરોગ્ય.

(લેખક. ડૉ. સુમન મહેતા. સેનિટરી કમિશનર, વડોદરા રાજ્ય.)

શિક્ષકો તથા ટ્રેનિંગ કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓને આપેલાં ભાષણોનો સાર.

અંગત સ્વચ્છતા વિષે.

દરેક નિશાળમાં વિદ્યાર્થીઓ સ્વચ્છ રહે છે કે નહિ તે બાબતની તપાસ અને દેખરેખ નિશાળના શિક્ષક (પુરુષ અથવા સ્ત્રી) ને માફ નાખવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓ નિશાળમાં આવે કે તરત આ વિષેની તપાસ કરવી, અને દર્દી પણ પ્રકારની ગંદકી જોવામાં આવે તો તેને દૂર કરવાની પગલાં લેવાં.

પૂના શહેરની અંદર “નૂતન વિદ્યાલય” નામની એક મંસ્થા ‘દક્ષિણ દેશવણી મંડળ’ તરફથી ચલાવવામાં આવે છે. એ મંસ્થામાં જે સ્વચ્છતા વિષેના વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે, તે બાણગાથી ખાતો થશે કે થોડી મહેનત અને અક્રમ વપરાયથી દરેક નિશાળમાં ચોખવટ વધારી લાગવી જાય. દક્ષિણનો મુલક આપણા કરતાં ગરીબ છે, તે ત્યાં પૈસાની હાડમારી આપણા દેસ કરતાં વધારે છે. માત્ર પૈસા હોય તો જ સ્વચ્છતાનું કામ થઈ શકે એ નાન્યતા બુલખરેની છે; તેમ જાં એનું પશુબંદેલુ જોઈએ કે અમુક બાબતોમાં મરકાર અથવા ખાતા તરફથી સમજડો મળે નહિં તો શિક્ષકોને મુશ્કેલી બ્રહ્મા નહે; પણ બધી જાનનો એવી છે કે જેમાં થોડે ખર્ચે કામ કરી શકાય છે દરેકે દરેક ઊકારને સાફસુદ કરવાનું કામ એક શિક્ષકની-થઈ શકે નહિ જે પ્રવલ્ન આપણે કરવાનો છે તે વિદ્યાર્થીઓની અંદરજ એવી જાતની પ્રેરણા લાગાનો કે પોતપોતાની મેજ સ્વચ્છતાની બાબતમાં લક્ષ આપતા થાય.

નૂતન વિદ્યાલયમાં એક શિક્ષક નિશાળના દરવાજા આગળ બેઠે છે અને ઊકારો અંદર આવતાં જાય તેની તપાસ કરે છે. કપડાં ગંદાં હોય કે કાટલાં હોય, આંખ દુખાય આવેલી હોય, નાક મળતું હોય, વાળ અચ્ચ-વસ્થિત હોય તો તરત તેના ઉપાયો લેવામાં આવે છે. પામે ટેમ્બર ઉપર ચોખ્ખાં ચીંચરાના કકડા ચૂસવામાં આવેલા હોય છે, નાક મળતું હોય તો

ચોખ્ખા કકડાથી સાફ કરીને ઉઘળતા પાણીમાં તે કકડો નાખી દેવામાં આવે છે. આંખ પણ સાફ કરી જરૂર પડે તો તેમાં ટીપા નાખવામાં આવે છે. કપડાં ઢાંઢાં હોય તો તેને સીવવા માટે મોય દોરો રાખેલો હોય છે, તેનાથી છોકરાંઓ પોતાની મેજેજ શિક્ષકની દેખરેખ નીચે સીવી લે છે.

આવી બધવટ્યા રાખવાને ક્ષીધે પરિણામ એવું આવેલું છે કે દરેક શિક્ષક તથા વિદ્યાર્થી ચોખ્ખા રહેવાની તત્પરતા બતાવે છે, અને રોગ અથવા ગંદવાડ માટે કેવી ભલતના ધલાવે લેતા તે સમજે છે.

આપણી નિરાણોની અંદર પણ નાના પાયા ઉપર આવી ગોઠવણ ચાલુ એવું આપણે જુઠ્ઠીએ છીએ, અને જો મુસ્કેલી નડશે તો તે બાળતની અર્થાં થયાને ક્ષીધે તેમને દૂર કરવાનાં પગલાં પણ લેવામાં આવશે અંગત સ્વચ્છતામાં નીચેની માત્ર બાળત ઉપર ધ્યાન આપવાની જરૂર છે,

(૧) ચામડીની સ્વચ્છતા:—દેહલાએક તાલુકાઓમાં મોટી ઉંમરનાં માણસો તેમજ છોકરાંને રોજ નહાવાની રેવ રોતી નથી. દેહલેક ટૂંકાણે પંદર પંદર દિવસ સુધી નહાતાં નથી એવું માલમ પડ્યું છે એકનાં એક ગંદાં કપડાં પરસેવાથી ચીકણાં થએલાં પહેરેલાં જોવામાં આવે છે. અંદર ઘોળા જૂ પડેલી હોય છે. આ ગંદાં દેવેના વખતમાં ખિલકુલ નાણુક કરતી જોઈએ. નિરાણની અંદર છોકરાં આવે ત્યારે તેમનાં હાથ, મો બરાબર ચોખ્ખાં હોવાં જોઈએ, અને કલાસમાં સિંદુરે ઘોડે ઘોડે દિવસે પૂછપરછ કરીને જાણી લેવું જોઈએ કે છોકરાં દેહલે દિવસે નહાય છે અને નહાવા વિષે ગિખામણુ આપવી, અને તે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓ વર્તે છે કે નહિ તે પણ જોતા રહેવું. ચામડીના રોગોને માટે દવા મેળવવી જોઈએ. ચામડીના ચોપા રોગો વિષે વર્ણન પાછળથી કરવામાં આવશે.

(૨) વાળ:—છોકરાઓ તેમજ છોકરીઓના વાળ તરફ લક્ષ આપવું જોઈએ કે, તે જાખર બધરિયત રહે. આપણા દેશમાં વાળમાં કોઈ કોઈ વખત તેજ નાખવાની જરૂર છે, તે બાળતની સગજૂત પણ આપવી. ખાસ કરીને છોકરીઓના વાળ હોડેલા હોવા જોઈએ. તેને માટે કેટલીક નિરાણોમાં કમંડાંઓ તથા આરસી રાખવામાં આવે છે. આવી નાની ચીજોને માટે કેળવણી પ્રત્યે સદાનુશ્રુતિ ધરાવનારા પ્રમુખન તરફથી મદદ મેળવવી પડશે.

(૩) કપડાં:—આપણા ગરીબ દેશમાં આ સવાલો ધણો મુશ્કેલ છે. કપડાં ફાટેલાં ના હોય, તેમજ ગંદાં ના હોય, એટલુંજ આપણે કરી શકીએ. પૂતાની નિશાળમાં દરેક છોકરાના કાટ ઉપર બટન છે કે નહિ તે જોવામાં આવે છે, અને બટન ન હોય તો દોરાનાં બટન સીવડાવવામાં આવે છે. સવાલ શોલાનો નથી, પણ છોકરાને વ્યવસ્થિત રહેવાની ટેવ પડે, અથવા અવ્યવસ્થિતપણું દૂર કરવાની શક્તિ આવે, માટે આવી ગોઠવણ કરવાની જરૂર છે.

(૪) નાક:—ચરદીને લીધે છોકરાંનાં નાક ગળે છે તેમાંથી ચેપી પદાર્થ નિકળે છે અને દેખીતી રીતે તેમાં ગંદવાડ પણ છે. તેથી છોકરાઓ, પોતાનાં નાક સાફ રાખતાં શીખે એ ઇચ્છવાજોઈ છે.

(૫) આંખ:—છોકરાંઓ દુઃખતી આંખે અથવા થોડી ગએલી આંખે નિશાળે આવે તો તેના સમાગમમાં આવતાં ખીલ્લું છોકરાંને તે રોગ લાગુ પડે છે. જો બરાબર તપાસ કરવામાં આવે તો ઘણાં છોકરાંની આંખ થોડી બગડેલી ગાલમ પડશે માટે તેના ઇલાજ કરવાનું છોકરાંઓને શીખવવું.

(૬) કાન:—તેનાં છોકરાંઓના કાન પાકે છે અને તેમાંથી પર અથવા રસી નીકળે છે. એ પણ ચેપી રોગ છે અને છોકરાં કાનમાં પેન, પેન્સલ નાખે તો તેની મારફત આ રોગનો ફેલાવો થઈ શકે છે. આ દરદની દરકાર કરવામાં આવતી નથી તેને લીધે રોગ વધી પડે છે, અને ઘણા માણસોને એક કે બે કાનમાં થોડી ખોડ રહી જાય છે એટલે સાલગવામાં મુશ્કેલી પડે છે. આ દરદ માટે પણ ચોખ્ખાઈ રાખવાની જરૂર છે.

(૭) દાંત:—આપણા દેશમાં દાંત સાફ કરવાનું હમેશાં શીખવવામાં આવે છે અને જુના જમાનામાં આખી પ્રજાતા દાંત સારા હતા એમ માનવાને કારણે છે, પણ હાલનાં બોરાકને લીધે કે ખરાબ ટેવને લીધે દાંત બગડે છે. અમેરિકા જેવા દેશમાં દાંત સાફ કરવાની ડૂલ દરાવવામાં આવે છે કે જેથી સાફ કરવાની ક્રિયા બરાબર શીખવાય. સ્વિસ્રાએ દાંત સાફ છે કે કેમ તેની તપાસ રાખતી અને ગંદા દાંતવાળાં છોકરાંઓને દાંત છરાવીને અથવા ખીજી રીતે સલાહ આપીને દાંત સાફ કરાવવા.

ઉપર લખેલા વિષય ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓને ફેટલીક સારી ટેવો પાડવાની જરૂર છે.

(૧) છોકરાંઓને સીધા દટાર બેસવાની તથા ઉભાં રહેવાની ટેવ પાડવી અને ખુદા ચર્ચને બેસે અથવા ઉભાં રહે ત્યારે ટોકવા.

(૨) છોકરાંઓને ઉંડા શ્વાસ લેતાં શીખવવું જોઈએ, ઉંડા શ્વાસ લેવા અને બહાર કઢાડના એ દરેક છોકરાને આવડવું નથી તેથી તે શીખવવાને માસ્તરે પોતે કરી બતાવવું પડશે એટલું જ નહિ પણ દરેક છોકરો કરી શકે છે કે નહિ તે તપાસી લેવું.

(૩) છોકરાંઓને જોરથી બોલતાં ને ગાતા શીખવવું. જો છોકરાં જોરથી ઘટો કઢાડી શકે નહિ તો તેમની જાગી ડોકરને જતાવવાની જરૂર છે એમ માનવું.

(૪) છોકરાંઓએ નાકથીજ શ્વાસ લેવો જોઈએ, અને મોં ઉધાડું રાખી શ્વાસ નેતા હોય તો અટકાવવાં અને તેડાં ડોકરાંના માથાપને આળાતતી આવશેતી રાખવાનું કહવું. ધરમાં પણ ઉવડું મોં રાખ્યાં છોકરાં સૂતાં હોય તો મોં મધ્ય કરી દેવું જોઈએ. શરૂઆતમાં આવી ખરાબ ટેવ પડતી અટકાવી શકાશે.

(૫) મોંનાં પેન્ડિસન, પેા, આગળાં અને તપ ધરે નહીં એવી ટેવ પાડવી.

૨. નિશાળમાં ચેપી રોગ.

વિદ્યાર્થીજીવનમાં જે રોગો નિશાળ મારફત ફેલાય છે તેના બે પ્રકાર કરી શકાય.—

૧. સ્થાનિક રોગો જેવા કે

૧. દુખની આખ
૨. આમડીના ગાગ, ખસ,
નાદર નગેરે

૦

૨. ચેપી તાવના રોગો જેવા કે.

૧. મળીઆ
૨. ઝોરી
૩. અજપડા
૪. અગસુર્ણા અથવા માનપયોરો.
૫. ઉટાંગિઉ અથવા મોટી ઉધરસ
૬. શપરોગ

દ્રાઈ પણ વિદ્યાર્થીને એવી રોગ લાગુ પડે કે તરત પારખીને તેને દૂર કરેલો એ શિક્ષકનું કર્તવ્ય છે અને જો તેમ વહેલી પારખ થાય તેમ એપનો ફેલાવો ઓછો થશે. આપણે ત્યાં કેળવણી ફરજિયાત છે, તેથી નિશાળની અદર આવતાં છોકરાં નિશાળ મારફત દુઃખા થાય નહિ, એ જોવાની આપણી ફરજ છે.

એવી રોગથી પિડાતાં છોકરાં અથવા તેજ પ્રમાણે રહેતાં તેમના સંસર્ભમાં આવેલાં છોકરાં ક્યાંસમાં આવીને એમ, તો ખીજાં છોકરાંઓને તે રોગ લાગુ પડે, અને વખરે છત્રને પણ લાગી આવે સ્થાનિક રોગો પારખવા અધરા નથી માત્ર ઘણા સત્ત્રો તેને અમલ આપતા નથી. આખી દુઃખવા આવે છે ત્યારે નેમાણા પાણી અથવા કાનિકલ છે અને તેનથી એપ ફેલાય છે. સામાન્ય લોકો દુઃખવા આવેલી બાળને ગણ્યારતા નથી. જાણે કુદરતી ક્રમમાં આવી જતું નામ એમ ગણે કે તે ખોટું છે.

ખસ વગેરે રોગો પણ નિશાળ મારફત ફેલાય છે, પણ જો તે બાળત દરકાર લવામાં આવે તો તે રોગ નિશાળોમાંથી નાશ પામી શકાય.

એવી તાત્કાલ રોગ પણ અગત્યના છે અને તેનું નિવારણ માટે તરત અને મખત દલાજ ના લેવામાં આવે તો લવકર પરિણામ આવતા નો મલાવ રહે છે. તેમ તેમને પાંખવાની ગતિ પણ નીચીની દબીકત ખ્યાનમાં રાખી હશે તો ગમે તે સાધારણ શુદ્ધિના માણુન પારખી શકશે.

એવી રોગના બાળતમાં એક દબીકત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જોઈ છે. રોગની પરીક્ષામાં બુનવાને લોધે સાધારણ નાન નરે એવી રોગ ધારીને દ્રાઈ વિદ્યાર્થીને છુટો કર્યો હશે તો નાદક ગણવાન સિવાય બીજું નુકસાન થતું નથી પણ બેદરકારીથી કે ઇશ્વરેજીની આગસરી એવી દર્દીને દૂર નહીં કર્યો હોય તો તેના મમાગમમાં તરત જોડા વિદ્યાર્થીને નુકસાન થશે, માટે હમેશ મલાળીને કામ કરવું પણ નિષ્કર્ષગ્રાં તો થવી જોઈએજ ના.

ઉપર બતાવેલા છ એવી તાવમાંથી ત્રણ રોગ ગળીઆ, ઓરી અને અજમા મલા મળતા આવે છે, માટે તેનો વિચાર સાથે કરી શકાય.

ખળીઆ:—શરૂઆતમાં સખત તાવ અને કમરમાં સખત દુઃખાવો થાય છે, ઘણુંખરું ઉલટી પછુ થાય છે, પછી બે ત્રણ દિવસમાં દાણા ઊઠે છે. પહેલાં મોં ઉપર પછી આખા શરીર ઉપર દાણા મોટા હોય છે અને દબાવ્યા હોય તો કડક જોળી જેવા લાગે છે, પછી તેમાં પાણી ચર્ષી શકે તે પડે થાય છે.

ઝોરી:—શરૂઆતમાં તાવ આવે છે, કવચિત ઉલટી થાય છે; કમર ફાટતી નથી, આંખનાં પોપડાં, નાક અને ગળામાં સોજો થાય છે, આંખ ને નાકમાંથી પાણી બહે છે ને ઉધરસ આવે છે. ચાર દિવસ પછી દાણા ઊઠે છે. શરૂઆતમાં છાંટા જેવા લાગે છે, પહેલાં મોં, ગરદન અને હાથ ઉપર; બે દિવસમાં વધે છે, અને પગ ઉપર થાય છે એટલામાં ઉપરના મરી જાય છે.

અંછળાડા:—તાવ થોડો આવે છે દાણા ખલા, ગરદન અને છાતી ઉપર પહેલાં થાય છે, પછી મોં ઉપર નીકળે છે તેમ સુકાતા જાય છે.

ગળસૂણા કે ગાલપથોરાં:—ધરોળ ચેપી રોગ છે. તાવ સાથે કાનની નીચેનો ગાલ અને હડપથી નીચેનો લાગ મૂંછ આવે છે; ગળવાની મુશ્કેલી પડે છે; તાવ આંખ પછી સોજો એટ બે દિવસમાં આવે છે. તે ચાર દિવસ સુધી વધ્યા કરે છે અને પછી તરમ પડે છે.

ઉઠાંટીઉ:—થોડો તાવ અને ખાંસથી શરૂઆત થાય છે. ત્રણથી સાત દિવસ પછી હૂપ અથવા ઉધરસ કુટડીઆ ચર્ષી જાય છે. આ રોગ ધણે ચેપી છે અને છ અઠવાડીઆથી છ મહિના લગી ચાલુ રહે છે.

ફાથરોગ:—ધણે ચેપી છે. તેથી તેનાથી ચેતવાની જરૂર છે વિદ્યાર્થી કરતાં રિક્કોમાં વધારે ગંભીરતાની જરૂર છે, કારણ કે જુનાન ઉમરનો રોગ છે. આ રોગમાં લાંબા વખતથી ઝીણો તાવ, અને ખાંસી જેવામાં આવે છે અને શરીર ગળાય છે. આવા ચિહ્ન જેવામાં આવે તો ડોક્ટર પાસે તપાસ કરાવવાની આવશ્યકતા છે.

ચેપનાં જંતુ લાગુ પડે સારથી તે રોગનાં ચિહ્ન જણાવવાની શરૂઆત થાય તેને સેવણના દિવસ કહે છે. ચેપી માણસના સમાગમમાં આવેલા

માણસોને કેટલા દિવસ છુટા રાખવા તે બીજા કોલમમાં બતાવ્યું છે. ત્રીજા કોલમમાં એવી રોગથી પિડાતા દર્દીને કેટલા દિવસ અલગ રાખવો તે બતાવ્યું છે.

રોગનું નામ.	સેવણના દિવસ	સસર્ગીને છુટા રાખવા	એપની મુદત.
બળીઆ.	આશરે ૧૨ દિવસ.	૧૬ દિવસ.	ચામડી તદ્દન સાફ થાય ત્યાં સુધી એટલે રોગ મટી ગયા પછી ત્રણ ચાર અઠવાડીયાં.
ઝોરી.	૧૦ દિવસ.	૧૬ "	દાણા સૂકાયા પછી એ અઠવાડીયાં
અછબડા.	૧૪ દિવસ.	૨૦ "	માથાની અને બીજી ચામડી સાફ થાય ત્યાં સુધી.
ગળસુણી.	૨૧ "	૨૪ "	મોઝો ઉતરે પછી ત્રણ અઠવાડીયાં.
ઉટાંદીઉં.	૧૪ "	૨૧ "	દુધ બંધ થયા પછી ત્રણ અઠવાડીયાં.
ક્ષય રોગ.	જણાય નથી.	જણાય નથી.	રોગ હોય ત્યાં સુધી.

૬. તિશાળમાં આરોગ્ય.

વિદ્યાર્થીઓની અંગત સ્વચ્છતા અને એવી ગેગો વિશે કહેવામાં આવ્યું છે તે ઉપરાંત કેટલીક બાબતો એવી છે કે તેમનું આરોગ્ય સાચવવા માટે તે ઉપર લક્ષ રાખવું જોઈએ; અને અનારોગ્ય સ્થિતિ દૂર કરવા માટે ખનતો પ્રયત્ન થવો જોઈએ.

(૧) દરેક કલાસમાં જોઈતા પ્રમાણમાં સ્વચ્છ હવા આવવી જોઈએ. આપણા દેશમાં બારી બારણાં ખુલ્લા રાખી શકાય છે, તે છતાં આ બાબતની કાળજી રાખવાની જરૂર છે. અને દરેક ઓરડાની હવા બહિષ્કાર અથવા ગંધવાળી થાય નહિ તેના ઉપર લક્ષ રાખવું જોઈએ.

સાધારણ રીતે દરેક વિદ્યાર્થીનીક પંદર ચોરસ પુટ જગા ને ૨૦૦ પનપુટ દવાની જગા રાખવી જોઈએ.

જેમ છોકરાં નાનાં તેમ ચોખ્ખી દવાની વધારે આવશ્યકતા છે.

(૨) દરેક ચોરસમાં સાફ અજવાળું આવવું જોઈએ. છાત્રાનાં મકાનોમાં નિશાળો ખેસે છે ત્યાં અધાઈ હોય છે; અને વિદ્યાર્થીની આખને વાંચતી વખતે થ્રમ પડે તેથી ફુંડી નજર ચલાવે સભવ રહે છે, માટે આ બાબત ખાસ લક્ષ આપવું.

(૩) અજવાળું કઈ દિશામાંથી આવવું જોઈએ એ પણ અગત્યનો સવાલ છે. બનતા સુધી વિદ્યાર્થીની પછવાડેથી અથવા ડાબી બાજુથી આવે તે સાફ જણાય છે. સામેથી આવતું અજવાળું આંખને ત્રાસ આપે છે, અને જમણા હાથ તરફથી આવતું હોય તો લખતી વખતે તેને પડખો કાઢી ઉપર પડે છે. જે બારી બારણાં સારી રીતે બંધાઈ રાખેલા હશે તો આ બાબત મુશ્કેલી નહીં નહિ. શિયાળાના દિવસમાં બારી બારણાં બંધ કરવાની ઇચ્છા થાય તે વખતે દવા અજવાળા તરફ ધ્યાન આપવું જોઈએ.

(૪) છાત્ર પાટીકે:—પાટીઆ ઉપર કાળો રંગ હોવો જોઈએ અને તે એવી રીતે ગોઠવવું કે તેના ઉપર લખેલા અક્ષરો ખરાબર વાંચી શકાય. પાટીઆ ઉપર ધણું અજવાળું આવતું હોય તો તેના અળકાટથી વાંચવું અઘરું પડે.

(૫) વર્ગમાં શિક્ષકને ખેસવા માટે ઉંચી એકક (એટલે કે) કરવાથી કચરો ભરાઈ રહે છે અને દરવા ફરવામાં દરકત કરે છે.

(૬) છોકરાને ખેસવા માટે જો પાટલીઓ રાખવામાં આવી હોય તો તે ખરાબર સારી હોવી જોઈએ અને લખવા માટે ડેસ્ક, રાખ્યાં હોય તો તે છોકરીઓની ઉંચાઈના પ્રમાણમાં જ હોવા જોઈએ. જ્યાં આવી સવરો ના હોય ત્યાં એટલું જોવું જોઈએ કે જેનવાળી જગામાં છોકરાને ખેસાડવામાં આવે નહિ.

(૭) દરેક નિશાળમાં છોકરાંઓને હાથ, મોં ધોવા માટે પાણી અને ડવાલ તેમજ પીવાના પાણી માટે અવરથા ચોખવટ ભરેલી કરવી જોઈએ.

ધણી નિશાળામાં પાણીના ઓગડામાં ગંદવાડ નોવામાં આવેછે તે થવા દેવી નહિં, તથા તેમાંની મોરીઓને પિશાબખાનાં તરફ વાપરવી નહિ. દરેક નિશાળામાં જાનરૂતી ને પિશાબખાનાની સગવડ દેવી જોઈએ.

(૮) નિશાળાની ઝાડઝુડ અને સ્વચ્છતા બનતાં સુધી સાંજે નિશાળ છુટ્યા પછી યાત્રા તો સાર. વર્ષની શરૂઆત પહેલાં યાત્રા તે નુકસાનકારક છે, કારણ કે હવામાં રજકણો ઉડ્યાં કરે છે. બારી બારણાં પણ યોગ્ય ક્ષણ પહેલાં ઉઘાડી દેવાં જોઈએ.

(૯) ચોપડીના ટાઇપ આખને ત્રાસ આપે એવા કીણા હોવા જોઈએ નહિ. તેમજ કાગળ પણ ખરબચડા અથવા ધણા ચળકતા હોવા જોઈએ નહિ. અર્થાત આશુ સહેલાઈથી વાંચી શકાય એવી રીતે છપાવવા જોઈએ.

(૧૦) દરેક નિશાળાની આસપાસ છોકરાંને રમત કરવા માટે તેમજ ક્રીડા માટે ખુલ્લી જગ્યા એટલે કે કંપાઉન્ડ હોવું જોઈએ. હાલમાં રોય નહિ તો ચોડા વખતમાં થઈ શકે એવી યોજના કરવી. ખર્ચ કાંઈ થાય નહિ તો પ્રભાતે કેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો.

(૧૧) શાળાના વખતમાં ખુલ્લી હવામાં રમી ચકાવ તેટલા માટે દરેક ગ્રામ બહાર ખુલ્લું મેદાન રમવા માટે હોવું જોઈએ, જ્યાં નિશાળાઓ તેમજ ખીજા જુવાનીઓ રમતો રમી શકે.

(૧૨) છોકરાંને ઠસરત કરાવીને શરીર કેળવવાનું છે તે દરેક શિક્ષકે ધ્યાનમાં રાખવું જ્ઞાન વગેરેનો ઉપયોગ કરવા માટે મજબુત ગરીરીની જરૂર છે એ બાબત લોકોના મનમાં કસાવવી. શારીરિક કેળવણી મિત્રાત્મક માનસિક કેળવણી પ્રબળ નુકસાનકારક છે એમની પ્રબળ સાગ મજબુત શરીર અને કસાયલાં અવયવો તરફ દર્ષ ને માનવસિધી જેની હતી તે પ્રમાણે આપણા દેશમાં પણ થવું જોઈએ.

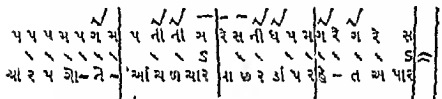
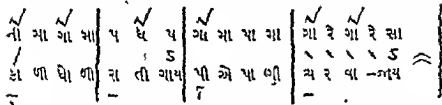

સંગીત.

(લેખક:—રા. બાપાલાલ એ. દવે સંગીતશિક્ષક, પ્રે. રા. રૂ. ડા.)

બાળયોથી.

રાગ બીમપલાસ તાલ ત્રિતાલ. મધ્યકાલ. માત્રા ૧૬.

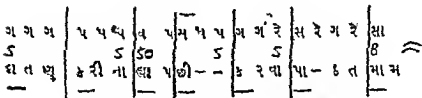
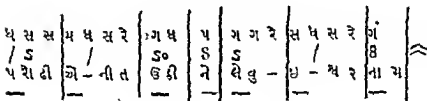
નોટ—તમામ ચોપાઈ હિપરની ૮મ મુજબ ગાવી.

વિરોધ;—ઉધોરે હંદની કવિતા આ ૮મ મુજબ ગાઈ શકાશે.

પહેલી ચોપડી

પાઠ ૪

રાગ બીમપલાસ-તાલ એકતાલ-માત્રા ૪

નોટ—પદાદોદરા હિપરની ૮મ મુજબ ગાવા.

માત્ર સાધારણ સધુ ચુરુમાં ફેરફાર હોય તો કરી લેવો.

અંગ્રેજી તારીખ ઉપરથી વાર કાઢવો.

(લેખક:-મિ. મ. ના. લાટ. કટોલીકર હે. મા. ઉંબરગામ જી. યાણા.)

ખજાળવિદ્યાનો અભ્યાસ ગણિતશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ અને ક્ષલ્પયોતિષની દૃષ્ટિએ એમ બન્ને બાબતથી પ્રજાએ ક્યોં છે; તેમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમની પ્રજાએ વિશ્વગોલકના આકારી પદાર્થો વિશે આજસુધીમાં આશ્ચર્યકારક શોધખોળ કરી છે, અને પ્રત્યક્ષપ્રમાણ ન હોવાથી લગભગ પડતું મુકાએકું ક્ષલ્પયોતિષ વિજ્ઞાનના ગ્રાજવામાં મુખ્ય ત્યાંસુધી ફક્ત ગણિતશાસ્ત્રની દૃષ્ટિથી વિશ્વગોલકના અભ્યાસમાં બન્ને પ્રજાએ અદ્ભુત બુદ્ધિબળ વાપર્યું છે એમ કહ્યા શિવાય આવે એમ નથી. કાળગણનાપદ્ધતિ પાત્રાત્ર્ય પ્રજામાં પ્રખ્યાત રોમયુગમે દાખલ કરી તે વાતને અદીદ્ગત વર્ષ થઈ ગયા છે. અને તેમાંની જૂન ન્યૂમા પોન્પીલીઅસે, બુવાઅસ સીઝરે, ઓગસ્ટમ બાદ-શાહે અને હેરટે પોપ તેરમા ગ્રેગરીએ સુધારી છે. સૂર્યની દેખાતી ગતિ પ્રમાણે ખરૂં વર્ષ ૩૬૫ દિ. ૫ ક ૪૮ મિ. ૪૬^૪/_{૧૦૦} સે. નું હોવાથી. ઇ. સ. ૧૫૮૨ માં ગ્રેગરીએ બધી નાની મોટી જૂન સુધારી ત્યાં સુધીમાં કાળગણનાપદ્ધતિમાં ૧૦ દિવસની જૂલ આવી હતી, અને માર્ચની ૨૧ મીએ સૂર્ય વિષુવવિંદુપર આવવાને બદલે ૧૧ મી માર્ચે આવવા લાગ્યો હતો. આથી ગ્રેગરીએ એવો ઠરાવ કર્યો, કે ઇ. સ. ૧૫૮૨ ના ઓક્ટોબરની ૫મી તારીખનેજ પદરમી ગણી. એવે વર્ષે લીપ વર્ષ ગણાય છે, પણ મેકાના વર્ષમાં ન ગણવું. પણ દર એવે સેંટે લીપ વર્ષ ગણવું; અને વળી દર ૪૦૦૦ સૈકાનું લીપ વર્ષ ન ગણવું વગેરે.

રામન કેથોલિક ધર્મ માનનારાઓનો આ સુધારો ગ્રેટેસ્ટન્ટ મતના દેશોએ ૧૭૦ વર્ષ પછી કબુલ કર્યો, અને ઇ. સ. ૧૭૫૨ ના સપ્ટેમ્બરની ૩ જી તારીખને બદલે ૧૪ મી ગણી અગ્રીઆર દિવસ અસ્તિત્વમાંથી કાઢી દર્શા. ત્યાર પછી આજના સ્વરૂપમાં પૃથ્વીપર ઇ. સ. ના તારીખ વારતી પદ્ધતિ નિયમિત છે. ઇ. સ. ૧ થી અનંતકાલ પર્વત અમુક દિવસે કયો વાર આવશે એ કાઢવાની રીત શિક્ષકોને ઉપયોગી થાય એવી આગાથી નાચે આપવામાં આવે છે, અને અંકગણિતની ખીજ રીતોના બેવીજ એ અમતકારી રીતનું પણ કારણ અણિતશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણેજ હોવાથી તે શોધી કાઢવાનું ઉદ્યોગી શિક્ષકને સહેલું પડે માટે કાળગણનાપદ્ધતિનો

હુંકા ઇતિહાસ ઉપર આપી એટલી વિનંતી કરી રાંધે એ ઇતિહાસ પાછલાં શાળાપત્રોમાંથી વાંચવા કૃપા કરવી, જેમકે નીચેની રીતનાં કારણનું મૂળ એ ઇતિહાસમાં છે. પોતાનું શિક્ષણ સમિક કરવા ઉદ્યોગી શિક્ષક એનું કારણ શોધી અમલમાં મુકશે અને પ્રમિદ્ધ કરશે.

મૂલ સુધાગ્વાને અનુક્રમમાંથી ૧૧ દિવસ ઉઘાડી દેવામાં આવેલા છે તેથી વાર શોધી ઠાઠવાનાં ગીતને એ નિયમ લાગુ કરવા પડે છે. (૧) તા. ૧-૧-૧ થી તા. ૨-૬-૧૭૫૨ સુધીનો (એને પૂર્વકાળ કહીશું) (૨) અને તા. ૩-૬-૧૭૫૨ અથવા તા. ૧૪-૬-૧૭૫૨ (એ બન્ને એકજ છે) થી અનંતકાલ સુધીનો. (એને ઉત્તર કાલ કહીશું).

અ.—(પૂર્વ અથવા પ્રાચીન કાળ માટે) :—ઈસવનમાંથી એક કમી કરવો, એ મખ્યાના સતકને ૬ વડે ગુણવા તેમાં શનિવાર (સતક સિવાયની) મખ્યાની ૧૩ ગણાઈમાંના ફક્ત પૂર્ણિક ઉમેરવા, તેમાં ઇસવનની ઇષ્ટ તારીખ સુધીના દિવસની સંખ્યા ઉમેરી સરવાળાને ૭ વડે ભાગવો, ૦ વધે તો શુક્રવાર, ૧ વધે તો શનિવાર વગેરે.

વ (ઉત્તર અથવા અર્વાચીન કાળ માટે) :—ઈસવનમાંથી ૧ કમી કરવો, એ મખ્યામાંના સતકને ૫૩ વડે ગુણી ૨ ઉમેરવા, તેમાંના ફક્ત પૂર્ણિકમાં સતકેતર (દસક-એકમવાળી) સંખ્યાની, ૧૩ ગણાઈમાંના ફક્ત પૂર્ણિક ઉમેરવા, તેમાં ઇસવનની ઇષ્ટ તા. સુધીના દિવસો ઉમેરવા; સરવાળાને ૭ વડે ભાગતાં રેષ ૦ વધે તો શુક્રવાર વગેરે.

ઉદાહરણો :—(૧) મલખસનો જલપર્વટનનો દિવસ તા. ૩-૮-૧૪૬૨ શુક્રવાર છે. (જુઓ કે લખસનો વૃત્તાંત) ઉપરનો નિયમ શુ કહે છે તે જોઈએ.

૩ તા.—તા. ૩-૮-૧૪૬૨ છે. $૧૪૬૨-૧=૧૪૬૧$ કે $૧૪૫૬=૮૪$ કે $૬૧ \times ૧૬=૧૧૨૬$ કે $૮૪+૧૧૨=૧૯૬$ કે તા. ૧-૧-૧૪૬૨ થી તા. ૩-૮-૧૪૬૨ સુધીના દિવસ ૨૧૬ કે $૧૯૬+૨૧=૨૧૭$ કે $૨૧૭ \div ૭=૩૧$ આગાકારને ૦ રીય માટે શુક્રવાર.

(૨) એમરીએ કરેલા સુધાગ્વાળી બન્ને તારીખો તપાસીએ. (તા. ૨-૬-૧૭૫૨ અને તા. ૩ ને જલ્દે ૧૪-૬-૧૭૫૨) તો અનુક્રમે શુધવાર, ને શુક્રવાર આવે છે, અને તાળો મળી રહે છે.

(૩) ડચક આવ કાનોટને દાયે દિંદને નવીન રાજ્ય પદ્ધતિ પ્રદાન:—(તા. ૧૦-૨-૧૯૨૧ ગુરુવાર)

રીત:—તા. ૧૦-૨-૧૯૨૧ } ૧૯૨૧-૧=૧૯૨૦ } ૧૯×૫૪=૮૯૪ }
૯૯+૨=૧૦૧ } ૨૦×૧૪=૨૮ } ૧૦૧+૨૮=૧૨૯ } તા. ૧-૧-૧૯૨૧ થી
૧૦-૨-૨૧ સુધી દિ. ૪૧ } ૧૨૯+૪૧=૧૬૭-૭=૨૩ ભાગાકાર ને ૬
એવ માટે અનુક્રમે ૦, ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. ફ. યુ. ચ. ૨ સો. મં. જી.
ગુરુવાર. અર્થાત ગુરુવાર આવે. એ પ્રમાણે અનેક ઉલ્લેખો લખ મેળવી શકાશે.

કસ્તુરીમૃગ.

(લેખક:—મિ. કસનજી મણિભાઈ દેસાઈ. સ્ક્ર. નં. ૨૨ સુરત.)

હરણની પણ અનેક જાત હોય છે. એમાંની 'એક જાનિતું' નામ કસ્તુરીઆ હરણ છે એની નાભીમાંથી કસ્તુરી નીકળે છે જે સોનાથી પણ વધિક કિંમતી છે. એ જાતિના હરણ દ્વિમાધવ પર્વતમાં થાય છે. ત્યાં પણ એ મર્ત જન્મ માં હોતા નથી. દ્વિમાધવની સૌથી ઉંચી ટોચ ઉપર રહે છે, જે સમુદ્રની સપાટીથી આઠ હજાર ફુટ કરતાં પણ ઉંચી હોય છે.

કસ્તુરી મૃગની પીઠનો રંગ જુરો ને એના પેટનો રંગ સફેદ હોય છે. એના ગરીરનો પાછલો ભાગ જરા વધારે જુરો હોય છે. એ એ ફુટ ઉંચા ને ત્રણ ફુટ લાંબા હોય છે. એના કાન મોટા ને ગાયુ નાનું હોય છે. પગ બહુજ પાતળા છે. એની ઉપરના એ હાંત બહુ મોટા હોય છે. તે વધતા વધતા મેંની બહાર નીકળી આવે છે. એની પુંઝી અરધો ઇંચ લાંબી હોય છે, એના માથા પર વાળનો એક ગુચ્છો હોય છે માદાં એથી વધારે બચ્ચાં આપની (જણાતી) નથી. એ પોતાના બચ્ચાને એક સાથે રાખતી નથી, પણ જુદાં જુદાં રાખે છે. ત્યારે એને દૂધ પાવ છે ત્યારે એ એક એકની પામે વારા ફરતી જઈને ધરાવે છે.

કસ્તુરી મૃગ આખો દિવસ એકજ જગાએ પડી રહે છે. ગત પડે ત્યારે ચરવા માટે નીકળે છે. સવાર થાય છે ત્યારે પોતાના સ્થાન પર પાછો આવે છે. દોડવામાં એ એકો કહેવાય છે. ૫૦-૬૦ ફુટના ઠેકઠા મારવા એને તદ્દન સરેલ છે એને શિકારીઓ ઘેરે છે ત્યારે એ હલંગ બરે

છે. તે જોવામાં આવે છે. એ એટલી ઝડપથી દોડે છે કે હવાની સાથે વાતો કરે છે. પહાડો પર એનું એટલી તેજ ને પુર્તીથી દોડવું ને છત્તંગો બરવી એ નિઃશ્વર એક વિચિત્ર તમાશો છે. શિકારી લોકો કુતરાની મદદથી એને શિકાર કરે છે; અથવા એને જળમાં ફાંસો કરી પકડે છે. એને પકડી ભારી નાખે છે ને કરતુરીની ચેલી કાઢી લે છે. એ ચેલી ચામડીને માંસની વચ્ચે નાબની પાસે હોય છે, કરતુરી કેવળ નર હરણને જ નીકળે છે. માદામાંથી નીકળતી નથી.

એના બચ્ચાને પાળવાના બહુ ઉપાય ક્યાં પણ સર્વ વ્યર્થ ગયા છે. એ જીવતાં નથી. કદી થોડા દિવસ જીવે તો તે આંધળા ચર્મ જાય છે. એ પહાડો પર જ જીવી રહે છે. વસ્તીના હવા પાણી એને અનુકૂળ આવતાં નથી. એ હરણ હિમાલય પહાડ સિવાય મંસારમાં કોઈ પણ સ્થળે જોવામાં આવતાં નથી.

(હિંદી ઉપરથી.)

પ્રાણિવર્ણન.

(લેખક:—મિ. યુનીશાલ લક્ષુભાઈ ત્રિવેદી, રૂઢ ભાસ્તર મંગલપુર.)

રેનડીઅર.

(પ્રાણિવર્ણન ભાગ રજમમાંથી)

પ્રાસ્તાવિક-આ સૃષ્ટિમાં કુદરતે વિચિત્ર રંગ-દંડનાં પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન કરેલાં છે. આપણા દેશમાં તથા અન્યદેશોમાં કુદરતે એવાં વિચિત્ર પ્રાણીઓને જન્મ આપેલો છે કે તેમાંનાં કેટલાંક પ્રાણી વિષેની હકીકત સાંનંદાચર્ય પમાડે તેવી હોય છે ઇતિહાસ જૂગોળના અભ્યાસીઓમાંથી રેનડીઅર પ્રાણી વિષે કોઈ અજાણ્ય નહિજ હોય. તે પ્રાણી વિષે શાન્ત ચિત્તે અંતરોક્ત કરતાં આપણી હૃદયમાં કંઈક આશ્ચર્યમયી ભાવના પ્રકટ થાય છે, અને સ્વાભાવિક રીતે હૃદયમાંથી એવા હૃદ્ગારો નીકળી જાય છે કે કુદરતની શક્તિ અકળ-અગમ્ય છે.

ઇતિહાસ જૂગોળના અભ્યાસીઓના ઉપયોગ માટે આ રેનડીઅર પ્રાણી વિષેનું અત્રે વર્ણન કરવામાં આવે, તો તે અયોગ્ય તો નહિજ ગણાય.

રેનડીઅર-લાપ્વાડ, નોર્થ, અને ગ્રીન્સાંડમાં રેનડીઅરને ઉત્પન્ન કરીને ત્યાંના લોકોને ધધિરે ધણું સુખ કરી આપ્યું છે, એ દેશોમાં શિઆળામાં આ ચમત્કારી ગ્રાણી સિવાય ભાગ્યે જીવી શકાય એમ છે. જે લાપ્વાડવાસી કને ધણું રેનડીઅર હોય છે તે પૈસાદાર ગણાય છે. રેનડીઅર ખરફવાળાં મેદાનોમાં એક જાતની પૈડાં વગરની ગાડીને ધણીજ ઝડપથી અને સહીસલામત ખેતી જાય છે. એના ચામડાનાં લુગડાં બને છે, ને પહેરવાથી એટલી તો ટાઢ ખળે છે, કે એ ઉત્તર તરફના પ્રદેશોની સખ્ત રાતે વધારામાં એના ચામડાનો બનાવેલો ઓછાડ ઓઢીને ખરફ ઉપર હરકોઈ માણસ સમ્મિ રહે છે અને તેને કશી ઈજા થતી નથી.

લાપ્વાડના લોક રેનડીઅરના દૂધનું પત્તર કરે છે, અને એનું દૂધ તેમનાં છોકરાં ખાય છે. એના શિંગડાંના કટોરા બને છે, એ શિંગડાં બહુ પહેાળાં અને ગપટાં હોય છે, અને દર વર્ગે ખરી પડે છે. ભરકતા લોક તો પોતાના તંબુઓના ગલેફ એના ચામડાનાં કરે છે.

ગાડની ગાળઓ પર તેમજ ખરફની નચે લીલ દગે છે, તે આ જાનવરનો ખોરાક છે. રેનડીઅર ઉનાળામાં જગાઈ અને ડાંસની પીઠામાંથી છૂટવાને છેક ઉંચા પહાડોની ટોચે જઈને રહે છે; અને શિઆળામાં તે ઢેકાણે આવવાનું મળતું નથી તે વારે નીચે મેદાનોમાં ઉતરી આવે છે.

આ જાનવર આપણા સાળરના જેવું લગભગ છે. એના ફાટેલી ખરી વાળા પગ બજ દના પગથી વધારે પહેાળા ચર્છાઈ છે. તેથી ખરફમાં પેશી જતા નથી, ક્ષણી પગની આસપાસ લાંબા અને જારા વાળ પુષ્કળ હોવાથી તેના પગ ઘોંચપર ફરે છે, લપટી જતા નથી.

ચર્યાપત્રના ઉત્તર.

ગુજરાત સાળાપત્ર પુ. ૬૦ અંક ૨ પૃષ્ઠ ૫૪-૫૫.

(સેખક-શેય લાજરસ, ચોદાણ.)

(૧) સાપ વિષેની વિરતત સ્પીકત માટે જુનાં સાળાપત્ર વાંચો. તે ઉપરાંત “ ગુજરાતી ” સાપ્તાહિકનો મંવત ૧૯૭૫નો દિવાળીનો અંક ખામ જુઓ. તેમાં સાપ વિષે શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિથી ચર્ચાયેલ અન્વેષણ કરવામાં આવ્યું છે.

(૨) કુદરતના નિયમો અમુક છે. દિશાળ અને કાર્યકારણથી પણ તે નિયમો અબાધિત રહે છે. ૧૯૧૩ ના શાળાપત્રમાં “ વનરપતિશાસ્ત્ર ” નો લેખ. પુંકેસર અને ઓકેસરની મંખ્યાથીજ ફળની મંખ્યા અમુક હોવી જોઈએ એ નિયમ નથી. વળી બટાટા, આજર આદિ વનરપતિ કંઈ જાતની છે ? નવા છોડ કંઈ ખીથીજ યાય એવું નથી. પ્રત્યેકનું નિરાકરણ કરવા માટે ધણાં પૃષ્ઠો રોકવા પડે. શાળાપત્રોમાં વારંવાર વર્ણનો-ધણાજ ઉપયોગી લેખો-પ્રકટ યાય છે, શિક્ષકે તે જ્ઞાનથી વાંચવા ને વિચારવા આવશ્યક છે. વળી જાણીતા વનરપતિ શાસ્ત્રી શ્રીયુત જયકૃષ્ણ ધર્મજીભાઈનો મહાન ગ્રંથ વાંચવાથી આ વિષય પરત્વે સાઈ અજવાળું પડી શકશે.

(૩) પ્રાણીઓનો રંગ બદલાવા વિષે વાચો શાળાપત્ર પુ. ૫૭. પૃ. ૭૨૦ વળી સ્થાન, સમય અને સ્થિતિનો ભેદ પારખી કુદરત પણ પ્રાણીઓમાં પરિવર્તન કરી શકે છે. વાંચો “ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ ” માં “ જીવનકલક ” નું નિવેદન.

(૪) આમાચીડોઈ, હાથી, ઉંટ વગેરે પ્રાણીઓ તથા જીવજતુઓ વિષે શાળાપત્રમાં જુના અંકોમાં તમામ હકીકત આવી ગઈ છે. તેમની પુનઃલેખ કરવો અને નિરર્થક કાળ વ્યર્થ કરવો ખીનજરૂરી છે. ઉંટના દૂધને આરમ્ભ લોકો આમડાની કાચગીમાં વલોવે છે, ને તેનું માખણ પણ વાપરે છે. આપણા દેશમાં તેની પ્રથા નથી. વાંચો શાળાપત્ર પુ. ૫૦ પૃ. ૨૭૭

(૫) ચાર ઘાસનૃ... એ કવિતામાં રચ્ય પુનરુક્તિ છે. બાળકવિતા માટે એવી છૂટ ચાલે શકે. “ વાચનમાળાના ખુલાસા ” એવા ચોર્ષકથી જુના શાળાપત્રોમાં ડટવીક સમજણ આપી છે. તે વાંચવા દરેક શિક્ષકને લલામણુ છે.

(૬) કરડાના પાંદડા વિષે અગાઉ ચર્ચા થઈ ગઈ છે. શાળાપત્ર પુ. ૫૫ પૃ. ૨૭૩. અવલોકન કરનારને કુમળી ટીક્કીએ. આમળ તેના સૂક્ષ્મ પાંદડાં નરી અખે પણ રચ્ય જણાય છે. એક વાર શાળાપત્રમાં આવી ગયેલ વિચાર ફરી ઉઠાવનાર મારા શિક્ષક ખંધુએ. શાળાપત્રનો શો ઉપયોગ કરતા હશે તે વિચારવા જેવું-છે.

(૭) કેનેરી બેટોનું સ્થાન ને ઉત્તર દિશાનું જૂત વગેરે બાબતો લક્ષમાં રાખવાથી આ પ્રશ્નનું નિરાકરણ ચર્ચાજશે. મનુષ્યના નિયમો ચલિત હોય પણ કુદરતના નિયમો હંમેશાં અચલ છે. તેમાં વિશેષ પડેજ નહિ.

જાહેર ખબરો.

છોકરા તથા છોકરીઓને વાસ્તેની સરકારી શુબરાતી વાચનમાળા મેસર્સ મેકમિલન કંપની તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી છે તે પુરતી સંખ્યામાં ન મળવા વિશે.

સરકારી ઠરાવ.

મુખર્ષ સરકાર.

કેળવણી ખાતું.

ઠરાવ નં. ૧૩૩.

સેક્રેટરિએટ, જાગિર મુખર્ષ.

તા. ૮ મી જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧.

સરકારી વાચનમાળા પુરતી સંખ્યામાં ન મળતી હોવાથી ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન અને મેસર્સ મેકમિલન કંપનિના મેનેજર વચ્ચે કેટલોક પત્રવહેવાર ચાલ્યો હતો, કેટલાક વેપારીઓ બહુ નફા ખર્ચ ચોપડીઓ વેચે છે; તેમને તેમ નફો લેતા રોકવાને કંપનિના મેનેજરને વિનંતી કરવામાં આવી છે. સરકારને છાપાદારા કિંમત વધાર્યા વિષેની ફરિયાદ કાને પડી હતી. કંપનિના મેનેજર ખાતાને આ વિશે ખબર આપતાજણાવે છે કે છાપખાનામાં કામ કરનાર માણસોની કુશીલ્યને લીધે કંપનિ પુરતી સંખ્યામાં ચોપડીઓ છપાવી શકતી નથી. સરકારે આને લગતો નીચેનો ક્ષાવ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

મેસર્સ મેકમિલન કંપનિએ આ સાથે ખતાવેલા ફાઈમાં વાચન-માળાની બધી ચોપડીઓની વોગતવાર સીધક દરેક મહિનાની ૧લી તારીખે ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનને મોકલી આપવી. તા. ૫ ૧૨-૧૯૧૮ના કંપનિ સાથે થયેલા કરારનામાની કલમ બીજીને આધારે મુખર્ષના ડે. એ. ઈ. ને કંપનિવાળાની ચોપડીઓ તપાસવાની સત્તા આપવામાં આવે છે.

ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનને દર ત્રણ મહિને ચોપડીઓનો જથ્થો લોકાની માગણીને પહોંચી વળે એમ છે કે નહિ તે હેતુ ત્રણ વર્ષની સરાસરી લઈ સરકારને જણાવવો.

માળાને લગતા દરેક માસિકમાં જાહેરખબર છપાવતી કે શુક્રસેલરેએ આને લગતી ફરિયાદ પોતાના જલ્લાના ડે. એ. ઈ. ને કરવી, ડિરેક્ટર

ઝોફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શને પણ આ ફરિયાદો ખ્યાનમાં લઈ યોગ્ય તપાસ કરી અને કંપનિના માલિકો પાસેથી ખુલાસો માગવો.

આ પદ્ધતિથી મુશ્કેલી દૂર થાય છે કે નહિ અને ન થાય તો ખીજા શા નિયમો ધડવા તે મંમથી ડરકેડર ઝોફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શને મરકારને રિપોર્ટ કરવો.

(સહી) એસ. એન. ઝીમન.

ડે. એ. ડુ ગવર્નમેન્ટ

મામ અને વર્ગ.	તાચનમાળાનું નામ. X	
૧ ગયા માસ આખરે સીલક રહેલી નકલો.	ખાળખેથી +	+ દરેક માસના જુદા આકાડા લખવા.
૨ છુક્કેલરો પાસેથી પાછી મળેલી નકલો.	પુસ્તક ૧ થી ૭ સુધી	• (છોકરા તથા છોકરીઓ માટેની સ્થાનિક ભાષાની દાખલ કરવી.)
૩ જો નવી આવૃત્તિ છપાવી હોય તો તેની નકલો.		
૪ વેચાણ થએલી નકલો.		
૫ આવક માસ માટે સિવક ખેતેની નકલો.		

(મે. એ. ઈ. સાહેબ ઉચ્ચ, વિભાગના હુકમ નં ૧૪૫૭૭ તા. ૧૨-૨-૨૧)

નં. ૨

મે. ડિરેક્ટર સાહેબે પોતાના તા. ૧૧-૧૨-૨૦ ના હુકમ નં ૪૫૮૨ થી એ. એમ. ડારેશીને તા. ૭-૧૨-૨૦ ના માત્રી દર્શાવનારા

મિ. એમ. ઇ. કારેશીન પોતાના નં. ૧૨૨૫ ના પત્ર ઉપરથી મુંબઈની ગોઆન યુનિઅન હાઈસ્કૂલમાં અથવા બીજા કોઈ મંજૂર કરેલો નિશાળમાં દાખલ થવા લીધેલ સર્ટિફિકેટ આપના હરમાલેલું છે.

એ વિદ્યાર્થીને તા. ૨૭-૯-૧૯૨૦ ના હુકમ નં. ઈ. ૧૦૧૮૭થી તે આપવાની મના કરવામાં આવી હતી. તે મના એ ઊકરને અંગે હવેથી રદખાતલ છે.

(મ. એ. ઇ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૨૭૩૧ તા. ૧૨-૧-૨૧ ઉપરથી)

નં. ૩.

મે. ડિ. એચ. પ. ઈ. સાહેબના લાયસેન્સ હુકમ નં. ૧૬૮૭૫ તા. ૧૯-૧-૨૧. ઉપરથી રાવમદાદુર એચ. ડી. ઠાંઠાવાળાને તેમની " ભૂતળ વિદ્યા " ની કિમત રૂ. ૦-૫-૦ થી વધારીને ફક્ત નવી આવૃત્તિ માટે રૂ. ૦-૧૦-૦ કરવાની મંજૂરી આપી છે.

(મ. એ. ઇ. સાહેબનો હુકમ નં. ૧૩૬૭૧ તા. ૨૭-૧-૨૧)

ઇનામ પત્રક.

અંબોડી—૩. ૧૦) પા. નરસીભાઈ ભોખાભાઈ ઇનામ વહેંચવા માટે આપ્યા. વેસુ—૩. ૫) મુમળના શેઠ પેરતનજી ડાશાભાઈએ પતેલીના તહેવાર નિમિત્તે મિદાઈ વહેંચી. મંગોદ—૩. ૩૫) શેઠ કેપુરાઈ મહેરવાનજીએ મિદાઈ તથા ઊકરીઓને છોટ વહેંચી. ઉમરેસાડી—૩. ૧૦) પા. ગાંડાભાઈ ગોહનજી તથા પરાગજી બાવાભાઈએ કન્યાશાળામાં ઇનામ વહેંચ્યાં. હાળીપરજ—૩. ૫૦) ચીખથીના નગરશેઠ ઘેષાભાઈ પ્રેમાનંદ કાપડ વહેંચ્યું. ખેરગામ—૩. ૬૪) ચીખલી મહાનજન કમિટિ રીલિફ ફંડ તરફથી ખંડી તથા ધોતીયાં વહેંચ્યાં.

પંચમહાદેસ દેવાડાંકાં.

બળીઆદેવ—ગામલોક ૩. ૩૩) જમણ તથા મિદાઈ. કેપરેજ—જમાન હરીભાઈ ૩. ૩૫) રૂઠ-જમાડી. બીલવાડ બારીયો—સલુભાઈ હડીસીંગ ૩. ૩૫) જમણ આપુ બીલવાડ—સલુભાઈ હડીસીંગ ૩. ૪) ઇનામ. અડાદરા—ગામલોક ૩. ૪૧) રૂઠ જમાડી. અલોટવા—ગામલોક

(અપૂર્ણ.)

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને થોડા શ્રમે ધણું જ્ઞાન મળે એવાં પુસ્તકો.

સમૃદ્ધ નવી ભૂમિતિનો શિક્ષક:-તેમાં વ્યાખ્યાઓ રીતો, સિદ્ધાંતો અને પ્રશ્નોના '૪૪૫' આકૃતિઓ સાથે સંપૂર્ણ ખુલાસા કરવામાં આવ્યા છે. આ પુસ્તક ધોરણ ૭, સાત ને ૧૦ ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓને અતિ ઉપયાગી છે. ટ્રેનિંગ કોલેજના પહેલા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પણ ખાસ ઉપયાગી છે. કિં. રૂ. ૦-૧૪-૦

હિંદનો ઇતિહાસ:-૧૦ ક્લાસના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ પ્રતિદાસનો ઉપયોગ કરી પાસ થાય છે. તેમાં આજ સુધીના ૧૦ ક્લાસ પરીક્ષાના પ્રશ્નો તથા તેના ઉત્તરો આપેલા છે. ધોરણ ૬ થી સાત સુધીના તમામ વિદ્યાર્થીઓને આ પ્રતિદાસ અતિ પ્રિય થએલો છે કિં. રૂ. ૦-૬-૬.

નીતિ સંવાદો:-નીતિનું શિક્ષણ આપી શકાય તેવા સંવાદોની શુદ્ધ તૈયાર છે. આ સંવાદો અજાણોમાં નીતિપાઠો તરીકે અલાવી શકાય તથા જ્ઞાન ઓને લગતા તમામ જાતના ઉત્સવોમાં લગવી શકાય તેવા છે. કિં. ૦-૨-૦

નીતિ વાચનમાળા કિમત ૦-૫-૦ નીતિની શિખામણો, ૧૬. ૦-૨-૦ અને તેવાજ નીતિને લગતાં બાળશિક્ષણ ઉપયોગી પ્રનામ લાયકરી માટે મંજૂર થયેલાં પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

ઉપરના પુસ્તકો ઉપરાંત ગુજરાતી, અંગ્રેજી હિંદુ અને સંસ્કૃત જ્ઞાણોમાં આલતા તમામ પુસ્તકો, ગણિતના ખુલાસા, ગુજરાત-મુંબાઈ, હિંદુસ્તાન અને એશિયાની ભૂગોળની વીગતવાર નોટો, પ્રાચીન શિક્ષક, ધોરણની નોટો, રેશનરી, ટાગજોના રીમ, કોરી અને ચિત્રવાળી ટોપોગ્રાફી, એકસરસાઈઓ, ધૂસરીઓ, નવા ધારા ગુજળ છપાવેલા ગણોત્સવ, અંશુકો છપવાની ડબ્બીઓ વગેરે મળશે. બીજા વેપારીઓ કરતાં અમારે ત્યાંથી માલ કિંદાચત લાવે મળશે, રૂ. ૨૫) નો એડર આપનારને ઇમીડ્યન ઉપરાંત સુંદર ભેટ આપવામાં આવે છે.

નીતિનું શિક્ષણ આપવા માટે ખાસ તૈયાર કરેલાં પુસ્તકો.

વિદ્યાનેના ઉચ્ચ અભિપ્રાયવાળાં.

નીતિવાચનમાળા.

૦ કક્ષા-કાલકાલ વૃજલાલ પદ્ધતિ.

પુસ્તક ૧ જી. (૪. લા. માટે મંજૂર) ૦-૧-૬

પુસ્તક ૨ જી. (" ") ૦-૨-૬

પુસ્તક ૩ જી. (" શીશુતલ. ૬. પદ્ધતિની પ્રસ્તાવનાસહિત) ૦-૫-૦

પુસ્તક ૪ જી. ૦-૬-૦

નીતિ સંવાદો (બારે જાગૃત) ૦-૨-૦

સરનામું:-

ધી સરસ્વતી શુદ્ધ ડીપો-નડિઆલ

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

સ્કૂલમાં ફાલેજો અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપરનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભુગોળ, ખગોળ, આયન્સ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટિક્સ, ફિઝિક્સ, બાયોલોજી, એન્ટીસોરી, સ્પોર્ટ્સ. બાય સ્કાઉટ્સ, કસરત ક્વાયલ વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પઞ્ચમ બોક્સીઝ, બિઝિનેસ બોક્સીઝ આર્ટ્સ, નકશા, રમત ગમતનાં રમકડાં વગેરે છેલ્લામાં છેલ્લા મુધારાવાળાં (અપ-ટુ-ડે) ‘ શિક્ષણ સાહિત્ય ’ સ્કૂલ અને લાયબ્રેરિ માટે ફરનીયર, કન્ટી-જન્ટી સામાન વગેરે સાહિત્ય આ કારખાનામાં જવાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આશા છે કે દરેક શિક્ષક બંધુ અને કેળવણીના વર્ગ બીજા બોડર આપતા અગાધ આ સંસ્થાની માહિતી મેળવશે. વિશેષ દ્રષ્ટીકત માટે પ્રાઇસ લિસ્ટ મફત મંગાવી વાંચો. આગરદાર અને પ્રમાણિક એજન્ટો નોંધવો છે. કમીશન માફ મળે.

B. H. Dvivedi.

નેનેજર-ધી ગુજરાત શિક્ષણ સાહિત્ય ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્ક્સ. નાંદોલ-પોષ્ટ. (અમદાવાદ-પ્રાંતીય રેલવે).

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ સ્કૂલો લાયબ્રેરીઓ, મેડી, મકાનો, બંગલાઓનો સમાવેશ કરી આપણી દેશીઓ અને ગુપ્ત પ્રમોએ બેટ આપવા લાયક કોર્ડો, કચ્છની તમામ અંગ્રેજી ગુજરાતી સ્કૂલો અને કન્યાશાળાના માટે કચ્છના એલ્યુમેન્ટરી ઇન્સ્ટ્રુક્ટર માહેવ. શ. ગ. ત્રિવેણીય કેમલ દેવના તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છીભાઈઓને ભલામણ કરવા માટે ખાસ સંરક્ષિત નંબર ૪ બદલ પાડેલ છે કે ખુલાવેલ મકાનની શ્રી દલુર સાહેબના જે દેશીઓ મી. જેડાવાલ રત્નસિંહ મોમાયા તરફથી પ્રમિદ કરવામાં આવેલ છે તે સખરા માટે દરેક કચ્છીએ મગાવી લેવા તેમજ કચ્છની તમામ સ્કૂલો લાયબ્રેરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ મેડેતાઓને ભલામણ કરવામાં આવેલ છે દરેક દેશીની માત્ર ૧૪-૧૦ ની છે પોસ્ટ પેરાગ વીપી; ખર્ચ સીમે રૂ. ૦.૧૧ માર આનંદ છે. બધુ. લીમો, ગંગાધી, ચાલીની ટીકડીઓ લાં ગુજને વગની ગુજરાતી, ચોપડીઓ નીતિ દર્શક; નીતિશીક્ષણ, નીતિચાલનમાળા નીતિની શિખામણ વગેરે પુસ્તકો મલશે કોંગ્રેસ ઉપરાંત ખર્ચ ભુદા.

લખો. શાહ જેડાભાઈ રત્નસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

કાઈ કોઈની અને કચ્છીવિપતિઓનાં શેડાઓ વેચનાર.

કે. માંડી મસજીદ પુલ ઉપર-મુબઇ ન. ૩.

શાળોપયોગી સંવાગમશ્રદ્ધ ભાગ ૧ લો પૃષ્ઠ. ૩૫૦ કિં. ૩ ૨).
 ૩. ૧૫૫ ધનુ પુરુ નીતિ જોષક સંમધ, અનુભવી અને વિદ્વાન લેખકોના
 ખપ સંવાદોના સમ્રાટ, મહિનામાં બહાર પડશે. ભાગ ૧ જો પણ હયાત છે.
 હા. ૦ ચ. હોમ, સ્ટ્રોકરોલેજ સાદના; લા. પુ. શાહ—લેખક.

૧. સરલ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૨૬ મી
 ૦-૪-૬; ૨. સરલ ગુજરાતી બાળબ્યાકરણ -લાર્થ. બુક, ધ્રુવ
 ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬, ૩. સરલ બ્યુટપતિ-જ્ઞાનપ્રકાશ
 (૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાઠવાર સંપદોના કોપ સંદિન), લા. આ. બુક,
 સુધારેલી. આ. ૪ જી, ૦-૮-૦; ૪. નવું સરલ મુખ્યગણિત, (બાળવ-
 નંધી ધો. ૫ સુધી એકજ બુકમાં), ધ્રુવ ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી,
 ૦-૪-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાતની ભૂગોળ વિદ્યા—આ. ૬ મી, ૦-૧-૪;
 મુખ્ય એજ'ટ અમદાવાદ, એસ. બી. સાદની કંપનિ, ધં ૦ ધં.

પ્રમુખ્યદ કરમચંદ શાહ ગ્રેડેજના માણ. ૩. એ. ઈ. મુ. કંપડવજ.

દેશીનામું. કિં. ૩. ળ. પો. ૦)~

નામદાર મુજર્ઘ સર ની જા. ખ. નં. ૧૪૬૭ નમત ઉ. વિ. એ.
 ઈ. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકોમાં મંજુર છે. નામા
 વિષે મથમ ચર્ચા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તો એજ. બાવદારિક સિદ્ધાંતોની
 રચના. નર્મી ધોરણો

વેચનાર—સુરત, ક. ના. ની કંપનિ અને અમે પોતે.

‘ મૃગી વાઈ અને હિસ્ટોરિયા ક્યાં છે ?

સમજાણુ દવા. કિ ૩ પો પો બુદ્ધ સરતથી કામ કરવાને મળવું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા.

દયાળાલાલની ચેરી—વડોદરા.

નડીઆદમાં નવીન સાહસ,

અમોએ કમ્પાસ બૉક્સો, સ્ટ્રોસ-સેટ અને પ્રાયમરીસેટ એ જાતની તૈયાર બનાવી છે; જેની અંદર પિત્તલની ધાતુના નક્કર કમ્પાસ, ડિવાઇસર, ધાતુના ડ્ર, ટ્રોફેક્ટર, સેટરકેસ, પેનસીલ ટાગેર મેથેમેટીકલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટસ ગણવામાં આવ્યા છે. પ્રાયમરી સેટની અંદર પિત્તળના પોલા કમ્પાસ અને ડિવાઇસર છે. તે શિવાય તમામ નાધનો અને કમ્પાસ બૉક્સોમાં સરખા છે, અને તમામ અમારી બનાવટનાં છે ગમજ પ દેવી માંની બરાબરી સારી રીતે કરે છે તેને માટે ગરબદાદર ઇન્સપેક્ટર વલીલ સાહેબ અને કાદરી સાહેબ અને બીજા વિદ્યાધીકારી જોશીસરોના પ્રજ્ઞા ઉત્તમ અભિપ્રાય મળ્યા છે.

ભાવ નીચે મુજબ છે.

	રૂ. આ.	રૂ. આ.
સ્ટ્રોસર મેટ કમ્પાસ બૉક્સ	૧-૧૨	૧૮-૦
પ્રાયમરી સેટ કમ્પાસ બૉક્સ	૧-૬	૧૦-૮

એક હજાર કમ્પાસ બૉક્સ મંગાવનારને એક સારૂ ડેલેન્ડર મોકલવામાં આવશે.

જાતારી પ્રસિદ્ધ કરનાર ધી ફોરવર્ડ એન્ડ કમ્પની—નડીઆદ.
એચ-૬૨.

લીમ ડી એન્ડ કુ નં. ૨૦૦ ગાંધી—મુબઈ.	}	ધી સરસ્વતી લુક ડીપો નડીઆદ. અને ગોધરા.
સહુભાઈ તારવદામ મુરગ. દેસાઈ અધ્યક્ષ, ભરૂચ.		ધી ખડાવતા લુકડી ના મચીરાડ અમદાવાદ.

નિશાળમાં ચાલતી સઘળી જાતની લુકડા,

સ્ટેશનરી મળવાનું બાણીતું ને જુવું

ઠે. ગુજરાત ઓરીએન્ટલ લુકડીપો.

રતનપોળના નાકે—અમદાવાદ.

વી. પી. ટી મોકલવામાં આવશે.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

ફેબ્રુઆરીના મે ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની ગુજરાતી નિગાળામાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને સેક્ટે ૧૫ ટકા કમિશન આપવામાં આવશે પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે રેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજા પુસ્તકો મંગાવનારને સેક્ટે એક ટકા હકસાર્થ ભંડ મોકલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે મળવાનું ઠેકાણું—કાશ્મીરના જાણવનદામ એન્ડ સન્સ લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—જુની કાળકારવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુખ્ય.

દરકત શિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, ફેબ્રુઆરીના મે ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિગાળામાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે લગભગ લીધે કાગળના લાવ બેદર વધી જવાથી મે ડિરેક્ટર સાહેબના, નં ૧૧૨૪૫ ૧૬૧૭-૧૮ ની ફાઇનાલ, દરમિયાન હાલ થોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને ફાઇનાલ સેક્ટે (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે પણ પોસ્ટ મારફતનું કે રેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ દરકત શિક્ષક કોપી બુકોની સ્ટીલ ખતો દરેક નંબરને બધ બેગટી, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક ઓફિસમાં એકજાળ જાતની દા. ૬ કિંમત રૂ. ૦૧૧ નક્કી.

મળવાનું ઠેકાણું:-

આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં ૧૦ ધોળી તલાવ-મુખ્ય

શિક્ષકો તેમજ શિષ્યવર્ગમાં અતિશય પ્રિય થઈ પડેલાં

સહિજજ્ઞાનનાં પુસ્તકો.

પ્રે. રા. દે. કોલેજમાં શિક્ષણનો મેકન મેળવનારા અને અનુભવી બે મિનિયર શિક્ષકો પાસે ધોરણવાર સહિજજ્ઞાનનાં પુસ્તકો પ્રશ્નોત્તર રૂપે અને મંપૂર્ણ વિવેચન માથે અમે તૈયાર કરાવેલાં છે જે બધાં ઉપયોગી હોઈ શિક્ષક વર્ગમાં અગ્રસાપાત્ર નીવડ્યાં છે. એ પુસ્તકોનો દરેક સમયમાં એટલો બધો પ્રચાર થયો છે કે તેમાંનાં બધાં તો પાંચની અને છઠ્ઠો આઠવૃત્તિઓ પહોંચી ગયાં છે. વળા વર્તકચુવર કાંઈનલ અને દેનિગ કોલેજનાં ઉમેદવારો માટે.

સહિજજ્ઞાન યા વિધાના પાઠો.

એનામનું પુસ્તક એજ શિક્ષકો પાસે તૈયાર કરાવી બહાન પાડ્યું છે. તેમાં સાનથી ચોપડીના વિધાના પાઠોનું સંપૂર્ણ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ બિનબિન દૃષ્ટિએ પરીક્ષામાં પુછાએવા સવાલોનો પણ તેમાં સંબંધ કરવામાં આવ્યો છે. જેથી એના અભ્યાસ પછી વિધાના વિષયમાં નાપાસ થવાનો ભેસ પણ ભય નટેનો નથી, વધારે પ્રસાસની જરૂર નથી છુક વાંચવાથી ખાતરી થશે થોડી નહીં શીનીકમાં છે, ત્યાં સુધી એ છુક રા. ૦-૪-૧ (મળ) કિંમતે / આપવામાં આવશે. બીજી કોઈ કોઈ છુકોની કિંમતમાં થોડો થોડો વધારો કરવાની જરૂર પડી છે આશા છે કે અમારાં મુત્ત આદરે કાગળોની તથા પ્રેસ બીનોની વધતી જતી મોજવારીને લીધે એ ફેરફારને ખ્યાનમાં લેશે નહિ, જ્યાંય લેનારને સારું કમિશન ધોરણવાર કિંમત નીચે મુજબ—

ખાળાપયોગી પ્રશ્નોત્તર રૂપે સરળ સહિજજ્ઞાન ધો. ૧ સુ.

(આ. ૪) કિંમત રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણ ૨ સુ. (આ. ૬) રૂ. ૦-૧-૬

ધોરણ ૩ સુ. (આ. ૬) રૂ. ૦-૩-૦

ધોરણ ૪ સુ. (આ. ૬) રૂ. ૦-૩-૦

ધોરણ ૫ સુ. (આ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦

ધોરણ ૬ સુ. (આ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦

ધોરણ ૭ સુ. (આ. ૧) રૂ. ૦-૫-૬

પ્રશ્નોત્તરરૂપે લલિતજ્ઞાનો સરળ અતિદાસ (ધો. ૫) રૂ. ૦-૨-૦

(ધો. ૬) રૂ. ૦-૪-૦

દમિરાત રૂપે દરેક આપવામાં આવશે

તા. ૬—આ ઉપરાંત ધો. છવાગ નોગે પણ અમેએ પ્રયત્ન કરી છે તેને માટે પણ ચોગ્ગ દમિરાત આપીશુ લખો—

મહિવાસ મુળીજ્ઞાન ઉપાધ્યાય.

છુકસેતર એન્ડ પબ્લિશર, સુ. પેડસાઈ (ત્રાપા આજુઈ)

મુદતની.

૧. પત્ર સંબંધી લેખારું—એડિટર તરફ મોકલવું. છાપવા મોકલવાનું છપાણુ કાગળની એક જાણુએ મોકલે અથવા લખવું. છાપવા યોગ્ય લાગશે તો છપાશે, નહિ પછં કદેલો લેખ રિફિટ મોકલી દેશે તો પાછો માફવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખી મોકલનારની પેસાં લેવાશે ખુશી હશે તો પ્રથમથીજ ખબર આપેથી દર છાપેલે પાને ચોખ્ખતા પ્રમાણે રૂ. ૧) મુદ્દી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે કંઈ આપવામાં નાહ આવે.

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ દપાલ, ખર્ચ સહી અમાલિયા. વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦, છુટક આકાના રૂ. ૮-૨-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ જુદું.

૪. મનિઓર્ડર—રૂપન પર ગ્રામ કે શહેરનું ઠેકાણું સ્પષ્ટ લખા તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિવાસો હોય તો નિશાળનો નંબર તથા શાળા ઓફિસ તરફથી સહાયેલાં સરનામાના લેખન ઉપરનો નંબર લખવો

જાહેરખબરના ભાવ.

મુદત.	પૈસા.		
આખું વર્ષ.	આંખુ.	અધું.	પા.
	રૂ. ૬૫	રૂ. ૩૪	રૂ. ૩૦
૭ માસ.	રૂ. ૩૫	રૂ. ૧૮	રૂ. ૧૨
ત્રણ માસ.	રૂ. ૨૦	રૂ. ૧૦	રૂ. ૭

છુટક છપાવવાનો દર.

દર ત્રણ લીટીએ રૂ. ૧-૨.

રાખ્યા છે.

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેતુ ધીલ વહે ચવામાં આવશે નહિ.

૫. શાળાપત્રમાં આપેલી ખાતરી જાહેરખબરમાં જણાવેલી ચોપ ટીઓ ખાતાએ મંજુર કરેલીજ હોય એમ હમેશાં હોતું નથી. માટે દરેક મંજુર કરેલી તરફિ ગણવી નહિ.

૬. શાળાપત્રનું વર્ગમ જન-પુર્જારિયા પ્રિએમ્પર સધી ગણવામાં ન છે; માટે વ-સની વચમાં જે માફક ગણે ચવા માગતા હશે તેમ પામેથી જોટલા અંકો તે અમળ્યા હશે તેટલાની છુટક આક લેખે દિ લેખમાં આવશે.

તત્વા

આંકની ચોપડીઓ.

નાની અને મોટી (રાયલ સોળ પેલ અને ડમી આઠ પેલ) બે જાતની અમારે ત્યાંથી આંકની ચોપડીઓ છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે.

(બહાર ગામ વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે)

લખો યા મળે:-

મેનેજર-સત્યનારાયણ પ્રેસ.

કે; પાનાલાઈની વાડી-અમદાવાદ

જાહેર ખબર.

લોકોએ છે. ઉદું, તેમજ ગુજરાતી ટ્રેન્ડ અનુભવી શિક્ષકો, રિયાયર, યંત્રેલા શામ કરવા લાયક ને, તે પછી સમજવામાં આવશે. પગાર અને સાર્વિજિકની નકલ માથે લખો

મેનેજર મદદશ મુગવા, એ. ઈ. મુરત

ગુજરાતની નકશાલગ્ને જા, ધોરણ ૩ થી.

મુદ્ર રંજન ગુજરાતનો નકશો ૧૮૧૧"X૧૬૧૧." રૂ. ૦-૨-૦. અને ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, રેલ્વે અને જૂતાણ રસ્તા સહિત રૂ. ૦-૧-૦. ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યચિત્રિત:-જાળવર્ષ રૂ. ૦)ના; ધો. ૧ થી રૂ. ૦)ના; ધો. ૨ થી રૂ. ૦)ના; ધો. ૩ થી રૂ. ૦)ના અને ધો. ૪-૫ રૂ. ૦)ના. મુશ્વિત દિ-ડર ગાઈન પદ્ધતિ-લાયબેરી મંજુર રૂ. ૦-૮-૦.

મળવાનાં ટેકાણા:-

કે. ઘટ્ટ એન્ડ મન્ડ લુક્સેલર્મ, ૫૫૧ જાનર-રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ દામોદર, લુક્સેલર્મ, રાજકોટ.

લુક્સેલર્મ-વિટ્તલદાસ પુરુષોત્તમ અનગ, માંડવીની પોળ,

મેની પોળ, -અમદાવાદ.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને થોડા શ્રમે ધણું જ્ઞાન સળે એવાં પુસ્તકો.

સમૃદ્ધ તથા જૂઠ્ઠા શિક્ષક:-તેમાં વ્યાખ્યાઓ રીતો, સિદ્ધાંતો અને પ્રશ્નોના ઉદાહરણો આકૃતિઓ સાથે સંપૂર્ણ ખુલાસા કરવામાં આવ્યા છે. આ પુસ્તક ધો. ૭ થી, સાત ને વ. ૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓને ખતિ ઉપયાગી છે. પ્રેનિંગ કોલેજના પહેલા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પણ ખાસ ઉપયાગી છે. કિં. ૬૬૫ ૦-૧૪-૦

હિંદનો ઇતિહાસ:-વ. ૧૦ ના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ ઇતિહાસનો ઉપયોગ કરી પાસ થાય છે. તેમાં આજ સુધીના વ. ૧૦ ના પરીક્ષાના પ્રશ્નો તથા તેના ઉત્તરો આપેલા છે. ધો. ૭ થી સાત સુધીના તમામ વિદ્યાર્થીઓને આ ઇતિહાસ ખતિ પ્રિય થએલો છે. કિં. ૬૬૫ ૦-૬-૬.

નીતિ સંવાદો:-નીતિનું શિક્ષણ આપી શકાય તેવા સંવાદોની શ્રેષ્ઠ તૈયાર છે. આ સંવાદો રાજાઓમાં નીતિપાઠો તરીકે ચલાવી શકાય તથા શાળાઓને સગતા તમામ જનના ઉત્સવોમાં લગવી શકાય તેવા છે. કિં. ૦-૨-૦

નીતિ વાચનમાળા કિંમત ૦-૫-૦ નીતિની શિખામણો, કિં. ૦-૨-૦ અને તેમાં નીતિને સગતા બાળશિક્ષણ ઉપયાગી ધનામ લાયકરી માટે મંજુર થયેલાં પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

ઉપરના પુસ્તકો ઉપરાંત ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉર્દુ અને સંસ્કૃત શાળાઓમાં ચાલતા તમામ પુસ્તકો, ગણિતના ખુલાસા, ગુજરાત-મુંગદ, હિંદુસ્તાન અને એશિયાની સૂચનાની નીચતર નોટો, પ્રાવેશિકો સિદ્ધક, ધો. ૭ થી નોટો, રેલવેની, કામગીરીની રીત, કોરી અને ચિત્રવાળી કોઈપણ શુક્ર, એકસરસાપ્રકો, કાચરીઓ, નવા ધારા મુજબ જાહેર ગણિત પેટા, અંગ્રેજી જાપાની કમીઓ વગેરે મળશે. બીજા વેપારીઓ કરતાં અમારે ત્યાંથી માલ કિંમત લાવે મળશે, રૂ. ૨૫ નો એડર આપનારને કમીદાર ઉપરાંત સુંદર ભેટ આપવામાં આવે છે.

નીતિનું શિક્ષણ આપવા માટે ખાસ તૈયાર કરેલાં પુસ્તકો.

વિદ્વાનોના હંથા અભિપ્રાયવાળાં.

નીતિ વાચનમાળા.

કર્તા:-ગણાલાલ વૃજલાલ પંડિત.

પુસ્તક ૧ કિં. (ધ. લા. માટે મંજુર) ૦-૧-૬

પુસ્તક ૨ કિં. (" ") ૦-૨-૬

પુસ્તક ૩ કિં. (" " શ્રીયુત્ત. ૬. પંડ્યાની પ્રતાવનાસહિત) ૦-૫-૦

પુસ્તક ૪ કિં. (" ") ૦-૬-૦

નીતિ સંવાદો (બારે નવનવા) ૦-૨-૦

સરનામું:-ધી સરસ્વતી બુકડીપો-નડિયાદ

“ અમોને ધણા પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે. ”

અમારા કારખાનામાં સ્વેદન ને ટ્રાકેલોના શિક્ષણના સાહિત્ય, ફરીંગેર, બાળકોને રમવાના રમકડાં, કલ્પ ને કાળ્પ કરવાથી દરેક નમુના ધણેજ સફાઈદાર ને ચિત્તાકર્ષક થાય છે. હાલમાં અમે કૃપિટન વધારી દરેક કામ મુર્ખમાળા, કીચુરીયન, ઝાતુમેદ, ચંદની ક્ષયવૃદ્ધિ, નાના મોટા પૃથ્વીના ગોળા, જેવાના, ગીતરવાન ને સુપાટી દર્શક નકશા, આડ, છાડ, ફળ, ફલના ચિત્રો, માલુસના શરીરના અંતર ભાગો, મગજ, કાન આંખ, ધડ, હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો એરી સર્પો, કિન્ગાર્ડન, મોન્ડોસોરી, મણિત, કસ્સરત, કવાયત, ફળ ફલના નમુનાઓ, એરપેપ બેલન્સ, વેદ્રસ, વગેરે લેઓટરીના પ્રયોગોનાં એપેરેટો ને ફેબીકલસ, વગેરે ધણાજ નિપયોનાં સાધનો બનાવવામાં આવે છે. અમારા લિસ્ટમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પણ માગણી કરવાથી તેના પર પુરતું ખાન આપવામાં આવશે. પ્રાયગરી કે હાઇડ્રોનો ઉધાડનાંને બધો સામાન અગ્રેથી મળી શકશે. અગાઈ કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીજ રેલ્વેના હોશામ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેવા આવનારને ધણી સગવડ ભરેલું છે. અમદાવાદથી ચાર ગાડીઓ અગ્રે આવે છે ને બધા છે. રેલ્વે લોક ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પન વહેવાર નીચેના સરનામે કરવો.

કાશીભાઈ છગનદાસ પટેલ એજન્ટ.

શ્રી નોદાલ. શિક્ષણ સાહિત્ય કાર્યોદય કંપનિ. લિમિટેડ.
દહેગામ. (અમદાવાદ પ્રાંતીજ રેલ્વે).

જોઈએ છે—ગુજરાતી નવા સાનના ધોરણમાં પાસ થએલ અનુસરી અને ઉમર લાયક શિક્ષક. પગાર માસિક રૂ. ૨૦ સર્ટિફિકેટ સાથે અરજ કરો

ધી. - ડેવાન. સેક્રેટરી
મદરસાએ મોહમ્મદીયા.
સુ. મંદસોર (માળવા.)

જોઈએ છે—ફર્સ્ટ ધૈર દેખન્ડ. માસિક રૂ. ૩૦ અને નાની વાલીમાં ફ્રી રૂમ. દર વર્સે રૂપિયા એક વધારી રૂ. ૪૦. નીચેના સરનામે અરજ કરવી.

સેક્રેટરી રોડ રામજી આસર.
વિદ્યાલય ઘાટકાપર. ૭ આર્. પી. રસ્તે.

ધી અમદાવાદ સ્ટેશનરી માર્ટ.

રૂઢો, ઑફિસો, અને મિલને લગતો દરેક જાતનો સ્ટેશનરી સામન; જોવો કે, દરેક જાતના કાગળો, બ્લોઈંગપેપર, એક્સસાઈઝ શુક્રો, નોટપેપર, કવર્સ, પેન્સિલ, હોલ્ડર્સ, સ્ટીપો, શાકી, ડ્રોઇંગ શુક્રો, તથા ડ્રોઇંગને લગતો દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, બ્રશીઝ, રનર, કમ્પાસ બોક્સ, કુટપટી, કલરટયુબ વગેરે) છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે.

રનર સ્ટેમ્પ તથા છાપવાનું કામ પણ સફાઈબંધ કરવામાં આવે છે. બહાર ગામનો માત્ર વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Dave.

રીચીરોડ, બાલાસ્તુમાન.

(જાહેરાતનો સુસદો.)

શાહીની ટીકડીઓ તથા સ્ટીલપેનો.

ફેન્સી ટીનની કબીમાં પેક કરેલ શાહીની ટીકડીઓ જેના દર બેલુબ્લેક, બ્રાંચળી તથા લીલી દરેક ૧૪૪ ના આના ૧૫ તથા લાલ દરેક ૧૪૪નો રૂ. ૧-૬-૦ તથા બેંક પેન અને ગ્રીમીઅર પેન દરેક ૧૪૪ની કબીનો રૂ. ૧-૪-૦ નો બોહોમો ફેલાવો કરવા એજન્ટો જોઈએ છે. શરતો તથા અમારા બીજા માલની વધુ માહિતી માટે લખો; માલોકલાલ જીવજીલાલ એક્સપોરટર્સ, હમપોરટર્સ અને કમિશન એજન્ટ્સ. મુનાર ચાલ મુંબાઈ.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ મુ.

મે સને ૧૯૨૧

અંક ૫ મો.

પુસ્તકનો સ્વીકાર.

ભારતીય શિક્ષણનો ઇતિહાસ.

લેખક અને પ્રકાશક,

(મેસર્સ ચીમનલાલ માણેકલાલ જાની, અને બાળકૃષ્ણ સુર્નલાલ જેશી)

આ પુસ્તક અમને અભિપ્રાય અર્થે તેના કર્તા રા જાની તરફથી મોકલી આપવામાં આવ્યું છે. ભારતવર્ષમાં શિક્ષણવૃદ્ધિ દત્તી કે નહિ અને શિક્ષણ કેવા રવરૂપનું અપાતું તેને લગતાં પુસ્તકોની ખોટ છે તેવે પ્રમંજે હકત પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ ઉપયોગી ગણી શકાય. પ્રાચીન ભારતવર્ષની શિક્ષણને અંગે પદ્ધતિ દત્તીજ નહિ એમ માનતું જૂનજૂનેલું છે જેટલું લક્ષ શિક્ષકો-તુલ્યપતિઓ-વિષયશિક્ષકોમાં દેતા તેટલુંજ લક્ષ પદ્ધતિને અપાતું નહિ. પાશ્ચાત્ય શિક્ષકોના ઇતિહાસના અંગે શિક્ષણશાસ્ત્રજ્ઞો અને તેમના સિદ્ધાંતોના ક્રમિક વિકાસનું જેવું વર્ણન આપે છે તેવું આ પુસ્તકને અંગે સાધનોને અભાવે આપી નહિ શકાય, અને તેજ દૃષ્ટિએ આ પુસ્તકના શિક્ષણના ઇતિહાસની મૂળીક્ષા સ્વતંત્ર રીતે કરવી પડશે. આ પુસ્તકમાં શિક્ષણની શાસ્ત્રીય જાણ ગૌણ ગણી પ્રાચીન સિદ્ધાંત શિક્ષણ અપાતું કે નહિ તે કેવે અંગે અપાતું, પણ અધિકારી હતા અને કેવું અપાતું એ બાબતો શરૂઆતમાં સંવિસ્તર આપી છે. હિંદુસ્તાન જુદા જુદા સમયમાં રાજતંત્રના ફેરફારમાં મુખ્યતો ગયો તે સમયો લઈ અન્યકારે એક વેદના સમયથી શરૂ કરી આધુનિક સમય સુધીનો અહેવાલ આપ્યો છે. પાશ્ચાત્ય પ્રવ્રજોતી એટલે પૌરાણિક સમય સુધીની દ્રષ્ટાંત જન્ય અનોખા મામટી ઉપતબ્ધ થતી ન હોવાથી બેશક ઉપયોગી નવડે તેવી છે. મુખ્યમાની સમયમાં પ્રવ્રજી કરના રવરૂપની દત્તી તે પણ ચર્ચા કરી છે. ફારસી તથા અરબી શિક્ષણ પણ તેજ વખતે અપાવા લાગ્યું જુદી જુદી તલિત ઠળા અને મળીતનો વિગ્રમ થયો. પુસ્તકમાં દરેક બાદશાહનો કેમ લઈ તેના દરેકના વખતની દ્રષ્ટીકન ચર્ચવાને બદલે અમમ.

મુસલમાની સમયમાં ફેરી રીતે કેળવણી વૃદ્ધિ પામતી ગઈ એમ વર્ણન કર્યું હોત નો રસિક થાત. પુસ્તક શિક્ષણ એટલે કેળવણીનો અહેવાલજ આપે છે. તેમાંથી શિક્ષણશાસ્ત્રના ચૂકતત્ત્વો તારી તે ઉપર વાચકનું ધ્યાન દોરવાનો પ્રયામ થએલો જણાતો નથી. મિટિલ સમયના માગમાં તેવું કંઈક કરેલું જણાય છે. આવીન દિદ અને અનીચીન દિંદના ગિજગુના ઇતિવાસનો મુકાબલો કે મમાલોચના કરી હોત તો લાભદાયક થાત પુસ્તક એકંદર પુષ્કળ દલીલવાળું અને મરગ ધરગથુ ભાષમાં લખાએલું છે. અન્યકારનો પ્રવાસ એતાં તે એક વેપોગી ગ્રન્થ નીવડજે એવી આશા છે.

ધ્યાનની આમીવાળાં બાળકો.

શિક્ષકને નિશાળમાં વ્યવસ્થાપરત્વે અંતરાય કરવામાં અગત્યનું કારણ ધ્યાનની શિથિલતા કે ખામી મનાય છે. આ તુકસાનકારક કારણથી નિશાળમાં જોટની મુશ્કેલીઓ ઉભી થાય છે તેટલી ખીજનું કાર્ક કારણોથી ઉભી થતી નથી જાળકોને કપકો કે સજ બોગચાનું મુખ્ય કારણ બહુધા તેમના ધ્યાનની ખામી હોય છે. જુના શિક્ષકો આ ધ્યાન ફરજિયાત સ્વરૂપનું માનતા હતા. મુખ્યગે એ જોડા બ્રમચાળા યુગમાંથી પસાર થઈ હવે આપણે ધ્યાન ઉત્પન્ન કરવામાં રસ અને જિજ્ઞાસાક્રી ઉત્તેજકો નાપરીએ છીએ. ધ્યાનની ખામીનો અભ્યાસ હવે શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ નક્કી કરવો પડે છે.

ધ્યાનની ખામીને કામ કરવાના યાક સાથે સરખાવી દેશાય. જેમ કાર્ક કારીગર કે મજુર પોતાનું કામ અતિશય કરીને યાકી જાય છે તેમ જાળકોને પણ અમુક સમય એકજ કાર્યમાં ગણાય પછી તેને અંજે માનમિક યાક લાગે છે. યાકનો અર્થ સામાન્ય રીતે કામનો કંટાળો મનાય છે, તેવો અર્થ અહીં લેવાનો નથી; એ યાક માત્ર મગજનો અમુક માર્ગે પ્રવાસ કરવાનો કંટાળો સૂચવે છે. એને જહલે ખીજી કામ મેળીએ તો તે કરવા મગજ તેવાર હોય છે. જોતે યાક લાગે છે તે વ્યક્તિને પોતાને યાકની સ્થિતિનું જ્ઞાન હોતું નથી. મગજ માત્ર અતિશય ચપલતાસૂચક સ્થિતિ દર્શાવનારું તેમજ ગમરાટવાળી કાર્યશક્તિનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે એવો શાસ્ત્રીય મત લોક મનાય છે. વેપારી, કારીગર કે મજુરને પોતાના કામને

અંગે થાક લાગવાથી તેનાથી નવો માર્ગ હિત્તવન થતો નથી, અને તેથી આકસ્તરી રીતે તે થાક નુકસાન કરે છે.

બાળકોનો થાક જુદા સ્વરૂપનો છે. કેટલાક શાસ્ત્રીય પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા હતા, અને એમ નક્કી થયું છે, કે મનુષ્યશરીરના શાસ્ત્રને લગતા સિદ્ધાંત સર્વદા એકજ હોય છે. એક જ્ઞાનેન્દિય મગજને અમુક જ્ઞાનની સ્ફુરણ કરે છે, અને મગજ તેની પ્રતિસ્ફુરણ સ્નાયુઓને કરે છે. આ કાર્યને અમુક સમય લાગે છે.

બાળકનું મન જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં પણ એક જાતની ક્રિયા કરે છે. અને તે ક્રિયાનો સમય જેમ જેમ લંબાવતા જઈએ તેમ તેમ તેના પ્રતિબળના અસ્તિત્વનો સમય પણ તેટલોજ લાંબો નીવડે છે. મનની કાર્ય કરવાની ગતિ અમુક સમય પછી ધીમી પડે છે, અને પગિણામે તેની શક્તિ ઘટે છે. આને કામનો થાક કહે છે, એટલે કે અમુક કાર્યને અંગેજ માલમ પડતો થાક.

પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે થાક શરીરના કયા ભાગમાં ઉદભવે છે. સ્નાયુઓને થાક હોતોજ નથી એ તો હવે સિદ્ધ થયું છે. અમુક કાર્યને પગિણામે સ્નાયુઓ થાકેલા લાગે છે. પરંતુ તેજ સ્નાયુઓ બીજું કામ કરવામાં તદ્દન બળવાળા અને ચપલ માલમ પડે છે.

તેમજ લોહીની નળીઓને પણ થાક લાગતો નથી. ત્યારે હવે મગજ નથા કરાવના જ્ઞાનતન્તુઓનો પ્રશ્ન બાકી રહે છે.

આ તન્તુઓ થાકનું સ્થાન છે. શરીરરચનામાં આવી સંખ્યાનો પાર નથી. ઘણુંખરું પ્રત્યેક કાર્ય તેની સાથે સંબંધ ધરાવનારા ખાસ તન્તુ-સમૂહની મારફત કરવામાં આવે છે. આ તન્તુઓ તે કાર્ય કરવાને કેળવાએલા હોય છે. તેમને મગજમાંનો માર્ગ કહે છે. તેજ તન્તુઓ અમુક સમય સુધી ઉપયોગમાં લેવાયાથી થાકે છે, જડ અને છે, અને તેની સ્ફુરણોને અવરોધ થાય છે. સ્નાયુઓ તાજા તથા કાર્ય કરવાને અત્યુત્સ રિયતિવાળા હોય છે, પરંતુ તે અગાઉ જેવી કુશળતા કે ત્વરાથી કામમાં લઈ શકાતા નથી. જ્ઞાનતન્તુઓનો માર્ગ અન્તરાયોથી યુક્ત ન થાય ત્યાં સુધી કામ કરવામાં મુશ્કેલી તથા કષ્ટ નડે છે. ગિદ્ધાથીઓ પરત્વે આ નિયમ લગાડીએ

તો કહી શકાય કે તેમના ધ્યાનની ખામી અમુક જ્ઞાનતંત્રુના માર્ગને લાગેલા ચાકનું જૂથ છે. તદ્દન થાક કે તેને અંગે આવશ્યક આરામની જરૂર હોતીજ નથી; છતાં અમુક રીતના આરામની જરૂર હોય છેજ. થાકેલા તંત્રુમાર્ગ આરામ માગી લે છે, અને મગજની સ્ફુરણા અથે' બીજે ધોરી માર્ગ પકડવે પડે છે.

બ્યારે બાળકનું મગજ અમુક વિષય પરત્વે થાકેલું હોય છે, ત્યારે તેજ વિષય શીખવવાનો પ્રયત્ન જારી રાખીએ તો નિષ્ફળ નીવડે છે. આવા બેગોમાં ધ્યાનની ખામીનાં કારણો જાણવાની ઉપયોગિતા માવમ પડે. શિક્ષકના પ્રયાસો નિષ્ફળ નીવડે તે વખતે શિક્ષક વિષય બદલી નાખે. યવા નવીનતા લાવે તો 'ધ્યાન સહેતાઈથી આકર્ષી' શકશે. માટે વિષય, સંવાર બદલ્યાથી શિક્ષણ રસવાળું બને છે.

મોટી હંમરના બાળકો કરતાં નાનાં બાળકોને કામમાં થાક વહેલો જો છે. બાળકો અમુક સમય સુધી-હદ સુધી-ધ્યાન આપી શકે છે. ૬૬ સુધી પહેંચ્યા પછી ત-ત્રુમાર્ગને અવરોધ થાય કે તરતજ ધ્યાનને ન સ્થિતિમાં લાવવાના પ્રયાસ નિષ્ફળ નીવડે છે. શ્રમ, પ્રયાસ અને મય વ્યર્થ જાય છે. હાપણનો માર્ગ એજ છે કે તે કામ તદ્દન પડતું કેવું, અને નવું ઠાય લેવું. બાળકો ધ્યાન આપવા લાગશે, અને કાર્યસિદ્ધિ પણ બનશે. આથી સમજશે કે માત્ર આગમથી ધ્યાન આકર્ષી શકાય હિ. કાર્યનું સ્વરૂપ બદલ્યાથીજ તેમ બની શકે છે. મગજને થાક લાગે તે હેલાં એક પ્રયાસમાંથી બીજામાં ધોરીએ તો થાક કે રસની 'ક્ષતિ' ના બાળકને આજો દિવસ કામમાં રોખી શકાય છે આગ કપાં નજ બાળકના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થશે.

(શાળાપત્ર એપ્રિલ.)

દ્વિવિપાઈન દ્વીપમાં શિક્ષાપ્રચાર.

(લેખક:-મિ. મયતલાલ આણુદાસ મહેતા.)

(અનુમધાન ગતંકથી ચાલુ)

કળાકૃશણતાનું શિક્ષણ.

આ વિષયનું શિક્ષણ આપવા માટે સને ૧૯૦૧માં “દ્વિવિપાઈન સ્કૂલ ઓફ આર્ટ્સ એન્ડ ટ્રેડ્સ” આવવામાં આવી છે. શરૂઆતમાં ફક્ત લોદા અને લાકડાપર કામ કરવાના બેજ વિષયનું શિક્ષણ આપવામાં આવતું હતું. પરંતુ દસ વર્ષમાં આ સ્કૂલે એટની ઉન્નતિ કરી છે, કે હાલમાં અનેક ઉપયોગી વિષયોનું શિક્ષણ એમાં આપવામાં આવે છે; એમાંના કેટલાક કામો નીચે મુજબ છે.

- (૧) ઉદ્યોગ ધર્માનું શિક્ષણ (Normal Industrial Course),
- (૨) છત્તીઅર્થિગનું પ્રાથમિક શિક્ષણ.
- (૩) પેડીઓ બનાવવી (Cabinet making),
- (૪) મોટી મોટી ધમારો બાંધવી (Building Construction)
- (૫) પૈદા બનાવવા (Wheel making.)
- (૬) યંત્ર કામ (Machine Pracueo)
- (૭) પેાતની મેજે ચાને એક યંત્રો બનાવવા.
- (૮) પુદાર કામ.
- (૯) વાસણ બનાવવાનું કામ.

ઉપરના વિષયોનું શિક્ષણ આપવાનો હેતુ એ છે, કે દ્વિવિપાઈન દ્વીપનો, ત્રિપાઈ, ફાર્ડ પશુવ્યાપાર ધર્મા, બ્રોડફોર્ડને પોતાની ચેપ્પલ, અનુસાર સ્વતંત્રતાથી પોતાનું જીવન બચીત કરી શકે. આ પાકશાળામાં આપાર મંજથી શિક્ષણ તથા અધિક લાભ આપવામાં આવે છે. સને ૧૯૧૧માં સરકાર સ્કૂલમાંજ અનેકો મીએના વેચાણથી આશરે પચાસ હજાર રૂપિયાની આવક ચર્ચિત્તી આવી રીતે નગેરું ધન વિતારીઓનો ઉત્તાહ વધારવામાં ખર્ચવામાં આવે છે. કળાકૃશણતાની સ્કૂલમાં દાખલ થવા ઇચ્છનારે ઓછામાં ઓછું

પ્રારંભિક શિક્ષણ પુરું કરેલું હોતું નોંધ્યે એવો ધારો છે. સદરહુ સ્કૂલમાં વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી કંઈ પણ શી લેવામાં આવતી નથી, પણ “ અહીંનું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને હું કોઈ પણ જાતની નોકરી નહિ કરતાં કોઈ પણ ધર્મા-રોગજારમાં લાગીશ ” એવી પ્રતિજ્ઞા દરેક વિદ્યાર્થીને લેવી પડે છે. કળા-કુશળતાનું સ્ફરફે, શિક્ષણ સાત વર્ષમાં પુરું થાય છે, ત્યાર બાદ વિદ્યાર્થી પોતાની ઇચ્છાનુસાર કોલેજમાં જઈ શકે છે.

શિક્ષક:—પહેલ વટેલાં અહીં ત્યાંની ગવર્નમેન્ટની આજ્ઞાનુસાર ૭૫૦ અમેરિકન શિક્ષકોને અગ્રેજમાં શિક્ષણ આપવા માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા, કારણ કે આ દ્વીપમાં દેશી શિક્ષકોની મજબા બહુન કમતી હતી. આથી સરકારમાં નોંધ્યે તેવી સફળતા થઈ નહિ; પરંતુ ધર્મને ધર્મે જોટલા સ્વદેશી શિક્ષકો મળવા લાગ્યા તેટલાથી કામ લેવામાં આવ્યું. રહેતે રહેતે ફિલિપાર્ન નિવાસીઓ અને વિદેશીઓમાં પરસ્પર પ્રેમ વધવા લાગ્યો; રાજના દિવસોમાં અનેક શિક્ષકસભાને ત્યાં ભગવામાં આવે છે. આ સભાઓમાં અમેરિકાના મોટા મોટા વિદ્વાનોનાં ભાવપૂર્ણ બ્યાખ્યાનો થાય છે. આથી કરીને ત્યાંના વનનીઓનું જ્ઞાન વધતું જાય છે. આ સભાઓમાં શિક્ષણ મેળવી વિધ્યો પર વિચાર કરીને એવો નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો છે કે આ દ્વીપના શિક્ષિત જનોને અમેરિકામાં અધિક જ્ઞાતણુ પ્રાપ્ત કરવા માટે મોકલવા. આવી રીતે અનેક ઉપાયોથી ફિલિપાર્ન નિવાસી શિક્ષકોની યોગ્યતા વધારવાને અનેક પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે. સને ૧૯૦૭ માં ૧૮૪ વિદ્યાર્થીઓને અમેરિકા મોકલવામાં આવ્યા હતા જેને માટે રૂપિયા ત્રણ લાખને અર્ચ થયો હતો.

સારંગ એ છે કે આવા નાના દ્વીપમધ્યમાં જે શિક્ષણ આપવામાં આવે છે તેને એક માત્ર ઉદ્દેશ એ છે કે ત્યાંના નિવાસી સ્વતંત્ર રીતે પોતાનું જીવન વ્યતીત કરી શકે. તેઓને પોતાના મુખને માટે કોઈ બીજાના મુખ તરફ તાકતું પડે નહિ. તેજ શિક્ષણ ઉત્તમ ગણાય છે કે જેની સહાયતાથી મનુષ્ય પોતાના જીવનનિર્વાહમાં સફળ થઈ શકે. જે શિક્ષણથી મનુષ્ય ક્રેવળ નોકરીજ કરવાને ગોચ જની જાય છે તે શિક્ષણને યથાર્થ શિક્ષણ કહેવામાં આવતું નથી. ફિલિપાર્નને માટે આ ખરેખર ગૌરવની વાત છે કે ત્યાં પણ શિક્ષણના યથાર્થ ઉત્પર ઉચિત ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

ત્યાંના સત્તર લાખ નિવાસીઓમાંથી છત્રો ભાગ તો વિદ્યાર્થીઓનોજે છે. સને ૧૯૧૦-૧૧માં આ નાના દ્વીપસમુદાયમાં પ્રારંભિક સ્કૂલોની સંખ્યા ૪૧૩૧, માધ્યમિક સ્કૂલોની સંખ્યા ૨૪૫ અને ઉંચા દરજ્જાની સંખ્યા ૪૮ હતી. આ ૪૪૧૪ સ્કૂલોમાં ૬૧૦૪૯૩ વિદ્યાર્થીઓ ભણતા હતા. સદરજ્જુ સાલમાં ત્યાંની ગવર્નમેન્ટે શિક્ષણપ્રચાર પાછળ ૧૦૩૫૦૦૦ રૂપીઆ ખર્ચ કર્યો હતો, જે દરેક વિદ્યાર્થી દીઠ રૂ. ૨૩ જેટલો હતો. ત્યાં કોઈ પણ માણસ પોતાની ગરીબી અથવા દરિદ્રતાના કારણે અજણ રહેતો નથી, એ ત્યાંની ગવર્નમેન્ટની શિક્ષણ સંબંધી ઉદારતાની ખાત્રી આપે છે.

“છત્રે થાતી છાંય”

(રા. સાકરલાલ & મનલાલ દવે, બી. એ.)

આ કાવ્ય પ્લવંગમ છંદમ રચાયેલું છે. પ્લવંગમ એ સંસ્કૃત શબ્દ છે. એનો અર્થ વાદરો, વાદરો જેમ ફૂટકા મારે, તેમ આ કાવ્ય ગાતાં વાણીના ફૂટકા મરાય છે. એ માત્રામેળ છંદ છે. અક્ષરમેળ છંદમાં અક્ષરોની ગણતરી કરવી પડે છે; તેમ માત્રામેળમાં અક્ષરોની ગણતરી દિસાઈતી નથી, પણ એકંદરે સ્વરોની અમુક માત્રાં હોવી જોઈ એ એવો નિયમ છે દોહરો, ચોપાઈ, ઉધોર, પ્લવંગમ વગેરે માત્રામેળના દર્શાત છે, આગળ વિવરણ યદ્યં ગર્વા ને કાવ્યોના છંદ વર્ગતતિલન, કુર્તવિલખિત, વગેરે અક્ષરમેળ હતા.

પ્લવંગમ છંદનું માપ —પ્રત્યેક ચરણમાં ૨૧ માત્રા, એવો ચાર ચરણ ૨૧ માત્રામાં ૧૧ મી માત્રાએ યતિ (એટલે વિરામ) આવે. ખદેલો તથા છેલ્લો અક્ષર ગુરુ એટલે બે માત્રાવાળો હોવો જોઈએ. લઘુ સ્વરની એક ને ગુરુ સ્વરની બે માત્રા ગણાય છે. આ પ્રમાણે:—

૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૧ ૧ ૨ ૧ ૧ ૨ ૧ ૨

છ ત્રે થા તી છાં ય, છ ડી ધ ર છાં જ તા-

ખદેલો સ્વર ગુરુ છે, કમકે પાછળના જોડાક્ષરથી તે યડાય છે.

આ કાવ્યનો અર્થ સમજવો મુશ્કેલ નથી, કેમકે હિન્દુ ઊકરાઓને તો માતા ધાવણી સાથે જ તેનો બોધ થાય છે. આ મંસાર અસાર છે, મિથ્યા માધારૂપ છે, મારે ભગવાનની ભક્તિ કરી ધર્મને માર્ગે ચાલી આત્માનું કલ્યાણ સાધવું એ દરેક મનુષ્યની મોટામાં મોટી ફરજ છે. આ હિન્દુ ધર્મનો સામાન્ય વિચાર ભક્ત કવિઓએ અસ વાણીમાં અનેક વાર ગાયો છે. આ કાવ્ય પણ એજ પદ્ધતિએ રચાયેલું છે.

૧. જે ભાગ્યશાળી પુરુષોના સુકોમળ માથા પર છત્ર ધરાતા હતા, જેમની આગળ હાથમાં છડી લઈ તેણી પુકારતા ચોપદાર ચાલતા હતા, જે સંસ્કૃત કાથીના દોહામાં ખેતી બહાર વિચરતા હતા, જેમના નસીબમાં દીર્ઘાયુષ્ય તથા વિવિધ પ્રકારની સમૃદ્ધિઓ ભરેલી હતી તેવા મહા સમર્થ અને અમર લાગતા પુરુષો પણ એક દિવસ રમશાનમાં ચિતા પર લાંબા છટ ચર્ચ સુર્ષ ગયા, અને તેમના કામળ શરીર બળીને ખાખ ચર્ચ ગયા.

હોહો અને અંમાડી એ બેમાં ફેર છે; ઉપર છત્રી હોય તે અંમાડી કહેવાય, ને નહોય તે હોરો કહેવાય. હોદાનો ઉપયોગ વિશેષ કરીને યુદ્ધમાં થતો, ને અંમાડીનો વરખોડામાં થતો. પાંચમી ચોપડીમાં ૧૪૮ મે પાંતે દોહાનું ચિત્ર છે.

૨ જેઓ મંસારના ક્ષણિક રસમાં ગુનતાન ચર્ચ જર્જનાતા પ્રકારના મોજશોખ ઉડાવતા હતા, મહાન્ધ બની ચોખ્ખોચોખ્ખો વિચાર સરખો કરતા નહિ, ચોતાના ખગ્નતામાં અથવા વરતા બોલારમાં કોડો રૂપિયા પેદા કરી એકડા કરતા હતા, તે સૌ વખત આવે કમરમાં દટાઈ ગયા કે રમશાનમાં ભરમ બેગા ભળી ગયા. !

૩ આખા કાવ્યમાં આ હુંક જરો અવરી છે તેનો અન્વય આ મગાણે થાય:—

જે નગરીઓ નોખમાં ઈન્દ્રપુરી અનુસાર હતી, જેમની હવેલીઓના ગોખમાં કાટીવળ સાહુકાર ગરજતા હતા, જેમાં સુન્દરીઓ કિવળ રૂપાળી નહિ પણ) ગુરુનન્તી હતી, જેમાં પુરુષો (પણ) કેવળ મર્દ નહિ પણ મહા ગુણનાગો હતા, તેવી (સર્વ પ્રકારે સરસ નગરીઓ પણ) કાણુ બલે કર્ષ આગળ ગર્દમા મળી ગઈ.

આ પ્રમાણે અન્વય સમજવાથી અર્થ સ્પષ્ટ થશે. આખી દુંક નગરીઓ વિષેજ છે.

ધન્દ્રપુરી અનુસાર = અમરાપુરી જેવી. તોખ = શેલા, ભલકા.

કાટીધજ = જે કરોડપતિ હતા તેમની હવેલીઓ પર પહેલાં ધજ ચઢતી હતી. (' જવન પર જવન પર છત્ર દાખે ' નરસિંહ મહેતા)

ગર્દ = ધૂળ પાદને અન્તે ગર્દનો અર્થ ખાડો આપ્યો છે એ બરા નથી. એ કારસી શબ્દ છે.

૪. કાવ્યનો યોષ છેલ્લી દુંકમાં આપ્યો છે. આ પ્રમાણે જગતમાં કાષ અમર નથી, સર્વે રિદ્ધિ સિદ્ધિ નાશવન્ત છે, માટે હે ભાર્મ, હે મિત્ર બરા વિચાર કરો, અને પાપ કર્મથી બચો; ભલા થાઓ, પવિત્ર થાઓ. આ ફેરો ફોગટ જશે, માટે ભગવાનની ભક્તિ કરો અને શ્રુત્યું સાર્થક કરો. હમેશ પ્રભુનું ધ્યાન કરો, અને તે પણ હૃદયના સાચા રોહથી, સાચા ભાવથી; અગભગતની પેઠે નહિ. પ્રભુ ભાવના ભૂખ્યા છે એ વિદુર મુદા-માના દૃષ્ટાન્તથી શીખી લો.

બેરેમીટરથી પર્વતોની ઉંચાઈ.

(લેખક:—રા. રતનશી પુરુષોત્તમ અનંદા. અમદાવાદ.)

ગુજરાતી પાંચમી ચોપડીમાં વાલુભારમાપક યંત્ર (બેરેમીટર) વિષે પાઠ છે, તેમાં તે યંત્રથી પર્વતની ઉંચાઈ માપી શકાય છે એવો ઉલ્લેખ છે, ને તે મંબંધે, જણાવ્યું છે કે “ પ્રત્યેક ૮૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ ચડતાં યંત્રમાં પારો ૧ ઇંચ નીચો ઉતરે છે. ”

હવે આ નિયમ મુજબ પાા માર્ચલ એટલે લગભગ ૨૭૦૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ પારો ૩૦ ઇંચ ઉતરી જવો જોઈએ પણ તેમ થતું નથી. તેટલો ઉંચાઈએ યંત્રનો પારો ૧૯ ઇંચ નીચો ઉતરે છે. આતું કારણ શું છે તેનો વિચાર કરીએ.

નવી શોધ પ્રમાણે વાતાવરણની ઉંચાઈ ૧૦૦ થી ૨૦૦ માઈલ સુધીની મનાય છે, અને વાતાવરણના એ યંત્રનો બાર સદ્દની સપાટીએ ૩૦ ઇંચ

છે; એટલે ૩૦ ઇંચ પાસના થંભ બરાબર ૧૦૦ થી ૨૦૦ માઈલની દવાના સ્તંભનો બાર છે. તેથી ત્રિશીના નિમ્ન મુજબ ૧ ઇંચ પાસના સ્તંભ બરાબર ૩૦ થી ૬૦ માઈલની દવાનો સ્તંભ થવો જોઈએ. પરંતુ એમ બની શકતું નથી કારણ કે નીચેની દવા ઘાટી છે ને ઉપરની દવા વધારે ને વધારે પાતળી છે, એટલે દવાના સ્તંભનું વજન ઉપરના ભાગમાં કમે કમે વધારે ને વધારે કમી થતું જાય છે. આમ હોવાથી એ મંચે સામાન્ય ત્રિશીથી કામ લઈ શકાતું નથી.

દવાના સ્તંભનો બાર કયા કમે કમી થતો જાય છે, અથવા નીચેની ને ઉપરની દવાના ઘટલમાં કેટલો અધો ફેર છે તે નીચેની બીનાથી બરાબર સમજાય છે. ત્રિશીનોએ અંતરા કરી મિદ્ધ દ્રવ્ય છે કે આ માઈલ એટલે ૧૮૫૦૦ ફૂટની ઉંચાઈએ ચડતાં બેરોમીટરમાંનો પારો અધો એટલે ૧૫ ઇંચ નીચે ઉતરી જાય છે. મનલગ કે નીચેની આ માઈલની દવાના બાર જેટલો ઉપરની અધી દવાનો બાર છે. વળી ઉપર બીજા આ માઈલ ચડતાં પાસનો સ્તંભ ૭૦ ઇંચ રહે છે, મનલગ કે બીજા આ માઈલની દવાના સ્તંભનું વજન નીચેની દવાના આ માઈલના સ્તંભના વજન કરતાં અધું છે, આમ ૭ માઈલની દવાના સ્તંભનો બાર એકંદર દવાના સ્તંભના બારનો ચોથો ભાગ છે. ૭ માઈલ ઉપરની દવાનું ઘટલ ધણું કમી થઈ જાય છે, એટલે બીજા ૧૪ માઈલે ને એકંદર ૨૧ માઈલે પાસનો સ્તંભ માત્ર ૧ ઇંચ જ રહે છે, મનલગ કે તે ૧૪ માઈલમાં પારો ૬૦ ઇંચ ઉતરે છે, આમ હોવાથી ૨૧ માઈલ ઉપરની અધી દવાનો બાર પાસના માત્ર ૧ ઇંચના સ્તંભ બરાબર છે, તેથી ૨૧ માઈલ ઉપરની દવા અતિશય પાતળી હોવી જોઈએ.

ઉપરની દ્રષ્ટિથી સારી રીતે ખ્યાલમાં ઉતરશે કે જેમ જેમ ઉંચે ચડીએ તેમ તેમ દવાનું ઘટલ કમી થતું હોવાથી દર ૮૦૦ ફૂટે પારો ૧ ઇંચ ન ઉતરતાં ઓછો ઉતરે છે. એટલે પાસને બીજો ઇંચ ઉતારતાં ઉંચાઈના અંતરમાં વધારો કરવો પડે છે. સામાન્ય રીતે નીચે મુજબ અંતર મળતું રહે છે.

૧. નીચેની દવાના આ માઈલના ઘરમાં પ્રથમ ૮૦૦ ફૂટે ૧ ઇંચ પારો ઉતરે, પછી ૮૫૦ ફૂટે ૧ ઇંચ ઉતરે, પછી ૧૦૦૦, ૧૦૫૦, ૧૧૦૦,

૧૧૫૦, ૧૨૦૦, ૧૨૫૦, ૧૩૦૦, ૧૩૫૦, ૧૪૦૦, ૧૪૫૦, ૧૫૦૦, ૧૫૫૦, ૧૬૦૦ ફૂટે એ ક્રમે ૧ ઇંચ ઉતરે એટલે એકંદરે ૩૩ માર્શલની ઉંચાઈએ ચડતાં ૧૫ ઇંચ પારો ઉતરે.

૨. પછીની હવાના ૩૩ માર્શલના યરમાં ૧૮૦૦, ૨૦૦૦, ૨૨૦૦, ૨૪૦૦, ૨૬૦૦, ૨૮૦૦, ૩૦૦૦ ફૂટે એ ક્રમે ૧ ઇંચ ઉતરે, એટલે એકંદરે ૭ માર્શલની ઉંચાઈએ ચડતાં પારો ૨૨૩૩ ઇંચ ઉતરે.

૩. ૭ માર્શલ પછીની હવાના ૧૪ માર્શલના યરમાં ૦૩૩, ૧, ૧૩૩, ૨, ૨૩૩, ૩૩૩, ૫ માર્શલે એ ક્રમે ૧ ઇંચ ઉતરે, એટલે એકંદરે ૨૧ માર્શલની ઉંચાઈએ પારો ૨૬ ઇંચ નીચે ઉતરે.

ઉપર દર્શાવેલ ક્રમ ખરોજ છે એમ નથી એ એક માત્ર વિચાર-પૂર્વક નહીં કરેલી અટકળ છે, પણ તે એમ બતાવવા માટે છે કે ત્રીયેની હવામાં ૬૦૦ ફૂટની ઉંચાઈએ પારો ૧ ઇંચ ઉતરે છે, પણ ૩૩ માર્શલ ઉંચે ચડીને તો ત્યાં ૬૦૦ ફૂટે નહિ પરંતુ ૧૬૦૦ ફૂટે, ૭ માર્શલની ઉંચાઈ એ લગભગ ૩૨૦૦ ફૂટે, તે ૨૧ માર્શલની ઉંચાઈએ લગભગ ૫-૬ માર્શલે ૧ ઇંચ પારો ઉતરે છે. એટલે એ વંચી પર્વતોની ઉંચાઈની અટકળ કરતાં આ હકીકત ખ્યાનમાં રાખીને લેઈએ.

“ કસાવલી. ”

(હડકાધું જાનવર કરડતાં એક ચહે તેના ઉપચારનું સૂચન.)

(પે. મિ. જી. જી. માર્શલ ઝવેરભાઈ પટેલ, મારા ગુપ્ત સૂત્ર જી. આ.)

કસાવલી વધારે જાણીતું હોવાથી તેનો લોકો તરફથી વધારે લાજ લેવાય છે; તેથી અત્રે કસાવલી મંત્રથી માલોની આપી છે. જે મરીજ લોકો પોતાને ખર્ચે જ્યારે અગત્ય હોય, તેઓ આ દવાખાનાનો છી રીતે લાભ લઈ શકે, તથા ત્યાં ગયા પછી અનુભવા મુશ્કેલી કેમ જીવન માનવું, વગેરે દરેકન મામાન્ય પ્રશ્નના જણાવમાં આવે તે આ લેખનો હેતુ છે.

જે મરીજ લોકો પોતાના ખર્ચે કસાવલી જ્યારે અગત્ય હોય તેમણે નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી.

અમે તે માણસને હાકાપું જનવર કરડે કે તરતજ અમર એક જે દિવસમાં પોતાની અનુરૂણતાએ પોલિસ પટેલનું પોતાને હાકાપું જનવર કરડ્યું છે તે બાબતનું સર્ટિફિકેટ લેવું; તેની બેડે પોતાની સ્થિતિ કસાવલી જવાને અશક્ત હોય તો સરકાર ખર્ચે કસાવલી મોકલવા બાબતનું પણ સર્ટિફિકેટ લેવું. બંને સર્ટિફિકેટ પોતાના તાલુકાના મામલતદાર સાહેબને રજુ કરવાં. મામલતદાર સાહેબ ખાતરી કરી બે સર્ટિફિકેટ સખા આપે છે. એક પોતાને જે રોડનેથી બેસવાનું હોય તેમને આપવાનું, અને બીજું કસાવલીના દાકતર સાહેબને આપવાનું હોય છે; રોડન ખાસતર પહેલા સર્ટિફિકેટના આધારે કલકા રોડન સુધીનો પાસ કાઢી આપે છે. પોતે એકલા જવાને અશક્ત હોય, તો તેને એક બરદાસ કરનાર માણસને પોતાની સાથે લઈ જવાની છુટ છે; તેનો પાસ તથા ખર્ચ સરકાર તરફથી મળે છે.

કસાવલી પંજમ ઇલાકામાં અંબાલા જિલ્લાની હદમાં સમુદ્રની સપાટીથી ૬૦૦૦ ફુટની ઉંચાઈએ દિમાલયના પ્રદેશમાં આવેલું છે. અહીંની હવા બહુ ઉત્તમ છે. મુલક ધણો ઠંડો છે; યુરોપીઅન લોકો ધણા વસેલા છે. પ્રદેશ ધણોજ રમણીય છે. દેવદરના પુષ્કળ ઝાડો છે.

આજુબંધી કસાવલી જવાનો ત્રણ દિવસનો રસ્તો છે. તે બે રસ્તે યઈ જવાય છે. (૧) કાઠેરથી રતલામ, કાટ, મધુરા, દિલ્લી અને કસાવલી. (૨) અમદાવાદ, મહેસાણા, અજમેર, જેપુર દિલ્લી, અને કસાવલી. આ પ્રમાણે અમે તે રસ્તે ઈસ્ટ-ઈન્ડિયા રેલ્વેના કલકા રોડને ઉતરીને કસાવલી જવાય છે. કલકા રોડનથી કસાવલી હા માઇલ થાય છે. ધોડાગાડીની બહુ સવડ નથી; છતાં કેટલાંક સાધનો મળે છે, તેમાં દટ્ટુ અથવા ધોડા વિશેષ મળે છે. તેનું રૂ. ૧-૮-૦ થી રૂ. ૨-૮-૦ સુધી ભાડું લે છે. એ સિવાય 'રીક્ષો' નામની માણસ બેચે તેની ઝાડીઓ મળે છે તેનું ચારથી પાંચ રૂપીઆ ભાડું બેસે છે. ભાડાના દર મરકાર તરફથી કરેલા હોય છે. ત્યાંથીને જતું હોય તો પણ ખર્ચ રસ્તે જવાય છે. સામાન ઉંચકી જવા અટે કુલી (મજુર) મળે છે; તેની મજુરી રૂ. ૦-૬-૬ બેસે છે. કુલીને સામાન સોંપ્યા પછી સામાનની બ્રજણ રાખવાની જરૂર નથી; તેઓ કલા પ્રમાણે કસાવલી દવાખાનામાં આપણે સરસામાન પહોંચાડે છે. તેમાંથી કંઈ વધતું ઓછું થવાંની બીતિ દોઢી નથી; એવા તે મુલકના કુલીઓ અમાણિક હોય છે.

કસાવલી દવાખાનામાં પહેલ્યા પછી પ્રથમ પોતાનો કેસ નોંધાવવો પડે છે. કેસ નોંધાવ્યા પછી આપણા કેસનું ફોરમ લઈ હાજરીપત્રમાં નામ નોંધાવવું પડે છે; ત્યાં તે ફોરમ અને મામનદાર સાદેમે આપેલું સર્ટિફિકેટ આપવાં પડે છે. ત્યાં આપણી પાસે શું સીનીક છે તે પૂછવામાં આવે છે, વધારે સીનીક હોય તો ખર્ચ મળતું નથી.

આ પ્રમાણે પુરો કેસ નોંધાવ્યા પછી પેટમાં પીચકારી મરાવવી પડે છે. પીચકારી મરાવ્યા બાદ દવાખાના તરફથી એક કામળો, લોટો, લોહી એટલું સારિત્ય આપવામાં આવે છે, તે લોટો બાદ ચહેરામાં રહેતું કે દવાખાનામાં તે દરદીની અનુકૂળતા ઉપર છે. કારણ કે દવાખાનામાં સરકારે મરીબો માટે પચીએક ખોલોએ અધિકારી છે; પરંતુ તે એવી છે કે ગંરીમે સિવાય બીજાને તેનો ઉપયોગ કરવો પર્મદ પડે તેમ નથી. તે ખોલીએ વગર ભાડે આપવામાં આવે છે, પણ મારા ધારવા પ્રમાણે ચહેરામાં ધર્મ-શાળામાં રહેતું વધારે સાફ છે. આ મારો જાતીય અનુભવ છે.

ખાવા પીવાની મરડ પોતાની મેળે કરી લેવાની હોય છે. ત્યાં સારી નીચીએ નથી. ફેટલોક પળળી દોરેલો છે; પણ તે મંદો હોય છે, અને આ મુનકમાંથી જનારા લોકોને ફાવે તેવી હોતી નથી ખાધાખોરાકીની વસ્તુએ બજારમાં મળે છે. શાકભાજી પુષ્કળ મળે છે. વાસણકુસળ જરૂર પુરતા સાથે લઈ જ્યાં સારાં છે. વાસણો ભાડે મળી શકે છે; પણ મંદો અને તે પ્રદેશના રિવાજને અનુસરતાં હોવાથી આ મુલકમાંથી જનાર લોકોને અનુકૂળ પડે તેવાં હોતાં નથી. પ્રદેશપણો ઠંડો છે માટે જનારાઓએ ગરમ કપડાં તથા એકવા પાગરવા માટે મિજાનભી મારી સવઃ રાખવી જોઈએ. હું સખન ગરમીના દિવસોમાં ત્યાં ગયો હતો, જ્યાં એમ જણાવું કે અહીંના દિવસ પડે તે દિવસો તે ત્યાંના દરરોજના દિવસો છે; ત્યાં બીજો નીજો દિવસે વરસાદ યાય છે, માટે ઉનાળા સિવાય બીજા ઋતુમાં જનારા માણસોએ ત્યાં ફેટલો ઠંડી દશે તેનો ખ્યાલ પોતે કરી લેવો. અપોરના બાર વાગે પણ ઠંડીને લીધે ચહેરામાં ફરવા બર્ષચક્રાતું નથી. ખાવા સંજોગોમાં ત્યાં ચૌદ દિવસ રહેવું પડે છે.

ઔષધોપચાર ચૌદ દિવસ ચાલે છે. દરરોજ સવારમાં દશ અને અ-જિઆરની વચ્ચે એક વાર વ્યાધિને માટે ખામ તૈયાર કહેવી રમી નાની પીચકારી વડે શરીરમાં દાખલ કરવામાં આવે છે. પોણા કંઈજ મળી નથી; એ મિવાય બીજું કંઈ ઔષધ આપવામાં આવતું નથી. આ ઉપચાર બધાને મફત કરવામાં આવે છે.

ખીન્ને દિવસે જેની પાસે ખોરાકી ખર્ચના પૈસા નથી, ગરિબાર્દતું જેણે સર્ટિફિકેટ રજુ કરેલું છે. તેવા માણસોને દરરોજના રૂ. ૦-૬-૦ પ્રમાણે એક અઠવાડીયાના રૂ. ૩-૦-૦ આપવામાં આવે છે. દરદી સાથેના માણસનું પણ ઉપર પ્રમાણે ખર્ચ મળે છે. પછી નવમે દિવસે ખીન્ના છ દિવસનું ખર્ચ મળે છે. તેરમે દિવસે કસાવલીયા પાસ આપવા માટે તથા રેલ્વેના આવવાના ત્રણ દિવસનું ખર્ચ તથા કુલ ખર્ચ વગેરે આપવા સાથે દરદી પાસેથી લેઈતી માહિતી પૂછી લે છે.

ચાંદમે દિવસે રસો મુકાવ્યા પછી પાસ તથા ખર્ચ આપે છે, અને નેરે એક છાપેલું પોસ્ટકાર્ડ પણ આપે છે; તે કાર્ડમાં ત્રણ માસે આપણી તબીબત કેવી છે, તે લખી જણાવવાનું રોય છે. આ પ્રમાણે ચાંદમે દિવસે ૦ છું લીધા પછી માણસો છુટા થાય છે, આનંદથી કાલકા તરફ પ્રયાણ કરે છે, કારણ કે ત્યાંના ચાંદ દિવસે ચાંદ વસંત જેવા જાડે છે. ત્યાંની રીતરિવાજો તદ્દન જુદાં રોય છે, બાપા પણ જુદાં રોય છે, જેથી ૧૦૦ કે ૨૦૦ દરદીમાં જે કોઈ આપણા તરફનું રોય છે તેો તેનાથી જુદા પડવાનું આપણું મન ચતું નથી. કાબડા કુજળ મો માર્ક લે એક દિવસ મળે છે, જેથી જતી વખતે મથુરા, દિલ્લી વગેરે મથા જેવાં મારાં કાંચે છે. આવતી વખત અજમેર, જેપુર, વગેરે પણ લેવાય છે.

એક માણસ પછડાડે મન્દાને લગભગ રૂ. ૫૦ ખર્ચ થાય છે. આવા દરદીઓ દવાખાનામાં ૧૦૦-૨૦૦ રોય છે. જુનાં જાય છે, અને નવા આવે છે, આ જેતાં દવાજી સરકાર માત્રાપે માણસના જીવનનું રક્ષણ કરવા કેટલી ઉદારતા વાપરી છે તે સાધારણ માણસને પણ ખબર આપ્યા વગર નહિ રહે. ત્યાં જઈ આવેલા દરદીઓમાંથી જાણેજ માર્કના જીવને નુકસાન થાય છે, માટે આ મેગવાળા દરદીઓએ ખામ ત્યાં જતુંજ લેઈએ. નાવલીયા કાલકા સુધીનું રેલ્વે ૧૧૬ રૂ. ૧૬-૫-૦ થાય છે.

છેવટે પગમકૂપાણી પરમામાનો, આપણી ગ્રામી ક્રિટિય મરકારનો, કસાવલીના મકનર સાહેબનો, અને મને કસાવલી જવાનું અનુમોદન આપનાર સમજનોનો અંતઃકરણ પૂર્વક આજાર માની તેમનાં ચરણોમાં વિરમું છું.

કેટલાંક પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિ.

(લેખક—મિ. અંબાશંકર હરિશંકર દિવેદી—અમૃતસર.)

(અનુમેધાન અંક ૩ નો પૃ. ૭૭થી.)

ગધેડાં:—સ્થાન, માણસ અને ઘટનાનું સારું જ્ઞાન ધરાવે છે. આ બાબતની તેમની સ્મરણશક્તિ ધણી સારી જણાય છે. ઘોડા અને ગધેડાં સ્થાનની બાબતમાં આપણી યાદગીરી બૂલોને મુધારે છે. અર્થાત આપણે બૂલો ગએલા સ્થાનને બતાવે છે. જ્યારે અંધારી રાતમાં માણસ રસ્તા ભૂલી જાય છે, ત્યારે તેને ઘોડાની સ્મરણશક્તિ પર આધાર રાખવો પડે છે. ઘોડા સવારને નિયત સ્થાન પર કુશળતાપૂર્વક પહોંચાડે છે.

ગધેડું હાલ જીવન પર છે તેથી ઘોડા તેને મૂર્ખ ધારે છે. જીઆલ્ટરથી માલ્ટા તરફ એક વહાણ જતુ હતું. તેમાં કેપ્ટન (Captain) હંડસને પશુ ગધેડો હતો. વહાણ એક જગ્યાએ દરીઆમાં ફસાય ત્યારે કેપ્ટને ગધેડાને વહાણમાંથી ઉતારી મૂક્યું. તે જીવન પર છે તેથી તરીને પશુ બહાર નીકળશે એમ તેમણે ધાર્યું. સમુદ્રમાં મોટા મોટા મોઝાં ઉછળી રહ્યા હતા કેટલાક લોકો ડૂબી પશુ ગયા. ગધેડાનો પશુ કંઈપણ ન મળ્યો. કેટલાક દિવસ પછી એક દિવસે સવારમાં જીઆલ્ટરનું બારું ઉઘાડ્યું તો ગધેડો ઉપર ઘઉં પોતાના મુકામ પર જઈ પહોંચ્યો. વહાણમાંના લોકો એમ ધારતા હતા કે ગધેડો જયારે તોપણ પોતાના સ્થાન પર કદી નહિ પહોંચે. પરંતુ સ્મરણશક્તિને લીધે તે ગધેડો પોતાને ઠેકાણે પહોંચી ગયો.

ઘોડાને જે શીખવો તે જલદી શીખી જાય છે. લશ્કરમાં ઘોડા માણસની બુગલ (Bugle)નો અવાજ ઓળખી શકે છે. બુગલના અવાજ પ્રમાણે ડાબા, જમણા, આગળ, પાછળ જાય છે. જ્યારે લશ્કર ફરીને આવે છે ત્યારે ઘોડાઓ પશુ પોતાને મુકામે હાજર થાય છે.

એક વખત એક લશ્કરમાં બુગલ વગાડનાર ઘોડો ઉપરથી પડી ગયો. તેની ઘોડો બીજા લશ્કરના કોઈ સિપાઈના હાથમાં આવી. તેણે તેના પર સવારી કરી વહાણના મેદાનમાં ઝોકાવ્યું. મેદાનમાં આગળથી બુગલવાળાએ પોતાની ઘોડો ઓળખી અને બેલાવવાનો અવાજ કર્યો અવાજ સાંભળતાની સાથે ઘોડો સવાર સાથે પોતાના માલિક પાસે આવી ગઈ.

મિલાડી—એક આદમીનો છોકરો પાંડોશીને ઘેરથી મિલાડીનું એક
ખંડુ પોતાને ઘેર ઉઠાવી લાવ્યો. ચોડા વખત પછી મિલાડી ઘેર આવી,
મને પોતાના બચ્ચાંમાંથી એકને ન જોઈને તરત પાછી મઈ. ચોડી
વાર અહીં તહીં જાવળી. છેવટે પાંડોશીના મંદાનમાં મઈ. પેંચો છોકરો બચ્ચુ
છોડી દેવા ચાલુ ન હોય, તેથી તેણે મિલાડીને મારી કાઢી. રાતે પણ
મિલાડી તે મંદાનમાં મઈ, પરંતુ બચ્ચાને ન જોઈને પોતાને ઠેકાણે મઈ અને
આખી રાત બૂમ પાડવા કરી. સવાર થતાં જ વળી તે પાછી પેંચા છોકરાને
ઘેર મઈ અને તેના પર ધુરકવા લાગી. એટલામાં દયાળુ પાંડોશીએ તેનું
બચ્ચુ તેને આપી દીધું. મિલાડી ખુશ થતી થતી મઈ. આવા નિર્દય અને
વિચારહીન માણસોએ યાદ રાખવું ઘટે છે કે આ પ્રાણીઓમાં પણ
સ્મરણશક્તિ અને વાતસલ્યભાવ ધરાવે છે.

સિંહ—અમેદસના જનવર રાખવાના રથાનમાં એક સિંહ હતો.
તેને અને તેના રાખવારને ઘણી ગાદ મિત્રતા હતી. એક દિવસ એક મિત્રી
તે સિંહના પાંજરાની મરામત કરવા અંદર ગયો. તે વખતે રાખવાગ સિં-
હના પાંજરા પાસે બેઠો હતો; કારણ કે મિત્રીને સિંહ કોઈ તરેદથી હાજ
ન કરે. એક કલાક કામ કર્યા પછી ત્યારે મિત્રી બહાર નીકળવાને જોગ
થયો ત્યારે તેણે રાખવાગ અને મિંદને પામે પામે સૂતેના દીકા. મિત્રીએ
રાખવાગને ધીમે ધીમે બોલાવ્યો, પરંતુ તે ન જાડ્યો. તેને બદલે સિંહ જોગ
ધયો. મિત્રીને મશરૂ જોઈ મિંદે મનમાં વિચાર કર્યો કે આ મારા રાખવાગનો
શત્રુ છે, અને તેના પર હુમલો કરવાને માટે આવ્યો છે. તેથી તેણે પોતાનો
પંખો રાખવાગની છાતી પર નાખીને તેની મંજાળ રાખ્યો જોગ રહી ધીમે
ધીમે ધુરકવા લાગ્યો. એટલામાં રાખવાગ જાગ્યો. તે જાડ્યો અને સિંહના
પંખને સુખી તેની ગરદન ઘાપવા લાગ્યો. પછી ગભરાએલા મિત્રી
માથે લઈ તે પાંજરામાંથી બહાર આવ્યો અને દરવાજો ખંધ કરી દીધો.

ગાય, ભેંસ—પોતાનાં સ્થાન પેતાને ધણી તથા દોહનારને સારી પેઠે ધિજાણે છે. કેટલીક ગાયો અને ભેંસો દુધેચના દોહનાર વિના દુધ દેતી જ નથી. તેનાં દોર ‘હયવાળ’ કહેવાય છે. તે અનાજ ઉપરથી પણ ઓળખી શકે છે. ગામડામાં મૂકેલાં અથવા વેચી દીધેલાં દોર સુનાં રહી ગયાં હોય, તો દસમાર વળે પશુ પોતાના મૂળ ધણીને ઘેર આવે છે. તેઓ પોતાનાં વાહરડાં તેમજ પાડને સારી રીતે ઓળખે છે. થોડા અપચદ વિના ધણી ખરી ગાયો અને ભેંસો પોતાનાં બચ્ચાં વિના બીજાં બચ્ચાંને ધાવવા દેતી નથી. પરંતુ બચ્ચાં ઉપર તેમનો પ્રેમ આસરે દોઢાં બે વરસથી વધુ ટકતો નથી—કદાચ તે ઓળખી પણ શકતાં નથી. ગામડામાં રહેનાર તેમજ દોર રાખનાર સર્વેને આ હમીકત અતુલવવાળી યાય છે.

કુતરો—આ પ્રાણીની સ્મરણશક્તિ ધણી મનેજ જોવામાં આવે છે. તેને જેની રીતે કેળવે તેવી રીતે કેળવી શકાય છે. તેની વફાદારીની તથા સ્મરણશક્તિની ધણીજ આશ્ચર્યજનક વાતો પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રો વાંચનારને અસ્મિતિ નથી. એક જાનના એકા કુતરા યાય છે કે તેને એક વસ્તુ બતાવીને સંતાડી દીધી હોય, પછી બે ત્રણ માર્ગજ નર્તને કહીએ કે પેઢી વસ્તુ લઈ આવ તો તે તરત દોડતો દોડતો લઈ આવે છે. વિસ્તારભયને લીધે તેની સ્મરણશક્તિના ઉદાહરણો આપ્યાં નથી.

દેડકું—એક દેડકું રોજ અમારા પાણીઆરામાં ઠંડકને લીધે પડી રહેતું હતું, અને રોજ જોડ્યા કરતું હતું. હું પ્રથમ તો તેને દૂર મૂકી આજ્યો. પરંતુ તે તો સાજે “ડાડું” કરવા લાગ્યું. હું તેને પકડીને પાછો દૂર મૂકી આજ્યો. પરંતુ તે તો આવીને હાજર થયુંજ. હવે શકા થઈ કે તેને તેજ આવે છે કે બીજું આ જણવા માટે તેના પગે ઈજ ન થાય તેમ દોરો આજ્યો. પડી દૂર મૂકી આજ્યો. તો પણ તેણે તો પોતાનું વતન ન છોડ્યું. આખરે હું તેને એક કુતરામાં નાખી આજ્યો. ત્યારેજ તે આવતું બંધ થયું. આ જનાવ સાનુભવ છે, કલ્પનાનો નથી.

સાપ—વિશે એમ કહેવામાં આવે છે કે તે ન્યારેહેતો હોય, ત્યાંથી ચકડી બીજે સ્થળે મૂકી આવીએ તોપણ પોતાની મૂળ જગ્યાએ આવી જાય છે. હવે તેનો તેજ સાપ આવે છે કે બીજો આવે છે તેની ખાતરી જરા ભવાવહ છે, પરંતુ અશક્ય નથી.

આવી રીતે નાનાં મોટાં ગરીબ વિકરાળ સર્વે જીવોના જીવનમાં સ્મરણ-
અર્પિત કંઈક કંઈક કામ કરે છે. પક્ષીઓ ઝોડીઓમાં કે ત્યાં એકજ રીતના
હજારો માળા અને બચ્ચાં હોય છે ત્યાં પોતાનો માળો અને બચ્ચાંને
ઝોળખે છે. સીલ નામની માછલી બીજી હજાર સીલનાં ઇંડાંનાંથી પોતાનાં
ઇંડાં ખોળી કાઢે છે. એ સ્મરણશક્તિનો પ્રભાવ છે. વનનાં દિંસક પશુઓ
પકડાયા પછી પોતાને પકડનારના જેવાં કપડાં પહેરનારને વેઈને લાય પામે છે.

પ્રાણીઓ સ્મરણશક્તિનો એ ઉપયોગ કરે છે, માથુસ તેને
પોતાના કામમાં ફેવી રીતે લે છે એ બાબત વાચનાર તથા કુદરતને વિ-
લોકનારથી અચ્છા રહી શકતી નથી.

નાનાં જંતુઓની સ્મરણશક્તિ દેવલી છે એ સ્પષ્ટ કહેવાય તેમ નથી.
પરંતુ મોટાં પ્રાણીઓની હકીકત ઉપરથી માલમ પડે છે કે સ્વાભાવિક
રક્તિંચિ જેટલું કામ કરી શકે છે તેનાથી ઘણું વધારે કામ સ્મરણશક્તિ-
દ્વારા કરી શકાય છે.

જાળાપત્રના વાચકો—જેનો મોટો ભાગ રિક્ત-શિક્ષકોનોજ છે
તેઓ જે ધારે તે આ વિષયમાં સ્વાનુભવ કરી શકશે. જુની વાચનમાળા
અને બીજાં પુસ્તકોમાંથી જુદાં જુદાં પ્રાણીઓની સ્મરણશક્તિનાં ઉદાહરણ
ખોળી ગાખ્યાં હોય, તે પ્રમંથ આવે કહી બતાવી પાઠ રસિક અને સફળ
કરી શકાય. *

* પ્રખ્યાત હિન્દી 'સરસ્વતી'ના એક લેખને આધારે ઘણા
ફેરફાર સાથે.

કાંગાડ.

(લેખક—જીવલ એમ. રાવજી. સુ. સં.લા.)

આ પ્રાણીની જન્મભૂમિ આસ્ટ્રેલેશિયા છે. પૃથ્વીના બીજા ભાગોમાં
આ પ્રાણી દીકામાં આવતું નથી. તેનો શોધ અયમ કપતાન કુક સાહેબે
ક્ર. સ. ૧૭૭૦માં કર્યો તે પહેલાં તેના વિષે યુરોપના લોકોને, ખજાર
નં હતી. વચલા વડનાં કાંગાડની માયાથી પુછડીના છેડા મુઠ્ઠીની લગાઈ
જા કૂટ હોય છે, અને તે વજનમાં લગભગ ૪ મણુ હોય છે તેનાં
પાછલા પગ ઘણા લાંબા, પુછડી મોટી, અને પગે ખરીના જેવો એક
મોટો નહોર ટોય છે. આ નહોરવડે બીજા પ્રાણીઓની સામે તે પોતાનો
અચાંવ કરી શકે છે. તેના આજલા પગે મજબુત નહોરવાળાં પાંચ પાંચ

આંગળાં હોય છે, પણ પાછલા પગે ચાર ચાર આંગળાં હોય છે. પાછલા પગના વચલા આંગળાંના નીચેર મોઠા, અણીદાર અને નક્કર હોય છે. તેના પાછલા પગ ધણા મોટા છતાં શરીરના પ્રમાણમાં આગલા પગ બહુ ટુંકા હોવાથી તે ઝડપથી દોડી શકતું નથી. એમ છતાં તે લાંબી ઇલાંગ મારે છે. કેટલીકવાર ૩૦ ફુટ જેટલી લાંબી ઇલાંગ મારે છે. (ભરે છે.)

આ પ્રાણીની પુંઝડી ત્રણ ફુટ લાંબી, છેડે અણીદાર અને નૂળ આગળ એક ફુટ જાડી હોય છે. તેના કાન મધ્યમ કદના અને આકારમાં હરણના કાનને મળતા છે. કર્ગાર ત્યારે એસે છે ત્યારે તેને તેના પાછલા એ પગ અને પુછડીનો ટેકા મળે છે. તેથી તે જાણે ત્રણ પાયાના સ્તંભપર બેઠું હોય તેમ દેખાય છે. ત્યારે તેનાપર કોઈ હુમલો કરે છે ત્યારે તે બહુ લાંબા ઠેકડા મારી નાશી જાય છે.

દેકડા મારવામાં પુછડી તેને બહુ મદદ કરે છે. કેટલીકવાર તે એવી ઝડપથી ઠેકડા મારે છે કે શિકારી કુતરા પણ તેને પહોંચી શકતા નથી. તે વાગોળનાગ પ્રાણીઓને મળતું આવે છે, કારણ કે તેના મોંના જડખામાં સક્ષિઓ હોતી નથી. તે વનસ્પતિ ખાઈને ઇંચે છે. તે મુખ્યત્વે ફરીને કન્દમૂળ અને બાજીપાલા ખાય છે. તેનું માથું હરણ જેવું હોય છે. આંખો મોટી છતાં દેખાવમાં કરડી નથી. ખરેખર આ પ્રાણી બહુ નમ્ર અને નિરપરાધી છે. એવું કહેવાય છે કે તે કેટલીકવાર વાગોળે છે.

આ પ્રાણીની માદા વીઆયા પછી તેના પેટમાં એક કોથળી જેવું અવયવ હોય છે. તેમાં બચ્ચાંને સખી ઉછેરે છે. બચ્ચું પોતાની મેળે પોતાનું રક્ષણ કરવા જેવું ચાલ ત્યાં સુધી એ કોથળીમાં રહે છે. અને ત્યારે માદા ધાસમાં ચર્ચ જતી હોય ત્યારે પોતાનું મોં કોથળીમાંથી બહાર કાઢી તે વડે ધાસની પાંદડી તોડી ખાય છે.

ઘણી વખતે માણસો અને શિકારી કુતરા આ જાનવરનો શિકાર કરે છે. ત્યારે શિકારીના હાથમાં પકડાય છે. ત્યારે તે પોતાનો એક પગ અને પુછડી જમીન પર ટેકવી બીજા છુટા રહેલા પાછલા પગ વડે એવો તો સપાટો લગાવે છે કે શિકારીને ધુળ ચાટતો કરી દે છે. કેટલીક વખત તે કુતરાને યુગળાવી મારી નાખે છે. લાગ શકે તો પાછામાં ધસડી બંધ દુખાડી દે છે. તેના રૂંવા ઘણા ઉપયોગી છે. તેની દિંમત મારી ઉપજે છે. પાળવાથી ઝટ હળી જાય છે.

સંગીત.

(લેખક—રા. બાપાલાલ એ. દવે-સંગીતશિક્ષક, ટ્રે. સંદ્રે. કો.)

બીજી ચોપડી

પાઠ ૨૫

રાગ ખમોચ-તાલ એકતાલ-માત્રા ૫.

અ	સ ગ ગ	મ પ ધ	સ ની ધ મ	પ ધ મ ગ	
પી	ડ ડ તા ની કે	ડ ડ હા ડી લ	ડ ધ—બાળ	ના—નો—	=

ની	ની ની ની	મ પ ધ	મ ની ધ મ	પ ધ મ ગ	
બ	ડ ડ ચો ભા ય	ડ ડ હો હો ય	ડ બા—કુર	ચા—જો—	=

નોટ—મુખગી હંદ બધા ઉપરની ઢમ મુખજ ગાવા.

ત્રીજી ચોપડી.

પાઠ ૩૬

રાગ સંકીર્ણ-રેષ તાલ-દાદરા-માત્રા ૬.

સ	રે પ મ ગ મ	રે મ રે સ સ	રે રે મ પ	ની ધ પ	
હ	ડ ડ ચો રે પે—રી	ડ બા મ આ હી	ડ ડ પે મ છુ ર	ડ ડ મો મ રે	=

પ	ની ની મ સ	રે મ ની ધ પ	રે રે મ પ	ની ધ પ	
ક	ડ ડ છો કુ લે લ	ડ વે લ માં—સ	ડ ડ મં ધ અં ગ	ડ ડ મં ભ રે	=

નોટ—નારાય હંદની કવિતા પ્રભાણે પ્રમાણિત હંદની કવિતા ગાવી.

વ્યાખ્યા

આહે ફેબ્રુઆરિ ૧૯૨૧ ના માસના ચર્ચાપત્રોના ઉત્તરો:-

(લેખક:-રા. વલ્લભાઈ તુળસીભાઈ પટેલ મહેતાજી-ગંધીરા)

(૨) આકાશના ફૂલને ઓકિસર બે છે એ વાત સત્ય છે. પરંતુ બીજા-
શ્ય એક છે; ફળતો આધાર બીજાશ્ય ઉપર છે, જેથી નિયમ પ્રમાણે
એક ફળ આવવું જોઈએ. કેટલાંક ફૂલમાંથી બે ફળ બને છે એ અપવાદ છે.
અપવાદને લોધે નિયમનો ભંગ થાય છે એમ કહી શકાય નહીં, કારણ
કે મનુષ્યજાતિમાં તેમજ બીજાં કેટલાંક પ્રાણીઓમાં પણ બચ્ચાંના
જન્મને માટે અપવાદ છે (એકી વખતે બે બચ્ચાં સાથે જન્મે છે) તે
વનસ્પતિમાં હોય એમાં નવાઈ નથી. માટે નિયમ પ્રમાણે ફળ નથી
આવતું એમ કહી શકાય નહિ.

(૩) હવાને પવનમાં ફેર છે. તેટલોજ ફેર ચાર, ઘાસમાં છે એટલે
કે ચાર સુકાય છે તે ઘાસમાં ખપે છે. મતલબ કે લીલી તે ચાર ને સુકાએલી
ચાર તે ઘાસ. ઘણેખરે રથજે જેમાંથી ખાવા લાયક ધાન્ય થતાં હોય
એવા ઘાસને ચાર કહે છે. અને ખાકીનાને ઘાસ કહે છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ
જણાય છે કે પુનરુક્તિ નથી.

ચર્ચા પત્ર નં ૨.

(૨) પ્રાણીઓનો રંગ અને આસપાસના પદાર્થોનો રંગ મળતો આવે
છે તેનાં બે કારણ છે. એ સ્પષ્ટ હકીકત પાઠમાંજ ખતાવી છે. વધુમાં
નાનાં પ્રાણી તથા જીવડાં ઉપર તેના દુસ્મન એકદમ ફાળ ન મારી શકે
એવા ટેવથી કુદરતથીજ આસપાસના પદાર્થોને મળતો રંગ થાય છે.
તે આધારે પેટીમાં પુરેલા જીવડાંનો રંગ જલદાર્ધને પેટીના રંગને મળતો
થાય એ સ્વાભાવિક છે. આ અસર ધ્રિયજ, કીડા વગેરે કામજી જીવડાં ઉપર
જલદી થાય છે. વધુ પ્રુવાઓ ચોપડીમાંજ આપેલો છે. *

શુદ્ધિપત્ર.

પુસ્તક	પૃષ્ઠ	લીટી	સુધારો.
પદ્ય મુ.	૨૪૪	મોચકામ	કાગળ કે કપડા ઉપર પટ્ટી મારીને ફાંક મારવી અને સોયડિલ.
		૧	
	૨૪૭	૧-૨-૩	જાડા કપડાની આશરે "૧૦x૭" માપની કાથળીને ફાંક મારવી અને તેમાં દોરા બંધવા અને સધા એકઠા કરી ઝોટી લેવા. (જુદા જુદા રંગના દોરા વારા ફરતી વાપરવા).
	૨૪૯	"	દરેક બાળકે પોતાને બેસતો આવે એવો ચણીઓ બનાવવા માટે માપ લેવું, વેતરવું અને દોરવવું; અને તેમાં ચીથું બાંધવી અથવા લંગર કરવા, નેફા દેવો, અને સધામાં બખીઆ દઈને પટ્ટીવાળીને ઝોટવું. નીચેની ફારની પટ્ટી વાળીને ઝોટી લેવી.
"	૨૫૩	"	જમણું કે ખીજું અનુકૂળ વસ્ત્ર વેતરવું, દોરવવું અને તેમાં દોરા ભરવો, બખીઆ દેરા, ગળા પટ્ટી અને આગળની પટ્ટી ચોટવી, બોરીઆ અને તેમનાં નાકાં અથવા બટન લગાડીને ગાજ બનાવવા, ફોટેલું કપડું સધિવું અને થીમકું દેવું (ચ) કેનવાસ ઉપર સારો કમીદો (એક જાતનું ભરત) અથવા તેના જેવું દેશો ભરત અથવા અઢોડી કે બે સોયાવતી ચોરસ રૂમાલ ચુંચવો.

પુરતક	૪૪	લીટી	સુધારો.
"	૨૫૫	"	દરેક છોકરીએ પોતાને બેમનથી આવે એવી ચોળી અથવા ખીચું અનુકૂળ વસ્ત્ર વેતરવું અને દોરવવું અને બનાવવું.
		" ૩ જી.	ફાટેલું કપડું સાંધવું અને ધીમડું દેવું.
		" ૪ થી.	અંકાડીનું કે બે સોમાનું કે દેશી ગુચણ.
૫૬મું	૨૫૮	" ૫ મો	દરેક છોકરીએ પોતાને બેમનું આવે એવું બદન વેતરવું, દોરવવું અને બનાવવું.
		" ૬ જી	ફાટેલું કપડું સાંધવું અને ધીમડું દેવું.
		" ૪ થી	અંકાડીનું કે બે સોમાનું કે દેશી ગુચણ
૬૦ મું	૬	૭ મો વિષય.	‘દોરો ભરવો’ ને બદલે ‘બખીઆ દેવા, વાંચવું.’
		(અ) " ૧ લી. (૨)	‘બખીઆ દેવા’ ને બદલે “બખીઆ દધને પટ્ટીવાળાને આપવું.”
"	"	" ૬ (૩)	‘ગુણવું’ ને બદલે ‘રડું કરવું’ વાંચવું.
"	"	" ૭ (૪)	‘અને’ ની પહેલાં “ આંકડાને ઠડી ચોટવી” એમ ઉમેરવું.
"	"	(ક) " ૧ લી.	નકશી-અંકાડીવતી (કોથી) અથવા બેઠે બેથી વધારે સોમાવતી (નીટીંગ) ગુચણ.
		૨ જી	‘બેનનો’ શબ્દ ઠાઠી નાખવો.

પુસ્તક	પૃષ્ઠ	લીટી	સુધારો.
ક્રો મુ	૧૦	ગીતો—, ૧ લી.	‘કવાયત’ શબ્દને બદલે ‘સરગમ’ વાંચવો.
”	૧૨	૭ મો	‘તારતુ’ શબ્દને બદલે ‘દોરાતુ’ વાંચો.
”	૧૫	૭મો (અ) ૨૭ સોય કામ.	“શુષ્કવાના”ને બદલે રહુ કરવાના” ‘ચીજી’ શબ્દ પછી ‘અને લંગર બાંધવાના’ એમ વાંચવું. ‘બર- વાના’ શબ્દ કાઢી નાખવો.
		(બ) „ ૩ ૭	‘ખીજી’ શબ્દ પછી ‘ઝાઈ તરેહના’ એમ ઉમેરવું “કારીગરીના” શબ્દ કાઢી ના- ખવો.
		૪ થી	‘તાર’ને બદલે ‘દોરાતુ’ તેજ વિષયને છેડે નીચે મુજબ બી ટીપ વાંચવી. “ સીવવાના સંચાનો ઉપયોગ તથા મહાવરાને ઉત્તેજન આપવું”

ટીપ:—આ ફેરફાર મુળક તથા ઉત્તર વિભાગનાં મહેરબાન ઇન્સ્પેક્ટરેસ
એવ બલ્ક રફ્સની સૂચનાથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે.
વિષયનું વધુ સ્પષ્ટીકરણ કરવું એજ હેતુ છે

કેળવણીખાતાની જાહેરખબર.

(મે. એ. ઇ. સાહેબ. ઉ. ભા. ના હુકમ નં. ૧૪૭૩૦
તા. ૧૫-૨-૨૧ ઉપરથી.)

મિ. પોપટલાલ મનસલાલ ગજરાવાલા, અમદાવાદનાને “આંકિ અને તેનો ઉપયોગ” નામની ચોપડીની કિંમત રૂ. ૦-૧-૩થી વધારીને ૦-૧-૬ રૂકત નવી આવૃત્તિ માટે કરવાની રજા આપવામાં આવી છે.

(મે. ઉ. ભા. ના એ. ઇ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૫૭૪૭ તા. ૪-૩-૨૧
ઉપરથી.)

મિ. ડાહ્યાભાઈ મજલાલ પંડિતને તેમના પુસ્તક “નીતિવાચનમાળા પુસ્તક ૨ જુ” ની કિંમત ૦-૨-૬ ને ગદ્યે વધારીને ૦-૩-૦ કરવા દેવાની રજા આપવામાં આવી છે, અને ૦-૩-૬ નહિ. કમી તે ધણી ભારે છે. વધારો રૂકત નવીજ આવૃત્તિ માટે છે.

(મે. ઉ. ભા. ના. એ. ઇ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૫૮૦૬
તા. ૮-૩-૨૧ ઉપરથી)

ધી મેનેજર, સાહિબ મંદિર, સોની રૂબીયા, સુરતનાને તેમના તા. ૧૩-૧-૨૧ના કાગળની ખાજતમાં જણાવવામાં આવે છે કે તેમને નીચના પુસ્તકોને મેં દરેક સામે જણાવ્યા પ્રમાણે કિંમતમાં વધારો કરવા દેવાની રજા આપવામાં આવે છે, અને તેમની માગણી પ્રમાણે વધારો કરવા દેવામાં આવતો નથી.

	મૂળકિંમત	વધારેલી કિંમત
૧ અદારાજ કાકાનંત	૦-૧-૦	૦-૧-૬
૨ અત્યવચી વિકટર ઇં	૦-૧-૦	૦-૧-૬
૩ જાદુઈ દીવો	૦-૧-૦	૦-૧-૬

કિંમતમાં વધારો રૂકત નવી આવૃત્તિ માટેજ કરવા દેવામાં આવે છે.

(એ. ઉ. ભા. ના. એ. ઈ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૬૦૫૫
તા. ૧૨-૩-૨૧ ઉપરથી)

ધી મેનેજર બાલ સાહિત્ય પ્રકાશ મંદિર, મેનીફેલીયા, સુરતના તેમના તા. ૧૩-૧-૨૧ ના કાગળની બાબતમાં જણાવવામાં આવે છે કે તેમના નીચે જણાવેલા પુસ્તકો માટે દરેકની સામે જણાવ્યા પ્રમાણે કિંમતમાં વધારો કરવા દેવાની રજા આપવામાં આવે છે. કિંમતનો વધારો ફક્ત નવીજ આવૃત્તિ માટે છે. આ વધારો તેમની માગણી પ્રમાણે નથી.

	મૂળકિંમત	વધારેલી કિંમત
૧ રત્નગદનો બાળકુમાર	૦-૧-૦	૦-૧-૬
૨ ૫૨ ધત મિટ્ટી સમાન	૦-૧-૦	૦-૧-૬
૩૬ વિટીંગટલ	૦-૧-૦	૦-૧-૬

(એ. ઉ. ભા. ના. એ. ઈ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૬૬૭૦
તા. ૨૩-૩-૨૧ ઉપરથી)

મિ. આર. એ. ભટ્ટ રાયપુર, ભાટિની પોળ, અમદાવાદનાને તેમના તા. ૧૨-૧-૨૧ ના કાગળની બાબતમાં જણાવવામાં આવે છે કે તેમની “ દેવું અને નાણુના ખર્ચો ઉપયોગ ” નામના પુસ્તકની કિંમત ૦-૪-૦ થી વધારીને ૦-૫-૦ ફક્ત નવીજ આવૃત્તિ માટે કરવા દેવાની રજા આપવામાં આવી છે. અને ૦-૬-૦ તેમની માગણી પ્રમાણે નહિ.

(મે. ડી. જી. ના. એ. ઈ. સાહેબના હુકમ નં. ૨૧૧
તા. ૧-૪-૨૧ ઉપરથી.)

સુધારો.

જાહેર ખબર નો નં. અને તારીખ	શાળાપત્રનું પાત્ર	છાપેલી નિર્માઈ	રિમાઈ સુધારીને નીચે પ્રમાણે વાંચી
૮૮૬૦ ૧૩-૧૦-૨૦	પાત્ર ૨૪ જા ન્યુઆરિનો અંક.	(૧) પુસ્તક નં. ૫ “શાને માટે મળુર” “પ્રારમિક અને માધ્યમિક શાળા- માં ઈનામના પુસ્તક તરીકે”	પુસ્તક નં. ૫ “શાને માટે મળુર” એ આસનમાં (૧) પ્રારમિક અને માધ્ય- મિક શાળાઓના પુસ્તકો લેખ માટે.
૧૦૪૫૮ ૧૮-૧૧-૨૦	પાત્ર. ૫૭ કે. અંક.	(૨) પુસ્તક નં. ૬ “આમન ‘પુસ્તકનું અંકનું નામ’ વાળું આ નામ” “સોલકા સન” “મેલકો વંદની વરની એકુન શા-એધન સાખાનોદતિહાસ” ખાનોદતિહાસ”	(૨) પુસ્તક નં. ૬ “પુ- આમન ‘પુસ્તકનું અંકનું નામ’ વાળું આ નામ” “સોલકા સન” “મેલકો વંદની વરની એકુન શા-એધન સાખાનોદતિહાસ” ખાનોદતિહાસ”
૧૦૪૫૮ ૧૮-૧૧-૨૦	પાત્ર. ૫૭ કે. અંક.	મે ડી પી. આઈ. સા- હેબનો હુકમ ન. હુકમ નં. અને તારીખ વાળું આસન. જ/૧૨૪૨૩ તા. ૨-૧૧ ૨-૧૧-૨૦	મે ડી પી. આઈ. સા- હેબનો હુકમ ન. હુકમ નં. અને તારીખ વાળું આસન. જ/૧૨૪૨૩ તા. ૨-૧૧ ૨-૧૧-૨૦

પ્રાથમિક, માધ્યમિક શાળાઓ અને ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે મ. ઉ. લા. એ હં સાહેબે મંજૂર કરેલી પુસ્તકોની યાદી સર્વની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ.	જે ભાગમાં તે જગ્યાએ દર્શાવેલું નામ	શા માટે પુસ્તક મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે તે.	કિંમત રૂ. આ પા.	રિમાર્ક.
૧	મિ. જીવણનાથ અમરશી મહેતા પીરમશા યોડ—અમરશાવાદ “ પૈસાનાર કેમ થવાય ? ” પ્રથમ આવૃત્તિ.	ગુજરાતી.	પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓ માં પુનામ અને લાયબ્રેરિસ્ટા પુસ્તક તરીકે.	૧ ૦ ૦	
૨	‘ સ્વાશ્રયી બનેા ’ પ્રથમ આવૃત્તિ	”	માધ્યમિક શાળાઓમાં પુનામ માટે	૦ ૩ ૦	
૩	“ ગીતા પરિચય ” પહેલી આવૃત્તિ.	”	માધ્યમિક અને પ્રાથમિક શાળાઓમાં લાયબ્રેરિસ્ટા પુસ્તક તરીકે.	૧ ૮ ૧	

૪	મિ. બાણશાલ પુનઃપ્રાપ્ત શાહ. તાલુકા ખાસ્તર—હમેશા.	મહીપાંડા એન્જિનિયરની સામાન્ય બૂચોળા ત્રીજી આવૃત્તિ.	મહીપાંડા એન્જિનિયરની સામાન્ય બૂચોળા ત્રીજી આવૃત્તિ.	૪
૫	મેસર્સ મેકમિલન એન્ડ કંપની લિમિટેડ. હોર્નબી રોડ—સુબર્બ	“ ગીતાંજલી ” કર્તા મહારાણી શ્રી નંદકુંવરબા સી. આર્ચ.	સામરૂલોમાં હનામના પુસ્તક તરીકે અને પ્રાયમિક અને માધ્યમિક શા- ળાઓમાં સાયબેરિના પુસ્તક તરીકે	૧
૬	મિ. પ્રેમચંદ કશ્યપશંક શાહ મિ કપડવંજ.	“ સરળ શુજ્ઞતાની બાળવ્યાકરણ ” ૨૪ મી આવૃત્તિ.	પ્રાયમિક શાળાઓમાં સાયબેરિના પુસ્તક તરીકે.	૪
૭	મિ સુનીલાલ દુર્ગલનસ દેગાર્ડ વિજયપુર (ઉત્તર શુજ્ઞતા)	“ કર્મયોગ ” પ્રથમ આવૃત્તિ.	માધ્યમિક શાળાઓમાં અને પ્રાય- મિક ટ્રેનિંગ કોલેજોમાં સાયબેરિના પુસ્તક તરીકે.	૩

ઔકરીને ભરતરફ કર્યાં પાપતની બહેરખબર.

કેવળી પાતની બહેરખબર.

૨૬

ઔકરીનું નામ.	ડિ. પી. આર્થ. નો નં. તથા તારીખ.	ચુન્હો.	ઔકરીને નિ- સાળમાં પહે- લી બચ્ચી હતી તેનું નામ.	જે નિશાળમાં દાખલ થવા માગતી હો- તેનું નામ.	શિક્ષા.	શિક્ષાનો વખત.
રૂઢમચી ગોવિંદલાલ	ડી આર. ૧૮૫૮૦ તા. ૧૭-૨-૨૧	અમદાવાદ મ. ટ્રે. કોલેજમાં દાખલ થતી વખતે ગર્લ્સ હાઈરિફૂલ અમદા- વાદના આપેલા સર્ટિફિકટમાં વગર રળએ સુધારો કરી તે રજુ કર્યું હતું.	ગર્લ્સ હાઈરિફૂલ અમદાવાદ	મહાલક્ષ્મી ટ્રે- નિંગ કોલેજ રોડ વીમેન અમદાવાદ	જુર કહેલી શાળામાં દાખલ થતી અટકાવવા- માં આવે છે.	૧૭-૨-૨૧ થી એક વરસ

૨. જે હાઈ પચ્ચ નિશાળમાં આ ઔકરીને દાખલ કરવામાં આવી હોય તો તરત કાઢી મૂકવી.

નં. ૧૫૩૮૪.
 મે. એ. ડી. સાહેબની જાણીસ
 અમદાવાદ, તા. ૨૫-૨-૨૧
 { (સહી) બે. એસ. કાદરી.
 એડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર. ઉ. વિ.

ઇનામ ધરકે.

૫મું મહાલ.

ગાંધીશપુરા—જમરીઆના કાંઠાર અમરા ધેલા રૂ. ૨૨) ઇનામ.
 રૂ. ૫) મહાલ. ડેરોલ—ગામલોક રૂ. ૧૬) ઇનામ. અંદુર—રાધનપુર
 રેલ ગામલોક રૂ. ૨૦) રૂલ જમાડી. લીન—ગામલોક રૂ. ૩૫) ધરિઆળ.
 લાઇરસ—રાજપીપળા. ગોવિલ્હાઈ જેસીંગલાઈ રૂ. ૪૮) ઇનામ.
 માંડવા—ચાંદા પતિલાલ લવાનીશંકર રૂ. ૧૫) ક્રિડેટકંઠા. રુળદલાઈ
 લલ્લુભાઈ રૂ. ૧૦) ઇનામ. પુરષોત્તમદાસ સુનીલાલ રૂ. ૭) ઇનામ. કોઈ-
 બા—લલ્લુખ પ્રજુદાસ રૂ. ૬) ઇનામ. વાડી—તાલુકદાર રૂ. ૫) ઇનામ.
 હુળદરવાસ—મલુકચંદ મનોરચંદ તથા મદાબન લોક. રૂ. ૬૦) રૂલ
 જમાડી. ડેરોલ—કાંદોર સાહેબ રૂ. ૬૦) રૂલ જમાડી. ઘોઠાસર—કાંદોર
 સાહેબ રૂ. ૬૦) રૂલ જમાડી. રૂપાલ—રૂઠીચંદ લીલાચંદ રૂ. ૬૦
 રૂલ જમાડી. વામણા—ગામલોક રૂ. ૬૫) રૂલ જમાડી.

અમદાવાદ વિભાગ.

કાંઠ—પા. બાપુભાઈ ગોપાલદાસ, અળારામ અમદાવાઈ તથા
 મદાલાઈ રણોડાએ રૂલ જમાડી રૂ. ૪૫) કાંઠ—પા. રે તંદાસ જેઠાદાસ,
 દાકર રણોડા જેઠાદાસ તથા જેઠાદાસ ગૌરીશંકર અને જાગારામ મોતીદામે
 સુલેહની ખુશાલીમાં રૂલ જમાડી રૂ. ૪૫.) આકર—માન લોડાએ સુલેહની
 ખુશાલીમાં રૂલ જમાડી રૂ. ૨૫.) વાગર—ગામલોક તથા રોક નારણદાસ
 મથુરદાસે સુલેહની ખુશાલીમાં લાકુ, છાટ, પેન્સિલો અને પેનો વહેચ્યા.
 રબાઈ વાગર—ગામ લોક તથા નારણદાસ મથુરદાસે સુખડીના લાકુ.
 છાટ, પેન્સિલો, પેનો સુલેહની ખુશાલીમાં વહેચ્યા પોલાણપુર
 મહંત ગજસમુરજીએ રૂલ જમાડી રૂ. ૨૫) રોક દમળ મણીલાલ
 ચાંડળચંદલાઈએ રૂ. ૫) સાકર વડચી, ગાદ—ગામદાર કાંઠા
 સાહેબ તરફથી ઇનામ તથા સાકર સુલેહની ખુશાલીના વહેંચ
 નિકાલ—દાકર રણોડાએ સુલેહની ખુશાલીમાં રૂ. ૩૦) રૂ.
 જમાડી. વીસલપુર—ગામ લોક તરફથી સુલેહની ખુશાલીમાં રૂ. ૫

(અપૂર્ણ.

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

સ્કૂલસ કૌલેને અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપરનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભૂગોળ, ખગોળ, સાયન્સ (વિજ્ઞાન) મેથ-મેટિક્સ, કિન્ડર્ગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, સ્લાઈડ, બોય સ્કાઉટ્સ, કમરેલ કવાયત વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પંચલ બોક્સીઝ, બિલ્ડિંગ બોક્સિઝ ચાર્ટ્સ, નકશા, રમત ગમતનાં રમકડાં વગેરે ઉદ્યોગનાં ઉદ્યોગ મુધારાવાળાં (અપ-ટુ-ડે) ‘ શિક્ષણ સાહિત્ય ’ સ્કૂલસ અને લાયબ્રેરિ માટે ફરનીચર, કન્ટી-બન્ડથી સામાન વગેરે સાહિત્ય આ કારખાનામાં બનાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આશા છે કે દરેક શિક્ષક ઈંદુ અને કેળવણીના વર્ગી બીને ઓડર આપતા અગાઉ આ સંસ્થાની માહિતી મેળવશે. વિશેષ હકીકત માટે પ્રાઇસ લિસ્ટ મફત મંગાવી વાંચો. આગ્રહાર અને પ્રમાણિક એજન્ટો નેમ્બર છે. કમીશન સાડ મળશે.

B. H. Dvivedi.

મેનેજર:—શ્રી ગૃહરાત શિક્ષણ સાહિત્ય ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્કસ નાંદોલ-પોષ્ટ). (અમદાવાદ-પ્રાંતીય રેલવે).

કચ્છી લાઇઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ સ્કૂલો લાયબ્રેરીઓ, મેડી, મકાનો, બંધાઓનો ગુમાર કચ્છાધિપતિઓના ફોટાઓ અને શુભ-અર્પણે ભેટ આપવા લાયક કાર્ટો, કચ્છની તમામ અંગ્રેજી ગુજરાતી સ્કૂલો અને કન્યાશાળાનાં માટે કચ્છના એન્ડયુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર માહેમ. સ. મ. વિલ્કિન્સનના કેશવજી દવેના તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છી લાઇઓને લખામણ કરવા માટે ખાસ સરકારી નંબર ૪ બહાર પાડેલ છે કે ખુલાવેલ મદારાજની હાલ સંસ્થાના જે ફોટાઓ ની. જેઠાવાલ રત્નસિંહ મોમાયા તરફથી પ્રમિલ્લ કચ્છમાં આવેલ છે તે ગમવા માટે દરેક કચ્છીએ મગાવી લેવા તેમજ કચ્છની તમામ સ્કૂલો લાયબ્રેરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ મહેનાજીઓને લખામણ કરવામાં આવેલ છે દરેક ફોટાની સામગ્રી ૧૪-૧૦ ની છે પોસ્ટ પેટાગ વીધી; ખર્ચ છીએ રૂ. ૦૧૧ આર આનંદ છે. બહુ લીધા; જામનો, શાહીની ટીકડીએ લાં સ્કૂલને લગતી ગુજરાતી, મોપરીઓ નીતિ દર્શક નીતિશીક્ષણ, નીતિચયનગ્રામ નીતિ ની શિખામણ વગેરે પુસ્તકો મળશે કી મન ઉપરાંત ખર્ચ જુદો.

લખો. શાહ જેઠાલાલ રત્નસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

હાઈ ફોટો અને કચ્છાધિપતિઓનાં ફોટાઓ વેચનાર.

૬. માંડી મમદાદ પૃથ ઉપર—મુબઇ નં. ૩.

શાળોપયોગી સંવાદસમિતિ ભાગ ૧ લો પૃષ્ઠ. ૩૫૦ કિં. ૩ ૨).
 ૧૧૧૧ અત્યુ પુરુ નંતિ જોષક સમય, અત્યુજી અને વિદ્વાન લેખકોના
 ૫૫ સંવાદોનો સંગ્રહ, મરિનામાં બહાર પડશે. ભાગ ૨, ૩, ૪, ૫ પણ હયાલ છે.
 હા. ૦. ચં. હાથે, સેવાકોલેજ સાદ-૧; કા. યુ. શાહ—ડોહા.

૧. સરલ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ ૨૬ મી
 ૦-૪-૬; ૨. સરલ ગુજરાતી બાળવ્યાકરણ- લાઈ, બુક, ઘણે
 ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬; ૩. સરલ બ્યુપત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ
 (૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાંચવાર સંપાદના કાવ સહિત), લા. પ્રા. બુક,
 સુધારેલી. આ. ૩ હ, ૦-૮-૦, ૪. નવું સરલ મુખ્યગણિત, (બાળવ-
 મંદી મા. ૫ સુધી એકજ બુકમાં), ઘણે ઠેકાણે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી,
 ૦-૩-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાંતની ભૂગોળ વિદ્યા-આ. ૬ મી, ૦-૧-૩:
 સુખ્ય એજન્ડા વ્યવસ્થાવાદ, એસ જી. શાહની કપનિ, ૪૦ ૪૦.
 શ્રેયસ્કંદ કવચેન્દ્ર શાહ, ગોંડલના માણ. ૩. એ. ઈ. યુ. કપડવણ.

દેશીનામા. કિં. ૩. ના. પો. ૦)~ .

નામદાર મુખ્ય સર ની જા ખ. નં. ૧૪૮૭ લખત ઉ. વિ. એ.
 ઈ. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકમાં મંજુર છે. નામા
 વિશે પ્રથમ અર્થા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તો એજ. વ્યાપકારિક સિદ્ધાંતોની
 રચના નવાં પારણે.

વેચનાર—સુરત, ક. ના. ની કપનિ
 એન એમ. ત્રિપાઠીની કપની.
 અને અમે પોતે.

શુભી વાઈ અને હિરદીવિયા કયાં છે ?

જમનાજી સ્વા. કિ ૩. પો. પો બુક સરતથી કામ કરવાને મળતુ
 હમનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળ
 દયાળભાઈની શેરી—વડોદરા

નડીઆદમાં નવીન સાહસ,

અમોઝે કમ્પાસ બોક્સો, સ્ટેશનરીસેટ અને પ્રાયમરીસેટ બે લગતની તૈયાર બનાવી છે; જેની અંદર પિત્તની ધાતુના નક્કર કમ્પાસ, ડિવાઇડર, ધાતુના કુટ, પ્રોટ્રેક્ટર, સેટસ્ક્રેવર, પેનસીવ નીચેર મેથેમેટીકલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટસ રાખનામાં આવ્યા છે. પ્રાયમરી એટની અંદર પિત્તળના પેલા કમ્પાસ અને ડિવાઇડર છે. તે શિવાય તમામ સમ્પત્તો બન્ને કમ્પાસ બોક્સોમાં સરખાં છે, અને તમામ અમારી બનાવટનાં છે તેમજ પરદેશી માલની જરાબરી સારી રીતે કરે છે તેને માટે રાવમહાદેવ ઇન્સપેક્ટર વડીલ સાહેબ અને કાદરી સાહેબ અને બીજા વિદ્યાધીકારી ઓરીસરોના ધણા ઉત્તમ અભિપ્રાય મળ્યા છે.

ભાવ નીચે મુજબ છે.

	રૂ. આ.	રૂ. આ.
રજીસ્ટર એટ કમ્પાસ બોક્સ	૧—૧૨	૧૮—૦
પ્રાયમરી સેટ કમ્પાસ બોક્સ	૧—૪	૧૩—૮
એક ડહન કમ્પાસ બોક્સ મંગાવનારને એક સારૂ ટેલેન્ડર મોકલવામાં આવશે.		

૧ બનાવી પ્રમિદ કરનાર ધી ફોરવર્ડ એન્ડ કમ્પની—નડીઆદ.
એન્ડ-સ.

લીમરડી એન્ડ કુ. નં. ૨૦૦	}	ધી. સરસ્વાતી બુકબીપો નડીઆદ.
નારાયણર—મુબરક.		અને ગોધરા.
લક્ષ્મીબાઈ નારાયણસ સુરત.		ધી અગ્રયતા બુકબીપો રીન્ડોર.
દેમ.ઇ. બપરસ ભરૂચ.		અમદાવાદ.

નિશાળમાં ચાલતી સવળી ભતની છુકો,

સ્ટેશનરી મળવાનું ભણીનું ને મુલું

ઠે. ગુજરાત ઓરીએન્ટલ બુક ડીપો,

રતનપોળના નાકે—અમદાવાદ.

વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

એવે એમ વિધાની એવું કહેવું નથી કે સરકારે કાલમારે
સુધી મહેલો ઉપર લી પુસ્તકો.

ગુજરાતી આયમિક ગણાઓમાં ટેકસ્ટ સરીકે મંજુર થયેલ

ચોથા ધોરણની ભૂગોળ.

૨૦ નકશા સાથેની બીજી આવૃત્તિ.

વખનાર:-૨૦ દિવસલાલ ગણેગણ અન્તરીયા
અને એ એવ એવ બી

નંબર ૦-૮-૦

પતિવ્રતા સતીઓ.

૨૪ સુદર ચિત્રો મહિત આવૃત્તિ ત્રીજી રૂપ ૩-૦-૦ નં

ગબલ લોન અને કવિ કાસિદાસ.

બોધક અને આનંદધામક વાર્તાઓનો ગમદ.

૬૦ સુદર ચિત્રો મહિત દ્વિતીયાવૃત્તિ કિમત રૂ. ૪-૦-૦

શાળોપયોગી નિબંધસંગ્રહ.

આયમિક શાળાઓના પોરથ ૫, ૬ અને ૭, ગુજરાતી વર્તમાનકેસર
શાળા પરીક્ષા અને એલેક્સા કિમેટ ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે

મંજુર કરા ૭ હવાઈ લીધે કોલેજો લાવ બેઠક વધી જવાથી એ
પ્રિન્સિપલ સાહેબના, નં ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાળા, દુકમથી હાઈ
ધોરણ વખત માટે ગાંધી આના ૦ ક નમની કિમત રાખી છે
૩૦૦ તથા તેથી વધારે પરીક્ષારતે હાલમાં એન્ટે (૧૫) ટકા કમિશન
હિપરંત પછિગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે પણ પોસ્ટ માર્કેટ
કે રોકનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરેક શિક્ષકે કોપ
કોલેજની રજીસ્ટ્રેશન પેનો દરેક નબ ને બપ બેસતી, ૧ થી ૮ નમુની, દર
બોક્કમાં એકજ નમતની દા ૬ કિમત રૂ. ૦૦૦ નક્કી.

ગણવાનું ટેકાણું:-

આદરજી હાવસજી માસ્તર.

ટે. નં ૧૦ ધોળી તલાવ-મુખ્ય

પ્રસ્તા: ૬૦ મુઁ

[અંક ૬-૭ મો.]

Gujarati School Paper.

ગુજરાતી શાળાપત્ર.

જૂન-સુદાસ સને ૧૮૨૧.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧. અક્ષરોળ	૧૬૮-૧૭૩
૨. કવિતા	૧૭૪
૩. માઠની નોર (શીત્રીનગર નસારવાનછ કોપવાવ -સુમળ)	૧૭૭
૪. વાતા હેરાની નીત (તા મુળછમાઈ હીરાવાલ ચામરી નડિઆદ)	૧૮૧
૫. લીતા (પોપટતા નેચદ અખા(પીનાંતકો)...)	૧૮૪
૬. અપંગી (તા ચકુલાવ કેરાવલાવ અમીન).	૧૮૭
૭. નિગવની સાનાન હોરો (મિ નેમ્સ કાલાઈ પ્રિસ્તી)	૧૯૧
૮. ગુલામી શાસાગ વપસતા ડેખાદ દારસી અરમી, શાખદો વગેરે (મિ અમીરમીયા હમ્દમીયા કાકા)	૧૯૬
૯. દાનુ (મિ ડોરાવાન મહાનદાસ પટેલ-મુસા)	૧૯૮
૧૦. એનરેલ અને એનીસન (મિ મહાસર ઉદય દેવ શામળા)	૨૦૨
૧૧. ગવાયરો	૨૦૪
૧૨. અવાપના કસરો	૨૦૮
૧૩. નવહીખાનાની મહેરખખરો	૨૧૨
૧૪. દામ પાસ	૨૨૩

જળનખીખાનાના કુકમથી

જનની આરે મહાસર / જોખરોજ ૧૮૨૭ શી,

મિ કેમુગર અરેસર ખાલા, ખી ઓ,

પ્રિન્સપલ, મે રા ટ્રેનિંગ ડોલેજ-અમદાવાદ

(સર્વ દક્ષ સ્વાધીન રાખ્યા છે)

શ્રી નવાતલયુ પ્રિ પેપમા પટેલ મેની પાવ કામીનરો જા મ્યુ.

કે.સિવિત ઇલિનાર સ પે પાવ મરી રામીના-અપાસદાદ

૧. પત્ર સખધી લખાણ—જોઈએ તરફ મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ ચોકળે છમકારે લેવાયેલાગશે તો છપાશે, નહિ પસંદ નહોતો લેખ રિફ્રેટ ને તો પાછો માફવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષય લખી મોકલનારની પેસા પુરી હશે તે પ્રથમથીજ ખમર આપેથી દર છાપેલ પાને પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે કંઈ નાહ આવે.

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ ટપાલ ખર્ચ અગાઉથી વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦. છુટક આપના રૂ. પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ લુટક.

૪. મનિઓર્ડર—રૂપન પર ગામ ૨ શહેરનું રેકાઉન્ડ રજીસ્ટ્રેશન તમજ ત્યાં એકથી વધારે નિશાળો હોય તો નિશાળનો મનર તથા ઓફિસ તરફથી સ્વપાએના સરનામાંના લેખન ઉપરનો નં. ૧૨ લખશે.

જાહેરખબરના કાવ.

મુદત	પેન્ડ.		
આખું વર્ષ,	આખું	અર્ધ.	પા.
	રૂ. ૬૫૩	૩૪૩	૨૦
૭ માસ	રૂ. ૩૫૩	૧૮૩	૧૨
૪ માસ	રૂ. ૨૦૩	૧૦૩	૭

છુટક છપાવવાનો દર

દર ત્રણ લીનિએ રૂ. ૧-૦-૦ રાખ્યા છે.

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ લેખીલ પહેલવામાં આવશે નહિ.

૧૫ શાળાપત્ર આપેલી ખાનગી જાહેરખબરોમાં જાણીતી એ ડીઓ ખાતાએ મળુર કરેલીજ હોય એમ હમેશા હોતું નથી માટે દર મળુર કરેલી તરીકે ગણવી નહિ.

૬. શાળાપત્રનું વરસ જાન્યુઆરિથી ડિસેમ્બર સુધી ગણવામાં નહિ, માટે વર્સની વચમાં જે માહક મેલ થવા માગતા હશે તે પોસેથી જેટલા અક્ષર તેમને મળ્યા હશે તેવાની છુટક અંક લેખે લેવામાં આવશે.

આંકની ચોપડીઓ.

નાની અને મોટી (કાયલ સોળ પેલ અને ડેની
આઠ પેલ) બે ભતતની અમારે ત્યાંથી આંકની ચોપડીઓ
છુટકે તથા જથ્થાબંધ મળશે.

(મદાર ગામ વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે)

લખો યા મળે;-

મનેજર-સત્યનારાયણ પ્રેસ.

રૂ: પાનાલાઈની વાડી-અમદાવાદ

શુભરાતની નકશાબજોળ, ધોરણ ૩ ભું,

સુદર રંગીન શુભરાતનો નકશો ૧૮૮૮ "x ૧૮૮૮" રૂ. ૯-૦-૦, અને
શુભરાતની બજોળ, વ્યાખ્યાઓ, રીલ અને ભૂતળ રચના સહિત રૂ. ૦-૧-૦.
શુભરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત:-બાળવર્ગ રૂ. ૦)ના: ધો. ૧ ભું
રૂ. ૦)ના: ધો. ૨ ભું રૂ. ૦)ના: ધો. ૩ ભું રૂ. ૦)ના અને ધો. ૪-૫
રૂ. ૦)ના. સચિત્ર કિન્ડર ગાઈડન પદ્ધતિ-લાવલેરી મંજુર રૂ. ૯-૮-૦.

મળવાની ટૂંકણી:-

મિલ્લ એન્ડ સન્સ જુહાપુર, પરા ભજર-રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ દામોદર, જુહાપુર, રાજકોટ.

જુહાપુર-વિઠ્ઠલદાસ પુરુષોત્તમ બનડા, મોહીની પોળ,

સોની પોળ,-અમદાવાદ.

જાહેર ખખર.

જોઈએ છ:-ગાધરા મ્યુનિ. તાબાની લઈ રફલોમાં, ટેન્ડ અને
કોલેજિયલ ડિપ્ટી શિક્ષકની જગ રૂ. પડેલા, બીજા, બીજા વગેરે ખાસ
ચયેલા શિક્ષક, તથા વ. કા. પરીક્ષામાં પાસ થયેલા શિક્ષકોની નોંધના
સરનામે અરજ કરવી. જે શિક્ષકો સર્વિસમાં હોય. તેમજ પોતાના ઉપરી
અધિકારીની મારફત અરજ મોકલવી.

ગાધરા મ્યુ. ઓફિસ
તા. ૧-૬-૧૯૨૧

શુભરાતઅલી
મેનેજર રૂલ નોંધ-ગાધરા.

સ્પર્શપત્ર ૧૯૦૪.

“અમોને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે.”

અમારા કારખાનામાં સૂક્ષ્મ ને મોલેક્યુલા સાદિત્યો, ફરીયર, બ્રાઉનને રમવાનાં રમકડાં, કયમ
ધરમાં રમવાની રમતોનાં સાધનો, બનાવવા તથા વેંચવામાં આવે છે. પોલીયોગ્રે ને પ્રોફેક્ટોર્યેવીચ નેફેસ
દાખલ કરવાથી દરેક નમુનો ધણેજ સફાઈદાર ને ચિંતાકર્ષક થાય છે. હાંવમાં અમો ફેપિટન વધારી દરેક કામ
ગ્રાંચેથી તૈયાર કરીએ છીએ, ને જોરજર આપેથી માત્ર તુરત રવાના કરીમાં આવે છે. સાંદિત્યો. જેનાં કે—
સર્પમાળા, ટીથ્યુરીયન, ઝનુમેલ, ચંદ્રની ક્ષપટલિ, નામા મોટા પૃથ્વીના ગોળા, જોતાના, ચીરકોના ને ચાંદી
દર્શક નકશા, ઝાડ, છાંડ, ફળ, ફલનાં ચિત્રો, મોજમના ચરીરના અંતર ભાગો, ચમજ. કાન. આંખ, ધડ, હાંધના
નમુનાઓ ને ચિત્રો કેરી સર્પો, કિન્ડગાર્ટન, મોન્ટેગેરી, મચ્છિન, કમરન, ક્વાયન, ફળ ફળના નમુનાઓ. એરપંપ
એલ્ફન્સ, વેદમ, વગેરે લોગોટીના પ્રયોગોનાં એપેરેટો ને ફીકલ્સ, વગેરે ધણેજ વિશોનાં સાધનો “નનાવતામાં”
આવે છે. અમારા લિટમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પણ સાચગી કરવાથી તેના પર પૂરતું ખ્યાન આપવામાં
આવશે. પ્રાયમરી કે લાઇફલેસ ઉપાડનારને જ્યો સામાન અગ્રેથી મળી શકશે. અમારૂં કારખાનું અમદાવાદ
પ્રતીજ રહેવા દહેગામ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જોવા આવનારને ધણી સગવડ ભરેલું છે. અમદાવાદથી ચાર
ગાડીઓ અને ચારે છે ને જાય છે. રહેલે ભાડૂ ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પત્ર વહેવારનીયેના સરનામે કરવો.

કારણીભાઈ છગનદાસ. પટેલ. એનન્ડ.

શ્રી નદિાલ. વિદ્યાજી સાહિત્ય મર્ચાંલય કંપનિ, લિમિટેડ.
દહેગામ. (અમદાવાદ પ્રતીજ રહેલે).

ધી અમદાવાદ રેશનરી માર્ટ.

રૂંડો, ઑફિસો, અને મિલોને લગતો દરેક જાતનો રેશનરિ સામાન; જોવો કે, દરેક જાતના ડાગળો, ઇલેક્ટ્રીકલ્સ, એક્સસાઈઝ શુધા, નોટપેપર, ક્વર્સ, પેન્સિલ, હોલરસી, સ્ટીલો, શાહી, ગ્રેઈંગ શુધા, તથા ગ્રેઈંગને લગતો દરેક જાતનો સામાન (ફલર બોક્સ, બ્લેડીઝ, રબર, કમ્પાસ બોક્સ, પૂટપટી, કલરટયુબ વગેરે) છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે.

રબર રેશ્મ તથા છાપવાનું કામ પણ સહાયબંધ કરવામાં આવે છે. બહાર ગામનો માલ વી. પી. ધી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavnath G. Dave
રીચીરોડ, બાલાહતુમાન.

(જાહેરાતનો સુસદો.)

શાહીની ટીકડીઓ તથા સ્ટીલપેનો.

ફેન્સો ટીનની ડબીમાં પેક કરેલ શાહીની ટીકડીઓ જેના દર ૫૨ થયુબ્લેક, જાંબળી તથા લીલી દરેક ૧૪૪ ના આના ૧૫ તથા લાલ દરેક ૧૪૪ના રૂ. ૧-૧-૦ તથા બેંક પેન અને પ્રીમીઅર પેન દરેક ૧૪૪ની ડબીનો રૂ. ૧-૪-૦ નો બોરોળો ફેલાવો કરવા ઓળટો જેમણે છે. શરૂતો તથા અમાગ બોગ માલની વધુ માહિતી માટે લખો: માલેહલાલ જીવજીલાલ. એક્સપોર્ટર્સ, ઇમ્પોર્ટર્સ અને કમિશન એજન્ટ્સ. સુતાર ગાલ મુંબાઇ.

જાહેર ખબર.

વીકેટરિઆ બાંધશાળા, તારડેવ રોડ, મુંબઇ અંધ-હાકરીઓને રહેવાનું ખાવાનું, ધર્મા, વાંચવા લખવાનું, તેમજ ઉદ્યોગ કામ તથા મંગીત શિક્ષણ મફત આપે છે.

વળી, અંધ-હાકરીઓ દરરોજ આ શાળામાં સવારમાં લાજુવા આવી શાંત પોતાને દોર જઈ શકશે.

લખો યા મળો:—

નીલકંઠરાય શાહ્યાલાલ.

એલ. એમ. એન્ડ એસ.

પ્રિન્સિપલ.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

ચુસ્તક ૬૦ મું.

જૂન-જુલાઈ મને ૧૯૨૧

અંક ૬-૭.

શિક્ષણને લગતી કેટલીક સૂચનાઓ.

શિક્ષકે પાઠ આપતી વખતે અથવા વર્ગશિક્ષક તરીકે કામ કરતી વખતે નીચેની બાબતો ઉપર લક્ષ આપવાની જરૂર છે, શિક્ષકની સફળતા એ પાઠનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે તેમાં અતરાપર અવર્તતા કાનણો દૂર કરવા પ્રયામ થાય તો શિક્ષણ સફળ થયા નિના રહેતું નથી.

૧. બાળકે ની નિચારશક્તિ ખીલે એવી રીતે કામ કરવું.
૨. શીખવતી વખતે ઉત્સાહમાં ક્યોઈ ઉર્ધ્વ લાભ થતો નથી.
૩. અગત્યની બાબતો ઉપર લક્ષ દેવું બીનજરૂરી હકીકત કે વીગત લગતી પાઠ વાંચસર પૂરો થતો નથી.
૪. બાળકો પ્રત્યે સમભાવના અને આખા વર્ગ તરફ ધ્યાન, એ બે બહુ જરૂરી સાધનો છે.
૫. બાળકોની કે પોતાની મન્દતા હાનિકારક છે. સૂચિતી કામ કરવાની જરૂર છે.
૬. શિક્ષક કેટલાક પાઠમાં કે વિષયો શીખવતી વખતે માત્ર એકજ વિદ્યાર્થી પાછગ બહુ સમય ગાળે છે આથી વર્ગ અવ્યવસ્થિત થાય છે. માટે આખા વર્ગ પ્રત્યે નક્કી નાખવું કેવળ વર્ગ સામે રાખે.
૭. વિષય શિક્ષણ એકજ સ્વરૂપનું રહ્યું ક્યોઈ નીરમ થવાનો ભય છે. નિવૃત્તિ અને લિંગતા એ શિક્ષકનું દૃષ્ટિમિત્તુ બોધક.
૮. પાઠનું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષશક્તિનું હોય છતાં શિક્ષક પોતે કેટલીક હકીકત બોધી જાય તો પાઠનો ઉત્તર સ્વરૂપ થયો ન કહેવાય. અને ત્યાંસુધી મુક્તપ્રશ્નદ્વારા ઉત્તર બાળકો પામે કહાવવો. માત્ર અર્થસ્થિત શબ્દો કે મંત્રા કે બાબતો શિક્ષક વ્યાખ્યાનદ્વારા કહેવી.

૯. પુનરાવર્તન તો ભાગ્યેજ કરવામાં આવે છે. સમય ક્યાંતો પહેલ્યો નથી, અગર શિક્ષણના આ વિભાગ પરત્વે દુર્લભ હોવાથી પુનરાવર્તન થતું નથી. વિષય થીજવતી વખતે જને તેટલા ૬૬ સંસ્કાર પાડવાની જરૂર છે. પુનરાવર્તન પણ શુદ્ધિપૂર્વક પ્રતો પૂછી કરવામાં આવે તો જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવા વિના રહેશેજ નહિ.

આ સિવાય પાઠની તૈયારી, સાદિત્યો અને કાળા પાટીઆનો ઉપયોગ વગેરે વાચનો શિક્ષણમાં અગત્યની મનાય છે. તેનું વિવેચન અનુકૂળ પ્રસંગે કરીશું.

પનામાની નહેર

કેટલીક માહિતી. —

૧. નકુમાં નકુ વર્ષાર્ધ ૫૦ માઇન ઓળમાં ઓળી ઉગાર્ધ ૪૧ ૫૮.

૨. પહોળાર્ધ ૩૦૦ થી ૧૦૦૦ ફુટ છુટક છુટક સ્થળે.

૩. મનૂનનો ખખ—ઉગાર્ધ ૮૦૦૦ ફુટ, વધારેમાં વધારે પહોળાઈ ૨૧૦૦ ફુટ, મનૂનરની સપાળીની ઉંચાઈ ૨૦ ફુટ.

૪. કુનેલા ૬૮ લગાર્ધ ૬ માઇલ.

૫. નહેરના વિભાગનું ક્ષેત્રફળ ૪૩૬ ચોરસ માઇલ.

૬. „ „ ની પહોળાઈ ૧૦ માઇલ.

૭. મુસાફરીનો સમય. (નહેરમાં) ૮ થી ૧૦ કલાક. ચોક્કસ (ખંધ) ૨ કલાક.

૮. કુલ ખર્ચ—૨૭૧,૦૦૦,૦૦૦ રૂલય.

૯. કામે લાગેલા માણુઓ. ૪૦૦૦૦

નહેરની ઉપયોગિતા.

મુસાફરીના માર્ગ. —

(અ) ન્યુયોર્કથી જ્ઞાનકાસિરો, હોનોલુલુ, મનિલા, પોર્ટાલામા, લોન્ડોન, મેનબોર્ન, વાદપારીઓ.

(ચ) જ્ઞાનકાસિરોથી ત્રિવરપુલ, હેન્નગ, છોતોઆ.

ન્યુયોર્કથી પનામા ૨૮૨૩ માઇલ.

જ્ઞાનકાસિરોથી પનામા ૩૨૭૭ માઇલ.

(લીયર્ડ ઓર્ડને આધારે.)

સ્વીડનમાં કેળવણીની પદ્ધતિ.

કેળવણીનો જુનો ઇતિહાસ તપાસીશું તો જણાશે કે જુના મર્મિયમાં જગમગ દરેક સુધરતા પ્રદેશમાં કેળવણીનું તંત્ર ધર્મપ્રવર્તકો કે ધર્મોપદેશકોના અધિકારમાં હતું. સ્વીડનમાં પણ તેનીજ રીતે કેળવણીની શરૂઆત પાદરીઓએ કરી હતી. કેળવણીની શરૂઆત ૧૭મા સદીમાં થઈ હતી. કાલક્રમે તે કામ રાજ્યને હસ્તક સોંપાયું. ૧૬મા સદીમાં એક કાયદો પસાર થયો. તેની મુખ્ય યરત એ હતી કે દરેક પરમણામાં એક નિશાળ હોવી જોઈએ. શિક્ષક તરીકે ગમે તે વ્યક્તિને કામ કરવાનો હક ન હતો. અધિકારીઓ જમને લાયકાતનું પ્રમાણપત્ર આપે તેનાજ પુરુષો શિક્ષક નિમાતા. ધીમે ધીમે દરેક જિલ્લા દીક નિશાળ સ્થપાતી ગઈ. પરીક્ષા આપી દે-ડ થએલા 'ઓ' કે પુરુષનેજ શિક્ષક નીમવામાં આવે છે. આ પ્રકારની કેળવણી આપનારી ત્યાં દાન ૧૫ સં-ધા છે. તેમાંની ૬ પુરુષો માટે છે અને ૬ સ્ત્રીઓ માટે છે. અભ્યાસકામ ૪ વર્ષનો રાખ્યો છે.

વિષયો:—ધર્મીયરી શાળાઓમાં જે સામાન્ય વિષયો શીખવાય છે તે ઉપરાંત અર્થશાસ્ત્ર, પ્રાવૃત્તિશાસ્ત્ર, યીરશાસ્ત્ર, ધર્મને લગતી બાબતો જેવા વિષયો પણ ખાસ શીખવાય છે.

વિનાયકીઓ-કેળવણી કરાવવામાં છે. આ નામન દેખરેખ રાખવાનું કામ સ્ટુડન્ટોને સોંપેલું છે. નિશાળે લગુનાં વિદ્યાર્થીની ઉંમર ૭મી ૧૪ વર્ષ સુધીની છે. જે છોકરોના માતાપ કે વાંધી લુપડાં તથા બોશોક પુત્રો અને મારાં આપવા અમમર્થ હોય તેમને શાળામાંથી તેને લખતી સવડ કરી આપવામાં આવે છે. બપોતી અને ન સુધરે તેના છોકરાને માટે જુડી નિશાળો છે. ત્યાંજ તેમને મોકલી આપી તેમને લાયક કેળવણી અપાય છે. આથી સામાન્ય નિશાળોના નૈતિક વાતાવરણને શુદ્ધ સ્વરૂપનું જળવી ચકાવ છે. દરેક વર્ગમાં આક્ર મામતો અજામકમ હોય છે. કસ-રતના વિષય ઉપરાંત ફાંતની ગંભીર વિષે તેમજ આરોગ્યને લગતી ઘણી બાબતો ઉપર અહુ લક્ષ આપાય છે.

નિશાળોમાં છોકરાઓને નકાવાની સવડ પણ હોય છે. ત્યાં નકાવાનું ગરમ પાણી નમે છે અને સ્વચ્છતા જળવાય એવી રીતે બાળોને નવસ-પતારા માણુસ પણ હોય છે. તેમનાં કપડાં વરાળની મદદથી તેડવા વખતમાં

સ્વચ્છ કરવામાં આવે છે. આ સ્પષ્ટ જતાવી આપે છે કે ત્યાંની નિશાળોમાં અસ્વચ્છ કપડાં પહેરવાં એ દોષ મનાય છે. મોટી નિશાળોમાં ખોરાક નિશાળ પુરો પાડે છે. સ્ટોકહોમમાં સવારના નાસ્તાની ગોઠવણુ પણ રાખેલી હોય છે.

રજા કે તહેવારના દિવસોમાં બહારગામ વિદ્યાર્થીઓને લઈ જવામાં આવે છે. ગરીબ અને નાબુદ-નબળા બાધાવાળા-બાળકોને શહેરમાંથી ગ મહે મોકલવામાં આવે છે. ત્રીમેક છોકરાને લઈ જવામાં આવે છે. દેખરેખ માટે સુખ્ય શિક્ષક અને બીજા જરૂરનોગ આસિસ્ટન્ટ પણ જાય છે. ગામડામાં શાળાને લગતાં માલખી મકાનો હોય છે ત્યાં આ વિદ્યાર્થીને ઉતારવામાં આવે છે. જ્યાં પોતાનાં મકાન ન હોય ત્યાં લાડાના મકાનની ગોઠવણુ કરવામાં આવે છે. પુષ્ટિકારક ખોરાક, ખુલ્લી રવા, અને દરીઆમાં નથાવાની મળ એ વિદ્યાર્થીને બહુ લાજકારક નીવડે છે.

આ સિવાય જૂનવણીને અંગે પુસ્તકલેખની યોગના પણ છે. આની વ્યવસ્થા સુલખોડ કરે છે. ૧૯૧૪માં સ્ટોકહોમમાં આવી ૧૬ પુસ્તકલેખ હતા જેમાં પુસ્તકોની સંખ્યા ૪૩૦૦૦ની હતી.

સ્વીડન દેશ જૂનવણીને માત્ર શુદ્ધિને લગતા વિષયો શીખવવાના કર્તવ્યમાંથી લુદે માર્ગે દારવાગાં અગ્રધાન બોગવે છે. હસ્તકળાનો વિષય તે દેશમાં પ્રથમ શરૂ થયો છે. હાલ યુરોપની દણી શાળાઓમાં તે સ્વીકારાયો છે. સ્લોઈડ શબ્દર્થો પ્રત્યેક જણુ હવે વાકેફ છે. તે ત્યાંની બધી શાળામાં શીખવાય છે. આ શિક્ષણ ઉપરાંત ધાતુના ઘાટ બનાવવા, સ્લોઈડ કામ, બાગકામ ૬૦ વિષયો ઉપર પુરતું લક્ષ અપાય છે. સ્લોઈડનો વિષય હાલમાં આપણી શાળાઓમાં શીખવાય છે તેથી તે શિક્ષણ ત્યાં કેવા હેતુથી અને કેવી રીતે અપાય છે તે તપાસીએ. એ શિક્ષણનો સુખ્ય હેતુ આપણે જણુએ છીએ તેમ દારીગર સુધાર બનાવવાનો નથી નિયમિતપણે, ખંત અને ઉદ્યેગ જેવા સુદેા જૂનવી અને આખને સત્ત્વ અપલોકન કરતાં ટેવ પાડી, હાથને સારું કામ કરવા સમર્થ બનાવવાનું શીખવી તેમજ વિદ્યાર્થીનો નૈતિક, માનસિક અને શારીરિક વિકાસ કરવો એજ સુખ્ય હેતુ છે. આ થી પુસ્તકજાનના યમ સાથે તંદુરસ્તી આપનારી કસરત મદદગાર નીવડે છે. બનેલું સમનેલખણ, જળવાય છે. સ્લોઈડ શિક્ષણનો સિદ્ધાંત “સંખ્યા-નમુનની સંખ્યા-નથી પણ હાયકાત કેટલી વધા” તેજ છે. “નારુદર”

તેનું કેન્દ્રસ્થાન મનાય છે. ત્યાં પ્રાયોગિક વિભાગના ઉપર બહુ ધ્યાન દેવાય છે. મુખ્ય હેતુ એટલોજ છે કે હથિયારોની મદદથી વિધાર્થીઓ વ્યવહારમાં કામ આવે એવો નમુનો બનાવે, અને તે સૌન્દર્યની દૃષ્ટિએ મંપૂર્ણ બનવો જોઈએ. ઘર અને શાળાનો પરસ્પર સંબંધ જાળવવામાં ઉપયોગી નીવડે તેવાજ નમુના બનાવવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત નેત્રેન્દ્રિય અને વિચાર શક્તિનો વિકાસ એ પણ ખીજા અગત્યના હિદ્દો છે. પ્રયોગ કરાવી પછી તે માંથી નીકળતો સિદ્ધાંત શોધાવવો એ પદ્ધતિના પ્રચારથી બાળકોની વિચારશક્તિ સારી ખીણે છે. શિક્ષણનો આ પ્રધાન હેતુ બાળકનો પોતાનો એટલે કે આત્મીય વિકાસ કરવાનો છે. હુન્નરકળાની સરળતા કે આવડનો નથી. શિક્ષણ વ્યક્તિગત છે, વર્ગ પરત્વેનું નથી.

સામાન્ય વર્ગના મોટી ઉંમરના માણસોની કેળવણીનાં સાધનો વિજ્ઞાનના વિષયોનાં લાપણો અને બહેર પુસ્તકાલયો છે. ફટલીક મોટી નિશાળોમાં શહેરી તરીકેની ફરજોનું જ્ઞાન પણ અપાય છે. આવી મોટી નિશાળો સ્વીડનમાં ૪૮ છે. ખામ મુકરર કરેલો અભ્યાસક્રમ તેમાં હોતો નથી. નિશાળ છોડતી વખતે પરીક્ષા પણ લેવાતી નથી.

વિજ્ઞાનને લગતાં લાપણો મુખ્યત્વે કરીને વિચારને માર્ગ દોરનારા અને પુરસ્કરના સમયમાં મમ્મત આપનારા વિષયો વિશે અપાય છે. ધાર્મિક કે રાજકીય ચર્ચા ઉપન ન કરે એ વિશે ખાસ કસ દેવાય છે, બહેર પુસ્તકાલયો પણ લોકને માટેજ હોય છે. પુસ્તકો વાપરવાની દરેકને છૂટ છે. આમ લોક-સામાન્ય પ્રજા વર્ગ-કેળવાય. અને નિશ્ચિતતા દર આપ એજ હિદ્દેશ ત્યાંની કેળવણીનો છે.

કવિતા.

એ ! શિક્ષા કુલગુરુ મારા—
દિવ્ય ગિરિના ઉત્તમ શિખરે—

વાસ સદા વસનારા;
સ્વચ્છ પ્રકાશ હવાનું સેવન,
પ્રેમ ધરી કરનારા

એ શિક્ષા કુલગુરુ મારા—

સાદા વસ્ત્રો, સાદા યોજનન.
સત્ય સદા વદનારા;
અંતઃકરણે નિર્મળ રહીને,
આનંદે ફરનારા—

એ શિક્ષા કુલગુરુ મારા—

સુંદર નિર્ઝર ગિરિમાં ટપકે,
પાત્ર ત્યાં ધરનારા;

પૂર્ણ ભરાતા પાન કરતા;

ચાતક સમ બનનારા—

એ શિક્ષા કુલગુરુ મારા—

માનદીપક જ્યોતિ પ્રકટાવી,

આત્માપંજુ-મનનારા,

સ્વથી અધિકા ચાવા શિષ્યો

યત્ન સદા કરનારા,

એ શિક્ષા કુલગુરુ મારા—

ઉત્તતિક્રમની સાધી સિદ્ધિ,

વિશ્વ દુઃખો દળનારા—

યોગયોગે નિવૃત્ત ચવાથી

અજ્ઞાન પટે ભળનારા,

એ શિક્ષા કુલગુરુ મારા—

મઠડાકર—નાગરે

ઈશ્વરસ્તુતિ.

(સેઅક. મિ. મોહનલાલ અબાલાલ ઠાકર સ્કૂલ ભારતર. શીર્શાંગ.)

(નાના બાળકોને સવારે બોલવા માટે-(પ્રાયશ્નિક શાળા.)

સૃષ્ટિ રચી સકલ વિશ્વ-તણી ક્ષણોમાં,
મુક્યા ધણા વિવિધ સ્વાદ ફળો જળોમાં,
શુદ્ધિ દોષી મનુષ્યને કરવા મુદ્દાએ,
એ વિશ્વનાથ પ્રભુને કરીએ પ્રણામે. ૧

બ્યાપી રહી ભરણુ જે જગતું કરે છે,
ભક્તો તણા દિત વિશે અવતાર લે છે;
જેનો ન શાસ્ત્ર યદ્યો પાર કદી પમાય,
એ વિશ્વનાથ પ્રભુને કરીએ પ્રણામ. ૨

જૂમે પ્રમાદ ધરતા નીતિના સુધારા,
જાવી પડે અચૂક રોગ ખરે નકારા;
જેની અનંત પ્રભુતા યદ્યો ધાય આમ,
એ વિશ્વનાથ પ્રભુને કરીએ પ્રણામ. ૩

સત્તા ધણી પવિત્ર શાસ્ત્ર વિશે જણાયે,
જે સ્પર્શયોગ* કરતા અતિશે ગણાયે;
નૌકા ખરી જગ વિશે સમન્વય.આમ,
એ પૂજ્ય પાદ શુરને કરીએ પ્રણામ. ૪

જેનાથી આ જગ વિશે ન પવિત્ર માયા,
જેની ધણી સુરતરુ યદ્યો શીળી ઢાયા;
જે સર્વ તીર્થ કરતા વધી જાય નામે,
એ જન કે જનનાંને કરીએ પ્રણામે. ૫

ઇદ્રાદિ દેવ તણી શક્તિ ગણાય જેમાં,
લોકો તણું દિત વિશેય મમાય જેમાં;
જે રાજ્ય ધર્મ યદ્યો ઉન્નવળ અઠ નામે,
એ ધર્મશીલ તૃપ્ત કરીએ પ્રણામ. ૬

* સ્પર્શ મણિને યોગ, જેનાથી દલપી ધાતુ સુવર્ણ બને છે.

ધર્મર કૃતિ અને પ્રાર્થના.

(લેખક જ્ઞાણદાસચરિત્ર દે મિ. ડભાણ. તાલુકા નડિયાદ.)

ભુજંગી છંદ.

દત્તી નિંદ ત્યારે તું બચાવે,
 નથી માથ તારા વિના ધર્મ આદે;
 જેઓ સૂચે તેજ થયો દિન સેજ,
 ધર્મ રાત તેમાં જુગી તાદારી છે. ૧

નમે શેષના કુંડ તારા તથા તે,
 વળી ચંદ્ર દીસે રૂપરી નિઘાએ;
 મૂંઢે ને વડે તે વધીને ઘટે છે,
 કળા તેજ જોઈ પ્રભો પાઠ આવે. ૨

પરંતુ પક્ષીને પ્રાણીને તું બનાવે,
 બનાવ્યા હવા પાણીને તેજ અર્થે;
 અરે જો પ્રભો તારી અદ્ભુત શક્તિ,
 નથી તેજ શક્તિ અમોથી કળાતી. ૩

થયાં પાપ તો છે અમોથી હજારો.
 કરો મુક્ત તેથી પ્રભો તેજ આગે;
 અમોને મને મુખ દુઃખો વિદારી,
 અમો છઠ્ઠીએ તારો પ્રેમ સ્થાયી. ૪

ધોરણ પ મું.

વિષય:—શૂણ, હિંદુસ્તાનનાં દેશી રાજ્યો.

હેતુ:—અવલોકનશક્તિ વૃદ્ધિવાળા તે હિંદુસ્તાનનાં દેશી રાજ્યો

વિશે માહિતી આપવાનો.

તા.

શિક્ષક:—શીરીનબાઈ નસરવાનજી ડાહવાલ,
વનિતા વિશ્રામ મુંબઈ.

વખત ૧૧ કલાક

સાહિત્ય:—હિંદુસ્તાનનો નકશો, બોર્ડ, ચાક, પોઈન્ટર વગેરે.

આરંભ પ્રશ્ન.

આ રેનો નકશો છે? વાર, આમાં જુદા રંગ આપવાની શી મતલબ હતો? આ પીળા રંગ કોના રાજ્યોનો હતો? દેશી રાજ્યો કોને કહીએ?

પાઠનો સુખ્ય વિષય.

સંક્ષિપ્ત નોંધ.

પૂર્ણ નોંધ.

હેદરાબાદ પ્રાંતની દુક સમજ, જેમાં શહેર, ભોંયા, વસ્તી વગેરે.

જુઓ, આ હેદરાબાદ છે. (નકશામાં બતાવીશ). આ કોને તો બહો? જો નહિ આવડશે તો શીખવીશ કે નિકામ નામના મુસલમાન રાજ્યકર્તાની સત્તા નીચે છે. ત્યારબાદ તે ભાગના રંગ તરફ સક્ષે જેનીશ, આ ભાગોના પીળા રંગ કા માટે પાડ્યા હશે? જો જવાબ

હિતર તરફના યાગને ને કાવેત્રી નહી દક્ષિણ તરફના ભાગને પાશ્વી પુર્વ પાડે છે તે સચક્ર પ્રશ્નો પૂછી કઢાવીશ. અહીં ટેકરીઓ પર છુંદદાણા ચાય છે તે શીખવીશ હવે વિદ્યાર્થીઓને ભાષાવિશે પૂછીશ ને નહિ આવડે તો કાનડી ભાષા બોલાય છે તે શીખવીશ. મૈસૂરનું મુખ્ય શહેર શું ? જો નહીં આવડે તો હું શીખવીશ. એ શહેર નકશામાં દેખાડીશ. ત્યાંબાદ હું સચના કરીશ કે અહીં દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના રાજ્ય માટે ધોડેસ્વારનું જળઈ લકશ્વર રહે છે.

હવે બીજાં દેશી રાજ્યો નકશામાથી શોધશો ? આ ત્રાવણકોર ને કાચીનના રાજ્યમાં વરમાદ પુછજી પડે છે તેથી અહીં ડાંગરના ખેતરો ને નાજિએર જાડુ થાય છે તે સમજાવીશ. આ રાજ્યમાં કદી દુકાળ પડતો હશે કે નહિ તેનું કારણ કઢાવીશ. ત્રાવણકોરનું મુખ્ય શહેર ત્રિવંદ્રમ શીખવીશ ને નકશામાં ખતાવવા કહોશ.

આ રાજ્યનું નામ લાગે. (નકશામાં દેખાડીને પૂછીશ.) અહીં કાર્ષ નહીં જુઓ છો ? એલમ નહીં ખરાબર નકશામાં દેખાડતાં શીખવીશ. પછી કાશ્મીર પછો રમણીય સુલક છે તેમજ કળદુપ છે તે શીખવીશ. બીજા દેશના નોંડોડા ત્યાં ખેતરે જતા હશે ? જો નહિ

ત્રાવણકોર ને કાચીનના રાજ્યો વિશે
દુક વર્ણન.

કાશ્મીરની દુકમાં હપ્તિસ્ત સમજાવીશ.

આણવાતાનીઃકેતુ.

(લખક તા. કુળાશાસ્ત્ર હીરાલાલ ચૌહાની, એમ. એ. નડિયાદ.)

(અનુસંધાન પુ. ૧૦ અંક ૩ પૃ. ૭૪થી)

વાર્તા કહેવાની રીત.

[illegible]

વાર્તાને મર્મ કે સત્ય શિદ્ધિ પ્રદાય કરવામાં નેર્ષ એ એટલું નહિ પણ તેણે આખી વાર્તા જાણુવી નેર્ષ એ. એટલે આખી હકીકત મે એ હોવા નેર્ષ એ એમ અર્થ નથી, પણ મુખ્ય હકીકત તેના મનમાં રમી રહેતી નેર્ષ એ. તૈયારીને અભાવે ચિદ્રૂપ અટકી અટકીને બોલે છે કેટલીક આ-જ્ઞત જુદી જાય છે, અને ગમે તેવાં વાક્યો ગોઠવી વાર્તા પુરી કરે છે. ત્રાતાં કટકટ કહી જવાયો પણ ખર્ચો હેતુ ફગીજીત થતો નથી. સાંભળનારના મનમાં જે ભાવ કે લાગણી ઉત્પન્ન થતી હાય તેને અનુકૂળ દેશકાર અને એન્ટાથી વાર્તા કહેવાની જરૂર છે: માટે, તૈયારી મારી નેર્ષ એ. વાર્તાની

હકીકત ઉપર મપૂર્ણ કાબુની, જરૂર છે. આથી શિક્ષકનામાં આત્મશક્તિ સ્વતંત્રતા, સરળતા અને દૃઢતાના ગુણ આવે છે, અને તેથી કાર્ય મફત, સાચ છે.

સહૃદયતાની માથે બીજો ગુણ હિંમતી કલ્પનાશક્તિનો છે. તેના વડે આપણે કાર્ય પણ વસ્તુ કે બનાવની ગેરહાજરીમાં તેનું ચિત્ર મનમાં ખસેડી શકીએ છીએ, અમુક અમુક સબંધથી સાંભળનારના મન ઉપર ફરી છાપ પડશે તેનો ખ્યાલ વાર્તા કહેનારના મનમાં હોવો જોઈએ. (You must see what you say.) વળી બાળકનું દૃષ્ટિમિત્ર સમજવાને માટે પણ કલ્પનાશક્તિની જરૂર છે. બાળકના મનમાં ફરી જાતના વિચાર તરવરે છે, તથા તેને કેવા પ્રકારની લાગણી અને ઇચ્છા થાય છે તે ત્યારે શિક્ષક સમજે છે ત્યારે તેને અનુસરવું તે વાર્તાનું નિરૂપણ કરી શકે છે. બાળકની માનસિક શક્તિનો ખ્યાલ કલ્પનાશક્તિ વડે આવે છે. ભાષા બાળક મમજી શકે એવી સાદી અને મરજી જોઈએ, સંસ્કારો પણ હોવી જોઈએ. વાર્તા કહેનારનો અનાજ પણ મીઠો અને મધુર હોવો જોઈએ તેથી બાળકનું મન વિશેષ આકર્ષાય છે. વાર્તામાં આવના પ્રમોગને અનુસરી અભિનયમાં ફેરફાર કરવાની જરૂર છે.

વાર્તા કહેનારમાં કેના ગુણ તથા લાયકાત હોવી જોઈએ એ જોવા પડે તે ફરી રીતે કહેવી જોઈએ તેનું અવલોકન કરીએ વાર્તા કહેનારને જે લાગનો અનુભવ તેમાંથી થયો હોય તે જ સાંભળનારના મનમાં છાપ પડનાનો હોવાથી તેનામાં પ્રથમ તો આદર્શના ગુણ હોવા જોઈએ. કંઈ પણ દાવા કે ટોચની જરૂર નથી જારી લાવામાં સરળ રીતે કહેવાથી બાળકો તે તરત સમજી શકે છે. ભાષા સ્વચ્છ કે આડંબરવાળી ન જોઈએ. વાક્યો ટૂંકાં હોવા જોઈએ વાર્તા કહેતા બીજા વાત ઉપર ઊતરી જવું નહિ. ઉત્સાહ પૂર્વક અને રોમાંચક કહેવાથી રસિક થાય છે. આગેદુર વર્ણન એ કલ્પનાશક્તિની ક્રિયા છે. જે વાર્તામાં શિક્ષકને રસ ન પડે તે તેણે ફરી જોઈએ નહિ વાર્તા માયાળુપણે અને ધીમે તથા અચરહારક રીતે કહેવી. વાર્તા કહેતી વખતે વર્ગની વ્યવસ્થા ઉપર ધ્યાન આપવાનું છે બાળકો ધ્રુવ પામે કે ધ્રુવ દૂર ધ્રુવ વખત થાય છે વાર્તાની અચર શરી થાય માટે તેમને અર્થ સદાકાર ઓઠકર્તા જોઈએ. તેની દૃષ્ટિમર્મીમાં

લેવાં જોઈએ જ્યાં પ્યાનપૂર્વક અને આતુરતાથી સંજોગી રહે. વાર્તા સ્વરગ રીતે અને સંગમ કહેવી જોઈએ. કહડે કહડે કહેવાથી રસની ક્ષતિ થાય છે. આખી વાર્તા એકી વખતે કહેવાથી મારો રસ જામે છે, અને બાળકો ઉમંગથી સંભળે છે. વાર્તાના સ્પષ્ટ ખ્યાલ માટે ઘણી વાર ચિત્રના ઉપયોગની જરૂર છે. ચિત્રનો વિશેષ ઉપયોગ કરવાથી બાળકની કલ્પનાશક્તિ કમી જાય છે. કેટલીક ગૂઢતા હોય છે ત્યારે ખુલાસા માટે જિજ્ઞાસા વધે છે.

શિક્ષક વાર્તા કહ્યા પછી તે સંબંધી કેટલાક પ્રશ્ન પૂછવા જોઈએ તેથી તે સમજ્યા છે કે નહિ તથા તેની હકીકત યાદ રહી છે કે નહિ તે જણાય છે. ત્યાર પછી બાળક પાસે તેનું વર્ણન કરાવવું જોઈએ એમાં છોકરાં પાસે થોડી થોડી વાર્તા બોલતી આખી વાર્તા પણ બોલવા તેમને કહેવું. આથી તેના વિચાર બહાર દર્શાવી શકે છે, તેનાના જે કુદરતી ઉત્પાદક શક્તિ હોય છે તેને ઉત્તેજન મળે છે લાખા ઉપરનો કાણુ વધે છે. નવનપૂર્વક વાકો બોલતાં આવડે છે. વાચન અને લખવાના કામમાં તેનો મારો ફાયદો થાય છે. વાર્તા બાળક પાસે કહેવરાવવા ઉપરાંત લક્ષ્યની બતાવવાની જરૂર છે કોઈ પણ કામ કરવાનું બાળકને પ્રેર હોય છે, પણ જ્યારે મન પમદ કાગ કરવાનું હોય છે ત્યારે તેમને વિચિત્ર રસ પડે છે અથવા પ્રસંગે બાળકના સ્વભાવનું ખરું સ્વરૂપ માલમ પડી આવે છે. વાર્તામાં આવતા પદાર્થ કે પાત્રનું ચિત્ર બાળક પાસે કહાવવાની જરૂર છે. બાળક તેની શક્તિ પ્રમાણે ચિત્ર ઘડે તો જસ છે.

ઘણી વખત શિક્ષક નીતિમોષ સ્પષ્ટ સમજમાં કહી દે છે. નીતિનું ખરું તરત દેવ કે ક્રિયા છે. નીતિમોષ બોની જવાથી કે યાદ ગમવાથી ફાયદો નથી. વાર્તાના ખાસ હેતુ બાળકને આનન્દ આપવાનો અને સૈદ્ધ્યનો ખ્યાલ આપવાનો છે. જે વિચાર આપણા મનમાં રસદારા લગાઈ જાય છે અને તેને જ્યારે આપણે અણીએ છીએ ત્યારે તે પ્રમાણે કરવાનું આપણને મન થાય છે. સામાના કહેમવી કે મોંઘથી પણ કરવામાં આવે તો તે ક્રિયા ઉપર ઉપરની હોય છે, અને તેના નિશ્ચયમાં કંઈ વચારો સ્થિતિ શક્ય નથી. આ કારણે લીધે વાર્તા કહ્યા પછી કોઈ પણ પ્રાર્થના બોધ કરાવવાની જરૂર નથી જો વાર્તા ઠીકી રહે તો આપોઆપ બાળક તેમાંથી જે કંઈક શીખવાનું હશે તે શરૂ કરી લેશે.

હીરા.

(વિષયક:-રા. પોપટલાલ જ્યેષ્ઠ અંબાણી. હાંટર મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ. રાજકોટ.)

જન્મતમાં જોટલી જાતનાં જવાહીર જે, તે સર્વમાં હીરા શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. હીરા પર પ્રકાશ પડતાં તે અતિશય ચક્રચક્રીત દેખાય છે, અને તેમાં તરેહ તરેહના મનોહર રંગો દ્રષ્ટિઓચર થાય છે. પ્રકાશના યોગે હીરામાં અતિ તેજસ્વિતા આપવાનું કારણ એ છે કે પ્રકાશના કિરણોનું કોષપથ અને પરાવર્તન કરવાની તેમાં અત્યૌકિક શક્તિ છે. આ શક્તિ જવાહીરોને કાપવાની, પહેલ પાડવાની અને પોલિશ કરવાની વિવિધ વિધિઓને પ્રતાપે અનેક ગણી વધે છે. હીરાને મંદકૃત ભાષામાં વલ્લ પથુ કહે છે. હાંસાથી વધારે કઠણુ પદાર્થ હણુ સુધી જગદમાં ૨૫૦ શક્યો નથી. જોકે હીરા આટલો બધો કઠણુ છે, તથાપિ તે ખરડ હોવાને લીધે સહજમાં તૂટી જાય છે. એરણુ પર હીરા મૂકી, દયોગનો દુક્ત એકાદ ધા કરતાં, તેના સેંકડો દુક્કા થઈ જાય છે. હીરાના ખરડાણાના સંબંધમાં આજથી લગભગ ૬૦ વર્ષ પર યુરોપિયન ગ્રવેરીઓની માન્યતા છે કે જૂલજરેલી હતી તે વખતે તે લોકો હીરાની પરિક્ષા નીચે પ્રમાણે કરતા હતા. હીરાને એરણુ પર મૂકી, તે પર હથોડાના ધા મારતા; જે ખગ હીરા હશે તેા એરણુમાં પેસી જશે, અગર હથોડામાં ખાડો પાડશે; પથુ તેની દણી સરખી ખારો નહિ ખોટા હીરાના તો દુકકા દુકકા રઈ જશે આવી ઉધી સમજને પરિણામે કાણુ જાણે કેટલા અમૂલ્ય હીરા તે સમયમાં વ્યર્થ નાશ પામ્યા હશે!

હીરા પર એસિડની દરી અસર થતી નથી. હીરાને મરખી આપતાં તેના પર એક જાતનું પાતળું અપારસ્થિક પડ બંધાય છે; પરંતુ વધારે ગરમી આપતાં તે કાપલાની પેઠે બળી જઈ તેનો કાબોલિક એસિડ ગેસ થતી જાય છે. હીરા એ શુદ્ધ કાર્બન તરર હોવાથી તેને બાળતાં એકલો કાર્બોનિક એસિડ ગેસજ થશે. રાખ કે એવું કશું બાકી રહેશે નહિ. હીરાને અગ્નિમાં મૂકતાં તે બળે કે નહિ, તે બાળતનો પહેલ વહેલો પ્રયોગ ધ. ૨ ૧૬૬૪ના ફોરેન્સની વિજ્ઞાનપરિપદમાં અચો હતો. એ પ્રયોગને અંખાતરી થઈ કે સખત ગરમીમાં હીરા બળી જાય છે. વળી એરિટ્રા રાગ પહેલા ક્રાન્સે ધ. રા. ૧૭૧૧માં ખાના નાના ધણા. હીરા એ દરી તેને એક ભઠ્ઠીમાં મૂક્યા અને ૨૪ રલાક સુધી સતત ગરમી આ

કરી. એક કીમીઆગરના કહેવા ઉપરથી રાજા ક્રાન્સિસની માન્યતા એવી હતી કે—નાના નાના હીરાને લાભો સમય સખ્ત ગરમી આપવાથી તે બધા એકા સર્થ જઈને એક મોટો હીરા બની જશે. પણ પરિણામ વિપરીત આવ્યું; ૨૪ ઠલાક ૧૯૫૧ લાઠીમાં જુએ છે તો એક પણ હીરા મળે નહિ !

જૂગર્જમથી તથા જાતના હીરા મળી આવે છે:—(૧) સુપૂર્ણ રફટિકમય—જેના રફટિક પુરેપુરું બંધાયા હોય છે તેવા. (૨) અપૂર્ણ રફટિકમય—જેના રફટિક પુરેપુરું બંધાયા નથી તેવા. તેને (Bort) બોર્ટ પણ કહે છે, અને (૩) અરફટિકમય જેમાં બીલકુલ રફટિક બંધાયા નથી તેવા હીરાના રફટિક કુદરતી અવસ્થામાં આઠ અંગ બાર પહેલવાળા હોય છે. પ્રત્યેક પહેલ (બાણ) ધણું કરીને નતોદર (વચ્ચેથી જેસી ગયેલ) અંતર દીર્ઘનો દર (વચ્ચેથી ઉપસી આવેલ) હોય છે. બારતીય હીરા ધણું કરીને આઠ પહેલવાળા અને આઝીઘીચન હીરા બાર પહેલવાળા હોય છે.

કાંઈ પણ જાતનો ટોપ રહિત, તદ્દન નિર્દોષ, હીરા તો જવલ્લેજ મળે છે. ધણું કરીને દરેક હીરા પર ઓછાવતા કાંઈ કે ધાર્ણા હોય છે. એ કાંઈ કે ધાર્ણા કાઢી નાખવાને તથા તેને અતિ તેજસ્વી બનાવવાને હીરાને કાપવો પડે છે, તથા પોલિશ કરવો પડે છે. આ કામ અતિ કઠણ અને હોદિઆરીનું છે. દુનિયા પર આ જોતનું કામ સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ રીતે એમરટાઈમ સહેરમાં થાય છે.

સંવત ૧૭૫૬ સુધી હિંદુસ્તાનની હીરાની ખાણો જગતમાં સર્વથી મોટી ગણાતી હતી. સંવત ૧૭૨૧માં ટેવર્નિઅર નામનો ક્રાન્સનો એક પ્રખ્યાત ઝવેરી હિંદુસ્તાનમાં આવ્યો હતો. તેણે લખ્યું છે કે—“ગોવળ-કોડાની હીરાની ખાણોમાં ૬૦ હજાર માણસ કામ કરતા હતા. એજ ખાણમાંથી કાહિનુર, હોપ, ઓરલોફ, પિટ વગેરે જગપ્રસિદ્ધ હીરા નીકળ્યા છે.” વર્તમાન સમયમાં હીરાની ખાણો આપણા દેશમાં ત્રણ પ્રદેશમાં છે:—(૧) મદ્રાસ ઇલાકાને લગતો પ્રદેશ, જેમાં કડપા, બલારી, કંડુલ, કુચ્છા, ગોદાવરી તથા ગોવળકોડાનો સમાવેશ થાય છે. (૨) મહા અને ગોદાવરી વચ્ચેનો પ્રદેશ; જેમાં મંજલપુર અને ચંદાનો સમાવેશ થાય છે, અને (૩) મધ્ય હિંદનો પ્રદેશ; એમાં હીરાની પેદાશ કરનાર મુખ્ય મથક પન્ના છે. જગતમાં હીરાની ઉત્પત્તિ કરનાર અન્ય દેશોને મુકાબલે હિન્દની

હીરાની પેદાશ અદ્ય છે. પરંતુ હિન્દી હીરા સાંજીત કે આફ્રિકાના હીરાથી અધિક ભારે, તથા ચતુર્થા ચઢીઆતા હોય છે.

આઝીલમાં નદીઓની રેતી ધોઈ તેમાંથી ઝોનું શોધી કાઢવામાં આવતું હતું. મોનાનો સાથે વખતે સ્ફટિકમય કાંકરા (હીરા) પણ મળી આવતા. પહેલાં તે ત્યાંના લોકો આ સ્ફટિકમય કાંકરાને ફક્ત ચકચકિત પથ્થર ધારતા હતા અને એક જગતની રમન રમવામાં તેનો ઉપયોગ કરતા. એક વખત એક પાદરી હિન્દની મુસાફરી કર્યા બાદ ફરતો ફરતો આઝીલ જઈ ચઢ્યો; આઝીલમાં ઉપર કહેલ સ્ફટિકમય કાંકરા જોતાંજ તેણે અનુમાન કર્યું કે આ કાંકરા નથી, પરંતુ હીરા છે; કારણ કે હિન્દના પ્રવાસ દર્મિ આન અનેક વખત હીરા તેના જોવામાં આવ્યા હતા. તે પાદરી આઝીલથી એના પુષ્કળ સ્ફટિકમય કાંકરા લઈ વિસ્તૃત આવ્યો, અને ઝવેરીઓ પાસે તેની પરીક્ષા કરાવી. આઝીલમાં પણ હિન્દની પેઠે હીરા મળી આવે છે; આ વાત યુરોપીઅન ઝવેરી મંડળમાં જાહેર થતાં એ વર્ગ ગલરાયો; કારણ કે ઝવેરીઓને એવી ફીકર થઈ કે હવે આઝીલથી પુષ્કળ હીરા યુરોપ આવવાના, અને તેથી તે મરના ચલાના, તેને લીધે ભારે કિંમતે ખરીદતા હીરા આપણે સરને ભાવે વેચવા પડશે આવા ભયની કલ્પના થતાં યુરોપના ઝવેરીઓએ પ-રસ્પર મંપ કરી, એવું જાહેર કરી દીધું કે, આઝીલમાંથી હીરા મળી આવવાની વાત તદ્દન ખોટી છે; પણ હિન્દના ખરાબ હોરા જેને સ્ત્રી સમજી છેક નજીક કિંમતે વેચી નાખવામાં આવે છે તેને આઝીલીઅન લોકો ખરીદીને યુરોપ મોકલે છે આ સિવાય પોટુગલના ઝવેરીઓએ એક ખીજી હુમ્મયાર્ક કરી;—તેઓ આઝીલથી હીરા ખરીદી, હિન્દમાં જોડે મોકલી દેતા. જોવાથી હિન્દી હીરા તરીકે યુરોપમાં આવીને વેચાતા. આઝીલમાં કેટલીક નદીઓના પાત્રની માટીમાંથી હીરા મળી આવે છે. એપ્રિલથી એ-ક્ટોબર સુધી ગરમીના ઋતુમાં નદીનાં પાણી મુકાઈને ઝોઈ ચર્ષ જાય છે, ભારે નદીઓનું પાણી નહેરો ખોદી તેમાં વાળી દે છે; પછી નદીના પા-ત્રમાંથી માટી ખોદી કાઢે છે, તે માટીને સાફ કરતાં તેમાંથી હીરા મળી આવે છે. વર્તમાન^૦ મમયમાં હીરાની સર્વથી મોટી ખોજ આફ્રિકામાં પ્રી-માઅર કાયમન્ડ માઇન નામની છે, જેમાંથી થોડાં વર્સ પર કલોનેન નામનો ૮૨૫૪ કેરટ વજનનો સર્વથી મહાન હીરા મળી આવ્યો હતો.

ਗੁਪਤੀ:

(રા. ચંદ્રલાલ દેસાઈનાલ અખીન, બી. એ. એસ. ટી. મી. ડી. આ. મા.
મરનારી હાઈસ્કૂલ નડિયાદ.)

આ વિષય શીખવવાની શરૂઆત ગુજરાતી યોધા ધોરણમાં થાય છે. તે વખતે માધારણ રીતે બાળકોની સહાસરી હંમર આમરે સાહનવ વસ્ત્રની હોય છે. મુખગણિતમાં તેઓ ગ્રખ્યા અને આંક શીખેલા હોય છે. ગણિતમાં તેઓ સહેલા મરચળા, બાદબાકી, ગુણાકાર, તથા ભાગાકાર અને તે ઉપરાંત સાદાં ક્રાંકકો ગણે છે. તેઓ લઘુતમ, દ્વિભાજક, ચઢતી હિતરતી ભાગણીના દાખલા ગણી શકે છે. આટલા જ્ઞાનનાળાં બાળકોને અપૂર્ણાંક શીખવવાના હોય છે. અગ્રેણ પહેલા ધોરણમાં આ વિષય ફરી શીખવવામાં આવે છે. ગુજરાતી તેમજ અગ્રેણ આગળના ધોરણમાં જે ગણિતના વિષયો શીખવાય છે તેમાં અપૂર્ણાંકની ઠંકણે ઠંકણે જરૂર પડે છે, અને પરીક્ષકો સ્કૂલ લીવિંગ સર્ટિફિકેટ પરીક્ષામાં પણ આ અપૂર્ણાંકનો એકાદ અવકાશ દાખલો મુદે છે.

ત્રિપથ અધરા છે એટલે નાનાં જાળકાને તેનું સંપૂર્ણ યથાર્થ જ્ઞાન ન થાય એ મંત્ર લાગે છે. એમ છતાં જોટલુ શીખવવામાં આવે તેટલું બને તેટલી યથાર્થ રીતે શીખવવામાં આવે તો તેથી જાળકને ઘણો ફાયદો થાય તેમાં શંક નથી. સાધારણ રીતે તો શિષ્યક અમુક નિયમો પ્રમાણે એ ત્રણ રીતના દાખલા ગણે છે, અને એવી રીતના બીજા દાખલા જાળકો તેજ પ્રમાણે ગણે છે. પણ તે રીતે ગણવાનું કારણ અચવા તે રીતને સખજ કરે એવાં એકાદ બે ઉદાહરણો જાળકને લાગ્યેજ અપાયનાં હોય છે. આ નિયમને અપૂર્ણક અપવાદરૂપ નથી.

લખોટા મંત્ર, મણુકા, મણુકાની માળાઓ વગેરે સાધનોનો ઉપયોગ કરવાથી મંત્રના શીખવાની મરજી રહી પડે છે, અને બીજા એવા સાધનોનો ઉપયોગ મંત્રજ્ઞ કરવાથી અપૂર્ણક મરજીવાથી થીમ્બી શકાય.

અપૂર્ણાક્રમે અર્થ.

અપૂર્ણાક્રનો અર્થ “અપૂર્ણ અંક એટલે પુરેપુરો નહિ તેવો અંક” થાય છે. એ રીતે ૦, ૧, ૧૦, ૧૦૦, ૧૦૦૦, ૧૦૦૦૦, ૧૦૦૦૦૦ વગેરે અપૂર્ણાંક કહેવાય.

એટલે આણપાણુ એ અપૂર્ણાંકનો એક ભાગ છે. અપૂર્ણાંકના બે ભાગ પાડી સકાય ખરા અપૂર્ણાંક અને મિશ્ર અપૂર્ણાંક એકથી એછા હોય તે ખરા અપૂર્ણાંક અને એકથી વધારે હોય તે મિશ્ર અપૂર્ણાંક ગણાય.

આપણે જાણીએ છે કે ૦૧ એટલે શૂન્ય વત્તા પા, ૦૧૧ એટલે શૂન્ય વત્તા અડધો, ૦૧૧૧ એટલે શૂન્ય વત્તા પોણા; તેવીજ રીતે મિશ્ર અપૂર્ણાંકોમાં ૧૧ એટલે એક વત્તા પા, ૨૧૧ એટલે ત્રણ વત્તા અડધો, અને ૫૧૧૧ એટલે પાંચ વત્તા પોણો છે.

આવી રીતે એકનો એથી ભાગ. એકનો બીજો ભાગ, અને બન્ને ભાગોનો સરવાળો, એ ત્રણ ખરા અપૂર્ણાંકો, તથા આ અપૂર્ણાંકો સાથે ગમે તેટલા આખા અંકો (૨, ૩, ૭૦૦, ૭૦૦૦, ૧૦૦૦૦ અથવા ગમે તેટલા) મળી થતા મિશ્ર અપૂર્ણાંકો આણપાણવાળા આંકડાથી દર્શાવી સકાય છે. પણ એકનો ત્રીજો ભાગ, એકનો પાંચમો ભાગ, વસ્તુના પાંચ ભાગ કરી તેમાંના બે ત્રણ કે ચાર ભાગ મળી થાય ને ભાગ, અથવા આવા ભાગ સાથે આખા અંક મળી થતા મિશ્ર અપૂર્ણાંકો દર્શાવવા સામાન્ય સંજ્ઞાઓની જરૂર માત્રમ પડે છે; એવી રીતે એક વસ્તુનો ત્રીજો ભાગ દર્શાવેલો હોય ત્યારે $\frac{1}{3}$ એમ લખવામાં આવે છે. કીટીની નીચે લખેલો ૩, એ અંક બતાવે છે કે એક વસ્તુના ત્રણ ભાગ પાડેલા છે અને ઉપરનો ૧, એ અંક બતાવે છે કે એ ત્રણ ભાગ પૈકી એક લેવામાં આવ્યો છે. એવી રીતે કુમાં ત્રણ ભાગ પૈકી બે ભાગ લેવામાં આવ્યા છે, $\frac{2}{3}$ એ મંત્રા દર્શાવે છે કે એક વસ્તુના નવ સરખા ભાગ પાડેલા છે અને તે પૈકાગ કીટીયા લેવામાં આવેલા છે. (આટલું સીખવ્યા પછી બાળકોને જુદા જુદા અપૂર્ણાંકના અર્થ પુછાય અને અર્થ આપી સંજ્ઞા પુછાય) આ મંત્રાઓ જે શબ્દો વડે બોલાય છે તે શબ્દો પણ તેમનો અર્થ દર્શાવે છે. એક વસ્તુના બે સરખા ભાગ પાડ્યા હોય તો દરેક ભાગ એક દ્વિતીયાંશ; ત્રણ ભાગ પાડ્યા હોય તો એક તૃતીયાંશ, ચાર ભાગ પાડ્યા હોય તો એક ચતુર્થીશ, ૭ પાડ્યા હોય તો એક પદ્માશ, અગિઆર હોય તો એક અગિઆરશ એમ દરેક ભાગ કહેવાય છે. એમ દરેક અંક પછી અંશ (એમરી તેટલામો ભાગ બતાવાય છે. એકનો પચ્ચીસમો ભાગ એટલે એક પચ્ચીસાંશ; એવા સાત ભાગ લઈએ તો સાત પચ્ચીસાંશ કહેવાય, $\frac{7}{25}$ ને

સાબદમાં કહીએ તો ઇકાતેર નેનાસપંચ (નેનામી અંશ) કહેવાય. (એક વસ્તુના ચરખા નવ્યાસી લાગ પાડી તેમાંથી ઇકાતેર લાગ મળી જે લાગ થાય તે).

એવીજ રીતે મિશ્ર અપૂર્ણાકનો પણ અર્થ નીકળી શકે. $1\frac{1}{2}$ એટલે એક વસ્તુના સાત લાગ પાડેલા હોય તે પૈકી એક લાગ જેવા એકસો-નેવું લાગ મળીને થયેલો લાગ. સાત લાગ મળીને એક ચીજ થાય છે તેવી રીતે ગણતાં ૧૯૦ લાગની ૨૭ ચીજો બને, અને તે ઉપરાંત એક લાગ વધે એટલે $1\frac{1}{2} = ૨૭ + \frac{1}{2} = ૨૭\frac{1}{2}$. ($1+૦.૫ = 1.૫$ ની માફક.) આમ મિશ્ર અપૂર્ણાકને સંખ્યા ને અપૂર્ણાકના સરવાળા તરીકે દર્શાવી શકાય [આને પૂર્ણાક (પુરેપુરા અંક) કહાડવા કહેવાય છે] અને મંખ્યા (એટલે પૂર્ણાક) ને અપૂર્ણાકના સરવાળાને મિશ્ર અપૂર્ણાક તરીકે દર્શાવાય. દરેક અપૂર્ણાકની મંદામાં ઉપરના અંકને અંશ ને નીચેનાને છેદ કહે છે. છેદ એટલે એક વસ્તુના કેટલા કટકા, લાગ પાડેલા છે તે. અંશ એટલે પાડેલા લાગ પૈકી કેટલા લાગ લીધા છે તે.

કોઈ પણ વસ્તુના ગમે તેટલા સગળા આગ પાડી તે બધા લાગ એક સાથે લઈએ તો આખી વસ્તુ મળી રહે છે. એટલે $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ એ દરેકનો અર્થ એક છે. પહેલા અપૂર્ણાકમાં વસ્તુના ૭ લાગ પાડી બધા લાગ લીધા છે, બીજામાં ૬ લાગ તથા ત્રીજામાં ૧૦૧ લાગ પાડી બધા લાગ લીધા છે. દરેકમાં આખી વસ્તુ મળે છે ને તેથી દરેકની કિંમત ૧ છે.

છેદ ઉડાડવા વિશે.

ગમે તે એક ખરો અપૂર્ણાક હો. અને એક મિશ્ર અપૂર્ણાક હો; દાખલા તરીકે $\frac{1}{2}$ અને $૨\frac{1}{2}$. પહેલામાં એક ચીજના સાત સરખા લાગ પાડી તેમાંથી ચાર લગ લીધા છે અને બીજામાં એક ચીજના નવ સરખા લાગ પાડી તેમાંના એક લાગ જેવા પચીસ લાગ લીધેલા છે. દરેક લાગના બે સરખા લગ પાડીએ તો બંને વસ્તુઓના અનુક્રમે ૧૪ ને ૧૮ લાગ થાય અને પહેલામાંના ૪ લાગના ૮ લાગ થાય અને બીજામાંના ૨૫ લાગના ૫૦ લાગ થાય એટલે બે અપૂર્ણાક અનુક્રમે $\frac{14}{2}$ અને $\frac{50}{2}$ થયા. એવી રીતે ત્રણ લાગ પાડીએ તો તે અપૂર્ણાક અનુક્રમે $\frac{1}{3}$ અને $\frac{1}{2}$ બધાય. તેમ છતાં આપણે જોઈએ કે તેમની કિંમતમાં ફેર પડેલો નથી. એટલે છેદવાળા દરેક લાગના ગમે તેટલા લાગ પાડીએ અને અંશના દરેક લાગના તેટલાજ લગ પાડીએ તો તે અપૂર્ણાકની કિંમતમાં ફેર પડે નહિ. એ ઉપરથી

એમ કહી શકીએ કે અંશ અને છેદને ગમે તે રકમે ગુણીએ તો અપૂર્ણાકની કિંમતમાં ફેર પડતો નથી. એથી હલદી રીતે છેદના ભાગમાંથી બધે ભાગના ત્રણ ત્રણ ભાગના અથવા ગમે તેટલા લઈ શકાય તેટલા ભેડકાં લઈએ અને અંશના ભાગોમાંથી તેટલા તેટલા ભાગોનાં ભેડકાં લઈ શકાતાં હોય અને તે લઈએ તો અપૂર્ણાકની કિંમતમાં ફેર ન પડે. દાખલા તરીકે:—

$\frac{૧}{૨}$ માં બધેનાં ભેડકાં લખીએ તો તે $\frac{૫}{૫}$ થાય.

$\frac{૨}{૩}$ માં ત્રણ ત્રણનાં ભેડકાં લઈએ તો તે $\frac{૬}{૬}$ થાય.

$\frac{૩}{૪}$ માં પચીસનાં ભેડકાં લઈએ તો તે $\frac{૭૫}{૭૫}$ થાય.

આ ત્રણે બાબતમાં અપૂર્ણાકની કિંમતમાં ફેર પડતો નથી. એ ઉપરથી એમ કહી શકીએ કે અંશ અને છેદને ગમે તે રકમે ભાગીએ તો તેની કિંમતમાં ફેર પડતો નથી. દાખલો $\frac{૧}{૨} \div \frac{૩}{૪} = \frac{૪}{૬}$.

(બાળક પાસે $\frac{૫}{૬} = \frac{૧૦}{૧૨}$ અને $\frac{૩}{૪} = \frac{૬}{૮}$ એવા દાખલા ગણાવવા અને મણકાની દગલીઓ, માળાઓ વગેરે સાધનો વડે આવા દાખલાઓની સમજૂતી મેળવવી.)

અપૂર્ણાકને અપૂર્ણાક ભાગ.

એક માણસે બે ભાઈ બેન વચ્ચે અડધુ જામડળ આપ્યું ત્યારે દરેકને કેટલું મળ્યું? જવાબ ના કેમકે અડધાનું અડધ ના.

કોઈ માણસ પોતાનાં ત્રણ છોકરાં વચ્ચે તડધુચનો ત્રીજો ભાગ વહેંચે તો દરેક છોકરાને કેટલો ભાગ મળે? તડધુચના ત્રીજા ભાગનો ત્રીજો ભાગ એટલે નવમો ભાગ દરેકને મળે અપૂર્ણાકમાં દર્શાવીએ તો $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$; $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$; તેવીજ રીતે $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$; $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$.

પા તડધુચ સાત છોકરાં વચ્ચે વહેંચ્યું તો દરેકને કેટલું મળ્યું? પા એટલે એકનો એથોભાગ; ચોથા ભાગનો સાતમો ભાગ દરેકને મળ્યો. અપૂર્ણાકમાં લખીએ તો $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$. પોણા ભાગ સાત છોકરાં વચ્ચે વહેંચીએ તો અઠાવીસમા ભાગ જેટલા ત્રણ ભાગ દરેક બાળકને મળે. એટલે $\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૩} = \frac{૧}{૪}$; તડધુચનો $\frac{૩}{૪}$ ભાગ દરેકને મળે; એક ટેલીનો સાતમો ભાગ આપી દીધો; બાકી જેટલા ભાગનો પોણા મેં લીધો અને પા ભાગ બીજાને આપ્યો ત્યારે મને આખી ટેલીનો જેટલામો ભાગ

મળ્યો ? સાત ભાગમાંથી એક ભાગ આપી દેવાયો એટલે ૬ ભાગ રહ્યા એટલે ટીનો ૬ ભાગ રહ્યો. અંશને છેદના ચાર ચાર ભાગ કર્યા એટલે અપૂર્ણાંક = $\frac{૩૪}{૧૮}$; આ ચોવીસ ભાગનો પોણું ભાગ એટલે ૧૮ ભાગ મેં લીધા; મારો ભાગ = $\frac{૩૪}{૧૮}$; બન્ને ભાગનાં જોડકાં લઈએ તો $\frac{૩૪}{૧૮} = \frac{૧૭}{૯}$.

$$\text{હુંકમાં ૬ ના ૩} = \frac{૧૭}{૯} = \frac{૧૭}{૯}$$

ઉપરના દાખલામાંથી આપણે જાણી શકીએ કે એક અપૂર્ણાંકનો બીજો અપૂર્ણાંક ભાગ કાઢવો હોય તો અંશનો ગુણાકાર કરવો ને તે જવાબના અપૂર્ણાંકનો અંશ ગણવો. અને છેદનો ગુણાકાર કરી તેને જવાબના અપૂર્ણાંકનો છેદ ગણવો. જરૂર પડે તો અંશને અને છેદને સામાન્ય અંકે ભાગવા. એક સિવાય કોઈ પણ સામાન્ય અંકથી અંશ અને છેદને ભાગી ન શકાય તેવું અપૂર્ણાંકનું ૩૫ તે સક્ષિપ્ત (હુંક) ૩૫ દેવાય છે, એ રીતે $\frac{૩૫}{૩૫}$, $\frac{૭૫}{૭૫}$, $\frac{૧૫૦}{૧૫૦}$ તથા $\frac{૨૫૦૦}{૨૫૦૦}$ સંક્ષિપ્ત ૩૫ છે.

દાખલો. $\frac{૧}{૩}$ ના $\frac{૩}{૩}$ ના $\frac{૧૦}{૧૦}$ ના $\frac{૧}{૧}$.

$$= \frac{૧ \times ૩ \times ૧૦ \times ૧}{૩ \times ૩ \times ૧૦ \times ૧} = \frac{૧૦}{૨૭} = \frac{૧}{૩} \text{ જવાબ}$$

• અંશને અને છેદને ૭૫થી ભાગી શકાય છે. એમ ભાગવાથી $\frac{૩૫}{૭૫}$ જવાબ આવ્યો. આમ ગુણિતે પછીથી ભાગવા કરતાં પહેલેથી ભાગીએ તો દાખલો સરળ થાય એટલે $\frac{૧ \times ૩ \times ૧૦ \times ૧}{૩ \times ૩ \times ૧૦ \times ૧} = \frac{૧૦}{૨૭}$ એમ પણ દાખલો ગણાય.

નિર્બંધના સામાન્ય દોષો.

(લેખક—જેમ્સ હામિલ્ટન પ્રિસ્ટલી, સિદ્ધાંત, આર્થ. પી. મિશન પ્રિન્ટિંગ કોલેજ ફોર મેન, અમદાવાદ) •

“ જનવાએલા પુરુષો પણ મદાવરા વિના સારા લેખો લખી શકતા નથી. ” આ વાક્ય પરથી ૨૫૪૮ સમજાવે કે નિર્બંધ લખતો એ અતિ સુચકેલ ક્ષમ છે. સિધ્ધ સિદ્ધાંત ઉત્પન્નને માલ થાય એટલા માટે આ વિષયને લખના મારા હુંક અનુભવને ઉદ્દેશીને આ લેખ લખ્યો છે.

નિર્બંધના સામાન્ય દોષો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧) લખાણ સંબંધી ટાપો:—

ગ. અરુચ્છ લખાણ—કેટલાક લખાણ એવા હોય છે કે તે પ્રથમ શંકેજ કંટાળાજનક થઈ પડે છે. લખાણ બેકાળજીથી થતું હોવાથી અનેક સ્થળે છેકેંકે કરતું પડે છે, અને જે શબ્દ કે શબ્દસમુદાય છેક-વામાં આવે છે, તેની ઉપરજ ખીલે શબ્દ કે શબ્દસમુદાય લખવામાં આવે છે. આવું લખાણ મને તેવા સાર વિચારોથી ભરપૂર, હોય, કે મને તેની મારી ભાવાથી શક્તિગારેલું હોય, તોપણ પરિણામે તે યોગ્ય સંજ્ઞના પામતું નથી. -

ઘ. અસર અસર—સામાન્ય રીતે એમ ભેવામાં આવે છે, કે જણા યોગ્ય વિદ્યાર્થીઓ મારા અસરે લખી શકે છે. સારા અસર લખાણની મુદતના વધારે છે એટલુંજ નહિ, પણ એકંદરે વિશેષ લાભ પ્રાપ્ત કરે છે.

ઘ. શબ્દો વચ્ચે યોગ્ય અંતરનો અભાવ—કેટલાક વિદ્યાર્થીઓને એવી કુટેવ પડી હોય છે, કે તેઓ જણાખરા શબ્દો નહોતો એકજ શબ્દ હોય, તેમ લખી કાઢે છે, તેની નિર્ગંધ વાંચનારને ઘણી મુશ્કેલી પડે છે.

ઘ. પરિચ્છેદનો અભાવ—કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ નિર્ગંધની સફળતાથી માંકોને અંતરુષી એક સરખું લખાણ લખના બાબ છે. એમ કરવાથી લખાણ કદંબુ લાગે છે એટલુંજ નહિ, પણ જુલ જુલ મુદતના વિચારોનું મિશ્રણ થઈ જાય છે, અને એમ વિચારમંડવનાનું નિવચિતપણું સચવાતું નથી.

(૨) વિરામચિહ્નોના ટાપો:—

વિરામચિહ્નોનો યોગ્ય ઉપયોગ કાર્યકર વિદ્યાર્થી કરી શકે છે, એ ઘણા ભાગે સત્ય છે, કિંથપણી પછી વિરામચિહ્ન હોતું નેત્રિએ, એવી ઝાંખીને કારણે કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ એકાદ ચિહ્ન—વર્ણ કરીને પૂર્ણવિરામ મૂકે છે, વગી કેટલાક તે પોતાના નિર્ગંધના બધાજ વિરામચિહ્ન શિશુના સુવારા સાડ હોડી દે છે! બધાકરણ તેમજ શિક્ષણચાત્રમાં વિરામચિહ્ન વિષેની મપૂર્ણ હકીકત આપવામાં આવેલી છે તે પર શિક્ષક શિષ્યોનું લખેલી વખતોવખત સૂચના કરના રહેશે, તે ધીમે ધીમે ઘણા સુધારે થઈ શકશે.

(૩) વાક્યરચનાના દોષો.—

અ. અસંબંધ અને અરુપણ વાક્યો:—અમુક મુદ્દાને લગતી સ્કીકન લખતી વખતે એવાં વાક્યો યોજવામાં આવે છે કે તે વાક્યો વચ્ચે કોઈ પણ જાતનો સંબંધ હોતો નથી, મતલબ કે લીધેલા મુદ્દાને અંગે એવાં વાક્યોનો સંબંધ મંભવનોજ નથી. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ ગુજરાતીમાં જાણે એકજ અર્થ હોય, તેમ ‘અને’ સંયોજકનો ઉપયોગ છૂટથી કરે છે. એથી વાક્યનું લંભાણ થતુંજ જાય છે, અને પરિણામે વાક્ય અરુપણ થાય છે, અને તેનું મોંમાયું શોધી કાઢવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

વ. વિશેષણ અને વિશેષ્ય વચ્ચે રાખવામાં આવતું અધિક અંતર:—કેટલાંક વાક્યોની રચના એવી કઠંગી હોય છે, કે વિશેષણ લખ્યા બાદ ધણી શબ્દસમૂહો આવી જાય છે, છતાં વિશેષ્યનું કામોકાણું હોતું નથી. આવી રચનાથી વાક્યની સરળતાનો હાથ થાય છે, અને અરુપણતાનો અંશ વધતો જાય છે. આવી રચના વાચનમાંનાં પણ ધણે સ્થાને જોવામાં આવે છે.

(૪) વ્યાકરણદોષો:—

અ. અસલસવિત અર્થ અને કાળનાં ક્રિયાપદોનો પ્રયોગ:—કાળ-અને અર્થના અજ્ઞાનને અંગે તેનો—ક્રિયાપદનો ગમે તેમ પ્રયોગ થતો જોવામાં આવે છે. “વ્યક્તિ કે ગ્રીષ્મનો અનુભવ કેપાં વિના આપણે તેના સંબંધમાં આવીશું, તો કદાપિ આપણને વિમાસનું પણ પડે.” જે ક્રિયા સવિધમાં કરવાના છીએ, તેનું રજ પણ ભવિષ્યમાંજ પ્રાપ્ત થશે, અને તેથી ઉપરની રચના વ્યાકરણદોષવાળી છે. એજ પ્રભાલે નીચેની દ્વિવિત રચનાઓ પણ જોવામાં આવી છે:—

“જ્યારે આપણે તેઓનો અનુભવ કરીએ ત્યારે આપણને અન્યમી લાગ્યા વગર રહેજ નહિ.” “દરેક નગરી વસ્તુના સંગ્રહમાં પણ કાળજી રાખવી જોઈએ, નહિ તો નગરી વસ્તુથી પણ નુકસાન થાય છે.” “મોરો કળા કરી યનયન નાચી રહેલા જોવામાં આવે છે, તે સાથે મોતાના મંદુર રાગે પૃથ્વીને ગળતી મૂકી છે” કાળ અને અર્થના અજ્ઞાનને અંગે કેવા દ્વિવિત પ્રયોગો થાય છે, તેનો ખાસ ઉપરનાં ઉદાહરણોથી થયા વિના રહેશે નહિ.

જ. જાતિદોષ—“દૂધ અને ચોખા રંગે’ સરખા છે, ‘પશુ ગુણુમ સરખા નથી.” “લેડિ સાહેબ તયા મેટ્રન બા અમારી સાથે આવ્યા હતા.” “પશુપંખા અને મધમાખ” “બૂલતા નથી.” “ઈશ્વરે આપણને તર્ક શક્તિ તથા જ્ઞાનશક્તિ આપ્યા છે.” આ પ્રમાણે જાતિના અજ્ઞાનને લીધે થતા દોષો ઝાઝી સંખ્યામાં જોવામાં આવે છે.

ક. વચનદોષ:—“કેટલાંક પુરુષોનાં નામ સુંદર સોનેરી અક્ષરથી લખેલું હોય છે.” “ન્યારે પુરુષ પરણવાનો હોય છે, ત્યારે કન્યાની સુંદરતા તરફ જ નજર કરે છે પણ તેના ગુણ તરફ નજર કરતા નથી” આવી રીતે બેકાળજીને લીધે નિંદા દોષો પણ થતા જોવામાં આવે છે. “દરેક માણસો આવતા હતાં.” આ વાક્યમાં ‘દરેક, શબ્દ પૃથક્ પૃથક્ વ્યક્તિ દર્શાવે છે, માટે તેની સાથે સંબંધ રાખતો શબ્દ પણ એકવચનમાં જ લખવો જોઈએ.

ઢ. સામાસિક શબ્દોત્તં અજ્ઞાન અને તેથી થતો દોષ:—સમાસ ક્રમ બનાવવા તેના નિયમોથી અજ્ઞાત હોવાને લીધે કેટલાક વિદ્યાર્થીનીએ પ્રમાણે રચના કરે છે:—“પ્રાનોદ્ધારા; ‘વચનોદ્ધારા; ‘પુત્રોદ્ધારા’ વગેરે. એ પ્રયોગો અશુદ્ધ છે. (જુઓ મધ્ય બાકરણ ૧૮મા પૃષ્ઠમાં “તાત્સમ શબ્દમાં કાંધિ” એ મથાળા નીચે સમાસ બનાવવા માટે આપેલી રીત.)

ઠ. સામાસિક શબ્દોનાં અંગે છુટાં લખવાં:—“જન સમાજ; ‘હુઆ લક્ષ્મી; ‘સંસાર સાગર; તર્ક શક્તિ,’ ‘પશુ પંખા,’ ‘લોક કલ્યાણ,’ ‘ખાડા ટેકરા’ વગેરે.

(૫) શબ્દરચનાના દોષો:—

વિશેષણ ઉપરથી નામ બનાવતી વખતે ઘણી ભૂલો જોવામાં આવે છે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ લાવવાચક નામ બનાવવા માટે વિશેષણને એક અત્યય લગાડ્યા છતાં પણ બીજો અત્યય લગાડી એક માથે બે ટોપી પહેરાવવા જેવો દારવજનક પ્રયોગ કરે છે. ‘સ્વતંત્ર’ વિશેષણ ઉપરથી લાવવાચક નામ સ્વતંત્રતા કે સ્વાતંત્ર્ય છે, પણ ‘સ્વાતંત્ર્યતા’ નથી. ‘વિચિત્ર’ પરથી વિચિત્રતા કે વૈચિત્ર્ય પણ વૈચિત્ર્યતા નહિ. ‘ઉદાર ઉપરથી ઉદારતા કે ઔદાર્ય પણ ‘ઔદાર્યતા’ નહિ. આવી રીતે વિશેષણને લાવવાચક નામનો અત્યય લાગતાં જો ફેરફાર થાય છે, તે પર ખાસ લક્ષ આપવું.

વળી નામને 'ઇક', પ્રત્યય લાગતાં ફેરફાર સાથે જે વિશેષણ બને છે તેનો પ્રયોગ પણ અશુદ્ધ થતો જોવામાં આવે છે. અભાવ + 'ઇક' = સ્વાભાવિક પણ 'સ્વાભાવિક' નહિ. ઇતિહાસ+ઇક=ઐતિહાસિક પણ ઇતિહાસિક નહિ. ઉદ્યોગ+ઇક=ઔદ્યોગિક પણ 'ઉદ્યોગિક' નહિ આ રચનામાં થતો ફેરફાર પણ લક્ષમાં રાખવો એટલુંજ નહિ, પણ 'ઇક' પ્રત્યયમાં 'ઇ' હંસ્વ છે, તે પણ ધ્યાનમાં રાખવું.

(ક) જોડણી દોષો:—

ગુજરાતી લિપિમાં જોડણી વિષેનો ઝગડો ચાલતોજ આવે છે. તોપણ વિદ્યાર્થીઓએ વાચનમાળાની જોડણીને વાંચી રહેવાનું છે, એ વાત ભૂલવી નહિ. મંસ્કૃત મૂળ અને વ્યુત્પત્તિના અગ્નાને લીધે નીચે પ્રમાણેના દોષો થતા જોવામાં આવે છે:—, નિતિ, 'કળી,' 'પ્રીતી.' વગેરે. ધાતુ પર 'તિ' પ્રત્યય આવી ભાવવાચક નામ બને છે તે પર ધ્યાન ખેંચવું, અને મંસ્કૃતમાં ધાતુની જોડણી શી છે, તે પણ માદ રાખવું જોઈએ. " શક્તિવાન, અને 'ભક્તિવાન, શબ્દ અશુદ્ધ છે; શક્તિમાન અને ભક્તિમાન જોઈએ, સુવાસિત અને આનંદિત, જેવા શબ્દોમાં ઇત પ્રત્યયમાં ઇ હંસ્વ છે, તેથી 'આનંદીત' અને 'સુવામીત' શબ્દો જોડણીદોષવાળા છે. ધાતુ પર અનીય પ્રત્યય આવી વિશેષણ બને છે, જેથી 'રમણિય' અને 'વર્ણનિય' શબ્દો અશુદ્ધ છે, રમણીય અને વર્ણનીય એ શુદ્ધ શબ્દો છે.

(ગ) પરભાષાના અજ્ઞાનને અંગે થતા દોષો:—

ગુજરાતીમાં પરભાષાના શબ્દો બે ગીતે ઉતરી આવે છે. કેટલાક મૂળ સ્વરૂપમાં રહીનેજ ઉમેરાય છે, અને કેટલાક વિકાર પામી વપરાય છે. જે સ્વરૂપ ભાષામાં ચલણી થયું હોય, તે સ્વરૂપનો પ્રયોગ કરવો. કેટલાક શબ્દો વિદ્યાર્થીઓને તદ્દનજ અપરિચિત હોય છે, ત્યાં પણ તેનો પ્રયોગ કરે છે. જેમકે મૈત્રનને બદલે 'મેલદ્રન,' કમ્પાઉડને બદલે 'કમ્પાઉન્ડર' વગેરે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ શાદ અને સહેવા મંસ્કૃત ઉતારામાં પણ ભૂલ કરે છે.

નિબંધમાં કેટલાક શબ્દો કે શબ્દસમુદાયો વારંવાર વપરાતા જોવામાં આવે છે. કેટલાકને એવી રેખ પડી હોય છે કે એકજ અર્થવાળાં શબ્દો, શબ્દસમુદાયો, કે વાક્યો સહેજ ફેરફાર સાથે અનેક વખતે લખે છે.

૧૯૬ ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતા કેટલાક અરબી ફારસી વગેરે.

જેમકે “વધારે લાલ થાય છે.” “વજ્રો લાલ થાય છે.” “વિશેષ લાલ થતો જોવામાં આવે છે.” વગેરે.

(૬) અનુસ્વારનો અસ્થાને ઉપયોગ:—

“ માંજીસ, તુકસાંત, પ્રયમ, આસું, ખેડુંતો, પ્રમાણુ, પ્યાંત, લખાણુ, નહિ” વગેરે. અશુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવાની ટેવ રૂઢ થઈ ગઈ હોવાને લીધે આવી ભૂલો થવા પામે છે. અશુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવાની ટેવને લીધે જેમ અયોગ્ય સ્થળે અનુસ્વારનો ઉપયોગ કરે છે, તેમ તેમ કુટેવને કારણે ત્યાં અનુસ્વાર મૂકવું જોઈએ, ત્યાં તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ એવા પણ જોવામાં આવે છે, કે આખા નિર્મલમાં ભાગ્યેજ પાંચસાત સ્થળે અનુસ્વારનો ઉપયોગ કરતા હોય ! જે વિદ્યાર્થીવર્ગ આ સામાન્ય દોષો લક્ષમાં રાખી પોતાનું લખાણ સુધારવા યત્ન કરશે, તો મારો અતિશયિત શ્રમ સફળ થયો લેખાશે.

ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતા કેટલાક અરબી, ફારસી વગેરે.

(અનુસંધાન પુ. ૫૯. ૫૦ ૧૫૫થી)

(લખનાર—અમીરખીયાં હમ્દખીયાં ફારૂકી.)

જોઆરીઆ (અ) મુઆવિયા. હજરત પેગંબર સાહેબ (સ. અ.)ના એક મિત્રનું નામ છે. જે હજરત અલી (ર. અ.)ના સમયમાં તેમની વિરૂદ્ધ થઈ કેટલીક લડાઈઓ કરી તુર્કસ્તાન (એશિઆનું) ખાબાદશાહ થયા હતા. હજરત હમામ હુસેન (ર. અ.)ની સાથે કર્મલાના રણમાં લડનાર યશુદના પિતા.

મોકમ (અ.) મુકમ શબ્દ જુઓ. મજબૂત. મોકમચંદ નામ હોય છે.

મોકાસદાર (ફા.) મુકાસદાર. મુકાસચરાહદારી, મેહસુલનદાર, રાહદારી મેહસુલ ઉધરાવનાર.

મોકુદ (અ.) મવ્દુદ. બંધ, રિયર.

મોખ (અ.) મોકમ. જગા, સ્થળ કામ કરવાની જગા.

મોખમ (અ) મમમ શબ્દ જુઓ.

- મોજ (અ.) મવજ. પાણીની લહેર. પાણીનાં મોજાં. ગુજરાતીમાં વૈભવ, સુખ.
 મોજીલો (અ.) મવજ ને ધસો પ્રત્યય લાગ્યો છે.
 મોજીયું (ફા.) મોજ. હાથ પગનાં મોજાં.
 મોજીદ (અ.) મવજીદ. હાજર.
 મોજો (અ.) મવજી. રાખવાની જગા. ગામ. સ્થળ.
 મોજોનો (અ.) મુઅજિગ. ચમત્કાર. અદ્ભુત બનાવ.
 મોત (અ.) મવત. મરણ.
 મોતાજ (અ.) મુહતાજ. જરૂરવાળો.
 મોદી (અ.) મુવદી. અદા કરનાર. પોહોંચાડનાર.
 મોબેદ (અ.) મુઅબિદ. ઈશ્તાદત કરવાનું સ્થળ. મસ્જિદ
 મોબેદ (ફા.) મૂબિદ. મૂતદ. વિદ્વાન. મૂર્ખની પૂજા કરનાર. પારસીઓના
 ધર્મગુરુ.
 મોબેદ (અ.) મુઅબિદ. ઈશ્તાદત કરનાર.
 મોમો (ફા.) મુહામા. ખીક, ડગ, રોગ.
 મોમ (ફા.) મોમ, મૂમ. મીઠું.
 મોમના (અ.) મુઅમિન. ઈમાનવાળા.
 મોરકમ (ફા.) મુદર્કમ. લુગટને ધુટી શોભીતું કરનાર, મોહોરો આણનાર.
 એક જાત છે.
 મોરચો (ફા.) મોચાં કે મૂચાં કે મોચાંલ. કિલ્લો સર કરવા માટે તેની ચારે
 તરફ જે ખાડો ખોદવામાં આવે છે તે.
 મોરી (ફા.) પાણી નીકળવાની નીક.
 મોલવી (અ.) મવલવી. મરયા ઉપરથી મરયા=માહેજ ઈ. લાગુવાથી. મરવવી
 =સરદાર.
 મોલા (અ.) મરયા. રસતંત્રના આખનાર. મદદગાર ઉપરી, સુદાર, માલિક.
 મોલાળા (ફા.) મૂલાગ ઉપરથી.
 મોસમ (અ.) મરસિમ. ઋતુ.
 મોસલ (અ.) મુદસ્સલ. ઉધણનાગ. એકડું કરનાર.
 મોદગત (અ.) મદગત, પ્રીતિ.

મોહંમદ (અ.) મુહંમદ. મુસલમાનોના પેગંબર સાહેબ (સ. અ.) મું'નામ.
 અરબસ્તાનના પ્રખ્યાત કુટુંબ કુરેશમાં પેદા થયા હતા. હજરત
 ઈસ્માઈલ (અ. સ.) બિન હજરત 'ઈસાદીમ' (અ. સ.) ના વંશમાં
 ૩૦મી કે ૬૦મી પેઢીએ પોતે હતા. તા. ૧૦મી નવેંબર ઇ. સ.
 ૫૭૧ને દિવસે મકકામાં જન્મ્યા. ૪૦ વર્ષની ઉંમરે પેગંબરીનો દાવો
 કર્યો. ૬૪ વર્ષની ઉંમરે મદીનામાં ગુજરી ગયા. આપની ડાબી-
 બાજુએ હજરત અબૂબક્ર ને ઉમર (રિ. અ.) ની કમરો છે.
 મોહોરમ (અ.) મુહર્રમ. હિજરી વરસનો પહેલો મહીનો. પ્રાચીન સમયમાં
 અરબ લોકો આ મહીનામાં લગાઈઓ કરતા ન હતા માટે એ નામ
 પડ્યું. હરમ=મનાઈ કરી. નિષેધ કર્યો ઉપરથી.

મોહોર (ફા.) મુઝ. સિક્કો, સીલ.

મોહોર (ફા.) મુઝા. કાઠી. શંખ, શેત્રંગના મોહરાં.

મંગ (ફા.) જુગારખાનું જુગાર, બડખડું. ચોર, હુલારો, એક ભત છે.

મંજૂર (અ.) મંજૂર. દષ્ટિ કરેલો, પસંદ, કબૂલ.

મંદ. (ફા.) પ્રત્યય છે. વાળો, હોશમદ, અકલમંદ.

મંદીલ (અ.) કમાલ. પાપડી, કેડે બાંધવાનું લુગડું.

માદગી (ફા.) માદગી, દર્મીદગી. માદન=રહેવું, ઊડવું ઉપરથી.

મુંગઈ (યુનાની) મુમ્બા, મુમ્માઈ, કાળા રંગની એક દવા છે. કેટલાક કહે
 છે કે ખાણુમાંથી નીકળે છે, કેટલાક કહે છે કે કેટલાક બના-
 વડી કહે છે. છતાં વાચ્યુ રોય તે વખતે ચોપડવાના ને ખવડવવાના
 કામમાં વાપરે છે.

જીવજંતુ.

(લેખક. છાટાવાલ કદાનદાસ પટેલ. સુરત).

જીવજંતુઓ એ પ્રાણીઓના 'સાંવા સાંવાવાળા' વિભાગમાં આવે
 છે, કેમકે તેમનું શરીર લાંબું હોય છે અને વીંટી વીંટી જેવા આકારથી
 સધાઓ મળીને થયેલું છે; માટે એકમ કદીએ તે તેઓ સાંવાવાળા
 પ્રાણીના વીંટીવાળા પેટાં વિભાગમાં આવે છે. ધલુંકરીને જીવજંતી જાતીના
 કચુ અને પેટના નવ વિભાગો હોય છે. માથામાં વીંટી આકારિ જીવજંતી

નથી. આ વિભાગોના ઉપગ્રા લાગે કહેણ છે, તેથી એમનું રક્ષણ થાય છે. એમનું શરીર દરેક સંધિથી વળી શકે છે, કારણ કે પીંટીવાળા કહેણ માંધાઓ પાતળી ચામડીથી સંધાઓવા હોય છે, અને દરેક પીંટી એ અર્ધ ગોળ બેઠાઈને બનેલી જણાય છે; તે અર્ધગોળોના સંધા ઉપર નીચે ત્રિ પક્ષ જીવડોની બને બાણુ પર આવેલા છે.

માથું, ઊંતી, અને પેટ એ ત્રણ ભાગો એ વર્ગના આખા શરીરના થાય છે.

માથું.—એક સામટો કહેણ છે, જેથી તેમાં વિભાગ જણાતા નથી. એના બહાર પડતા ભાગો માં, મૂઠ, અને આંખો છે. કાંઈકને મૂંઢ પક્ષ હોય છે, જેથી તેઓ ફેલાઈથી મધ ચૂસી લે છે.

આંખ —એ ખુલ્લો આગળ પડતો માલમ પડી આવે એવો ભાગ છે. એની સ્થિતિ તદ્દન આગળા ભાગ પર ત્રિ પક્ષ જતા બાણુ પર છે, તેથી તેઓ ચોમદમ જેઈ શકે છે દરેક આંખ એક નથી પણ ધણી નાની નાની આંખોનો જથ્થો છે—એટલે, સૂકી કે વખતે આંખના હબગ કહેણ પક્ષ હોય છે, તેથી તેઓ પોતાના ધણુ ભાગના દુરખોને નોંધીને તરત પોતાનો ખચાવ કરી શકે છે.

જીવાની મૂઠો લુપ્ત બુદ્ધિ આકારની અને કઠની હોય છે. તે કહેણ દ્વિય, ત્રિય અને દ્વાલેન્દ્રિય પૈકી કાંઈ કાંઈનું કામ મારે છે. મૂઠ પર જનર જનરુ છતી રાખી નથી, માટે એ જગ વાડુ અગત્યનું છે.

માં —એ અવયવના ચર ભાગ છે—ઉપરો હોઠ, કરડવાનાં જડગાં, ચામડાનાં જડમાં, અને નીચવો હોઠ; મધમાખીની મૂંઢ એ બે હોઠની માથે લાગેલું અંગ છે અને તે હોઠ ભાગે વધવાથી જ બને છે.

ઊંતી —એને વળગેલા છ પગો હોય છે. પક્ષ નીચેથી વળગેલા હોય છે. અને ઉપરની જાણુએથી પાંખો વળગેલી હોય છે. જીવડો સામાન્ય રીતે બે જોડ પાંખો હોય છે તોપણ કેટલાકને એક જોડ પક્ષ હોય તો એક જોડ આગળથી અને એક જોડ પાછળથી હોય છે. હિડવામાં પાછળની પાંખો જ વપરાય છે. આગળની પાંખો 'પાછળનીનું રક્ષણ' કરે છે. જ્યારે જીવડું પાંખો મધ કરે છે ત્યારે આગળની પાંખો

જે કાલ્યાણવાળી હોય છે તે ઉપર આવે છે અને પાછળની નીચે આવી જાય છે.

પ્રશ્ન:—એ ત્રણ જોડ હોય છે. દરેક પગમાં લાંબી ભરાઉ જાંઘ, ઉપલો પગ, અને નીચલો પગ એમ ત્રણ ભાગો છે. માથડી, તીડ, વગેરેની જાગો મજબૂત ને પગ લાંબા હોય છે, કેમકે તેમને કુદકા મારવા પડે છે. કેટલાંકને દર જનાવવાનું કામ હોય છે, તેમના પગ હુંકા ને મજબૂત હોય છે. સુંદની નીચેનો ભાગ ધણી તીણો અને નીચેથી છિદ્રવાળો હોય છે, જેથી તેને અન્ય પ્રાણીના શરીરમાં ઘોસીને તેઓ લોહી ચૂસી શકે છે.

જીવડાં પોતાના ઈડાં જ્યાં જોગક મળે તેવી અનુકૂળ જગા રોય ર્યાજ મૂકે છે. આ એમની ઈડાં મૂકવાની અતુરાર્થ છે. શેતુરના કીડા પોતાના ઈડાં શેતુર વગેરેનાં પાંદડાં ઉપરજ મૂકે છે. આવી અતુરાર્થ તેમની તર્કશક્તિના કૂળ રૂપે નહિ પણ અંગજ્ઞાનથી તેમનામાં હોય છે. જેમ અરૂંડ પોતાના માળા ટેકરીની ડોચ પર બાંધે છે, બ્લેકબર્ડ પોતાના માળા ઘણીજ ઝાડીમાં બાંધે છે, કાચળા વગેરે રેતીમાં પોલાણ કરીને તેમાં ઈડાં મૂકે છે, તીવુડી પણ સુમુદ્ર કિનારે રેતીમાં ઈડાં મૂકે છે; તેમ જાંતુઓ પોતાના ઈડાં મૂકવામાં બચ્ચાના રક્ષણને અનુકૂળ સ્થાન પણ પસંદ કરે છે. તેઓ ઝાંઝનાં પાંદડાં, કળ, બી, મૂળ વગેરે દરેકે દરેક ભાગમાં તેમજ દરેકે કાદતા પદાર્થમાં પોતાના ઈડાં મૂકે છે—ચામડામાં, માંસમાં, બીજાં જીવડાંના અવયવો પર અથવા બીજાં પ્રાણીઓ પર, માટીમાં કે કચરામાં સર્વ જગાએ પોતાના ઈડાં અતુરાર્થથી તેઓ મૂકી શકે છે.

ઈડાં પછીની જીવડાંઓની ત્રણ અવસ્થા છે. બીજી અવસ્થા ઈંચળની છે, ઈડાં સેવાયા પછી લારવા કે ઈંચળની અવસ્થાનું જીવડું માળાપના આકાર અને રહનું હોતું નથી, પરંતુ કુદરતે તેને બેરોજ હોય છે. તે પેટ વડે ચાલે છે. આ અવસ્થામાં જીવડાં ધણાં ભૂખાળવાં હોય છે તેથી તેઓ ખાયાજ કરે છે ને ધે છે. તેઓ પાકી ઉંમરના ઘર્તા પહેલાં પોતાના શરીર ઉપરથી ચામડી ઉતારતાં માલમ પડે છે આ દશામાં તેઓ પાકને બહુજ નુકસાન કરે છે. ચામડીનું આખું ખોળાઉં તેઓ સર્પની પેટેજ ઉતારે છે. એ ખોળાઆમાં નખ જેવો ઝીણો ભાગ પણ માલમ પડી આવે છે.

કેટલાંક જીવંતની ઈચ્છા એક લાંબા સળીઆ રૂપેજ હોય છે, તત્કાલ કે તેમાં કોઈ અવયવ જણાતો નથી પણ કકત એક સળીઆજ માલમ પડે છે; અને કેટલાંકની ઈચ્છા સળીઆને છેડે માથાનો ભાગ જુદો જણાઈ આવે એવી હોય છે; તેમજ કેટલાંકની ઈચ્છામાં માથું અને છ પગ પણ માલમ પડે છે, તે ઉપરાંત તેમાં પીટના માંસલ ભાગો પણ જણાઈ આવે છે. પહેલી જાતની ઈચ્છા ધરની માખની તેમજ મધમાખીની હોય છે અને બીજી જાતની ઈચ્છા બીટલ જાતની જણાય છે, જ્યારે ત્રીજા પ્રકારની ઈચ્છા પતંગીઆની હોય છે.

ઈચ્છાનો ખોરાક:—અષોળ ઈંડામાંથી ઉત્પન્ન થતી ઈચ્છા પહેલા પાંચ દિવસની અવસ્થામાં છ રતલ પાંદડાં ખાય છે, ત્યાર પછીના ચાર દહાડાની અવસ્થામાં બાવન રતલ, અને ત્રીજી છ દહાડાની અવસ્થામાં પાંચ રતલ, ચોથી સાત દિવસની અવસ્થામાં બે રતલ, અને પાંચમી નવ દિવસની અવસ્થામાં બાવન રતલ ખાતે એટલે એકત્રીસ દિવસમાં ૧૨૬૩ રતલ ખોરાક તેઓ લાઈ અવસ્થામાં ખઈ જાય છે.

ત્રીજી અવસ્થા સુષુપ્તિની કે યુષ્મા અવસ્થા કહેવાય છે. આ હાલ-તમાં પ્રાણી શીત સ્વભાવનું રહી ખોરાકને ત્યાગ કરી જીવતું હોવાનું કોઈ સ્થિતિ જતાં જ્યારે કોશિયા જેવું ધર જનવી તેમાં પડી રહે છે. આખરે એ અવસ્થા પુરી થયા પછી જાગૃત ધર્મને પ્રહાર નીકળે છે. મધમાખી યુષ્મા અવસ્થામાં લગભગ બે અઠવાડિયા રહે છે, પણ દરેક પ્રાણીને એ અવસ્થામાં રહેવાની જુદી જુદી મુદત હોય છે. આ અવસ્થાની મુદતનો આધાર કેટલેક દરજ્જે હવામાન ઉપર પણ છે.

ચોથી અવસ્થામાં પ્રથમ પાંખ અને પગદુર્બળ હોય છે, પણ ધણીજ થોડા વખતમાં તે દૃઢ અને જોશવર બને છે, તેથી કરીને જાણે ધણી લાંબા વખતથી અખ્યાસ હોય તેમ તેઓ સહેલાઈથી ઊડી શકે છે. આ પૂર્ણાવસ્થા પ્રાપ્ત કર્યા પછી જાણવા લાયક બાબત એ છે કે તે પછી કદી પણ વધતુંજ નથી—એટલે કે સુષુપ્તિમાંથી બહાર નીકળતાંજ જે કદ હોય છે તેવું ને તેવુંજ આખર સુધી રહે છે. પૂર્ણાવસ્થામાં આવેલાં કેટલાંક જીવંતો થોડાકજ વખત જીવે છે, અને બીલકુલ ખાતાં પણ નથી. આ અવસ્થામાં ખોરાક સંબંધી મોટો ફેર જણાય છે તે એ છે કે પ્રથમ જે તેઓ બહુજ આકર્ષક હતાં તે હવે મટી જઈ ફક્ત રસ જેવા જુજ ખોરાક ઉપરજ રહે છે.

ઐવરેસ્ટ અને ગૌરીશંકર.

(લખનાર મહાશંકર ધ્રુવ દેવ. દેરાશેરી રાજકોટ.)

સાધારણ રીતે શિક્ષક સમાજમાં ઐવો મત પ્રચલિત છે કે નમાધિરાજ હિમાલયનું સર્વથી ઉચુ શિખર 'ઐવરેસ્ટ' છે, અને તેનું બીજું નામ 'ગૌરીશંકર' છે. પાઠ્ય પુસ્તકોમાં પણ એ મતનું સમર્થન કરેલું હોવાથી આજકાલ "ઐવરેસ્ટ અને ગૌરીશંકર" નામથી ઓળખાતું શિખર એક જ નહિ પણ બે જુનાં જુનાં છે એવી કલ્પના પણ ઠાઈ શિક્ષકને આવતી નહિ હોય. પરંતુ તે બૂલ સુધારવાની જરૂર છે.

ઐવરેસ્ટ એ નામ અંગ્રેજોએ આપેલું છે. આપણી ભાષામાં 'ઐવરેસ્ટ' એ નામ પ્રચલિત છે છતાં ભૂગોળ વિદ્યાની ચોપડીમાં 'ઐવરેસ્ટ અથવા ગૌરીશંકર' એમ એ નામથી તેની ઓળખાણ આપેલી છે. પરંતુ ઐવરેસ્ટ અને ગૌરીશંકર એક નથી. એક મુરોપી મુસાફરે ભૂલથી હિમાલયનાં એક જુનાં જ શિખરને ઐવરેસ્ટ માની તેનું દેશી નામ ગૌરીશંકર છે એમ કહ્યું કે તરતજ આપણા દેશના જનસમાજે પણ દેશી નામના જાદુથી મુગ્ધ થઈ એ નામ નિર્ગિવાદે ગ્રહણ કર્યું.

હિંદી જરીપ વિભાગના કાર્યવાહકોએ ઇ. સ. ૧૮૫૦માં અચવા લગભગ એ અરસામાં પોતાના કાર્યપ્રદેશનું કેન્દ્ર હિમાલયની તળેટી સુધી વધાર્યું એ નવીન કેન્દ્રથી તપાસ આરંભતાં ઇ. સ. ૧૮૪૬ના નવેમ્બર માસથી ઇ. સ. ૧૮૫૦નાં માસના મધ્ય ભાગ સુધીના દિવસોમાંના ઠાઈ એક દિવસે ટિમેટની અંદર આવેલી વિપુલરેખાથી ૨૭° ૫૬" ૭ " ડીગ્રી ઉત્તરે અને ત્રીત્રીયથી ૮૧° ૫૪" ૭ " ડીગ્રી પૂર્વે એક શિખર જોયું. તેની ઉંચાઈ માપનાં તે પૃથ્વીમાંના જાદા પર્વતો કરતાં ઉંચું જણાયું. કારણ કે તેની ઉંચાઈ ૨૯૦૦૨ ફુટ થઈ. આપણા અજ્ઞાનતાથી તે શિખરનું નામ જણાયું નહિ, તેથી લંડનની રાયલ જ્યો-અસ્ટ્રિકલ સોસાયટીએ ઇ. સ. ૧૮૫૧ની ૧૧મી મેએ એક સભા ભરી અનેક વાદવિવાદ પછી ભારતવર્ષના સદુ પડેલા સર્વેશ્વર જનરલ ઐવરેસ્ટના નામ સાથે તેનું નામ જોડી ઐવરેસ્ટ એવું નામ રાખ્યું. કર્નલ ઐવરેસ્ટ સાથે ઐવરેસ્ટનાં શિખરનો સંબંધ માત્ર એટલોજ કે તેણેજ પ્રથમ (૧૮૨૩ થી ૪૩) આ દેશમાં વૈજ્ઞાનિક હિસાબ વડે જરીપનું કામ કરવાનો પાયો નાખ્યો હતો.

અંદેશ ભાષામાં હજુ સુધી એવરેસ્ટ એજ નામ પ્રચારમાં છે, પરંતુ યુરોપના ખીજા સાયોમાં અર્થાત્ ઇંગ્લાંડ સિવાય આખા યુરોપમાં તે ગૌરીશંકરના નામથી ઓળખાય છે. આમ થવાનું મૂળ કારણ H. Schlagintweit રજેમિન્ટવેઈટનું પ્રમુખતાવાનું પુસ્તક છે. તેણે જે દિશાએ એવરેસ્ટ ધારણ તે સિખરના દેશી નામની શોધ કરતાં ખટમંડુના નેપાળીઓએ તેને ગૌરીશંકરનું નામ આપ્યું હતું; માટે તે પણ એવરેસ્ટને ગૌરીશંકરના નામથી બતાવી ગયો.

પરંતુ આપણા દેશના લોકો હજુ પણ જાણતા નથી કે એવરેસ્ટ અને ખરેખર ગૌરીશંકર એ બંને એજ પરંતો નથી. હિંદના માંડ મૂંઝવેર જનરલ વોલ્ટર અને તેની સાથે કમ કરનાર કર્નલ ટેનર એ બંને એ આ વાત સાચી જાણી જતા હતા હતા હતા. રજેમિન્ટવેઈટ જાહેર કરેલું કે તેણે ખટમંડુ અથવા કાઢીયા અને કાઢાની પર્વત પાંચી એવરેસ્ટનું દર્શન કર્યું, અને તેનું દેશી નામ શોધનાં આસપાસના રહેવાસીઓએ તેને ગૌરીશંકર એવું નામ આપ્યું. પરંતુ સામાન્ય તરફથી શિદ્ધ થયું છે કે મજાદર રજાનો પાંચી એવરેસ્ટ મુખ્યત્વે વડના અને કેટલાક ખીજાં સિખરોની વચ્ચે આવી જવાથી દેખાવો અલગ છે. પત્તાર્થવિજ્ઞાનના નિયમ પ્રમાણે પણ અસિદ્ધ છે; આથી વધુ વિશ્લેષ પ્રમાણ ખીજું કયું હોઈ શકે ? કર્નલ ટેનર સાહેબે આથી પણ વધુ સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું છે કે રજેમિન્ટવેઈટ જેને એવરેસ્ટ અથવા ગૌરીશંકરના નામથી ઓળખાવી ગયેલ છે, તે ખરેખર એવરેસ્ટ નથી, પરંતુ ગૌરીશંકરના નામથી ઓળખાતું એક ખીજું જ સિખર છે, અને તેની ઉંચાઈ એવરેસ્ટ કરતાં ૫૦૦૦ પુટ ઓછી છે.

કર્નલ ટેનરે કહ્યું છે કે:—" I have now before me the panoramic profiles and angular measurements of Major Wilson, for sometime Resident in Nepal, who observed from Sheopuri, a point on the Kaulia ridge, Schlagintweit's " Gaurishankar ", the Everest of successive (political) Residents in Nepal—was pointed out to Major Wilson, and from his angular measurements I am able to identify that peak as "No, XX" 23,117 ft, more than a mile lower than Everest, and in point of distance very far short of it,"

આ પૃથ્વી નિર્વિવાદે હઠી શકાય તેમ છે કે ઐવરેસ્ટ અને ગૌરીશંકર એ એકે નથી. - ગૌરીશંકર તો હિમાલયમાનાજ એક ખીન્ન શિખરનું નામ છે.

ઐવરેસ્ટ એ નામ અંગ્રેજીએ આપેલું છે, આ નામ વાજખી છે કે નહિ એ પણ વિચારવા જેવું છે; કારણ કે પ્રથમ જણાવ્યા મુજબ કર્નલ ઐવરેસ્ટ સાથે આ શિખરની શોધનો કંઈ ખાસ મંબંધ નથી. આ શિખરને સદૃશી પ્રથમ જોનાર તથા તેની ઉંચાઈ માપી દુનિયામાંના સર્વોચ્ચ શિખર તરીકે સમજનાર લામ્બશાળી પુરુષનું નામ આ સાથે જોડાયેલું હોત તો વધુ યોગ્ય હતું. કદાચ એમ પણ હોય કે ઘટનાક્રમે એક દેશી માણસે આ શોધ કરી હોય, અને તે મારેજ તે બિચારાનું નામ વિસ્મૃતિ સાગરમાં નંખાવ્યું હોય. જે થયું તે બાબતની ચર્ચા અત્યારે નકામી છે વળી જે નામ અર્ધાં રૂઢી ઉપરાંત ભૌગોલિક સાહિત્યમાં સ્થાન મેળવવું આવ્યું છે, તેની વિરુદ્ધ કંઈપણ જણાવવા જેવી સાબીતી વિના બોલવું એ અનધિકારનું કામ છે. એક પ્રકારની ગાંઠ છે. પરંતુ એમ હોવા છતાં અદાનના ગાદ અંધકારમાં ઢંકાઈ રહી જે રૂઢી ઐવરેસ્ટનું ખીન્ન નામ આપણી લાપાખા અવલિત ચર્ચ મધુ છે, જૂલનો પાયો દૃઢ કર્યે જતું એ આજ કાલના મુગ્ધ મર્મથી પ્રતિકૂળ છે.

નસર્જિત અથવા વીજ કાર્ષક કારણવશાત્ હિંદુસ્તાન અને હિમાલયનો સંબંધ એવો તો ગાદ રહ્યો ગયો છે કે અત્યારે હિમાલયનો ધણો ખરો ભાગ હિંદના તાળામાં નથી છતાં આપણે આખો હિમાલય પર્વત હિંદનું જ અંગ છે એમ માનીએ છીએ. હિમાલયનું ઐવરેસ્ટ નામક શિખર આધુનિક સભ્ય જગતની નજરે દુનિયામાં ઉંચામાં ઉંચું શિખર મનાય છે. અર્થાત્ પૃથ્વીના કોઈ પણ દેશમાં તે શિખર કરતાં વધુ ઉંચાઈનું શિખર અત્યાર સુધી જાણવામાં આવ્યું નથી. આ બાબત આપણા દેશ માટે કંઈ ઓછી ગૌરવયુક્ત નથી. હજી પણ જો એ શિખરનું દેશી નામ ન

*અંગ્રેજ સુસાફરોને જુદી જુદી રીતે ખબર મળી છે કે વર્તમાન સમયમાં ન જણાવેલા ન શોધાયેલા પ્રદેશમાં દિબેટની અંદર આવેલા હિમાલયના ફરતા ભાગમાં ઐવરેસ્ટ કરતાં વધુ ઉંચાં શિખરો છે. સમગ્ર અગ્રે તે બાબતની ચર્ચા કરવાની ઈચ્છા છે.

હોય, તે આપણાં જીનાં સમૃદ્ધ સાહિત્યમાં 'આવા જમાનામાં પણ દેશને
ગૌરવશાળી બનાવનાર આવી મહા સંપદનું નામ દેલી ભાષામાં ન બનાવી
શકાય, અને તેના નામ માટે પણ વિદેશી ભાષાનો આશ્રય લેવો પડે તે
તે દરતાં લક્ષ્મણકર વિષય ખીજો કયો સાર્થક થકે ?

ઉપરના લેખની બધી દરીકત બંગાળી ભાષાના એક લેખમાંથી
લીધેલી છે.

ચર્ચાપત્ર.

શું સંસ્કૃત ભાષા પ્રાચીન છે ?

(લેખક—શ્રેય લાજદાસ, ચોરાણ, સ્ટેશન માસ્ટર-સામેલી, પોસ્ટ રબીઆલ.)

પૂર્વ દેશના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન સાક્ષરો અને પાર્શ્વત્ય ભાષા
શાસ્ત્રીઓ એકે બનાવે સંસ્કૃત ભાષાની પ્રત્યીતતા અને ગૌરવી સિદ્ધતા
કશુંકરે છે. કિન્તુ તેની વર્ણવૃત્તિની પ્રાચીનતામાં મને સંકા હોવાથી અહીં
ચર્ચાપત્રારા તેનો ખુલાસો કરાવવા મારી નમ્ર ચામત્તા છે.

(૧) ડાર્વિનનો ઉત્થાનવાદ અને ઉપનિષદનો અમરુદ્ધિવાદ એકજ દાદિના
સિદ્ધાંતોવાળા છે. મૂળ ખડખડા લાકડામાંથી સુધાર સાગ આકારનું
મુતશું ઉત્પન્ન કરે છે. તેવી રીતે પ્રાચીન કાળે જે અસંસ્કૃત હોય તે
કાળ જતાં સંસ્કૃત-સંપ્રદાય. ત્યારે આરંભેજ સંસ્કૃત ક્યાંથી ?

(૨) વસ્તુતઃ વિપિની ઉત્પત્તિ સંબંધી નીચે પ્રમાણે કમ હશે ? એટલે
(૧) વસ્તુચિત્ર (૨) ચંદ્રચિત્ર (૩) શબ્દ અને ઉપદ્ર (૪) અક્ષર
વજ્રા પ્રાચીન કાળમાં ચિત્રો વડે લખવાની શૈલી અનેક દેશગતિઓમાં
પ્રચલિત હતી. એ બાબત સપ્રમાણ ને માનવા જોગ છે. આખર
ચિત્ર વડે પરમેશ્વરની સર્વજ્ઞતા અને કુંડાળા વડે તેની સર્વબ્યાપકતા
દર્શાવાની હતી. મિસર દેશના આવા અનેક લેખો અત્યારે હાથ
લાગ્યા છે, ને હાથ પણ ચીન, જાપાન, અને ડોરીયા વગેરે દેશોની
આવા ચિત્રલિપિના જેવીજ છે. પણ અહીં જોતાં તે મંજાદર્શક છે.
અર્થાત ચિત્રો પરથી કુંડાં થયેલાં રૂપોને આશરે ૭૦૦૦૦૦ સંતા-
મ્યક શબ્દો તે ભાષાઓમાં છે.

આ પાંચી નિર્વિવાદે કહી શકાય તેમ છે કે ઐવરેસ્ટ અને ગૌરીશંકર એ એક નથી. - ગૌરીશંકર તો હિમાલયમાંના એક ખીજા શિખરનું નામ છે.

ઐવરેસ્ટ એ નામ અંગ્રેજીએ આપેલું છે, આ નામ વાળખી છે કે નહિ એ પણ વિચારવા જેવું છે; કારણ કે પ્રથમ જણાવ્યા મુજબ કર્નલ ઐવરેસ્ટ સાથે આ શિખરની શોધનો કંઈ ખાસ સંબંધ નથી. આ શિખરને સહુથી પ્રથમ જોનાર તથા તેની ઉંચાઈ માપી દુનિયામાંના સર્વોચ્ચ શિખર તરીકે સમજનાર ભાગ્યશાળી પુરુષનું નામ આ સાથે જોડાયેલું હોત તો વધુ યોગ્ય હતું. કદાચ એમ પણ હોય કે ઇત્રનાકમે એક દેશી માણસે આ શોધ કરી હોય, અને તે મારેજ તે બિચારાનું નામ વિસ્મૃતિ સાગરમાં નાખાયું હોય. જે યશુ તે બાબતની ચર્ચા અત્યારે નકામી છે વળી જે નામ અર્ધો રહી ઉપરાંત ભૌગોલિક સાહિત્યમાં રચાન મેળવતું આવ્યું છે, તેની વિશ્લેષ કંઈપણ જાણવા જેવી સાખીતી વિના ખોલવું એ અનધિકારનું કામ છે. એક પ્રકારની ગાંડાઈ છે. પરંતુ એમ હોવા છતાં અજ્ઞાનના ગાઢ અધઃમાં ઢંકાયેલી જે જૂલથી ઐવરેસ્ટનું ખીલું નામ આપણી ભાષામાં પ્રચલિત થઈ ગયું છે, જુલનો પાયો દૃઢ કંઈ જવું એ આજ કાલના મુગ્ધ ધર્મથી પ્રતિકૂળ છે.

નસર્જિત અથવા ભીજા કોઈ કારણવશાત્ હિંદુસ્તાન અને હિમાલયને સંબંધ એવો તો ગાઢ રહી ગયો છે કે અત્યારે હિમાલયનો ધણો ખરો ભાગ હિંદના તાળામાં નથી છતાં આપણે આખો હિમાલય પર્વત હિંદનું જ અંગ છે એમ માનીએ છીએ. હિમાલયનું ઐવરેસ્ટ નામક શિખર આધુનિક સભ્ય જગતની નજરે દુનિયામાં ઉંચામાં ઉંચું શિખર મનાય છે * અર્થાત્ પૃથ્વીના કોઈ પણ દેશમાં તે શિખર કરતાં વધુ ઉંચાઈનું શિખર અત્યાર સુધી જાણવામાં આવ્યું નથી. આ બાબત આપણા દેશ માટે કંઈ જોડાઈ ગોરવયુક્ત નથી, હજી પણ જો એ શિખરનું દેશી નામ ન

* અંગ્રેજ મુસાફરોને જુદી જુદી રીતે અખર મળી છે કે વર્તમાન સમયમાં ન જણાએલા ન શોધાયેલા પ્રદેશમાં ટિબેટની અંદર આવેલા હિમાલયના ફરતા ભાગમાં ઐવરેસ્ટ કરતાં પણ ઉંચાં શિખરો છે. સગવડ મળ્યે તે બાબતની ચર્ચા કરવાની ઈચ્છા છે.

હોય, તે આપણાં જુનાં સમૃદ્ધ સાહિત્યમાં આવા જમાનામાં પણ દેશને ગૌરવશાળી બનાવનાર આવી મહા સંપદનું નામ દેશી ભાષામાં ન બનાવી શકાય, અને તેના નામ માટે પણ વિદેશી ભાષાનો આશ્રય લેવો પડે તો તે કરતાં લત્તાનકર વિષય ખીન્ને કયો હોઈ શકે ?

ઉપરના લેખની બધી હકીકત બંગાળી ભાષાના એક લેખમાંથી લીધેલી છે.

ચર્ચાપત્ર.

શું સંસ્કૃત ભાષા પ્રાચીન છે ?

(લિખક—શ્રેય લાજરસ, ચોટાણુ. સ્કૃત મારતર-સામેત્રી. પોસ્ટ રખીઆલ.)

પૂર્વ દેશના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન સાક્ષરો અને પાશ્ચાત્ય ભાષા-જ્ઞાત્રીઓ એક અવાજે સંસ્કૃત ભાષાની પ્રાચીનતા અને ગૌરવી ચિહ્નતા દ્રશ્ય કરે છે. કિન્તુ તેની વર્ણોત્પત્તિની પ્રાચીનતામાં મને શંકા હોવાથી અહીં ચર્ચાપત્રદ્વારા તેનો ખુલાસો કરાવવા મારી નમ્ર યાચના છે.

(૧) ડાર્વિનનો ઉત્ક્રાન્તિવાદ અને ઉપનિષદનો અમરુદ્ધિવાદ એકજ દોટિના સિદ્ધાન્તોવાળા છે. મૂળ ખડખડા લાકડામાંથી સુધાર સારા આકારનું મુત્યું ઉત્પન્ન કરે છે. તેવી રીતે પ્રાચીન જાળ જે અસરકૂન હોય તે જાળ જતાં સંસ્કૃત-સંસ્કાર્મ-પાય. ત્યારે પ્રારમ્ભેજ સંસ્કૃત ક્યાંથી ?

(૨) પરબુતઃ લિપિની ઉત્પત્તિ સંબંધી નીચે પ્રમાણે ક્રમ હશે ? એટલે (૧) વન્દુચિત્ર (૨) શબ્દચિત્ર (૩) શબ્દ અને હેવટ (૪) અક્ષર. પણ પ્રાચીન કાળમાં ચિત્રો વડે લખવાની શૈલી અનેક દેશગતિઓમાં પ્રચલિત હતી. એ બાબત સપ્રમાણ ને માનવા જોગ છે. અખિના ચિત્ર વડે પરમેશ્વરની સર્વગતા અને કુંડાળા વડે તેની સર્વવ્યાપકતા દર્શાવાની હતી. મિસર દેશના આવા અનેક લેખો અત્યારે હાથ લાગ્યા છે, ને હાથ પણ ચીન, જપાન, અને કોરીયા વગેરે દેશોની ભાષા ચિત્રલિપિના જેવીજ છે. પણ અહીં જેતાં તે સંગ્રહાર્થક છે. અર્થાત ચિત્રો પરથી કુંડાં યથેત્રાં રૂપોને આદરે ૭૦૦૦૦ સંગ્રા-સચક શબ્દો તે ભાષાઓમાં છે.

(૩) પ્લેટોના લખવા પ્રમાણે યુય નામના મિસરીએ પ્રથમજ અક્ષર—
વિધાનો શોધ કર્યો હતો, બાદ આ લેખનકલાને મુસા પેગમ્બર કના-
નમાં લઈ ગયા. તે ત્યાંથી ગ્રીક લોકોને પ્રાપ્ત થઈ. અને ગ્રીક
લોકોના સંસર્ગથી કદાપિ આર્યોએ પ્રાપ્ત કરી હોય. આ તો બાપા
સંબંધી નહિ પણ લેખનકલા સંબંધી भारी સંબંધિત કલ્પના છે. તે
અગાઉ સંસ્કૃત બાપા બોલાતી હશે, પણ તેના અક્ષર નહીં કહેલા
નહિ હોય; આત્યારે પણ કેટલીક બાપાઓ બોલાય છે, પણ તેમના
બાવોચ્ચારદર્શક નિશ્ચિત અક્ષરો ન હોવાથી લખાતી નથી. સેથીજ
બાપાના ત્રણ વિભાગ પડે છે. (૧) બોલાય અને લખાય. (૨) બોલાય
પણ લખાય નહિ. (૩) લખાય પણ બોલાય નહિ. મૃત બાપાઓ
આ ત્રીજા વર્ગ પૈકીનીજ ગણી શકાય.

(૪) હેલુ બાપા પણ પ્રારંભે ચિહ્નિતિજ હશે ! કારણ કે હેલુ આદ્યક્ષર—
“આલક્ષ”નો અર્થ બળદ એવો થાય છે. બીજા અક્ષર બેથનો
અર્થ ઘર થાય છે. તૃતીયાક્ષર ગિમેલનો અર્થ ઉંટ થાય છે વગેરે.
ઐહલે આલક્ષ અક્ષર લખવો હોય ત્યારે પ્રથમ ના લોકો બળદજ ચિહ્ન-
રતા હશે. પણ પાછળથી તેનું કુંકું રૂપ થતાં થતાં અક્ષરલિપિનીકળી
હોવા હેલુ આલક્ષ ઉર્દુ અલેક્ષ અને અંગ્રેજ A વચ્ચે પૈવિધ્ય કરતાં
પણ સામ્ય વિશેષ છે, ને હમણે બધી જ. છુતી બાપાઓમાં સ
પ્રથમાક્ષર છે.

(૫) શીર્નશીયન બાપામાં કેવળ ૧૬ જ અક્ષર હતા. તે બીજા પ્રજાઓએ
લઈ તેમાં પુષ્કળ ફેરફાર કર્યો. હેલુ બાપાના મૂળાક્ષરો ૨૨ છે.
અંગ્રેજ મૂળાક્ષરો ૨૬ છે. ઉર્દુ અલફ બે વગેરે ૩૩ છે. ને ગુજરાતીમાં
પર છે. પણ તેમાં ઘણા વપરાશના તો ૪૬ છે. વળી સંસ્કૃત તથા
ગુજરાતીના કેટલાક વર્ણોમાં ફરક પડે છે. અક્ષરને માટે વપરાતો
“વર્ણ” શબ્દજ રંગ કે ચિત્રદર્શક છે. આ બધી બાપાઓનાં મૂળા-
ક્ષરોનું અવલોકન કરવાથી કંઈક આનંદ આવે છે.

(૬) વેદોની પ્રાચીન અને હાલની અર્વાચીન સંસ્કૃત બાપામાં ચોક્કસ ફેર
છે. ને પ્રારંભે આવી નિયમબધ ને સંસ્કાર્ય. બાપા શી રીતે

ઉત્પત્તિ થઈ હશે તે સમજાતું નથી. કારણ કે સરળતા અને સંસ્કારિ-
તાજ તેનું અર્વાચીનપણું જતાંથી આવે છે.

- (૭) વસ્તુ માત્ર વિકારને આધીન છે, અને કુદરતી વિકારોજ વસ્તુના-
વિકાસનું સમગ્ર કારણ છે. સજ્જનો નિર્વોદ્ધ અને નિર્મળનો નાશ-
એ જીવનકલ્પનું મહાન સૂત્ર છે. તેો મારી સદરહુ શંકાઓનો કોઈ
ખુલાસો આપશે એવી આશાથી શાળાપત્રનાં કીમતી પૃથ રોક્ષવાં
પડે છે; નિમોત્થ કે હાસ્યાસ્પદ ગણી તિરસ્કારી કાઢવાનું નથી. કારણ
કે દુરાગ્રહથી નહિ પણ સત્ય વસ્તુ જાણવાની જિજ્ઞાસાથીજ ઉપચુકત
મહાન ને ગંભીર પ્રશ્ન મેં સ્વયં ઉપસ્થિત કર્યો છે. અને આશા છે
કે તેનો યથોચિત ખુલાસો કરવામાં આવશે. એજ વિનંતી.
તા. ૨૫-૩-૨૧.

નં. ૨.

૧. એ માસમાં કરાળીઆ રસ્તાની બંને બાજુએ આવેલી વાડ ઉપર
એક તરફથી બીજી તરફ સૂધી તાંતણા નાળે છે. આમ હવામાં તેઓ
અધર તાંતણા જેવી રીતે લઈ જતા હશે તે સમજાતું નથી તો તેનો
ખુલાસો થવાની જરૂર છે.
૨. સુજગતી ભાષામાં રમન રમનારાઓમાંથી જે દોરે તેમને માથે દાન
આણું એમ કહેવાય છે, પણ આ તરફ "દાનને" બદલે "ગદ" રખે
વપરાય છે તો તે સખ્દ કઈ ભાષાનો હશે? અને તેની વ્યુત્પત્તિ
યર્ષ થકે કે નહિ?
૩. દ્વિલ્લ વનસ્પતિનું લાકડું ઉપરથી પોચું અને અંદરની તરફ સખત
હોય છે એ સામાન્ય નિયમ છે; તો ચોર (ગાંધીઓ), ચરકુસો, આકડો,
ચેરજીઠાકડી, વગેરેનાં લાકડાં અંદરથી પોચી હોય છે તેનું શું કારણ?
તેને દ્વિલ્લ કહેવા કે નહિ?

હરિલાલ હગનલાલ પરમાર
રૂઝ માસતર ક્રમોષ્ઠ.

(તા. ૬. જાન ફેબ્રુઆરી પ્રતો નિર્મળ દેવાથી અત્રે મૂક્યા નથી.)
તંત્રી

નં. ૩.

- (૧) જીવો ચોપડી પાઠ. ૧૦ “પરરાગાના કીચે જીવ જીવના છે. કેટલાક કીરમજી કેટલાક આસમાની. કેટલાક પીળા, કેટલાક જાંબુઆ હોય છે. તે મરી જાય છે ત્યારે પોળા થઈ જાય તેનું શું કારણ ?
- (૨) ફૂલમાં વજ્રપત્ર અને ફૂલમણિ એનાં એ દાંકણ હોય છે, એ દાંકણ એકદળ અને દ્વિદળ જન્મે જનાની વનરપતિને હશે કે નહિ ?
- (૩) હંસરાજ, સેરાજ, ફૂગ, લીપ, વગેરે કયા વર્ગની વનરપતિ ગણાય : અને તેને ફૂલ ચર્તા નથી તો ઓકસર, પુકસર, બીજાશય કયા લાગમાં રહેતાં હશે ?

શ્રી. ઉમરખાન શેતાનખાન.

ચોરવડોદરા, મુખ્ય સ્કુલના

ત્રી. આ. તા. સાલુદ.

નં. ૪.

૨૬ કાલાકાર્ધ વસલમાર્ધ પટેલ. મુ. કનીજ. લખે છે “નર્મગદ્યમાંની નીચેની કવિતાની સમગ્રુતી જણાવવા કૃપાવંત મરશો.”

- (૧) અચડો મચડો કારેલી, એ ઉચીને શું કરશે લાલ,
ઉચી ફરે ફુચી લાલ. અચડો.
- (૨) સાસુ રાજરે રાજ, અમને બાળ કુંવાર રાખ્યાં રાજ;
તડાકજધી તાંદલીઓ મગમેલનીઓ. અચડો.
- વગેરે.

નં. ૫.

૧. માર્કનફન ઇતિહાસ પાત્રું ૧૪૪માં લખે છે કે અકબરનો પાટવી કુંવર સલીમ જ્યારે મોટો થયો ત્યારે અકબરે જોધપુરના રાજાની જોધબા નામની કુંવરી સાથે પરણાવ્યો. હવે વિઠ્ઠલદાસ વનજીમાર્ધ-કૃત ઇતિહાસ પાત્રું ૧૦૧માં લખે છે કે જોધપુરના રાજા માલદેવની કુંવરી વેરે પશુ તે પરણ્યો, પોતાના ઊકરોને પશુ રજપુત કન્યા પરણાવી હતી, એટલે અકબર જોધમાર્ધ સાથે પરણ્યો. હવે કુંવરી રાજા આગળજીવાની નિશાની કરી નીચે લખે છે કે એ કુંવરીનું નામ જોધબા હતું ને તેનો ઊકરો સલીમ હતો. તે એમાં જોધમાર્ધ દાની સાથે પરણી હતી.

નં. ૬.

દરેક પુષ્પમાં નૈમર્ગિક રીતે ગર્ભાશય ઓઢિસરની નળીના લાગમાં હોય છે, ને ત્યાં ફળ બંધાય છે, પરંતુ કેરડાના પુષ્પમાં બીજા ઓઢિસરની નળીનું મુખ હોલું જોઈએ ત્યાં ફળ બંધાય છે. ત્યારે તે લાગને ગર્ભાશય કહેવું? અથવા તેને નળિકાનું મુખ કહેવું? ને જે લાગને ફળ બાઝી રહે છે, તેને ઓઢિસરની નળી કહેવી, કે ફળનું ડાંટું કહેવું? ને એ રચના કયા કુદરતી કારણથી બની હશે? આ વિષે સવિનય દ્રષ્ટિકેન જાણવાની મારી ખાસ ઉલ્લેખ છે.

ડુંગરજી નાથાજી
મિરાનરકૃષ્ણ માસ્તર
કેરીપુર.

નં. ૭.

૧. મધ ચૂસનારા જંતુ, પતંગીયા, મધમાખ અને લમરો છે, કે તે સિનાયના જંતુ મધ ચૂસતાં હશે?
૨. પાણી વિના દરેક જીવજંતુને ચાલવું નથી, એમ લોકમાન્યતા છે; પણ લાકડાં કાપનારા ધણ (એના બીજા નામ લખવા) ધણા દિવસ લાકડાંના પોલમાં રહે છે તેને અમુક દિવસ સુધીમાં પણ પાણી જોઈએ કે કેમ?

સેવક—વિઠ્ઠલજી જયરામ જોશી.
મહેતાજી બાગાવાડી નવાનગર.

અંક ૪થાના ચર્યાપત્રના ઉત્તર.

(લ. દામોદરદાસ મોતરદાસ પટેલ દેત્રોબજર)

“ ચાર ઘાસની કોળી લઈને મૂકેા સૌ આ પાસ ” એમાં ચારેત્ર અર્થ ઘાસ નથી. પણ ચાર એ સંખ્યાવાચક શબ્દ છે અને ચાસની સંખ્યા બતાવે છે. માટે “ચાર ચાસના ઘાસની કોળી લઈને સૌ આ પાસ મૂકેા” એ પ્રમાણે અન્યથા કરી સીખરવાનું છે.

(૨) જટાટા, શકરીઆં, ગાજર અને કુંવાર એ ચારમાંથી ગાજર અને કુંવારના પાકાને બી યાચ છે, અને તેમની ઉત્પત્તિ નીચે પ્રમાણે છે.

જરાય એનાં પૃથ ઉપર ને ખાડા જણાય છે એ ખાડાને અંદરના ચર સહિત અનિયમિત આકારમાં કાપી કાઢે છે એટલે એક જરાય ઉપર જેટલા ખાડા હોય તેટલાં જી એક જરાયમાંથી નીકળે છે. પછી તેને રેતાળ ખેતરમાં અગર નદીની રેતમાં વાલે છે. એને ગદ્દીનું ખાતર અગર ગટરનું પાણી ધણુંજ માફક છે.

શકરીઆં:—

એનાં જી હોતાં નથી. એના વેલાની કુંપળો ખેતરમાં ક્યારા કરી ધાલે છે. પછી પાણી પાય છે. એ કુંપળો ત્રણ ગાંઠાવળી વેત દોઢ વેંત લાંબી હોય છે. તેમાં નવેના પંદડ વાળી ગાંઠ ભોંયમાં ધાલે છે, તેમાં વેલો લાંબો વધી ગાંઠ ગાંઠ શકરીઆં બાંધે છે. જેને શકરીઆં વાવવાં હોય તેણે આવી કુંડા વેચાતી લાવવી પડે છે. અને વેચનાર લેકો આવી કુંપળો વેચ્યા પછી શકરીઆં જોડે છે.

જે કુંપળો ન મળે તો બજારમાંથી ખાનગી શકરીઆં લાવી તેના બે લાગ કરી ખંતે છેડે જે મૂળનો પાતળો ભાગ છે તે ભોંયમાં ધાલે છે. એટલે તેમાંથી નવા છોડ ઉત્પન્ન થાય છે તેને ધર કહે છે જે ખેડુને વધારે ધર જોઈતું હોય તો તે વેલાની કુંપળો કાપી ર્ધ ઉપરની રીતે નવા છોડ ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે.

ગાજર:—

એનાં જી ઝીણાં બાજરીના દાણાથી ર્ધક મોટાં ચપટા આકારનાં બદામીઆ ત્રણનાં હોય છે, તે ગળાંપાતને મારે અતિ ઉપયોગી સાધન છે.

કુંવારના ખાડાને વચ્ચે એક લાંબો ડાંડો ફૂટે છે તેના ઉપર ફલ હોય તે આજી યુલાળી રંગનાં હોય છે. તેમાં જી થાય છે અને તેના પાંદડાને કાપી ફરત મૂળનોજ લાગ ભોંયમાં ધાલે છે. એ મૂળના જેટલા વિભાગ હોય તેટલા છોડ ઉત્પન્ન કરવા હોય તો પણ ચર્ધ રહે છે.

આમાચીડીઉં:—

જમ્યાં જણે છે. જેમ વાંદરો પોતાના જમ્યાને જમ્યા પછી તરતજ ચેરે વળગાડી દે છે તેમ આ આમાચીડીયાનાં જમ્યાં જમ્યા પછી તરતજ લાડકાની જે બીંતની સાથે ચોંટી જાય છે.

સાદનું દૂધ ખરાબ વાસ્તવાળું હોય છે. તેનું દહીં, ઘી વગેરે બનતું નથી તેનું કારણ કે ત્રણ કલાક કરતાં વધારે મુદત રાખે તો તેમાં બીજી જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે. જો ગરમ કરી રાખે તો ત્રણથી વધારે કલાક રહી શકે છે, પણ ઠંડુ વધુ મુદત-રાખવાથી જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે માટે તેનું દહીં, કરતાજ નથી. તે દૂધ બહુ તે ગળ્યુ હોય છે, અને ઘણુંજ પુષ્ટિકારક છે. માદા માણસને ઘણા લોકો ખવડાવે છે.

મારી ધાન્યા પ્રમાણે ઉપર લખ્યા મુજબ પ્રત્યક્ષ છે તો જો ચોખ્ખા લાગે તો શાળાપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરવા કૃપાવંત થયોજી. એવી મારી આશા છે એજ તા. ૨૦-૪-૨૧

ગુજરાત શાળાપત્ર પુ. પ. અ. ૪થાના ઉત્તરનો ઉત્તર.

એક ગૃહસ્થે સાંઢણીના (ઘિટના) દૂધ વિગેરી હડીદત લખી છે તેમાં ચંદા ઉત્પન્ન થાય છે; પરંતુ લખવાનું કે સાંઢણીના દૂધમાં અતિશય ગળપણ રાખાથી તે દૂધને પાંચ કલાક સુધી મૂકી રાખે તો તેમાં સહેજ જંતુઓ માલમ પડે છે, પણ દૂધને જમાવી દેવાથી થોડીજ વારમાં તે ન જમતાં (તેનું દહીં ન થતાં) તેમાં અતિશય જંતુઓ થઈ જાય છે.

એ ગૃહસ્થ લખે છે કે અરબસ્તાનમાં ઘિટના દૂધને ચામડાની કેચગીમાં વડોલી માખણ બનાવે છે પણ ત્યાં “ દુમ્મા ” નામના દલાલ બનવરે વિરોધ આપે છે તેમનું દૂધ ચામડાની કેચગીમાં વડોલી માખણ બનાવતા હશે એમ માનવામાં આવે છે.

સાદેજ મહેરબાનની પદિત્ર સેવામાં વિનંતી જે આ ઉત્તર શાળાપત્રમાં છાપવા મહેરબાની કરશોજી એજ અરજ. તા. ૩-૫-૨૧.

રોહર-અકબરઅલી સૈયદ મદ મદ સૈયદ—વટવા.

ચર્યાપત્ર નં ૨ નો ખુલાસો.

(૧) પટાટા ચકરીમાં અને કુંવારના ખાકાને બી થતાં નથી. માન્યરતે બી હોય છે અને તે કાછીઆ વેચે છે. બટાટાની ઉપર ખાગા હોય છે, તેને તેની આંખો કહે છે. તે આંખો કાઢી તેનું વાવેતર કરે છે. ચકરીમાં તેના વેલા વાવવાથી-ખાવવાથી-થાય છે. કુંવારની ઉત્પત્તિ કેળતી માફક થાય છે.

(૨) કંસારી નામે છવ્ઠાં પેટીનાં રહેવાથી તેનો રંગ બદલાય છે. કારણ કે લગભગ તેની આમપાસ જેવી પરિસ્થિતિ હોય, તેવો રંગ કુદરતી રીતે થાય તોજ તે ઝોળખાય નહિ. ચોથી ચોપડી પાઠ દરમિયાન ખીન્ને પેરેઆફ ધ્યાનપૂર્વક વાંચવાથી શક્યનું સમાધાન થશે.

(૩) આમાચીડીઆને ખન્ધાં હોય છે. સહિતું દૂધ ગરમ, મળપણવાળું અને સારી વાસવાળું ન હોવાથી ખીન્ને દિવસે તેમાં ઈયગો પડે છે. માટે 'ફ્લી' ખનતું નથી.

(૪) ફરડાના કાકડે પાંદડાં નથી એ કહેવું ખોટું છે. તેની કુમળા ડાળીઓમાં જે કાંટા વન્ધે એકેક આરીક પાંદડાં હોય છે. આ પાંદડી પાકટ ચયા પછી ખરી પડે છે. ફરડાના દામળ જણાતા ભાગો અને છાલ પાંદડાંની ઇંદ્રિય તરીકેનું કામ કરે છે.

સહી જટાશંકર મોહનલાલ શુક્લ.

રૂઝ માસર સંદેશ.

જાહેર ખબર.

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે આ કોલેજમાં દાખલ થનાર સ્ત્રીઓની પ્રાવેશિક પરીક્ષા તા. ૨૮ માઈ નવેમ્બર ૧૯૨૧ને સોમવારને રોજ સર્દુ કોલેજના મકાનમાં સવારના ૧૧ વાગેથી લેવામાં આવશે.

પરીક્ષા કન્યાશાળાના નવા છઠ્ઠા ધોરણ પ્રમાણે લેવામાં આવશે. ૧૫ વર્ષથી ઓછી અને ૨૫ વર્ષથી વધારે ઉંમરની સ્ત્રીઓને દાખલ કરવામાં આવશે નહિ.

ઉમેદવારોએ પોતાની અરજ જાપેલા ફોર્મ ઉપર કરી મોકલવી. જાપેલા ફોર્મ માગેથી અહીંથી મોકલવામાં આવશે.

ઉમેદવારોએ પોતાની અરજ અમને તા. ૨૭મી અક્ટોબર સને ૧૯૨૧ સુધીમાં પહોંચે એવી રીતે મોકલવી.

ફોર્મમાં લાયકાતને ઉંમર મળવી ફરજીત છે તે છઠ્ઠી નિશાળનાં મહેતીજી અથવા મહેનાજીએ પુરી ત્યાં પોતાની સહી કરવી.

જો ઉમેદવારોના ધણી ટ્રેનિંગ કોલેજમાં ભણતા હોય અથવા દાખલ થયા માગતા હોય તેમણે તે ખાતતની ફરજીત જણાવવી.

ટર્મના વચલા ભાગમાં આવનાર વિદ્યાર્થીને મહેરબાન એન્યુકેશનલ સંસ્પેક્ટર સાહેબનો પરવાનગી વગર દાખલ કરવામાં આવશે નહિ.

અદાલતમી ટ્રેનિંગ કોલેજ ફોર
વીમેન

A. M. Shillidy.
એ. લેડી મુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ.

અમદાવાદ તા. ૨૪-૪-૨૧

જાહેર ખબર.

(સવસાહેબ માધવલાલ દરિયાલ સ્મારક ફંડની.)

કોઈ નકી કરેલા વિષય ઉપર સૌથી સરસ પાઠ આપવા માટે પંચમહાલ જિલ્લો, પંચમહાલ એજન્સિ, રેવાકોડા, મહીકોડા, અને પાલણપુર એજન્સિની કોઈ સીધીક્ષકને સ્મારક ધનામ તરીકે રૂ. ૩૦૦નાં પુસ્તકો આપવા સારિયો આપવાની શુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટિએ ગોઠવણ કરી છે.

પરીક્ષા તા. ૩૭ ઓક્ટોબર સને ૧૯૨૧ ને સોમવારને દિવસે મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ અમદાવાદની પ્રેક્ટિસિંગ સ્કૂલમાં, કોલેજનાં લેડી સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ અને પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપલ લેશે.

પાઠનો વિષય અને તે જે વર્ગમાં આપવાનો હશે તે એક કલાક અગાઉ કહેવામાં આવશે.

સમગી અરજીઓ તારીખ ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૧ સુધીમાં પોતાના જિલ્લાના ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મારફત મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજનાં સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ તરફ મોકલવી.

પાંચ વરસ ઉપરની અને પંદર વરસ અંદરની નોકરીવાળાં સ્ત્રીશિક્ષકો આ ધનામ માટે લાયક ગણાશે.

મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ ફોર વીમેન } A. M. Shillidy.
અમદાવાદ તા. ૨૩-૪-૨૧ } એ. લેડી સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

જાહેર ખબર.

રાજકોટ ખાઈન ફીમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજની સને ૧૯૨૧ની સાલની પ્રાવેશિક પરીક્ષા.

૧. તમામ નિશાળના મારતરો, આસિસ્ટન્ટો, અને સ્ત્રીશિક્ષકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે આ કોલેજમાં દાખલ થવાને જે ખાઈઓ ઉમેદ રાખતી હોય, તેમની ઉંમર અવ્યાસ વગેરે હકીકતનું પત્રક સને ૧૮૯૭ની સાલના શુજરાત સાળાપત્રના પૃષ્ઠ ૨૬૪એ છાપેલા નમુના પ્રમાણે બનાવી તેમાં માંગેલી હકીકત બરાબર પૂરી આ જાહેર ખબર પહોંચે કે જેમ અને તેમ તાકીદથી અમારી તરફ મોકલવું. તા. ૨૦મી માઈ ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૧ પછી આવી પત્રકો લેવામાં આવશે નહિ.

૨. પ્રાવેશિક પરીક્ષા હરકોઈ ઉંમરની બાઈ આપી શકશે પરંતુ જેમની ઉંમર પંદર વર્ષથી ઓછી નહિ હશે, તેમજ ૨૧ વર્ષથી વધારે નહિ હશે, તેમને સ્કોલરશિપ મળી શકશે.

૩ પ્રાવેશિક પરીક્ષા કન્યાશાળાના સને ૧૯૦૨ના જન્યુઆરિ મામમાં પ્રગટ થએલા ધોરણ ૫ માં પુરાની લેવામાં આવશે.

૪. દાખલ થવા ઉમેદ રાખનાર બાઈઓએ સારી ચાલતું સર્ટિફિકેટ સ્કૂલ કચિટિના મેમ્બરોનું અથવા સારા જાણીતા ગૃહસ્થોનું ઉપરના પત્રક દ્વારા મોકલવું. ઉમેદવારમાં શરીર મંદથી કંઈ પણ જાનની બોડ હોવી ન જોઈએ.

૫. પ્રાવેશિક પરીક્ષા તારીખ ૭ સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૨૧ સુધવારને દિવસે સવારના અગિયાર વાગે કોલેજના મકાનમાં શરૂ થશે.

૬. કોલેજમાં દાખલ કરવા પેઞ્ય જે બાઈઓ માલમ પડે તેમની તનદુરસ્તી જામનની ખાતરી હરસાલ મુજબ કરવામાં આવશે.

(સહી.) M. H. Oza.

રાજકોટ, } મુનિસિપેલિટી, કોલિઆવાડ બાઈન ફીમેલ
તા. ૧લી મે સને ૧૯૨૧. } ટ્રેનિંગ કોલેજ—રાજકોટ.

જાહેર ખબર.

હંટર મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજની પ્રાવેશિક પરીક્ષા.

૧. આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે હંટર મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજની ચાલુ સાલની પ્રાવેશિક પરીક્ષા તા. ૧૯ માટે સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૨૧ સોમવાર સવારના અગિયાર વાગે, અને તે પછીના દિવસોએ રાજકોટ મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજના મકાનમાં લેવામાં આવશે. આ પરીક્ષા સાતમા ધોરણમાં થશે, માટે જેમણે સાતમા ધોરણનો અભ્યાસ કર્યો હોય, તેવા વિદ્યાર્થીઓએ હાજર થવું.

૨. સને ૧૮૮૦ના સપ્ટેમ્બર માસના શાળાપત્રમાં નમુનો જપાયો છે, તે મુજબ મેહતાજીઓએ સર્ટિફિકેટ આપતાં જણાવવું કે ઉમેદવારની ઉંમર ૧૭ વર્ષથી વધારે, અને ૨૨ વર્ષથી ઓછી છે. તેમ કંઈ બોડમાં પણ નથી, ને ચાલવલગત સારી છે, ચાલવલગતની ખાખતમાં ખાસ તપાસ કરી પોતાની ખાતરી કરીનેજ મેહતાજીઓએ સર્ટિફિકેટ આપવું.

૩. સર્ટિફિકેટમાં ઉંમરનાં વર્ષ, માત્ર અને દિવસ લખવાની સાથે અંગ્રેજી અને ગુજરાતી જન્મતિથિ લખવા ચૂકવું નહિ.

૪. પંદર વર્ષ કરતાં નાની ઉંમરના ઉમેદવારોને પરીક્ષા આપવા સારું મંજૂરી મેળવવાની જરૂર નથી. તે પાસ થશે તોપણ તેને દાલેજમાં દાખલ કરવામાં નહિ આવે.

૫. બાવીસ વર્ષ કરતાં મોટી ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓએ પરીક્ષા આપવા માટે, તેમ પાસ થયા પછી દાલેજમાં દાખલ થયા સારું કાર્ડિયાવાડ એન્-નિસના મેડેરમાન એન્જ્યુકલનલ એડિસર સાહેબ બહાદુરની ખાસ પરવાનગી મેળવવી પડશે.

૬. જે ઉમેદવારે પરીક્ષા પડેલાં બાર માસમાં એક કરતાં વધારે મહેતાજી પાસે અજ્ઞાસ થયો હોય, તેમણે તે સજાનાં સર્ટિફિકેટ લાવવાં. સાલમજ-ગાંતી બાગનમાં તો પરીક્ષા પડેલાં એક માસ અગાઉનું સર્ટિફિકેટ ખાત્રી લાયક ગણાશે.

૭. પરીક્ષા થઈ રહ્યા બાદ લાયક જણાશે કે ઉમેદવારોને ઘરેર સમજ-ન્ધી તપાસ માટે મેડેરમાન દાકતર સાહેબ પાસે મોકલવામાં આવશે, માટે નેઓને અહીં વધારે વખત રોકાવું પડશે.

૮. દર વર્ષે પ્રાવેશિક પરીક્ષાની જાહેર ખબર બનતાં સુધી શાળાપ-નમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે, પણ પરીક્ષાની તારીખ ઉતાવળે જાણવાની જેની આવડતા હશે, તેને સજાકાટમાં રહેતા તેના લાગતા વળગતા તરફથી અગર રોકાતરોં તરફથી તે મળી શકશે; કારણ કે, તારીખ ચુકર, ગયેથી પુર્વ દાલેજના નોટિસ બોર્ડ ઉપર તે જાહેર કરવાનો વિચાર છે.

સાજકાટ મેમ ટ્રેનિંગ કોલેજ. તા. ૫ }
માહે મે. સને ૧૯૨૧.

M. S. Divedi.

શિ-સપાવ,

હાટર મેમ ટ્રેનિંગ કોલેજ સાજકાટ.

ગ. ઉ. ભા. નાં એ. ઇ. સાહેબના તા. ૨૧-૪-૨૧ ના હુકમ નં.

૧૮૦૪ ઉપરથી.

મે. ડિ. પી. આઇ. સાહેબ પોતાના લાખરે નં. ૫૨૧ તા. ૧૩-૪-૨૧ થી જણાવે છે કે અરબારે તા. ૨૬-૧૧-૨૦ ના ફગ વચ્ચી

ખાતાના સરકારી દરાવ નંબર ૫૦૯૬ થી કન્યાવાચનમાળા પુસ્તક ૧, ૨, ૩ ની કિંમત અનુક્રમે ૦-૭-૦, ૦-૮-૦, ૦-૬-૦, તે બદલે રૂ. ૦-૮-૦, ૦-૬-૦, અને ૦-૧૧-૦ કરી છે.

મ. એ. ઇ. સા. ઉ. ભા. ના તા. ૨૮-૪-૨૧ ના હુકમ નં. ૧૭૩૧.

ઉપરથી,

મે. ડિ. પી. આઇ. સાહેબ ખાતાના હુકમ નં. ૧૧૮૭ તા. ૨૨-૪-૨૧ ઉપરથી જણાવે છે કે ૧૯૨૩ ની સાલથી વર્નાક્યુલર કામનલ પરીક્ષા ઉર્દુમાં ધોરણના ગમે તે એક પ્રકારમાં લેવામાં આવશે.

જાહેરખબર.

આ ઉપરથી ખબર આપવામાં આવે છે કે મહાલક્ષ્મી ટ્રેનીંગ કોલેજમાં તા. ૨૧ મી. જુલાઈ સને ૧૯૨૧ ના દિવસે નીતિના પાઠો કર્ણાટકમાં શીખવવા માટેની સીઝીની પરીક્ષા લેવામાં આવશે અને તેમાં સૌથી સારા માર્ક મેળવનારને રૂ. ૨૦) ની કિંમતનો ચાંદ ઇનામ તરીકે આપવામાં આવશે.

આ પરીક્ષામાં સંને ૧૯૨૦ તથા ૧૯૨૧ ની સાલના કોલેજના પહેલા ઓળ તથા ત્રીજા વર્સના સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ગોધરા, નરીવાદ, સુરત તથા ભરૂચ ટ્રેનિંગ સ્કૂલોના સ્ત્રીવિદ્યાર્થીઓ પણ ઉમેદવારી કરી શકશે.

જે ઉમેદવારોને પરીક્ષામાં બેસવું હોય તેમણે ખાતાની અરજી ખાતાના ઉપરીની માન્યતા અમદાવાદ મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજના લેડિ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ તરફ તા. ૧૫-૭-૨૧ સુધીમાં મોકલી આપવી.

પાઠનો વિષય પરીક્ષાના દિવસ પહેલાં જણાવવામાં આવશે.

મહાલક્ષ્મી ટ્રેનિંગ કોલેજ
અમદાવાદ તા. ૧૬-૨૧

} A. M. Shillyde.
એ. લેડિ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

જાહેરખબર.

(ઉ. જા. ના ગ્રે. એ. ઈ. સાહેબના તા. ૨૬-૫-૨૧ ના હુકમ નં.
૩૨૦૧ ઉપરથી.)

વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષા.

ઉત્તર ભાગ. -

ફાઇલ નં. ૨૫૩૮

તા. ૨૪ મી જૂન ૧૯૧૫ના મુખ્ય સરકારી ડેપુટીના, ભાગ ૧ લા ના ૧૬૨૧-૧૬૨૪ એ પૃષ્ઠે તા. ૧૪ મી જૂન ૧૯૧૫ના જાણવણી આત્મીના સરકારી ફાઇલ નં. ૧૭૩૮ અ મુજબ તથા જેમાં તા. ૨૬-૧૨-૧૮ ના મુખ્ય સરકારી ડેપુટીના ભાગ ૧ લાના ૨૪૬૪ એ પૃષ્ઠે તા. ૨૧-૧૨-૧૮ ના જાણવણી આત્મીના ફાઇલ નં. ૩૪૩૮ પ્રમાણે સંધાગે કરવામાં આવ્યો છે તે પ્રમાણે સને ૧૯૨૧ ના એપ્રિલ માસમાં લેવાની વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષા માટે નીચે જણાવેલી ચોપડીઓ મુકરર કરવામાં આવી છે.

૧ ભૂમિતિ.

શુભગતી શાળાઓ માટેની આત્મીની નવી ભૂમિતિ—ભાગ ૧ લો. ખંડ ૧, ૨, ૩, પુરા. પ્રગેય તથા કૃત્યોને લગતા સહેલા ફોર્મો સાથે.

૨. ગુજરાતી.

(અ) સરકારી ગુજરાતી વાચનમાળા પુસ્તક ૭ મું (ઉચ્ચ) આવૃત્તિ પૃષ્ઠ.
(બ) ૭ મી ચોપડીમાંના પાઠ ૭, ૧૧, ૧૫, ૨૪, ૨૮, ૩૨, ૪૦, ૪૪, અને ૫૩ માં પાઠમાં આવેલી કવિતાઓની ૩૦૦ કોપીઓ. (ઉક્ત આવૃત્તિ મુજબ.)

ઉદ્કૃ.

(અ) ઉદ્કૃ મિડલ કોર્સ ભાગ ૨ લો. પંક્તિ સિરિઝ પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૦૫
(બ) મુસદ્દાસ-એ-દાવી ૫૦ રટાન્ગ (બંધ) અથવા ૩૦૦ મીસરા (હેમીસ્ટીકસ) ૫૬ મા રટાન્ગથી ચર કરીને.

(સહી) જે. એસ. કાદરી.

રટાન્ગ એ. ઈ. ઉત્તર ભાગ.

ચોપાનીઈ અથવા પુસ્તકનું નામ	કર્તા કે પ્રસિદ્ધ કરનારનું નામ, ઠેકાણું ઇ.	ચરખારી હયાવની તારીખ નંબર. ઇ.	જસ કરવાની કારણ	કસવની હકીકત.
(૧) એકવડં એમ-સે લખેલું " પ્રહિન્ના ધન રિ-વોલ્ટ " (ચોપાનીઈ).	" હિન્દુસ્તાન બ્રહ્મપાઠવા-ળાએ સાન્નિધ્યસ્થે " કે-લીફિનિઆમાં પ્રસિદ્ધ કરેલું.	આમ ખાતું નં. ૮૦૭૮ સેક્ટરિયોડ, મુમ્બઈ ૨૭-૮-૨૦	જેસ એકટની કલમ ૧૨ ની પેટા કલમ ૧ ને આધારે	મધી નકલો બધા મળી આવે ત્યાં તથા એના તરજુમા પણ જસ કરવામાં આવે છે.
(૨) " ધન-ગીતાએ ગ્રેવ-યાડ ".	" યુગોર્ડના " ધન-ગીતા લેખર યુનિઅ ન એવ અમેરિકા " એ પ્રસિદ્ધ કરેલું.	"	"	/ ૧૩
(૩) " અવેકનિંગ એવ એશિઆ "	હિન્દુએન નામતા સપ્તે લખેલી અને બોની અતે લીવરાઈટ ન્યુયોર્કવાળાએ અપના બીન ટાઈએ પ્રસિદ્ધ કરેલી.	"	"	"

“નાર-એ-પીલાકત”
(પીલાકતનો ધોષ)
નામના ઉદ્ધુ કાંગોનો. ગુ-
જરાતીમા છાપેલો સંગ્રહ.

ઉદ્ધુ ચોપાનીયું.
“ધર્મિરના કાપ” માટે દાન
આપવાનો સૌથી પડેલો.
અને મુખ્ય માર્ગ.

“પીલાકત” એટલે ધર્મિરની
આર્યના. “એ નામનું ઉદ્ધુ.”
મા લખેલું પુસ્તક કે
તરબુમા.

(૧) “લિટિશ ટેરર ધન
ધનિગ્યા.”

શંકરલાલ ઘેલાભાઈ બેનુકરે
પાનકોરનાકા-અમદાવાદ.
નવજીવન ગ્રેસમાં છાપેલું,
અને એમ. એમ. ચની-
આર, દીકવા ચોપા
અમદાવાદવાળાએ પ્રસિદ્ધ
કરેલું.

અબ્દુલ સત્તા હરિમાઇલે લ-
ખેલું અને રંગુન, ૨, ૩૨, જરમાં સરકારનો દુકમ
મા મહોલ્લામાં નાસે પ્રિ. નં. ૨૪૬ તા. ૬-૬-૨૦
ન્દીગ વર્ધસમાં છાપેલું. (ઉપરથી)

અનમદ ઉલ મત્લા ગ્રેસ-૯૦૫૬ તા. ૨૬-૬-૨૦
કાનપુરમાં મહમદ અબ્દુલ
ગતી નામના વેપારીના
કહેવાથી છાપેલી.
(સંયુક્ત પ્રતિની યર-
કારનો દુકમ નં. ૧૫૬૧
-૮ મે-૩૫૭ તા. ૧૪-
૬-૨૦ ઉપરથી)

હિંદુસ્તાન ગ્રાંપાર્ડ સેન
ક્વિસરકો પ્રેલીશિનિઆ
વાળાએ પ્રસિદ્ધ કરેલું.

“
૯૨૨૭
૫-૧૯-૨૦

”
૮૪૧૮
૭-૬-૨૦

ગ્રેસ એકદની કલમ બધી નકલો આપવા ગ-
જના પેટા વિભાગ એ તે કાદેએ તેમાંના
૧ ક માં બતાવેલા છાપેલા કે પ્રસિદ્ધ કરે-
લા ઉતારા જમ કરવા-
માં આવે છે.

”
બધી નકલો જ્યાં રળા
આવે ત્યાં જમ કરવા-
માં આવે છે.

”
બધી નકલો કે ઉતારા
જ્યાં રળી આવે ત્યાં
જમ કરવા.

”
બધી નકલો તથા તેના
તરબુમા કે ઉતારા જ્યાં
રળી આવે ત્યાં જમ
કરવામાં આવે છે.

(૨) " લેખર રિચોલ્લ ધન દિંદુસ્તાનનાં નવરાજ્યના મિત્રો, ન્યુયોર્ક તરફથી.	"	"	"	અધી નકલો તથા તેના ભાગો તથા તરબુમા મળા આવે ત્યાં જમ કરવામાં આવે છે.	"	અધી નકલો તથા તેના ભાગો તથા તરબુમા મળા આવે ત્યાં જમ કરવામાં આવે છે.
(૩) " દિંદુસ્તાન અને આ-દિંદુસ્તાનગઢપાટી સાન કસીયા ફરીકેશનિઆમાં નીચે પ્રસિદ્ધ કરેલું.	"	"	"			
(૪) ૨૮-૨-૧૯૨૦ ને રોન ન્યુયોર્કમાં ડીવેલોરાચી " દિંદુસ્તાન અને આય-લેન્ડ " ઉપર નં ફેન્ડસ કોમ્પ ફોડમ ફોરમિડિઆ " ની મીટીંગમાં આરેલ્ડી ને સ્વરૂપમાં પ્રસિદ્ધ થાય તે ભાષણ.	"	"	"			
" હજારેત ખીતાબ ચક્રતાયન ફાર મુસ્લોમ વેલોરી ફી ખાદમતમે ખુશી ચીટી " (મિલકાબ ધન રાવનારને ખુશી પત્ર).	"	"	"	(મયુક્ત પ્રતિનિધિ સરકારના હુકમ નં. ૧૬૩૧-૮-૨૦૨ તા. ૨૧-૮-૨૦ ઉપરથી)	"	દિંદુસ્તાનની સરકાર સામે તિરસ્કાર ઉ
" ચિટિલેચો દિંદુસ્તાનમાં સુરેન્દ્ર ફર નામના સખ્સે ત્રાસ	"	"	"	૯૪૧૧	"	અધી નકલો તથા તેના ભાગો તથા તરબુમા મળા આવે ત્યાં જમ કરવામાં આવે છે.

૮	“વિટિશ લોકાની હિંદુ- સ્તાનમાં ફરકતા ”	ગરુડપાર્શ્વે દેવી શૈવનિચ્છાએ પ્રતિદ્ધ કરેલું-૧૯૧૯ના પંજાબ સરકારનો હુકમ નં. ૨૨૦૪૮ જ. ૧૫- ૯-૨૦	૧૧-૧૦-૨૦	તપસ કરાવે તેવું છે	માથી ઉતારા લીધા રોય તે સર્વ જરમ કરવામાં આવે છે.
૯	“ખેંગ મંદીઆ” ન્યોગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલું.	“યંગ મંદીઆ” ન્યોગમાં પ્રસિદ્ધ કરેલું.	૯૫૨૬ તા. ૧૨-૧૦-૨૦	”	બધી નકલો તથા તેના તરજુમા અને ઉતારા જ્યાં મળી આવે ત્યાં જરમ કરવામાં આવે છે.
૧૦	“ખીલાફત મું છે” અને “મુસલમાનો” મું સ્લામીને જાગ્યો ” ના- મતા જે ચોપાનીયા.	શકાયત અલી હિલવી અ- મીનાબાદ, લખતૌનાએ લખેલું પ્રેસો, અને રશદ પ્રેસ લખ- ખતૌમાં છાપેલું.	૧૦૨૯૨ ૩-૧૧-૨૦ હુકમ નં. ૧૭૧૬-૮૩ ૪૦૯ તા. ૬-૧૦-૨૦ ઉપરથી	”	બધી નાસોફ ઉતારા જરમ કરવામાં આવે છે.
૧૦	“કાતવાસ જોવ ધા ઉલો- માસ જોવ મનડિયા ”	અનનભીર પ્રેસ લખતૌમાં પ્રેસિદ્ધ અલી અલવીએ છા- પેલી.	” ૧૦૪૪૩ ૮-૧૧-૨૦ મુકત પ્રતિની સરકારના હુકમ નં. ૧૮૧૪ ૮૩. ૪૧૭ તા. ૧૫-૧૦ -૨૦ ઉપરથી	”	બધી નકલો કે ઉતા- રા જમા મળી આવે ત્યાં જરમ કરવા.

૧૧ ઉદ્ધૃત્માં જાપેશુ ચોપાનીઉં. “ધૃલિત એ-આમ આફ- વાજ એ. હિંદ કે નામ” (ધન્ડીઆના લશ્કરને સામાન્ય નોટિસ)	પ્રાપિઅનલ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા મિલિટરી ડિપાર્ટમેન્ટ પ્રેસિડેન્સી કોર્ટેસ.	હોમ ખાતું ૧૦૬૬૧ તા. ૧૭-૧૧-૨૦ ૫૦૫ સરકારના લુકમ નં. ૨૪૨૧૭ તા. ૧-૧૧-૨૦ ઉપરથી	પ્રેસ એક્ટના વિભાગ ગ ૪ના પેટા વિભાગ ભાગ ૧ સર્મા લ- ખેલા વર્ણનવાળું છે	અધી નકલો અથવા તેમની અધી કે ચોટી હકીકતવાળા લખાણો ન્યા મળી આવે ત્યાં જસ કરવામાં આવે છે.
૧૨ ઉદ્ધૃત્માં-“દ્રતવા ધી ક- મામ ઓફ ઇન્ડિયા” એ લખેલું.	મૌજા તાહલી તાન્ગાન- મલાસ હોશીઆરપુર બિ- લ્લાના મહમદ સૈયદખાને પ્રસિદ્ધ કરેલું, અને ચોટી- પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ હોશીઆર- પુરમાં જાપેલું. કમ- કમમાં ચોમ્બાના અમ- દુલ અબ્દે પ્રમુખ તરીકે આપેલા બાયજુર્માના ઉ- તારા કર્યાં વનારૂં.	૧૧૧૬૯ ૩૦-૧૧-૨૦ ૫૦૫ સરકારના લુકમ નં. ૨૪૫૦૩ જ તા. ૧૨-૧૧-૨૦ ઉ- પરથી.	પ્રેસ એક્ટના વિભાગ ગ ૪ના પેટા વિભાગ ભાગ ૧ના અ, ક, દ, જ માં લખેલા લખાણ વાળું હોવાથી	અધી નકલો અથવા વિષયને લગતો ચોટી કે પુરા લખાણોવાળા હતારા ન્યા મળે ત્યાં જસ કરવાં.

એ. એ. ઇ. સાહેબના લુકમ નં ૧૩૮૧૦. તા ૩૧-૧-૨૧. ઉપરથી.

(સ્ત્રીમત્પદ્ય માટે)

અમદાવાદ વિભાગ.—વાટજી—ગામના સેવાવિત મુદરથી તરફથી
સુલેહની ખુશાલીમાં ૩. ૫૧) લાકડું નંબર. વિહંગીડા—રૂલ કમિટિના
મેમ્બરોએ સુલેહની ખુશાલીમાં ૩. ૨૪) રૂલ જમાડી. હંકાલ—ગામસોમાં
તરફથી સુલેહની ખુશાલીમાં ૩. ૪૦) લાકડું નંબર આપ્યું. ચૌરવડોદરા—
રૂલ કમિટિના મેમ્બરો તથા મુદરથી ૩. ૮૭) રૂલ જમાડી તથા
૩. ૫) પતાસા વહેંચ્યાં. અમદાવાદ રથ. નં ૪૫ દિવાપુર હિંદુ રૂલના
હાકરાઓને ૩. ૬૨) મુદસાએ સેખ આબેદલ ખરસામના કાર્ય બાહ્યોએ
૩૫) તથા ફી માટે રોકડી રકમ આપી. બરમાળા—કંડ એકઠું કરી બધી
રૂલો જમાડી અને નામદાર સીમીડીના હકીકર સાટેબનો જન્મ દિવસ
હોવાથી ૩. ૧૨) જાન ખર્ચો તેમજ મિઠાઈ વહેંચી. વસાદ—અડાલજના શા.
પ્રમથદ મનસુખરામે ૩. ૫૦) એન મળોના લગ્ન પ્રસંગે વાટજી, તથા ૩. ૬) પ-
તાસા ૩. ૧૦) ફંડમાં આપ્યા. હરસોલના શા. હરગોવિંદ મોતીચંદ ૩. ૫૦)
શાહ ડાહ્યાલાલ ઉમરચંદની દીકરી એન મળોના લગ્ન પ્રસંગે આપ્યા. ૩. ૬) ના
પતાસા. ૩. ૫) ફંડમાં આપ્યા. ઝોગજીના શા. લલચંદ ભાઈચંદ
શા. જોધવારામ પ્રલયંદની દીકરી એન ડાહ્યાના લગ્ન પ્રસંગે ૩. ૫૦) તથા ૧) આપ્યા
૩. ૧૩) પેંડા ૩. ૧૦) ફંડમાં આપ્યા. પેથાપરના શા. સોમાલાલ સલ્લાભાઈ
વાલચંદની દીકરીના લગ્ન પ્રસંગે મોગા આપ્યા. ૩. ૬) પતાસા. ૩. ૧૫)
ફંડમાં આપ્યા. ૩. ૧૦૦) ફલ પેથાપરના શા. હકમચંદ મળચંદ
શા. દલસુખરામની દીકરીના લગ્ન પ્રસંગે ૩. ૧૦૦) મોટા આપ્યા ૨. ૬) પ-
તાસા ૩. ૧૫) ફંડમાં આપ્યા. ઉંવારસદના શા ડાહ્યાલાલ જન્મનારમે
૩. ૩૦) પાટલીઓ તથા ૩. ૧૨) પતાસા વહેંચ્યાં. વાસલાના શા. હેમ-
ચંદ કુંગરદાસે શા. મોતીલાલ પ્રભલાલની દીકરીના લગ્ન પ્રસંગે ૩. ૨૫) આપ્યા
૩. ૪) પતાસા વહેંચ્યાં બદ્દ મેલનરામ ધનેશ્વર પોતાના
બત્રીજ સાકળેશ્વરના ઉપવીત પ્રસંગે ૩. ૬) અને રૂલ જમાડી.
મુંવાળા—પા. હરગોવિંદ પ્રબુદાસ બત્રી કરી આપ્યા તે નિમિત્તે ૩.
૨૫) લાકડું નંબર આપ્યું. રોજકા—ગામી તખ્તકુંવરના દેવસિંહજીએ
૩. ૪૫) કન્યાશાળા તથા નિશાળ જમાડી.

ઝેરા બિહોલો.

અંતારા—ગામ દોડાએ ૩. ૨૦) રફલ જમાડી. મંદપુરા—ગામ દોડાએ ૩. ૨૫ રફલ જમાડી. દુરુરુદ—પોલ જોધાવાલ લલુભાઈએ પેતાના ભાઈ રુબાલા તે નિમિત્તે ૩. ૨૫૧) ગુજરાતી રફલ, અંકેશ રફલ અને રુઆશાળા જમાડી. અંબોલજ—પોલ ફલાભાઈ લાલભાઈએ ૩. ૪૦) રફલ જમાડી. ગોપાલપુરા—પોલ ગુણભાઈ લાલદાસે ૩. ૨૦) રફલ જમાડી. વાસદ—પા. પુરુષોત્તમ ગંગાદાસ ૩. ૬૯) ખાડના લાડુનું જમણ રફલમાં આપ્યું. વાસદ—પા. રુદ્રાભાઈ ત્રીકમભાઈએ ૩. ૬૯) ખાડના લાડુનું રફલમાં જમણ આપ્યું. હિતરમંદા—પોલ રોગલાઈ શિવાભાઈ અને મોતીભાઈ લલુભાઈએ ૩. ૨૦૦) રફલ જમાડી. આમોદ—પા. ખુશાલભાઈ વાધજલ ધંધે ૩. ૮૦) રફલ જમાડી. દાવડા—રુણાવના પા. દેસાઈભાઈ ગોવિંદભાઈ અને દમ્બરભાઈ નાથાભાઈએ લખે પ્રસંગે, ૩. ૪૭ નો ઇડીઆળ, આદર્શીએ અને પતાસા નિશાળ ખાતે આપ્યા. દાવડા—દેસાઈભાઈ ધોરીભાઈએ ૩. ૨૭૧) અર્ધો નિશાળમાં લાડુનું જમણ આપ્યું રામવપુરા—પગી ભૂતા દુળાએ ૩. ૨૫) રફલ જમાડી. કપડવંજ ગુ. રુઆશાળા—દરીલાલ ચતુરજીગમ ગુ. કૌન્સીલરે ૩. ૪૦ મિયામ વહેંચી. ડુંડાકુવા—પા. મોતીલાલ ગ્રહદાસ તથા પા. રેવનદાસ બીખાભાઈએ ૩. ૪૫૧) રફલ જમાડી. સીલી—લુહાર નાથજી બહેચરે ૩. ૩૫) રફલ જમાડી. વહાસણ—ઇતિહાસ દાળદાસ જેલાઈએ ૩. ૨૦) રફલ જમાડી. હતોડીઆ—પા. ખુશાલભાઈ કાશીભાઈએ ૩. ૪૬૧) રફલ જમાડી. વાસણા—પા. કીશાભાઈ જવાભાઈએ ૩. ૩૫) રફલ જમાડી. દહેવાણ—કોર બાવાસાહેબજી ખુમાન સાહેબજીએ ૩. ૨૫) રફલમાં લાડુનું જમણ આપ્યું. મેનપુરા—પા. મથુરભાઈ ખુરાલભાઈની વિધવા બાઈ રેવા પાં. સોમાભાઈ મંગળભાઈ, પા. શનાભાઈ શંકરભાઈ, અને પા. બાબરભાઈ શંકરભાઈએ મળી ૩. ૬૮) રફલ જમાડી. અવુપુરા—પા. મોતીભાઈ મથુરભાઈએ ૩. ૨૫) રફલ જમાડી. અબાવ—સુધાર લલુભાઈ કુબેરભાઈએ ૩. ૨૫) રફલ જમાડી. રાણીઆ—સંભાવિત ગૃહસ્થો, રફલપંચ, અમદાવાદના શાંપુરુષોત્તમ જગનલાલ અને શા. આશારામ જુલાભાઈએ ૩. ૨૧) મીઠાઈ અને કાપડમાં વહેંચ્યા, તથા રફલમાં લખ્યાં.

“ માનસિક નૈતિક અને શારીરિક શિક્ષણ. ”

સ્કૂલસ કૌલેજો અને ઘર આગળ બાળકોને ઉપરનું પ્રેક્ટિકલ શિક્ષણ આપવા માટે ભૂગણ, ખગણ, સાયન્સ (વિજ્ઞાન) ગ્રેથ-મેટિક્સ, કિન્ડર્ગાર્ટન, મોન્ટેસોરી, સ્લાઈડ, બોય સ્કાઉટ્સ, કસરત ક્વાયલ વગેરે વિષયોનાં તેમજ બાળકોને આત્મ સાથે જ્ઞાન આપવા માટે પંજલ બોક્સીઝ, બિલ્ડિંગ બોક્સીઝ ચાર્ટ્સ, નકશા, રમન ગમતનાં રમકડાં વગેરે છેલ્લામાં છેલ્લા સુધારાવાળાં (અપ-ટુ-ડે) ‘ શિક્ષણ સાહિત્ય ’ સ્કૂલસ અને લાયબ્રેરિ માટે ફરનીયર, કન્ટી-જન્ટી સામાન વગેરે સાહિત્ય આ કારખાનામાં બતાવવા અને વેચવામાં આવે છે. આશા છે કે દરેક શિક્ષક બંધુ અને કેળવાયેલા વર્ગ ખીન્ને બોક્સ આપતા અગાઉ આ સરંચાની માહીતી મેળવશે. વિશેષ હપ્તકત માટે પ્રાઇસ સિસ્ટ મફત મંગારી વાગો. આખરદાર અને પ્રમાણિક એજન્ટો જોઇએ છે. કમીશન સાફ મળશે.

B. H. Dvivedi.

મેનેજર:-શ્રી જુજરાત શિક્ષણ સાહિત્ય ઈન્ડસ્ટ્રીઅલ વર્ક્સ.
નાંદોડા-(પોષ્ટ). (અમદાવાદ-પ્રાંતીજ રેલવે).

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

• કચ્છ તી તમામ સ્કુલો લાયબ્રેરીઓ, મેડી, મદ્રાનો, બંગલાઓનો સુંગાર કચ્છાધિપતિઓના ફોટાઓ અને શુભ પ્રવંશે જેટ આપના લાયક કાઠો, કચ્છની તમામ અંગ્રેજી ગુજરાતી સ્કુલો અને કન્યાશાળા ના માટે કચ્છના એજ્યુકેશનવ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ. રા રા. નિકેતમાઈ કેશવજી દવેના તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છીભાઈઓને ભતામથુ કરવા માટે ખાસ સરકયુલર નં.મર ૪ બહાર પાડેલ છે કે ખુલાસા મદારાજ શ્રી હજુર સાહેબના જે ફોટાઓ મી. જેડાવાય રતનિંહ મોમાયા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે તે રાખવા માટે દરેક કચ્છીએ મંગારી લેવા તેમજ કચ્છની તમામ સ્કુલો લાયબ્રેરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ મહેતાજીઓને ભતામથુ કરવામાં આવેલ છે. દરેક ફોટાની માઇઝ ૧૪-૧૦ ની છે. પોસ્ટ પેશીંગ વીપી; ખર્ચ રીખે રૂ. ૦.૧૧ ખર્ચ આનંદ છે. ખુ. લીત; જાળવો, યાહીરી ટીકડીઓ લાં સ્કુલને લગતી ગુજરાતી, મોપડીઓ નીતિ દર્શક; નીતિશીક્ષક, નીતિનાચનમાળા નીતિની શિખામથુ વગેરે પુસ્તકો મળશે. કીમન ઉપરાંત ખર્ચ જુરો.

લખો. શાહ જેડાભાઈ રતનસિંહ મોમાયા બુકરેસર.
કાફ કંકાત્રી અને કચ્છાધિપતિઓનાં ફોટાઓ વેચનાર.
ડે. માંડી મમજદ પુત્ર ઉપર-મુબઇ ન. ૩.

શાળોપધોગી સંવાદસંગ્રહ ભાગ ૧ લો પૃષ્ઠ. ૪૫૦ કિં. ૩. ૨).
૨. ૧૧૧ કાચું પુઠું નીતિ બોધક રસમય, અનુભવી અને વિદ્વાન લેખકોના
પપ સંવાદોની સંગ્રહ, મહિનામાં બહાર પાડે. ભાગ ૨ જો પણ અપાય છે.
હા. ૦ થં. ઠાકોર, સ્કોટ્ટેલેજ સાદના; લા. પુ. શાહ—કોલોસ.

૧. સરલ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકરટ બુક, આ. ૨૯ મી
૦-૪-૬; ૨. સરલ ગુજરાતી બાળવ્યાકરણ-ભાઈ. બુક, ઘણે
ઠેકાણે ટેકરટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬; ૩. સરલ ગુણત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ
(૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાઠવાર શબ્દોના કાવ્ય સહિત), લા. પ્રા. બુક,
સુધારેલી. આ. ૩ જી, ૦-૮-૦; ૪. નવું સરલ સુખગણિત, (બાળન-
ગ્રંથી ધો. ૫ સુધી એકજ બુકમાં), ઘણે ઠેકાણે ટેકરટ, આ. ૧૦ મી,
૦-૪-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાંતની ભૂગોળ વિદ્યા-આ. ૯ મી, ૦-૧-૩;
મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ, એસ. બી. શાહની કંપની, ૪૦ ઈ. ૦.

ગ્રેગર્યંદ કરમચંદ શાહ, ગોંડળના માણ. ૩. એ. ઈ. મુ. કપરવજ.

દેશીનામું. કિં. ૩. ૦. પો. ૦)-

નામદાર મુખર્દી સર. ની જા. ખ. નં. ૧૪૯૭ લગત ઉ. વિ. એ.
ઈ. નં. ૪૪૪૮ તા. ૧૬-૧-૦૧ થી નવીન ટેકરટબુકમાં મેજુર છે. નીમા
વિષે પ્રથમ ચર્ચા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તો એજ. વ્યાવહારિક સિદ્ધાંતોની
રચના. નવા ધોરણે,

વેચનાર-સુરત, ક. ના. ની કંપની

એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની.
અને અમે પાતે.

ગૃહી વાઈ અને હિસ્ટીરિયા ક્યાં છે ?

સમજાણુ દવા. કિ ૩. ૫૦. પો. પો. બુક. સરતથી કામ કરવાને મળતું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા.

દયાળભાઈની શેરી-વડોદરા.

નિશાળમાં ચાલતી સઘળી જાતની બુકો,

સ્થેશનરી મળવાનું જાણીતું ને જીવું

ઠે. ગુજરાત એરીએન્ટલ બુક ડીપો,

રતનપોળના નાકે-અમદાવાદ.

વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

જાહેર ખબર.

જોધજો છે:—(૧) આજો દિવસ કામ કરનાર કોઈગિ અને ચિતરનાર કામ જાણનાર શિક્ષક; હિંદી કળાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવનાર અને મુરી કુશળતા વાળો.—

(૨) માટી કામે ફ્રેટવર્ક (Fret work) નેતર ભરવાનું કામ (Carve work) અને સુચારી કામ વગેરેનું સાફ જ્ઞાન ધરાવનાર, હસ્તકળા માટે આખા દિવસ માટેનો શિક્ષક. બાળસ્વભાવનું પૂર્વ જ્ઞાન આવશ્યક; મોન્ટેસોરી સિદ્ધાંત જાણનારની પહેલી પસંદગી કરવામાં આવશે.

(૩) નાનાં બાળકો માટે આજો દિવસ રોજાય તેવો શિક્ષક; બાળકોનો પરિચય, ગુજરાતી ભાષા તથા ક્રિડાગર્દન અને મોન્ટેસોરીનું જ્ઞાન તેનામાં હોવું જોઈએ. સ્ત્રી કે પુરુષ ગમે તેને અરજ કરવાની છુટ છે. અરજ કરનાર ગમે તે કામનો હશે તો આવશે. સારી કળવણી તથા શિષ્ટાચારવાળો હોવો જોઈએ. ઉંચામાં ઉંચા પ્રમાણપત્ર રજુ કરવાં. અરજ કરનારે પોતાનો પગાર, બધી સરતો તથા બીજી હકીકત નીચેને સરનામે લખી જણાવવાં.

“ મિશ્રિત અખ્યાલાલ સારાભાઈ ”

“ ધા રીટ્રીટ, શાહીમાગ ” અમદાવાદ.

જાહેર ખબર.

(નવરોજી પેસનજ વકીલ, સ્ટેલરશિપ.)

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે અમદાવાદ શહેરમાં અમર તેના પરાઓમાં આવેલી સરકારે મંજુર કરેલી કોઈ પણ જાણનાની દેશી કન્યાઓને નવરોજી પેસનજ વકીલની ચાર સ્ટેલરશિપો આપવા માટે સને ૧૯૨૧ના ઓગસ્ટ માસની ૧૦ મી તારીખને શુક્રવારે તેમજ તે પછીના દિવસોએ સવારના ૧૧ થી તે સાંજના ૪ વાગતાં સુધી અમદાવાદની “ કન્યાઓ માટેની હાઇસ્કૂલ ” ના મહાનમાં હરિકામની પરીક્ષા લેવામાં આવશે.

(૨) પરીક્ષા ઉત્તર વિભાગના એન્જીનેયરનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ લેશે. પરીક્ષામાં બેસવા માટેની અરજીઓ ઉત્તર વિભાગના એન્જીનેયરનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને સરનામે મોકલવી, અને ૨૦ મી જુલાઈ ૧૯૨૧ને રોજ અથવા તે પહેલાં તેમને પહોંચાડવી જોઈએ. તે તારીખ પછી કોઈ પણ અરજ લેવામાં આવશે નહિ.

(૩) ઉમેદવારની ઉંમર, પરીક્ષાના ત્રિપથો, સ્ટેલરશિપની રકમ તથા તે કેટલા વખત ચાલુ રહેશે વગેરે હકીકત તેને લખતા ધારાઓમાંથી મળશે.

ઉ. વિ. ના. એ. ઇ. સાહેબની } (સહી) બે. એસ. કાઠરી.
ઓફિસ અમદાવાદ. }
તા. ૨૩ મી જૂન ૧૯૨૧ } એ. ઇ. ઉત્તર વિભાગ.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં
દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુંબઈ ઇલાકાની
ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને મંજૂર કરી છે.

રૂપ૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને સેંકડે ૧૫ ટકા
કમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ પણ આપ-
વામાં આવશે, મેજી પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ
આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે ખીર્ન પુસ્તક મંગાવનારને સેંકડે એક ટકા હકસાર્થ-
માં મોકલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—કાલ્યાણી
જગજીવનદારા એન્ડ સન્સ. લેખનકળા કોપીબુકની આદેશ—બુની
હાજીમદેવી પોસ્ટ એડ્રેસ સામે નંબર ૨૧૭—મુંબઈ.

દરકતશિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, કેળવણી ખાતાના મે.
ડિરેક્ટર સાહેબે મુંબઈ ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને
મંજૂર કરી છે. હાલમાં લીધે કામગીરી લાવ બેઠક વધી જવાથી મે.
ડિરેક્ટર સાહેબના, નં ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાલના, હુકમથી હાલ
થોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. અને
૪૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલમાં મેંકડે (૧૫) ટકા કમિશન
ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલવે ખર્ચ આપવામાં આવશે; પણ પોસ્ટ મારફતનું
કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરકત શિક્ષક કોપી
બુકની સ્ટોલ પેનો દરેક નંબરને બંધ બેસતી, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક
મોકલમાં એકજ ગાનની લા. ૬ કિમત રૂ. બા નક્કી.

મળવાનું ઠેકાણું:-

આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં ૧૦ ધોળી તલાવ-મુંબઈ

શિક્ષકો તેમજ શિષ્યવર્ગમાં અતિશય પ્રિય થઈ પડેલા.

સૃષ્ટિજ્ઞાનના પુસ્તકો.

જે. સ. કે. ડોલેજમાં શિક્ષકગુનો મોટા મેળવનારા અને અનુભવી સિનિયર શિક્ષકો પ્રારંભે ચારણવાર સષ્ટતાનનાં પુસ્તકો પ્રસ્તોતર રૂપે અને સંપૂર્ણ વિવેચન સાથે અમે તેવાર કરાવેલા છે. જે ધણા ઉપયોગી હોઈ શિક્ષક વર્ગમાં પ્રસારપાત્ર નીવડ્યાં છે. એ પુસ્તકોનો હેતુ સમયમાં જોડેલા બધા પ્રશ્નો થયો છે કે તેમાંના ધણા તો પાંચમી અને છઠ્ઠી વર્ગોનાં પહેલી ગયાં છે. વળી વર્નાક્યુલર દ્રષ્ટિતસ અને દ્વિતીય કોલેજના ઉમેદવારો માટે.

સૃષ્ટિજ્ઞાન ચા વિદ્યાના પાઠો.

એ નામનું પુસ્તક એજ શિક્ષકો પાસે તેવાર કરાવી બદાર પાંચું છે. તેમાં સાતમી ચોપડીના વિદ્યાના પાઠોનું સંપૂર્ણ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ વિગતિત દ્રષ્ટિએ પરીક્ષામાં પુછાવતા સવાલોનો પણ તેમાં સંક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે. જેથી એના વ્યવસાય પછી વિદ્યાના વિષયમાં નોંધાસ મવાનો લેસ પણ બંધ રહેતો નથી. વધારે પ્રશ્નોનાની જરૂર નથી. છુક માંચ વાંચી ખાતરી થશે. થોડી નકસા સીસીકમાં છે. ત્યાં સુધી એ પુસ્તક રૂ. ૦-૪-૬ (ચૌથા) કિમતેજ આપવામાં આવશે. બીજાં કોઈ કોઈ જુઓની કિમતમાં થોડા થોડા વધારો કરવાની જરૂર પડી છે. આશા છે કે આમાં સુત્ર પ્રાદક્ષા કાળગાની તથા પેસ બીસીની વધતી જતી મેલવારીને લીધે એ ફેરફારને ધ્યાનમાં લેશે નહિ. ન્યાયબંધ લેનારને સાફ કમિશન ધોરણવાર કિમત નીચે મુજબ:—

બોજાપયોગી પ્રસ્તોતર રૂપે સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન: ધો. ૧ થી

(ઓ. ૪) કિમત રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણ ૨ થી (ઓ. ૬) રૂ. ૦-૧-૬

ધોરણ ૩ થી (ઓ. ૬) રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણ ૪ થી (ઓ. ૬) રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણ ૫ થી (ઓ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦

ધોરણ ૬ થી (ઓ. ૫) રૂ. ૦-૪-૦

ધોરણ ૭ થી (ઓ. ૧) રૂ. ૦-૫-૬

પ્રસ્તોતરરૂપે ભદ્રાજીવનો સરળ સૃષ્ટિજ્ઞાન: (ઓ. ૫) રૂ. ૦-૨-૦

ધોરણ ૬ થી (ઓ. ૬) રૂ. ૦-૨-૦

કમિશન રૂપે ટકા આપવામાં આવશે.

તા. ૬—આ ઉપરાંત ધોરણવાર નોંધો પણ અમોએ પ્રગટ કરી છે.

તેને માટે પણ સંલગ્ન કમિશન આપીશું. લખો:—

મણિલાલ મુળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

જુઓસર એન્ડ પબ્લિશર. મુ. પેટલાદ (લોધી આશુ ૬)

એન એમ ત્રિપાઠી એન્ડ કંપનિ, પુસ્તકલેખ-કાલમાહવીરોડ-શુભાર્થ,
ચૂંટી કાઢેલા ઉપગ્રામી પુસ્તકો.

પ્રજ્ઞાતી અધ્યનિક સાળાઓમાં ટેકસ્ટ તરીકે મંજુર થયેલા

ચોથા ધોરણની ભૂગોળ.

૨૦ નકશા સાથેની ખીણ આવૃત્તિ.

લખના.--૨૧ દિગતલાલ ગણેશજી અબ્જરિયા

એમ એ એમ એવ બી

મૂલ્ય ૦-૮-૦

પતિવ્રતા સતીઓ.

૪૪ ચુદર ચિત્રો સહિત આવૃત્તિ ત્રીણ. મૂલ્ય ૩-૦-૦

રાજા ભોજ અને કવિ કાલિદાસ

બાપક અને આન્ધ્રાધિક વાર્તાઓનો અમલ.

૨૦ ચુદર ચિત્રો સહિત દ્વિતીયાવૃત્તિ કિંમત રૂ ૪-૦-૦

શાળોપયોગી નિબંધસંગ્રહ.

પ્રાથમિક સાળાઓના ધોરણ ૫, ૬ અને ૭; ગુજરાતી વાર્તાકવ્યલેખ
૧૧ ગરીબા અને મેઠ તથા દિનેશ ટ્રેનિંગ કોલેજને માટે.

પત્રો--હરિમાન જયલ ખુડખુડીયા

અને

મોહાગતગિદહ મોતીભાઈ રાણા.

૨૫૦ પાનાનું નવલ પુસ્તક, કિંમત મા. રૂ. ૧)

૦૧૨૭ તથા ગુજરાતી એ બી. એ. ડીના કાગળો, કિંમત.
એ. રૂ. ૧૦

ઉદ્યમ કર્મ સંવાદ.

કવિના હવન ચરિત્ર, રાજકોષપત્રિ, દ્વિમતલાલ ગણેશજી અબ્જ-
રીયા, એમ એ એમ એવ બી ની દીકા સાથે દિ. રૂ. ૦-૧૦-૦

બાળ મૃદુબોધ વાર્તા મત્તર.

રૂ. ૧-૮-૦

મોહાલીયન મોનાપાર્ટર ચરિત્ર

રૂ. ૧-૦-૦

પુસ્તક ક્રમ.]

[અંક ૮ મો.

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

ઓગસ્ટ, સને ૧૯૧૧.

અનુક્રમણિકા

વિષય

પૃષ્ઠ.

૧ અર્થ સરકારના કેળવણી ખાતાનો	૧૯૧૯-૨૦-
વિષય	... ૨૨૫-૨૨૮
૨ સામીરિક આગમ્ય ને વાળમંત્રાળ (સો) ફેનસડ	
જીણાસ (૫૩૫)	... ૨૪૧
૩ ગ્રાથેનાની ગીત.	... ૨૪૨
૪ વર્મપો કૃત્તા રહી શિક્ષણ આપનાથી થના કાપા	
(લેખન મિ આપવળ નીવાસમ શવલ.)	૨૪૫
૫ સહિતીશિક્ષણ (ગિ) સંકેરભાષ્યજીઠોડનાથ પંઠ્યા	૧૨૩૮
૬ પેનિસપ (પિ) જોટાલાન કદાનદામ.)	૨૪૩
૭ પંચમ.	... ૨૪૫
૮ પારી નોપ	... ૨૪૬
૯ જીવતીખાતાની જાહેરખબર	... ૨૪૪
૧૦. મનામ પત્રક	... ૨૫૧

કેળવણીખાતાના કુલમથી

તંત્રી અને પ્રમુખ (ઓગેસ્ટ ૧૯૧૪ થી)

મિ જેમ્સ ડેવિડ અરેડેમર ઘાસા. ઠી જી.

મિન્સપલ, મે સ ટેનિંગ કોચ્ચ—અમદાવાદ.

(સર્વ દમ રાષ્ટ્રીન રાખ્યા છે)

ધી અર્થ પ્રાચ મિન્ડીમ પ્રેમર્થ મમયદભાઈ બીકમલાલે લાખું,

ટે કાગુપુર મહાગમી—અમદાવાદ.

૧. પગ મુજબની લખાણ—એકિટર તરફ મોકલવું. અપવાદ મોકલવાનું લખાણ કાગળની એક બાજુએ આકર્ષે અક્ષરે લખવું. જાણવા ચોખ્ખા લાગશે તો છપાશે, નહિ પસંદ કરેલા લેખ દિલ્લિટ મોકલી દશે તો પાછો મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિષયો લખા મોકલનારની પૈસા લેવાની બુધ્ધી હશે તો પ્રથમથીજ ખબર આપેલી દર છાપેલે પાને યોગ્યતા પ્રમાણે રૂ. ૧) સુધી આપવામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે, કા. આપવામાં નહિ આવે.

૩. લવાજમ—વરસ એકનો રૂ. ૧-૮-૦ છપાસ ખર્ચ સાથે અગાઉથી. વિદ્યાર્થીઓ માટે ૦-૧૨-૦. છુટક અંકના રૂ. ૦-૨-૬; પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૦-૬ છુટક.

૪. મનિગોડર—કૃપન પર માત્ર ૬ ચટ્ટરતું દેશાણુ સ્પષ્ટ લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે નિશાળો હાય તો નિશાળનો નામર તથા શાળાપત્ર એકિસ તરફથી અપાએલા સરનામાના લેખક ઉપરનો નામર લખવો.

જાહેરખબરના શાવ.

મુદત.	પૈસ.
આખું વર્ષ.	આખું વર્ષ. પા.
૩. ૬૪ રૂ. ૭૪ રૂ. ૨૦	
૭ માસ.	૩. ૭૪ રૂ. ૧૮ રૂ. ૧૨
ત્રણ માસ.	૩. ૨૦ રૂ. ૧૦ રૂ. ૭

છુટક છપાવવાનો દર.

દર મજૂ સીટીએ રૂ. ૧-૨-

તપ્પા છે.

આ પત્ર સાથે કોઈ પણ હેતુ બીલ વહેંચવામાં આવશે નહિ.

૫. શાળાપત્રમાં આપેલી ખાનગી જાહેરખબરમાં જાણવેલી—ચોખ્ખીઓ ખાતાએ મંજૂર કરેલીજ હાય એમ દર્શાવેલું નથી. માટે દરકને મંજૂર કરેલી તરીકે ગણવી નહિ.

૬. શાળાપત્ર પરસ જાન્યુઆરિયી ડિગ્રીનાર સુધી ગણવામાં આવે છે; માટે વગસલી વચમાં જે આદક બધે થવા માગતા હશે તેમની પાસેથી લેટલા અંક તેમને મળ્યા દરે નિશાળની છુટક અંક લેખે કિમત તરીકે.

ધી અમદાવાદ સ્ટેશનરી માટ.

રૂઢો, ઑફિસો, અને મિલોને સગતો દરેક જાતનો સ્ટેશનરિ સામાન, જેવો કે, દરેક જાતના કાગળો, બ્રૉડિંગપેપર, એક્સસાઈઝિંગ શુકો, નોટપેપર, કવર્સ, પેન્સિલ, હોલ્ડર્સ, સ્ટીલા, ચારી, ડ્રોઇંગ શુકો, તથા ડ્રોઇંગને સગતો દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, બ્રશીઝ, રબર, કમ્પાસ બોક્સ, પુટપટી, કલરટયુબ વગેરે) છુટક તથા જથાળેષ મળશે.

રજર સ્ટેમ્પ તથા જાપરાનું કામ પણ સફાર્થર્થ કરવામાં આવે છે. જહાર ગામનો માન વા. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Dave.

રામચાંડ, માતાનુમાન

નોટિસ.

પ્રે. ના. ટ્રે. કોલેજના ત્રણે વર્ષની વાર્ષિક પેરિસા તા. ૭-૧૧-૨૧ થી કોલેજના મકાનમાં ચર ચરો તેમજ ઉત્તર વિભાગની ટ્રેનિંગ સ્કૂલોની વાર્ષિક પરીક્ષા તેજ તારીખથી તે સ્કૂલોના મકાનોમાં ચર ચરો. (સહી) કે. એ. ખાલા. પ્રિન્સિપલ.

વિનંતી.

જાણાવતું ચાલુ વર્ષ અર્ધુ પૂરું ચર્ધ સુધ્યું છે જે સભ્યમદોએ ચાલુ વર્ષની તેમજ અર્ધ આજની લવાજમ ન કર્યા હેય તેમજ તાજાદે મોકલ્યાની આપના તંત્રી.

શુદ્ધિપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ અંક ૬-૭ પૃ. ૧૭૫.

પત્રિ—૩ સુકામ.

” ૪ પ્રજામ.

” ૨૦ પ્રજામ.

પૃ. ૧૭૬

પત્રિ પહેલો. ‘ત્યારે પછી ખગે’ સમ્મ મૂકવો.

પૃ. ૨૦૮, લીટી ૬ સેતખાન વાંચવું.

વંત્રી.

શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય શ્રમે ધણું જ્ઞાન મળે એવાં પુસ્તકો.

સંમેલિત નવી જૂમિતિનો શિક્ષક:-તેમાં વ્યાખ્યાઓ રીતો, ચિત્રિતો અને પ્રશ્નોના '૩૪૫' આકૃતિઓ સાથે સંપૂર્ણ ખુલાસું કરવામાં આવ્યા છે. આ પુસ્તક ધોરણ ૭, સાત ને ૧૦ ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓને અતિ ઉપયાગી છે. પ્રેનિંગ પ્રેસેજના, પહેલા વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને પણ ખાસ ઉપયાગી છે. કિં. ૬૬૫ ૦-૧૪-૦

હિંદનો ઇતિહાસ:-૧૦ ક્લાસના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ ઇતિહાસનો ઉપયોગ કરી પાસ થાય છે. તેમાં અગ્ર સુધીના ૧૦ ક્લાસ પરીક્ષાના પ્રશ્નો તથા તેના ઉત્તરો આપેલા છે. ધો. ૧ થી સાત સુધીના તમામ વિદ્યાર્થીઓને આ ઇતિહાસ અતિ પ્રિય થએલો છે કિં. ૬૬૫ ૦-૬-૬.

નીતિ સંવાદો:-નીતિનું શિક્ષણ આપી શકાય તેવા સંવાદોની શુદ્ધ તૈયાર છે. આ સંવાદો આજાઓમાં નીતપાઠો તરીકે ચલાવી શકાય તથા શાળાઓને લગતા તમામ જાતના ઉત્સવોમાં લગવી શકાય તેવા છે. કી. ૦-૨-૦

નીતિ વાચનમાળા કિમત ૦-૫-૦ નીતિની શ્રદ્ધામણી, કિં. ૦-૨-૦ અને તેવાજ નીતિને લગતાં બાળશિક્ષણ ઉપયોગી છનામ લાવધેરી માટે મંજુર થયેલાં પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

ઉપરના પુસ્તકો ઉપરાંત ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉદ્ધ અને સંસ્કૃત શાળાઓમાં આદતા તમામ પુસ્તકો, ગાંધીજીના ખુલાસા, ગુજરાત-મુજબ, હિંદુસ્તાન અને આશિયાની ભૂગોળની વર્ગતત્ત્વ નોટો, આવેશિલો શિક્ષક, ધો. ૧ થી ૧૦, રોચનરી, ડાંગળોનાં રીમ, દારી અને ચિત્રવાળા ડ્રોઇમ પુસ્તકો, એકસરસાણો, ડાયરીઓ, નવા ધારા મુજબ છપાવેલા ગણોત પંચ, અંગુઠો છાપવાની ડર્બ એટ પગે ૨૭ શેઃ બીજા વેપારીઓ કરતાં અમારે ત્યાંથી માલ કિંમત લાવે મળશે, રૂ. ૨૫ નો ઓર્ડર આપનારને હમીશન ઉપરાંત મુદ્દર બેટ આપવામાં આવે છે.

નીતિનું શિક્ષણ આપવા માટે ખાસ તૈયાર કરેલાં પુસ્તકો.

વિદ્વાનોના હિંચા અભિપ્રાયવાળાં.

નીતિ વાચનમાળા.

કવો:-ડાહ્યાલાલ વૃજલાલ પંડિત.

પુસ્તક ૧ કુ. (૫. લા. માટે મંજુર) ૦-૧-૬

પુસ્તક ૨ કુ. (" ") ૦-૨-૬

પુસ્તક ૩ કુ. (" શ્રીયુત છ. હ. પંડ્યાની પ્રસ્તાવનાસહિત) ૦-૫-૦

પુસ્તક ૪ કુ. , ૦-૬-૦

નીતિ સંવાદો (બારે કાલુના) ૦-૨-૦

સરનામું:-ધી સરસ્વતી બુકડીપો-નાડવ્યાદ

સ્થાપન ૧૯૦૪.

૧૧. અમેને ઘણાજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના થાંઢ મળેલા છે. ૧૧

અમારા કારખાનામાં ગુલ્મ ને કાલેબ્જેનાં શિશુનાં સાંદલો, ફરતીચર, બાળકોને રમવાનાં રમકડાં, કચ્છ ને
ધરમાં રમવાની રમતોનાં સાધનો, બતાવવા તથા વેચવામાં આવે છે. ચોનીયાંગ ને હોકેકટ્રોપ્લેટીંગ વર્કસ
વાખ્ખ કવાથી દરેક નયુનો ધત્રોજ ગ્રાહકોને ને વિત્તાકર્ષક થાય છે હાનમાં અમે ક્રેપિટન વધારી દરેક કોમ
મંચેથી તૈયાર કરીએ છીએ, ને જોરડર આપેથી ગ્રાહ તુરત રવાના કરવામાં આવે છે સાહિત્યો. જેવા કે—
સંપંભાગા, ટીયુરીયન, કમ્પ્લેફ, ચાંદની ફાયર્ફિક, નાના મોટા પૃથ્વીના ગોળા, ભેજના, ચીતરવાના ને સપાડી
દર્શક નકશા, ઝાડ, છાડ, ફળ, ફલતા ચિત્રો, માણસના સરીરના અંતર ભાગો, મજજ, ધાન આખ, ધડ, હાથના
નમુનાઓ ને ચિત્રો એવી સર્વો, કિન્ડગાર્ટન, મોન્ટેઝોરી, અણત, કસરત, નકવાયત, ફળ ફૂલના નમુનાઓ, એરપંખ
બેલન્સ, વેદમ, વગેરે લેખોદરીના પ્રયોગોનાં જોરડેસો ને કેમીકલ્સ, વગેરે ધજાજી વિષયોનાં સાવનો ખતાવવામાં
આવે છે. અમારા કિરદમાં જે સાધનો નાંદિ હોમ તેવી પછી માગણી કરવાથી તેના પર પુરતું ખાન વ્યાપવામાં
આવશે. ગ્રાયમરી કે હાઇરફૂલો ઉપાડનીરને બધા સામાન અંગ્રેથી મળી ચકશે. આપાઈ કારખાનું અમદાવાદ
પ્રાંતીજ રેલ્વેના ફાલેગ્રામ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેવા આવનારને ધણી સમવડ - વારેલું છે. અમદાવાદથી ચાર
ચાકીઓ અને આવે છે ને ભાસ છે. રેલ્વે બાક ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પત વહેવાર નીચેના સરનામે કરવો.

કાર્પોલાઈ હાગનદાસ. પટેલ એજન્ટ.

જી નાંદિલ (ચલણ સાંદલ કાર્પાલય કંપન. બિમ્બેડ.
ક્રોડેગાર્ડ. (અમદાવાદ પ્રાંતીજ-રેલ્વે).

કચ્છી ભાઈઓને ટેલીગ્રાફ.

કચ્છની તમામ રકુલો લાયકેરીઓ, મેડી, પકાનો, બંગલાઓનો સંગ્રહ કચ્છાધિપતિઓના ફોટાઓ અને ગુણ પ્રમંજે બેટ આપવા લાયક કાડો, કચ્છની તમામ અગ્રેજ ગુજરાતી રકુલો અને કન્યાશાળાના માટે કચ્છના એન્જિનેરિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુટ સાહેબ. રા. રા. વિહલભાઈ કેશવજી દેવના તરફથી તા. ૪-૧૧-૨૦ના રોજ દરેક કચ્છીવાદ્યોને લલામણ કરવા માટે ખાસ સરકારી નંબર ૪ બહાર પાડેલ છે કે ખુદાવિંદ મહારાજ શ્રી હજુર સાહેબના જે ફોટાઓ મી. બેઠાલાલ રત્નસિંહ મોમાયા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે તે રાખવા માટે દરેક કચ્છીએ મંગાવી લેવા તેમજ કચ્છની તમામ રકુલો લાયકેરીઓ કન્યાશાળાઓના માટે ખાસ મહેતાજીઓને લલામણ કરવામાં આવેલ છે. દરેક ફોટાની સામઝ ૧૪-૧૦ ની છે પોસ્ટ પેટાંગ વીધી; ખર્ચ શીજે રૂ. ૦૧૧ બાર આનંદ છે. બહુ લીધો; બંબલી, શાહીની દીદીઓ ત્યાં રકુલને લગતી ગુજરાતી, ગોપડીઓ નીતિ ર્પણ; નીતિશિષ્ય, નાનિવાચનમાળા નીતિની શિખામણ વગેરે પુસ્તકો રહશે. કીમત ઉપરાંત ખર્ચ લુદા.

લખો. શાહ બેઠાલાલ રત્નસિંહ મોમાયા બુકસેલર.

કાર્ડ કંદેશી અને કચ્છાધિપતિઓના ફોટાઓ વેચનાર.

કે. માડી મસદદ પુલ પત્ર-મુબઇ નં. ૮.

જાહેર ખબર.

વીક્ટોરિયા અવરજાના તારડેવ રાડ, મુંબઈ અલ-હાકરોને રહેવાનું ખાવાનું, કપડાં, વાસાં લખાવું, નેમજ ઉછાગ કામ તથા સંગીત શિક્ષણ મફત આપેલું. વળી, અંધ-હાકરોના દંદાજ આ રાજામાં સવારમાં લખવા આવી જોવાને ઘેર જઈ શકશે. લખો બા મંગા:- નીતાઈકાંગા હાદ્યાગ્રામ. અલ એમ એન્ડ એસ. પ્રિન્સિપલ.

ગુજરાતી નકશા મુગોળ, પારણ ૩ જુન.

મુદ્ર રંગન ગુજરાતના નકશા ૧૮૧૧ x ૧૩૧૧, રૂ. ૦-૨-૦ અને ગુજરાતની જૂઓળ, ગ્યાપડાઓ, રોલ અને નુતંગ રચના, મુદ્રિત રૂ. ૦-૧-૦. ગુજરાતી પારણવાર મુબબાલિત:- નાગવર્ રૂ. ૦/૧; ધા ૧ જુ રૂ. ૦/૧; ધા. ૨ જુ રૂ. ૦/૧; ધા. ૩ જુ રૂ. ૦/૧ અને ધા. ૪-૫ રૂ. ૦/૧. સમિતિ દિન્દર ગાદન પદ્ધતિ-લાયલેરી મંજુર રૂ. ૦-૮-૦. અજગના ટકાણા:- મેસર્સ એન એમ. ત્રિપાઠી કંપની-મુબઇ.

મેમજી એન્ડ સન્ડ. શુકમેલક, પરા બજાર-રાજકોટ.

મહેતા મોહનલાલ હામોદર, શુકસેલર, રાજકોટ, શુકસેલર-વિહલદાસ પુરપોરામ બનગ, માંડવીના પોળ, સોની પોળ:- અમદાવાદ.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦ મું.

ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૧.

અંક ૮.

મુંબઈ સરકારના કેળવણી ખાતાનો ૧૯૧૯-૨૦ નો રિપોર્ટ.

સને ૧૯૧૯-૧૯૨૦ની માવનો કેળવણી ખાતાનો રિપોર્ટ થોડા સમય થયા બહાર પડ્યો છે. શાળાઓ તેમજ વિદ્યાર્થીની સંખ્યામાં પ્રત્યેક વર્ષોનો થતો જાય છે એ એક આનન્દજનક હકીકત છે. જેમ જેમ કેળવણીનો પ્રયાગ વધશે તેમ તેમ દેશમાં ખૂબ કરીને આ ઇનામમાં નિશાળા ઘટી જશે. દરેક સ્કૂલ પાછળ થતું સશસ્ત્રી વર્ધિત ખર્ચ પણ વધુ છે. ૧૯૧૯-૨૦ માં રૂ. ૮૬૩ નું થયું છે વિદ્યાર્થી દીક સરગરી ખર્ચ રૂ. ૧૫ નું છે નિશાળનાં મકાનોનો હકીકત લેતા લોકલ બોર્ડ સ્કૂલોની કુલ મંજૂરો ૨૯ ટકા જેટલો ભાગ મગકારી મકાનો છે. આમાં પણ ૪ ટકા જેટલો નિશાળ વિદ્યાર્થીની સંખ્યા વધી જવાથી ભાડાનાં મકાન વાપરે છે. કેટલીક નિશાળો માટે ભાડાનાંજ મકાનો છે લગભગ અર્ધો ભાગ માંદર કે કમંચાળા જેવાં મકાનોનો વગર ભાડે ઉપયોગ કરે છે. નિશાળનાં મકાનો કેળવણીમાં અગત્યની બાબત મનાય છે, છતાં ઘણી લોકલ બોર્ડ મુકેને નાણાની લીટ કે અગવડને લીધે આ મુશ્કેલી વેઠવી પડે છે. સરકારે ગઈ સાલમાં ૭૯ નવાં મકાનો બંધાવ્યા છે, ૨૦ જુનામાં વિસ્તાર કર્યો છે, ૬૩ નવાં બંધાવ્યા છે. ખાનગી મદદ પણ કેટલીક શાળાઓને વર્ષ દરમિયાન મકાન મટે ગળી છે. અમદાવાદ જિલ્લામાં આવેલા પાટડી શહેરના દરબારે રૂ. ૪૦૦૦ ખર્ચે છાત્રીઓની નિશાળ માટે મકાન બંધાવી આપ્યું છે. રૂ. ૧૦૦૦ નો એડ-રોર્ન ડેરક પણ ખરીદી આપી છે સોયકામના શિક્ષણ અર્થે નિશાળને રૂ. ૧૦૦૦ ની મેટ કરી છે. આમ ખેડા, રતનાગિરિ અને ધારવાડ જિલ્લામાં પણ ત્રણ મકાન ખાનગી ખર્ચે બંધાયાં છે. આ દાન સ્તુતિપાત્ર છે. ખ્રીસ્ત આવી રીતે કેળવણી પ્રત્યે ઉદ્ધરવૃત્તિ દર્શાવે અને સરકાર પણ ધીમે ધીમે તે કામ હાથ લે તો મકાનોની ખૂબ સત્વર ફર થાય

શિક્ષકો—આમની મંજૂઆ પણ વધી છે. અનદેન્ડ શિક્ષકો હવે ૩મી વર્ગના છે, જો કે હજી ૪૦ ટકા દેન્ડ, અને ૬૦ ટકા અનદેન્ડ શિક્ષકો છે. નવી ટ્રેનિંગ સ્કૂલો ઇલાકામાં ઉદ્ભવવાથી ઘણી પ્રાથમિક શાળાઓમાં હવે દેન્ડ શિક્ષકો પુરતી સંખ્યામાં મળના જશે. દેન્ડ શિક્ષકોનું પ્રમાણ સરકારી શાળાઓમાં ૭૭ ટકા, મ્યુનિસિપલ સ્કૂલોમાં ૪૬ ટકા, લોકલબોર્ડ સ્કૂલોમાં ૪૨ ટકા, ગ્રાન્ટ લેટી નિશાળોમાં ૧૭% જેટલું, અને ગ્રાન્ટ ન લેતી શાળાઓમાં ૧૬ ટકા હશે.

લોકલબોર્ડ સ્કૂલોના દેન્ડ શિક્ષકોને કે કેમ મુજબપણ આપના પેછવ રૂ. ૧૮,૧૮,૧૮૭ ખર્ચ થયું છે સર્વિસાળાઓ પત્ર લોકલિત અર્થે વર્ગીયો ગયો છે. ૩૫ હતી તેને બદલે વધી ૧૭૩ થઈ છે. પ્રાથમિક શાળામાં અગ્રેજી શીખવવાનો પ્રચાર થઈ ગયો છે. આ ખાતે કુલ ૨૦ વર્ગો ઉત્તરમાં છે; તેમાંના બે હજુ સ્કેલમાં છે. ઉત્તર વિભાગમાં આ યોજનાનો બહુ લાભ લેવાય છે.

ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓ—આ સંસ્થાઓમાં પણ ઘણો વધારો થયો છે. જીવવણી સારી અપાય તેને માટે સાગ શિક્ષકોની જ જરૂર હોય છે તેટલા માટે તેમને દેન્ડ ક્યાં વિના કબજણીને આશય ફળીભૂત થતો નથી. ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓમાં ૧૯૧૬-૨૦ માં કુલ ૩૦૧૮ વિદ્યાર્થીઓ હતા જેઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થામાં હજી ઘણા યનારની મંજૂઆ યોજી છે આમાં લોકમત ઘણો જવાબદાર છે વખતરૂપી ચોક્કસ કસોટીને આ નિર્ણય સોંપીશું. આ સંસ્થાઓને અંગે કુલ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. ૬,૪૭,૭૦૪ નું થયું છે.

સ્ટ્રીઓ માટેની ટ્રેનિંગ સંસ્થાના ગ્રામ્યસક્રમમાં પણ અત્યુદ્ગ્રા દેવદાર થયા છે. પ્રાવેશિક પરીક્ષામાં જેમનારને હવેથી 'કન્યાશાળાનું' હજુ ધોગ્ગ પાસ કરવું પડે છે હાઈટન, સોયકામ જેવા વિષયો ફરજિયાત થયા છે સહિતના પણ શીખવું પડે છે. અહીં વર્ષમાં ૬ નવી ટ્રેનિંગ સ્કૂલો ઇલાકામાં ઉદ્ભવી છે, ૨ ઉત્તર ભાગમાં, ૩ મધ્યમાં, ૨ દક્ષિણમાં અને ૨ સિંધમાં કુલીઆની ટ્રેનિંગ સ્કૂલમાં હવેથી ટ્રેનિંગ મોલેજને ત્રણ વર્ષનો પુર્વ અભ્યાસક્રમ ચાલે છે, અત્યાદે અમદાવાદ અને ગુન માં હજુ ટ્રેનિંગ કમાને એ અંગે અનુક્રમે ત્રીજા અને બીજા વર્ષ સુધીનું શિક્ષણ આપવામાં આવે

અમદાવાદમાં હેર્ડ પ્રેક્ટિસિંગ સ્કૂલ નવી હાલમાં છે. સ્ટાલરશિપ રૂ. ૧૨ થી રૂ. ૧૫ ની વધી છે. વાર્ષિક પ્રિન્સિપલને પુરતકો તપાસવાના કામમાંથી ચોડા મુક્ત કરી વર્ગ શીખવવાનું કામ હવેથી સોંપાયું છે.

અત્યાર સુધી છોકરીઓ માટેની હાર્ડ મૅનિંગ સરથાની બેગી હતી તેને આ વર્ષથી છુટી પાડામાં આવી છે. આ બહુ ઉપયોગી ફેરફાર થયો છે. સ્ત્રીઓ વધુ સંખ્યામાં કળવણી લઈ શકશે સ્ત્રી કળવણીને અંગે યતુ ખર્ચ અને નિશાળે લાજુતી છોકરીઓની સંખ્યા પ્રતિવર્ષ વધતી જાય છે. કુલ સંખ્યા ૧,૫૭૬૬૫ છે આમાંની ૨૭ ટકા જેટલી છોકરીઓ છોકરાઓની નિશાળ માં બેગી રીખે છે સરસરી વાર્ષિક ખર્ચ (યુરોપીયન છોકરીઓ ન ગણીએ તો) એક છોકરી દીકરા માધ્યમિક શાળામાં રૂ. ૭૫ અને રૂ. ૧૭ પ્રાથમિક શાળાને અંગે પડે છે સ્ત્રી કળવણી વિશેષ પ્રચાર પામે અને તેની સંખ્યા તથા ખર્ચનું પ્રમાણ હજી વધતું જાય એજ ઇષ્ટ છે

ધંધાકારની કેટલીક ટ્રેનિંગ મસ્થાઓના અજરાસક્રમમાં ફેરફાર પણ આ વર્ષથી થયો છે ટ્રેનિંગ કાસેનેમાં વિદ્યાર્થીને અભ્યસનો ધણે સમય કેટલાક નકામા વિષયોમાં ગાળવો પડે છે અને શિવસૂત્રી એક અગત્યની બાબતુ-ટ્રેનિંગ-પ્રાયોગિક અનુભવ-નર્મ શિક્ષણ-મહુ ઓછું મળે છે એમ માની એક કાન્દર-અ પુનામાં લરાઈ હતી પરિણામે સેન્ક્રન તથા એક્સપ્લેન્ટ જેવા વિષયોને તિવાજ્જિ આપવામાં આવી છે ચિન કામનો વિષય ત્રણ વર્ષમાં ફરજિયાત થયો છે સ્તૌર્ષક તથા માટીકામને એન્ટ્રિક વિષય ગણ્યા છે સહિતાનનો વિષય ૧ લા તથા બીજા વર્ષમાં શીખવવાનું હતું છે. પ્રાવેશિક પરીક્ષા કાઢી નાખી છે. આને અંગે ચર્ચા કરવી અમે યોગ્ય ધારતા નથી આ બધા ફેરફાર સર્વોચ્ચ સારા છે હજી છે એમ પણ કહેવાનો હેતુ નથી, સ્ત્રી શિક્ષક પુરતી નથી. કેટલીક શાળાઓમાં સાહિત્યની પણ ખામી હોય છે. આ બધી ખામીઓ સત્તર દર ચાલુ એજ મુક્ત છે.

હવે મુસનમાનની કળવણી વિષે વિચાર કરીએ. સરકારે છેલ્લા દસેક વર્ષથી આ પ્રસનો બહુ વિચાર કરી વધી સરજતા કરી છે મુસનમાન વિદ્યાર્થી વધુ સંખ્યામાં લાજુતા થાય તેને વારતે સ્કોલરશિપ વમેરેતી પણ આસ મદદ આપવામાં આવે છે પ્રાથમિક શાળામાં ૧,૫૪,૬૬૨, સંખ્યા-

૧૮માં ૬,૧૩૧, અને ટ્રેનિંગ સંસ્થામાં બાળુનાર ૪૧૪ મુસલમાન વિદ્યાર્થી
તા. લોકલબોર્ડ સ્કૂલના મુસલમાન શિક્ષકને બીજા ગામ નોકરી કરવા બદલ
મસિક રૂ ૫ નુ બચ્ચું મળે છે. ઉર્દૂ શિક્ષકના પ્રચાર માટે પણ સરકારે
કટલીક નવી રકમ ખર્ચ માટે મંજૂર કરી છે. મુસલમાન વિદ્યાર્થીમાં આથી
તરીકે માધ્યમિક શાળામાં બાળુનારની ગંખ્યા ૨૫૭ ની હતી.

આવી રીતે અનેક પ્રકારે આ કેમની કેળવણી ફેલાવવા માટે સરકાર
જોષતા પ્રયત્ન કરે છે.

વાર્ષિક રિપોર્ટમાંથી જોઈ શકાય છે કે પ્રાથમિક કેળવણી સાથે સંબંધ
ધરાવે છે તેટલીજની અહીં મમાલોચના કરી છે. કેળવણી આતુ હવે પ્રજાના
મત્રીને સોંપાયું છે એ દર્શાવી આપે છે કે કેળવણીના વિસ્તાર અર્થે પુરતી
રકમ અને સાદિલ વજેરની સરળતા કરવા સરકાર હમેશાં તૈયાર છે.

સારીરિક આરોગ્ય ને બાળસંભાળ.

(રો. દેવશંકર જોશીવાલ પંચા. ગ્રે. સ. ટ્રે. કો. અમદાવાદ).

કોલેરા, મેલેરિયા, પ્લેગ, ડામ ઇત્યાદિ રોગો વારંવાર દ્વારી નીકળી
મનુષ્યના પ્રાણ લે છે. આ રોગો અત્યંત મંજૂર તથા માખીદ્વારા ફેલાવ
છે, માટે જોમ બને તેમ તે જાણીએ નાશ કરવો.

માખી—મનુષ્યની દુશ્મન છે. તેને ચીકણા પદાર્થો તથા મેલુ ખાવાની
દેવ હોય છે ખાધા પછી તે ઝોડો કાઢે છે. મિઠાઈની વસ્તુઓ, તથા
ખાવાપીવાની વસ્તુઓનું માખીઓથી રક્ષણ કરવું. કેમકે માખીઓ અને
ચમોથી ચોપી રોગનાં જીવંતો લાવી ખાવાના પદાર્થમાં ઝોડો કાઢે
અને કહે છે અથવા ચોપવાળું ખોતાનું શરીર લુછે છે. નાનાં બાળકોને ત્રો
આખ મુજબ જીવી, શીતળા, ધાવડું ઇત્યાદિ રોગોનો ચોપ માખી ફેલાવે
આ મિવાય બીજા ઘણા રોગો ફેલાવવામાં માખીઓ સહાય થાય છે.

નાશ—ઉતાળામાં માખીઓ જન્મે છે, તેથી તે વખતે સંખ્યાબંધ
ખોવામાં આવે છે. તે વખતે ૧૦ લાગ-ગોળ, ૧૦ ભાગ સોમક તથા ૧૦૦
લાગ પાણીનું મિશ્રણ કરી જે સ્થળે માખીઓ બેસતી હોય તે સ્થળે છાંટવું.
લાંબી લાંબી દોરીઓ આ મિશ્રણમાં બોળા ઘરમાં ઉભે લટકાવી રાખવાથી
માખીઓ તે પર બેસશે, અને મરી જશે.

હવે આપણે શરૂઆતમાં જણાવેલા ભયંકર રોગો સંબંધી વિચાર કરીએ.

કોલેરા—કેટલાક લોકો આને કોગળીહ કહે છે. રોગીને પુષ્કળ ઝાડો
તથા ઉલટી થાય છે. પેશાબ બંધ થઈ જઈ દર્દી નસોસ થઈ જાય છે.
આ રોગનાં ચેપી-જંતુ કાચાં ને સડેલાં ફળમાં તથા કુવાના પાણીમાં
રાખવા થઈ તે દ્વારા મનુષ્યના શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. આ રોગ સ્પર્શથી
જલદી ફેલાય છે, માટે જેમ અને તેમ કોલેરાના દર્દીનો સ્પર્શ
બીજાઓને થવા ન દેવો.

દર્દીનાં ઝાડો, ઉલટી તથા ઢપડા બાળી નાખવી, બિછાવું ધોઈને
સ્વચ્છ કરવું.

જે વખતે કોલેરા ચાલતો હોય તે વખતે કુવામાં પોટાસ પરમેંગેનીક
નાખવો, સડી મએલાં ફળ, મિઠાઈની વસ્તુઓ છોયાદિને ત્યાગ કરવો.

આરવાર—કોક્ટરની મદદ મળતાં સુધી ૧ થી ૬ સેન ‘પોટેશિયમ-
પરમેંગેનીક’ પાણીમાં નાખી પિરાય તેટલો પાવો, દર્દીને સુનેયોગ રાખવો.
બરફ ને પાણી અથવા બરફ ને મોઝા પીવા આપવી. સુધારો થયે ઝીણા
એરેશન, દૂધ અને મોઝા, દૂધ અને જવનું પાણી કે ચોખાનું ઓસામળ
ખાસક રીકે આપવું.

મેલેરિયા—આ રોગ ફેલાવનાર માદા જાતના ‘એનોફેલિસ’ મચ્છરો
છે. તાવવાળા માણસના શરીરપર આ મચ્છર બેસી તાવના જંતુ લઈ
બીજાના શરીરમાં મૂકે છે. આમ એક બીજાના શરીરમાં તાવના જંતુઓ
રાખવા કરે છે, તેથી સખત મેલેરિયા ફાટી નીકળે છે. આ વખતે કંઠીના-
ઈન પીવાથી મેલેરિયાના જંતુનો નાશ થાય છે.

મચ્છરો બંધિયાર પાણીમાં ઈડાં મૂકે છે. આ ઈડાંમાંથી ઈથિનો માલ
છે, તેને બહારની દવા લેવી પડે છે; આ વખતે પાણીમાં ક્રોસોલીન રેડવાથી
ઈથિનોને મગતી દવા ક્રોસોલીનતા પડે, લીધે બંધ થશે, તેથી તે મરી જશે.

જેથી બચવા મચ્છરદાનીમાં મુલુ, ઘરની અંદર તેમ આલુઆલુ લેવા
થા કચેરા એકઠો થવા ન દેવો.

પ્રત્યેગ—પ્રથમ ઉંદરને લાગુ પડે છે ઉંદર મરી જાય ત્યારે તેના
શરીરપરના ચામડો મનુષ્યના શરીરપર લલ્લો કરેછે, ને પ્લેગના જંતુ
જન કરે છે ઉંદરો મરવાની સરખાત ચતા જ તે સ્થળ છોડી ચોક્કસ
હવા વાળા નિર્ભય સ્થાને જઈ રહેતુ પાછા ઘેર આવતી વખતે ઘરને
વોળવુ તથા અંગારા પાથરી ચાલેને મારી નાખના

પ્રત્યેગથી દૂર રહેવા ઉંદરો થવા ન દેના, ઘરની આલુઆલુ સ્વચ્છતા
રાખવી કે જેથી ઉંદરોને ખોરાક ન મળે, તથા પ્લેગની મોસમમાં દરેક
સ્ત્રી સુકાવવી

સૂચ—કાકડાઈ, અનિયમિતતા, વૈતર, ધુમાડો, ધૂળ, બધા જાતીઓ,
કામ કરવાના ઓરડામાં ગીચોગીચ મુલુ, મોથી શ્વાસ લેવો એ બધા કાર-
ણોથી હાથ રાગ લાગુ પડે છે.

સાધના દર્દીને સ્વચ્છ હવા અને પ્રમશનાળાં મકાનમાં મુનાડવો, ધીણિક
ખોરાક આપવો, પુષ્કળ આરામ આપવો, ને વૈદની દવા આપવી દર્દીને
મગે લાં યુદ્ધવા ન દેવુ, પણ તેનું યુદ્ધ રમાસ કે કામજમા લઈ બાળી
ન જવુ એમ નહિ કાવાયી સાધના જતુઓ માખીઓ કાના બીજા માણુ-
શરીરમાં જશે

ઉપર બધાવેલા રોગો સિવાય પણ ફેટલીક નહીં મૂલે થી કે બે
ફારીથી તદ્દુ સ્ત્રી જગડે છે મારે તે બેદગારી દૂર થવી જોઈએ, શરીરની
બદા ની સ્વચ્છતા વિશે પણ એછી મંલાજ રાખવાની નથી તે સ્વચ્છતા
નહાના ધોવાળી સચવાય છે

દાંતપર મેલ ચડવા ન દેવો બહુ પાન તથા તમાકુ ખાવાથી દાંત
વહેલા સડી જાય છે દાંતમાંથી મેલ દૂર કરવા દાંતમજન ધમતુ

ધખાની આંખો નાનપણથીજ દુકી નજરવાળી થઈ જાય છે, તો
તેમ ન થવા પ્રથમથી જ નીચેની બાજતોપર લક્ષ આપવુ જોઈએ.
(૧) નાનિયા વખતે બહુ ઊંચા અક્ષરોનુ લખાણ વાંચવુ નહિ (૨) દેવતા,
સૂચ કે ચત્રના પ્રમગે વાંચવુ નહિ (૩) પ્રશસ્ત પાછળથી આવે એવી
રીતે વાંચવુ (૪) પ્રમથ સ્થિર જોઈએ (૫) નાનાં બાળકોના અભ્યાસ
માં ની પરતો જોઈએ.

દારૂની ખગમી:—દારૂ પીનાથી હોઝરી, ફેફસાં, કલેજા, અને હૃદય મઠી જઈ કાણું પડે છે કે સુઝી જાય છે, અને આકુખ્ય ઓછું થાય છે. પૈસની ખતમી થાય છે, ધરૂં વખત દેવદાર થઈ જવાથી ધરૂં માલ-મોલકત વેચવી પડે છે. આ તુકસાનો તરફ નજર કરી દારૂના બસનીએ દારૂનો મગ છોડી દેવો જોઈએ, તેમ બીજાઓને સમજાવી છોડાવવો જોઈએ.

બાળમંભાળ—કેટલાંક બાળકો જન્મથીજ રોગી હોય છે તેનું કારણ બીનકેળાએની માતાઓજ છે.

સુવાવડ વખતે માતાઓ મારે જે વ્યવસ્થા હેરી જોઈએ તેથી હલકીજ વ્યવસ્થા આપણામાં હોય છે, સુવાવડી સ્ત્રીને સુવાની પદ્ધતી મઠી ને કાટયાં તુટયાં ગોઠડાની હોય છે, પરેવાનાં છુગડાંનું પણ લેમજ વળી દાયણો પણ બીનકેળાવાયની હોય છે તેથી પુરેપુરી અસ્વચ્છતામાં જન્મેલા બાળકમાં રોગનાં જંતુ વાસ કરે છે. સુવાવડી સ્ત્રીઓને મારે સુવચ્છ-ખાનાંની જરૂર છે, લા મપૂર્ણ સ્વચ્છતા ને હવા તથા પ્રકાશનો રસ્ટો ખુલ્લો રાવો જોઈએ સમાન્ય રીતે આપણે લાં દર ત્રણ જન્મને પરિણામે લગભગ બે માતાઓ અને બે બાળકો એક વર્ષની અંદર મરણ પામે છે.

બાળકને અમુક અમુક સમયેજ માતાએ ધવરાવવું અથવા પામે ધનનનાથી બાળકની તંદુરસ્તી સુધરતી નથી. દૂધની થીસીથી પણ કામ ચલાવવું હાનિકર્તા છે, કેમકે તેથી બાળકની શ્વાસ તળી સંકડી જઈ જાય છે, આથી તેને મોઝેથી શ્વાસ લેવાની માહી દેવ પડે છે.

બાળકને સ્વચ્છતાથી આનંદ કેવા દેવો. તેને ખુલ્લી હવાએ જોગ અને તેમ વવાજ લાલ આપવે સુવા બેસવાની જગાઓ પણ બાળકનો જોગ વિકાસ પમે તેવી દોવી જોઈએ.

આ રીતે આપણે શારીરિક આરોગ્ય મેળવી તથા બાળકના મગધી કેટલાક વિચારો કરી ગયા આમાં જણાવેલા શોષાયેલા નામ આપે કેવા સુખ નહિ જોમ અને તેમ રોગથી દૂર રહેતી દરેક તજવીજ મગધી આટલા મો બાળવયથીજ તેની મભાળ લેવી જોઈએ.

(સેન્ટિફ એસોસિએશન, અમદાવાદ, તરફથી લખાયેલો દુનામી નિગધ.)

તંત્રી.

ગુજરાતે શાળાપત્ર.

પ્રાર્થનાનાં ગીત.

(૧)

(લેખક-એચ. એન. વૈદ્ય જી. એ. હેડ માસ્ટર, ધર્મગાંધી હાઈસ્કૂલ.)

અભિવંદન પ્રભુ ઉર લાવજો,
તમ સત્વન પ્રીતિ ઉલરાવજો... અભિ.

સદ્બુદ્ધિ અમ હૃદયે રાખી,
નીતિ વિમળ પ્રગટાવજો... અભિ.

દુર્મતિ કંટક દૂર વિદારી,
સુકર્મ કુસુમ વિકસાવજો... અભિ.

વિદ્યા ધનથી જનસેવામાં,
અમ ભૂમિ ઉજાગવજો... અભિ.

જગપાલક બાલક સદુ યાચે,
પ્રેમમુખા પીવરાવજો... અભિ.

આત્મભાવમાં રસ બસ રેલી,
સંજ્ઞા જીવન મુદાવજો... અભિ.

(૨)

મુલણાછંદ.

(લેખક-સા.સી. નર્મદાસંકર લગોદર, સંસ્કૃત શિક્ષક-સા.નગર હાઈસ્કૂલ.)

નિત્ય નમીએ પ્રભુ વિમળ મુતિ આપજો, પાપજો ભક્તિની છાપ ચિત્તે;
શાપજો કંટક કંજીવનિધિ સર્વનાં, રચાપજો ચાંતિને અંધ પ્રીતે. નિત્ય.

જ્ઞાન વન વાટિકા પૂર્ણ ખીલાવજો,
મધુર-ફળ તેડ તથા સર્વ આપે;

સ્વસં સદ્બોધની ભૂમિ, અંતર ધરી,
આજ અબ્યાસીએ મત્ય રાખે. નિત્ય.

આર્ય શાસ્ત્રો.

પ્રેરણે શ્રી પ્રભુ નિત્ય શુભ કર્મમાં,
કુમતિ કુવિચારને દૂર કરજો;
રાખી શુભ સંજના રંગમાં રમેડયી,
આત્મમળ અર્પણ પ્રેમ ધરજો

નિત્ય.

ઉદયમાં જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગટાવજો,
તિમિગ અજ્ઞાનનું સર્વ વામો.
સત્ય આપો નિરંજન નિરાકાર પ્રભુ,
પૂર્ણ નર્મન ક્રમે સર્વ કામો.

નિત્ય.

વર્ગમાં ફરતા રહી શિક્ષણ આપવાથી ફાયદા.

(લેખક, — માધવજી અબારામ રવલ, અરીનીર શિક્ષક, ૫૪ ની—નોંક)

આ લેખનું મથાળું વાંચી ધણા શિક્ષક ભાઈઓને નવાઈ લાગશે, ધણા ભાઈઓને રુચશે નહિ. કમળ લાગશે અને નારાજ થશે, પરંતુ તેના ફાયદા જાણ્યા પછી તે પ્રમાણે વર્તશે તો તેમને લાભાલાભની ખાતરી રહેશે, અને ધણા ઉમંગથી તે પ્રમાણે કામ કરના તત્પર થશે. તેના ફાયદાઓ હું હુકમાં નીચે ટાંકુ છું તે દરેક ભાઈ લક્ષમાં લેશે એવી આશા છે.

શિક્ષકને થતા ફાયદા.

વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકની બેઠકથી અમુક અંતર પર છોટ હોય છે. ત્યાં તે શુ કામ કરે છે તે જોઈ શકાતું નથી. જો ક્લાસમાં કલાકના બે કે ત્રણ કલાક ફરતા રહી કામ કરીએ તો શિક્ષક સાફ આપી શકાય, તેમજ દરેક છાત્રાપર બરાબર ધ્યાન આપી શકાય.

૨. બેઠાં બેઠાં કામ કરવાથી શિક્ષકનું શરીર સુસ્ત થઈ કામ કરવા ઉમંગ રહેતો નથી, અને તેથી વિદ્યાર્થીઓ બેપરવા થઈ જેમ તેમ બેસી ગરજ તથા તોફાન કરે છે; ત્યારે શિક્ષકને ખુરવીપટ બેઠાં બેઠાં મોટી જરાક પાડી તેમને શાન્ત કરવા તથા કાંચે જમવાનું

બહુ માયાકુર કરવી પડે છે આ પ્રમાણે મગજનો લાંબા વખત સુધી નકામો બ્યય થવાથી શિક્ષક ના મગજને તેમજ શરીરને દાનિ પડેલો છે

૩. વર્ગમાં ફરતા રહી કામ કરવાથી ઉપરની ઉપધિ મટે છે, તેમજ શિક્ષકના શરીરના અવયવોના દવામણુથી કસતતની મરજ સરે છે, અને ખોરાક પચી શરીર સાર રહે છે, તેમ મગજ પણ સરે રહી લાંબા વખત સુધી કામ કરવા આપણને શક્તિમાન બાવે છે
૪. દરેક વિદ્યાર્થીપર જ્ઞાનથી કામ થાય છે, અને તેથી વિદ્યાર્થીઓ પણ સારી રીતે કામ કરે છે કેમ જ્ઞાનમાં પાછળ કી મોવા હોય અથવા ન મો હોય, તો તેના પર જરામર જ્ઞાન અપી રાખવું છે તેથી શિક્ષક પોતાના સાગ ન સા પરિણામની શીડરમારી દુખા થાય છે
૫. સુખાન તથા દોશની, આગમુ વિદ્યાર્થીને જ્ઞાત પડી રાખાય છે, અને તેથી શિક્ષકની વિદ્યાર્થીઓપર સારી કામ પડે છે

વિદ્યાર્થીને થતા ફાયદા.

૧. વિદ્યાર્થીઓને ઉભા થઈ શિક્ષક પાસે આવી લખેલા વિષયો બતાવવને કે ચકા સમાધાન માટે આવવા જવાની અડચણ પડતી નથી, તેમજ દરેક અડચણના તુરત ખુલાસા થવાથી સમજનુ સાથે જન મળે છે અને તેથી વધારે હોશિયર બને છે.
૨. શિક્ષક ખુરચીપર બેઠા બેઠા કામ કરતા હોય તો વિદ્યાર્થીઓને ઓછી બીક રહે છે, અને જરામર કામ પર લક્ષ આપતા નથી, પરંતુ ફરતા રહેવાથી બધાને ડર રહે છે કે "લાહેબ, હંમણાં મારી પામે આવશે, અને શુ કામ કરે છુ તે પૂછશે, તો શુ જવાબ આવશે" એવા ડરથી દરેક પોતાના કામમા ખુરનું લત રખાયે, જેથી વિદ્યાર્થીઓનો અભ્યાસ સચોટ બનશે.
૩. વર્ગમાં ગળગલ કે દોષ્ટ ઓછો થવાથી વિદ્યાર્થીને પૂછવા શિક્ષકને કે શિક્ષકને પૂછવા વિદ્યાર્થીને બરાબ પાડવા પડતા નથી, અને

શાન્તિથી કામ થવાથી યાદશક્તિ તાજ રહે છે, અને ખુનાસાઓ પશુ બધાના ધ્યાનમાં આસી તે સૌંદર્યને ખીજ વાર સ્થાન મળતું નથી.

૪. વારંવાર ઉભા થવાની, એક ખીજ પાસે જવાની, વાતો કરવાની કે તોફાન કરવાની કુરોવોથી બચશે, અને નમુનેદાર વર્ગ બનશે.

આ પ્રમાણેના અનેક ફાયદાઓ ઉભા રહી શિક્ષણ આપવામાં સમાવેશ છે, તેનો જો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરી અનુભવ લઈએ તો ઉત્તમ કામ કરી શકીએ. આ ઉપરથી મારૂં કહેવું એમ નથી કે પાંચ કે છ કલાક કામ કરનારું હોય તે બધો ટાઈમ ઉભા કે ફરતા રહી શિક્ષણ આપવું ને ખેમવુંજ નહિ; પરંતુ બની શકે તેટલો વખત મરો કે પોણા કલાક શિક્ષણ આપી ખજી ખેડો ખેડો શિક્ષણ આપવું આ પ્રમાણે કામ શખવાથી શિક્ષક તેમજ શિષ્યોની બંનેની કેટલીક મુશ્કેલીઓ દૂર થશે, અને અને પછીને લાભ થશે અને શિક્ષકની માનસિક તેમજ શારીરિક સંપત્તિનો નુકામો બચે અને અટકશે. અસ્તુ.

સૃષ્ટિનિરીક્ષણ. *

(મેયોબ્રુક-રા. સંસ્કૃતનાલ રજીસ્ટ્રારના પંડિત, (નુડિઆદ નિવાસી.)

હાલ-મુખ્યશિક્ષક-શ્રી. પ્રાયમિક (યુનિવર્સિટી) શાળા નં. ૧૭. વાંદરા, જી. થાણા.)

આપણી શાળાઓમાં આ વિષયનું શિક્ષણ દાખલ કરવામાં સમાવેશો હેતુ અને સૃષ્ટિ નિરીક્ષણના વિષયનું શિક્ષણ કેવી રીતે.

આપણે તે સંબંધી કંઈક માર્ગદર્શક સૂચનાઓ.

આપણી શાળાઓનાં ધોરણોમાં આવતા અવ્યાસક્રમમાં 'સૃષ્ટિનિરીક્ષણ અને બામકામ' એ વિષયનું શિક્ષણ આપવાનું દાખલ કરવામાં

* મરાઠી માસિક કન્યા શિક્ષકના 'માર્ચ, એપ્રિલ, મે, જૂન અને જુલાઈ ૧૯૨૦ ના મંચુક્ત અંકના પૃષ્ઠ ૭૨ ઉપરથી શરૂ થતા 'સૃષ્ટિ નિરીક્ષણ શિક્ષકના વિષયો સૂચના' એ શિલ્પ એક લેખ ઉપરથી.

ભાગ્ય છે, અને તે વિષય દરેક ધોરણોમાં ફેરવો ફેરવો શીખવેલો તે શુ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં કામ કરનારા શિક્ષકવર્ગ પૈકી મોટા ભાગના શિક્ષકોને 'સૃષ્ટિનિરીક્ષણ' નો વિષય અપરિચિત વિષય જેવો છે, અને તેથી નવીન અભ્યાસક્રમમાં સમાવ કરેલા એ વિષયનું શિક્ષણ વિદ્યાર્થીઓને કેવી રીતે આપવું એવો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ હોવાથી તે અપ્રતીકર્ષક અત્પ માર્ગદર્શક સૂચનરેખા દોરવાનો પ્રયત્ન મેં સફર લેખમાં કર્યો છે, અને તેમ કરતાં મેં પૂર્ણ ખાતરી રાખી છે કે 'સૃષ્ટિનિરીક્ષણનું શિક્ષણ વિદ્યાર્થીઓને કેવી રીતે આપવું' એ બાબતથી અગ્રણી શિક્ષક-બહુઓ અને શિક્ષિકા બહેનોને આ 'માર્ગદર્શક સૂચન' અરેખર રીતે કંઈક પણ ઉપયોગી નીવડ્યા વિના નહિ જ રહે.

હેતુ—'સૃષ્ટિ પ્રત્યે, અને પદાર્થ માત્ર સખધી જિજ્ઞાસા ધાળખના મનમાં ઉત્પન્ન કરવી.' એ સૃષ્ટિનિરીક્ષણ વિષયનો મુખ્ય હેતુ છે.

સૃષ્ટિ પદાર્થોમાં નજરે પડતાં રૂપાન્તર, અને તે પદાર્થોની શક્તિ, એ સંબંધી દુનિયામાં જે બહુવિધ પ્રકાર દેખાય છે, તેનું નિરીક્ષણ કરવાનું વિદ્યાર્થીઓને શીખવવાનું છે. બાળક પોતે પદાર્થનું નિરીક્ષણ ફેરવું નરાથી—જલદાથી—કરવા માંડે છે—કરી શકે છે, અને ભિન્નભિન્ન પ્રકારની વસ્તુઓ એકઠી કરી તે શિક્ષક પાસે લાવી મૂકે છે એ જોઈ અતિ આશ્ચર્ય લાગે છે. જે શિક્ષકને સૃષ્ટિનિરીક્ષણનું જ્ઞાન ન હોય, અથવા તે જે શિક્ષકે આ વિષયનું—સૃષ્ટિનિરીક્ષણનું—કરી પણ અધ્યયન કર્યું નથી, તેમણે દતાશ—ના—ઉમેદ કે નાદિમત—થવાનું કંઈજ કારણ નથી, તે પણ વિદ્યાર્થીઓની માથે સાથેજ એ 'સૃષ્ટિનિરીક્ષણ'નો વિષય શીખી સકશે.

મુખ્ય તત્ત્વ—'એકાદ વસ્તુ અત્યંત જોઈ તપાસી તે તેવીજ કેમ હશે એ બાબત પ્રપત્ત કરીને સમજાવેલી' એ તત્ત્વ સૃષ્ટિનિરીક્ષણના શિક્ષણની પદ્ધતિમાં મુખ્ય છે.

'સૃષ્ટિ નિરીક્ષણ' એ વિષયમાં વનસ્પતિ, પ્રાણી (પક્ષી, પક્ષી, કોટક—કોટક અને માખીનો વર્ગ) તથા હવા એ ત્રિપુટીના નિરીક્ષણને

અંતર્ભાવ થઈ શકે છે. પ્રયેક વર્ગ-ધોરણ-માટે આ વિષયનો જે અભ્યાસ-
ક્રમ હનવેલો છે, તેમાં તે ત્રિપુટી-વનસ્પતિ, પ્રાણી અને હવા-પૈદી પ્રત્યે-
કનો થોડો થોડો ભાગ પચુ દાખવ થવો જોઈએ, કેમકે એવી ‘સૃષ્ટિ-
નિરીક્ષણના વિભિન્ન પ્રકારથી વિદ્યાર્થીઓ પરિચિત ગાનશે-અર્થાત્ તેના
જુદા જુદા પ્રકારો સાથે વિદ્યાર્થીઓનો પરિચય થશે.

સૃષ્ટિનિરીક્ષણના ઉપરુપરુત્ર ત્રણ ભાગો-વનસ્પતિ, પ્રાણી અને હવા-
પૈદી પ્રયેક ભાગના નિરીક્ષણ વખતે પોતાની આમપાસ નજરે પડતા
પદાર્થોનું ગ્રિપક વિદ્યાર્થી પાસે અવલોકન કરાવવું, અને તેના પદાર્થોનું
વિદ્યાર્થીઓ પે.તે નિરીક્ષણ કરે, તેમજ તે પદાર્થ મંમધી તેના અત કસુમાં
ગિચાતા ઉક્ત થય તે માટે તિક્ષ્ણ તેઓને ઉત્તેજન આપવું તિક્ષ્ણ
વિદ્યાર્થીની માથે મદમતિતા કરી જોઈએ; જોઈએ તેમજ સાથે મળી જઈ
કુટુંબી જેવા ભાવ પ્રકટાવી કામ કરવું. તિક્ષ્ણ વિદ્યાર્થીઓને કરના જવા
માટે ગાન અદાર સર્જના જોઈએ, પોતે જુદી જુદી જાતના પાન
અને ફળના નમુના આણવા જોઈએ, અને વિદ્યાર્થીઓને પચુ નિરનિશાના
નમુના લાવના માટે તેઓને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. વિદ્યાર્થીઓ
આણેલી વસ્તુનાં રહેલી વિવેચના તિક્ષ્ણ જાગડની નજરે જાણમાં આણવી,
અને તેને આગત ઉપર વનસ્પતિ નલાપણ-નદવિવાદ કરના. તેરીજ રીને બીજી
તેરીજ જનુઓ લેગી કરી લાવતાં તેણે કઈ મુખ્ય જામત ઉપર લક્ષ
આપવું તે તેને એવીજ રીતે સમજાવવું. પ્રત્યક્ષ પદાર્થની મદદ સિ-
વાય, તે પદાર્થનું ક્ષણ વર્ણન તદ્દનજ નિરૂપયોગી છે, કેમકે એવી
રીતે આ પેલી ક્ષણ વર્ણનાતમક માહિતી વિદ્યાર્થીને-આગકાને-
અપતિ ઠંડાળા ભરેલી લાગે છે, અને તેને સૃષ્ટિનિરીક્ષણના
વિષયમાં મહત્ત્વાભાર્યો રસ પડતો નથી. વિદ્યાર્થીઓને જે માહિતી
સામવવાની તે તેઓના મંમર્મમાં આસરી જનુઓ સમજીતી, તેમજ તેમની
આમપાસની વસ્તુ સંમર્મની આપવી જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે જાગમાં
કિના જામપાસ નજીકનાં એકમાં વીર નવસ્પતિ, ગામડાની અદર જ ક
ઉપર માગા વાનીને મેનુર્મ પડી, એવી કામના ઉપયોગના તેમજ જ
જાગળ ખલેન-પાગવામાં આપનાં-જનવસા અને જર્મીનમાંથી ઉપન
જનારાં જંતુ-ગીડા વગેરે,

સંશ્લિષ્ટિનિર્દેશના પદોની રેફરન્સ જનુઆરી ૧૯૧૧. ઉદાહરણ તરીકે આપના જાણે મોર આગ્યો હોય તે મોરનું નિરીક્ષણ તેમજ આમલી અને બાવળાદિનું નિરીક્ષણ જૂન જાગર જુલાઈ મહિનામાં, સુદ-મોહરનું નિરીક્ષણ એપ્રિલ અને મે મહિનામાં કરાવવું અનુકૂળ નીવડી શકશે. પદ્મી, જાદુ-ગોડા તેમજ ઈતર પણ વગેરેનું નિરીક્ષણ કરાવતાં તેના જાન્યુઆરીમાં ઉપરિચિત કરી પાળવા. જેમકે પદ્મીનું નિરીક્ષણ કરવું છે તો તેને માટે સમય સમય તેઓ પોતાના માળા બાંધે છે તે જ રાખવો. કારણ કે પદ્મી પોતાના માળા કેવી રીતે બાંધે છે, લાં ધડા કેવી રીતે મૂકે છે, કેવી રીતે તેનું મેવન કરાય છે, અને આગળ ચાલતાં પોતાના નાનાં અગ્રાંતે તે કેવી રીતે પાળે છે, કેવી રીતે તેમને ખોરાક આપે છે, અને 'ઉલાડી પાખ મા'રી, ઉલાડ સાર્થ તાહરી' એમ બોધ આપનારે તે સંક્રિતમાં થાય લાં સુધી તેમની કેવી જાણણ રાખવામાં આવે છે એ વગેરે બાબતો તેવા સમયમાં જોવાનું મને તેમ છે. પતંગની અવસ્થાદિનું નિરીક્ષણ કરવા લાયકને સમય, તે પતંગ હીટ અવસ્થામાં હોય છે તે ઠીક ઠીક રહે, તેવી જ રીતે દેડકાની અવસ્થાનું નિરીક્ષણ કરવાના સુયોગની સમય માટે જોખાસના શરૂઆતના દિવસે ઘણી સગવડ આપશે. ધાન્ય અને લાકડાપાલાના નિરીક્ષણના સમય માટે તે બીનું વાવેતર કર્યાના દિવસથી જ તે છોડની પૂર્ણ વૃદ્ધિ થાય લાં સુધીની મુદત ઠીક કામ આવી શકશે. એટલે તે કામ માટે જોખાસ એ દત્તમ સમય છે લાકડાપાલાના બી વાળ્યા પછી તે દરેકને કેવા કેવા રીપાર્તરપણને પ્રાપ્ત થતું જાય છે, તે દરેકને કેટલું વૃદ્ધિ પામે છે તે જોવું એ વગેરે બાબત વિદ્યાર્થીઓ પોતાની મેળે જ શરૂ કરી શકે છે.

ચેન્સિલ.

(મિ. હોરાલાલ કદાનદાસ ખરેલ, સુરત.)

અંગ્રેજી ભાષાનો 'ચેન્સિલ' રબર ટેપિન 'ચેન્સિલીસ' રબર ટેપ-થી વ્યુત્પન્ન થયે છે એ રબરને અર્થ 'નાની પુઢી' થાય છે. પુઢી

અને પીંડી બને માતી ચીજ હોવાથી પેન્સિવનો અર્થ 'પીંડી' પણ
આવ છે. જાપાનીસ લોકો લખવામાં પીંડીજ વધારે વાપરે છે. અસવના
દરતવેષમાં ગાંધા પાનમાં સુગંધની સેજીનો ઉપયોગ થતો હતો, પણ
તેનાથી કાંપા કે અક્ષુ-ગાંધા પડતા હતા તેથી તેમજ ચિત્ર પાડતી
નખતે કાંપા પાડીને બ્રસનાની જગર બહુ પડે તે વાસ્તુથી પેન્સિવની
બનાવની શોધ થઈ હતી એ સેધથી ચિત્રામમાં મહુ ફાંદો થયો છે.

પેન્સિવના મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે - ૧. હેર પેન્સિવ-જાળની પેન્સિવ
કે પીંડી ૨. બનકેન્ડ પેન્સિવ બેકેનેડને પ્લેગેગો અથવા ટ્રેફર્ટ પછી
કહેવામાં આવે છે ૩. રેન્ટ પેન્સિવ-પેન ૪ ચોક પેન્સિવ. આ સિવાય
કોપિંગ અથવા ઈક પેન્સિવ વગેરે પેટા પ્રકારો પ્શીજ ધણા છે.

કાનમાં અને હીરાની પેં ૨, બેગો અથવા ટ્રેફર્ટ એ એક જાનનો
શુદ્ધ મર્મન છે. ૪ સ ૧૫૬૫ માં સ્વિટ્ઝર્લેન્ડના ઝુરિચમાં એ ચીજ
વપાતી હતી એનો ઉપેક્ષ છે, તોપણ તે ૧૩ મી સદીની વપાતી
આવેના ચીજ તરીકે જાણીતી છે.

ઈશ્વા ના કન્મર્લીડ લાગના બોરેડેન પરમણાની ખાણોમાંથી નીક
જતા પેન્સિવોની વાપર વખત સુધી સ સ પેન્સિવો ચતી હતી એ ખજો
ઈ સ ૧૮૫૦ સુધી ચાલી હતી એ વસ્તુ ન્યારે બહાણા જગ્યાનાં સાં
નીકગતી હતી સારે તેના મોટા ને ચોકખા કડકા પેન્સિવો જનાવનામાં
વપરાતા હતા. રાજ્યાતમાં તો તેનીજ ચોખ્ખાકાર સળીઓ જનતી હતી.
એના જૂઠાની ઝાનરે કીને મળીઓ જનાવનાની શોધ પાછળથી થઈ
હતી. બોરડેની ખણો ખાતી થઈ મર્મ લાખડી ધણા વર્ષ સુધી
પાસિના કાંચી નાખતા વિદ્વાનની જેવથી ૧૮ મી સદીની આખરથી
૦લેકેન્ડ પેન્સિવ નીચે પ્રમણે બનવા લાગી -

બેકેનેડ તમા માગીમાં ખારીક મુકા કીને તે જાનને જુગ જુદા
જે છે કે અક્ષુ કે જુકા ચોક મો હોતો નથી તેમાં લાડુ, રેતી અને
ખીખ ૫૬ થો લગેના હોય છે તેની એ જૂઠાને ચાણાને તેમ મિનરવ
એસિડ' કે જે એક ખનિજ પદાર્થ છે તેને મેળવે છે. આવા વિશ્વવિદ્ય
જૂઠામાં લોટ અને ખીજ વાદુન કચુ હોય તે છુટા પડી જાય છે. પડી

ને ધોઈને જગ ગરમ કરી પાણીમાં નાખવામાં આવે છે. એમ પાણીને પુષ્કળ હવાની એકમાંથી બાંજમાં, અને બીજામાંથી ત્રીજા હવામાં ખસાર કરવામાં આવે છે, જેથી ઉદરોપર છેક છેલ્લા હવામાં દબકા રહ્યો રોગ થાય છે. ઉચ્ચ પ્રકારની પેન્ટિલો એ છેલ્લા બુકાની બને છે. માટીને પણ એજ પ્રમાણે રોપે છે. પછી બંને બુકાને મિથ કરી એકાકાર કરી નાખે છે. મિથણમાં જેટલું મેક્ષર્ષ હોય તેટલીજ માટી હોય તો તે ઉત્તમ ગણાય છે, અને પ્રમાણમાં માટી જેમ વધતી જાય તેમ તે નરમું સમજવું; આ પ્રમણે એ ૧:૨ જેટલું હોય તો તે છેક નરમું મિથણ ગણાય છે. મિથણનું પ્રમાણ ૧=૧ હેક્ટરને ગરમી ઓછી અપાર્થ હોય તો તે નરમ વધારે બને છે.

આના મિથણને વારંવાર ફગતા જાય છે, અને તેમાં પાણી મેળવતા જાય છે. પછી તે લોદાને કાર્થ પ્રેસિલ પ્રેસ કે જે પાણીના જોરથી ફમાય છે તેના વડે ફમાવે છે જેથી તેમાંથી પાણી જતું રહીને થક થઈ જાય છે. આ રિધિતિમાં તેને ધાતુના નળામાં મૂકવામાં આવે છે. નળા ત્રીજે આગળથી જેવાં ખાસ હોય છે, તેથી ઉપરથી ફમાવવાથી તેમાંથી સગારપે પદાર્થ નીકળી પડે છે. આ કાળી મળીઓને ખાટીઆ પર મૂકવામાં આવે છે અને નીચે કંડી પડે છે સર વાપરવા લાયક બને છે.

સને ૧૮૫૦ માં પ્રિન્સિપલની ખાણે પૂર્વ સેપિનિઆમાં બોમોડોસરકમાં નીરણી હતી. તે કન્સર્વેશન ખાણેથી લે. એજ ઉપરની હતી. બોલીમોના, ગવેરઆ, ન્યુમીલાંડ, મેક્સિમ, ચુનાઈટેડ સ્ટેટના લાગો અને કેનેડામાં હાલમાં પ્રિન્સિપલની ખાણે નીકળે છે. તેમાં ૯૯-૯૯ ટકા જેટલું ચોક્કસ કાર્બન હોય છે. આપણે આ જર્મન-તુરેન્ન વગેરેમાં જાતી પેન્ટિલો લાઈ પહેલાં બહુ વાપરવામાં આવતી હતી.

પેન્ટિલોનાં બનાવટનું લાકું:—વર્ટિનિઆ, ફેમેનિઆ વગેરેમાં ખીનામણું લાકું થાય છે. તે સીધા રજકોવાણું અને સોલથી ફમાય છે હોય છે, જેથી આ કામને માટે તે વધારે લાયક છે; એવા લાકાનાં કાટખણ ચોખ્ખું સાબી પંદીઓ વચ્ચે કાપી કાટે છે. તેમાંની એક ને નેમાં બોજણ પાડવાની હોય છે. બોજણ પાડવા પ

તેમાં મળી મૂરને બીજી પડી સરેમથી તેના પર ચોટાડી દે છે. કોઈક વખતે પટ્ટાણુકાર પેન્સિયો પણ કરવામાં આવે છે. પછી ફેટીક પર રમ ચડાવે છે અને ફેટીકને એમની એમ રાખે છે. સૌથી છેલ્લે તેના પર યનાવનારનું નામકામ તથા પ્લેગેગોની જાત જાતાવનાર અક્ષરો છાપવામાં આવે છે.

યુરોપની પેન્સિલોની સંજ્ઞા.

H-હાર્ડ=કઠણ. H H-વધારે કઠણ. એ મુજબ ત્રણ એચ. ચાર એચ વગેરેનું સમજવું.

B-બેક=કાળા આ સંજ્ઞાની પેન્સિલ નરમ પણ હોય છે. જે બી, ત્રણ બી, વગેરે સજ્ઞાની પેન્સિલોમાં અતુકમે કાળાશ અને નરમાશ વચ્ચે જાય છે.

H B-કઠણ અને કાળા-મધ્યમ.

I-ફર્મ=મખત. આ પેન્સિલ એક એચ કરતાં જરા ઓછી કઠણ હોય છે.

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની પેન્સિલોની સંજ્ઞા:—

V H-વેરી હાર્ડ=બહુ કઠણ. V V H-વેરી હાર્ડથી પણ વધારે કઠણ એ મુજબ એમ V અક્ષર વચ્ચે જાય તેમ કઠણાશ વધારે જાય છે. —સોફ્ટ=નરમ. V—વળી નરમ. એમાં પણ V અક્ષર વચ્ચે જાય તેમ નરમાશ વધારે જાય છે.

M-મીડીઅમ=મધ્યમ. M H મધ્યમ કઠણ.

ઈંગ્લેન્ડ, ઓસ્ટ્રિયા, જર્મની, અમેરિકા અને જાપાનમાં બ્રેક્ટેડની અને રંગીન પેન્સિયો જાતે છે. જાવેરિઆના તુરેન્મર્ગમાં લાઇટ પટ્ટેમાં બીનેક દારણાનાં દર્તા તેનાં ૧૦ દબાર માણસો દાગ કરનાં દર્તા, અને દર અકાડીએ લગભગ ૪૦ લાખ પેન્સિયો લાંબા બનતી હતી, તેમાં ફેપરનું

નમ સૌથી અખ્યાત છે. એ કુટુંબનું સરખાનું પ્રથમ ઈ. સ. ૧૭૬૧ માં નીકળ્યું હતું, લગાઈ પહેલાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં પણ દર વર્ષે ૧૭ લાખ પૌંડની પેન્સિલો સરેરાસ બનતી હતી; છતાં હાં વેનો એટલો બધો ખપ છે કે બહારથી પણ તેની આયાત કરવી પડે છે.

રંગીન પેન્સિલો બનાવવાને પ્રશિયન બ્લૂ અને પ્રશિયન યલો, (પીળા) એ બે રંગોને શુદ્ધ અને ચરબીની સાથે મિશ્ર કરે છે, અથવા મરેદ મીણ અને ચરબીની સાથે મેળવીને તેમાં થોડી માટી મેળવે છે. આ મિશ્રણને બીલક્રૂપ તપાવવામાં આવતું નથી.

કાપી ઈંક પેન્સિલોમાં શેફાઈટ અને ચિનાઈ માટી આવે છે અને બ્લેક રંગના સખ્ત રસમાં ટ્રેમવામાં આવે છે. એના લખાણ ઉપર આછો લગાડવાથી તે સાહીતો દેખાવ તથા સુણુ ધારણુ કરે છે.

ઓગણીસમી સદીના પ્રથમ અર્ધ લાગ કરતાં હાલ પેન્સિલોની વપરાશ બ્રાહ્મી થઈ છે, કારણકે એક પરથી બીજાં ચિત્રો પાડવાની જુદી જુદી રીતો નીકળી છે. તેમાં રંગીન ચોક્ક અને ચારકોલ-કોલસાની એક જાત વિરોધ વપરાય છે; કેમકે તેનાં ચિત્રો પેન્સિલોનાં ચિત્રો કરતાં વધારે અસરકારક થાય છે.

तारीख	जुलै		अगस्त		सप्टेम्बर		ओक्टोबर		नवम्बर		दिसम्बर	
	अपाद- अ. श्रावण		अ. श्रावण- हि. श्रावण		हि. श्रावण- आषाढ		आषाढ- श्रावण		श्रावण- कार्तिक		कार्तिक- मार्गशिर	
	तिथि	वार	तिथि	वार	तिथि	वार	तिथि	वार	तिथि	वार	तिथि	वार
१	१५	शु.	२	र.	३	शु.	४	शु.	५	सो.	६	शु.
२	१	शु.	२	सो.	४	शु.	५	श.	६	मं.	७	शु.
३	२	श.	३	मं.	५	शु.	६	र.	७	शु.	८	शु.
४	३	र.	४	शु.	६	श.	७	मो.	८	शु.	९	श.
५	४	सो.	५	शु.	७	र.	८	नं.	९	शु.	१०	र.
६	५	मं.	६	शु.	८	सो.	९	शु.	१०	श.	११	मो.
७	६	शु.	७	श.	९	मं.	१०	शु.	११	र.	१२	मं.
८	७	शु.	८	र.	११	शु.	१२	श.	१३	सो.	१४	शु.
९	८	श.	९	सो.	१२	शु.	१३	श.	१४	मं.	१५	शु.
१०	९	श.	१०	मं.	१३	शु.	१४	र.	१५	शु.	१६	श.
११	१०	र.	११	शु.	१४	श.	१५	मो.	१६	शु.	१७	श.
१२	११	सो.	१२	शु.	१५	र.	१६	शु.	१७	श.	१८	र.
१३	१२	मं.	१३	शु.	१६	मो.	१७	शु.	१८	श.	१९	सो.
१४	१३	शु.	१४	श.	१७	मं.	१८	शु.	१९	र.	२०	मं.
१५	१४	शु.	१५	र.	१८	शु.	१९	श.	२०	सो.	२१	शु.
१६	१५	शु.	१६	मो.	१९	शु.	२०	श.	२१	मं.	२२	शु.
१७	१६	श.	१७	मं.	२०	शु.	२१	श.	२२	शु.	२३	श.
१८	१७	र.	१८	शु.	२१	श.	२२	मो.	२३	शु.	२४	श.
१९	१८	श.	१९	मं.	२२	शु.	२३	श.	२४	शु.	२५	श.
२०	१९	शु.	२०	र.	२३	शु.	२४	मो.	२५	शु.	२६	श.
२१	२०	श.	२१	मं.	२४	शु.	२५	श.	२६	शु.	२७	श.
२२	२१	शु.	२२	र.	२५	शु.	२६	श.	२७	शु.	२८	श.
२३	२२	श.	२३	मो.	२६	शु.	२७	श.	२८	शु.	२९	श.
२४	२३	शु.	२४	मं.	२७	शु.	२८	श.	२९	शु.	३०	श.
२५	२४	श.	२५	र.	२८	शु.	२९	श.	३०	शु.	३१	श.
२६	२५	शु.	२६	सो.	२९	शु.	३०	श.	३१	शु.		
२७	२६	श.	२७	मं.	३०	शु.						
२८	२७	शु.	२८	र.								
२९	२८	श.	२९	मो.								
३०	२९	शु.	३०	मं.								
३१	३०	श.	३१	र.								

(ટીપ્સ:—આ પંચાંગ રા. ખંડુભાઈ દાહ્યાભાઈ દેસાઈ હે. મો. રાંદેર-
નાએ છાપવા મોકલી આપ્યું છે. ૧૯૨૦ ની સાલનું પંચાંગ છપાય તો
હીઠ એવી ઘણા શિક્ષકોની દૃષ્ટાને અનુસરી આ વર્ષમાં આને સ્થાન
આપ્યું છે.) તત્રી.

સહેરખાન ગુજરાત શાળા પત્રના અધિપતિ માહેબ.

મુ. અમદાવાદ.

— સલામ સાથે વિનંતિ કે, (ગુજરાત શાળાપત્રમાં કેટલાક વર્ષથી
શિક્ષકો વગેરેની મુગમતા સારે દરસાલ તે કેલેન્ડર વર્ષનું પંચાંગ છાપવામાં
આવે છે તે મુજબ ૩૪ સાલનું એટલે સને ૧૯૨૦ ની સાલનું પંચાંગ
સરત સુદથી આપવાનું રહી ગયું હોય એમ લાગે છે. આમ થવાથી આ
પાંચ વર્ષ પછી કદાચ કોઈ વિદ્યાર્થી નિશાળમાં દાખલ થવા આવે, અને
તેની જન્મતારીખ બાબત વાલી મંવત્ મુજબ તિથિ કહે, તો તે પરથી
તારીખ ઉપજવવી મુશ્કેલ થઈ પડે એમ ધારી સને ૧૯૨૦ ના સાલનું
પંચાંગ તૈયાર કરી શિક્ષક વર્ગના ઉપયોગ માટે પ્રસિદ્ધ થતા આ લખત
સામેલ કરી મોકલ્યું છે. જે અવકાશે ગુજરાત શાળાપત્રના દ્વે પછીના
કોઈ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થવા વિનંતી છે.

તા. ૨૭-૬-૨૧

ખંડુભાઈ દાહ્યાભાઈ દેસાઈ,
હે: માસ્તર મુનિ. મુખ્ય સ્કૂલ રાંદેર મુ. સુરત.

વિષય—વાક્યપ્રયક્ષરણ (મિત્ર વાક્યનું)

હેતુ—મુખ્ય વાક્ય, ગોળવાક્ય અને મિત્રવાક્યની વ્યવસ્થા સમજાવી, તેનું પ્રયક્ષરણ કરતાં શીખવવાનો; શુદ્ધ ભાષામાન શીખવવાનો.

સાહિત્ય—પારીઠ, ચોક, રમાજ.

શીખવવાની પદ્ધતિ.

પેરા ભાગ.

શીખવવાના સુદા.

સાદા વાક્યનું પ્રયક્ષરણ કરવાની તે બરાબર જાણ હોય તેની ખાતરી કરવી.

આરંભ.

પાઠનો મુખ્ય વિષય અને પ્રશ્નોત્તરો.

સાદા અને મિત્ર વાક્યનો તફાવત.

‘મહિલાસ એક વાત કરે છે.’ આ સાદા વાક્યનું પ્રયક્ષરણ પૂછવું. એમાં પુરુષ શું છે? વિધેયવર્ધક છે કે નાહ? આ વાક્યમાં વિધેયવર્ધક તરીકે એક શબ્દ ઉમેરો. વગેરે, વગેરે.

ઉપર લખેલા સાદા વાક્યની નીચે ‘મહિલાસ કહે છે,’ કહે છે માટે ગામ ગયો દત્તો, આ વાક્ય પાઠ્યામાં લખવું. અને વાક્ય મિત્ર મિત્ર ગતના છે તે પ્રશ્નો પૂછી કદાવલ સાદા વાક્યમાં ફેરફાર કરવાપદ છે તે માટે જોડો.

મિત્ર વાકમાં એક વાક્ય
ઉપર બીજું વાક્ય આધાર
રાખે છે.

મુખ્ય વાક્યની વ્યાખ્યા સ
મળવની.

બીજા વાક્યમાં દેદના ક્રિયાપદ છે. જે. તેમાં મલિ-
લાલ થુ કહે છે? 'હું કાલે ગામ ગયો હતો', એમ
કહે છે. સાદા વાક્યના ક્રિયાપુરક તરફ ધ્યાન એવી
બીજા વાક્યમાં 'હું કાલે ગામ ગયા' હતો, 'એ વાક્ય
ક્રિયાપુરક છે તે દર્શાવેલું. બન્ને વાક્યોનો તફાવત પ્રત્યે
પૂર્ણ સ્પષ્ટ કરાવેલો.

'મલિલાલ કહે છે, કે હું- કાલે ગામ ગયો હતો',
આ વાક્યમાં 'મલિલાલ' કહે છે, 'એવું પૃથક્કરણ
કરીએ 'તો' કહે છે' ક્રિયાપદના પુરક તરીકે અલ્પવિરામ
પછીનું વાક્ય આવે છે. એટલે પહેલા વાક્યમાં અદ્ય-
વિરામ પછીનું વાક્ય સમાઈ જાય છે. આમ સ્પષ્ટ રીતે
કાલે ગામ ગયો હતો, 'મલિલાલ કહે છે', તેના ઉપર હું
તે દર્શાવેલું.

કા વાક્ય ઉપર કયુ વાક્ય આધાર રાખે છે? 'મ-
લિલાલ કહે છે', તેના ઉપર તે પછીનું વાક્ય આધાર
રાખે છે. એટલે આધાર આપનાર અથવા આગળ પડતું
વાક્ય કયું છે? 'મલિલાલ કહે છે', કે- "આવા
વાક્યોમાં આધાર આપનાર અથવા આગળ પડતું
વાક્ય 'મુખ્ય વાક્ય', અથવા 'પ્રધાન વાક્ય', કહેવાય
છે આ પ્રમાણે વ્યાખ્યા સીખવની.

ગોલ ચોટી વાકયની વ્યવ-
સ્થા સમજાવવી.

સુરેશી-પહેલા વાકયને મુખ્ય
વાક્ય અને બીજાને પોતાવા-
ક્ય કહી દે તે.

મિશ્ર વાકયની વ્યાખ્યા કે-
લાવવી.

આધાર રાખનાર વાક્ય કયું છે ? 'હું કહ્યું ના.'
મર્યાદા હોવાથી, તે પછી આનાં વાક્યોમાં આધાર રાખનાર
અથવા મુખ્ય વાક્યમાં સમાઈ જનાર વાક્યને ગૌણ વા-
ક્ય કે પોતાવાક્ય કહે છે એ પ્રમાણે વ્યાખ્યા સીધાવવી.

'એ છાયાલાલ નહિ આવે, તો હું આવીશ.' આવું
વાક્ય લેવું. તેમાં મહેલા વાક્યને મુખ્ય વાક્ય કહે અને
બીજાને ગૌણ કહે, આવી સુરેશી નહીં તો મુખ્ય સુરે-
શી છે તે દર્શાવવું, 'હું આવીશ' એ મુખ્ય સુરેશી છે.
વળી 'એ છાયાલાલ નહિ આવે,' પણ એટલે જ કહેવાથી
રહેનારની અતલબ પધાર્થ સમજાતી નથી અને પછી
બીજાં કેટલાં જાણવાની અપેક્ષા રહે છે, 'હું આવીશ'
એટલું કહેવાથી તેવો અપેક્ષા રહેતી નથી. આ પ્રમાણે
જરાબર સમજાવવી આ વાક્યમાં પછીના ભાગ 'હું
આવીશ' એ મુખ્ય વાક્ય છે તે દર્શાવવું. આવી રીતે
સુરેશી જાણવી. બીજાં તેના વાક્યો લઈ દર્શાવવું.

ઉપર થઈ ગઈથી બાળતના જરૂર પડતા પ્રશ્નો પછી
દર્શાવવું કે જે વાક્યમાં એક કરતાં વધારે ક્રિયાપદ
હોય અને જેમાં મુખ્ય વાક્ય અને ગૌણ વાક્ય સમા-
વ્યા હોય તેને 'મિશ્રવાક્ય' કહે છે.

પુનરાવર્તન.

નિદ્રા મારવનું પુનરાવર્તન
રાવવું.

લુદી જુદી જાતના વાક્યો
લઈ મુખ્ય વાક્ય અને પેટા
વક્ય ગોઠાવી પુનરાવર્તન
રાવવું.

પ્રથમ મુખ્ય વાક્યનું પુનરાવર્તન કરાવવું તેમાં પુનરાવર્તન
જાનામાં ગોઠવે વાક્ય સુકાવડું. પછી પેટા વાક્યનું પુન-
રાવવું કરાવવું.

‘મગનલાલ કહે છે કે હું વાર્તા કહીશ.’ અને ‘જ્યારે
તમે મને જોલાવશો, ત્યારે હું આવીશ.’ આ બે વાક્યો
લાઈ તેમાંથી મુખ્ય વાક્ય અને પેટા વાક્ય શોધાવી પુ-
નરાવર્તન કરાવવું.

ભાઉરૂપખર.

(ઉ. વિ. ના મે. એ. ઇ. સાહેબતા હુકમ નં. ૬૨૫ એ તા. ૧૪-૪-૨૧ ઉપરથી.)

(ઉ. વિ. ના મે. એ. ઇ. સાહેબે પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓ તથા ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે મંજૂર કરેલી

ઉ. વિ. ના મે. એ. ઇ. સાહેબે પ્રાથમિક અને માધ્યમિક અને માધ્યમિક શાળાઓ માટે ટ્રસિડ કરવામાં આવે છે

પુસ્તકનું નામ.	નવવાચામાં પ્રસિદ્ધ થયેલ હોય તેવું નામ	શા ઉપયોગ માટે ગોપડી મંજૂર કરવામાં આવી છે તે.	કિંમત.	ટીકા
----------------	---------------------------------------	--	--------	------

ધી જોનારડી સેક્ટરિ. ગુજરાત વર્તમાનપત્ર

સોસાયટી, અમદાવાદ.

"મહાભારતની નીતિ કથાઓ" પ્રથમ આવૃત્તિ

મિ. વાઘમિંદ પુનઢાસ શાહ, હુડમાસ્તર,

તાલુકા રૂઢલ જોડા.

" પાનવર્ણપુર સંસ્થાનની સામાન્ય બુગોળ "

બીજી આવૃત્તિ.

ધી. જોનારડી સેક્ટરિ, સોનિયરિ એસો.

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓમાં લાયસેન્સિના પુસ્તક તરીકે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં શિક્ષકોના ઉપયોગ માટે લાયસેન્સિના પુસ્તક તરીકે.

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓમાં પુસ્તક અને લાયસેન્સિના પુસ્તક તરીકે.

૧-૦-૦-૦

૦-૨-૫

૦-૧-૫

મિ બાઈબલ ની પ્રથમ આવૃત્તિ. "પ્રથમ આવૃત્તિ." "પ્રથમ આવૃત્તિ."	પ્રાયશ્ચિદ્ધ અને માધ્યમિક શા- ળાઓમાં સાયબેરિયા પુસ્તક તરીકે.	૧—૮—૦	*દેશની કિંમત આરઓના કરવાની શરતે.
મિ પ્રજાગત નયુક્તાઈ પારેખ, ઓડિટર, નીક ઓફિસ, નીકાદ. "પ્રથમ આવૃત્તિ."	પ્રાયશ્ચિદ્ધ શાળાઓમાં સાયબેરિ ના પુસ્તક તરીકે.	૦—૪—૦	
મિ. નટનસાલ ક્રેતેયામાસ ગબ્બ, બુનાગદ. "પ્રથમ આવૃત્તિ" તાવ સંગ્રહી ઉપરોક્તી મા- લીતી, નસના તથા સામાન્ય ઔપચ. મિ. ૭૭, એ. રોખ, આસિટ્ટ મેનેજર, હાલકી સેા મિસ, સૌથી મુખ્ય. "સદ્ગુણી નસીમ" પ્રથમ આવૃત્તિ.	પ્રાયશ્ચિદ્ધ શાળાઓમાં સાયબેરિ માંટે.	૦—૮—૦	નો કિંમત મટાડીને ૦—૪—૦ કરે તે.
	પ્રાયશ્ચિદ્ધ અને માધ્યમિક શા- ળાઓમાં હનામ માટે.	૧—૦—૦	

ધી ઓરેનાધર્મિગ સેદેદરિ. એગોસઅસગ,

અમદાવાદ

"મદેરીઆતા મરુરો" બીજી આદતિ.

"દોયેરા-કોગળમિયુ " બીજી આદતિ.

મિ. નગીનદાસ. ઓ. આડતીયા. હનુમાન બિન-

હિંગ, દોમળ રફીદ,કોર્ટ, મુળપ.

નીતિ શિશુલુ " ચોથી આદતિ

ધી જોનરરિ સેદેદરિ, ગુજરાત પનીયકર

જોસાયદિ, અમદાવાદ.

" માનસશાસ " પ્રથમ આદતિ.

મિ પ્રમુદાસ નથુભાઇ પારેખ ઓડિટર,

ચીફ ઓફિસર. ઓફિસ. જુનાગઢ.

"દેહી કેદકલેદર (કિસાન તરત ગણ્ય થનું સાધન.)"

ધી જોનરરિ મેદેદરિ. ગુજરાત. વનીકમ્પર

જોસાયદિ, અમદાવાદ,

" સુલપ્રા હરલુ " પ્રથમ આદતિ.

પ્રાયમિક અને માધ્યમિક શા-

ળાઓમાં ધનામ અને લાય-

એરિ માટે.

"

"

પ્રાયમિક અને માધ્યમિક શા-

ળાઓમાં લાયએરિ માટે

"

"

(મહી) ને. એસ. કાદરી.

એ. ઇ. ઉ. બા.

જાહેર ખબર.

સરકારી યાદી.

છોકરાઓ માટેની ગુજરાતી વાચનમાળા.

લઠાઈને લીધે હિતપત્ર થએલી આર્થિક પરિસ્થિતિને લઈને મુખર્ષી ઇલાકાતી છોકરાઓ માટેની પ્રાથમિક શાળાઓ માટેની મેસર્સ મેકમિલન એન્ડ કંપનિએ પ્રસિદ્ધ કરેલી ગુજરાતી વાચનમાળા છાપવાનું ખર્ચ છેલ્લા થોડાં વર્ષ થયા બહુ વધારે વધ્યું છે. છાપવાની કિંમતનો વધારો માત્ર કાગળની કિંમત વધવાથીજ થયો છે એમ નથી, પરંતુ છાપવાના અને પ્રસિદ્ધ કરવાના વેપારને અગે કામ કરતા દરેક વર્ગના માણસોને ભારે પગાર આપવો પડે છે તેને લીધે પણ ખર્ચ વધ્યું છે. સરકારને તેથી આ વાચનમાળાની વેચાણ કિંમત વધાવવાની મજૂરી આપવાનો અથવા તે ખર્ચમાં પુ. વણી રૂપે મદદ આપવાના બે માર્ગમાંથી એક માર્ગ સ્વીકારવાની સ્થિતિ આવી પડી છે. જોકે કળવણીને લગતું પ્રાંતિક ખર્ચ ગઈ સાલ ૧૫ લાખ રૂ. હતું તે વધીને આ વર્ષે ૩ ૧૮૨ લાખનું થયું છે. બજેટની બધી મજૂર રકમ અનિવાર્ય તથા જરૂરી રવરૂપના ખર્ચ ખાતે પુરેપૂરી ખર્ચવાની છે. બીજા ખર્ચની સનડ-થાય તેમ નથી. મુખર્ષી સરકાર (ટ્રાન્સફર્ડ ખાતા) એ દીલગીરીથી નિર્ણય કર્યો છે કે છાપવાના ખર્ચને પહોંચી વળના માટે વાચનમાળાની જુદી જુદી આવૃત્તિઓની વેચાણ કિંમતમાં સહેજ વધારો કરવો. દાહતા ખર્ચની કિંમત મૂળી વાચનમાળાને વેચવાની x કિંમત નીચેના

x ૧ લી જૂન ૧૯૨૧ થી.

૨. બધી વાચનમાળા હિંદુસ્તાનમાં છપાય છે કાગળ બાદ કરતાં છાપવાનાના ખર્ચનો આધાર મુસ્તકો છાપનાર, વાળનાર, (બાંધનાર)

કોઈક મુજબ નક્કી કરી છે.

	૩. આ. પા.		૩ આ. પા.
બાળપોથી	૦-૧-૬	૪ થી ચોપડી	૦-૬-૬
૧ લી ચોપડી	૦-૪-૬	૫ માં „	૦-૧૨-૦
૨ છ „	૦-૫-૦	૬ થી „	૦-૧૪-૦
૩ છ „	૦-૭-૦	૭ માં „	૦-૧૪-૬

લઈ જનાર તથા લાવનાર અને ઠાપખાનાની ઓફિસના માણસોના પગાર ઉપર લગભગ પુરેપુરો હોય છે.

૪. બીજી દોષ બાહ્ય મારફત સરકાર આ પુસ્તકો છપાવવા અને પ્રસિદ્ધ કરાવવા ધારે છે, તેથી આશા છે કે હાલ જે કિંમતે બબરમો વેચાય છે તેના કરતાં ઓછી કિંમતે લોકો તે મેળવી શકે.

(ન. ૨૮૫૮-દેખાવણી ખાતું, સેક્રેટરિયટ, જાનિરે મુગધ.)

તા. ૨૧-૫-૨૧.

અ. એ. ઈ. સા. ના તા. ૨૧-૬-૨૧ ના પત્ર ન. ૪૧૦૫ ઉપરથી.

મનામપત્રક.

એકા વિલાગ.

સંકુલ—તા. નડિઆદ. દવે નાનાલાલ વજેરામ રૂ. ૧૦૧૧ ન જમણુ.
 રાણીપૂરા—દેસાઈભાઈ યુગલભાઈ રૂ. ૩૦) નિયાળ જમાડી. નાપાડ—
 દેસાઈ ભાઈનાલ સોમાભાઈ નડિઆદ રૂ. ૨૫) પિત્તળના પ્યાલા વહેંચ્યા.
 દુહાકુના—તા. ભોરસદ. શિવાભાઈ પ્રભુદાસ રૂ. ૧૬) પવાલા. આસોના
 જોડાભાઈ ઝવેરભાઈ રૂ. ૫૭) નિયાળ જમાડી. મંગળભાઈ વદાલાભાઈ વી-
 રેલના રૂ. ૧૦) પવાલા. ગામલોઈ રૂ. ૧૦) મિઠાઈ પીપલાવ—તા. ભોર-
 સદ પા. ચામળભાઈ દરિભાઈ રૂ. ૨૫) પિત્તળના પ્યાલા તથા પતાસા
 કન્યાશાળામાં ઘસણાવ—તા. ભોરસદ પા. દેસાઈભાઈ દાજીભાઈ રૂ. ૩૫)
 નિયાળ જમાડી. આપોદ—તા. ભોરસદ પા. આશાભાઈ મહીજીભાઈ રૂ.
 ૧૩) ધડોળાળ તથા ગામલોઈ રૂ. ૨૨) મંથદરયાનની કેટલીક વસ્તુઓ
 ખાસોલજ—તા. આર્જુન પા. મથુરભાઈ ઠાણીભાઈ પા. દેસાઈભાઈ જી-
 ભાઈ રૂ. ૧૦૦) નિયાળ જમાડી. આશી—તા. ભોરસદ લક્ષ્મીભાઈ દલા-
 ભાઈ રૂ. ૪૩) મિઠાઈ તથા પ્યાલા. ચામણા—તા. આર્જુન પા. પરભુદાસ
 નારજીભાઈ રૂ. ૧૩૧) ખાંડના લાકડું જમણુ. નવાગામ—તા. માતર
 હોદાલાલ રૂ. ૨૩) નિયાળ જમાડી. આશી—તા. ભોરસદ પા. ગોપાળજી
 જોરાભાઈ રૂ. ૪૫ મિઠાઈ, પ્યાલા પોંસલ વગેરે કઠલાલ—લદ્દુલાલ
 નાયાભાઈ રૂ. ૨૫) પ્યાલા તથા પતાસા ખોદાલ—માનરભાઈ મિત્તરદાસ
 રૂ. ૪૫ ખાંડના લાકડું. ચકરભાઈ પ્રાગલમ રૂ. ૪૦) જમણુ. ગોવિંદભાઈ
 મથુરભાઈ રૂ. ૪૫૧૧ જમણુ. કરમસદ—રજુગોડદાસ જમણુ. રનદાસ રૂ. ૨૫૧)
 નિયાળ જમાડી. ખોદાલ—તા. ભોરસદ પા. રહોળભાઈ બાપુભાઈ
 રૂ. ૩૪) પતાસા પત્રાલા. વાસણના દેસાઈભાઈ નરસિંહભાઈ સદેશરના
 રૂ. ૬૭૧ પતાસા પવાલા. મહીજીભાઈ મનભાઈ રૂ. ૪૦) નિયાળ જમાડી.
 ખુશાલભાઈ ઝવેરભાઈ રૂ. ૪૫) નિયાળ જમાડી. શિયાભાઈ રામદાસ
 દમોલ રૂ. ૬૭૧ પતાસા, પવાલા, ઓદણી. પીપળાવ—મંથલાલ
 સોમાભાઈ રૂ. ૨૪) પિત્તળના પ્યાલા તથા મિઠાઈ. વાસણ—
 પા. ચંકરભાઈ નરેતમદાસના કિશા ખર્ચ વખતે રૂ. ૩૫) રૂલ
 જમાડી. વસાસણ—પા. ઝવેરભાઈ કદાનદાસે તથા રૂ. ૩૦) પા. જાકુ-

ભાઈ નરોત્તમદાસે ૩. ૨૫) રૂલ જમાડી. આસ્તાપુર—આવસાર કુબેરદાસ પાનાયદે ૩. ૩૦) રૂલ જમાડી. ઓડ—પટેલ ગણાભાઈ રણભાઈના મુએ ઓડની બધી રકૂયો, ભરોણ, છતપુરા, અને શીવીની રકૂલો જમાડી. યોગ્યાસણ—સુચાર પિતાંબર મુળજીએ ૩. ૭૦) રૂલ તથા કન્યાશાળા જમાડી. દેગામ—પેટલાદના ખગી છોટાલાલ ભોતીલાલે ૩. ૯૧) ધોતીઆં કબળ, ઓઢણીઓ તથા પતાસાં વહેવ્યાં. નાપાડ—જેઠીમર શીવનાલગરે પોતાના પુત્રના મરણ નિમિત્તે ૩. ૬૦) કન્યાશાળા જમાડી. ત્રણોલ—યા. રણછોડલાલ મયુરભાઈ રૂલ જમાડી. ખઠોલ—પા. શંકરભાઈ પુલાભાઈ તથા જનનભાઈ પુલાભાઈએ ૩. ૫૦) રૂલ જમાડી. ખેરોલ—રજપુત સામંતસંમ જોશંજીએ ૩. ૫૦) રૂલ જમાડી.

અમદાવાદ જિલ્લો.

નરેડા—પટેલ ભાઈલા કળીદાસ. ૩. ૧) પેંડા વહેવ્યા. વીસલપુર—દરકોષ વાડીલાલ જમનાદાસ. ૩. ૬૫) ટોપીઆં ઓઢણીઓ. ૩. ૯૧) દંનામ. વાલુકેડ—કારકુન નરસિંહભાઈ વીરચંદભાઈ ૩. ૩૫) રૂલ તથા કન્યાશાળાને જમણુ. રાયપુર—તા. દરકોષ સા. ગણાભાઈ રણછોડલાલ ૩. ૪૦) નિશાળ જમાડી. સોની ઇશ્વરભાઈ સાંકળચંદ ૩. ૪૦) નિશાળ જમાડી. જાલીરાણા—સાંકળદાસ પ્રરોત્તમ ૩. ૨) પતાસાં. માલદાસ ધનજી ૩. ૧૩) રૂલ જમાડી. જોયણી—તા. વીરમગામ સોમલાલ ગીરધર ૩. ૨૧) ના રૂલ જમાડી. જમામલી—તા. દરકોષ આગેવાન ગૃહસ્થો ૩. ૨૫) નિશાળ જમાડી. વટવા—પટેલ બાપુભાઈ મયુરભાઈ ૩. ૧૨) નિશાળ જમાડી. અબનમીઆં સાહેબ રાણુમીઆં સાહેબ ૩. ૧૦) મિડાઈ સાલ બાપલાલ શંભુલાલ ૩. ૫) મિડાઈ. મુળધરભાઈ—રૂલ કમિટી ૩. ૧૫) રૂલ જમાડી. ગામડી—તા. ધંધુકા મુળજીભાઈ નયુભાઈ ૩. ૨૩) કપડાં; ૩. ૩) પતાસાં. ખસ—તા. ધંધુકા ગામલોક ૩. ૧૯) ઇનામની. ચોપડીઓ. વલાદ—જિ. દરકોષ દોલંતરામ ધનેશ્વર ૩. ૮૯) બન્ને રકૂયો. જમાડી. નાથલાલ જોષ્ઠતરામ. ૩. ૭) પતાસાં. ૩. ૧૫) મંગલસ્થાનમાં. મીરોલી—જિ. દરકોષ લવાર જુલાભાઈ ફીરાભાઈ ૩. ૨૫) ચોપડીઓ તથા લુગડાં વહેવ્યાં.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ છ નંબરમાં
દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

— કેળવણીખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની
ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને મંજુર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને સેંકડે ૨૫ ટકા
કમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપ-
વામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે રોશનથી આગળનું ખર્ચ
આપનામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ માથે બીજા પુસ્તકો મંગાવનારને સેંકડે એક ટકા હકસાર્ધ
લઈ મેકની આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—કાલાભાઈ
કેમ્પબેલના કાસ એન્ડ સન્સ. લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—શુન્ટી
કાળકાંઠેવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુંબઈ.

દરેકત શિક્ષક કોપી બુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ આઠ નંબરમાં, કેળવણી ખાતાના મે.
ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં ચલાવવાને
મંજુર કરી છે. છતાંની લીધે કાગળના ભાવ બેઠક વધી જવાથી મે.
ડિરેક્ટર સાહેબના, નં ૧૧૨૪૫ ૧૯૧૭-૧૮ ની સાવના, હુકમથી હાલ
આઠ વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. અને
૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને કાગળમાં સેંકડે (૧૫) ટકા કમિશન
ઉપરાંત પૈકા અને રેલ્વે ખર્ચ આપનામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું
કે રોશનથી આગળનું ખર્ચ આપનામાં આવશે નહિ. દરેક શિક્ષક કોપી
બુકની સીધી પેનો દરેક નંબરને બધ બેસની, ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક
હકસમાં એકજ ભતની ત. ૬ કિમત રૂ. ૦.૧૧ નહી.

મળવાનું ઠેકાણું:—

આદરજી કાવસજી માસતર.

કે. નં ૧૦ ધોળી તલાવ—મુંબઈ

બહાર પડી છે.

(ત્રિવેદિ વાચન માળા--

પ્રવેશિકા, મૂલ્ય ૦-૨-૬.

પ્રથમ પુસ્તક, મૂલ્ય ૦-૪-૦.

લેખકો:—રા. બ. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદિ.

પ્રોફેસર અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રિવેદિ.

પ્રકાશક—એમ. સિ. કાદારી, કાપડીપોળ, રાવપુરા, વડોદરા.

આ વાચનમાળામાં નીચેની બાબતોપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

૧. આપણી પ્રભાવ સાધનાઓનાં તત્ત્વ પ્રેરવાં ને પોષવાં.
 ૨. સ્વદેશ અને તેનાં પૂજ્ય સ્ત્રી પુરુષો પ્રતિ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવો.
 ૩. વિદ્યેષે ધર્મ અને નીતિ પ્રતિ પ્રીતિ ઉત્તેજવી.
 ૪. વિદ્યાનની અને ઉપયોગની દૃઢીકૃત રસિક રીતે આપવી.
 ૫. સ્વદેશ અને સંસ્કારી વાણી તરફ વાચકવર્ગ વળે એવી યોજના કરવી.
- જલદી લખો પ્રકાશકને ઉપલે સરનામે.

બહેર ખબર.

મેસર્સ કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ.

શુક્રસેલર્સ અને પબ્લીશર્સ સુરત.

તેમના તા. ૧૧-૧-૨૧ ના ઘાજળના જવાબમાં જણાવવામાં આવે છે કે મેસર્સ દિવાનજી અને દેસાઈ કૃત સુગોળ ભાગ રત્ન ની કિંમત ૮-૬-૦ ઠાવવામાં આવે છે, વધારે કામચલાઉ છે. અને ફક્ત આ આજ્ઞા આપે છે.

પુના,
તા. ૬-૬-૨૧.
લાલજીરી નં. ૪૭૫૨.

(સહી) એફ. કમલેશુ માર્સ,

ડી. પી. આઈ. વતી.

(મે. એ. ઈ. સી. ઉ. જી. ના તા. ૧૧-૭-૨૧ ના પત્ર નંબર ૫૮૨૩ ને આધારે.)

શાળોપયોગી સંવાદસંબંધ સાગ ૧ લો ૫૪. ૩૫૦ કિ. રૂ. ૨).
૩. ૧૧૧ કાચુ પુઠું નીતિ બોધક રસમય, અનુભવી અને વિદ્વાન લેખકોના
૫૫ સંવાદોનો સંબંધ, મહિનામાં જાહેર પડશે. સાગ ૨ જો ૫૫ છપાય છે.
૬૦ થ. ઠાકોર, રોકોટકોલેજ સાદરા; સા. પુ. સાહ—ડોસોડ.

૧. સરલ દેશીનામાની પદ્ધતિ-ટેકસ્ટ બુક, આ. ૨૬ મી.
૦-૪-૬; ૨. સરલ ગુજરાતી બાળવ્યાકરણ—લાઈ. બુક, ઘણું
ટેકાલે ટેકસ્ટ, આ. ૨૪ મી, ૦-૪-૬; ૩. સરલ વ્યુત્પત્તિ-જ્ઞાનપ્રકાશ
(૫-૬-૭ મી ચોપડીના પાઠ્યાર ચબ્દોના કોષ સહિત), લા. પ્રા. બુક,
સુધારેલી. આ. ૩ જ, ૮-૮-૦; ૪. નવું સરલ મુખ્યગણિત, (બાળવ-
ર્ગથી ધો. ૫ સુધી એકજ બુકમાં), ઘણું ટેકાલે ટેકસ્ટ, આ. ૧૦ મી,
૮-૮-૦; ૫. ગુજરાત પ્રાંતની ભૂગોળ વિદ્યા—આ. ૬ મી, ૦-૧-૩;
મુખ્ય એજન્ટ અમદાવાદ, એસ. બી. શાહની દેપનિ, ૬૦ ઈં.

પ્રેમચંદ કરમચંદ સાહ, ગોંડળના માણ. ૩. એ. ઈ. મુ. કપડબંધ.

દેશીનામું. કિ. રૂ. બા. પો. ૦)~

નામદાર મુજબ સર. તી જા. ખ. નં. ૧૪૬૭ લગત ઉ. વિ. એ.
પ્ર. નં. ૪૪૩૮ તા. ૧૧-૧-૦૧ થી નવીન ટેકસ્ટબુકમાં મેંજુર છે. નામ
વિષે પ્રથમ ચર્ચા કરનાર સ્વતંત્ર પુસ્તક તો એજ. વ્યાવહારિક સિદ્ધિતોની
શયના નવાં પોરણો.

વેચનાર—સુરત, ક. ના. ની કંપનિ

એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની
અને અમે પોતે.

મૃગી વાંધું અને હિંસ્ટીરિયા ક્યાં છે ?

રામબાણુ દવો. કિ. રૂ. પો. મો. બુક. સરતથી કામ કરવાને મળેલું.

છગનલાલ લલિતુભાઈ સાહ દેશીનામાવાળા
દયાળબાબીની શેરી—વડોદરા.

ચિત્ર સહિત.

ગુજરાતના ઇતિહાસની સહેલી વાર્તા.

કર્તા

વલ્લભભાઈ લલિતુભાઈ પટેલ,

હેડમાસ્ટર પ્રેક્ટિસિંગ સ્કૂલ

પ્રે. રા. ટ્રે. કોલેજ.

લખો

ધી ગુજરાત ઓરીએન્ટલ બુક ડીપો—અમદાવાદ.
સ્થલ પ્રો.

હમણાંજ છપાવે બહાર પડી છે. મંગાવો.
પ્રાથમિક ધૂગોલ ગ્રંથમાળા. પુ. ૩.

મુંબઈ ઇલાકાની સામાન્ય
અને

હિંદુસ્તાનની રૂપરેખા ભૂગોળ.

રંગીત છ નકશાઓ અને આઠ ચિત્રો સહિત.
સને ૧૮૧૨ના નવા ધોરણે મુંબઈ દેશના સારી નિ
ગુજરાતની વિશેષ, મુંબઈ ઇલાકાની સામાન્ય અને હિંદુસ્તા
આકૃતિક, ઔદ્યોગિક અને નાણકીય હકાકતો આપી છે, તેથી
જુના વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોને ધણી ઉપયોગી માલમ પડી
અને અનુભવી શિક્ષકોએ ઉત્તમ બાલકોએ આપ્યા છે.

કદ સુપર રાયલ ૧૦૦ પૃષ્ઠો કિંમત માત્ર છ આના.

મળવાનાં ઠેકાણાં.

જીવનલાલ અમરસી મહેતા. પીરમશરોડ—અમદાવાદ
તેજલ સધળા પ્રસિદ્ધ છુકસલ્લે પાસેથી મળી શકશે.
કર્તા—નાનચંદ જશરાજ વખા.
તાલુકા રૂઢા ખાસ્તર. લેસાણુ—કાંઠિ

ગાંધીસારા ટ્યુશન કલેસ.

આ જુના અને જાણીતા કલાસે તેનાં મહ
શિક્ષણ માટે ઘેરે ઘેર એક અવાજે વખણાય છે એમાં કોઈ
હોકરો-હોકરીઓ, બાતુઓ અને ગૃહસ્થોને સવારે-સાં
દિવસ, અંગ્રેજી જલદી રખતા વાંચતા અને બોલતા રો
વાયોલીન, દીલરખા, દરીંગ, છુક-કાંપીગશોટદેડ-ટાપર
અને ૩-૪ થી ગ્રેડીક સુધીનાં ટોફળી બાળકો ધણી
મનદ અને સ્ત્રી શિક્ષકો દરેક વિદ્યાર્થી ઉપર છુક
કાળજી અને મહત્વથી રીખવે છે. બાતુઓ માટે
સજવડો છે. શિક્ષકોમાંનાં એક પારસી બાતુ શિક્ષક
જેવણ ૧૦ વર્સનાં જુલુલી છે અને કોલેજમાંથી
તમારાં જગ્યાઓને તાકાતે લાલ આપવા માટે ગોર
વાહીઆજના આતરોબેરામ સામે ૧૧૬.
કાટમાં. ડા. એરચરાજ હંડીમનાં દવાખાનાં સ
પાસે. ૮૨, ધનબાવ સીટમાં મળશે.

પુસ્તક-૬૦, મુ. ૩

[અંક ૬ મો.

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

મચ્છેશ્વર ૨૨, ૧૯૨૨.

અનુક્રમશિક્ષા.

[૧૧૭.

૧. શિક્ષણમા ' મનુષ્યની ' ને સ્થાન	૨૫૦
૨. પુસ્તકો, ગિર્ગો વગેરેનો સીમા	૩૧૮
૩. નવા શિક્ષકોને	૩૧૪
૪. મોન્ડેમરી શિક્ષણપદ્ધતિના ગતિ વિચારો	૨૬૩
૫. મુનગલત જગતના વામકાંડ	૨૧૮
૬. તાજ અને કુટુમ્બ	૨૦
૭. નવે તથા ગામડાનું આગમન અને સિવલ તેમજ શરીર મદિ ૧૦૭૨	
૮. દલ્લાહ/દલ્લીની આશયમતા વિશેષવાદ	૨૧૭
૯. અસાધન	૨૮૦
૧૦. માર્ગ પત્રોના વિચારો	૨૮૮

ગોપાલ મલિકા દેવમુર્તી

મ. ની અને પ્રમાણ (ગોપાલ ૧૦૧૮)

મિ. કે. મુગડ અરેન્ડસર ખાલા. ખી. એ.

પિન્નિપત, જે. ની પ્રેમિક કેમ્બ્રિજ-અમદાવાદ.

(નવે ૬૬ ગામીન ગણપા કે)

II અમનિંદક પ્રિન્સિપ પ્રેમિક ખાલા મુન મન અલીખાલ નરીત શર

I માન કેમ્બ્રિજ I માન મા —અનદાવાદ,

૧. પત્ર નંબરથી લેખાણુ—ઓફિસ નંબર મોકલવાનું. જાણના મોકલવાનું લેખાણુ કાગળની એક બાજુએ મોકલખે અક્ષરે લખવું. જાણના ચોખ્ખા લાગશે તો છપાશે, નહિ પત્રનું ક્ષેત્ર વેળા કિલિટ મોકલવી હશે તો પાછા મોકલવામાં આવશે.

૨. લેખકને ઉત્તેજન—વિધિથી વખી મોકલનારની જેસા જેવાની ખુબી હશે તો પ્રથમથીજ ખખર આપેલી દર છપેરે માટે મોકલના પ્રમાણે ટા. ૧) મુદ્દી આપનામાં આવશે. ચર્ચાપત્ર માટે મુદ્દી આપવામાં નહિ આવે.

૩. લેખાણુ—પત્ર મોકલે ૩. ૧-૮-૦૦ ટાપા ખુબી મુદ્દી આપવાથી. વિધાયજિઆ માટે ૦-૧૨-૦૦, મુદ્દી અંગેના ટા. ૦-૨-૦૦; ચોટ્ટેન ટા. ૮-૦-૦૨ વગેરે.

૪. મનિઓફિસ—ફાન પત્ર નામ કે મુદ્દીનું ફેલાણું, એમક લખવું. તેમજ ત્યાં એકથી વધારે વિધાયિ કોમ તો નિશાળી નંબર તથા મુદ્દાપત્ર જોશિસ તમથી અપાએલાં નગનામાના વેગવ હપરનો નંબર લખવેલ.

વતેર ખામરના આવ.

મુદ્દત.	પેટા.		
	આખું	અર્ધું	પા.
આખું વર્ષ.	રૂ. ૬૫૩.	૩૪૩.	૨૦
૧૨ માસ.	રૂ. ૩૫૩.	૧૮૩.	૧૨
૬ માસ.	રૂ. ૨૦૩.	૧૦૩.	૬

મુદ્દત છપાવવાનો દર.

૨૨ માસ લીટીએ રૂ. ૧ ૨-૦૦

ગણ્યા છે

આ પત્ર સાથે ફેડ વગર દિલ

મીડ વતેરવામાં આવશે નહિ.

૫. મુદ્દાપત્રમાં આપેલી ખામરી અંગેરખરોમાં જાતુલેલી આપેલી ખાતાએ મંદુર હરેલીત તોય એમ દમેસ લેન નથી. માટે દરેકને મંદુર ક્ષેત્રો નહિ કે મુદ્દી નહિ.

૬. આપવાનું વરન વગર અધિકારી કિલિટનું મુદ્દી મુદ્દાપત્ર અંગે છે. નહિ વરનની વચમાં ને આદર જમ કવા માગના હશે તેમની પાસેથી નેરકા અંગે તેમને મળ્યા હશે તેમની જમ અંગે જેમ કિલિટ વચમાં

જાહેરખબર.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો મ. હ. ભા. એ. ઇ. સાહેબે પ્રાયમિક, માધ્યામિક અને ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે મંજૂર કર્યા છે. તા. ૩૦-૫-૧૯૨૧ સુધીના ત્રિમાસ માટેની યાદી સર્વની જાણ માટે પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવે છે.

નંબર.	પુસ્તકનું નામ.	જે ભાષામાં છપાયું હોય તેનું નામ.	સા ઉપયોગ માટે મંજૂર છે.	કિંમત
૧	ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ. "સુવાવડ અને બાળમં-ભાગ" ૧ લી આવૃત્તિ.	ગુજરાતી.	લીઓ માટેની પ્રાથમીક ટ્રેનિંગ મંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલયના ઉપયોગ માટે.	૦-૩-૦
૨	કેશવ હર્ષદ, ધ્રુવ એરેન્જાયર, બી. એ. ખાડીઆ, અમદાવાદ. 'ભાલજીની કાદંગરી' ૧ લી આવૃત્તિ.	ગુજરાતી.	એ. વી. હાઇસ્કૂલો અને પ્રાયમરી ટ્રેનિંગ મંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલય માટે.	૩-૦-૦
૩	મસરૂ મેકમિલન એન્ડ કો, મુંબઈ. ગુજરાતી ભાષાનું ગ્રંથકોશ ૧ લી આવૃત્તિ.	ગુજરાતી.	પ્રાયમિક તથા માધ્યમિક શાળાઓ અને પ્રાથમરી ટ્રેનિંગ મંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલય માટે; પ્રાથમરી ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે મેનમાં પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે.	૩-૮-૦
૪	મિ. ઘોષટલાલ કેવ-ળચંદ સાહુ રાજકોટ "બાળ ઉત્તર અને બાળકોનું આરોગ્ય"	ગુજરાતી.	પ્રાયમરી તથા ટ્રેનિંગ મંસ્થાઓમાં પુસ્તકાલય માટે.	૦-૩-૦

નં. ૫૩૬૦ તા. ૬-૭-૨૧.

(સહી) જે. એસ. કાદરી.
એ. ઇ. હ. ભા.

ચિનતી:—શાળાખતું ચાલુ નવું અર્ધ પૂર્ણ ચુકવું છે જે સમાસદોએ ચાલુ વર્ષના તેમજ ગઈ સાલના લવાજમ નોંધપાત્ર હોય તેમજ તાજા મોહકારી આપના.

તંત્રી.

નોટિસ.

પ્રે. સ. ટ્રે. મેલેજની ત્રણે વર્ષની વાર્ષિક પરીક્ષા તા. ૭-૧૧-૨૧ થી ડાલેજની મદાનમા શરૂ થશે તેમજ ઉત્તર વિભાગની ટ્રેનિંગ સ્ટુડેન્ટની વાર્ષિક પરીક્ષા તેજ તારીખથી તે શરૂહોવા મદાનોમા શરૂ થશે.
(સહી) કે. એ. ખાલા. પ્રિન્સિપલ.

જાહેરખબર,

ગુજા સરકારનો તા. ૨૨-૧-૨૧ નો હુકમ નંબર ૮૨૩ મી થી અને મગા સરકારના તા. ૧૧-૧૦-૨૦ ના હુકમ નંબર ૨૭૨ ઉપરથી નીચેનો સુધારો જાહેર કરવામા આવ્યો છે.

“લીફલેટ ઇન હર્ડ” નામની ચોપડી ગુજા સરકારે પોતાના તા. ૬-૮-૨૦ ના હુકમ નં. ૨૪૯ થી જસ જાહેર કરી હતી તે ચોપડીના નામમા નીચેનો સુધારો મળી લેવો.

“લીફલેટ-ઇન-હર્ડ, તામીલ, ગુજરાતી અને બંગાળી તથા ખીચ્ જો કોઈ બાપામા હપાઈ હોય તે તે.”

જાહેરખબર

સરકારે નીચેલી “ફરજ્યાત શિક્ષણ કમિટી” સમક્ષે સીકી આપવાની ૭ લોકોની ઇચ્છા હોય તેમજ તે કમિટીના સેક્રેટરિ ઉપર પોતાનું સંપૂર્ણ નામ, ડેકાણું અને ધધો જેમ જને તેમ જલદીથી મોકલી આપવા.
ડેકાણું. પોસ્ટ બોક્ષ નં. ૫૨. } (સહી) P. Lory.
પુણા, તા. ૧૩--૨૧. } સેક્રેટરિ, ફરજ્યાત શિક્ષણ કમિટી.

જાહેરખબર

મગરની ગણપતરામ તુકારામ એન્ડ કો.

મેનેજીંગ પ્રોપ્રાયટર્સ તાલવિવેચક પ્રેસ, પરેક્ષ રોડ-મુબઇ.

તેમને પ્રસિધ્ધ કરેલી “દસી હિમામ બાગ ૧ લો” નામની ચોપડીની કિંમત ૦-૧-૬ હતી તેને બદલે વધારી ૦-૨-૦ કરવાની મંજુરી આપવામા આવે છે. આ વધારો શકત નવી આવડતિ માટે છે.

અમદાવાદ તા. ૧૭-૫-૨૧ } (સહી) જે. એમ. કાદરી.
હુકમ નં. ૨૧૭૭૦ } એ. ઇ. હ. બાગ.

હમણાંજ છપાઇતે બહાર પડી છે. મંગાવો.

પ્રાથમિક મૂળેજ ગ્રથમાળા. પુ. ૩.

મુખ્ય ઇલાકાની સામાન્ય અને હિંદુસ્તાનની રૂપરેખા ભૂગોળ.

રંગીત છ નકશાઓ અને આઠ ચિત્રો સહિત.

સને ૧૯૧૩નાં નવા ધોરણે મુગ્ધ કેન્દ્રાનુસારી શિક્ષણપદ્ધતિથી મુગ્ધ-
રાતની વિશેષ, મુખ્ય ઇલાકાની સામાન્ય અને હિંદુસ્તાનની રૂપરેખા પ્રાકૃ-
તિક, આદ્યોગિક અને રાજકીય હકીકતો આપી છે, તેથી એથી મોટાનું
વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોને ઘણી ઉપયોગી માલમ પડી છે. વિદ્વાનો અને
અનુભવી શિક્ષકોએ ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે.

કદ સુપર રોયલ ૧૦૦ પૃષ્ઠો, કિંમત માત્ર ૭ આના.

મંગવાનાં ઠેકાણાં.

શ્રવણલાલ અમરસી મહેતા. પીરમસારોડ—અમદાવાદ.

તેમજ સવળા પ્રસિદ્ધ યુક્તેશ્વર પાસેથી મળી શકશે.

કર્તો—નાનવંદ જશરાજ વખારીઆ,

તાલુકા રફલ માતર. ભેરસાણુ—દાદિઆવાડ.

બલસારા ટયુશન કલોસ.

આ શુતા અને ગણીતા દલાસે તેના મેલલાજ બરેલા ખતીલા
શિક્ષણ માટે ઘેર ઘેર એક અવાજે વળણાય છે. એમા કોઈપણ હથ કોમના
છોકરા-છોકરીઓ, બાલુઓ, અને મૂલરોને મવારે-સાને-રાતે યા આજો
દિવસ, અંગ્રેજી જલદી લખતા વાચતા અને બોલતા તેમજ હારમોનીઅમ
વાયોલીન, દીલરૂબા, કટીંગ, યુક-કીપીંગ, ગ્રાઈલેડ-ટાઇપરાઈટિંગ, ધર્મશાસ્ત્ર
અને કન્યા થી મેટ્રિક સુધીની કોઈપણ બાબતો ઘણાં વરસોના અનુભવી મરદ
અને સ્ત્રી શિક્ષકો દ્વરેક વિદ્યાર્થી ઉપર હુકું બાર આપી વણીજ કાળજી
અને મહેનતથી શીખવે છે. બાલુઓ માટે મહુલાબલરેલી ખાન સગવડો
છે. શિક્ષકોમાંના એક પારસી બાલુ શિક્ષક 'ટ્રેન્ડ' યએલા છે. જેવણ ૧૦
વરસના અનુભવી છે અને કોલેજગાધી મેડલ મેળવ્યો છે. તમારા બચ્ચાઓને
તાર્કિક લાભ આપવા માટે ગોરખપુરમાલા-બીલડીંગ વાડીઆણના
આતશખેરામ સામે. ૨૧૯ ધોળીતસાર (અથવા ૨) કોલમાં ડો.
ગોરખશાહ હકીમનાં દવાખાનાં સામે માં રોકની વાડીની પાસે. ૮૧
ધનવાવ સ્ત્રીમા મળશે.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦મું.

સપ્ટેમ્બર અને ૧૯૨૧

અંક ૬.

શિક્ષણમાં “ સમજુતી ” ને સ્થાન.

સમજુતી એ શિક્ષણની એક ચુકિત છે. વિષયનું શિક્ષણ સરળ અને સમજી શકાય તેવા સ્વરૂપમાં બાળકોને સ્પષ્ટ કરવા માટે તે ઉપયોગી સાધન છે. દરેક વિષયને સમજી બાળકો, નિયમો, શબ્દો વગેરે યોગ્ય રીતે અને યોગ્ય તેમજ ખર્ચ સ્વરૂપમાં સમજાવવાનો આધાર શિક્ષકની તૈયારી અને જ્ઞાન ઉપર હોય છે. માટે જે શાળાવાલુ છે તેનો મપૂર્ણ ખ્યાલ શિક્ષકના મગજમાં હોવો જોઈએ. સમજુતીની પદ્ધતિ વિષયને ઉદ્દેશીતે યોજતી પડે છે. કેટલીક માળખે યોગ્ય સાદા શબ્દોથી સમજાવી શકાય છે. બીજી કેટલીક સુરેલીઓ શિક્ષકને ધીમેથી તેમજ સાવધપણે દૂર દૂરની પડે છે. મોટા અવરૂપની સુરેલીઓ પ્રથમ પગપરા યોગ્ય દૂર દૂર શકાય છે. આમ વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ કરના અનેક રીત યોજતી પડે છે. શિક્ષકો આ વિષયને અગત્યનો ન ગણે તો જરૂર કેટલાંક દોષો ઉપસ્થિત થવા વિના નહિ રહે. કયા નો વિષયનું નિરૂપણ બાળકોને જોઈએ તેથી વિશેષ થશે. વિષયમાં રસ ન પડે એવી બાળકો બેજાગી દેનારો. ખરાબ રીતે શ્રદ્ધાએ તો પોતાના જ્ઞાનનો પ્રાદુર્ભાવ થશે. આથી બાળકો કદાચ અસહ્ય નહિ કરે માટે ગણિતનો નિરૂપણ, ભૂગોળની હકીકત, વાચનની મતલબ તથા સમ્બંધી મોરે બાળકો સમજાવતા મહુ માગણની જરૂર છે. સમજુતી એ સમજાવનાર પ્રયોગ વાચન પાઠને અંગે થાય છે તેથી તેને જાગે કેટલીક ગમતથી બાળક વિચારીશું પાઠ વચાન્યા પછી સમજુતી પગલે પુરતું ખ્યાલ શિક્ષકો આપતા નથી પાઠની હકીકત અને અહમ્મી કેટલાક ગમ્મો જ્યાં સુધી વિદ્યાર્થીઓ નહિ સમજે ત્યાં સુધી બાળકો વાચનની આસા નાખતી વ્યર્થ છે. સમજુતી પાછળ કેટલો સમય ગાળવો તેનો આશર ધોરણ પરતે છે. વાચનપાઠ કે દરિતાનો પાઠ

સમજીતીનોજ પાઠ ન બને એ મૂળ હમેશા લક્ષમાં રાખવું. આજ અમુક નિયમો ચોક્કસનું કામ નિરર્થક તથા અસંબધિત છે. વિદ્યાર્થીઓની શક્તિ તથા પાઠની ઉપયોગિતા લક્ષમાં રાખી કાગ કરવું. સમજીતી સમિતિ અને અસરકારક નીવડે માટે શિક્ષકે નીચેની બાબતો લક્ષમાં રાખવી —

૧. સમજીતી મૂળ શબ્દ સાથે સંબંધવાળી જોઈએ.
૨. મૂળ શબ્દ કરતાં સમજીતીનો પ્રયાય અવધે ન જોઈએ.
૩. સમજીતી જેન બને તેમ હુંડી, સાદી, સ્પષ્ટ અને જરૂરી શીખવવી.
૪. જ્યાં જરૂર પડે ત્યાં પાઠીઓને ઉપયોગ, ચિત્રો, તથા દર્શનકારા પણ શીખવવી.

ગાળકોના મગજમાં વિષયને લગતા સંસ્કારો સારા પડે તેથી દરેક વિષયને રસિક બનાવી મહેલી અને સમજી શકાય તેવી રીતે શીખવવો. શીખવવાના મુદ્દા જ્યાં સુધી સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં વિદ્યાર્થીઓ નહિ સમજ્યા હોય ત્યાં સુધી શિક્ષણ નિષ્ફળ છે એમજ માનવું. પ્રત્યક્ષતાનું એક સત્ત્વ વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ પણ છે.

પુસ્તકો, રિપોર્ટો વગેરેનો સ્વીકાર.

૧૯૪૬-૪૭

૧. “ આંકડોની ચોપડીની ભૂમિકા તથા પ્રસ્તાવના ”

પ્રસિદ્ધકર્તા રા. તિલકચંદ તારાચંદ વંચ. ડે. ગીઆશીરીના ટેકરા. સુર

આ નાના પુસ્તકમાં ૧૩૫ આંક છે. પુસ્તક ૨૭ પાનાનું છે તે ૧૩ પાના ભૂમિકા લખનામાં અને બાકીના પ્રસ્તાવનામાં રાખ્યાં છે. ભૂમિ નો ભાષા અતિશય અધરી થોજી છે. વિષયનું વિવેચન પણ ઇષ્ટિની ઉત્પા તુ ૨૨૩૫ તથા નાદ, અને ગાળકોના મગજની શક્તિઓ વગેરે બાબતે કર્યું છે. મુખ્ય હેતુ આક્રોશ હોનાથી તેના અનર્થનમાં આવું નિરર્થક સ્વ દર્શાવનાઈ વિવેચન જરૂર નથી. પ્રસ્તાવના પણ કેટલીક અસંબધ તોભા રોકી છે. આંક પૂર્વે જોખાતા હતા તે સર્વ બાજે છે. પણા રાખતા હતા તે પણ માનીએ છીએ, પણ માત્ર જોખણપદ્ધતિ ઉપર બાર મૂકે છે તે શિક્ષણના નવા નિયમો મુજબ તથા માનસશા દષ્ટિએ સ્વીકારી ન શકાય. પુસ્તક અમને ગાળકોની દષ્ટિએ પ્ર નીવડે એમ લાગે છે.

કે મહા દેખરેખ રાખે છે. સવાર સાજા ખાંતે વખત ઇષ્ટપ્રાર્થના આપે છે.

(૫) સંવાદ સંગ્રહ—ભાગ ૧ લો. સચોજક અને પ્રકાશકો—રા. હરિલાલ લાલ ઠાકોર (સાદરા) તથા બાઈચિંદ પુનઃદાસ શાહ. ડબોડા. આ તક ખાતે અવલોકન અર્થે મળ્યું છે. શાળાઓના ઉચ્ચતાના છતાં અન્ય પ્રસંગોના મેળાવણા સમયે ખોલનાના સંવાદો જેમાં એકત્રિત થા હોય એવા પુસ્તકોની ગુજરાતી બાષામાં ન્યૂનતા છે. તેથી સમયે પ્રકટ એક આ પુસ્તક ઉપયોગી યોજા. સંવાદો મળે તેવા રચના તેને બદલે વાદ લેખકો તથા પ્રમાણ બૂન સાહિત્ય મનોમાથી ચુંટી કાઢી તે સ્વીકારવા એ પરિણામે ખોલક તથા લાભકારક નીવડે છે. સંવાદોના સંગ્રહ નારો છે. નીતિવિષયો, પુરાણની કથાઓ, હારથરસની કહીકતો, ઐતિહાસિક ખીનાઓને તેમજ અન્ય વિવિધ વિષયોને લગતા સંવાદો આમાં આપ્યા છે. ખાળકોને પુસ્તક બોધદાયક નીવડે તેવું છે. સાહિત્યના પ્રવેશમાં પણ આ એક ઉપયોગી ભેટ છે. સંવાદો મળે તે ક્રમમાં છાપવાને બદલે વિષયવાર એકત્રી કરે તેમાંથી નીકળતા સાર કે બોધ ત્રણે રાખક દર્શાવતા વિષયોના ક્રમથી—જોડવા હોત તે પુસ્તક વિશેષ ઉપયોગી નીવડત

આંક અથવા કોઈ શીખવાની સહેલી રીત.

રચનાર મી. લખમીદાસ માણેલાલ મહેતા. દુબઈ.

આ એક પાનાની નાની ચોપડી છે. તેમાં આકાશી ચોખ્ખા ગુણ છે છતાં ધડીઆ પછી અર્થાતે ધડીઆ આપે છે, કેમકે તે દુર્લભ ઉપકારક મનો છે. તેજ પ્રમાણે ખીન ધડીઆ જોડવા છે. છેલ્લે પાને “શિક્ષકને મે બોલ” લખ્યા છે. આકાશી નવી ચોખ્ખાના ઘરેણા તેમાં સ્પષ્ટ કર્યા છે. રીતનું સ્વરૂપ ચાત્રીય છે છતાં વ્યવહારને ઉપયોગની દ્રષ્ટિએ અધર પડે એમ છે.

(શાળાપત્ર બોધિક)

—નવા શિક્ષકને—

લખનાર—રા. ગોપાલ જગન્નાથ દવે—લુણાવાડા

ખીન ધડીઆ સાથે સરખાવતા શિક્ષકનો ધડી આર્થિક દ્રષ્ટિએ કદાચ એકો લાભકર મનાતો હશે, પરંતુ મનનું સમતોલપણ, સહિષ્ણુતા, તથા કર્તવ્યપરાયણતા વગેરે મનુષ્યત્વની જોઈતી સામગ્રી સાધવાની ઉત્તમ તક આપનારો તે ધડી છે એમ કહ્યા વગર ચાલે તેમ નથી. અન્ય

(ખગત મુખ્યત્વે કરીને બાપ વસ્તુઓ સાથે

વધુ સંબંધ રાખનારા છે, ત્યારે શિક્ષકનો વ્યવસાય ખાસ કરી આતર જગત સાથે વિશેષ સંબંધ રાખે છે, તેટલાજ માટે તે વધુ પવિત્ર હોવા ઉપરાંત જોખમદારી ભરેલો છે. રાજ્ય ગવિવર્મા તથા રા. રા. ધુરધર જેવા પ્રસિદ્ધ ચિત્રકારોનું ચિત્ર-સૌન્દર્ય જોઈ આપણે અકિત થઈએ છીએ; રાફેલ જેવા મહાન પ્રતિભાવાન શિલ્પીએ નિર્માણ કરેલાં છટકીનાં ‘મિનરવા’ વગેરેના દેવજો જોઈ તેની તારીફ કરીએ છીએ; રામ જેવા આદર્શ દેવી પુરુષોનાં ચરિત્રથી આપણા હૃદય સંમાનની લાગણીઓથી ઉભરાઈ જાય છે, પરંતુ સૂક્ષ્મ-દૃષ્ટી જોનારને, ચિત્રકારનું કોરા કાગળ ઉપર ચિત્રની રૂપરેખા દોરવાનું કૌશલ્ય, શિલ્પીની અણુષ્ઠ પત્થર ઉપર ટંકણથી આકૃતિની રૂપ-રેખા બનાવવાની પ્રણીતા, અને મહાત્મા વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્ર જેના ગુરુઓના અનુકરણીય ચારિત્ર્ય અને અનુભવનીજ પ્રસાદી અમરચાને માલમ પડે, બાળકોનાં કુમળા કોરા કાગળ જેવા હૃદયો ઉપર-સંસ્કૃતિની રૂપરેખા દોરવા માટે શિક્ષકને કેટલી તૈયારી, શ્રમ, પ્રેમ, ખત અને ઉત્સાહની જરૂર છે તેનો ખ્યાલ રાખવાનો છે. મોળમા સૈકામા વર્ધ ગયેલા મહેસ્ટર નામના અંગ્રેજ શિક્ષણશાસ્ત્રીના ચબ્દોમા કહીએ તો “children are paid for the education of children” અર્થાત પોતાના ધંધાની “શરૂઆતમા તો શિક્ષક બાળક-વિદ્યાર્થી-સમાન છે. પોતાના વર્ગ ક્ષી રાજ્યમા બાળકો ક્ષી પ્રજા ઉપર સત્તાનો દોર ચલાવી ઇતિહાસવિષતા માનવાની નથી, પરંતુ તેમના વ્યક્તિગત સ્વભાવથી વાકેશ થઈ માનસ-દાસ્તનો સક્રિય અભ્યાસ તેણે કરવાનો છે. યુનિવર્સિટીની પંચી કે પ્રમાણ-પત્ર મેળવ્યા છતાં કોઈ પણ ધંધામા પ્રવેશ કરતા પહેલાં તે ધંધાની સંપૂર્ણ તાલીમની જરૂર પડે છે, અને પછી પસંદ કરેલા ધંધામા તન્મય થઈ બધી શક્તિઓ દામે લગાડવાથી તેમા સફળતા મળે છે. આ નિયમને આ ધંધો પણ અપવાદ રૂપ નથી, તેટલા માટે નવા શિક્ષકે પોતાના કર્તવ્ય-પ્રદેશમા પ્રવાસ કરવા માટે કેટલીક તૈયારી રાખવાની જરૂર છે. ગમે તેટલી ઓછી તૈયારી, ઓછો પ્રયાસ અને ખર્ચ હશે તોપણ આ ધંધામાં તો જેમ તેમ નબી સકાશે એવા વિચારને હૃદયમા કાગુબર પણ રચાવ આપવું યોગ્ય નથી.

યોગ્ય શિક્ષક થવા સારૂ શિક્ષણ માટેની તૈયારી તથા અભિરુચિ રાખવી, અને તે લાવવા સારૂ નીચે જણાવ્યા મુજબ સાધનો કામના છે:-

(૧) અનુભવી શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ તથા શિક્ષકોના વખતો વખત ભાગેરમા આવતા અભિપ્રાયોનું સંતત વાચન.

- (૨) તેમની સાથે ચર્ચા કરવી તથા સેવાક લેવી
 (૩) અંગત અવલોકન કરવાની ટેવ.
 (૪) શિક્ષક પ્રભુઓના જોડાવવા શિક્ષક બંધુઓને સહાયબુદ્ધિ
 થવી તથા લેવી.

(૫) ધંધાની લાયકાત પ્રાપ્ત કરવા સારૂ સતત અભ્યાસી જીવન ગાળવું.
 બાળકોને તદ્દન નવીન બાનને શીખવવી ઘણી સહેલી છે, પરંતુ તેઓ
 જૂલ જરેજુ શીખ્યા હોય તેને ફરવણું એ ધણુંજ મુશ્કેલ હોવાથી
 શિક્ષકે પોતે પ્રથમથી કુશળતા મેળવવી જોઈએ. પોતાનામાં હિસાબ, સારા-
 તાર વિવેકબુદ્ધિ, દક્ષતા, પોતાનાના કે વિદ્યાર્થીઓમાં પોતાના માનસિક
 લક્ષણને વળગી રહેવાની ટેવ હોય તે સમજી તેને જરૂર પડે ફેરવવાનો
 આગ્રહ, વગેરે મુશ્કેલ શિક્ષકે ખીલવવા. આથી કરીને શિક્ષકે પોતાની
 જાતનો, વિદ્યાર્થીઓનો, ઉપરીઓનો, સહકારી શિક્ષકબંધુઓનો, વિદ્યાર્થીઓ-
 ના માતા પિતાનો, હંકમા દુનિયામાં ઘણી ખરી ખામતોનો અન્વાસ
 કરવાનો હોય છે.

હંકમાના 'જેમુહટ' સંપ્રદાયના 'બાઈપર નામના એક શિક્ષક
 શાસ્ત્રીએ નવા શિક્ષકને હંદેશને કેટલીક દિશાની સૂચનાઓ કરેલી છે, અને
 તે બહુ મનનીય છે. તે દહે છે કે આપણા હવાલામાં સોપાયલા વિદ્યાર્થીઓ
 સાથેના પ્રથમ પરિચયના પહેલા આવાડીયામાં આપણું વર્તન તદ્દન ગૂઢ
 બાવવાણું (Reserved) ગણવા પાત્ર કરવું. આમાં ગમે તેટલા સખત
 રીતિનું તેમાં અતિશયોક્તિનો અવકાશ નથી. આપણે દરેક 'વિદ્યાર્થીનું'
 વ્યક્તિગત વર્તન, અને આખા વર્ગનું સામાન્ય વલણ તથા લાગણીઓનું
 બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરતા રહેવું; તેની માથે એટલું પણ જુલજું જોઈતું
 નથી કે સાથે સાથે વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ પણ આપણી સમજ અને નિર્ભય
 બંને બાજુઓનું ધ્યાનપૂર્વક અવલોકન કરતાજ હોય છે. આપણી જોવાના-
 ની અને દૃઢમ આપવાની દગ, આપણે અવાજ તથા દાવમાય હિપરથી
 આપણા ચારિત્ર્યનો, આપણા ગોખનો, આપણી જામીઓનો, તેઓ ખ્યાલ
 કરી લે છે. તેટલા માટે આપણે અનેવ—તેઓ છાત્રી સકે નહિ તેવા-અનવા
 પ્રવર્ત કરવો. પ્રથમ પરિચયિતમાં આપણે ફતેહ પામીએ ત્યાં સુધી આ
 ગૂઢ બાવને વળગી રહેવું. પછીના વખતમાં તેમ કરવાની જરૂર રહેશે નહિ.
 બહુ દાઢ યત્ન પ્રવર્ત ન કરવો, પરંતુ વિદ્યાર્થીઓએ પૂછેલા પ્રશ્નોના

લાક વિદ્યાર્થીઓમા એવી દક્ષતા હોય છે કે આપણી સાથેની વાતચીતમાથી આપણી અભિરુચિ સામાં છે, આપણા વિચારો કેના છે, અને આપણું પૂર્વ જ્ઞાતાત કેવું હતું તે બધું કળી જાય છે, માટે પ્રસંગ ઉપસ્થિત થતા આપણા ગૂઢ ભાવશીલ વર્તનથી શરૂઆતના દિનમોમા તો તેમને શું ચલણમા નાખવા, જોયો તેઓ એમ સમજે કે આપણા નવા શિક્ષકનું વલણ કેવું કેવું છે તે કળી શકાતું નથી. આ ઉપરથી એમ કદી પણ માનવું નહિ કે આખા વર્ષ સુધી આપણે આવા અતકાપણને વળગી રહી વિદ્યાર્થીઓથી અપરિચિતજ રહેવું. આપણા મોખાને કંઈ પણ ધકકો લગાડ્યા સિવાય વિદ્યાર્થીવર્ગ પ્રત્યે પ્રેમ, અને પિતા સમાન વાતસલ્ય ભાવ રાખવાથી, તેમના કામ માટે સતોષ તથા જોષિતા પ્રમાણમા વખાણ કરવાથી, અને ગમત સાથે જ્ઞાન મળે તેવા પ્રસંગો ઉપસ્થિત કરાવી આપનાથી તેમની સાથેનો સારો અને વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ આપણે ખરા દીવથી બાધી રાકીશું. આપણે આપણા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને સતોષ ન આપી શકીએ, અને તેમને આવડે નહિ તેમા તેઓને ઓછા દોષ પાત્ર ગણી, આપણામાજે કંઈ ખામી છે, એમ સમજી જીગસુ શિક્ષક પોતાના કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં વિનમ્ય મળે તેના પ્રયાસો કરવામા મંડ્યા રહેવું.

મોન્ટેસરી શિક્ષણપદ્ધતિના સ્તુત્ય વિચારો.

[ડૉ. દેવશંકર જ્ઞાલાલ પંડ્યા બી. વ. પ્રે. રા. ટ્રો. ડો. અમદાવાદ.]

ડો. મેરિઆ મોન્ટેસરી બાઈ :એ ધણા વર્ષ સુધી બાળસ્વભાવનો અભ્યાસ કરી, કેવી રીતે શિક્ષણ આપવાની બાળકની માનસિક શક્તિ-ઓનો વિકાસ થાય છે તે શોધી કાઢ્યું છે. મોન્ટેસરી વિશે ગઈ સાવનાં શાળાપત્રમા હસારો લખ્યો છે, તથા 'શિક્ષણસાત્ર'મા પણ તેની દૃઢ જીનરેખા આલેખાઈ છે, તે તરફ વાચકનું ધ્યાન ખેંચવાની જરૂર છે.

મોન્ટેસરીના સિદ્ધાંતોને અવલખી મદ્રાસમા રાષ્ટ્રીય કોલેજ આલે છે. જોનાં અધ્યાપક (પ્રિન્સિપલ) ગ્રેરડેલ સાહેબ છે. તેઓશ્રીએ બાળ-સ્વભાવનો અભ્યાસ એટલી બારીકમથી કર્યો છે કે તેઓ બાળકોની મનો-વૃત્તિઓ સહેજમા પારખી શકે છે. બાળકો સાથે તનમય બની કામ કરવા-

(૨) તેમની સાથે ચર્ચા કરવી તથા સલાહ લેવી.

(૩) અંગત અવલોકન કરવાની રીત.

(૪) શિક્ષણ પ્રણાલીમાં જોડાયેલા શિક્ષક જંબુઓને સલાહબતિ
વરી તથા લેવી.

(૫) ધધાની લાયકાત પ્રાપ્ત કરવા સારૂ સતત અભ્યાસી જીવન ગાળવું.

આજકાલે તાલન નરીન બાળકો શીખવવી ઘણી સહેલી છે, પરંતુ તેઓ
'બુલ બરેલુ' શીખ્યા હોય તેને ફરવણું એ ઘણુંજ મુશ્કેલ હોવાથી
લેક્ષકે ચોતે પ્રથમથી કુશળતા મેળવવી જોઈએ. પોતાનામાં ઉત્સાહ, સારા-
નાર વિવેકબુદ્ધિ, દક્ષતા, પોતાનામાં કે વિદ્યાર્થીઓમાં પોતાના માનસિક
સ્થાણને વળગી રહેવાની રેવ હોય તે સમજી તેને જરૂર પડે ફરવવાનો
આગ્રહ, વગેરે જુએને શિક્ષક ખીલવવા. આથી કરીને શિક્ષકે પોતાની
જાતને, વિદ્યાર્થીઓનો ઉપરીઓનો, સહકારી શિક્ષકજંબુઓનો, વિદ્યાર્થીઓ-
ના માતા પિતાનો, હુકમી દુનિયામાં ઘણી ખરી આવતોનો અભ્યાસ
કરવાનો હોય છે.

હવે આપણા 'જેમ્સજી' સંપ્રદાયના 'બાર્બિયર નામના એક શિક્ષક
શાસ્ત્રીએ નવા શિક્ષકને ઉદેશીને ઢેઢલીક દિમતી સૂચનાઓ કરેલી છે, અને
તે બહુ મનનીય છે. તે કહે છે કે આપણા હવાલામાં સોપાયેલા વિદ્યાર્થીઓ
સાથેના પ્રથમ પરિચયના પહેલા અજવાળીયામાં આપણું વર્તન તાલન મૂકે
બાવવાળું (Referred) ગણવા મળે કરવો. આમાં ગમે તેટલા સંખત
રહીશું તેમાં અતિશયોક્તિનો અવકાશ નથી. આપણે દરેક વિદ્યાર્થીનું
વ્યક્તિગત વર્તન, અને આખા વર્ગનું સામાન્ય વલણ તથા લાગણીઓનું
બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરવા રહેલું, તેની સાથે એટલું પણ જુલમું નોંધવું
નથી કે સાથે સાથે વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ પણ આપણી સમય અને નિર્ભય
બંને બાજુઓનું પધાનપૂરક અવલોકન કરતાજ હોય છે. આપણી જોલના-
ની અને હુકમ આપવાની કમ, આપણે અસાજ તથા લાવમાર ઉપરથી
આપણા ચારિત્ર્યનો, આપણા રોજનો, આપણી જામીઓનો, તેઓ ખ્યાલ
રી લે છે. તેટલા માટે આપણે અભેદ—તેઓ કળી શકે નહિ તેવા—નનરા
પ્રયત્ન કરવો. પ્રથમ પરિસ્થિતિમાં આપણે ફરેક પામીએ તમા સુંધી આપણા
નૂઠ બાવને વળગી રહેવું. પાંડીના વખતમાં તેમ કરવાની જરૂર રહેશે નહિ.
ખરૂં કમ યવા પ્રયત્ન ન કરવો, પરંતુ વિદ્યાર્થીઓએ પૂછેલા પ્રશ્નોના
અભ્યાસ અને આજકાલી આપવા, અને જેમ અને તેમ ઘોડા સંબંધમાં
જગતની ક્ષત ન લેવી. કેટ

લાક વિદ્યાર્થીઓમાં એવી દક્ષતા હોય છે કે આપણી સાથેની વાતચીતમાંથી આપણી અભિરુચિ શામા છે, આપણા વિચારો કેવા છે, અને આપણું પૂર્વ જ્ઞાતાત કેવું હતું તે બધું જાણી જાય છે, માટે પ્રસંગ ઉપરિચિત થતા આપણા ગૂઢ બાવશીલ વર્તનથી શરૂઆતના દિવસોમાં તેમને શુચનશુભા નાખવા, જ્યાં તેઓ એમ સમજે કે આપણા નવા શિક્ષકનું વલણ કેવું કેવું છે તે જાણી શકાય નથી આ ઉપરથી એમ કદી પણ માનવું નહિ કે આખા વર્ષ સુધી આપણે આવા અતડાપણાને વળગી ગઈ વિદ્યાર્થીઓથી અપરિચિતજ રહેવું આપણા મોભાને કદી પણ ધક્કો લગાડ્યા સિવાય વિદ્યાર્થીવર્ગ પ્રત્યે પ્રેમ, અને પિતા સમાન વાત્સલ્ય ભાવ રાખવાથી, તેમના કામ માટે સતોષ તથા જ્ઞેરતા પ્રમાણમાં વળાણ કરવાથી, અને ગમત સાથે જ્ઞાન મળે તેવા પ્રસંગો ઉપરિચિત કરાવી આપવાથી તેમની સાથેનો સારો અને વિશ્વાસપાત્ર સબંધ આપણે ખરા દીવથી બાધી શકીશું આપણે આપણા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને સતોષ ન આપી શકીએ, અને તેમને આવડે નહિ તેમાં તેઓને ઓછા દોષ પાત્ર ગણી, આપણામાજ કદી ખામી છે, એમ સમજી જીવાસુ શિક્ષકે પોતાના કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં ચિન્મય મળે તેના પ્રયાસો કરવામાં મડયા રહેવું

મોન્ટેસરી શિક્ષણપદ્ધતિના સ્તુત્ય વિચારો.

[રેકો. દેવશંકર જોહાલાલ પઠ્યા બી. વ. પ્રે રા. દ્વે. કે. અમદાવાદ.]

ડૉ. મેરિઆ મોન્ટેસરી બાઈ એ ધણા વર્ષ સુધી 'નાગરવખાનનો અભ્યાસ કરી, કેરી રીતે શિક્ષણ આપવાથી બાળકની માનસિક શક્તિ ઓતો વિકાસ થાય છે તે શોધી કાઢ્યું છે. મોન્ટેસરી વિશે મર્ડ સાલના તાગાપત્રમાં હસારો દર્શાવે છે, તથા 'શિક્ષણશાસ્ત્ર'માં પણ તેની દ્રેક જીવનરેખા આલેખાઈ છે, તે તરફ વાચકનું ધ્યાન ખેંચવાની જરૂર છે

મોન્ટેસરીના સિદ્ધાંતોને અવલખી મદ્રાસમાં રાષ્ટ્રીય કોલેજ ચાલે છે. જેના અધ્યાપક (પ્રિન્સિપલ) એગ્ડેય સાહેબ છે તેઓથીએ બાળ-સ્વખાનનો અભ્યાસ એટલી બાગીકામથી કર્યો છે કે તેઓ બાળકોની મનો-વૃત્તિઓ સહેજમાં પારખી શકે છે. બાળક સાથે તન્મય બની કામ કરવા માજ પોતાનું કર્તવ્ય સમજે છે

તેજો સાહેબ આ પદ્ધતિથી અપાતી કેળવણીના અભ્યુદયાર્થે દેશભે
 ઠાણે ફરી બાપણે આપી તેમાં રહેલા તત્વો તથા રહસ્ય સંમળને છે.
 અત્રે (અમદાવાદમાં) પોતાના બે શિષ્યો સાથે પધાર્યા હતા. તેમના
 તરફથી તા. ૧૫-૭-૨૧ ના રાજ 'શિક્ષણ સાહિત્ય'નું પ્રદર્શન ટ્રેનિંગ
 કોલેજના મકાનમાં ખુલ્લું મુકાયું હતું. એ સાહિત્યો વડે શીખવવાનો માર્ગ
 કેવી રીતે સરળ બનાવી શકાય છે, તથા બાળકના નિયામનો વિકાસ કેવી
 રીતે થઈ શકે છે, તેનો ખ્યાલ આપના મિ. એમ. ટી. વ્યાસે-એરડેલ
 સાહેબનામ શિષ્યે-પ્રદર્શનની વસ્તુઓની સારી માહિતી આપી હતી;
 એટલુંજ નહિ પણ મેટ્રિક લે-ટર્ન-બાદુષ્કાનસ-દારા આકર્ષક ચિત્રો
 બતાવી આદર્શપૂર્ણ વિચારો રજૂ કર્યા હતા. તેનો સાર શિક્ષક બહુઓને
 ઉપયોગી થઈ પડે એમ જાણી આ ઉદ્દેશ્ય કરવાની આવશ્યકતા ધારી છે.
 મોન્ટેસરી શાળામાં બે વર્ષથી પાચ વર્ષ સુધીના બાળકો હોય
 છે. બાળકો ખુશીમાં આવે તેવી રમત રમે, ગમે તેમ આકારો ગાકવે,
 તેમાં શિક્ષક આડે આવતો નથી. એ શાળાઓમાં જખતપત્રક તો છેજ નહિ!
 બાળકો એકનો એક વિષય કલાકોના કલાકે સુધી આનંદથી કરાજ કરે છે.
 બાળકોને શીખવનાર ધણે બાગે ત્રી શિક્ષિકાઓ હોય છે, કારણ કે ત્રીઓ
 મા બાળકની મનોવૃત્તિઓ સમજવાની અદ્વિત શક્તિ હોય છે. શૈક્ષિકા
 એનેને ખાસ વિનંતી કે તમારે આદર્શભૂત અને બાળકોપર પ્રેમ ધરા-
 વતા બનવું.

પ્રાચીન ગુરુકુળો પદ્ધતિની મટામાં, જગતમાં, કુંપડામાં હજારો વિદ્યાર્થીઓને સમુદાયમાં રાખી, શિક્ષણ આપતા, એજ પદ્ધતિ હાય મોન્ટેસરી પસંદ કરે છે. મદ્રાસની રાષ્ટ્રીય કોલેજનું ગઠન ચિત્રદારા બેયું બેતલ

પ્રાચીન કાળમાં ચાલતી સરયાનો ચિતાર તાદસ થયે.
 હવે આપણે મોન્ટેસરી શાળાના અંદરના બાગમાં પ્રવેશ કરીએ.
 શાળામાં વપરાતા સાહિત્ય સસ્તા છે, આપણા દેશમાં તથા દુરમાં
 આપના ગામમાં પણ બનાવી શકાય તેવાં છે, તેમ હોઈ તેનો ઉપયોગ કરવો
 બાળકોની અનેક શક્તિઓ ખીવની રાખવો તેમ છે.
 ચોક્કસ અનુમાન.

એક સરખી કંચાઈના નાનેથી મોટા કમળા વર્તુળ આકારના નળ
 તળીઆવાળા કદા અને તેજ પ્રમાણમાં ખાના પાંચુ લાકડાવું એકકું
 ની ખાસે મૂકવા. પ્રથમ તો બાળક ગમે તે કદકો ગમે તે ખાનામાં
 ને તેનામાં જતા બાળકનો આનંદ

રહેતો નથી। બે વચ્ચે દિવસ પછી તો તે અનુમાનથીજ ચોખ્ખું સ્થાને છકડા ગોઠવો દેશે, આવી રીતે તેને ચોક્કસ અનુમાન કરવાની ટેવ પડે છે.

ગણિતશિક્ષણ.

દસ ખાનાનાળું સપડા જેવું લાકડાનું ધરું; જેમા ખાના-વાર નંબર લખેલા હોય તે તથા લાકડાની સળીઓ વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ મૂક્યાં. બાળક એક સળી એકના ખાનામાજ, પાંચ પાચનામાજ અને દસને દસના ખાનામાજ ગોઠવે છે. આવી રીતે વસ્તુ સાથે સંબંધ જોડી અંક સંખ્યાનું જ્ઞાન અપાય છે. મોન્ટેસરી શાળામાં કોઈ પણ સંખ્યા લખી બતાવવામાં આવે છે, પછી તે સંખ્યાને કાપી દઈ બાળકો પાસે તે સંખ્યા સ્વેદમા લખાવે છે. બાળકો સ્મરણથી લખી શકે છે. જાણ આકડાની સંખ્યા હોય તો તેના વિભાગ પાડી વિદ્યાર્થીઓ યાદ રાખી શકે છે. આથી બાળકોને બગબગ અવગોઠન કરી સંખ્યા યાદ રાખવાની ટેવ પડે છે.

- ભૂમિતિનું શિક્ષણ:

વર્તુલ, ચોરસ, લંબચોરસ વગેરે જુદા જુદા આકારોના ખાના-નાળું ચોક્કડું, તથા તેવાજ આકારનાં પત્તાં વિદ્યાર્થીઓ પાસે મૂક્યા; વિદ્યાર્થીઓ દરેકને ગોઠવી દેશે. બાળક પોનાના કાર્યમા ક્ષતોદ્ભવ યાવ છે, તે વખતે તેના આત્મદત્તો પાર રહેતો નથી. બાળકને મારામાં કંઈક છે એવું જાત વિષેનું જ્ઞાન યાવ છે. આકૃતિઓના આકાર વિષે સ્પષ્ટ જ્ઞાન અપાય છે. મરખીજ હંચાઈના પણ લંબાઈ, પહોળાઈના નાના મોટા ચોરસને એક ઉપર એક ગોઠવવા પ્રયત્ન કરે છે. વધુ પ્રયત્ન તે મિનારાનો આકાર બનાવે છે, વિદ્યાર્થી મિનારાનો આકાર બનાવે ત્યારપછીજ તેને આકારનું જ્ઞાન આપવું. લંબાઈ પહોળાઈ સરખી પણ હંચાઈ નાના મોટી હોય તેવા લંબ-ચોરસ છકડાને એક પછી એક ક્રમવાર ગોઠવી બાળક પગથીઓનો આકાર બનાવે છે.

કોઈ કહેશે કે કિંગ્ડોર્ટન પદ્ધતિ પણ આવા આકારો બતાવતાં સોખવે છે, તો પછી કિંગ્ડોર્ટન અને મોન્ટેસરી પદ્ધતિમા ફેર શો ? પહેલી પદ્ધતિમા શિક્ષક કૃતિ કરે તે પ્રમાણેજ સર્વને એક નરખા આકારે જનાવવા પડે છે, ત્યારે બીજી પદ્ધતિમા તેથી ઉલટુંજ છે.

પ્રથમ સંખ્યા લેખન:

જનતા કાર્ડોપર મેંડ પેપર (કાચ કાગળ) ના કાપી કાપેલા અક્ષરો ચોટવા, તે અક્ષરોપર બાળકો પાસે અમળી કેરનારની, વારવાર આગળ

ફેરવ્યાયાં તેનો મરોડ માદ રહી જશે; સાદા પત્તાપર પણ તેજ અક્ષર પ્રમાણે બાળક આગળી ફેરવશે. પછી રસેટમા લખવાનું સરળ થઈ જશે. રસેટમાં લખતાં આવડયા પછીજ તે અક્ષરનું નામ આપવું. પ્રથમ લેખન પછીજ માંચન બેઠુંએ.

વાર્તા:

શિક્ષકે એવી રસપૂર્વક વાર્તા કહેની કે બધા શિષ્યો વાર્તામાંજ ધ્યાન આપે. મોન્ટેસરી શિક્ષક વાર્તા કહે છે, ત્યારે શિષ્યો એટલા બધા લીન થઈ જાય છે, કે તેમને ખીલું કંઈ પણ બાન રહેતું નથી.

સંગીત:

મોન્ટેસરી શાળામાં જાત જાતના વાદ્યો રાખવામાં આવે છે, જેને જે પસંદ પડે તે વગાડતા શીખે. શિક્ષક માથે ત્યારે શિષ્યો એકતાન થઈ ગયે બરાબર મગજમાં ઉતારી લે છે. કંટાળેલા મગજને સંગીતથી પ્રક્રિયિત બનાવે છે.

રમત:

દેશી રમતો છોડાઓના મંડળ રમે છે. શિક્ષક પણ તેમની સાથે રમતમા ભાગ લે છે. શિક્ષકને માથે દાન આવે ત્યારે છોડરાનો આનંદ હમરાઈ જાય છે. જરા પણ સંકેત સિવાય છોડરા શિક્ષક પામે દાન માંગે છે. શિક્ષક એવો આનંદી હોય છે કે દાન આપી છોડરાને આનંદમજ્જારભર્યો કરી દે છે. રહસ્ય એ સમજવાનું છે કે છોડરા નાનપણથીજ પોતાના હક સમજતાં થઈ ખીલની પાસે તે હક માગવા હિંમતવાન બને છે.

સહિનિરીક્ષણ:

બગીચામાં લઈ જઈ જાતજાતનાં વૃક્ષોના તમામ અંગોનું અવલોકન કરાવવામાં આવે છે; બાગકોને પ્રાણીઓના સમુદાયમ. લઈ જઈનેજ પ્રાણીઓનું અવલોકન કરાવવામાં આવે છે.

શિષ્ય અને શિક્ષકનો સંબંધ:

શિક્ષક શિષ્યને આદેશો તો શિષ્ય શિક્ષકને, આહેન. મોન્ટેસરી શિક્ષકો કદાચ કે શિક્ષાનો ઉપોગ કેઈ દિવસ કરતાજ નથી. શિક્ષકો છોડરાની જુઓ પામ વીજો!! શિક્ષક શાળામાં આવે ત્યારે અથવા વાર્તા કહેતો હોય ત્યારે કે ખીલ ગમે તે પ્રસંગે બાળકો શિક્ષકને-એમ પોતાના છેલ્લે વર્ગ પડે તેમ વળગી પડે છે. જો શિક્ષક એટલે હોય તો કેઈપમ ઉપર તે કાઈ ખલા ઉપર, માથા ઉપર એમ જ્યાં જોતે હીક પડે ત્યાં બાંધી પડે છે સાચાસ છે, મોન્ટેસરી શિક્ષકોને! અભ્યાસમાંથી કંટાળેલ બાળકને દલામ

મોન્ટેસરી શિક્ષણ પદ્ધતિથી મોટામાં મોટો ગુણ સ્વાશ્રયનો ખીયે છે. બહુવાના વિષયો પણ બાળક જાનેજ પ્રવાસ કરી શીખે, વળી પોતાને જન્મવાના વાસણો હાથે માને, એક બીજાને સુધડતાથી પીરસે, તથા આશ્રમ પણ જાનેજ સારસુદ કરે. આથી દરેક કામ જાતે કરવાની અને કાળજીપૂર્વક કરવાની ટેવ પડે છે.

બાળ આરોગ્ય:

બાળકોની તંદુરસ્તી માટે તો ખાસ ડોક્ટરો રખાય છે, સારી તબીબ અતવાળાં બાળકનેજ મોન્ટેસરી શાળામાં દાખલ કરાય છે. રોગી બાળકને જુદા ખંડમાં રાખી તેની સારવાર કરવામાં આવે છે. આપણે પણ બાળકોની તંદુરસ્તી લક્ષમાં રાખવીજ જોઈએ, દરેક પાસે સ્વચ્છતા રખાવવી જોઈએ. વાકે વળી ખેસવાથી દરોડ બગડે છે, શ્વાસોચ્છવામ ઝોજા લેવાય છે, તેથી આયુધ્ય ઝોજુ ચાય છે. શિક્ષકે ટગર બેસી શિષ્યોને ટટગ બેમાડવા. આરોગ્ય સાચવવાનો અત્યુત્તમ ઉપાય દસરત છે એ શિક્ષક સુઘવું જોઈએ નહિ. બાળકોને ખુદલા મેદાનમાં લઈ જવા, શિષ્યકે જાતજાતની કૃતિઓ કરી જતાવવી. શિષ્યના મંડળમાંથી જાને જે કૃતિ જાને તે કૃતિની દસરત કરવા દેવી બધાનું બધારણ-ધારીરિક મંધારણ-એક સરણું ન હોવાથી દરેકને એક સરખી દસગત કરાવરી તુકનાનકર્તા છે.

બાળકના મનના વિચાર જાણવાથી શિક્ષણનો માર્ગ સરળ થઈ જાય છે. જો 'ગોવિંદ'ને કંઈ પણ શીખવવું હોય તો પ્રથમ 'ગોવિંદ'ને ઝોજખતા શીખવું જોઈએ' દરેક બાળકના મનના વિચાર જાણવાની એક યુક્તિ સારી છે. 'ધ ધો', 'હોગર્ગ', 'વેયાર', 'સત્ય' એવો કોઈ પણ શબ્દ બાળકના મગજપર પડતા દરેકના મનમાં જુદા જુદા વિચાર આવે છે. એ શબ્દ કહેતાંજ પ્રથમ દરેકના મનમાં આવેલો વિચાર જાણવાથી શિક્ષક જાણી શકે છે કે અમુક વિદ્યાર્થી અમુક પ્રકારની કેળવણીનેજ લાયક છે. મોન્ટેસરી શાળામાં આ પ્રમાણે દરેક બાળકના વિચારને જાણી લઈ તેને પુષ્ટિ મળે એ પ્રકારની કેળવણી અપાય છે.

મોન્ટેસરી શાળામાં ને તે કોલેજોમાં જાતજાતના હુનર હોગોલી કેળવણી અપાય છે. તેથી ખેડૂતનો છોકરો શિક્ષકનો ધંધો નહિ લેતા પોતાનોજ ધંધો વધાડે ઉત્તર જનાવી સકાય એવી કેળવણી લે છે.

ઉપસંહાર

મોન્ટેસરીની શિક્ષણપદ્ધતિના ટેવાદ સિદ્ધાંતો, તે આપણે આપણા ટાઇમરેજન અને મર્યાદિત અભ્યાસક્રમને અવલંબીતે પણ અમલમાં મૂકી શકીએ. આ પદ્ધતિને અનુસરી કેળવન, ગણિત, શ્રુતિતિની સંગ્રા, વાર્તા,

રમત, સુપિનિરીક્ષણ વગેરે વિષયોનું જ્ઞાન આપી શકાય તેમ છે. બાળક. તું આરોગ્ય તપાસવા ખાસ લક્ષ્ય રાખવું. આગકે દરેકની મનોવૃત્તિઓ જાણી દેવી જોઈએ. બાળકને ક્યા વિષયોમાં વધારે મગજમારી થાય છે, તે વખત પત્રકથી કામ કરનાર શિક્ષકને જાણવાની ખાસ જરૂર છે સંગીત ૪૦ ટકા, ટોલક ૬૦ ટકા, નિરીક્ષણ ૮૦ ટકા, ઇતિહાસ ૮૦ ટકા, ભૂગોળ ૮૦ ટકા, ભાષા (પોતાની) ૬૦ ટકા, યગ્જુર્વેદ ૧૫ ટકા, ગણિત ૧૦૦ ટકા, કેસરેત ૧૦૦ ટકા યજુ મગીત સાથે ૫૦ ટકા એ પ્રમાણમાં બાળકના મગજને પરિશ્રમ પડે છે યાદેનું મગજ મગીતથી તાજું બને છે, માટે વચ્ચે સંગીત દાખલ કરવું માનસિક પરિશ્રમ જે વિષયમાં વધારે હોય તે વિષય દાખલબધા-રહેત દાખલના-પહેલાજ કલાકમાં રાખવો જોઈએ.

આશા છે કે અન્ય શિક્ષક બંધુઓ મોન્ટેસરીના ગોચ સૂતો અમલમાં મૂકી શિક્ષણનો વિષય રસિક બનાવી પોતાનો ગિયણ માર્ગ સરળ બનાવશે અસ્તુ

પુનરાવર્ત દશાશના ભાગાકાર.

(રા. સ રતનશી પુરુષોત્તમ અનંકા, જ્ઞાનાના મિશન ટ્રે. કોલેજ અમદાવાદ.) -

પુનરાવર્ત દશાશના ભાગાકાર કરવા હોય તો તેને પ્રથમ વ્યાવહારિક અપૂર્ણાંત્વ રૂપ આપવામાં આવે છે, ને પછી અપૂર્ણાંત્વની રીતે ભાગામર કરવામાં આવે છે, પરંતુ હમણા મમાજાના એક વિદ્વાન નામે નરેન્દ્રનાથે પુનરાવર્ત દશાશના ભાગાકાર કરવાની એક નવી રીત સોંપી દાદી છે, જે સરળ ને વ્યવહારમાં મુશ્કેલી ગોચ સાથે છે એટલે તેને આ નીચે દર્શાવી છે. નવી રીત —

પ્રથમ બાળક ને બાળક બનેલા પુનરાવર્તના આકાર સરખા કરવા. પછી બંનેના દશાશ સ્થળ સરખા કરવા પછી બંનેમાંથી દશાશ ચિન્હો કાઢી નાખના. પછી દશાશ ચિન્હો કાઢી નાખવાથી બનતી સખ્યાઓમાંથી પુનરાવર્ત ન હોય તેટલા આકારથી બનતી સખ્યા બાદ કરી બાદ કરતા જે બાદબાકી રહે તેમનો ભાગાકાર કરવો અને દશાશરૂપ આપવું.

ઉદાહરણ પહેલું. ૪૨૬ - ૨૪

૪૨૬૬ - ૨૪ બંનેમાં સખ્યા પુનરાવર્ત.

૪૦૬૬ - ૨૪ બંનેમાં સરખા દશાશ સ્થળ

૪૨૬૬ - ૪૨ = ૪૨૨૪	} દશાશ ચિન્હો કાઢી નાખવાથી બનતી સખ્યાઓમાંથી પુનરાવર્ત ન હોય તે અકથી ચર્ત
૨૪૨ - ૨ = ૨૪૦	

$$૨૪૦ \mid ૪૨૨૪૦ \mid ૧૭૫$$

$$૨૪૦$$

$$૧૮૨૪$$

$$૧૬૮૦$$

$$૧૪૪૦$$

$$૧૪૪૦$$

$$૦૦૦૦$$

ઉદાહરણ ત્રીજું. $૪-૪૫ \div -૩$

$૪-૪૫ \div -૩$ ૩ બનેલાં સરખા પુનરાવર્ત ને સરખાં દર્શાવે સમજા.

$$૪૪૫ - ૪ = ૪૪૧$$

$$૩૩ - ૦ = -૩૩$$

$$૩૩ \mid ૪૪૧-૦૦ \mid ૧૩-૩૩$$

$$૩૩$$

$$૦૧૧૧$$

$$૯૯$$

$$૧૨૦$$

$$૯૯$$

$$૨૧૦$$

$$૧૯૯$$

$$૦૧૨$$

ઉદાહરણ ત્રીજું. $૨-૪૫ \div -૦૦૦૭૨$

$૨-૪૫ \div -૦૦૦૭૨$ સરખા પુનરાવર્ત.

$૨-૪૫૪૫૪ \div -૦૦૦૭૨$ સરખાં દર્શાવે સમજા.

$$૨૪૫૪૫૪ - ૨૪૫૪ = ૨૪૩૦૦૦$$

૭૨ | ૨૪૩૦૦૦ | ૩૩૭૫.

૨૧૬

૨૭૦

૨૧૬

૫૪૦

૫૦૪

૩૬૦

૩૬૦

૦૦૦૦

ટીપ—કપરની રીતનું કારણ બહુ સ્પષ્ટ છે તેથી આ સ્થળે દર્શાવવું જરૂરનું લાગ્યું નથી.

તાજ અને કુતુબ.

(રા. રા. સાકરલાલ અમૃતલાલ હવે. બી. એ. એસ. ટી. સી. ટી.

આ. ડે. અમદાવાદ.)

(કેટલાક વિચાર.)

મારા વિદ્યાર્થીઓ સાથે આનંદપર્વટને જવાનો છએ વર્ષો વળી મને મુલોગ્રા પ્રાપ્ત થયો. પર્વટન દરવાખા ધણી ધણી નિટમણીઓ પડે છે. શિક્ષકના મગજપર ધણો બોલો રહે છે, ચારીરિક તેમજ માનસિક ચાક લાગે છે, છતાં હું કદીએ કામ કરવાની ના પાડું નહિ. કારણ કે અનેક અનેક રમણીય સ્થળો જોવાનું સદ્ગ્રામ્ય બને છે તે મારાથી જતું કરી સકાય નહિ.

આ વખતના મારા પર્વટનમાથી આ લેખ માટે બે સ્થળો મેં ખાસ ધ્યાન કર્યા છે. તેમનું વર્ણન કરવું એ આ લેખનો હેતુ નથી, કેમકે વર્ણન તો મેલ્યુંએ થઈ ગયા છે. પરંતુ વિશ્વવિખ્યાત તાજમહેલ તથા કુતુબમિનાર જોવા અને નિહાળવા મારા મગજમા કેના કેવા વિચાર ઉપન્ન્યા, તેનું નિર્ણયે જાણાવવું મારા વાચકો સમક્ષ મહું કરવા ધારું છું.

રાજાને પરણેલી રાણીઓના સાથી ભાગ્યશાળી કોણ એ પ્રશ્ન અને કાઈ પૂછે, તો હવે (અર્થાત તાજમહેલ નગરે જોયા પછી) જે તરતજ ઉતર હઈ કે મુમતાઝ મહાલ. દુનિયામાં રાણીઓ તો ઘણી થઈ ગઈ, અને યશો, રાજ્યારૂઢ રાણીઓ પણ થઈ ગઈ, અને યશો; પરંતુ રાજાનો હાથ ઝાલી તેની અનન્ય પ્રીતિ તથા ભક્તિ સંપાદન કરનાર અને તેને લીધે ચિરંજીવ થઈ જનાર તો એકજ—મુમતાઝમહાલ.

ઈ. સ. ૧૬૧૨ મા ૨૧ વરતની બરજીવાનીએ ૨૨ વરમના તરુણ રાજકુમાર શાહજહાન સાથે મુંદરી તુરજહાનની ભગીણ મનોહર મુમતાઝ મહાલનું પ્રેમલગ્ન થયું હતું. ૧૬ વરસ મુઘી પરિણીત જીવન ગાળી ઈ. સ. ૧૬૩૧ મા શ્રાદ્ધી સુવાવડા મુમતાઝમહાલ મરણ પામી. ૧૬૪૮-૪૯ મા તાજમહેલનું બાંધકામ સંપૂર્ણ થયું. છતાં પ્રેમની દિવ્ય મૂર્તિરૂપ તે કયારે આજે જ પૂરી થઈ હોય એટલી તાજ અને સ્વચ્છ લાગે છે ! રાત્રીએ પૂર્ણ ચન્દ્રના પ્રકાશમાં તો અતિ મનોહર લાગે એમાં નવાઈ નહિ.

શાહજહાન પોતાની દિવ્ય પત્નીથી કદાપિ પોતાનો વિયોગ થવા દેતો નહિ. રણસંભામમાં પણ સકુટુંબ જતો, અને તેથીજ દક્ષિણમાં લડીને પાછા વળતાં દાહોદમાં ઔરંગઝેબનો જન્મ થયેલો (તા. ૧૪-૧૦-૧૬૧૮). આ દિવ્ય એકનું પરિણામ તે તાજમહેલ.

તાજમહેલ નીરખતા મને એક વિચાર એ આવ્યો કે જે મુંદરીનું નામ જગતમાં તાજમહેલે કરી મહાર અને અમર થયું, તે બિચારીએ તો આ મુંદર રાજો ન લીધો; વળી ખીજે દીવગીરીમયો વિચાર એ આવ્યો કે જે પત્નીભક્ત પતિએ પત્નીને અમર કરી, તેના નસીબમાં તો દર આશાના ક્ષિપ્રામાં એમાં જોડા તાજમહેલના દર્શન કરી સંતોષ માનનારો રહ્યો હતો. તાજ સંપૂર્ણ થયા બાદ થોડા વખતમાં શાહજહાનને તેના પુત્રે ક્ષિપ્રામાં કેદ રાખ્યો હતો પરંતુ સાથી વધારે શોકપૂર્ણ વિચાર તો એ હતો કે સમાન-જુસ્સામાંથી તાજ પ્રત્યે દૃષ્ટિ ઠારતા ઠારતા પતિએ પ્રાપ્ત છાડ્યો. પુત્રી જહાનઆરા એવા કરે છે, હજી શાહજહાન દૂર તાજ પ્રત્યે જુએ છે, ને પત્નીને મુગાના રૂચે સીધાને છે, એવું " મોડર્ન રિવ્યુ "માં પ્રસિદ્ધ થયેલું મુંદર ચિત્ર મને ત્યાં પાદ આવ્યું.

જે તાજમહેલ નગરે જોયો તે પડેલા તેના અનેક ચિત્રો, શોધાયા, તેમજ રિટરિઓગ્રાફ પણ જોયા હતા; છતાં જ્યારે નગરે જોયો ત્યારે મને એમ થયું કે તે તે ચિત્રો વચ્ચે બિશ્વકલ્પ કામન નથી. જે ચિત્રોથી ઉત્પાદિત હશે. નગરે જોવાથી, અને, માગ માગવા પ્રમાણે, નગરે જોવાથીજ, તાજની

રી ખૂબી જાણી શકાય છે. કોઈ પણ ચિત્ર સંપૂર્ણ સૌન્દર્ય તેમજ રચના તથાની શક્તિ નથી તાજના ચિત્રમા વચમા જે નાડુ ડાણું દેખાય છે, તે તાજનાં પેસવાનું છે કુટ જાયુ બાળુ છે ।

વળી ત્યાં ને ત્યાં પણ આપણી નજરને બ્રમ થાય એવું છે વચલા કુવારા આમજ બઈએ છીએ ત્યારે તાજની મુખ્ય ધમારતનો જે ખ્યાલ આવે છે, તે પગથિયા થકી હપગ ગયા પછી બિનકુન ફેરવાઈ જાય છે તાજની વિશાળ ધમારત બહારથી છેક નાની દેખાય છે.

મારે મિનારા સરખા છે, દરેક ૧૩૩ કુટ જોયા છે જમના નદી તરફના એક મિનારાપર ૬ મંદિરો, ત્યારે અનેરો આનંદ થયો. ફર આમા શહેર એક બાજુએ ફિશ્વો, નીચે ચામ નદી, પાસે તાજનો વિશાળ ધુમટ, પવનની મીઠી લહેર—એ બધું દર્શનીય હતું.

તાજના ધુમટપર સોનાનું શિખર હતું એમ ત્યાના મુખ્યરે કહ્યું, ત્યારે તે મિચારો વદ્ધ ડેસો મળગળા થઈ ગયો ‘અમી તો પિતમક મદા હૈ’ એમ સાબળતા મારા હૃદયમા પણ આઘાત થયો એ શિખરપગ બાજનો ચન્દ્ર (ચાંદ) બિરાજે છે, અને આખા શિખરની પ્રાતઃકૃતિ નીચે, પથરપર ફેરેરી દેખાય છે.

રોજના જાણીતું કાતરમમ ખરેખર આનંદજનક છે અને તે વખતની ઉચી ક્યાનુ બાન દરારે છે. જુદી જુદી આકૃતિઓ એક અખંડ આરસમાયી મનોહર સ્ત્રીતે કાતરી કાઢેલી છે

ઉવટ, મુખસિક્ક મુસાફર અને દરિ સર એકિવન આનોહકના સજ્જમા તજની દર દરીએ — ‘તાજ સર્વથા અનર્લુનીય છે તે જોતા ચિત્તમા એક બાન સામટા રકુરે છે, આનંદ, આશ્ચર્ય, માન, પ્રેમ એવી રિવિંધ લોગમ્બીઓ એમી થઈ જાય છે મનુષ્યનું હૃદય સ્થિત પ્રેમ અનુભવે છે તેની જાણ સાથ તાજ પર છે પોતાની પ્રિયતમાને એમ દિનમ પણ વધારે ટવાડી ન શકનાર પતિ-પ્રેમમુધ પતિ—તાજરૂપે તેને અમર કરી ગયો છે’

કુતુમ્બિનાર જોતા વાત પ્રથમ વિચાર તો એ રુચ્યો કે આ કૃતિ હિન્દુ રાજની દોઈ ચક્ર નહિ મિનારનું સ્વરૂપ, તેની રચના, તેના ઉપર ની છુટક છુટક દારીગીરી મુસવમાની ક્યાની સાક્ષી દે છે આખળા સો મણી વાર મિથ્યા સ્વચ્છાભિમાનથી દોષાઈ સમ્પતો અનાદર કહે છે ગૃહી રાજે પેતાની પુત્રીને સાઈ આ મિનાર બધાઓ એમ વાચનમાળાની છે

‘તેના બીજા પા મા પગુ સખ્યું છે મારો અભિપ્રાય તો એવો છે’

‘આ મિનાર બધાઓ દ

શહેર તથા ગામડાનું આરોગ્ય અને શિક્ષક તેમાં શું કરી શકે ? ૨૭૭

એમ કહી શકેજ નહિ. પહેલો માળ કુટુમ્બીને બાંધાવ્યો ને બીજા પાચ આંતરમશે બાંધાવ્યા એવા અરબી લેખો પણ ત્યાં છે.

પહેલો માળ ધણો લાંબો છે. આખા મિનારના ૩૭૯ પગથીયામાંથી ૧૫૫ પહેલા માળના છે. ચંદતાં ધણો થમ પડે છે. પહેલા માળના સનારો પગથીયા એકી સપાટે ચંદતા માડ હૃદય મધ પડી જશે એમ મને બીક લાગી તેથી ત્યાંજ થોડો વખત બિમા રહી ૫૭ી આગળ ચંદનાનું શરૂ કર્યું. છેક છેલ્લો માળ વીમળી પડવાથી ખડિત થતા તેને નીચે ઉતારી એક ખૂણામાં ચૂકનામાં આંચ્યો છે.

મિનારની ઉચાઈ ૨૩૮ ફુટ છે. ટાચપરથી આસપાસનો દેખાવ રમણીય લાગે છે.

મિનારની પાસે એક લોહસ્તંભ છે. તે ઉપરનો મસ્તૂત લેખ મેં ઉતારી લીધો. તે સ્તંભ ચન્દ્ર * નામના કોઈ ગમ્મએ લેખો કર્યાં તે લેખમાં લખ્યું છે. મારી અટકળ પ્રમાણે તે રાજા “વિક્રમાદિત્ય” જેણે મિરદ હતું તે ચન્દ્રગુપ્ત બીજને હશે. વિહર્મ કેશનલાલ મુનનું માનવું છે કે તે સ્તંભ પ્રથમ ગયાજી * કે પ્રયાગમાં હતો ત્યાંથી કુતુમ્બાહે ઉપાડી મંગાવી તેને અહીં દેરાવ્યો છે. છઠ્ઠી ચોપડીના બીજા પાઠમાં ‘રાજા દેવે’ એ સ્તંભ ઉભો કર્યાં લખ્યું છે તે તો ચોક્કસીમટ ખૂલજ છે. નાચનમાં જામા આની મહેલની ખૂતો થાય એ દીલગીરીની વાત છે.

શહેર તથા ગામડાનું આરોગ્ય અને શિક્ષક તેમાં શું કરી શકે ?*

(લેખક-૨૩૧ કીંગમાઇ બાઇજમાઇ ખારૈઆ. બી. વ પ્રે. મ ટ્રે. કોલેજ)

૧ શહેર તથા ગામડામાં રોગનું પ્રમાણ અને તેનો પ્રસાર.

પાણીન કાળમાં જે રોગનાં નામ આપણા દર્જનેએ સામન્યા પણ નહતાં, તેવા રોગોનો હાથ આપણે અનુભવ કરીએ હીએ આના મેખનો

* લેખની છેલ્લી ત્રણ પકિતઓ -

† ચન્દ્રાહ્વયેન સમમચન્દ્રસદૃશીં ઘનાશ્રિય વિશ્રતાં સેતાય પ્રણિધાય
ભૂમિપતિના ભાવેન વિષ્ણો મતિં પ્રાપ્તુ વિષ્ણુપદે ગિરૌ મગધતો વિષ્ણો ધ્વજ.
સ્થાપિત ॥

* અમદાવાદ સેનિટરિ એસોસિએશને લખાવેલો ધનામી નિગધ.

ત ત્રી.

દેખા કેવી રીતે ફેલાવેા ગયો, ત બલુવાની જરૂર છે, એટલું તો નક્કી
કે તે રોગ ચેપી છે, તેથી તે જ ગોઠ સ્થળેથી બીજે સ્થળે જઈ, ચક્ર
૧. જેમ જેમ સુધારાનો આપણે સીધાર કર્યો છે, તેમ તેમ આપણે નવા
રાગોને મુગે મોઢે આપકાર આપ્યો છે. અત્યંત આપણે સુધારાને સ્થાન
આપવું જોઈએ, પરંતુ ધરે ત્યાં વિવેકબુદ્ધિ વાપરતો ત્યાંત્ય પ્રતિ પશુ રા-
ખવી જોઈએ.

મુંજઈ શહેર સુધારાનું, પ્રોડધાનનું અને બાપાર તથા અન્ય
સંબંધોનું મુખ્ય મથક છે. તેનો મળેલ સંબંધ સુરોપ માથે પશુ છે. યુરો-
પના સુધારા સાથે આંગ્રેજો દ્વારા ત્યાંના રોગ પશુ મુંજઈ આગ્યા. મુંજઈએ
અનુભવ પશુ કર્યો. તે ઉપરાંત હિંદના મોટાં મોટા શહેરોનો તેની સાથે
સંબંધ હોવાથી તેમને પશુ તેનો અનુભવ કરાવ્યો. રસ્તેના કાયદા સાથે
તેના કાયદાનો અભાવ “ રોગનો પ્રસાર ” પશુ ગણી શકાય !

શહેરો સાથે ગામડાનો સંબંધ હોવાથી રોગનો પ્રસાર ત્યાં પશુ થયો
, પરંતુ કમનસીબે રોગ ફેલાવનારાં કારણો ઓછા હોવા છતાં શહેર
ત્યાં ગામડામાં તેનું પ્રમાણ ઓછું નથી. રોગ પ્રપન્ન થવાના કારણો બલુ-
વાથી આપણે તેનો અટકાવ કરવાને તકિમમાન થઈ શકીએ. હિંદમાં રાષ્ટ્ર
પ્રત્યેક રોગોના ઉપચાર કરવા કરતાં તે રાષ્ટ્ર થવા ન પારે એવા
ઉપચાર કરવામાંજ ડહાપણ છે.

૨. આરોગ્યની જરૂર અને તે સાચવવાના ઉપાય.

જે કોઈ વડાણી વસ્તુની કિંમત તેની હયાતી પડીજ નહાય છે, તે
આરોગ્યની કિંમત તેની જંગલોત્તરીમાજ જણાય છે. આરોગ્યને મારે કાં
માખુઓએ મરો પશુ ચેજેલા છે, અંગ્રેજો પશુ “ તદુરસ્તી ફાયલ છે,
જેમ મળે છે, અને તે માનના મર્યાદો ખરી છે એ નિમંત્રણ ”

અત્યંત અનુ આશામય છે તે સિદ્ધ કરવાનું બહુજીવ ઉકેલ કં
હોવા છતાં પશુ સારીરિક અને માનસિક આરોગ્યને અભાવે તેમજ તે કં
મંદ થવા પામે નહિ એ દેખીતું છે. શરીર અને મનને ગ્રાહ મંબધ
તેથી શરીરનું આરોગ્ય સારું હોય, તો મનનું પશુ સારું જ હોય કે
તદુરસ્ત રહેવાને મુખ્ય ત્રણ ગામ્તોની જરૂર છે. તે તેના પ્રમાણ સા
મળે જાય છે.

શહેર તથા ગામડાંને આરોગ્ય અને શિક્ષક નેમા રૂ. કરી રોક ૧ રૂબા

૧. દના દરરોજ ૩૦ ન્તલ.	} આ વસ્તુપર દુર્લભ ન રાખું જો-	
૨. પાણી " ૫ "		છએ, જેકે તંદુરસ્ત રહેવાને આ
૩. ખોરાક " ૨૫ "		કરતા ખીજ ધણી આપતો જરૂરની

છે. તે દુકામા નીચે પ્રમાણે:—(૧) નિયમિત દસરત, (૨) નિયમિત આચાર વિચાર, (૩) બાળસમનો અભાવ, (૪) માદક પદાર્થો વરક ત્યાગ્ય-વૃત્તિ, (૫) આનંદદાયક અને શક્તિદાયક વિચારોની મનમા સ્ફુરણ. (૬) દુષડાં અને ઘરીરની સ્વચ્છતા. (૭) દૈનિક ધંધો, (૮) સંસર્ગ અને (૯) ધર, મહોદ્દો અને ગામ કે શહેરની સ્વચ્છતા.

ઉપરના કારણો સ્પષ્ટજ છે. આરોગ્ય સાચવવાની કે મેળવવાની ધૃષ્ટિ રાખનાર માણસે એ બાબતો હૃદયમા રાખી અમલ કરવા ધૃષ્ટવું જોઈએ. ૩. રોગનું ઉત્પત્તિ સ્થાન.

ગંદગી એ રોગની માતા છે, અર્થાત ગંદગીને લીધે રોગ ઉદ્ભવે છે. સામાન્ય અસ્વચ્છતાને પગ ગંદગીમજ ગમીએ તો ગંદગી ધનું ગીને થાય છે. ગંદગીને નીચે મંડળ, ધમની માખી, આચક વિદર અને ખીજા રોગોત્પાદક જંતુઓ તપ્ત થાય છે અને તેમને લીધે કામ, કન્ધુએન્જા, રોગ, કાચેરા, ગદીઓ તાવ અને એવાજ ખીજા રોગો ઉપજા થાય છે. જ્યાં ગંદગીનું પ્રમાણ વિશેષ ત્યાં રોગનું પ્રમાણ પણ વિશેષ હોય છે. જેમ એક ધરમા આગ લાગવાથી તે પોળ કે શહેરને હાનિ પહોંચે છે, તેમ એક ધરની અસ્વચ્છતાથી હૃદયના ચએત્રો રોગ આગ કરતાં પણ નવારે બગાડી આપ્યા શહેરને હાનિકર્તા થઈ પડે છે.

૪. શહેર અને ગામડાંમાં જણાતી અસ્વચ્છતા.

ગમર:—સ્વચ્છ રહેતા નથી, તેમ સ્વચ્છ કરાતા પણ નથી. જ્યારે મગ બહાર લઈ જવામા આવે છે, ત્યારે ગાડીનાં દાંડણાં બરાબર ન હોવાને લીધે સરીઆમ રસતાપર વેરાતો જઈ તેને નાખવાને ઢેકાએ પુરો પડેલતો નથી. પાણીની અસ્વચ્છતા—પાણીનો નિકાલ ગટરો મારફતે થાય છે, એ ગટરો અસ્વચ્છ રહેવાથી “ગટરનો ઉદર” તેમા નિવાસ કરે છે, અને તેમા મળી આવતી ચીજોથી પોષણ ચસાયે છે.

સીનેમા અને નાટક:—રાત્રીના વખતમા ગીડીમાં જવાથી પુરતી અને સ્વચ્છ હવા મળી રાખી નથી; રોગના મખમખ તો પણ તેનો ફેલાવો પણ થાય છે. માટે તેમા જ્યાં જાને ધનું મંકામ મળી રાત્રીની જરૂર છે.

મિથો:—મટુરોની સ્થિતિ ઘણી ખરાબ હોય છે, સખત નહેતા, 11દે પદાર્થોનું સેવન અને ફની ઉડતી ઝીણી રન્નેટી તેમનું આરોગ્ય બગાવામાં ઘણીજ મદદકર્તા છે.

રંગારા અને કસોઈ:—આ સોડોનો ધણો દવા અસ્વચ્છ કરવામાં મદદ કરનાર હોવાથી રોગ ફેલાવવામાં પણ સહાયજનક ગણાય.

દૂધ:—શહેરોમાંનું દૂધ તાન સત્વ વગરનું હોય છે, તેથી તે ગુણધારી થઈ પડતું નથી. સાફ દૂધ એ સંપૂર્ણ ખોરાક છે, કારણ કે તેમાં ખોરાકના તમામ તત્વો હોવાથી તે બાળો, વૃદ્ધો અને આબરોની માદકસરનો ખોરાક છે. ગાય અને બેસના સારા દૂધમાં નીચેના તરનો હોય છે.

તરન	ગાય	બેસ.
પાણી	૮૬-૪	૮૧-૮
સાકર	૪૪	૪૧
ક્ષાર	૨૭	૪
ચંબી મીતુ તરન	૪-૫	૮-૨
(કાર્બન)		
કેમીન		
(નાઇટ્રોજન)	૪-૦	૪-૫
	૧૦૦	૧૦૦

માનસિક વિચારોની બદલાવ:—ગામડા કરતા શહેરમાં વિશેષ હોય છે, તે પણ તંદુરસ્તીને હાનિકર્તા છે.

ગીચ વસ્તી:—આ કારણને ખગિલાને આડતો નાશ થયો છે. આથી સ્વચ્છ હવા કરવાનું એક માધન કમી થયું છે. વળી વધારામાં ગામડાનો માણસ બેઝયા, પછી શહેરમાં આવવા લાગ્યા છે પરંતુ તેમ ન કરતા પોતાના ગાંભીર્યથી સ્વાચ્છી બની રહેવું એજ તેના જીવન માટે દિવસર છે.

ગામડામાં શહેર જેટલી ગંદકી હોતી નથી, આ બાબત સરકોલ સર્જન શહેર અને ગામડાના પર્ષદના પછી તરતજ કહી શકશે. ગામડામાં વસ્તી ગીચ હોતી નથી, તેમ આડતો જયો પુરતો હોય છે. લોકો મનમાન ગામ બહાર ફરે છે. મિથો, સીનમાં કે નાટક તો સારે નેસીએ હોતાજ નથી. આથી પણ આરોગ્યમાં મિથિ થાય છે.

શહેર તફા ગામમાં આરોગ્ય અને નિમ્ન નેમા શુ કરીએ ? ૨૭૭ -

આમ છતાં પણ ત્યાં રાગ તો ચાલે છેજ, કાચુ કે ફેટલીક બાવતમાં ત્યાં પણ અસ્વચ્છતા જણાય છે. ઘરની અસ્વચ્છતા વિશેષ હોય છે. પાણી ગાળવામાં પણ બેદરકારી રાખે છે. ઘરમાં રાધેલું અનાજ તેમજ દાણા છુટા પડી રહેલા હોવાથી ઉંદરોને ખોરાક મળી રહે છે. રંગારાની દુકાનો, ચામડીઆના કુડ, અને વાશીદાના ઉંદરકા ગામની નજીકમાંજ હોવાથી તે આરોગ્યને વધારે હાનિ કરે છે. ઘરમાં હવડ ભાગ ધણી પડી રહે છે. રસ્તા બધેલા ન હોવાને લીધે ધૂળ પણ ઉડે છે. આ ઉપરાંત શહેરમાંથી જતા આવતા લોકોને લાલુ પડેલા રોગો પણ ગામમાં જ ચલાવીને આખા ગામનું આરોગ્ય બગડે છે.

૫. અસ્વચ્છતા અટકાવવાને કરી શકાય તેવા વહેવાર ઉપાય.

અસ્વચ્છતાથી રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ મદદ પણ મળે છે, માટે રોગને નાશ કરવાને અસ્વચ્છતા ઝાઝી કરવી જોઈએ એ સ્પષ્ટ છે. શહેર અને ગામડામાં મ્યુનિસિપાલિટી અને મેનેજરિ બોર્ડ આરોગ્ય સાચવવાને સલાહ બેઠે આ ઉપરાંત મેનેજરિ એમેમિએગન પણ આ કાર્ય બજાવે છે છતાં પણ 'એક હાથે તાળી પડે નહિ' એ દેખીતુંજ છે માટે દરેક નાગરિક તેમને મદદ કરી જોઈએ પોતે ઘરની સ્વચ્છતા રાખવી તેમજ ખેડાણીઓને પણ તેમ કરના કહેવું જોઈએ આ પમાણે જો બંને ઘરની સ્વચ્છતા જળવાય તો એક મોટું કાર્ય બજાવી શકાય !

રસ્તામાં એક તરફના ભાગમાં જે જગાએ ગદી થતી હોય તે, ભાગને સ્વચ્છ રાખવા પ્રયત્ન કરવો એક બાબતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે — એક મૃદસ્થે ફૂલગાડના છોડ દુડામાં વાવીને તેવી જગાએ સાફ કરાવી મુકવાથી ત્યાં ગંદકી થતી અટકી દેતી.

પ્રકાર — ઘરમાં જોજ થવા નજ દેવો, કાચુ કે તેથી મચ્છર આવે છે. મચ્છરના નાશને માટે સારામાં સારો ઇલાજ તબાકુની ધુણી છે, કાચુ કે બીજી ધુણી તે સફળ કરી શકે છે. જેજ ઝાઝો જગ્યાએ અને જગ્યાઓના નાશ કરવાને માટે ઘરમાં સૂર્યનો પ્રકાશ દાખલ કરવો એક કહેવત છે, કે જે ધમ્મા પ્રકાશ ન આવે તે ઘરમાં કાચરને આનનાની જરૂર પડે છે. આ કથન સત્ય છે નાં જેમ અને તેન ધમ્મા પ્રકાર વધારે લાભે.

શર્ગીરિ સ્વચ્છતા — આખા, કાન, નાક અને મોં એ રોગને પેસનાના હાથ છે, માટે તે તરફ તો ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. બધા કગતા દાતની સ્વચ્છતા તરફ ઝોજ દેવાનું અપાય છે પરંતુ તે ઇજો ઉપરથી આગળ

૨૭૮ જાહેર સંઘા ગામડાનું આગેવંચ અને જિલ્લા-તેમાં જે ફરીફાડે ?

દાત મન્દ્ર કરવાને દાતાઓ એ મન્દ્ર ગિપાય છે તે ઉપરાંત નાગીએરની કાચલીની રખીઆ દાતે ઘસવી જોઈએ, અથવા મીઠાનો ભુંકા ઘસવો, પણ તેમાં રહેજ ખારાશ છે.

દૂધ:—આગળના બાગમાં જણાવ્યા પ્રમાણે સંતવવાળું દૂધ ગરમ કરીને લેવું જોઈએ, બાળકોને દાંત આવતા સુધી તે તે ઉત્તમ ખોરાક છે.

બાળકગ્ન:—આ રિવાજ સારો નથી, તે આરોગ્યમાં વૃદ્ધિ થતી અટકાવે છે

ઉંધ અને આરામ:—દિવસે ઘણેલા ઘસારાની મરામત કરવાને તેની જરૂર છે.

બાગનો ઉપયોગ:—સવાર કે સાંજના વખતે ખુદની હવા લેવાને બાગમાં કે બીજી કોઈ સારી જગ્યાએ જવું. હવા લેવાને સારો વખત સવારનો છે. કસરત, આનંદી સ્વભાવ અને રુચિકર ખોરાક એ પણ અગત્યનાં છે, તે બૃહદ્ નહિ. પ્રત્યેક રોગ ક્ષિપ્ત થવાના કાળો અને તે થયા પછી લેવાના ઇલાજ એ દરેક માણસે જાણી લેવા જરૂરનાં છે. જ્યારે રોગ લાગુ પડી ગય ત્યારે કોઈ તાગ કાઢીને તારી મદદ લેવી.

૬. આગેવંચ મંગલમાં શિક્ષકબાળુઓ શું કરી શકે ?

શિક્ષકબાળુઓ ગામડામાં પોતાનું છપન બાંધીને કરે છે. તેમને નિંદાપ બાગમાં 'સાથે કામ લેનાર' છે. નિશાળમાં લગભગ સઘળી કોમના વિદ્યાર્થી આવતા હોવાથી તેમની મારફતે આખા ગામના સંબંધમાં આવી શકે છે. અને ગામની અવસ્થા જાણી શકે છે, તેઓ જો પોતાનો ફરજ સમજીને ગામડાના આગેવાનોનું લક્ષ તે તરફ ખેંચે, તો ધણી સડેલાં ધારાને અસ્વસ્થતા દૂર કરી શકે છે. આ ઉપરાંત વિદ્યાર્થી તરફ નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખી કામ લે, તો બાળકો કે જે બિબ્બની દેરાની દોષત છે તેનું આરોગ્ય સુધારવામાં મદદગાર થઈ પડે.

(૧) વિદ્યાર્થીના શરીર અને કપડા સ્વચ્છ રહે તે તરફ ધુરતી, કાળજી રાખવી.

(૨) તેમના વાલી સાથે પ્રસંગોપાત્ત મળીને ખોરાકની બાબતમાં જોઈતો સુધારો કરતા રહેવું.

(૩) આનંદપર્ષિટનમાં ગામ બહાર લઈ જઈ કુદરતનું મૈદર્મ બનાવવું અને ખુદની હવાનો લાભ આપવો.

(૪) નિયમિત દસરત કરાવવી.

(૫) નીતિપાઠમાં મદાયાર અને સદ્વિચાર તથા અદ્યાર્થ બાળના તરફ ધ્યાન દોરવા તેના પાદ આપવા,

(૬) વિદ્યાર્થીની બેસવાની સ્થિતિ તરફ લક્ષ આપવું, તથા આનંદી થઈ તેમ શિક્ષણ આપવું.

(૭) રોગ ચાલતી વખતે વિદ્યાર્થીનીને મેળાવડામાં ના જવા સૂચના આપવી તથા વર્ગને ખુલ્લી હવામાં જાડ નીચે બેસાડવો.

(૮) તેમના હૃદયમાં હસાવવું કે મદદી એ રોગની જતેતા છે

(૯) એવી રોગ મંજૂરી મેનિટરિંગ એસોસિએશન તેમજ બીજા સંસ્થા તરફથી બહાર પડતી ચચનાઓ વાંચી લઈ ચાલતા મેગઝીન લોકોએ શી રીતે સાવચેત રહેવું તે સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો.

૭. ઉપસંહાર:—

શહેર તથા ગામડાના આરોગ્ય સંબંધી ઘણી હકીકત જાણવા છતાં જો તે હકીકતનો જરૂર હોય ત્યારે ઉપયોગ ન કરીએ, તો તે ઉપયોગ વિનાના જ્ઞાન જેવું ગણાય. એક વિદ્વાને આરોગ્યના સંબંધમાં કહ્યું છે, કે હિંદમાં હાલ જે મરણ થાય છે, તેના ૭૮ ટકા એવા છે, કે જે સમુજમાં અથવા ઘણાખરા થાય નહિ. આપણે જો આ વાત ધ્યાનમાં રાખી તેના ઇલાજ લઈએ, તો દેશની એક મહાન સેવા બનવી શકીએ તેમ છી, તો હું આશા રાખું છું, કે આ લેખ મંજૂરી વિગત ધ્યાનપૂર્વક વાંચી અતુલ્યતા પ્રમાણે તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરનારા આવશે.

કન્યાકેળવણીની આવશ્યકતા વિષે સંવાદ ?

(કુ. કૌમુદી બહેન ત્રિવેની. ડૉ. સૈયદયુગ કાછીઆ ગેરી. મુસ્ત)

કમળા—કેમ બેન કુમુદ, હું નાબીને દિલગીર છું કે તમે બચવાનું તદ્દન છોડી દીધું છે. કમ, એ વાત માયી છે ?

કુમુદ—બેન, તમે બાળના દગો કે પકેટા ખાને બિનુનાની નહીં કાળજી દેતી, પણ શું કર ? દસ જણી દસ માત્રી માત્ર મને કે તમને કહે છે ને કાર્ડ કઈ તેમી હવે માર્ક મન શા પુલામ લી ઈ પાડુ ક. હું પણ એમ સમજું છું કે બાળનાનું કામ છોડીએ કે સ્ત્રીઓનું નહીં.

કમળા—આ શું કહે છે કુમુદ ? દસ જણીની વાત માબજવાથી તમારું મન બાળનામાથી બીડી ગયું શું ? તમને એટલી પણ સમજણ નથી શું ? તમે પોતે પોતાને બહા હુંડાનો વિચાર પણ ન કરી શકો ? એટલું જો ન હોય તો તમે અનુચી રીતે કહે શકો છો ?

કુમુદ—ના બેન, તમે મને ઝોટલી બધી મૂળે ન સમજો. બીજાના કહેવાથીજ મેં બચવાનું છોડ્યું એમ કહી નથી, પરંતુ હું પણ એમ માનું છું કે બચવાનું કામ પુરોત્તું છે, સીએનું નથી.

કમળા—હીક, તમે હવે બચવાથી આટલા બધાં કેમ મનમગ્ન છો, તે મને પ્રશ્ન છે ?

કુમુદ—મેં સાંભળ્યું છે કે તારાઓ સ્ત્રીઓને બચવાનું ના કહ્યું છે. મના, તમેજ વિચારો કે હું સાત્તની વિગદાજી કરું તો પાપી, નહિ મથાકિ.

કમળા—એ ખેડી વાત છે, કેમકે એ વાત સમજવામાં નથી આવતી. આપણે જટ સાત્તનું નામ દઈને બચવાનું માંડી વાળીએ છીએ. પણ એ તમને કોણે કહ્યું કે સાત્તમા બચવાનું ના કહ્યું છે સાત્તમા લખ્યું છે કે—

“ કન્યા ડ વ્યેવં વાલનીયા શિક્ષણીયા ડ તિયવત ”

એનું તાત્પર્ય એ છે કે આની રીતે કન્યાનું પશુ પાલન કરીને શિક્ષણ આપવું જોઈએ. આ વખતે મારી પામે તે પુસ્તક નથી, નહિ તો તું એમાંથી પશુ સ્ત્રીઓને બચવાની જરૂર સંબંધી બીજા કંઈવાદ શ્યોદા બતાવત.

કુમુદ—બેન, સાત્તમા બધે એવું લખ્યું હોય, પણ જે કામ આજ સુધી કોઈ એ કહ્યું નથી તે કેમ કરાય ? નરો રિવાજ કેમ કરા ?

કમળા—જે લોકો નવું એટલું ખોટું હોય છે એમ વગર વિચારે છે છે તેઓ મૂર્ખ છે. આગગાડી અને તાર તે પણ નથી વાત છે. શું એનાથી લાભ નથી ? દિવસે દિવસે કન્યાઓની શોધો નીકળે છે, અને આખો સંસાર એ શોધાથી લાભ બોલાવે છે, પણ ધણા ખેડની વાત છે કે ભારત વર્ષની સ્ત્રીઓ એવી નથી વાંતોથી ગાંઠના ગાંઠે ફર નાંસે છે.

કુમુદ—કમળા બેન, હું નથી વાંતોની નિંદા નથી કરતી, પરંતુ મેં કહ્યું હતું કે એવી નથી વાતો તો કામગીરી કે જેમાં લાભ નથી.

કમળા—બેન, વિધવા તો તો લાભ માય છે, ન તું જાણતી. પરંતુ ન કરીશ. પહેલા હું તમારી વાંદા ફર કરું. જે લોકો એવું સમજે છે કે સ્ત્રીઓને બચવું એ નથી વાત છે તેઓ મૂર્ખ છે. જે તમને પ્રાચીન ઇતિહાસ માયમ હોત તો તમે આવી વાત નહિ કહત. પહેલાના શાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે કે સ્ત્રીઓ પણ બચતી હતી. કેમ, તમે લીલાવતીનું નામ નથી સાંભળ્યું ? મણિવંશીના બાળનારામાં એનું પણ નામ છે. લીલાવતીની પ્રશંસા આપણે નથી કરતા પણ અંગ્રેજો પણ કરે છે. એક લીલાવતી તો થા, પણ પ્રાચીન

સમયમા બધીજ સ્ત્રી વિદ્યા બજાતી હતી. ગામી અને મેત્રેયી તો વેદ પણ બજાતી હતી. મગડનામંત્રની સ્ત્રી કે જે હિસારતીના નાનથી પ્રખ્યાત છે, તે મોટા મોટા વિદ્વાનો માથે ગાસાઈ કરતી હતી.

સીતા, દ્રૌપદી, શકુન્તલા, કૌસલ્યા વગેરે સ્ત્રીઓ ઘણી વિદુષી થઈ ગઈ છે. શુ તમે કાલિદાસનું નામ નથી સાંભળ્યું ? એ સંમંકૃતનો મોટા કવિ થઈ ગયો છે, પણ એ પહેલા મૂર્ખ હતો, એની સ્ત્રી વિદ્વાતામા ઘણી વિદ્વાન હતી. કાલિદાસને પોતાની મૂર્ખતા ઉપર શરમ લાગી તેથી એ ઘરમાંથી નીકળી ગયો, અને સંપૂર્ણ વિદ્વાન થઈને ઘેર આવ્યો.

કુમુદ—બેન, આ તો મેં માન્યું કે પ્રાચીન કાળમા સ્ત્રીઓ પણ બજાતી હતી, પણ હું એમ વિચાર છું કે સ્ત્રીઓના બજાવાથી અવસ્ય કંઈ પણ બુરાઈ થાય છે. નહિ તો સ્ત્રીઓને બજાવાને પ્રચાર બધ કેમ થાય ? મને ઘણી સ્ત્રીઓ કહે છે કે બજાવાથી સ્ત્રીઓ બગડી નાય છે.

કમળા—બેન, તમે ભણેલા હોતે તો સ્વયં સમજી જતે કે બજાવાથી છોકરીઓ સુધરે છે કે બગડે છે. બુઝાઈ બહાઈ તો સંગતથી આવે છે. જે બુઝાની સંગતમાં ગેરેશે તે બુઝો થશે અને જે બહાની મોખ્ખા કરશે તે ભથો થશે. જે છોકરીઓ પોતું મજૂ છે, ગુરી સોગત કરે છે, હલકી વાતોની ચોપડીઓ વાંચે છે, તેઓ બગડે છે, પણ જે છોકરી ખૂબ ભણે છે, સારી સોખનમા રહે છે, તેઓ કદી પણ બગડતી નથી. ઉલટું ખીજ બગડેલી છોકરીઓને પોતાની વિદ્યા અને બુદ્ધિથી સુધારે છે.

કુમુદ—બેન, હમે તો મારી બંધી વાત જુડી પાડી દીધો. હીક, હવે એક ખીજ વાત મને સમજાવો કે વગર ભણેલી સ્ત્રીઓથી શું સુકસાન થાય છે.

કમળા—બેન, સુકસાનનું શું પૂછો છો ? તમે આજ કાલની સ્ત્રીઓની દશા જુઓ, અને વિચારો એટલે તમને માલમ પડશે કે સ્ત્રીઓને ન બજાવાથી શું શું નુકસાન થાય છે. આજ કાલ સ્ત્રીજીવન પશુજીવનના જેવું છે. આપને ખાવા, પીવા, અને ચૂસા મિવાય છોડી દેવાનું કંઈ કરતા નથી, અરે ! કદી શક્તાજ નથી. પુત્ર પણ આપણને સ્વર્ગ મન્યુને તિગરકાન ન હ. આપણ એવામા માં પુત્રોને દોષ ના ન જોઈને કોઈ એ અનાર આપણી મુખતારીન થાય છે. જુઓ, નાના નાના છોકરા પણ એક એ ચોપડી બજાતી પણ વૃદ્ધ સ્ત્રીઓની જુલો કહે છે. પણ એટલું બેઈ સાંભળીને પણ આપણી આખો ઘડતી નથી, આપણામા પોતાની બુદ્ધિ નથી, મીઝઓ જેવું કરે તેનું માન્યું માનીને કહેવા વાગીએ

છીએ. આપણે એક એક વાતને માટે ખીજના મો સાચું જોવું પડે છે. આંખો હોય-છતાં પણ આપણે અધર્મ છીએ, છતાં મોંએ મુંગા છીએ. કંઈથી ખાસ જરૂરનો પત્ર આવે તો આપણામાં એને વાંચવા નેટલી પણ અટકાવેલી નથી. આપણું કોઈ વહાલું પરદેશ ગયું હોય તો દાગળ લખીને તેના કુશળ સમાચાર પણ મંગાવી શકતાં નથી. જુઓ, ધણી વિદ્વાન અને સ્ત્રી મૂર્ખ હોય તો ખતેખા જોઈએ તેવો મેળ હોતો નથી. પતિ સ્ત્રીની સાથે જ્ઞાનચર્ચા કરવા ઇચ્છે છે, પણ સ્ત્રી ખિચારીએ તો કાળા અક્ષરને કુટી માર્યો હોય, તો પછી પતિપત્નીમાં સુસુદ્ધિ અને સંપ કેવી રીતે હોઈ શકે ? ધર્મશાસ્ત્રોની વાતો વાંચવા, સાંભળવા ને સમજવાથી ચિત્તમા બહુ શાન્તિ અને સુખ થાય છે. સ્ત્રીઓ મૂર્ખ હોવાથી પરસ્પર ઝગડો કરે છે, જરા જરા વાતમાં સ્ત્રીઓ અભિમાન અને દ્રેષ કરે છે; સ્ત્રીઓનીજ મૂર્ખતાથી ઘર કુટુંબમાં કુસંપ અને વેર થાય છે. સ્ત્રીઓની અજ્ઞાનતાથીજ ગાળકો બગડે છે. બેન, હજીએ કેટલું કહ્યું; સ્ત્રીકેળવણીના અભાવથી હાલ ભારતવપ કે જે પહેલાં સ્વર્ગ સમાન ગણાતું હતું, તે આજે નરકથી પણ જુદું ધર્મરહુ છે.

કુસુદ—એન, તમારી વાતો તો મને બહુ સારી લાગે છે. સ્ત્રીકેળવણીના અભાવથી થતી જે જે હાનિઓ તમે બતાવી તે બરાબર છે. પણ હું એટલુંજ પૂછું છું કે સ્ત્રીઓને કંઈ કચેરીમાં જઈ નોકરી કરવાની નથી, કે સભામાં ઉભા રહી બાણ્ય કરવાતું નથી. તો પછી એટલું બહુ બધીને શું કરવું છે ?

કમળા—એન, વિદ્યા બહુવાથી થતા હાનિ અને ન બહુવાથી થતી હાનિઓ હું તમને આ વેળા સમજાવી શકતી નથી. થોડુંક બહુવાથી કંઈ વિદ્વાન બનાવું નથી. વિદ્વાનું જ્ઞાન જ્ઞાન છે. વિદ્યા બહુવાથી જ્ઞાન ન મળે તો કદાચ કંઈજ ન થયું. વિદ્યુથી ઓગા-નેર બેસા બેસા આખા દેશની ખજારો નાશી જશે છે. વિદ્યા વિના જુની, નવ, વાનુ આદિ ખનિયોનું બહુ જ્ઞાન થતું નથી, ચાલુ થયા વિના સાચો ધર્મ જોળખી શકાતો નથી, અને ધર્મ વિના કોઈને સુખ મળી શકતું નથી. આપણે કોણ છીએ, કોની સાથે આપણું શું કરવું છે, અને પરલોક માટે શું કરવું જોઈએ, કલ્યાણ વાતોનું જ્ઞાન વિદ્યા બધા સિવાય ચર્ચ શકતું નથી. વિદ્યા બહુવાથી ક્ષિર પ્રત્યે ભક્તિભાવ વધે છે અને વિદ્યાથીજ મનુષ્યજીવનની ખરી સફળતા થાય છે. તમે વ્યાખ્યાન અને નોકરી કરવાની વાત કહો છો. એમ ધારો કે આપણા દેશમાં જે વાતોની એટલી જરૂર નથી, પણ એવા પણ કેટલાક

દેશ છે કે જ્યાં સ્ત્રીઓને એ બધા કામો કરના પડે છે. 'ચાલક' દેશોમાં સ્ત્રીઓ વ્યાપાર કરે છે, અને બીજાં કામોમાં મદદ કરે છે પણ જે અહિંની સ્ત્રીઓ અધિક વિદ્યા બણીને વિદ્યુષી બનીને પાંચ દશ સ્ત્રીઓમાં 'બેસીને' ધર્મોપદેશ કરવા માટે તો એમાં નકાઈ શું છે ? બેન, ખંડે પૂછો તો સ્ત્રીશિક્ષણના અભાવથીજ ભારતવર્ષ પ્રતિદિન નિર્ધન બનતો જાય છે. કેમકે અજ્ઞાન સ્ત્રીઓના હાથમાં પૈસાની પોટલી રહે છે, અને તેને તે વાતનું બીજકુલ જ્ઞાન નથી કે કયા કામ માટે કેટલું ખર્ચ કરવું જોઈએ. એ બધી વાતો વિદ્યા સાથે સંબંધ રાખે છે. એટલા માટે એ સઘળી વાતો જાણવા સારું ચલાય પુરુષ હો ચલાય સ્ત્રી હો પણ એ સઘળાએ અવશ્ય વિદ્યા બણવી જોઈએ.

કુમુદ—એન, તમને આ કરેલી કૃપા માટે બહુજ ધન્યવાદ આપું છું. આજે તમે ત્રિધાના લાભો અને મૂર્ખતાના દોષોનું એવું સરસ વર્ણન કર્યું છે કે જે સાબળીને માઈં ધણું અજ્ઞાન દૂર થઈ ગયું. હું તમારો એ આભાર કદી ભૂલીશ નહિ. મને અત્યાર સુધી વિના ભણવાથી આટલા લાભ થાય છે એવું માન્ય નહોતું, હવે તો માઈં મન પાગુ વિદ્યા બણવાને તલપાપડ થઈ રહ્યું છે. હું પોતે પણ બણીશ અને બીજી કન્યાઓને પણ બણવા પ્રેરણા કરીશ.

ચચાપત્ર.

મહેરમાન ગુજરાત શાળાપત્રના તંત્રીશ્રી એવામાં,

મુ. અમદાવાદ.

જત આર્પના નવીન વર્ષના પ્રથમ (જાન્યુઆરિ મન ૧૯૨૧ના) અંકમાં વાચનમાળાની ચોપડીની જે કવિતાઓનાં નોટિશન (notations) આપવામાં આવ્યાં છે. તેમાંના ઉપોર છંદનું તાલમાપ ચચાઈ નથી દર્શાવ્યું. એમાં દરેક ખંડ ચાર ચાર માત્રાનો પાડી, એક તાનો ડગલી તોપો છે તે જોખ નથી.

“ માત્રા ચોદનું પદ માન, ગુણ અતે ઉપોર પ્રમાણ ” અર્થાત દરેક પદમાં ચોદ માત્રા અને અતે ગુણ લઘુ, એવું ઉપોર છંદનું લક્ષણ પિંગલકાર જણાવે છે. એમાં તાલ ૬ આવે છે; અને એને માટે પણ પંચીતી પંક્તિમાં,

‘નાથે એક મન મગ આદ, દશને આર પર પાનુ પોદ.’ એવી રચના કરેલી છે. એ નિશ્ચયે પહેલી, ત્રીજી, પાંચમી, આઠમી, દશમી અને બારમી માત્રાપર તાલ આવવા જોઈએ; છતાં આ નીચેનું નવું અંધારણ માત્રા અને તાલ બન્ને બાબતમાં દુષિત છે:—

પે હું	અ દરી	કે રૂં	ખા યા
$\frac{5}{0} 5$	$\frac{11}{0} 5$	$\frac{5}{0} 5$	$\frac{5}{0} 11$

વિ બુ દું	મા ડી	થી આ	કો યા
$\frac{11}{0} 5$	$\frac{5}{0} 11$	$\frac{5}{0} 5$	$\frac{5}{0} 11$

પ્રથમ તો દરેક અરણુમાં ચોદને બદલે મેળ માત્રા કરવી પડી છે, અને તાલ પણ પહેલી પાંચમી, નવમી અને તેરમી ઉપર એમ બે બદલે ચાર આવે છે એ કેટલી બધી વિચિત્રતા કહેવાય !

હવે સ્વરોની બાબતમાં દરેક ગાનાર બળવનાર સ્વતંત્ર છે એટલે એ નંબરની કાઠ કહેવાનું નથી, જે રાગની છાયા કરવી હોય તે રાગનો સ્વર મમ્મદ ગોઠવવાથી દરેક ડ્રેજલ કાચ દરેક ગમમાં ગાઈ બળવી સમ્ભવ છે; પરંતુ તાલ માપ ફરી જતા તો અગ્રાનતા દેશાવાનો સંભવ છે; શાસ્ત્રીય બાબતમાં સ્વેચ્છાચારો રચાન ન હોઈ શકે.

પિંગલમાં માત્રાઓ સંબંધી વિચાર માત્ર લઘુ, ગુરુ અને પ્લુત એવી ત્રણજ સંજ્ઞાઓથી દુકામાં કરવામાં આવ્યો છે, પણ સંગીતમાં તો એથી વધારે ઉંડા ઉતરવું પડે છે. એમાં વધારેમાં વધારે આઠ અને એટલામાં એટલી $\frac{1}{2}$ માત્રાનો હસાખ પણ ઘણીજ ઝીણવટ વાપરીને કરવાનો છે. તેથી સુગમતાની ખાતર નોટશન બનાવતી વખતે ધણા છદોમાં માત્રાની વધઘટ કરવી પડે છે, દાખલા તરીકે હોહરાના પ્રથમ અર્ધપાદમાં તેરને બદલે મેળ અને બીજા અર્ધપાદમાં અગીઆરને બદલે મેળ કરી લેવી પડે છે, પણ આવો દરફાર આ ગ્યાને છાટ નથી.

વળી એક-તાલાની તો મહા છ મહામ છે, અને તેનું સ્વરૂપ દાદરા કે રૂપકને મળતું છે, આઠ, મેળ કે બીજા એમ મેળ ગણ્યો એટલે ત્રિતાલાજ થયો ગણાય, છતાં “એકતાલો” લખ્યું છે તે મથાર્થ નથી. કદાચ એક એમ કહે કે તાલ છ છે તેથી માત્રા છ એમ ગણી લઈ મથાળું કર.

આમા બૂન થઈ હતો, પણ કોઈથી એમ કહેવાય એમ નથી તારણ કે આ ચાર માત્રાના ખંડ પાડેલા પ્રત્યક્ષ છે. મારા ધારવા પ્રમાણે પહેલી ચોપડીની ખજાંવાળી કવિતા “ આવો બાળકો આ વાર, દીસે જો ખજાં તૈયાર ” એનું અનુકરણ આમા થયું છે; બાકી ઉધોર છંદનું તાલમાપ તો નીચે પ્રમાણે આવે છે, અને તાલ તેવરો છે તેથી દરેક ખંડ સાત સાત માત્રાનો પડે છે:—

ઉધોર છંદ, તાલ તેવરો, ખંડમાત્રા ૭.

	પે	હુ	બ	ક	રી		કે	ર	બા	ળ
સ્વર માત્રા	૬	૬	૧	૧	૧		૬	૬	૬	૧
તાલ	૦ 7 ૦ 7	૦					૦ 7 ૦ 7	૦		

	વિ	ખુ	હું	મા	ડી		ધી	આ	કા	ળ
સ્વર માત્રા	૧	૧	૬	૬	૧		૬	૬	૬	૧
તાલ	૦ 7	૦ 7	૦				૦ 7 ૦ 7	૦		

આ પ્રમાણે ચનાથી કોઈ છંદના તાલ અને માત્રાના લક્ષણો મધ્યસ્થ નચવાગે. આશા રાખુ છું કે આ બૃત્ત દ્વે પછીના અંકમાં મુધારી લેવામાં આવશે એમ વિનંતી.

લિ.

આપનો આચાર્યશ્રી બેવડ,

કુલચંદ્ર ઝવેરચંદ શાહ.

ચિત્ર અને સંગીતકલાઓનો શિક્ષક. ટ્રેનિંગ સ્કૂલ, નડિઆદ.

મે. શાળાપત્રના અધિપતિ જોગ.

રા. રા. કુલચંદ્ર ઝવેરચંદ શાહ. જેઓ નડિઆદની મરહુમી હાઈસ્કૂલના ચિત્રશાળાના શિક્ષક છે તેમણે શાળાપત્રના ચાલુ વર્ષના પ્રથમ અંકમાં છપાવેલી મારી કવિતાના નોટશન વિષેના લેખ ઉપર એક ચર્ચાપત્ર લખી મોકલ્યું છે, જે આ અંકમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું છે, તો તેને લગતો મારો ટૂંકામાં ખુલાસો આપવાની રજા લઉં છું.

રા. કુલચંદ્ર ચિત્રશાળા ઉપરાંત કવ્યશાળા અને મંગીતના વિષયના નાણુકાર છે. એમને મારે એટલું જ જણાવવાનું કે પિંગળના નિયમોનું બન્ધન કાવ્ય બનાવનાર કવિને જેટલું છે તેટલું જાનારને તથી હોવું, બધું જરા પણ નહિ.

ક્રિનાગોના નોટરન ને દમેલા ચા છે તે મનોમા ને અમુક તાલમા મુકાય છે તો પછી તે જાવમા છે કે નહિ તે તાલની માત્રાના નિયમ મુજબ છે કે નહિ તે તે જાતનો અભ્યાસ કીધેલ નહિ હોવાથી માલમ પડે છે. જે એકતાલો એવું તાલનું નામ આપ્યું તે ચાર માત્રાનો એકતાલો તાલ પ્રે. મૌલાખાનની વાચનમાળાના નોટરન બાગોમા જોવાથી તેમનો ખુલાસો થશે.

લિં.

પ્રે. રા. દ્રે. ક્રે.

બાપાલાલ અમૃતલાલ સંગીત શિક્ષક.

નંબર—૨

પ્રે. પ્રિન્સિપલ સાહેબ, અમદાવાદ દ્રે. કોલેજ.

સલામ હિંગર લખવાનું કે પ્રગ્લસતાક રાજ્યમાં સિક્કા કેના નામના પડતા હશે?

(સદી) એ. સી. જોશી.

સ્કૂલ ઇમિટિ મેમ્બર

જુલા, પોસ્ટ કેરવાડા, વાવા ભરૂચ.

નંબર—૩

મહેરમાન ગુમરાત શાળા પત્રના તાંત્રી સાહેબ.

નમતાપૂર્વક વિનંતી કે—માહે મપ્ટેઆર, અક્ટોબર ૧૯૨૦ ના શાળાપત્રના પૃષ્ઠ ૨૦૦ ઉપર છાપેલી “ ગુણાકારની એક નવાઈ જેવી રીત ” એમા નીચેનો સ્વાગે દેખાતો ત્રુટ છે.

(૧) ગુણુ અને ગુણ્ય જને જેટી હોય તો સરવાળામા ગુણુની રકમ ઉમેરવી નહિ.

(૨) ગુણ્ય અને ગુણુ જને એટી હોય તો સરવાળામા ગુણુની રકમ ઉમેરવી.

(૩) ગુણ્ય એટી હોય અને ગુણુ એટી હોય તો સરવાળામા ગુણુની રકમ ઉમેરવી નહિ.

(૪) ગુણ્ય એટી હોય અને અને ગુણુ એટી હોય તો સરવાળામાં ગુણુની રકમ ઉમેરવી.

દહ. આ નિર્માણી

મહેતાજી વલાદ તા. જિત

દસરોઈ.

ઉપરના ચર્ચા પત્રનો ખુલાસો.

ઉપરના વધારાની જરૂર નથી કારણ કે આપેલા નિયમોમા એ બધું સમાઈ ગયેલું છે. તે નીચેની બાબત પરથી સમજાશે. રીતમા બતાવ્યું છે કે “પહેલી રકમમાં બેકી રકમો હોય તની સામેની બીજી રકમો બેકી નાખો.”

આ નિયમમા ઉપરના ચર્ચાપત્રના વધારા નં. ૧ તથા ૩ સમાઈ નય છે. કારણ કે જો ગુણ્ય બેકી હોય તો તેની સામેની રકમ છેદાઈ નય એટલે ગણ્યોમા આવે નહિ.

વધારા નં ૨. તથા ૪ ની જરૂર તો રહેતીજ નથી, કારણ કે એકી હોય તો તેની સામેની રકમ છેકવાનીજ નથી એટલે તે ગણ્યોમા આવી નય.

લિ.

ભોજીલાલ કેશનલાલ પટ્ટના

નંબર—૪

મહેરખાન ગુજરાત સાળાપત્રના એડિટર સાહેબ, અમદાવાદ.

સલામ સાથે વિનતી કે, ગુજરાત સાળાપત્ર યુ. ૬૦ જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ ના પૃષ્ઠ. ૨૦ મા ગુજરાત સાળાપત્ર ૧૯૨૦ ના પૃષ્ઠ ૧૪૯ મા ધારેલો અંક ખોળી કાઢવાના નિયમમા રા. વલ્લભભાઈ દુગલીભાઈ પટેલ [મહેતાજી ગંભીરા તા. બાદશજી] પોતાને ઉપજેલી શકા એ રકમોના દાખલાથી બતાવી છે. તે શકા અસલ નિયમમા નીચે મુજબ સુધારો કરવાથી દૂર થાય છે માટે સદરજુ હકીકત સાળાપત્રમા હાપી ખુલાસો જાહેર કરશેજી.

નિયમ:—ધારેલી રકમના અંકોના સરવાળો ધારેલી રકમમાંથી બાદ કરતા બાકીના અંકોમાંથી ધારેલા અંક સિવાયના અંકોને નવે બાગતા જે શેષ વધે તેમા જેટલા ઉમેગવાથી નવ થાય, તેટલો અંક ધારેલો મરબવો.

અપનાદ—બાકીના અંકોમા કન્ય આવેલી હોય તો કન્ય ધારેલી નહિ પરંતુ બીજા જગે તે અન્તે ધારવો.

તા. ૧/૧-૧૨, } મહી. મકરલાલ મંગલાલ પાટંડ.
પં. ચા. ઉનેનીયા ના. મુળજી.

નંબર—૫

મે. ગુજરાત સાળાપત્રના તંત્રી સાહેબ, મુ. અમદાવાદ

સેવામા સલામ સાથે લખવા વિનતી એજ.

જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ ના સાળાપત્રનો અંક મને આજે વાચનાયે મળ્યો. તે વાચતા પાના ૨૧ ઉપર જૂન, જુલાઈ ૧૯૨૦ ના અંકના ચર્ચાપત્ર ૫ ના ખુલાસો જે મે મોકલ્યો હતો તે પ્રગટ થયેલ નાથો તેમા નીચે મુજબ

અશુદ્ધિ રહેલી છે જે યોગ્ય લાગે તો આવતા અંદમા મચ્છાપત્ર પ્રગટ કરશે.

પૃષ્ઠ	છોટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૨૧	૧૪	૩૬૫૫	૩૬૫૫૨ હે.
૨૨	૧૮	૭૫૬૦	૨૫૬૦.

S. R. Pandya.
School Master.
Bandia (Bombay)

ચર્ચા પત્રોના ઉત્તરો.

મિ. પુરુષોત્તમ હરજીવન જોશી. ૫ આ. એ. વી. સ્કૂલ કડિઆદરા.

૧. ત્રીજી ચોપડી પાઠ ૩૧ “ ધરી સદા સંતોષ—કુલે ૬૪ ” પછી-
ઓ હમેશા આનન્દમા રૂઢી સ્વચ્છ જળ પીએ છે, અને સાને પોતાના
માળામા આવી વિરામ લે છે. “ ભલી ભાતે કુલે ૬૪ ” એ શબ્દો કુંડળીઆ
જીંદગી સ્વચ્છ દર્શાવવા મૂક્યા છે. ખાસ અન્યમયસ્યક નથી. છતાં અર્થ
ધરાવી શકાય કે (ગડ ઉપર) સારા જાતજાતનાં ફૂલ કુલે છે.

(૨) પાઠ ૩૬ મો ત્રીજી ચોપડી.

“ છળા કુલેન વેલમાં સુગંધ અંગમા બાજે ”

અર્થ—વધાની છળા ખીલે છે અને થેતે સુગંધીવાળા બને છે.

મિ. પરભુલાલ કાહ્યાલાલ પટેલ મહેતાજી લેસ્તાન તાં. ચોયાંશી.

૭મી ચોપડી—

(૧) પાઠ ૨૭ મો—પ્રથમે ઉત્તર દેવા જેવો જણાતો નથી.

(૨) પાઠ ૪૭ મો—“ ચાલતો શાહુલની મચ્છા ”

પરિજ્ઞા—“ ગતે દ્રીને જેવો ચાલે ” આ વીગીઓમા પરમપર વિર-
ક્તતા નમે માની હો તે નથી.

શાહુલની સાથે સરખાવતા નાગરાજા કેનાં હલનો વારતો હસો
તે સ્વચ્છ છે.

પવન જેડે સરખાવતા ચાલવાની ત્વરા—૩૬૫—સ્વચ્છ છે.

(માળાપત્ર એશિમ)

“અમોને ધણીજ પ્રદર્શનોમાંથી સોનાના ને ચાંદીના ચાંદ મળેલા છે.”

અમારા કારખાનામાં સૂક્ષ્મ ને કોલેજોનાં શિક્ષણનાં સાહિત્યો, ધરનીચર, બાળકોને રમવાનાં રમકડાં, ક્ષણ ને ઘરમાં રમવાની રમતોનાં સાધનો, બનાવવા તથા વેચવામાં આવે છે. પોલીથીંગ ને ઇલેક્ટ્રોપ્લેટીંગ વર્કસ દાખલ કરવાથી દરેક નમુનો ધણીજ સશર્પદાર ને ચિત્તાર્પક થાય છે. હાલમાં અમો કેપીટલ વધારી દરેક કામ સંચેયી તૈયાર કરીએ છીએ, ને ઝોરઝર આપેથી માલ તુરત રવાના કરવામાં આવે છે. સાહિત્યો જેવા કે:— સૂર્યભાષા, દીક્ષુરીયન ઋતુબેદ, ચંદ્રની ક્ષયવૃદ્ધિ, નાના મોટા પૃથ્વીના ગોળા, જોવાના, ચીતરવાના ને સપાટી દર્શક નકશા. આક, છોક, ફળ, ફુલનાં ચિત્રો, માણસના શરીરના અંતર ભાગો, મગજ, કાન, આંખ, ધડ, હૃદયના નમુનાઓ ને ચિત્રો; ઝેરી સર્પો, કિન્ડરગાર્ડન, મોન્ટેસોરી, ગણિત, કસરત, ક્વાયત, ફૂળ ફુલના નમુનાઓ, એરપેપ, બેલ્ડન્સ, વેટ્સ, વગેરે લેબોરટરીના પ્રયોગોનાં એપેરેટો ને કેમીકલ વગેરે ધણીજ વિપયોના સાધનો બનાવવામાં આવે છે. અમારા સ્થિરમાં જે સાધનો નહિ હોય તેની પણ મારણી કરવાથી તેના પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે. પ્રાયમરી કે હાઇસ્કૂલો ઉઘાડનારને બધા સામાનઅત્રેથી મળી શકશે. અમારું કારખાનું અમદાવાદ પ્રાંતીજ રેલ્વેના દહેગામ સ્ટેશન પર આવેલું છે. જેના આવનારને ધણી સગવડ બરેલું છે અમદાવાદથી ચાર ગાડીઓ અત્રે આવે છે ને જાય છે. રેલ્વે બાહુ ફક્ત રૂ. ૦-૪-૬ છે. પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરવો.

કાશીલાઈ છગનદાસ પટેલ એજન્ટ.

શ્રી નાટોલ શિક્ષણ સાહિત્ય કાર્યાલય કંપનિ લિમિટેડ.

દહેગામ. (અમદાવાદ. પ્રાંતીજ રેલ્વે).

‘અંગ્રેજી શિક્ષક.’

ચોડા પખતમા ધણીજ સહેલાઈથી બંતે શીખવાને માટે ઉપરની ચોપડી તૈયાર કરવામાં આવી છે. મોઘવારીને લીધે આ બીજી આવૃત્તિની ધણી ચોડી નક્કો છપાવી છે. તેમજ બહાર ગામના ઝોરઝરોને લીધે ધણી ચોડી નક્કો બાકી રહી છે માટે તાકીદે મંગાવો—કિમત ૦-૧૦-૦

ગંગલદાસ હરકીસનદાસ.

બુકસેલર-સુરત.

ગુજરાતની નકશાબૂગોળ ધોરણ ૩ જી:

સુંદર મંગીન ગુજરાતના નકશા ૧૮૫૧"૪૧૫૫" ૩ ૦-૨-૦ અને
ગુજરાતની બૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, રહેલો અને ભૂતળ રચના સહિત ૩ ૦-૧-૦
ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત:—આગવર્ગ ૩. ૦)~૫ ધો. ૧ જી
૦)~૧ ધો. ૨ જી ૩. ૦)~૧; ધો. ૩ જી ૩. ૦)~૧ અને ધો. ૪-૫
૦)~૧. સચિત ઇન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ-લાવણેરી મંજુર ૩ ૦-૮-૦
ખાવાના ટેકાણા:—મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કો. બુકસેલર્સ કાલ્યાણેવી
૧૩ મુખ્ય. બેચર મેક્ષ એન્ડ સન્સ. બુકસેલર્સ, પરા ખજાર રાજકોટ.
મહેતા મોહનલાલ દામોદર, બુકસેલર, રાજકોટ. બુકસેલર વિક્રમલાલ પુરષોત્તમ
અનંડા, મહિરીની પોળ, સોની પોળ—અમદાવાદ.

ગુજરાતનો વાર્તા રૂપે ઇતિહાસ. ટી. ૩. ૦-૭-૦

ઉપલા પુસ્તકના સંબંધમાં જાહેર કરવાનું કે કુતર વિભાગના કેટલાક
શિક્ષકોએ એ પુસ્તક પોતાની યાજ્ઞાઓમાં ચલાવવા પરવાનગી માગેલી,
અને મે. એલ્યુ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે મંજૂરી આપેલી છે. વિદ્યાર્થીઓને ખરી-
દવામાં મુગમતા થાય તે હેતુથી એની કિંમત અર્ધ રૂપિયામાં આવશે તે તમામ
શિક્ષકોને વિદિત થવા લખ્યું છે.

આ જાહેરખબર મે. એલ્યુ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના પત્ર નંબર ૬૧૯૧

(તા. ૨૩-૭-૨૧) ને આધારે આપવામાં આવી છે.

નવીન પુસ્તકો—પંચ આપા આત્મક કરમ કાવ્ય કી. ૩. ૦ ગાન

(કદ કાપનાર) હીરાકણી કીમત ૩. ૦ ગા

શિક્ષકો તેમજ વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી જન્મે પુસ્તકોની પોણી કીમત લેવામાં
આવશે. કચ્છ કેરા. કરમઅલી રહીમ નાનકા આદી ધી. એ.

ઈનામી પ્રશ્નવાળું નવું ગુજરાતી પંચાંગ સં. ૧૯૭૮ નું મુદ્રા
પધારા સાથેનું ઉપયોગી થઈ પડે તેવું તૈયાર છે માટે ધનામી પ્રશ્ન છે જેનો
લાભ દિવાળી સુધી છે. કિંમત ૦-૨-૦ પોસ્ટ ૦-૦-૬ વીં ૦ પીં ૦ થી
મેકલવામાં આવશે નહિ. દામોદર હીરાલાલ બુકસેલર-અંબાત.

“ બાળ શિક્ષણ સાહિત્ય ”

અમારે ત્યાં દરેક જાતનો શિક્ષણ સાહિત્યનો સામાન જેવો કોઈકર-
ગાર્ટનની બહીસો, મોન્તેસોરી એપેરેટસો, પચ્ચ બોક્સીઝ, ઓબજેક્ટ લેસન
કાર્ડઝ, લાયન્ટીફિક એપેરેટસો, તથા સ્ક્રૂલો તથા પુસ્તકાલયોમાં યંગવા
લાયક બોધવચનો તથા જોડાક્ષરોના બોર્ડ ધણી સસ્તી કિંમતે મળે છે.
વધુ વીગત માટે અમારું પ્રાઇસલિસ્ટ નીચેને શિરનામેથી મંગાવી લેશો.

અમારા શાંકરલાલ શાહ. ઠે. રતનધાળ-વડોદરા.

લેખનકળા કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને જાળબોધ છ નંબરમાં

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણી ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય મંત્રીશ્રીની ગુજરાતી નિશાળોમાં અસાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને મેંદે ૧૫ ટકા કમિશન આપવામાં આવશે. પેટિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ ખર્ચ તરફ કે રેલ્વેનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

કોપીઓ સાથે બીજા પુસ્તકો મંગાવનારને મેંદે એક ટકા હકનાકાઈ મેંદેલી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—કાગળના જાળવનવાસ એન્ડ સન્સ. લેખનકળા કોપીબુકની ઓફિસ—ગુની કાગળદેવી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુબમ

દસ્તકત શિક્ષક કોપીબુકો.

ગુજરાતી અને જાળબોધ આઠ નંબરમાં કમિશની ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખ્ય મંત્રીશ્રી દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં અસાવવાને મંજૂર કરી છે. લઘુકાળે લીધે કાગળના ખાવ એકલ વધી જવાથી મે. ડિરેક્ટર સાહેબના નં. ૧૧૧૪૫, ૧૫૧૭-૧૮ ની સાલના દુકમથી લાય થોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નંબરની કિંમત રાખી છે. અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને લાયમાં મેંદે (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરાંત પેટિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે; પણ પોસ્ટ ખર્ચ તરફ કે રેલ્વેનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દસ્તકત શિક્ષક કોપી બુકોની રીસ પેના દરેક નંબરને જામ બેમતી ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક ગોખસમાં એમજા જાતની દા. ૬, કિંમત રૂ. બાઝા નહી.

મળવાનું ઠેકાણું:- આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં. ૧૦ ધોળી તલાવ-મુબમ

પુસ્તક ૬૦ મું.]

[અંક ૧૧-૧૨ મો.

Gujarat School Paper.

ગુજરાત શાળાપત્ર.

નવેમ્બર-ડિસેમ્બર સને ૧૯૨૧.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ	વિષય.	પૃષ્ઠ.
અગ્રવેળ	૩૨૬	નોંધ	૩૨૪
કવિતા	૩૨૭	પાઠની નોંધ	૩૩૦
કવિતાનું વિવરણ.	૩૩૬	પ્રયોગ દીવર	૩૪૦
ભાષાની મનાવટ	૩૪૨	શુભરોતી ભાષાનાં વપરાતા	
પુસ્તકોનો સ્વીકાર {	૩૪૭	જે નાકઅરમો કામી વગેરે	
... ..	૩૮૩	તથા કાળી	૩૪૫
હકુલા કાલો કંડવાથી		કવિતાનું વિવરણ	૩૫૧
ચએલા દરદી મારેલું દવા-		નોંધ	૩૫૮
ખાતું "કુતર"	૩૪૯	અર્થાપત્ર નાકારો	૩૫૯
સર-દારી બહિષ્કારો	૩૬૮	અર્થાપત્ર.	૩૭૬
પ્રનામ પત્ર	૩૮૪	વ. શ. મા પાસ ચએલ	
		ઉમેશવાદોની યાદી	૩૭૮

- ફક્ત સ્વીકારવાના હુકમથી

વંત્રી અને પ્રકાશક (ઓક્ટોબર ૧૯૧૪ થી)
 મિ. કેપુરાઈ અરદેસર બાલા, બી. એ.,
 પ્રિન્સિપલ, પ્રે. રા પ્રેનિંગ કોલેજ—અમદાવાદ
 (સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે)

ધી અમરસિદ્ધ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં પદ્માજી તુરખાન અમીરખાન વગીરે હાથ,
 ૧ માસ દરવાજા, સાલમાલ મેજ—અમદાવાદ.

ગુજરાતની નકશાભૂગોળ ધોરણ ૩ જી.

સુંદર રંગીન ગુજરાતના નકશા "૧૮૫" x "૧૮૫" ૩ ૦-૨-૦ અને ગુજરાતની ભૂગોળ, વ્યાખ્યાઓ, સ્કેલ અને ભૂતળ રચના સંહિત ૩ ૦-૧-૦ ગુજરાતી ધોરણવાર મુખ્યગણિત:—આખર્ગ ૩. ૦)ના; ધો. ૧ હું ૩. ૦)ના ધો. ૨ જી ૩. ૦)ના; ધો. ૩ જી ૩. ૦)ના અને ધો. ૪-૫ ૩. ૦)ના. સચિત્ર કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ-સાયમેરી મંજુર ૩. ૦-૮-૦ મળવાનાં ફેકલ્ટી:—મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કો. બુકસેલર્સ કાલ્યાણેવી રોડ મુમ્બ. બેચર મેથજી એન્ડ સન્સ. બુકસેલર્સ, પરા બજાર રાજકોટ. મહેતા મોહનલાલ દામોદર, બુકમેયર, રાજકોટ. બુકસેલર વિક્રમદાસ પુરષોત્તમ અનંદ, માંડરીની પોળ, સોની પોળ—અમદાવાદ.

અંગ્રેજી શિક્ષણ.

યોગ્ય વખતે મા ધણીજ સહેલાઈથી જાતે શીખવાને માટે ઉપરની યોગ્ય તૈયાર કરવામાં આવી છે. મોઢવારીને લીધે આ બીજી આટિતી ધણી યોડી નકશો છપાવી છે. તેમજ બહાર ગામના જોરડોને લીધે ધણી યોડી નકશો બાકી રહી છે માટે તાદીદે મંગાવો—કિમત ૦-૧૦-૦

મંગલદાસ હરકીસનદાસ બુકસેલર-સુરત.

પચીસ રૂપીઆની ચોપરીઓ ખરીદનારને સુંદર કેલેન્ડર આપવામાં આવે છે.

જરૂર વાંચો

જરૂર વાંચો

અમારું સરનામું તમે કદી ભુલશો નહિ.

કારણ કે અમારે ત્યાં નિશાળોનાં ઉપયોગી તમામ જાતના પુસ્તકો, હાઈ પુસ્તકો, સાયબેસ્કિએ ગોમા આપે તેવા પુસ્તકો, તથા જરૂરોને લગતી દરેક જાતની સ્ટેશનરી સામગ્રી આવે છે.

મહેતાજીએને સારું કમીશન આપવામાં આવશે. કમીશન માટે અમારું ગ્રાહ્યલિસ્ટ મંગાવવા અમારી ખાસ વિનંતી છે.

શ્રીમોરોડ
ખાલાહરમાન
અમદાવાદ.

સેવક
શ્રી હલાલ મણીલાલ પારેખ
શ્રી અણપતા બુકડીયા

ધી અમહાવાદ સ્ટેશનરી. માટ.

રફ્તો, ઓફિસો, અને મિલોને લગતો દરેક જાતનો સ્ટેશનરી સામાન; જેવો કે, દરેક જાતના કાગળો, બ્લોટિંગપેપર, એક્સપ્રેસ કાગળ, નોટપેપર, કવર્સ, પેનસિલ, હોલ્ડર્સ, ટ્રીસો, થાલી, ફોલિયો, બુકો, તથા ફોલિયોને લગતો દરેક જાતનો સામાન (કલર બોક્સ, બ્રશીઝ, રબર, કમ્પાસ બોક્સ, કુટપરી, કલરટ્યુબ વગેરે) છુટક તથા જથ્થાબંધ મળશે.

રબર સ્ટેમ્પ તથા છાપવાનું કામ પણ સફાઈબંધ કરવામાં આવે છે. બહાર ગામનો માલ વી. પી. ધી ગોડલવામાં આવે છે.

Keshavlal G. Dave.

રીચીરોડ, બાલાહનુમાન.

ગુજરાતનો વાર્તા રૂપે ઇતિહાસ. ડી. રૂ. ૦-૭-૦

ઉપલા પુસ્તકના સંબંધમાં જાહેર કરવાનું કે ઉત્તર વિભાગના કેટલાક શિક્ષકોએ એ પુસ્તક પોતાની શાળાઓમાં અસાનવા પરનાનગી માગેલી, અને મે. એન્ડ્રુ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે મંજૂરી આપેલી છે. વિદ્યાર્થીઓને ખરીદવામાં સુગમતા થાય તે હેતુથી એની કિંમત અર્ધ સેવામાં આવશે તે તમામ શિક્ષકોને વિદિત થવા પ્લખ્યું છે.

આ જાહેરખબર મે. એન્ડ્રુ. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના પત્ર નંબર ૬૧૮૧ (તા. ૨૭-૭-૨૧) ને આધારે આપવામાં આવી છે.

નવીન પુસ્તકો—અંચ બાપા આત્મક કરમ કાવ્ય ડી. રૂ. ૦.૦૦ (કદ કાપનાર) હીરાકણી હીમત રૂ. ૦.૦૦

શિક્ષકો તેમજ વિદ્યાર્થીઓ પામેથી જાને પુસ્તકોની પોણી હીમત સેવામાં આવશે. કેન્ડા કેરા. કરમઅલી સુદીન નાનજીભાઈ વી. એ.

જોડાએ હીએ.

સિતિનથર ટ્રેડિંગ રૂ. ૪૫ અને નાની આલીમા દી રૂ. ૬૦. દરવર્ષે રૂપાઆંબે વધારી રૂ. ૬૫. નીચેના સરનામે અરજી કરવી.

ઓનરી સેક્રેટરી

રામેશ આસર વિદ્યાલય

વાટકોપર [ગુજરાત]

ગુજરાત શાળાપત્ર.

પુસ્તક ૬૦મું. નવેમ્બર-ડિસેમ્બર અને ૧૯૨૧ અંક ૧૧-૧૨.

અગ્રંત્રેખ.

(૧) આદર્શ શિક્ષક.

‘શિક્ષક’ શબ્દ મહાન અને અર્થગીરવવાળો છે. દરેક શાળામાં વપરાતા શબ્દો અર્થહીન હોતા નથી. પ્રત્યેક શબ્દ સંક્ષિપ્તપત્ર હોય છે. દરેક શબ્દને અંગે અમુક અર્થ યોજાયો હોય છે. તે કયાંતો ધાર્મિક, રૂઢ કે ગોમત્ત હોય છે. એ દૃષ્ટિએ જોતાં ‘શિક્ષક’ શબ્દ પણ તેવોજ માની શકાય. શિક્ષક એટલે કોણ ? પ્રત્યેક પુરુષ શિક્ષકનો ધર્મો સ્વીકાર્યો પછી માની લે છે કે પોતે સંપૂર્ણ લાભકારી પ્રાપ્ત કરી છે, અગર તો પ્રાપ્ત કરવાની તેને જરૂર નથી. કેળવણી આપી વિદ્યાર્થીને ‘સુમાર્ગે દોરવાનું’, નૈતિક દૃષ્ટિએ તેને ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાન બનાવવાનું, અને બાળકોમાં રહેલી મૂઢ શક્તિ કે તત્ત્વોને ખીલવવાનું—દુઃકામાં વિદ્યાર્થીનો વિકાસ કરવાનું—કામ શિક્ષકને કરવાનું છે. આથી શિક્ષકે પોતાના કાર્યને બહુ નજીક દૃષ્ટિથી સંકેતું માની લેવાનું નથી. જેમ મનુષ્યના સારા અને નરસા એમ બે પ્રકાર પાડી શકાય તેમ શિક્ષક વર્ગના પણ બે પ્રકાર છે. કેટલાક તે ધધાને અંગે તનમનથી કામ કરનાર સંપૂર્ણ લાભકારીવાળા હોય છે, તો બીજા વર્ગ તે કાર્યપરતે બે-દરકારી બતાવી માત્ર દ્રવ્યસોબી કે સત્તાસોબી હોય છે. ખીરું એક-અને સમન કરવું પડે છે કે શિક્ષકોને પોતાના કાર્યપરતે કેટલાક ધર્મ લેખાં છે, તેમજ તેમનામાં કેટલાક ગુણ પણ હોવાની જરૂર છે. આથી ગમે તે માણસ શિક્ષક થઈ શકતા નથી, તેમજ દરેક શિક્ષક આદર્શ શિક્ષક હોઈ શકે નહિ. કેટલાક શિક્ષકો પોતાની જાનને સંપૂર્ણ માની લે છે, પોતે કોઈપણ દોષને પાત્ર નથી એવો ખોટો દંબ રાખે છે, પોતે જે શીખવે છે તે ખૂબ જ શીખવે છે એમ માની લે છે. વિદ્યાર્થીની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત નથી કરતા, વિદ્યાર્થીના જાનની ખાતરી કરી નવું જાન આપવાનો પ્રયામ કરતા નથી. હંસદુ-

કૃત્રિમતા રાખી બનશે. શિક્ષકોમાના કેટલાક એમ માની લે છે, કે ગમે તે-
બધે દરેક-વિષય પોતે શીખવી શકે એવી શક્તિ પોતાનામાં છે. આથી તૈયારી
નહિ જોવી હરે છે અને પાઠ સુંદર બનવાને બદલે કૃત્રિમ બને છે. આ
સ્થળે પદ્ધતિનો અર્થ પાઠની શુદ્ધિપૂર્વક ખીલવટ તથા વિકાસ એવો
માની લેવો પડેશે. વિદ્યાર્થીઓની શુદ્ધિ ખીલે નહિ, વિકાસ ન થાય તો
પાઠ કે પદ્ધતિ કામના શાં ?

શિક્ષકો પોતાની બન વિશે એટલો હંચો મન કે અતિ વિશ્વાસ
ધરાવે છે કે પોતાના શિક્ષણમાં યએલા દોષો તેમનાજ શિક્ષકબન્ધુઓ
દર્શાવે તો સહનશીલતાને અભાવે તે સ્વીકારતા નથી. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો
અગર શિક્ષક તરીકે પરિપૂર્ણતા મેળવવાનો આ માર્ગ નથી. બારીક નિરી-
ક્ષણથી જણાશે કે પાઠ આપવાનું કામ સહેલું કે સરળ નથી. કોઈ બે
શિક્ષકો એકજ પાઠ એકજ રીતથી આપી શકતા નથી, તેમ એક શિક્ષક
એકનો એક પાઠ ફરીથી એકજ પદ્ધતિથી શીખવતો નથી. માટે કોઈ પણ
વિષય શીખવતી વખતે શિક્ષક અમુકજ જાણી કે નિયમોથી કામ કરી
નહિ શકે. તેના શિક્ષણનો મોટો આધાર તેના વગના વિદ્યાર્થી ઉપર છે.
શિક્ષક માર્ગદર્શક છે. વિદ્યાર્થી જ્ઞાનના અભિપ્રાય પ્રદેશમાં જતાર મુસાફર
છે. કયા જગ્યાં તે બાળક રૂપી મુસાફર જાણે છે, પણ તે રથ તરફ ડોરનારો
માર્ગ તે જાણતો નથી. આ કામ શિક્ષકે કરવાનું છે અને ખરે શિક્ષક પોતાના
વિદ્યાર્થીને લક્ષમાં રાખી તે કામ કરે છે, પોતાનું જ્ઞાન બતાવવાનો ડોળ કરતોજ
નથી. આદર્શ શિક્ષક પાઠની તૈયારી કરે છે, વિદ્યાર્થીની સુસ્કેતી તેની દૃષ્ટિથી
કહે છે, શું શીખવવું છે, કેવી રીતે શીખવીશ વગેરે બાબતો લક્ષમાં રાખી
કામ કરે છે. શિક્ષણની રીત તે તદ્દન સ્વાભાવિક બનાવે છે. વિદ્યાર્થી
સમક્ષ હાજીરતો વ્યવસ્થા અને ક્રમિકતાથી ગોઠવી તેમની શુદ્ધિ ખીલે એજ
હેતુથી કામ કરે છે. તેની રીતમાત્ર ઉર્મગી તથા માયાળુ હોય છે. બાપા
સ્પેટ, સાદી, વર્ગને અનુકૂળ અને સંસ્કારી હોય છે. જોઈએ તેવો અવાજ
હાલી, કાન તથા નેત્ર ચપગ રાખી વર્ગવ્યવસ્થા જાળવે છે. કુદામાં જ્ઞાન-
સંપન્ન હોઈ વિદ્યાર્થીને કંટાળો ન ઉપજે એવી રીતે જ્ઞાન આપી શકે છે.
શિક્ષકે પોતાની બન લામણાતવાળી બનાવવા આવા ગુણો પ્રાપ્ત કરવાની
જરૂર છે. જ્ઞાન ધણી પ્રકારે આપી શકાય છે તેથીજ તેની પદ્ધતિ પણ એકજ
સ્વરૂપની જાળવી કામ કરવું અનુકૂળ પડતું નથી. ખવાસીને ઘોડામંત્ર જે
કામમાં આવે છે તે જ ઉપયોગ શિક્ષક પદ્ધતિના કરે છે. પદ્ધતિના જ્ઞાનને
અભાવે ઘોડામંત્ર કે સુખાન વિના જેમ વઢાણની રીતિ થાય છે, તેવી

કની બને છે, માટે સિદ્ધાન્તે પદ્ધતિ પણ જરૂરની છે, શીખવવું બ
 છે. આદર્શ શિક્ષક આ બધી બાતત લક્ષમાં રાખી કર્તવ્યપરાયણતાની
 થી પોતાનું કાર્ય સફળ અને સુન્દર બનાવે છે.

નોંધ

(૧) વર્ગવ્યવસ્થાને લગતી આવશ્યક બાબતો.

(અનુવાદ)

૧. પક્ષપાતથી શિક્ષક દૂર રહેવું. વર્ગની દરેક વ્યક્તિને સમાન દષ્ટિથી જોવી.
૨. ન્યાયી પણ શુભો કરનારની સ્થિતિમાં પોતાની જાતને મૂકી શિક્ષક ન્યાય કરે.
૩. પાઠની અગાઉથી તૈયારી કરી
૪. નેત્રો ચપલ રાખવા.
૫. નવીનતા અને નમસ્કૃતતા જરૂરી છે.
૬. સારી વ્યવસ્થા આચારીથીજ રાખી શકાય છે
૭. વ્યક્તિપર જે લક્ષ આપવું.
૮. બને ત્યાં સુધી ન્યાયને દયાથી વિભૂષિત કરવો.
૯. મિત્રાન બેલો નહિ શાત અભાવથી ખનન મિત્રાનવાળા વિદ્યાર્થી જલદી વચ્ચે થયે
૧૦. ઠીક પણ કામનો નૈસર્ગિક ઉપર આધાર ન રાખવો, બોલો તે પ્રમાણે વર્તો વિદ્યાર્થીના હિત તથા સુખ્યનેની કાળજી રાખવી.
૧૧. દરેક કામ વિદ્યાર્થીની મદદથી કરવું
૧૨. તમારા કામનો ક્રિસ્ટાલ નખો ન પાડવો
૧૩. બને ત્યાં સુધી કામ વધારે જનાવવા કરતા તેની સમીક્ષા તરફ લક્ષ દેવું; પણ ખરી રીતે તો કામની ઉપયોગિતાનું લક્ષમાં રાખવી.
૧૪. પુનરાવર્તનનું પુનરાવર્તન, પુનરાવર્તન.
૧૫. જરૂર પડે ત્યારેજ બોલો, પણ બને તેટલા શાત અનામથી
૧૬. તમારા વિદ્યાર્થીનો પુરો અભ્યાસ કરી તેને ઝોળબો. તેમને વિશે હલકો અભિપ્રાય ન રાખવો
૧૭. હા તથા ઉત્તમ વર્ગવ્યવસ્થાના નાખવો છે.
- ૧૮ તમારાં કાર્ય, કાબો, તથા પોતાંક ક્રમે દેખરેખ રાખો.
૧૯. ઠીક ને અગત્યા ખાવા ન દેવા એ મનુ ન પડવાનું ચિન્હ છે.

(૨) શિક્ષણપરત્યે કેટલીક સૂચનાઓ.

૧. વિદ્યાર્થીના મગજમાં બેઠું હકીકત એકી વખતે બરતી નહિ. જે વિષયને લગતું જ્ઞાન વિદ્યાર્થીના મનમાં બરાબર હસાવવું હોય તો તેને રસિક રીતે થોડા થોડા પ્રમાણમાં આપતા જવું. જે એમ લાગે કે વિદ્યાર્થીઓએ શીખવેલી બાબત ધારણ કરી નથી તો પ્રમાણનું વચ્ચે વચ્ચે પુરાવર્તન કરવું. તેમને રસ પડે છે કે નહિ તે તરફ લક્ષ રાખવું. થાકી જાય એવી પુનરુક્તિ ન કરવી. વિદ્યાર્થી મોં વિકાસીને એકી નજરે લક્ષ આપે તેથી તે ધ્યાન આપે છે એમ માની ન લેવું. પ્રશ્નો વર્ગને પહેંચાતા પૂછવા પશુ સુસ્ત, મન્દ અને રસ ન લેતા વિદ્યાર્થીઓને કળાથી પ્રશ્નો પૂછી જ્યાંમ મગવા. આથીજ તમને ખાતરી થશે કે તમે જે શીખવો છો તે બાળકો સમજે છે.

(૩) હુર્ષ પેશ્ટપૂર.

ફ્રાન્સનો મહાત્મ રસાયણશાસ્ત્રી હુર્ષ પેશ્ટપૂરનું જીવન નવાઈ હિપ્પન-વનાઈ છે. તેણે આપધને લગતી માન્યતામાં બહુ ફેરફાર કર્યો છે. પદાર્થનું દહોવું, ગંધાવું, ઇંદ્રિયો દ્વારાની ઓક્સિજનથી ન થતા રોગનાંજ જંતુઓથી થાય છે એમ દર્શાવી આપનાર આ માણસ હતો.

* ફ્રાન્સમાં આવેલા વર્ડન શહેરની પાસેના ગામડામાં ઇ. સ. ૧૮૨૨ માં તે જન્મ્યો હતો. તેનો પિતા નેપોલીયનના સરકારમાં સૈનિક હતો. પ્રાથમિક શાળામાં બંજીતો હતો ત્યારથીજ હુર્ષની જીવિની કુચળતા-વર્ગમાં જણાઈ આવવા લાગી. તેનું ડ્રીમર નરમ રહેવાથી તેના બાપે તેને પારિસ મોકલવા વિચાર કર્યો. ધરતાં સગાંવહાલાને છોડી પારિસ જવા રાજી ન હતો. આથી પારિસ ગએસો પાછો આવ્યો. ઇ. સ. ૧૮૪૨ માં તેને ફરી મોકલવામાં આવ્યો. સારા અભ્યાસ બદલ તેને રહેઠાણરૂપ મળી હતી. આગળ જતાં રસાયણવિદ્યા તરફ તે બહુ લક્ષ દેવા લાગ્યો. તેમાં મોટી પદવી મેળવવાની તેની ઉત્કંઠા હતી. આગળ જતાં તે આ વિષયનો પ્રોફેસર એક વિશ્વવિદ્યાલયમાં નિભાયો. ઇ. સ. ૧૮૫૩ માં પોતાનું ધારેલું ૫૬ પ્રાપ્ત કર્યું.

હવે તેની શોધોનો વિચાર કરીએ. પહેલો શોધ એ કરી કે દૂધ, વીનેગાર (સરકો) ઇંદ્રિયો દ્વારા સજીવ પદાર્થો (જંતુઓ) સતત આવે બનવાની દ્રિયાના સાધન છે. એ દાન બકીઆરાના ધંધાને અગે લાગુ પાડી જોયું. ૨૦ વર્ષના પ્રયોગ પછી બકીઆરાના ધંધામાં તે સુધારો કરાવી શક્યો. સાથે સાથે રેશમના કીડામાં જણાતા ઘુપા રોગથી રેશમના વેપારીને

સંધિએ અમૃતધાર તે સ્મરને દિવ્યોપધિ સંગમા,
 દેવા દહાણુ જગેજગે ધસમસે વીરાંગના ! રંગમા. ૪
 ઘેરા ગાન દિગંતમા ગમનતી તું ગદ્યપાણીધર,
 ખર્ચે 'શ્યા' શુદ્ધવચ્ચ, અનસયા, ને વ્યાસ નાગમણે
 તારે આન ધરી કૃપી વડની શાળી ધરા ને જડા,
 તેએ નિત્ય-સમાધિથી નવ ઠગે તુંમા ધરી માન્યતા. ૫
 જુગજુગબિ જુગજુગપિ વડે પુતીત તારે નીરે,
 કીધા ન્યાં દસ અશ્વમેધ સરખા યજ્ઞે બલિએ તારે.
 ઉંડા નીર અપાર, પાર વીરસો, શી રૂદ્રેશ્યા બતી !
 તારે નિત્ય પનાઈ, ભારિક જતો, તારી કેળણુ ધણી. ૬
 ગોધે સત ખરે પરિક્રમચુથી તારી અવોલકિતા,
 પામે તે દરે દામ ખેસી જયતા, નિસારને ત્યાગતા.
 દેવી છે ગુન્નરાતની અમર તું, આત્મા ઢગે ચણુમા,
 સ્વીકારે નિજ-વત્સ બાન ધરી તે, રાખો સદા સર્વમા. ૭

કિન્દરગાદૈન દડાતું ગીત.

રંગતું ઝોળખાણુ.

૧. લલ્લુસાઈ નાથાભાઈ પટેલ આ. મા કમાલછોડ (નિ. સુરત)

ચાલો ભાઈઓ આજણુ સાથ,

જમા રમીએ હાયો હાય,

દસ લઈને સંગાય,

રૂડી રમત ખરી.

૧.

જુઓ દસ હાયમા આઘ્યા,

એ તો જનના બનાવ્યા,

કેવી ગુંચણુ ગુથી લાવ્યા,

કેવી કારીગરી.

૨.

પેચ્યા રૂના લેચ્યા નેચા,

નથી ભારે હવજો તેવા,

લટકે તે તો લેલક નેચા,

જાણે સુમરના.

૩.

આ દડો જુઓ છે કેવો,

એ તો રમે કંકુ જેવો,

એને લાલ રંગ તો ક'વો, ખરી ખોતે ધરી.	૪.
આ બીજો દરો મારો, એને હળદર જેવો ધારો, એ તો પહેલા કંઠા ન્યારો, પીંગા સરસ દીસો.	૫.
આ ત્રીજો દરો ચેખો, એને વાદળી રંગે લેખો, આકારી * જેવો દેખો, મુદર શોભતો.	૬.
એ તો મૂળ રંગની જાતો, બીજો કોઈ નથી સમાતો, હવે બેળસેળી વાતો, વીરો કરીએ ખરા.	૭.
રાતો પીળા સાથે મળશે, ત્યારે મૂળ રંગ તો ટળશે, નારંગીના રંગે મળશે, જુઓ જુકિતથી.	૮.
પીળા વાદળી સાથે જાય, જેત જુદો રંગ જાણાય, એતો લીલો રંગ ગણાય, બહુ મન ગમતો.	૯.
રાતો વાદળી સાથે કેવો, જાણે જાણના જેવો, મેઘાડ નર † યાએ તેવો, બહુ ભગડ બયો.	૧૦.
એની ગીતે જુદી જાતો, વધનો આછો મળને યાતો, યાએ ઘણી ઘણીએ જાતો, જુદા જુદા રંગની.	૧૧.

૧ * ખાતિ = ખતિ

* આકારીવાદળના રંગનો એટલે મળે.

† મેઘાડ નર = નીજો (મળેનો રંગ)

શિક્ષક:--ભોગીલાલ કેશવલાલ પરવા
સાધન:--મર્ણુક (દશદ્ર ઓકમ) રંગીત
ચાક, રકાલીઓ.

પાઠની નોંધ.

ખીનું ધોરણ.

પાઠ પહોંચો.

કાળા પાઠીઆ પરવડ લખાણ.

પૂર્વનોંધ.

મુદ્દા અને કેન્દ્રનોંધ.

તૃતીયારી.

ચિન્હોની સમજણ.

સાદા બાદબાકી.
સામાન્ય વહેંચવાનું
ગોળ.

યુ શીખવાનું છે.
નવો પાઠ.

૩૪ + ૭ = ૪૧.

૩૪ - ૭ = ૨૭.

૨૭ માયી કરવા લાઈએ તો ૨૧ રહે?

૨૧ માયી ૬ નાચ તો કરલા રહે?

૧૨ મર્ણુકમાયી દેડતે ત્રણ ત્રણ આપો.

જમીને અપાય?

૧૨ જમીન ચાર જમીન વહેંચીને ખાઓ તો તે તમે

યુ મુ દેવાય?

આને ભાગ પાડવા તે શીખવાનું છે.

૧૦-૩. ૧૨ ના ત્રણ ત્રણના ભાગ પાડ્યા.

ભાગ પાડ્યા.
÷ (ભાગ પાડા)

પ્રથમ સોધાવવા

વડાનગરન

પાદ બીજાની તૈયારી.)

આના દાખલામાં પ્રથમ એકમ વહેવાના બીજ પડેલા કેદશક

એનું કારણ શું? શા થાટું?

પાદ બીજાની

સાગાંદારની સરખાત

તૈયારી.

પહેલા પાદનું સાંન તપાસવું.

૨૨-૨૨=૧૬. અતો અર્થ શા?

ભાગ પાડવા હિસ તો પહેલા જાના ભાગ પાડવા?

પછી દશક વધે તો શું કરવું? પછી એકમનું શું

કરવું? ગયા પાદમાં સરખાતમાં ભાગ શી રીતે પાડવા

હતા? (આદ્યાકીની રીતે.)

૩૬ ના નવું સરખા ભાગ પાડો.

દશક એકમ

૩૬ ના નવું સરખા ભાગ પાડો (સાચો)

૩૬-૩=૧૨

૭૨-૩=૨૧

આ દાખલો પાટીઆ પર એ દર્શો છે તે કુલ ૨ જ્ઞાન આપો
જે સખ્યાના ભાગ પાડના છે તે કયા લખો છે ?

કેટલા કેટલાનો દરેક ભાગ કરવો છે ? તે રકમ કયા
લખી છે ? કેટલા દરેક છે ? તેમાંથી પાંચ કેટલી
વખત અપાય છે ? એટલે મું ? કેટલા દરેક કયા ?

દાખલો કેમ લખાય તે પ્રશ્ન
પૂછીને સમજાવવું.
એકમ દશમી ભાગાગર
છૂટે

તે કયા લખ્યા છે ? તેના ૨૦ મ થયા , ૨૦ મ
થયા ? તેમાંથી પાંચ કેટલી વાર લેવાય ? ૨૦ મ
એટલે શું ?

જામ કેટલા દરેક અંતે કેટલા એકમ આપ્યો ?
કેમ દાખલો લખ્યો. (૭૦-૫=૧૫)

(બીજો દાખલો.
એકમ અને દશકનો ભા-
ગાગર સાદી ગણે)

(૨) ૮૬-૮.

આ દાખલો મૂકું ઉપર મુદ્દા, નમનરો.

જામ કેટલો આપ્યો ? તે કયા લખ્યો ?

હવે ત્યારે જે રકમના ભાગ પાડવા હોય તે કયા
લખાય છે ?

એટલા ભાગ પાડના હોય તે કયા લખાય છે ?

દશક એકમ
(૫) ૭૦ (૧ દશક
- ૫)

(૫) ૨૦
- ૨૦

૭૦ - ૫ = ૬૫

દશક એકમ ૬ એ.
(૫) ૮૬ (૧૨
- ૮)

૧૬

- ૧૬

૮૬ - ૮ = ૭૮.

૫, બાજક, બાગાકાર

ભાગ્યદીવીની લાભી રીત
તારે સરખામણી,
પુનરાવર્તન,
આવડકારી ખાતરી.

જવાબ કયા લખાય છે ?
જે રકમના ભાગ પાડવા હોય તેને લાગ્યર કહે છે.
કયા લખાય ?
જેટલા ભાગ પાડવા હોય તેને લાગ્યક કહે છે કયા
લખાય ?
ભાગ પાડતા જવાગ બોલે તેને લાગ્યાકાર કહે છે.
કયા લખાય
કામના કાળકારને લાગ્યાકારનો લખયો કહે છે.
તમે આજે ભાગ્યાકાર શીખ્યા.
ભાગ્યાકારની રીત કાચે સરખામણી-કઈ રીત કદા ?
ભાગ્યાકાર કદી રીત થાય ? પડેલુ કુ ? કેમ લખાય ?
કાળકાર—

બાજક) ભાગ્ય (ભાગ્યાકાર

૨) ૨૪ (૧૨

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

૧૦

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

—૨—

તેથી.

પાઠના પાઠના માન વિશે

નવે પાઠ.
દાખલો કરવા આપેનો.

સતક લઈને દાખલા મમ-
ભવના.
દેવે બાગદાર મમનના.

આવડવાની ખાતરી કરી
દાખલા લખાવના.
પ્રેમસાવર્તન.
શેઠાક સવાય પૂજ્યા

બાગદાર કેમ ચાલે? બાગદાર ક્યા લખાય?
બાગદાર ક્યા લખાય? બાગદારનું ચિન્હ કેવું છે?
બાગદારની રીત ન આવડતી રોય-તો કઈ લાખી
રીતે ભગવતના? જોઈ પર લખેલો દાખલો મમનનો.
જોઈ ઉપરનો દાખલો બેઈ બેઈને આ દાખલો કરો.

(૧) ૮૪-૪

(૨) ૬૫-૫

આના દાખલામાં કોઈએ દોરેલા ફોન છે તેથી તરત
મમનનું છે કે આ દાખલો બાગદારનો છે. ખાતરી-નું
ચિન્હ મેં કરવાની જરૂર નથી.

૪૮૪-૪

પરેલો બાગદાર ક્યા અંકનો કરેલો? આ ખાતરી

૪૮૪

૪૮૪

૭૩૧

૧૪૬-૧૧ ગેમ

૮) ૮૬ (૧૨

-૮

૧૬

-૧૬

૪

૮૬ ÷ ૮ = ૧૨

શ. દ. ઓ.

૪) ૪ ૮ ૪ (૧૨૧

૪

૮

૮

૪

૪

૪૮૪ ÷ ૪ = ૧૨૧

બાગદાર, બાગદાર.

બાગદાર, —શેઠ

(કપ્પીર સાહેબના) સત્સંગે પરિત્ર મનાય છે. કપ્પીર સાહેબનો સત્સંગ કપ્પીરવડને થયો તેથી તે વડ પરિત્ર થયો, પ્રિયેષ કરીને કપ્પીર પવી સાધુ-જોના મનમાં આમાં પ્રશ્ન એકજ છે, સત્સંગ કોનો—કપ્પીરવડનો કે કપ્પીર સાહેબનો? કપ્પીરવડના સત્સંગે કપ્પીર સાહેબ પરિત્ર થયા એવો અર્થ કરવો (અને એમ સામાન્ય રીતે થાય છે,) એ મને તો વિપરીત બાસે છે. મહાત્માના સંગથી નહ પરિત્ર થય, વડના સંગથી પરિત્ર મહાત્મા કેમ પરિત્ર બને? (સત્સંગ=સાધુ પુરુષનો મગ) કપ્પીર સાહેબ કદાચ કપ્પીરવડ ન આપ્યા હોત તો તે ધર્મોત્થા શુ જોગ પરિત્ર ગણાત? ખરેખર, વડનો મહિમા તો જોજોજ થઈ જત

‘પ્રજ્ઞાની વૃદ્ધિએ નોત અમર કે’રાય નન’દા?’—૨૫૦ છે. વડનાઈઓ વધ્યજ કરે, ભોયમાં ઉતરે, ને નવા વડ થયાજ કરે, તેથી વડને અમર કહ્યો છે. એનો વશોરહેદ દહી ચમાનો નહિ

૩—પ્રથમ વગ = મગ વડ

ઉત્તરાર્ધમાં રમણીય કનિતા કે સિનજ પોતાની ઘટાઘાટ જટાને માટે વિખ્યાત છે મરિ કનિતા કરે છે કે સિનજ પાડ્યા તો આ કપ્પીરવડેજ (દેશાસતમા નહિ) રહેતા હતા, પણ પાઝગવી કપ્પીરવડની મનોહર ઘટા જોઈ પોતે રસમાયા, પોતાની જટા કરવા વડની ધગ ચઢિયાતી છે એમ જોઈ એમને ગ્વાનિ થઈ તેથી ત્યાથી નીકળી નારા, ને દેશાસ પર આવી ગયા.

‘કનિતાગાનો જાતુ અતિશયથી બેટી નવ શકે

ધગ ઉચે એરી, જન સાતગ હાયા મુખ હીએ

—ખરેખર, નવેખરતા શિયાળાનો જાતુ પણ નિરાતે અદર આવતો હતો, અને ટાઢ ઉડારી દઈ તાપથી અમને ખિલ કરતો હતો નર્મદ જોગ વેલુ સાન્દર્ભ આપણા નસીબમાં નથી.

૫—‘મુણા જાગાશુઓ અહી ઉનરતા પુખ્ત સમજ’ આપણા પ્રાચીનોએ જે જે જાગાના રચન કરાવેલા છે, તે સર્વે બહુ રમણીય જળાગયવાળી જગાએ છે, એને તેથી જાગાશુઓ એકે પથ ને દો કાગ કરી રખતા હતા. આ જાગાનો જા. હવે જોજો ચતો જાય છે, છતાં સદિશોજાતુ નિરીક્ષણ તો જોણુ નજ થયુ જોઈએ

‘હજારો લોકોને અડચણુ સમાતા અહીં નહિ’—કહે છે કે કપ્પીરવડની પટામાં લૂપ્તો કરનાર ધાડમાડુઓ બરાઈ એના હતા, તેથી તેનો ધણો ભાગ મપી નખાવિ પડ્યો છે

૬—

‘અર્ધીઆવી જેવી ચક્રચક્તી વે’તી નહોં ફેરે,
પશુ કો જોવા જે અર્ધોં તર્ધોં ચરે ખેટ ઉપરે,
ધટા બારે જેવી, શમદ મેંજુવા કોઈ ખગતા,
કોંવે વાયુ લેવો,—મુખ નવ હોંણા
લે કરમના’.

આ શ્લોક અત્યુચ્ચિત્ત અને મનોહર છે. કવિ માણુજ કહે છે કે આત્મ આત્મ ઉત્તમ રચામનિક મુખ જે માણુતા નથી, તે લોકો ખરેખર ‘કરમના હોણા’ અર્થાત્ અમાગિયા છે. પ્રભુને ઓળખવાનું મહુ સમ્મ સાધન કુદરત છે. માટે બાળકોને બચપણથીજ કુદરતની લીલા તન્દ્ર પ્રેમ થાય એવી યોજના દરેક મારી શાળામાં હોવી જોઈએ. આનંદ-પર્વટનો આવા ઉદેગથી જ યોગ્ય છે.

૭—આ વર્ણન પણ આજે અગાને યર્ષ પડ્યું છે. એમાંનું કથુ આજે ત્યા સમવિત નથી. યાજુ—ઉપર જુલોની ડાળીઓની ધટા થાય; તેની નીચે લીંપીયુ’પીને બનાવેલી ચોક્ષી જમીન તેવું નામ યાજુ. આવી અનેક ઘટાઓ અને એવા અનેક યાજા નર્મદે દીપ્ત હશે ‘નિગતે જેમા તો ખુર્શી થઈ એ લાય-વચના’—આ પદ્ધિ કવિનો નંગારી રચનાવ દશાવે છે.

૮—નડના પાદડા જડા ને કુંદા નેય છે. કુંમસાં = કુંમ (ને જડા.) છાથી = ધટાજા, અનેક પડા પામે પામે હોવાથી નીચે છાયા પ્રમાણનાર. કાર = આજુ. પડો—જાતુઓના પડો. જમીનપગ બાજેવા અનેક જાતુઓના પડ ઉપર જાડળ, અને તે ઉપર સૂજના કિરનુ-એટલે એ મધા પડ બરફની પેટ અજાડી પડે છે.

૯—આ શ્લોક વારંવાર વાચવો ગમે છે. આખા પરિશ્રમનું ફળ એમાં વર્ણવાયેલું છે. હે કમીગવડ ! તને નિદાગીને મારી આખોતે દાદક વળી; તારા પવિત્ર દર્શને દરીને મારા મનના મેવ વપાઈ ગયા, મને ખરેખર મારી જાત્રા થઈ. હે ગંબીર ધમનાળા કદાચર વટરહા ! નર્મદા નદીના સાન્દર્ભમાં તું વધારો દરે છે, અને તારા મુખદાયક દર્શનથી નુ નર્મદાચંદર ખરેખર કૃતાર્થ થયો હુ. તું મર્વયા દર્શનીય છે એમ કહેવાનો આદય છે.

‘ખરી માગી ખુદિ’ એમાં ‘ખગી’ ક્રિયાપદ છે, ખગી = ખરી પડી = નષ્ટ થઈ ગઈ.

ગમીત તેમજ ગંમીર એ ખેડ શુદ્ધ મસ્તૂત દબ્દો છે. નર્મદા = નર્મ (ગંમત) + દા (આપવું) = આનન્દ દરાનર.

યક્ષો શીવર-પીળો તાવ.

(રા. એમ. એમ. પરીખ. બી. એ. આં ૩૦ અમદાવાદ વિભાગ)

જેની રીતે કમળાથી પિડાતા દરદીની ચામડી પીળી પડી જાય છે, તેવીજ રીતે આ દરદી પિડાતા દરદીની ચામડી નામતું કાચુ. પીળી પડે છે ને તે પરથી તેનું નામ યક્ષો શીવર-પીળો તાવ-પડ્યું છે. આ તાવ દુકે મુદત રહે છે. ચામડી પીળી પડ્યાં ઉપરાંત અતઃકામા મખત દુખ થાય છે, તેમજ પિશાબ થોડા પ્રમાણમાં થાય છે.

આ રોગના દર્શન પહેલાં વહેલાં વેન્ટે ઇન્ડિયા થયાં હતાં. ત્યાર બાદ તે ઉત્તર તેમજ દક્ષિણ અમેરિકાના અમુક ટાપુ-આંમાં પ્રચલિત છે. એના સમુદાય, તેમજ આફ્રિકાના પશ્ચિમ કિનારે ફ્રાન્સે આયમ પડ્યો હતો. તેની પુરતી શોધખોળ કર્યા બાદ એમ માલમ પડ્યું છે, કે આ રોગ ખાસ કરીને ઉષ્ણ કટિમંડપમાં આવેલા દરિયાઈ સપાટીથી ૨૦૦૦ ફીટ સુધીની ઉચાઈના દેશોમાં પ્રચલિત છે. વળી તે દરિયા કિનારા પર આવેલા ધાડી વગેરેના અદરેખા પણ પ્રસરતા માલમ પડ્યો છે. ૨૦૦૦ ફીટથી વધારે ઉચાઈના દેશોમાં તે રોગ ભાગ્યેજ આવતો જોવામાં આવે છે. જમીન ધરી નવ્ય તેની કુંડીમાં ભાગેમાં તે રોગનું નામનિશાન પણ હોતું નથી. મો મામથી જોગમ્ડ સુધીમાં જ્યારે તાપ નખત પડતો હોય છે, ત્યારે તે દરદી પિડાતા દરદી-એ આ રોગ છત્રેથી થઈ પડે છે.

આ રોગ સ્ત્રી તેમજ પુરુષને સરખીજ રીતે ગમે તે ઉમરે લાગુ જણાય છે. પણ એક વળત જ વ્યક્તિને આ રોગ લાગુ પડ્યો હોય કે, તે વ્યક્તિ ઉપર શરીરની સામાન્ય રીતે તે હુમલો કરતો નથી.

આ રોગ એપી છે અને તે ૧૦ મી. ગોગોમાળ સ્વચ્છતાના નામથી જોગણના એક જાતના સ્વચ્છતા મનુષ્યના શરીરમાં

સ્ત્રીઓમાં

મુદર

જાણ્ય કરે છે. આ સ્વચ્છતા યાદી આ તાવના સ્વચ્છતા

ની મારફત નંદા પાણીના ખામોલીયા, ગોરી અથવા ખામોલી બિરતા નથી; પણ તેઓ પવિત્ર ત્યાગીને

પસંદ કરતા હોવાથી મહાનતી નડકના એકમા પાણીના ખામોલી, પાણી બરવાના પીપમાં, વાસણોમાં, જુની શીશીઓમાં, દૂધના ડાયાઓમાં, ફળના કુંડામાં અથવા આની જાતની સ્વચ્છ જગ્યાઓમાં ઉતરે છે.

ઉપર જણાવેલી જાતના મેન્ડ્રો મનુષ્યને કરડે છે ત્યારબાદ પાંચેક દિવસે તે રોગની ચિન્હ માલમ પડે છે. શરૂઆતમાં તે રોગથી થતા માણસનું માથું દુખે છે અને તેને ઠંડી લાગે તે માટે દુખે છે. ત્યારબાદ જ્વરદર્શક પ્રવાહાત થાય છે, અને

જે ત્રણ દિવસમાં ૧૦૫ અને તેથી પણ વધુ ડિગ્રી તાવ આવે છે. નાડી એક મિનિટમાં ૧૦૦ થી ૧૨૦ ધ્રુવકારા કરે છે.

પરંતુ ખીજ જાતના તાવની માફક ઉચ્ચતાના પ્રમાણ પર આધાર રાખતી નથી. હજુ પર મધ્યમાં ઘેણી રવાની જેવું જોવામાં આવે છે, ને કિનારીનો ભાગ લાલ ચોળ થઈ જાય છે. આ ઉપરાંત પિત્તની સાથે ઉલટીઓ થાય છે ને તે ઉલટીઓ ઘણે બાબે કોષ્ટીના રંગની જોવામાં આવે છે શરીરના સાંધાઓ પણ દુખે છે. પિશાબ પણ ઘોડા પ્રમાણમાં થાય છે.

એથી દિવસે તાવ તેમજ ખીજાં દુખો સમી જાય છે. તે રોગમુક્તાની નિશાની છે. તો પણ તદન આરામ થવાને લગભગ એ ત્રણ અઠવાડિયાં લાગે છે.

કેટલાક દરેકીઓને તાવ ચાર દિવસ બાદ નરમ પડવા પછી પણ ઉચ્ચે આવે છે ને તે વખતે ઉપર જણાવેલા ચિન્હ તાવ રૂપ ધારણે કરે છે. કોષ્ટીના રંગની કિતરોને બદલે ઘેણી ઉલટીઓ થવા માટે છે. નાક, મોતેમજ દાદામાંથી લોહી વહે છે ને હાથ ઉપરની ઘેણી રવાનીનું રૂપાંતર થઈ ઘેરા તપખીરીઆ રંગવાળી થાય છે. હવે દરેકી સનિષાતથી પિડાય છે ને હવે તેનો આત્મા પરોક્ષમાં વાસ કરવા ચાહે છે જાય છે. આ પરિણામ ઠાં તો શરૂઆતમાં આવે છે અથવા તાવ નરમ પડવા પછી હદય બંધ પડવાથી, પુષ્કળ લોહી વધી જવાથી અથવા લેનને લઈને આવું પરિણામ આવે છે.

આ રોગની ચિકિત્સા કરવામાં ઘણું યુરફેવી પડતી નથી. શરૂઆતમાં મજાગ અથવા બળિઆથી પિશાબ દરેકીના ચિન્હ રોગની ચિકિત્સા. જેવા તવા વગ ચિન્હ હે. ને. દુષ્કામદ ઠાંડીઓ તાવ છે કે નહીં તેનો નિર્ણય કરેલો જોઈ ને પણ તે

ખાતે જણાવવાનું કે ને આમુક દેવનોજ દેવમાંથી નવા લગાઓમાં ને દુરુત માણ્યોને માથું પડેલો નથી. ને વખતે જોતી ખામ પરોક્ષા જો ને, કે તાવ પુષ્કળ હોય, પિશાબ બહુજ ઠોંઠોજે જમા થતો હોય, ઘાંતી સફેદી જેવો પદાર્થ પુષ્કળ જતો હોય અને ઘાંતી કિતરી થતી હોય તો દરેકી તે રોગથી પિડાય છે તેમ માનવા પુરતાં કારણ મળે છે.

ઢાઢીઆ તાનમા કિન્નાઈન બદરીર છે, પણ-આ તાવમાં તેની લીનતા
 જોઈ શકાય તે કદત પુષ્ટિ આપનાર થઈ પડે
 ઉપચાર છે ને વખતે આતરણ સાફ રાખવા માટે જુલામ
 માં તે એનીમા આપવી, અને દાકતરની સલાહ
 મળે જરૂર પડે ત્યારે પરમેષ્ઠી સાથે તેની ક્ષમા અને હારવાળી દવાઓ
 પાવી. તાવ નરમ પાડવા વાળીથી ઠંડુ પાણી રેડવું. કમઢી બંધ કરવા
 ક્ષમાવાળા, આપવો અને મૂલાકાતને પ્રતિષ્ઠા કરવા મગ્ન પાણીનું માં તે
 (જાણું) સ્નાન કરાવવું. જોરાક તદન પ્રવાહી આપવો અને કોઈ કોઈ વખતે
 આપવો. ઢેઢલાકનું માં રાત્રી એમ છે, કે તાર ને પાણીનું મિશ્રણ કરીને
 રાખવું. આ રોગ સાથે થોડામાથી રસી તૈયાર કરવામા આવેલ છે. પરંતુ
 જાણીએ પરથી તૈયાર કરેલી હોવાથી દરદ થતાના એ પ્રશ્ન દિવસમાં
 આપવામા આવે તોજ ધાર્યા પ્રમાણે લાભદાયક નીવડે.

આ રોગનો કેસાયો અટકાવવા મનુષ્ય જાતિએ મચ્છરોની વાપરની
 નોંધણી, કે જોયી તે મચ્છરો તેમના પર હુમલો ન
 અટકાવના કરે. મચ્છરોનું નિકાલ કરવું. ઘરની અંદર મધક,
 ઉપાય. ફોર્મોલીન, અથવા કપુર અને કારબોલિક એસિડનું
 મિશ્રણ જાળવું. આ ઉપાયો હવાતા, પનામા, ફીઓ
 રોગર દેશોમા શતક્રમ નીવડયા છે.

કાચની બનાવટ.

(લેખક:-શ. અમૃતલાલ માધવલાલ શાસ્ત્રી સુરત.)

કાચ બનાવવાનો હવેર ચિત્તાકર્ષક ને વલ્લે સુંદર છે. હિંદુસ્તાનમા એ
 ઉદ્યોગનો પુનરુદ્ધાર થઈ શકે એમ છે. પિંચની હિંદુસ્તાનનો કાચ અદિતીમ
 હોવાનું જણાવે છે, પણ હાલ તે જે કાચ અને જાનાવવામા આવે છે તે
 ખીણ પ્રાંતમાં તૈયાર કરેલા કાચને મુદાનને ચણી નીચી વિધિમાં છે. આથી
 એ ઉદ્યોગની ખીણરણી કરી પૂર્વ ગોરન પ્રાંત કરવાની આપસુ દેશને જરૂર
 છે. જેમ ખીણ કેટલીક કળાઓનું જન્મસ્થાન હોય છે તેમ કાચની શોધ
 તથા તેના ઉદ્યોગનો આનંદ પણ દરિયામાં ચનાનું ઇતિહાસ આધારપૂર્ક
 જણાવે છે. ૪૦ સં ૫૦ પૂર્વે ૨૪ મા સેક્યુરી ઓછા કાળનો હોય નહિ એવો
 એક સુંદર નમુનો હજી પણ હવાતી બોમ્બે છે. વળી હવે પર કાચમા

કોતરેયું દિલ્હી પડે છે તે ૪. ૫૦ પૂર્વે ૨૦ મા મેકાનું છે. ૪૦ સં પૂર્વે ખીજી સતકમા ચીનમાં કાચ બનાવવાનો ઉદ્યોગ ચાલતો હોય એમ લાગે છે, પણ ત્યાંની પ્રજાની પસંદગી કાચ કરતાં ચિનાઈ માટી તરફ વિશેષ હોવાથી કાચના ઉદ્યોગનો વિકાસ કરવા માટે તેમનું કુર્બાનું હતું. રોમન લોકોમાં એ ઉદ્યોગ ઘણી-કંઈ સ્થિતિએ પહોંચ્યો હતો. એનસાઇક્લોપિડિયા બ્રિટાનિકામાં (part 'Glass' ને અંગે) કહ્યું છે કે "ચેષ્ટતાનું તે એટલું બહુ હતું" બિન્દુ હતું કે, કોઈ પણ તે સીમાને વટારી આગળ જઈ ચક્ર્યું નથી, અથવા બરાબરી પણ કરી ચક્ર્યું નથી." તેઓ બાગીઓ માટે તથા બીજી કેટલીક ધરગથ્ય ચીજોના કાચનો ઉપયોગ કરતા હતા, તેઓ ધરને લગતું ચિત્રકામ સુશોભિત કરવાને કાચનો ઘણો વાપર કરતા હતા. પ્રિસિપિયલ લોકોએ 'વેનિશિયન' કાચના ચિત્રકામના સૌંદર્ય તથા રંગની બમકથી ખેતાનો વિજય મિલ્ક દરી 'કાચ બનાવનારા' તરીકે સાફ નામ મેળવ્યું છે. કેટલાક રાજકીય કારણોને લીધે આ ઉદ્યોગની ત્યા અવદશા થઈ હતી, પણ ૧૯ મા સદીમાં તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરવામાં આવ્યો ને હાલ 'એલિફન્ટ' કાચ જમજહેર થઈયો છે. કચ્છ પ્રજાની જુદીના વસ્તુ પ્રમાણે કચ્છ કાચની બનાવટ કાઠકૌશલની દિલ્હી નથી પણ માત્ર ઔદ્યોગિક છે.

હવે કાચ કેવી રીતે બનાવવામાં આવે છે તે જોઈએ. સિલિસિક, ઓરેસિક ને ફોસ્ફરિક એસિડ—બહુધા મિલિસિક ને ઓગેસિક-ને પોટેશિયમ અથવા મેગ્નેશિયમ જેવી દ્વાર ધર્મવાળી હવડી ધાતુ સાથે મેળવે છે, પછી તેમાં કેલ્સિઅમ કે સીસાના ઓક્સાઇડનો ઉમેગ કરે છે. આવી રીતે તૈયાર કરેલા મિશ્રણમાંથી કાચ બને છે. તેને ગરમી આપતા એ વસ્તુઓ ગળાઈ જઈ અનિયમિત આકારનો (Non-crystalline) પારદર્શક ગોળો થાય છે. બેરિઅમ, સ્ટ્રોન્ટિઅમ, ને એલ્યુમિનિઅમના ઓક્સાઇડ પણ એ બનાવટમાં વપરાય છે. ક્વાર્ટ્ઝ, રેતી, ચાક, આરમપકાણ, મેણા, પોટાશ, રેડ લેડ અને જે જાતનો કાચ બનાવવાનો હોય તેના કાચના નકામા હુકામાંથી પણ આવરપદ અવશ્યજીવ ગણાતી વસ્તુ મેળવી શકાય છે. લોહ, મેગ્નેશિયમ, તાંબુ, રોમિઅમ, સુરેનિઅમ, ક્રોમેટ ને સેનાના ઓક્સાઇડમાંથી રંગ બનાવે છે.

પછી એ ચીજોની મેળવણી કરવામાં આવે છે, ને તેને ગાળવાના વામજીમાં મૂકતાં પહેલાં તેને જડ લંબાજ ગળીને ઓક્સા કરે છે. ત્યાર-પછી આવી રીતે તૈયાર કરેલા વામજીને મૂકીમા મૂકે છે મૂકીમા પણ ઘણા

ધારા-વધારા થતાં આવ્યા છે. કેટલીક બહુમા વાસણ મકવાની જરૂર હોતી થી. ફારણ કે વામણને જરૂરે તેમા ઝાંઝી હોય છે. વામણમા મૂકેલા દ્રવ્યો મેકરસ થોપ માટે અમુક-હક સુધી મરગી-આપે છે, એટલે એ મરો ગોળના જેવા બીકણો ને ઘટ થય છે. ત્યારપછી એક કારીગર એક લોહાની દહીનો છેડો વાસણમા ધામે છે, અને વાસણમા તેને ગોળાકારમા ફરવે છે, ને તે પર કાચનો લોચો મારે છે તેને હંચક છે. તેને ધામેથી દેડો પડતા દે છે, ને ફરીથી તે મોટાને વાસણમા ધામે છે, ને ફરીથી તેને ગોળ ચક્કરમા ફરવી પછીને લોચો મેળવે છે. આ પ્રમાણે તેને જરૂર હોય ત્યાં સુધી કપોં જાય છે. હવે જો તેન સપાટ કાચ જનાવતા હોય તો તેને લોહાના સપાટ પતરા ઉપર રોલ ફરવી મપાટ કરે છે. ફૂંક મારીને એ લોચાને જમ ફળના આધારનું રૂપ આપે છે તો તેમાથી ગિન્નાકાર બની શકે છે. શીશા જેવી પોથી વસ્તુ જનાવવાની તેની ઇચ્છા હોય તો તેને લાકડાના દીમચા પર નક્કર નજાકૃતિનું રૂપ આપે છે, અને પછી તેની પોથી ગોળાકૃતિ બનાવે છે. એમ તે હાથચાળાકી વાપરી એક વસ્તુમાથી બીજી વસ્તુ ગાપથી બનાવતા જાય છે. એ યુક્તિ ખરેખર જોના લાયક હોય છે.

તામાના એક નાના ચક્કરને જોમમંથ ગતિ આપી એક કારીગર અને તેની સામે હવકે હાથે ધરે છે, એટલે નક્કી કામ થાય છે. આવી રીતે જોના પ્રકારની લીટીનું દોરવી હોય છે તે બધી કાચપર અંકાય છે. અંબુ અથવા શિરેઠના આધારના કાચના વાસણપર આપણે જે પહેલદાર ખાંચા પાડેલા જોઈએ છીએ તે ધાર કાપાતા પથર વડે કાપેલા હોય છે. એ લોહાના ચક્કર-વડે ઘસીને લીસુ કરવાનું તથા આપ ચઠાવવાનું કામ થાય છે એ ચક્કરપર ઉચે એક ટાકી હોય છે, તેમા ફેલી અને પાણી ભરેલા હોય છે તેમાથી એક નાળી વાટે ફરતા ચક્કર ઉપર તે પડે છે. જો વાસણ પર ચિત્રનું કરવું હોય તો તેના પર કાચ જેવો ચિત્રણો પદાર્થ ચોપડીને જે ચિત્ર દાઢવું હોય તેની રૂપરેખા દોરે છે. આથી ચિત્રની પ્રત્યેક લીટી વડે કાચની મંપાટી ખુદી દેખાય છે. લાકડો-ચોરિક એસિકમાં આ કાચને શુદ્ધવાથી તેમા દોરાએલી લીટીના કાચમા ખાસ પડે છે, અને તેથી કાચ પર સંપૂર્ણ ચિત્ર અંકાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતા કેટલાક અરબી ફારસી વગેરે શબ્દો. ૩૪૫

[લખનાર રા. અમીરખીયા હમ્દમિયા ફાફી આ. ડે. અમદાવાદ.]

(ગુ. શા. પત્ર પુસ્તક ૬-૭ પૃષ્ઠ ૧૮૫ થી ચાલુ).

યબ (ફા). જમીન પગલું પાણી ટાંચી દરી જાય તે.

યમદેજદ (ફા). ધરાનનો બાદશાહ હતો. નવશેરાનનો પૌત્ર.

યમદા (ફા). યમદા, ખુદા, ઈશ્વર

યતીમ (અ). જે બાળકની મા મરી જાય, અથવા બાપ મરી જાય કે બાને મરી જાય તે.

યતીમખાનું. ખાના (ફારસી.) યતીમોને રાખવાની જગ્યા; અનાયામ.

યમન (અ). અરબસ્તાનમાં એક પ્રાંત છે. યમીન-જમણી તરફ એ પ્રાંત કાબાની જમણી તરફ છે માટે.

યરગામેમ (ઇમાની-હિસુ) યરસલમ. એશિયામાં તુર્કસ્તાનમાં એક પ્રાંત છે.

યા (અ). હે. સંબોધનનો પ્રત્યય છે.

યા (રા). અથવા, વા. અવ્યય છે.

યાકૂત (અ). યાકૂત. એક પ્રકારનું જંગલિય છે. લાલ, પીળા, વાદળા ને ઘોળા રંગનું હોય છે. માણે.

યાકૂતી (અ). યાકૂતી. એક પ્રકારની પૌષ્ટિક દવા છે.

યાદ (ફા).

યાદગીરી (-ી). યાદ રાખવાપણું. સ્મરણમાં રહેવા માટે કાઈ વસ્તુ આપવી તે.

યાદદાસ્ત (ફા). યાદદાસ્ત. દારતન-ગમણું ઉપરથી; યાદ ગમવાપણું.

યાદી (ફા). સ્મરણ, વસ્તુઓની ટીક.

યાને (અ). યચુની. મતવગ, મુરા. અર્થ.

યાર (ફા). મદદગાર, એળખીતો, મિત્ર.

યારમાગ (ફા). બાખતન-રમણું ઉપરથી. બિચારિણી આ.

યારશાહ (ફા). બિચારિણી આના ચરિત્રો-કામો.

યારી (ફા). દોસ્તી

યાવ (તુર્કી) ડાહ. ઘોડાની ડાહ ઉપર જે વાળ હોય છે તે.

યાફ (ફા). યાફ કપ્પારની એક જાત છે. જે “યાફ યાફ” શબ્દ બોલે છે. યાફ. દુષ્પરમેષર. હે મનુષ્ય.

૩૪૬ ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતા કેટલાક અરબી શરસી વગેરે શબ્દો.

માહુદી (અ) મહુદી. હજનત મસા પેઠાંબર સાહેબ (અ. સ.) ના અનુયાયી સૌદો.

મુનાન (શ). મૂનાન. ગ્રીસ,

મુનાની (શ). મૂનાની. ગ્રીસ સાથે સંબંધ રાખનાર.

રકમ (અ). લખવું. ઉપીઓનો આકરો.

રગ (શ). નસ.

રગદ (અ). રિગદ ખોરાક, ખાવું, રોજ.

રજનખ (અ) રજખ. મુસલમાની ૭ મો મહીનો.

રજા (અ). રિજા. રાજપણું, ફરી.

રજાઈ (હિ). શિયાળામાં રાત્રે ઓઢનાવું લુગડું.

રજાફળ (અ). રિજા ફળ. અકસ્માત.

રજાળું (અ). રજલ. હમગત, ઓછું પાત્ર.

રજી (અ). રાજી થએલો.

રજીઆ બેગમ, બેગમ તુર્કી બેશુમ ઉપરથી, રજીઆ બેશુમ-રજીઆ બેગમ ગુલામ વંશમાં રાણી થઈ છે.

રજુ (અ). રજૂઅ. ધરવું, ખાત દેવું.

રતાલ (અ) રલ. રોર. જેમાં રોર માથુ એવો દારૂનો ખાલો.

રદ (અ). રદ ન માનવું રદ-ફેડી દીધેલું ઉપરથી.

રદમદલ (અ). રદો બદલ.

રદિઓ (અ). રદ ઉપગ્રથી

રદી (અ). રદ કરવા જેવું.

રદત (અ). રૂપત બધવું, સંબંધ, માયા, પ્રીતિ, મિત્રતા.

રદતે રદતે (શ) ગજતા, રદતા. ધીમે ધીમે, જતા જતા, રદતનનન ઉપગ્રથી.

રશીક (અ) સગાથી. સાથે મુસાફરી કરનાર, મિત્ર, સ્નેહી.

રહુ (અ). રફ. શહેલા લુગડા વગેરેને ઝેરી રીતે સીવવું કે જે શરીરે જાણાય નહિ, છુપવું.

રફગર (અ. ફા). રફગર રફ કરનાર.

રફે રફે (અ). રફઅ. દશઅ, જવું રહેવું, ફર કરવું.

રમ (અ). પરમેશ્વર. રમ.

રમારી (શ). રાહબારી. રસ્તામાં જે માણસ આપણો સામાન (

અથવા અપણું

પુસ્તકોનો સ્વીકાર.

(૧) હિંદુ ધર્મની પાઠમાળા.

અનુવાદક રા. ચુનીલાલ મુળજીભાઈ ત્રિપાઠી, વીરમગામ.

આ પુસ્તક તેના પ્રકાશક રા. જી.પુલાલ અમરશી તરફથી અવલોકન અર્થે અમને મળ્યું છે મૂળ હિંદી અન્યનો આ અનુવાદ છે. હાલ ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાનો રવાજ બધ પડ્યો છે કથાકાર પુગણીઓની કથા મામળનાર શ્રોતાજન તેમજ કથા કહેનાર પુરાણીની સખ્યા પણ ઘટતી જાય છે. ધાર્મિક શિક્ષણ તેમજ ધર્મને લગતી અગત્યની મામતોનું ગાન આવશ્યક છે એ નિર્વિવાદ છે આ પુસ્તકમાં વિષયોના અમુક વિભાગ પાડી ચર્ચા કરેલી છે તત્વજ્ઞાનનાં ગૂઢ વિષયો, શ્રીકર્તવ્યો, ચાર આશ્રમો, જુદા જુદા સંપ્રદાયો ઇ. વિષયોનો અહેવાલ ઠીક આપ્યો છે બાપા સાદી અને સમજાય નેની વાપરી છે. કેટલાંક વિષયો પ્રથમ તથા ઉત્તરની શૈલીથી ચર્ચા છે. દૃષ્ટાંતો આપી ફનીસનું સમર્થન ઠીક કર્યું છે પુસ્તક હિંદુ ધર્મને લગતી ઘણી મામતોની માફકતી આપનાર સાધન છે એમ કહી શકાય.

(૨) જોટોદૃત કૌટુંબ —

અનુવાદ કરનાર રા. મણિશંકર જ્ઞાનજી ભટ્ટ કિમત રૂ. ૧-૪-૦

આ પુસ્તક તત્વજ્ઞાનને લગતા ઉપયોગી અને અગત્યના વિષયોને લગતું છે વિષય પ્રત્યે વાચકને રૂચે તેવો નથી મૂળ અંગ્રેજીનો આ અનુવાદ છે રા. મણિશંકર સાક્ષર તરીકે અને કવિ તરીકે જાણીતા છે ગુજરાતી સાહિત્ય બહોળ ક્રમિટિ આવું પુસ્તક રા. ભટ્ટને મેળે એના કરતા ખીજ સુંદર પસંદગી શી હોઈ શકે? કેટલેક સ્થળે સવાદની બાધા, જુસ્સાદાર માનમ પડે છે સખેદ કહેવું પડે છે કે આખા પુસ્તકમાં વપરાયેલી વાક્યરચના ઘણે સ્થળે પ્રાચીન શૈલીનું અનુકરણ છે. આથી અનુવાદ મધ્ધિ અશે સ્વાભાવિક શૈલીમાં થયો નથી.

(૩) ઇંગ્રેજ લોકનો ઇતિહાસ. •

આ પુસ્તક સ્વ. નવલરામભાઈ એ લખેલા છુટક છુટક એવોનું ફળ છે. સ્વ. નવલરામભાઈ વિવેચક તથા અન્યકાર તરીકે વિખ્યાત છે પુસ્તકની બાધા સાદી અને વિદ્યાર્થીને અનુકૂળ ચાલ તેવી છે. પોતે શિક્ષક હતા તેથી ઇતિહાસનો અર્થ કેના સ્વરૂપનો હોવો જોઈએ એ દૃષ્ટિબિન્દુથી આ પુસ્તક ગયાયું છે ઇતીહાસ નકામી કહીશું છોડી દીધી છે અગત્યની

આમતો સંવિરતર ચર્ચા છે. ગુજરાતી સામુદાયિકો—૧૬૬ અંગ્રેજી ગાળાઓમાં પશુ—આ પુસ્તક પાંચ પુસ્તકની ગરબ પુરી પાડે તેવું છે. પુસ્તક અપૂર્ણ છે એટલીજ ન્યૂનતા છે.

(૪) વ્યુત્પત્તિજ્ઞાન પ્રકાશ.

કર્તા શ્રી. પ્રેમચંદ્ર હરમચંદ્ર શાહ. મુ. કપડવંજ. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

આ પુસ્તક ગુજરાતી બાષામાં વપરાતા ગ્રંથો અને શબ્દસમૂહના સ્પષ્ટીકરણ અર્થે રચાયું છે. વ્યુત્પત્તિનો ખરો અર્થ લક્ષમાં રાખી અમુક શબ્દ કેવી રીતે વ્યુત્પન્ન થયો તે સેવી બહુ વ્યુત્પન્ન નગરે પડે છે. કેટલીક વ્યુત્પત્તિ માત્ર તાર્કિક છે. વિદ્વાતમયી ચર્ચાની દૃષ્ટિ દ્વારા રાખી ઉપયોગિતાની દૃષ્ટિએ પુરતું રચાયું જણાય છે. પ્રાથમિકશાળાના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગમાં આવે એવી ઘણી બાબતો આમાં આપી છે જાન આપવાના સાધન તરીકે પુસ્તક એકદમ ઉપયોગી છે.

(૫) વિદ્યાર્થી આરોગ્ય.

લેખક તથા પ્રકાશક—શ્રી. મુકુંદ શાળાજી. અધ્યાપક, મેલ ટ્રેનિંગ

• કેલેન્ડર, વરોદરા. કિંમત ૦-૬૦-૦

વિદ્યાર્થી તેમજ શાળાનું આરોગ્ય ટ્રેનિંગ સંસ્થાના અભ્યાસક્રમનો એક નવો વિષય છે. ગુજરાતી બાષામાં સ્વતંત્ર કે બાષાતરંગે આ વિષયને લગતા, પુસ્તકોની જોડ છે, તેથી આ એક ઉપયોગી ઉમેરો કહી શકાય. ચર્ચાના ત્રિપો બધાજ લીધા છે, આરોગ્યને લગતી રચનાત્મક સ્વરૂપની બાબતો પ્રમાણમાં જોડી લીધી છે. દોષનિરૂપણની હરિફત વધારે છે. કેટલેક સ્થળે વિષયને દાકતરી સ્વરૂપનો બુનાવી દીધો છે બાષાની જૂનો ઘણી સ્ત્રી ગઈ છે. કેટલાક પારિભાષિક શબ્દો મૂળ સ્વરૂપમાં વાપર્યા હોત તો સરખા પડત શાળાનું આરોગ્ય શાથી જળવાય, હવા, મકાન, પ્રકાશ, ડેસ્ક ઇત્યાદિ કેવા જોઈએ તેને લગતી વ્યવહાર ચર્ચા પુરતી નથી કરી પુસ્તકની બાષા સ્પષ્ટ અને સાદી છે. વિદ્યાર્થીને ઉપયોગી નીવડે એવું પુસ્તક છે મર્યાદા હોત તો વધારે સારું થાત.

હુડકાયાં કુતરાં કુડવાથી થએલા દરદી મારેતું દવાખાનું " નુર " ૩૫૮

(૧) ગુજગતી પહેલી ચોપડી.

પ્રમિદ્ધ દરનાર—ધી લક્ષ્મી ઇલેક્ટ્રીક પ્રેમ કંપનિ લિમિટેડ વડોદરા;

કિંમત ૦—૨—૦

પુરતક શિક્ષકરોધીના નિયમોને અવલબી રચાયુ છે મહેનો અક્ષર તે પડેલો શીખવેલો અને એને મળતો બીજો અક્ષર સામેજ શીખવેલો એ દોરે અક્ષરો ગોળ્યા છે. કેટલાક શબ્દો ચિત્ર વિનાના આગ્યા છે તેનું કારણ પ્રસ્તાવનામા દર્શાવ્યું છે ચિત્ર ન આપો શકાય તો પદાર્થનું પ્રત્યક્ષ દર્શન પણ બાબત ન કરે ત્યાં સુધી અમુક ગ્રામ્ય નામ " તમ " કે ' અદ ' છે એ વી રીતે કદારનું ? ' હ ' મારે ' હગત ' શબ્દ ચિત્રરૂપે આપ્યો છે તે પણ ખોટો છે. કોઈ પણ છોડાનું ચિત્ર જોઈ તેનું નામ બાબત ' હગત ' શી ગીતે દહેશે ? કેટલાક વાચનપાને મથાગે આપેલા સમ્બો પા'મા આવતા ન હોય તેવા છે, તેથી તે લગભગ નકામા છે માત્ર શબ્દ જ્ઞાન વચ્ચેના ચોત્તર હોય એમ લાગે કે કેટલાક શબ્દપ્રયોગ પ્રાન્તિ-દર્યાર દર્શાવે છે. વાંચો સેના અને સમ નય તેવા ગ્રન્થ છે

(સાગપત્ર ઓપ્તિસ)

“ હુડકાયાં કુતરાં કુડવાથી થએલા દરદી મારેતું
દવાખાનું ”

“ કુતુર ”

લેખક—ગ પોપટલાલ મોનજી યાજ્ઞિક. અડવાળ તા. ધંધુકા.

કલ્પન એમ કલ્પાવવી છે તેમ દર્શાવમા નુરમા પણ તેનુંજ દવાખાનું સમ્બારે કહેતું છે. સુગર્ષ ઠવ તા નવીગોને કુતુરનું દવાખાનું વધારે નજીઆ પડે છે. જ્યોતે ન જાણી માત્રી મગે એા તેની આ લેખ લખવામ આગ્યો છે

જો માણસો પોતાના ખર્ચે જતા અગ્રમ્ન હોય તેમજ હુડકાયા કલ્પ કરે કે તમ્ભ અગ્ર એના જે દિશ્વમા પોતાના ગામના સુખીનું કુતર કુડવા બાવનનું મર્ચીકેટ દર્શાવે તેની સામે પોતાની મરીમ રિયલિ હોવાથી મરકાવી ખર્ચે નુર જતા બાવનનું બીનું એમ એ મર્ચીકેટ પોતાના

૩૫૦ હડકામાં કુતરાં કરડવાથી થએલા દરદી માટેનું દવાખાનું "કુતુ"

તાલુકાના મામલદારની પાસે રજુ કરવા. તે પરથી મામલદાર સાહેબ જે સર્ટિફિકેટ લખી આપે છે, જેમાં એક જે રહેવાનુંથી. ગાંડીએ બેસવાનું હોય તે રહેવાનું માસ્તરને આપવાનું હોય છે, અને બીજું કુતરાના દાકતર સાહેબને આપવાનું હોય છે. એવાનું માસ્તર તે સર્ટિફિકેટને આધારે મેડુપ્-લંઝિમ રહેવાનું સુધીનો પાત્ર કાઢી આપે છે, અને દરદી એકલો જવા અથવા હોય તો સાથે સારવાર કરનાર એક માણસનો પણ પાત્ર આપવામાં આવે છે, અને ત્યાં આધાપચર્ય પણ આપવામાં આવે છે.

કુતુર નીલગીરીના પદોડામાં સમુદ્રની સપાટીથી ૬૦૦૦ ફીટની જાગ્યા-ઈ પર આવેલું છે. એહીની હવા માર્ચથી સપ્ટેમ્બર ૬૦° થી ૭૫° ને એક-ટાબરથી ફેબ્રુઆરિ સુધી ૪૦° થી ૬૦° ડિગ્રી પારા રહે છે.

કુતુર જવા માટે મેડુપ્લંઝિમ રહેવાને ઉતરી ત્યાંથી નીલગીરીની રેલવેમાં બેસી કુતુર ઉતરશે. ત્યાંથી ૧ માઇલ પર પેસ્ટ્યુર ઇન્સ્ટિટ્યુટ (દવાખાનું) છે.

દવાખાનામાં પહેલ્યા બાદ કેસ નોંધાવવા પડે છે અને મામલદાર સાહેબ સરકારી મળેલું સર્ટિફિકેટ રજુ કરવું પડે છે, અને દરદી માટે ગોઠવાનાં વાસણો, કામળો તથા રહેવાની ઓરડી વગેરે મળે છે. અગર જેમને હોટેલ નીચી અગર આનગી ગોઠવણ કરવી હોય તો તે પ્રમાણે મગવડ થઈ શકે છે. પેસાગર માટે યોગ્ય મકાનો બાંહે મળી શકે છે. દવા કરાવવા બદલ ટર્ક પચ્ચી સેવામાં આવતી નથી પરંતુ કોઈ ગૃહસ્થ દવાખાનાની મદદ તરીકે ટર્ક રકમ આપે તો તે સેવામાં આવે છે. કોઈ ગરીબ માણસને દવા ખાનામાં મોકલવી વખતે કોઈ સદમહસ્થ માણસ તેને મદદ તરીકે બોલ દિવસના પૈસા સાથે આપવાની હસ્તક હોય તો પેસ્ટ્યુર ઇન્સ્ટિટ્યુટના ડિરેક્ટર Director Pasteur Institute, Coonor. ના નામે મોકલવા

કોઈ માણસ એવી સ્થિતિમાં મુકાય તો તેને આસપાસના બધેક માણસોએ કુતુર જવાની સલાહ આપી. ત્યાં દરદીને ચૈદ દિવસ રહેવું પડે છે, અને તેટલી મુદતમાં આરામ થઈ જાય છે. નિરાશિત માણસોને સરકાર અર્થે જવાની ગાંઠીતી કોઈ પણ સરકારી અમલદાર અગર રહેવાનું માર પાસેથી મળી શકશે. આ બાબતની દવા વેપ અમર ખીખ દાકતરો પ કરાવવી તે સલાહ બરેલું નથી. તો બધેલા માણસોએ અમલ માણસે આવા પ્રસંગે કુતુર મોકલી તેમની નિંદ્યો જવાવવામાં સહાનુભૂતિ દર્શાવે આ લેખનો આશય છે.

પ્રભો અંતર્યામી

(લેખક:-મિ. નીછાભાઈ ભાદ્રશંકર ભટ્ટ મહેતાજી હાંસાધુર નિશાળ.)

આ કાવ્ય નવી સાતમી ચોપડીના ત્રીજા પાઠમાં પ્રભુપ્રાર્થના વિષે દાખલ કરવામાં આવેલું છે. એની કૃતિ સ્વ કવીશ્વર દક્ષપતરામના વિહાન પુત્ર શ્રીયુત ન્હાનાલાલબાઈની છે. એમના કાવ્યોમાં સાહિત્યપ્રેમી વાચકો અનન્યતા નહિજ હશે. એમની ધણી ખરી કૃતિઓ કેવળ નવીન જ ગૈનીપર પહોં છે. ત્યારે આ કૃતિ એમના પૂજ્ય પિતાજીને પગથે સાદી, સરલ અને આનુપ્રાસિક શૈલીમાં છે જોકે એકાદ જો રચે કદક કિલ્લતા જણાય છે ખરી, પણ તેથી ઉપર્યુક્ત એકદર વિચારને કદ કહાનિ પહોંચે એમ નથી.

આ કાવ્ય પ્રાયમિક શાળાના ઉપલા અને તે વર્ગી અતિમ, વર્ગને ઘટે એવું, ગીતા, ઉપનિષદ વગેરે ધાર્મિક સાહિત્યવચનોનું અનુવાદરૂપે દોહન છે છતાં ખૂબી એવી છે કે સર્વ ધર્મના વિદ્યાર્થીઓ માટે છે એ વાત લક્ષ બહાર ગઈ નથી.

હવે કે યા ધાર્મિક મંસ્કૃત વચનો પ્રસ્તુત ગુજરાતી કાવ્યના કે યા કે યા શ્લોકો (વા કડીઓને) ચરણવાળાં લાગુ પડે છે તે નીચે અનુક્રમે આપ્યા છે તે મેળવી જોયે સ્પષ્ટીકરણ થતા વિદ્યાર્થીઓને સમજાવવામાં પણ સુગર્ભ થઈ પડશે એવી આશા છે.

શ્લોક ૧ ચરણ ૧:—एको देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी

सर्व भूतान्तरात्मा ॥ उपनिषद्

અર્થ:—સર્વ ભૂતોમાં ગુપ્ત રહેતો, સર્વવ્યાપક, પ્રાણિમાત્રો અંતર્યામી દેવ (પ્રભુ) એકજ છે.

जीवनं सर्वभूतेषु । गीता अ. ७ श्लो ०

અર્થ:—મદ્દા એ જીવમાનતુ જીવન છે. એના વડેજ જીવોની ઉપત્તિ અને પાનનપોષણ છે

દીનશરણાગરીઓનો આધાર કે આધારસ્થાન. આમાં અને નીચે આવતા 'હિતકરણ' માં છેલ્લો આખર મરાઠી શ્લોકો છે. જુના કવિઓમાં પણ કોઈ કોઈ રચે એ શ્લોકો જણાય છે જેમકે, 'કોણ દાનવ કોણ દેવા ર' (ધરે દવિ)

-ચરણ ૨-૩-૪. આ ચરણોમા આવતા શબ્દો પૈકી કટલાક ગીતામા, કૃતિમા તથા અન્ય સ્થળે છુટા છુટા જણાય છે પણ સ્વમેવ માતા ૦ તથા માતા રાસો ૦ આ, બે સ્લોકોમા આગેદમ લગભગ બધાજ શબ્દો આવી જાય છે.

પ્રમા જેના બે પ્રણ શબ્દો વધારે છે. તે ક્રિએને ઉમેરના અપરા નવી, પણ તે શબ્દો આવે એવા છુટક દ્રઢકઓ ગીતામા છે. જેમકે, પ્રમાસ્મિ શાશિસૂર્યવોઃ (ગો. શ. ૭ શ્લો. ૮) અર્થાત્ હું જ સૂર્ય સુરજની પ્રમા છું, પ્રણ એ અર્થ પદાર્થની પ્રભા-તેજ છે.

શ્લો. ૨. ચરણ ૧-૨. અનેકવકનયનમનેકાદ્ભુત દર્શનમ્
॥ ગી. અ. ૧૧ શ્લો. ૧૦.

અર્થ:-તારૂં રૂપ અનેક મુખ, અનેક નયન અને અનેક પ્રકારનાં અદ્ભુત દર્શન જેમા હોય એવું છે.

દૃષ્ટ્વાડ્ભુતં રપમુગ્રંતવેદં લોકત્રયમ્પ્રવ્યધિતમ્મહાત્મનૂ ॥

ગી. અ. ૧૧ શ્લો. ૨૦.

અર્થ:-હું મહાત્મનૂ તારૂં આ અદ્ભુત ઉપ રૂપ જોઈ ને લોકોત્રય-(સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ) આકૃણ્ણ્યાકૃણ્ણ થઈ ગયું.

પદ્યામિ ત્વાં દુર્નિરીક્ષ્યં સમન્તાદ્

દીપ્તાનલાર્કચુતિમગ્રમેયમ ॥

ગી. અ. ૧૧, શ્લો. ૧૭

અર્થ:-હું પ્રભુ, તને-તારા વ્યવસ્થે તો જોઈ નહિ શકાય-જેવામા સુરકેવ પડે એવું, પ્રગણિત અગ્નિ અને સૂર્યના જેવી-ચુતિ-તેજવાણું, અને વળી તે ગ્રાહ સાથે તુલના ન થઈ શકે એવું નીરખું છું.

શશિમૂર્ધનેન્નમ્ ॥

ગી. અ. ૧૧ શ્લો ૧૯, પૂર્વાર્ધમા

અર્થ:-તારૂં અરૂપ રાશિ અને શૂર્ય જેના નેત્ર છે એવું છે. મતલબ કે તારા નયનો સૂર્ય અને ચંદ્ર છે અથવા તેના જેવા છે.

બંને ચરણો સાથે લઈ અર્થ કરાવેલો છે. અર્થાત્ તુજ સ્વરૂપ મેં અદ્ભુતોમાં અદ્ભુત, મહાત્મ્યોત્તિ જેવું નીરખું છું. તેમા તારા ઉભય નયનો પૈકી કો એક નેત્રો જેવા સૂર્ય અને ચંદ્ર જેવાં છે.

(અન્ય રથને અનેક—બહુ—નેજ પણ દેખા છે, પણ આપણે તો અહીં જે લાગુ પડે તેજ લેવાનું છે.)

અરણ્ય ૩-૪—આવાપૃથિવ્યોરિદમંતરં હિ વ્યાપ્તં ત્વયે-
કેન દિશશ્ચ સર્વાઃ ॥ ગી. અ. ૧૧.

અર્થઃ—આકાશ અને પૃથ્વીમા તેજા તેમની વચ્ચેના અંતરમાં તેમજ સર્વ દિશાઓમા તુંજ એક વ્યાપ્ત છે.

શ્લો. ૩ અરણ્ય ૧—ત્વમાદિદેવઃ પુરુષઃ પુરાણઃ ॥

ગી. અ. ૧૧ શ્લો ૩૪

અર્થઃ—તું આદિ દેવ (અને) પુરાણ પુરુષ છે. પુરાણ—ગ્રાંથીન, વૃદ્ધમા વૃદ્ધ.

અરણ્ય ૨—તૈવશ્વર્યં યત્તજ્જગદુદયરક્ષા પ્રલયકૃત્ ॥ મહિષ્ઃ
સ્તોત્ર.

અર્થઃ—તારું અશ્વર્ય એવું છે કે તે જગતની કૃપિતિ—સર્જન રક્ષા—મારણ અને પ્રલય—નાશ કરનાર છે.

અરણ્ય ૩—ત્વમવ્યયઃ શાશ્વતર્પમેગોષ્ઠા ॥

ગી. અ. ૨૧ શ્લો. ૧૪.

અર્થઃ—તું સદા એકરૂપ હોઈ નિરંતર ધર્મનો ગોષ્ઠા—રક્ષક છે. પ્રસ્તુત કરાવના આચર્યમાં ગોષ્ઠાને બદલે ‘ગોષ્ઠા’ શબ્દનો પ્રયોગ થયેલો છે, તે કંઈક દ્રિષ્ટ છે. ગાય વગેરે પશુઓના રક્ષકના અંતઃકર્મમાં એનો પ્રયોગ મંસ્કૃત તેમજ ચુર્કર સાહિત્યમાં તથા નાધાગણુ ગોળીમાં થયેલો છે તે થાય છે.

અરણ્ય ૪—માં હિ પાર્યં વ્યપાશ્રિન્ય મેડોપિ મ્યુઃ પાપયોનયઃ ।
ધ્વિયો વૈડયાસ્તયા ગૃદ્રામ્તેડોપિ યાન્તિપરાં ગૌતમ ॥
કિમ્પુનર્ત્રાલિણાઃ પુણ્યા ભક્તા રાજર્પયસ્તથા ।

ગી. અ. ૧. શ્લો ૩૧-૩૨

અર્થઃ—હે અર્જુન ! જે માર્હ પાપયોનિઓ—પાપીને ત્યાં કૃપણ થયેલાઓ—ઓઓ, વંચેલા તથા ગૃદ્રો મારે આશ્રય લે—મારે સંકેતે આવે—તેઓ પત્તે મુકિત મેળવે છે, તો પછી પવિત્ર પ્રાણીઓ, અને જન ગર્ભાઓના મંત્રપ્રમ તે સ્વેદુર્ગ રા. તેઓ તે મુકિત પામેલા.

અરણ્ય ૩—મૃત્યોર્માઽમૃતમય શતપથ ઘા. ૧૪-૩-૧-૩૦

અર્થ—મૃત્યો=મૃત્યુ (શોક) માથી અમૃતમ્=અમૃત-મુક્તિ તરફ મ=ગતિ કરાવ-લાઈ ન્તે.

અરણ્ય ૪—દર્શયાત્માનમવ્યયમ । ગી. અ. ૧૧ શ્લો. ૪

અર્થ—તારા અવ્યય આત્મા બતાવ

તદેવ મ દર્શય દેવ રૂપમ્ । ગી. અ. ૧૧ શ્લો. ૪

અર્થ—હે દેવ । તેજ તારૂં ૩૫ મતે દેખાડ, પૂર્વોક્ત સ્વરૂપિત વર્ણન તારૂં કર્યું ૫ । વાસ્તવિક સ્વરૂપ હજી હું બહુતો નથી અર્થાત્ હજી હું તું દીક્ષો તું પગરતો-ખરા આત્મગુણ-જ્યોતિ સિવાયનો છું, તો હવે તું મેં તારી જ્યોતિ પ્રગટાવ, તારા સરૂપનું ખરૂં દર્શન કરાવ.

શ્લોક ૭ અરણ્ય ૧—જગદ્વીપાકારં જલધિવલ્લયં તેન કૃતમિ ॥

માહિમ્નઃ સ્તોત્રમ શ્લો. ૧૫

અર્થ—દ્વીપાકારમ્=મેટરૂપ, જલધિવલ્લયમ્=સાગર જેવું વચ્ચે એટલે કંઈ છે, એવું (જગત) તેજ આ જગત વીગે વગેવા આગરથી દ્વીપાકાર બનાવેલું છે.

અરણ્ય ૨—યથા નદીનાં વદવાઽનુવેગાઃ

સમુદ્રમેવાભિમુક્તા ટ્રવન્તિ ।

ગી. અ. ૧૧ શ્લો. ૨૮

અર્થ—જેમ નદીઓના પાણી અતિ વેગે સમુદ્ર તરફ વહે છે.

અરણ્ય ચારેને લાગુ—નૃણામેકો ગમ્યસ્તમાસિ પયસામર્ણવ
ઈવ । માહિમ્નઃ સ્તોત્રમ્.

અર્થ—જેમ સહજ જળનું ગમન સ્થાન છેવટે સમુદ્ર છે, તેમ મારે મનુષ્યોનું (હે શિવ) હુંજ ગમન સ્થાન છે

આ બાવે ક્રમાણે આપણે ઉપાસક પોતાના જીવનની સર્વ અરણી-પોતાના સર્વ કાર્ય ધર્મિય પ્રીતિમય કરવા પ્રાર્થિ છે.

હેવલા અરણ્યમા પૂનિ છે, પ્રભુ, દયા અને પ્રુણનો મહાસાગર છે તો પ્રાર્થનાદારની જીવન અરણી પણ દયા અને પ્રુણના કાર્યની પહેલી જોઈએ. કેમકે સમાન ધર્મીઓજ એકરૂપ થઈ શકે. સત્કર્મ કરતા કરતા જીવન વ્યતીત કરવું, સુરત થઈ પડી રહેવું નહિ, એ બાબ છે.

શ્લોક ૮ સમ્યક્—કાયેન વાચા મનસેન્દ્રિયોવા

બુદ્ધ્યાત્મના વા પ્રકૃતેઃ સ્વભાવાત્ ।

કરોમિ યદ્યત્સકલં પરસ્મૈ

નારાયણાયૈતિ સમર્પયામિ ॥

પ્રાસ્તાવિક શ્લોક.

કાયાવડે, વાણીવડે, મનવડે, ઇન્દ્રિયોવડે, બુદ્ધિવડે, આત્માવડે, પ્રકૃતિથી
વા સ્વભાવથી જે જે દંધ હું કરું તે સમગ્ર નારાયણને સમર્પિશું-સમર્પિશું કરું.

અર્થ ૪—વિદિતમાદિતં વા સર્વમેતત્સમસ્ત્ર । (ઉપરના જેવા

એક શ્લોકનું ત્રીજું પદ છે.)

અર્થ—વિદિતમ્=શાસ્ત્રોક્ત-શુદ્ધ-શુભ, અવિદિતમ્=શાસ્ત્ર નિષિદ્ધ-
નિન્દિત-અશુભ; સત્કર્મ કે દુષ્ટકર્મ દર્મ કરું તે સર્વતી ક્ષમા કર.

ઉપર્યુક્ત પ્રમાણથી અષ્ટ યજ્ઞ કે આપણે આ કાન્ય શરણાનમાં કર્યાનું
હવે તેમ નમસ્કૃત ધાર્મિક સાહિત્યમાંથી મુદી કરે. પ્રથમ પ્રમાણોનો સીધો
તેમ આદ્યકરો અનુવાદ છે. અને તે એની મુદર એની અને વનમાં ગુંથાયો
છે કે તે ગુર્જર બાપામાની સર્વ પ્રભુપ્રાર્થનાઓમાં અગ્રથાન ભોગવશે.
આવીજ ગૈરીપર આપણા સાક્ષર કવિથી મીઠા કાવ્યો રચે તે હવે સૌક્ય ?

આ કાન્ય કેવળ પ્રાર્થના વિષયક નથી. પ્રથમના પદે શ્લોકમાં પ્રથિરતી
વિભૂતિ ગતાની છે, તેમ સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે. તેથી એ સ્તુતિપરક છે. પછીના
ભાગમાં ઉપાસના છે. આત્મા અને કામાના સમર્પણપૂર્વક પ્રભુમાં તદ્દલીન-
એકતાર-થવાની ભાવના કે પ્રયત્ન એ ઉપાસના છે. સત્કર્મથી જીવન ગ્રસ્ત
વહેવડાવાની તથા સર્વ પ્રકારે યત્ન અને યજ્ઞેશ્વર શુભ અશુભ કર્મોનું નિવે-
દન કરી ક્ષમાની દૃષ્ટિએ ભેગાની યાચના એ પ્રાર્થના છે. છેવટના ભાગોનો
મુદો ભેગાં આપણું કાન્ય ત્રણ વિભાગે વહેંચાયેલું છતાં પ્રાર્થનાપરક જણાય.

પ્રાર્થના અને સ્તુતિ એ સજ્જોડે પ્રયાંય હોય એમ વિદ્યાર્થીએ ધણીખરી
સાર જવાબો આપે છે, પણ તે ખોટું છે. સ્તુતિ=શુભકથન, વખાણ. પ્રાર્થના=
માગણી અરજ, ધણી ખરી કનિષ્ઠાઓ સ્તુતિપૂર્વક પ્રાર્થના હોય છે. તેનાંથી
સ્તુતિ અને પ્રાર્થનાનો ભેદ-સ્પષ્ટ બતાવશે જોઈએ. ‘વાચનનાગાના ખુવાસા’
માં ઘણું ખરું સ્પષ્ટીકરણ થઈ ગયેલું છે, તેથી પ્રમાણના અર્થ કરતી વેળા
પિષ્ટપેશ કરું નથી. જ્યાં દર્મ શ્રદ્ધા દાતી ત્યાં તેમજ ખુદામાં રહી
ગએથી દર્મ દર્મ આગતોનેજ ક્ષેપ કર્યો છે.

મહારાજાં પાંચમા જોઈના પાંટવી કુંવર તા. ૧૭ મી નવે-
મ્બર ૧૯૨૧ ને રાજાં હિંદમાં પહેલવહેલા મુળાઈ શહેરમાં
પધારતા હોવાથી તે દિવસ તહેવાર રૂપે પાળવામાં આવ્યો હતો.
નિશાળોમાં વિદ્યાર્થીનાં મેળાવડો ભરી મિઠાઈ વહેંચવાની
હતી. તદનુસાર આ મંચમાં પણ એક મેળાવડો ભર્યો
હતો. ઉં ૭૦ નાં એન્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ હાજર
હતા. ઉત્તર વિભાગના જુદાં જુદાં જિલ્લાના કેટલાક ડેપુટી
એન્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટરો, ટ્રેનિંગ સ્કૂલોના કેટલાક હેડ
માસ્ટરો, તેમજ આ કોલેજના સર્વ શિક્ષકો સમક્ષ કોલેજના
પ્રિન્સિપલ સાહેબે ભાષણ આપ્યું હતું. આને લગતી હકીકત
આવતા અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. ગુજરાતી તથા ઉર્દુ
પ્રેક્ટિકલિંગ સ્કૂલ બંનેના વિદ્યાર્થીઓને મિઠાઈ વહેંચવામાં
આવી હતી, જેમાંના પહેલા યોગદાને મે. એ. ઇ. સાહેબે
જાતે તે વહેંચી હતી. છેવટે રાજગીત ગાઈ મેળાવડો વિસ-
ર્જન થયો હતો.

અર્થાપત્રોના ઉત્તરો.

શાળાપત્ર અંક ૯ ના પૃષ્ઠ ૨૮૬ના અર્થાપત્ર.

નંબર-૨ નો ઉત્તર.

મહેરગાન ગુજરાત શાળાપત્રના એડિટર માહેમ.

અમદાવાદ.

સલામ સાથે વિનંતી કે, ઇસ્ટ આફ્રિકામાં યુગન્ડા નામે પ્રોટેક્ટરેટ છે. ત્યાંનો એક સિકંદા મારી પામે આવ્યો હતો તે સિકંદા વચમાયી કાણો હતો. તેની એક બાજુએ “ ઇસ્ટ આફ્રિકા, યુગન્ડા ” (East Africa Uganda) લખવામાં આવ્યું હતું, અને બીજીએ સિકંદાની કિંમત અને ૧૬. સ. લખવામાં આવી હતી. એજ અરજ. તા ૧૮-૧૦-૨૧

લિ.

આપનો અગતિત સેવક,

ફકીરભાઈ અસ્માલભાઈ વહોમ.

મુન્સી. ઉર્ફ રફા માતર.

પુસ્તક ૬-૭. ના અર્થાપત્ર નં. ૨ નો ઉત્તર.

કોણીઓ રેશમના કીડાની માથક પોતાના મોઢામોથી લાગ કાઢે છે, તે લાગને હવા લાગાથી તે તરત સુખર્ષ જાય છે

જ્યારે તેને જાણું બાધું હોય છે, ત્યારે તે ઉચા સ્થળે (વાડ, જાડની ડાળી વગેરે સ્થળે) જઈ જાય છે. પછી તે પોતાના મોઢામોથી લાગ કાઢી દે છે. તે લાગ હવામાં તરત સુખર્ષ જાય છે, પછી તેને તે પોતાના આગળ પગ વડે જે બાજુ તાલજો ફેરવે હોય તે બાજુ ફેરવે છે. તે તાલજો બહુજા બારીક ને હલકો હોવાથી હવામાં ઉડે છે, ને જેમ જને તેમ ઉડે જવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તેમ ઉડતા ઉડતા તે સાચી વાડ ઉપર જાય છે, (વચ્ચે અંતગાય આને તો બીજા સ્થળે પહોંચી જાય છે.) આ તાર બહુ સીકળો હોય છે, તે જે પદાર્થને વગર છે નેને ગમે તેમ જોરથી

પ્રત્ન કુટાય છતાં છોડતો નથી. તેથી સામેની વાડપર તે ચોટી જાય છે. ઉપર પ્રમાણે કરોળીઓ એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે તાતણા ફેલાવે છે. તા. ૧૯-૯-૨૧

લિ.

ભારતર નાગરદાસ મગનલાલ મોદી.

આસિં પાલજીપુર તાલુકા રૂંદન.

નં. ૨—કરોળીઆ માખી અને બીજા નાના જંતુઓ ઉપર જીવે છે. તેને પાખ નહિ હોનાથી માખી, મચ્છર વગેરે બીજા નાના જંતુઓને તે હવામાં પકડી રાકતા નથી. તેથી કરીને તેઓ જાળ પાયરે છે. તે જાળ બે દિવાલ અગર બે ઝાડ વચ્ચે ઘોડા ઘણા પ્રમાણમાં ત્રાસી નાખે છે. કરોળીઓ આ જાળ કેવી રીતે બનાવે છે તે જોઈએ. પ્રથમ એક તાતણા બહાર કાઢે છે કે જે હવાની અંદર ઝાંચા ખાય છે. કરોળીઓ તે તાતણા ઉપર ચાલી તેને છેડે પહેંચે છે. બાદ આગળ વધારે તાતણા કાઢી પ્રથમ કાઢેલા તાતણાની સપાટીની ઉચાઈથી કંઈક નીચે ઉતરી તાતણા સાથે આસી જાય છે આ પ્રમાણે આસિતા આખરે જે પદાર્થ નજીકમાં આવે છે તેને તાતણા બરે છે. આ જાખતમાં અસહ્ય દરતા એમ માન્ય પડે છે કે કરોળીઓ તેની જાળ સીધી આડી (હોરિઝન્ટલ) પાયરતો નથી, પણ કંઈક અથવા વધારે ઓછા પ્રમાણમાં ત્રાસી (વર્ટિકલ) પાયરે છે, અર્થાત્ ઉંચી જગ્યાએથી નીચી જગ્યાએ જાળ પાયે છે.

(સહી) મોગીલાલ. એમ. ઉપાધ્યાય

આ. મા. ગ. રૂં. રૂં. રૂં.

, ગોધરા.

શાળા પત્ર એક ૬-૭ ના ચર્ચાપત્રના ઉત્તર.

(રૂં. દેવશંકર જેઠાલાલ પંડ્યા બી. વ)

નં. ૨.

(૩) “ દિવ્ય વનસ્પતિનું લાટકું ઉપરથી પોચું અને અદરની તરફ મેળવેલું જો તે સામાન્ય નિયમ છે. ” આવો સિદ્ધાંત થકા કર-

નાર તરફથી રજુ કરાયો છે. ખરી રીતે કહોએ તો ઉપર જેને લેખક સામાન્ય તરીકે સ્વીકારે છે, તે સામાન્ય નિયમ છેજ નહિ. કોઈ પણ વનસ્પતિ એકદળ છે કે દ્વિદળ તે નક્કી કરવું હોય તો તેનાં મૂળથી તે કૃષ્ણ સુધીનાં દરેક દરેક અંગ તપાસવાં જોઈએ.

દ્વિદળ વનસ્પતિમા આઠલા સામાન્ય ધર્મો હોવા જોઈએ. (૧). મુળ સોટા જેવા લાખાં વધેલા, અને એકમાંથી બીજું, બીજામાંથી ત્રીજું એવી રીતે નીકળેલાં હોય. (૨) થડ—નીચેથી જાડું, ટાંચે જતા પાતળું થએલું, તેમાંથી ડાળીઓ નીકળેલી હોય. (૩) પાન—નાની નાની ડાળીઓમાંથી ઠાંડી નીકળી એક અથવા ઘણી પત્તીઓવાળાં પાન હોય. પાન સાદાં (વડ, પીપર જેવા) કે સંયુક્ત (કપામના વર્ગના) અથવા ખાંચાવાળાં હોય. (એરંડાના વર્ગના); નસોની રચના, અપભ્રંતર, પીઠાકાર કે પંજાકારમાં હોય. (૪) ફૂલ—ખાખડી કે પુકેસર પાંચ અથવા પાંચતો ભાગ્ય હોય, વજ્રપત્ર અને કુલમણિ એ બેને લક્ષ્ય હોય.

આ રીતે દરેક ભાગ તપાસ્યા પછીજ તે વનસ્પતિ એકદળ છે કે દ્વિદળ તે કહેવાય. ઉપર જે ચાર અંગોના ધર્મ ગણાવ્યા છે, તેમાંના એકાદ અંગમાં કદાચ અપવાદ હોય પણ બીજા અંગોના ધર્મો દ્વિદળને અનુસરતા હોય તો તેને દ્વિદળજ કહેવી જોઈએ. (એકદળના ધર્મો જાણવા હોય તો જુવાર, ખાખરી કે કેળનો છોડ લઈ પહેલેથી છેલ્લે સુધી નિરીક્ષણ કરી જવું.)

લાકડું ખોડું કે કદૃશ્ય હાલું, એ તેના નરની સંગીનતા ઉપર આધાર રાખે છે. યોગ, અરેહુમો, આકડો અને એરજુકાંકડી એમનાં બીજાં અંગો તપાસના તે દ્વિદળજ છે એમ એકપુું જણાઈ આવે છે. કેટલાક જુન ખાઈ પૈપાને એકદળ ગણે છે એ દેખીતું અમત્ય છે.

૩-૨-પરવાળાના/હીડાની ચામડી ઘણીજ પાતળી અને પારસ્પર્શક હોય છે તેથી જ્યાંસુધી તે ચામડીની અંદર શરીરનાં બીજાં પ્રદર્શો હોય છે, ત્યાંસુધી તે તેના જેવા રંગવાળા દેખાય છે, પણ જ્યારે મરણ પામે છે, ત્યારે (ત્યાર પછી જતી) તેના શરીરના અંદરના બધા ભાગ ખવાઈ જઈને એકતું ખોખું રહે છે ત્યારે ને નિહાવ ચામડી અને સૂક્ષ્મ લાડનો રંગ સફેદ દેખાય છે; માપની ટાંચળી જેમ સફેદ દેખાય છે તેમ.

તાદલીઓ=નાનમા આવેલી સખીઓ.

મગવેલણીઓ=મગના દાણા જેવી બાતનાનો સાદો જેને મુંગોડ કહે છે. તેમજ વેલણીઓ પશુ વેલણુના જેવી બાતનાનો સાદો જેને વેલણીક કહે છે.

પગડેલણીઓ=એ પગે પહેરવાનું ચાદીનું ધરણું છે જેને પગડેલણીયુ-કહે છે.

તનમનીઓ=એ હાથે પહેરવાનું સોનાનું ધરણું છે જેને તનમનીક કહે છે.

અર્થ.

(૧) વર બણીનો પક્ષ બોલે છે “અલી અમ્મા લટકા મટકા કેમ કરે છે?” વહુ બણીનો પક્ષ બોલે છે “હે લાલ ! (એકનું નામ દર્શન) એ દેવી સ્ત્રીને શું દરશે ?”

વર બણીનો પક્ષ બોલે છે “કચી છે તો તે ઠી કંઠે કુચી ધામીયું”

(૨) બીજા નખરની છેલ્લી લીટીમાં અડુરી લીંગ પુરી કરવાથી અર્થ એવો છે મગવેલણીઓ પછી પગડેલણીઓ કોઈલે ૧ તનમનીઓ.

વહુ બણીનો પક્ષ બોલે છે “ધરમા રાખના જેવું રાજ કરનારી હે સાસુ ! અમને નાનપણથીજ કુંવારા રાખ્યા.”

સાસુ બણીનો પક્ષ દીંગણીને પહેરવાના લુગડા, ધરણા સગપ્પી સામા વહુબણીના પક્ષને કહે છે “હે હરખાએલી સખીઓ મગીઆ બાતનો, તથા વેલણુ બાતનો (મગોડ, અને વેલણીક) સાદો, પગે પહેરવાનું પેલણીક તનમનીક તડાકામધ દેઈ લો.”

ચર્ચાપત્ર ન. ૫ નો ઉત્તર.

(૧) ઉપરની સંકલિત શ્રુતિસાક્ષી ૧૯૧૩ ના ઓગસ્ટ મહીનાના સાપ્તા-પત્રમાં અચ્છે છે. તેમાં બણાવેલું છે કે અકમરના લગ્ન જોધપુરના રાજાની કુંવરી જોધખાઈ સાથે થયા હતા એમાં મોટું પશુ પ્રમરનો સદેહ નથી. ફર્નલ ટોડ રાજસ્થાનના બીજા સંદર્ભમાં ૩૦ મે ૧૭૭૯ લખે છે કે અકમરના જોધખાઈ સાથે લગ્ન થવાથી ખાદ્યાલી કુટુંબ જોધપુરના કુટુંબ સાથે જોડાયું હતું.

(૨) રૂલર્સ ઑફ ઇન્ડિયા સીરીઝમાં અકબરના જીવનચરિત્રમાં ૧૮૫ મે પૃષ્ઠે લખ્યું છે કે અકબરને ઘણીજ સ્ત્રીઓ હતી, તેમાં આઠમ પ્રમાણુ મનાય છે.

અકબરની પાંચમી સ્ત્રી જહાંગીરની મા અને જોધપુરની રાજકુંવરી જોધબાઈ હતી. એજ જીવનચરિત્રમાં આગળા એકઠે ૧૮૪ મા પૃષ્ઠમાં જણાવ્યું છે કે તે વખતના રાજપુત રાજાઓમાં સર્વથી જોરાયર જોધપુરના રાજા હદયસિંહ તરફથી અકબરે પોતાના છોકરા સલીમ માટે તેની કન્યા મેળવી.

પાંદરા આવી મગેલા આઠવા પુરાવાથી હજી શંકા રહેવા પામતી હોય તો નીચે જણાવેલા જુદા જુદા દાખલા ઉપરથી શકા દૂર થશે એવી આશા છે.

(૧) તેણે જયપુર અને જોધપુરના રાજાને તાણે કર્યા અને બંને રાજાઓની રાજપુત કુંવરીઓને પોતાની સ્ત્રી તરીકે સ્વીકારી, અને પોતાના દીકરાને પણ ખીંચી રાજપુત કુંવરી પરણાવી. (હિન્દુસ્તાનના ઇતિહાસ વીર ગદ્યવાચાર્થકૃત.)

(૨) લોગમેન્મની કમ્પાનિ તરફથી જહાંગ પડેલા હિન્દુસ્તાનના ઇતિહાસમાં ૬૮ મે પૃષ્ઠે ૨૬ મા પરિચ્છેદના કે શકમાં જણાવ્યું છે કે નીચે મુખ્ય રાજપુત સરદાર જોધપુરના કે મારવાડનો રાજા માસદેવ હતો. અકબરે મારવાડના રાજાની પુત્રી જોધબાઈ સાથે પરણ્યો અને તે જહાંગીરની મા હતી.

(૩) રૂલર્સ ઑફ ઇન્ડિયા સીરીઝના ઇતિહાસના (૫૫-૧૦૭ મે જણાવે છે કે અકબરની સ્ત્રીઓ સીદીબા તે શકીરના (સેઇન્ટના) ઘરમાં એક પુત્રને જન્મ આપ્યો, અને તેનું નામ તે શકીરના નામ ઉપરથી સલીમ પાડરામાં આવ્યું હતું, છતાં તે ઇતિહાસમાં પાદશાહ જહાંગીરના નામથી જાણીતો થયો છે; તેની મા જોધપુરના રાજપુત રાજાની કુંવરી હતી.

(૫૫-૧૦૭ પરિચ્છેદ-૨).

(૪) હેન્રી સિંઘેરના ઇતિહાસના ૯૭ મા પૃષ્ઠે જણાવેલું છે કે અકબરે જયપુર અને જોધપુરના રાજાની કુંવરી સાથે લગ્ન કર્યું હતું.

10th August 1921

Bhogilal M. Upadhyaya.
2nd Asst. Master,
Govt. Training School Gandhinagar

નં-૫ નો ઉત્તર.

જોધબા એ મારવાડ (જોધપુર) ના રાજા માલદેવની પુત્રી હતી, અને તેની સાથે અકમરના લગ્ન થઈ હતાં આ સંબંધમાં કર્નલ રોડ લખે છે કે -

“ જોધબાથી જહાગીરનો જન્મ થયો હતો, જોધબાનો મકમરો આગ્રા પાસે સિકન્દ્રાબાદમાં છે ”

જહાગીરના લગ્ન જોધબા સાથે થયા હતા, જોધબાએ અવધના રાજા માનમિહની જેન અને જમપુરના રાજા મિહારીમનની પૌત્રી હતી ઈ. સ. ૧૮૧૪ માં પ્રસિદ્ધ યજ્ઞેષ આરત્તિ (માર્સકન કૃત ઇતિહાસ) માં ચોખ્ખી રીતે જણાવ્યું છે કે - “ સતીમ મોગે થયો ત્યારે તેને જોધપુરના રાજાની કુવરી જોધબા સાથે પરણાવ્યો ”

આ ઉપરથી સમજાશે કે જોધબાએ જહાગીર-મીમની-લી હતી. (અદ્રશ કર મણિશ કર લદ્દ. ૨૬૦ ૩૦ ૬૦ સ્ક્રૂવ ગોધરા)

અક ૬ ૭ ના ચર્ચાપત્ર નં-૫ નો ઉત્તર.

અકમર પાંચાદ ધણી રાણીઓ પરણ્યો હતો તે પૈ ત્રીજી મેગમ રાજા મગનાન સતી જેન અને રાજા મિહારીમલની દીપ્તી હતી પાંચમી મેગમ જોધબા જોધપુરના રાજા માનમની કુવરી હતી આ જોધબાથી અકમરને જહાગીર નામે સાહજી થયો હતો જહાગીરને અકમરે જોધપુરના માલદેવની પત્નીના કોઈ રાજાની કુવરી જોધબા સાથે પરણાવ્યો હતો અને તેજ જોધબાથી જહાગીરને ખુશ્દ નામનો શાહજાદો થયો છે. વિકૃત લખાઈ ધનજીભાઈ પટેલ કૃત ઇતિહાસના પાના ૧૦૧ માં લખેલું ખરું કે. અક ૧૦ સાથે જે જોધબા પરણી હતી અને જહાગીર સાથે જે જોધબા પરણી હતી તે જુદી જુદી છે પરંતુ બન્ને એમ રાજ્યમાંથી મળી હતી.

મારી ધારણા પ્રમાણે ઉપર લખ્યા મુજબ પ્રત્યુત્તર છે; તો જો ચોખ્ખા લાગે તો શાળાપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરવા કૃપાનત થશે એવી મારી આશા છે તા ૧૯-૮-૨૧

અહ્યાભાઈ અકોલાઈ પટેલ સ્કૉલર-ત્રીજું વર્ષ મુ સાહ્યાનાપુરા.

નં. ૫ નો ઉત્તર

૨૬૦ દેવશંકર જોહાલાલ પંડ્યા.

જોધબા અકમરની સ્ત્રી કે સવીમતી, જોધબા એક કે જુદી જુદી પગે આપતલું વિવેચ ૧ જુના શાળાપત્રમાં આવી ગયું છે ઇ સ ૧૯૧૩

ના સાંજાપત્રમાં તત્તીજીએ આ ચંદ્રના સમાધાન અર્થે સાંજુ વિવેચન પ્રમાણબદ્ધ દલીલો સાથે કર્યું છે. તેથી અત્રે ફરી વિવરણ કરવાની જરૂર નથી. હું ધારૂં છું કે ૧૯૧૩ માં ચર્ચેયું વિવેચન વાંચવાની ચંદ્રાકર્તા તરફી હેતુ.

ચર્ચાપત્ર નં. ૬ નો ઉત્તર.

૧. કેટલીક સપુષ્પ વનસ્પતિને બે જાતનાં ફૂલ થાય છે. ખરાં ફૂલ અને ખોટાં ફૂલ. ખોટા ફૂલ ખરી પડી તેને ફળ થતાં નથી, પણ ખરાં ફૂલથી ફળ થાય છે. દરેક ફળને નળિકા હોય છે. ફળનિકાના અથ ભાગમાં ફૂલ આવે છે, અને તે ફૂલ ખરી પડી ત્યાં ફળ થાય છે, માટે તે નળિકા ફળનું હોઈ શકેલાય છે. નળિકાના અથ ભાગમાં ઝીણાં ઝીણાં બી હોય છે, તથા ત્યાં ફળ થાય છે, માટે તે ભાગને બીજાથય કહે છે.

ચર્ચાપત્ર નં. ૭ ના સવાલ ૧ લાનો ઉત્તર.

ફક્ત રંગથી સોનાઈને તેમાં જતા દરેક જાંતુઓ મધ ચૂસે છે. પતંગીઆ, મધમાખ, ભમરો, શુસીયા (હુસીયા) એ જાંતુઓ મધપુડો ખનાવી તેમાં મધ ભરી શકે છે, અને તેનો ઉપયોગ પોતે તથા જનસમૂહ કરે છે. તે સિવાયના જાંતુઓ મધપુડો ખનાવી શકતાં નથી, ને તેનો લાભ પોતેજ લે છે.

મહી. ઇશ્વરલાલ હરિલાલ પટેલ.

પે. આ. સરોડા.

૨. પાણી યગર કેઈ પણ હવજાંતુને ચાવતું નથી. એ વાત ખરી છે પણ કેટલાક હવજાંતુઓને પાણી પાણું જોઈ અત્યંત હવામની બીનારા જોઈને જોઈએ છે, મજાકુર ચર્ચામાં જણાવેલાં ધણાં ખરા જાંતુઓ તે પોતાની સુખિત અવરથા ભોગવવાને લાકડામાં વગેરેમાં જાય છે, કારણ કે આપણે જ્યારે તેમને ખડાર કાઢીએ છીએ ત્યારે તેમના ધણા ખરા તે એવી રીતમાં પડેલા હોય છે કે તેમને કાચરા ચાસવાનું પણ બાન હોતું નથી. બીજી માત્રના જે જાંતુઓ લાકડાં ખાઈને કાચા કાચા કરી મૂકે છે તેઓ ફક્ત હવામની બીનાસમાજ છી શકે છે, એવાં લાખડાને વરસાદમાં નાખીએ તો તે જાંતુઓ મરી જાય છે. તેમને વિશેષ પાણીની જરૂર હોતી નથી.

(મહી) પુષ્કોત્તમ લખાબાઈ પટેલ ત્રિ. મુરત.

અંક ૬-૭ ના ચર્ચાપત્ર નં. ૭ નો નં. ૨ નો ઉત્તર.

(૨) પાણી વિના દરેક જીવજતુને ચાલવું નથી એ સોકમાન્યતા ખરી છે.

લાકડા કાપનારા ધણુ [મહિએર, પેદ] ધણી દિવસ સુગી નાખડાની પોષમા રહે છે એ સત્ય છે. એને પાણીની જરૂર રહેતી નથી. તે પોતાના મોઢામથી પાણી ઠાઠી શકે છે એથી લાખડુ પોણુ ચાલે છે અને તેને તે કાપી નાખે છે [ઉધઈ અને કરોળીઆની માદદ.]

રજોલર. ડાહ્યાલાઈ બકોગલાઈ પટેલ ત્રીજુ વર્ષ. સાદાનાપુરા.

જૂન-મુલાઈના ચર્ચાપત્ર નં ૭ ના નં. ૨ નો જવાબ

(૨) પાણી વિના દરેક જીવજતુને ન ચાલે તેવો નિયમ નથી ધણુ જીવજતુ તેના રહેઠાણ, ખોરાક, અને હવામાથી પાણી મેળવી શકે છે જેમકે [૧] અનાજમા પડતા જીવ (૨) હવામા ઉડતા જીવ (૩) ધૂળ, કચરો અને લાખડામા પડતા જીવ વગેરે તેમને પાણીની જરૂર નથી તેમાનાં કેટલાં હવામાથી, ખોરાકમાથી કે રહેઠાણુના સંજોગોમાથી કુદરતી બક્ષી સહી પાણી મેળવે છે

વગી કેટલેક ઠેકાણે રણુમાફાના ઉર્જક મુલકમા જ્યાં હરણુ ધણુ હોય છે ત્યાં ઉનાગામા માથુએને પણ પાણી પીવા સહેનથી મળી શકતું નથી. ત્યાં હરણુ, રોઝ વગેરે વનચર પશુઓ હવામાથી પાણી શોષી અમુક વખત જીવે છે તો અલ્પાયુ જીવજતુને નીમે તેમા નવાઈ નથી

રજોલર--મુળજી સગ્તાણુ યરમાઝ, સુમગામવાળા

જન્મ થએલાં પુસ્તકો ચોપાનીઆ વગેરેની યાદી

મ એવું હું સાં ના પત્ર નંબર ૭૨૭૯ તા ૧૦-૮-૨૧ થી નીચેના ચોપાનીઆ, મનકેરાતો ધું સરકારે જન્મ કરેલા જાહેર કરવામા આવે છે, તે જા જાડી આવે ત્યાં જન્મ મરવાં

(અ) મુખર્ધ સરકારનો ઠરાવ નં-૪૮ તા. ૮-૪-૨૧

૧ ધી મન્ડીચેન્ડન્ટ હિંદુસ્તાન નોટ્યુમ ૧ જુ. (જાન્યુઆરિ ૧૯૨૧ અક ૫ મો)

(વ) એમનું હરાવ નં-૧૩૪ તા. ૧૮-૪-૨૧

૨. "જામ-એ-મુસ્લીમ"—ઉર્દુ કાવ્ય.

૩. "ભારત પુકાર" (હિંદીમાં છાપેલું)

૪. "બુલ્લુમીઆ" (" ")

૫. "મુસ્લીમોની જાણ માટે" (અરબી લિપિમાં છાપેલું)

(કી) તા. ૧૮-૪-૨૧ નો હરાવ નં ૧૪૧

(૬) "વકીલવા" (વકીયો) " હિંદીમાં છાપેલું.

(૭) "અગ્રેજવા" " "

(૮) "પોલિસ મર્વિમ" " "

(૯) "દારોગવા" " "

(૧૦) "દીનપુકાર"

(૧૧) "અમીનદારવા" દેવનાગરીમાં લખેલું હિંદી કાવ્ય

(૧૨) "કોન્ગ્રેસ માર્ગ" ઉર્દુમાં છાપેલું

(૧૩) "પ્રેતીગ્યાન"

(૧૪) "પ્રેતીહારીના અધિકારનો ગેરફાયદો" (High handedness in Motihari) હિંદીમાં છાપેલું

(૧૫) "ગેમી યુઆ" હિંદી.

(૧૬) 'હુટરવા' (૧૭) બિદેશીઆ. (૧૮) "ફોરંગીઆ" (Englishman in India) (૧૯) "સિપાઈદા"

(ડ) તા. ૧૯-૮-૨૧ નો હરાવ નં ૧૫૫.

(૨૦) ' શુકી-એ-ખાલાડ ' અને સમરતી લાગણીઓ-ઉર્દુ કાવ્યો.

(૨૦ અ) છન્ડિઆ-૨૧૧૫, યુનેટીન-અંક-૧-૩

(૨૧) 'ફોનન' અને "અવેકીંગ" હરાવ નં ૩૪૪-તા. ૧૯-૫-૨૧.

(૨૨) ફોરંગીઆ-હરિહર પ્રેમ બલીઆત્મ છાપેલું હિંદી ચોપાનીક.

(હરાવ નં ૩૩૫. તા. ૧૮-૫-૨૧.

(૨૩) અસહયોગ જન્કર. હરાવ "

(૨૪) ગાંધીજી નાંકા ચોક્કસઅલી-હિંદીમાં છાપેલું. હરાવ "

(૨૫) ખુનેહરમેન. (૨૬) ધી ઇન્ડીપેન્ડન્ટ હિંદુસ્તાન (અંગ્રેજી માસિક વોલ્યુમ ૧ માટે ફેબ્રુઆરિ ૧૯૨૧ નો અંક ૬.) હરાવ એમન

(૨૭) સચ્ચી રહનુમાઇ—(True guidance) ઉર્દુમાં જાપેયું. તા.
૨૭-૫-૨૧ નો હરાવ નં-૩૯૫

(૨૮) "અસહયોગ" હિંદી તા. ૬-૬-૨૧ નો હરાવ નં-૪૫૨

(૨૯) "સ્વરાજ્યકે લીએ બાઈઓએ" વિનય. હિંદી હરાવ "

(૩૦) " " જનારસમા જાપેયું
(હરાવ એજન)

(૩૧) "ભારત ગીતામંત્ર" તેતુશુમાં જાપેયું (હરાવ એજન)

(૩૨) "કોશનેકો સદેશ" હિંદી, તા. ૭-૬-૨૧ નો હરાવ નં. ૪૫૨

(૩૩) "બદે માતરમ્" સ્મયના (Remainder) " "

(૩૪) "આકાશ સરસ્વતી" (Muse of the Sky) " "

(૩૫) પોલિસ બાઇઓએ નમ્ર નિવેદન તા. ૧૧-૬-૨૧ નો હરાવ નં. ૪૬

(૩૬) "મહાત્મા ગાંધી" એ મથાળાવાળું ચોપાનીક (હરાવ એજન)

(૩૭) "નૈકરના" હરાવ એજન

(૨)

મ એ. ઇ. સાહબના પત્ર નંબર ૧૦૪૫૩ તા. ૨૦-૧૦-૨૧ થી
નીચેનાં ચોપાનીઆ, જાહેરાત છં સરકારે જત કરેલા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.
સરકારી હરાવ નં. ૫૮૨, તા. ૨૩-૬-૩૧

(૧) " પોલીટીકલ હોલીઓશ ગુલસ્તા " (A bouquet of
political Holi songs.) ઉર્દુ ચોપાનીક.

(૨) "હર્ફ-એ-ખોલાફત" (Sympathy with Khilafat)
ઉર્દુ ચોપાનીક.

(૩) "મિત્ર મનોગ" (Friend's Love) ગીત અને કાબીજી
હિંદી પુસ્તક

(૪) હિંદમાં બ્રિટિશ અમલ વિરુદ્ધ માર તહોમતનામા (charges)
અમેરિકામાં જાપેયું અંગ્રેજી ચોપાનીક.

(૫) " લીગ્જુ-એ-ખોલાફત " ઉર્દુ ચોપાનીક.

(૬) " પ્રજાસંઘ " League of Nations, અને પ્રજા ઉપર
તેની અસર (and its effect on nations).

(૭) પોલીસવા—'હિંદી—

મુખ્ય સરકારનો તા. ૮-૭-૨૧ નો હરાવ નં. ૬૪૯.

(૮) " બદે માતરમ્ " (એ મથાળાવાળું ચોપાનીક.) રાજ પુરની

તા. ૨-૪-૨૧ ને રોજ આપેલા મહામહાસીના બાપુ-
વાળું, મહામહા બાપુના અપેક્ષા ચોપાનીકું.

(૧૨) બુલબુલોને હુમ્મત કે તીરાણા (Songs of the night-
ingales of liberty) બુલ બુલ કવિઓના રાષ્ટ્રીય
ગીતોનો સંગ્રહ.

(૧૩) વિદેશીઆ (૧૪) તુર્ક-એ-આલાત-કુદું ચોપાની. (૧૫)
Western monkeys (પશ્ચિમના વાનરો) હુદુંમા લખેલું.
મુજબ સરકારનો તા. ૧૩-૭-૨૧ નો ફરાવ નં-૭૪૬

(૧૬) બન્દેમાતરમ રાષ્ટ્રીય બતીશી.

(૧૭) બુલક કિશોર (૬૮) બન્દેમાતરમ મુનીએ પિતાની.
મુજબ સરકારનો તા. ૧૬-૭-૨૧ નો ફરાવ નં-૭૬૨

(૧૮) વીર બારત-હિંદી ચોપાનીકું.

(૧૯) બાગ્તીઓ કે ચેતવણી. "

મુજબ સરકારનો ફરાવ નં. ૭૮૬ તા. ૨૧-૭-૨૧.

(૨૦) ખુતબા-એ-મુબારક. તા. ૩૦-૪-૨૧ ને રોજ બખ્શોમા મળેલી
જોય કિન્દુઆ શીઆ કોન્ફરન્સના પ્રમુખનું બાપનું.
તા. ૮-૮-૨૧ નો હુકમ નં. ૯૩૯

(૨૧) શીરગીઆ (કમ્પીયમેન) અને મહાત્મા ગાંધી ઔર ચરખા
હિંદી ચોપાનીઆ.

(૨૨) અસદયોમી વીર બારત. (કાવ્યોનો સંગ્રહ) "

મુજબ સરકારનો તા. ૨૯-૭-૨૧ નો ફરાવ નં-૮૬૩.

(૨૩) બન્દેમાતરમ-પંજાબ [અમૃતસર] જાતીઆવાળા બાગમે લેલો.
વાસે અલ્પાચાર ઔર જનરલ ડાયરકી નીચતા (હિંદી ચોપાનીકું)

(૨૪) તીંગલે મમ (ગાંધીય ગીતો) હુદું ચોપાનીકું.

(૨૫) ગામાવજુ-ઉપગમે.

(૨૬) મોદા? કમ્પામી. [હુદું ચોપાનીકું]

(૨૭) આખા હિંદના ઉત્તેજાના ધામધ ૧૪૪.

(૨૮) ચંદ્રચંદ્ર કુર્બાન વિરુદ્ધ (જમાગીના અપેક્ષા કાગળક)

મુજબ સરકારનો તા. ૩૦-૭-૨૧ નો ફરાવ નં-૮૮૪.

(૨૯) તર્ક માનાત-હુદું ચોપાનીકું.

[૧]

મ. ડિ. પી. આઈનો તા. ૧૪-૯-૨૧ નો લાયબેરિ ન-૮૦૮૧

ડી. જી. બોપટકર પી. એ એસ. ડી સી. ડી. તરફથી છપાતું વિદ્યાર્થી-ધી ચુપીલ-નામનું આઠવાડિક ૫૧-૩-૨૭ બુધવાર પેક પુના રાજાઓના પુસ્તકાલય માટે મળુ નથી.

[૨]

ઉ. વિ ના. મે. એ. હ સાહેમના હુમ્મ નં. ૧૦૦૨૫ તા. ૧૩-૧૦-૨૧ ઉપરથી તેઓ માટેમે તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર સુધી પૂરા થતા ત્રણ માસની, પ્રાથમિક, તથા માધ્યમિક શાળાઓ અને ટ્રેનિંગ કોલેજો માટે મળુ કરેલી પુસ્તકોની યાદી સર્જની બાબુ માટે પ્રસિદ્ધ કરામા આવે છે.

નબર. પુસ્તકનું નામ જે બાપામા સા માટે પુસ્તક કિંમત.
પુસ્તક લખાએકુ મળુ કરવામા
હોય તેનું નામ આવ્યુ છે.

અનુગત વર્નાક્યુલર

૧ મેસામટિ, અમદાવાદ

તરફથી બપાએનુ

૨ "સુનદા હાથ"

અનુરાતી

મે. ડિરેક્ટર સાહેબે

ટ્રેનિંગ મંત્રાલયે

માટે ટેન્ડર બુક ૧-૦-૦

તરીકે અને ૬

વિ.ના. મે. એ. ડી.

સાહેબે પ્રાથમિક

અને માધ્યમિક

શાળાઓ માટે

લાયબેરિના પુસ્તક

તરીકે મળુ કરેલું

સરતું સાર્વજનિક વર્ષિક

શાળાલય અમદાવાદ

વાળાની

૩ તામેયક નીતિમ્યા.

"

કે

માધ્યમિક અને

પ્રાથમિક સંસ્થાઓ

માટે છતામ તથા

લાયબેરિના પુસ્તક ૦-૧-૦

તરીકે.

૩	"આગળ ધસો,"	ગુજરાતી	૧-૮-૦
			(કપડાનું પુરું)
			૧-૦-૦
	ઉસ્માન ખયલ ખુડખુડીઆ		(કાગળનું પુરું)
	અને		
	મહોબતસિંગજી.એમ.રાણા કૃત		
૪	સાક્ષીપયોગી નિયંધ સંગ્રહ	"	૧-૦-૦

(સહી) જી. એસ. ડેહરી.

એનપુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર

ક. વિ.

[૩]

(ક. વિ. ના. મે. એ. ઇ. સાહેબના હુકમ નં. ૧૦૫૧૬ તા.

૨૦-૧૦-૨૧ ઉપરથી)

હાઈ અને કોસ્ટલ સ્કેલોમાં આપવાની સરકારી સ્કોલરશિપો.

ઉત્તર વિભાગ

આ ઉપરથી ખેડૂત આપવામાં આવે છે કે ઉત્તર વિભાગના દરેક જિલ્લામાં સંસ્કારી છ. છ સ્કોલરશિપો આપવા સારા બુધવાર તા. ૨૫-૧૦-૨૧ આરિ ૧૯૨૨ તથા તે પછીના દિવસોએ ૧૧ વાગે નીચે જણાવેલા મધ્ય-સ્તરોએ હરિદ્વારની પરીક્ષા લેવામાં આવશે.

૧ અમદાવાદ

૪ ભરૂચ

૨ નડિયાદ (બેડા જિલ્લો)

૫ સુરત

૩ ગોધરા [પંચમહાસ્ત]

૨—હમાંની એક સ્કોલરશિપ માટે સામાન્ય રીતે બધા ઉમેદવારો સ્પર્ધા

કરી શકશે. જેનીછંદરાવત, કવુખી, કવુખી દરતાં વધારે પંજોત વર્ગ કે જેના

લોકો અંગ્રીજી કળવણીમાં પાછળ છે તેમની સ્પર્ધા માટે એક સ્કોલરશિપ

ખાસ હલાવટી રાખવામાં આવી છે. ચાર સ્કોલરશિપો સુલભમાન ઉમેદવારો

માટે રાખવામાં આવશે.

૩—એક કમિટી કે જેના પ્રેસિડન્ટ નરહારા હાઉસ્ટેયના હેડ માર્ટર થશે તેની મારફત દરેક મધ્યમચો પરીક્ષા સેવામાં આવશે. પરીક્ષામાં દાખલ થવાની અરજીઓ કરાવેલા છાત્રેલા ફોર્મ ઉપર કરવી, અને ઉમેદવારે જે નિશ્ચયના હોય તે નિશ્ચયની પરીક્ષક કમિટિના પ્રેસિડન્ટને કરવી; તા. ૧૫ મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૧ સુધી અરજીઓ અને દાખલ થવાની ફી કમિટિ સેશે, તે તારીખ પછી ફોર્મ પાલુ અરજી સેવામાં આવશે નહિ. અરજીના કરાવેલા ફોર્મની નકલો પરીક્ષક કમિટિના પ્રમુખ પામેથી મળશે.

૪—ઉમેદવારોની ઉંમર, પરીક્ષાના વિષયો, સ્ટોલરશિપની રકમ અને સુદત, કેટલી ફી આપવાની છે તે, વગેરે આમતની સંબંધી વિશેષ દલીલત નિયમોમાંથી મળી શકશે.

૫—નિયમોનો નકલો પરીક્ષક કમિટિના પ્રેસિડન્ટને અરજી કરવાથી મારફત મળશે. ઉત્તર વિભાગની તમામ સરકારી અને મદદ મેળવનારી એંગ્લો-વનોક્યૂલર સ્કૂલોમાં જલ્દિયાત મોડવાના પાટીઆ ઉપર જે નિયમોની નકલો મોકલવામાં આવી છે

ઉ. પિ. એ. ઇ. ની એશિસ, અમદાવાદ. } (સહી) જે. એમ. કાદરી,
તા. ૧૯ મી ડિસેમ્બર ૧૯૨૧. } એ. ડી. કી. વિભાગ.

મિડલ સ્કુલ સ્ટોલરશિપો.

આથી ખપર આપવામાં આવે છે કે ઉત્તર વિભાગના દરેક નિશ્ચયમાં નવ સ્ટોલરશિપો આપવા શુદ્ધ તા. ૨૭ મી જાન્યુઆરિ ૧૯૨૨ તથા તે પછીના દિવસોએ ૧૧ વાગે નીચે લખેલા મધ્યમચોએ દરિયાઈની પરીક્ષા સેવામાં આવશે

૧ અમદાવાદ

૨ બરુચ

૨ નરિઆદ [એકા નિશ્ચય]

૪ સુરત

૩ ગોધરા [નવમદાસ]

૨—નિયમોની જે સ્ટોલરશિપો માટે સામાન્ય રીતે બધા ઉમેદવારોમાં દરિયાઈ કરશે. જેનીકરજામવ, કલુમી, કલુમી કરતા પછાત વર્ગના જે જે અંગ્રેજ કેળવણીમાં પાત્ર છે તે કોઈની રજા માટે જે સ્ટોલર

રૂપવામાં આવી છે ચાર સ્કોલરશિપો સુસલમાન માટે, અને તા. ૧૬ જુલાઈ ૧૯૧૨ ના કેળવણી ખાતાના સરમરી ફરાવ નં. ૧૮૨૬ અને તા ૮-૧૦-૧૯૧૭ ના હુકમ નંબર ૨૪૨૮ થી બરી રાખેલી ૩ પુ ની એક સ્કોલરશિપ હલમ વર્ગો માટે ગખનામાં આવશે.

૩-દરેક મધ્યમ્યગે પરીક્ષા એક કમિટી ભારત દેશમાં આવશે. તે કમિટીના પ્રમુખ સરમરી હાઈસ્કૂલના હેડમાનગ ગણાશે. પરીક્ષામાં બેસવાની અરજીઓ ફરવેલા છાપેલા ફોર્મ ઉપર દરેક આ ફોર્મની નકલો પરીક્ષક કમિટીના પ્રમુખ પાસેથી મળી રાખશે. ઉમેદવાર જે જિલ્લાના હોય તે જિલ્લાની પરીક્ષક કમિટીના પ્રમુખને અરજીઓ મોકલવી તા ૧૫-૧૨-૨૧ સુધી અરજીઓ અને ફી કમિટી સ્વીકારશે. તે તારીખ પછી ફોર્મ પણ અરજી સ્વીકારનામાં આવશે નહિ.

૪-ઉમેદવારની ઉમર, સ્કોલરશિપની રકમ, અને મુદત, કેટલી ફી આપવાની છે તે વગેરે બાબતની સધળી વિશેષ હનીકત નિયમોમાં આપેલી છે નિયમોની નકલો પરીક્ષક કમિટીના પ્રમુખને અરજી કરાધી મફત મળશે. ઉત્તર વિભાગની તમામ સરકારી તેમજ મદદ લેનારી મુખ્ય મુજરાતી નિયામોમાં જાહેરખબર ચોંટવાના પાટીઆ ઉપર પણ તે નકલો ચોંટવામાં આવી છે.

ઉ બા. ના એ. ઇ. સાહેબની આશિષ } સહી જે. એસ દાદરી
અમદાવાદ તા ૧૯-૧૦-૨૧ } એ હ ઉ વિભાગ

હાઈ અને સ્પેશ્યલ સ્કૂલોમાં આપવામાં આવતી કાઝી શહાબુદ્દીન સ્કોલરશિપો.

આથી ખબર આપવામાં આવી છે કે કાઝી શહાબુદ્દીન એન્ડાઉમેન્ટ ફંડમાંથી અમદાવાદ અને ખેડા જિલ્લાની કોઈ પણ જાહેર સ્કૂલના સુસલમાન ઉમેદવારને હાઈ અને સ્પેશ્યલ સ્કૂલમાં પચ પાચ રૂપીઆની જે સ્કોલરશિપો આપવા સાર તા ૨૫-૧-૧૯૨૨ ને રાત બુકને રોજ આ તે પછીના દિવસોએ ૧૧ વાગે હજિરાની પરીક્ષા અમદાવાદ અને નડિઆદ સગકારી હાઈ સ્કૂલોના મકાનમાં આવુ નિયમો મુજબ તેનામાં આવશે.

અરજી તથા પરીક્ષામાં બેસવાની ફી તા ૧૫-૧૨-૧૯૨૧ સુધી અમદાવાદ તથા નડિઆદ મધ્યમ્યજના પ્રેસિડન્ટ લેશે.

અમદાવાદ } સહી. જે. એસ દાદરી
તા ૧૯-૧૦-૨૧ } એ હ ઉ વિભાગ

ચર્ચાપત્ર.

મહેરબાન પ્રે. રા. ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપલ સાહેબ, અને ગુજરાત સાળાપત્રના તંત્રી અને પ્રકાશક સાહેબની હાજુરમાં, મુ: અમદાવાદ.

છનાબમાં વડવાણુ રોડ તાબે કરખે ખોદીની દુગ્ધ નિશાળના મહેતાજી છોટાલાલ બુદરાસ શાહની સલામ સાથે નમ્ર અરજ કે,

નીચેના પ્રશ્ન સાળાપત્રના ચર્ચાપત્રમાં છંપાવવા તથા તેના ચોખ્ખા ઉત્તર મળવા નમ્ર વિનંતી છે.

૩૭ સાતમી ચોપડી પાઃ ૪૦ (ચાળીસ) સ્વર્ણદંડ, કવિતા; હોટી છેલ્લી મિનિટમાં મેલ થણા દયાય.

જે લાખ ને હાસી હજાર જાય.

છઠી ચોપડી પાઃ ૮૪. મરમીની ગતિ. પૃષ્ઠ ૨૩૬ માં લખ્યું છે કે મરમીના મોજની વેગ પ્રત્યેક સેકન્ડમાં એક લાખ હાસી હજાર માર્કલનો છે.

મરમીનો વેગ અને પ્રકાયનો વેગ એકજ સરખો હશે ?

જો સરખો હોય તો મિનિટમાં એક લાખ હાસી હજાર માર્કલનો છે, કે સેકન્ડમાં એક લાખ હાસી હજાર માર્કલનો છે તે જણાવવા મહેરબાની કરશેજી.

૨૭ છઠી ચોપડી પાઃ ૮૨. ગુસ્તવાકર્ષણના પાઠમાં લખ્યું છે કે

“ ગુસ્તવાકર્ષણ રજકણોના સપ્રમાણમાં વધે છે. ને અંતરનો વર્ગના વ્યસ્ત પ્રમાણમાં ઘટે છે.

સાતમી ચોપડી પાઃ ૬૮. સરતી એટ; પૃષ્ઠ ૮૯ હોટી છેલ્લીમાં લખ્યું છે કે ગુસ્તવાકર્ષણના નિયમ પ્રમાણે પૃથ્વી પર સ્થિત આકર્ષણ થાય છે તેના કરતા ચંદ્રનું આકર્ષણ ત્રણરે થાય છે તો આ બાબત હિસાબ ગેણી સાચીત કરવા નમ્ર અરજ છે.

લાખમાં તરીકે,

રજકણોનું પ્રમાણમાં પૃથ્વીથી સૂર્ય ૩૦૦૦૦૦ તથા લાખ ગણો મોટો છે, તે પૃથ્વી ચંદ્રથી ૮૦ ગણો મોટો છે, એટલે ચંદ્રથી સૂર્ય ૨૪૦૦૦૦૦૦ થી કરોડ ચાળીસ લાખ ગણો મોટો છે, એટલે ચંદ્ર કરતાં સૂર્યનું આકર્ષણ રજકણોના પ્રમાણમાં થી કરોડ ચાળીસ લાખ ગણું વધે. ને ચંદ્રથી સૂર્ય ચારસે ગણો છેટે છે, માટે ગુસ્તવાકર્ષણ $400^2 = 160000$ ગણું સૂર્યનું આકર્ષણ ઘટે; માટે $16000000 = 160$ ગણું આકર્ષણ સૂર્યનું ચંદ્ર કરતાં થાય છે તો ગુસ્તવાકર્ષણનો નિયમ ખોટો હોવો જોઈએ; તો આ બાબત તો ચોખ્ખા મુલાકા મેળવવા સહ ચર્ચાપત્રમાં છંપાવવા અરજ છે.

તા. ક. અંતરના વર્ગના વ્યસ્ત પ્રમાણને બદલે મારા ધાર્યા પ્રમાણે
અંતરના ધનના વ્યસ્ત પ્રમાણમાં ઘટે, છે એમ હોયું જોઈએ તો આ બાબત
સત્યાસત્યનું સંશોધન થવા અરજ છે,

છાટાલાલ ભૂધરદાસ શાહ,

ખોડ. દ. ગુ. નિશાળના મહેતાશ્રી.

[૨]

મહેરમાન ગુજરાત શાળાપત્રના તંત્રીશ્રીની સેવામાં. મુ. અમદાવાદ.

જત આપે આપના ઈ. સ. ૧૯૨૧ ના સપ્ટેમ્બર માસના શાળાપત્રમાં
ઉધાર જંદ સંબંધી લખેલા મહારા ચર્ચાપત્રને સ્થાન આપી મને ઉપદ્રુત કર્યો
છે, પરંતુ એનો ખુલાસો સંતોષદારક જણાતો નથી.

ગીતં વાદ્યં નર્તનં ચ ગ્રયં સંગીતમુચ્યતે । અર્થાત્ ગીત, વાદ્ય અને
નૃત્ય એ ત્રણેનું સમુદાયવાચક નામ “સંગીત” કહેવાય છે. મારી
સમજ પ્રમાણે ગીતસંગા કાબ્યને માટે છે અને કાબ્યમા જંદબદ્દ કાબ્ય-
રચનાનો સમાવેશ છે; વાદ્યસંગા સ્વરને માટે છે અને સ્વરમા રાગ-
રાગણીના સ્વરૂપનો સમાવેશ છે, નૃપસંગા તાલને માટે છે, અને તાલમા
કાળમાત્રાનો સમાવેશ છે; છતાં ભાઈશ્રી બાપાલાલ મારા ચર્ચાપત્રના જવા-
બમા લખે છે કે:—“પિંગળના નિયમોનું બંધન કાબ્ય બનાવનાર કવિને
જેટલું છે તેટલું ગાનારને નથી હોતું, બદલે જરા પણ નહિ.” એ કેટલું
અધુ વિપરીત કહેવાય ?

વળી એકતાલાની બાબતમાં પણ ચારમાત્રાનો એક તાલો પ્રો. ખાસો-
બક્ષશ્રી વાચનમાળાના નોટેશન [Notation] ભાગોમાં જોવાની બહો-
મણી ઠરે છે, પરંતુ એકતાલાને વિસ્તૃત અર્થમા લઈએ ત્યારે તો ગમે તેટલી
નાનાતાં મરખા ખંડ પાડીને દરેક ખંડમા એકએક તાલ યોજવાથી એક
તાલો થઈ શકે છે. જેમ દાથીના પગલામા પ્રાણિમાત્રનાં પગવાનો સમાવેગ
થઈ જાય તેમ સર્વ તાલનો સમાવેશ એકતાવામા થઈ શકે, તેથી કંઈ
જુદા જુદા તાલને માટે નિર્માણ કરેલી માગાઓમા વધઘટ કરવાનો અધિકાર
કોઈને પ્રાપ્ત થતો નથી; એટલે ઉધાર જંદ એક માત્રાનો હોવા છતાં સોળ-
માત્રા કરવાની છૂટ લેવામા તેમજ તેનાં તાલસ્થાન ચામકારોએ નિર્ણયિત
કરેલાં હોવા છતાં યથેચ્છ તાલસ્થાન યોજવામા હંદાપણ નથી પરંતુ સત્યનેજ
સત્યરૂપે સ્વીકારી લેવામાં સારથાહી મનુષ્યોની શોખા છે. સુત્રેષુ કિં મહુના ।

નડીયાદ

લી. આપનો આગ્રહિત એવક,

પ્રવચક.

તા. ૨૮-૧૦-૧૯૨૧

૮૦	શકરચંદ ઉમેદચંદ શાહ	૨૭	૧૦૫	ડાહ્યાલાલ અમિલખ મહેતા	૨૬૩
૮૧	છાને ભગવાન પટેલ	૨૭૧	૧૦૬	પુરજીલાલ દુન્યાલાલ પ્રતાપગદીઆ	૨૬૪
૮૨	જેશંદર વિશ્વનાથ પટેલ	૨૭૧	૧૦૭	બહિચરભાઈ મચિરભાઈ પંડ્યા	૨૬૩
૮૩	મહીપતલાલ અંબારામ પટેલ	૨૭૧	૧૦૮	આલેબા ગણીઆ ગુડારમા	૨૬૩
૮૪	શિવચંદર જ્વેશંદર નવાડી	૨૭૧	૧૦૯	ગણિલાલ ગીરમરદાસ કડીઆ	૨૬૩
૮૫	અમરસિંહ જીવજી પટેભાર	૨૭૦	૧૧૦	વજસલાલ પુરશોતમ બપાસ	૨૬૩
૮૬	આશાભાઈ સોમશીભાઈ પટેલ	૨૭૦	૧૧૧	હરિલાલ દેવીદીન કામરત	૨૬૩
૮૭	દાદીબાઈ મોનસીંગજી ગોવીંદાની	૨૬૮	૧૧૨	સેવક ગુલામ મોહીસુદીન	
૮૮	જેશંદરલાલ મોહનલાલ નવાડી	૨૬૮	૧૧૩	અમનુદલા અલસી	૨૬૨
૮૯	હિમતસંગ નથીભાઈ વાણેચ	૨૬૮	૧૧૪	બીખાલાલ કળીદાસ સુતાર	૨૬૧
૯૦	નણીમીયા મહમદમીયા સેવક	૨૬૭	૧૧૫	વિદુલાભાઈ હારભાઈ પટેલ	૨૬૧
૯૧	પ્રાણીજીવન બીલાખીદાસ પોરખ	૨૬૭	૧૧૬	કમ્પભાઈ રેખસંગ સોલંકી	૨૬૦
૯૨	મહેતલાલ મેળદેવ બપાસ	૨૬૭	૧૧૬	દાજીરાજ અબ્બેરાજ પરમાર	૨૬૦
૯૩	પરમાનંદ ગીમનલાલ પોરખ	૨૬૬	૧૧૭	નાથલાલ મોતીરામ જોશી	૨૬૦
૯૪	કેજીશંકર મોહનલાલ ઉપાધ્યાય	૨૬૬	૧૧૮	રસ્તમખીયા જીવાગીયા મલેક	૨૬૦
૯૫	રણજીદ જીમનલાલ ઉપાધ્યાય	૨૬૬	૧૧૯	કેશનલાલ મોહનલાલ પટેલ	૨૫૯
૯૬	શીવાભાઈ કપરેભાઈ પટેલ	૨૬૬	૧૨૦	કેશનલાલ વેલ્લીચંદ શાહ	૨૫૯
૯૭	હરિશંકર મેળજી પંડ્યા	૨૬૬	૧૨૧	ડાહ્યાભાઈ અંબાશંકર દાકર	૨૫૯
૯૮	વેલાબાઈ રેવનદાસ કડવા પાટીદાર	૨૬૫	૧૨૨	ડાહ્યાભાઈ વાલજીભાઈ પટેલ	૨૫૯
૯૯	તલકચંદ કળીદાસ શાહ	૨૬૫	૧૨૩	ગોદનદામ જીવદામ પટેલ	૨૫૯
૧૦૦	દસમુખરામ બહિચરદાસ કડીઆ	૨૬૫	૧૨૪	સોમાલાલ રેવાચંદ ભાવસાર	૨૫૮
૧૦૧	નર્મદાશંકર રવિશંકર ઉપાધ્યાય	૨૬૫	૧૨૫	આસીર મુસેન વીલાયત મુસેન શેખ	૨૫૭
૧૦૨	નારણભાઈ કાશીભાઈ પટેલ	૨૬૫	૧૨૬	દેશાભાઈ પુનભાઈ બપાસ	૨૫૬
૧૦૩	પુરશોતમ હરજીવન જોશી	૨૬૪	૧૨૭	સારાભાઈ જીવાભાઈ પટેલ	૨૫૬
૧૦૪	બખસદાસ પુસાલાસ મોદી	૨૬૪	૧૨૮	કરસનદામ રેવાભાઈ પટેલ	૨૫૫

૧૭૭	શાતીલાલ નીકમવાળ શેઠ	૨૩૧	૧૮૫	નાયાભાઈ રણછોડભાઈ પટેલ	૨૨૧
૧૮૦	અબ્દુલ્લાહીયા કલેમીયા ગેળ	૨૨૬	૧૮૨	વિઠ્ઠલદાસ મળીદાસ શાહ	૨૨૧
૧૮૧	જીવદાસ જગમોળ પટેલ	૨૨૮	૧૮૩	ગુણીદાસ રાકરદા	૨૨૦
૧૮૨	કેલુદીન હુકરજી સોયદ	૨૨૬	૧૮૪	અમરવત્તાલ મોમિયર પડ્યા	૨૨૦
૧૮૩	અરુણદાસ ગોવિંદભાઈ પટેલ	૨૨૦	૧૮૫	મગનનાથ પુખદાસ શાહ	૨૧૯
૧૮૪	મહમદમીયા હુસમનશીયા મરેક	૨૨૬	૧૮૬	સાનથદર મોહનલાલ દવ	૨૧૮
૧૮૫	નામભાઈ રામસગલ વાલેના	૨૨૮	૧૮૭	નાયાલાલ મુળચ દમણ દસાઈ	૨૧૮
૧૮૬	મણિમયજી ગુલામજી ગાંધી	૨૨૭	૧૮૮	મરતલાલ રાત્રાભાઈ પટેલ	૨૧૫
૧૮૭	નરસિંહદર દેવાચંદ ગોસ	૨૨૫	૧૮૯	મોહનલાલ ગણપતરામ ત્રિવેદી	૨૧૬
૧૮૮	જીવિભાઈ ભરમસિંહ ગોહિલ	૨૨૫	૨૦૦	પીરભાઈ ભીમજી કસ	૨૧૦
૧૮૯	મણિલાલ નાથલાલ વાડી	૨૨૩	૨૦૧	ચતુરભાઈ રાત્રાભાઈ પટેલ	૨૦૦
૧૯૦	સ્વયંદ હોડાલાલ શાહ	૨૨૩		(અપૂર્ણ)	

*કેડું.

અર્થોપનનો ઉત્તર.

મિ હોડાલાલ બંધદાસન્ટી, ૧ સી અર્થોના ઉત્તરમાં જ્યાંનવાનું કે "ત્રિવેદી" મંગલને અદ્યે 'સોનડ' અગ્ર વાચ્યો તે સુધારે નથી માત્રની ચોપડીમાં ફરેલા છે

૨ ૦૧૪ના અર્થોપનનો ઉત્તર આપતાં વર્ગમાં આપીશું.

શાળાપત્ર જોડિશ.

પુસ્તકનો સ્વીકાર.

સંસ્કૃત પ્રવેશિકા, ભાગ ૧ લો.

લેખક પં. મયાશંકર અંબાશંકર શર્મા.

આ પુસ્તકના લેખક સાન્તાકુઝ ગુરુકુળના મુખ્ય સંસ્કૃત અધ્યાપક છે. તેમનું પુસ્તક એક જુદીજ રીતીથી રચાયું છે. સંસ્કૃત ભાષા હાલ બોલાતી નથી, તેના વ્યાકરણના નિયમો વિદ્યાર્થીવર્ગને અથરા પણ પડે છે. સંસ્કૃત ભાષાના વ્યાકરણનું જ્ઞાન મેળવવું એ એક સુસ્કેલ કામ મનાય છે, આથી રા. શર્માએ વ્યાકરણને ગોણપદ આપી માત્ર ભાષાજ્ઞાન વિશેષ આપી તે દ્વારા આકર્ષકરી રીતે વ્યાકરણના રૂપો સીખવે છે. વાક્યોની પસંદગી ઉપયોગી તથા અનુકૂળ છે. સંધિનિયમોનો ઉપયોગ કાઢી નાખ્યો છે. કેટલેક રચણે છાપવાની બહો છે પણ બહુ જૂજ છે. સામાસિક, શબ્દો, અપરિચિત કે અરૂઢ પદોનો ઉપયોગ ન થયો હોત તો સરળતામાં વૃદ્ધિ યાત. પુસ્તક વિદ્યાર્થીને અનુકૂળ થાય તેવું છે.

(રાજાપત્ર ઓદિસ)

ક્રમાંમ પત્રક.

ભરૂચ જિલ્લો:—

ક્રીસનાઠ તા. ભરૂચ

સદ્ગૃહસ્થો તરફથી ર. ૨૦-૧૨-૦

ક્રમાંમના

"

હરિભાઈ બાઈજીભાઈની } ર. ૩૦ આપી.
વિધવા બાઈ મંગા. } રૂંદલ જમાડી.

ત્રાકળ તા. વાગરા

મોદી બીલાલ મુસાભાઈ ર. ૫ મિહાઈના.

ગજેરા તા. જાન્યુસર

સાદ નાથાભાઈ પુરગોતમ ર. ૩૦ બધી

રૂંદલોમા લાડુ વહેઆ.

"

અરેજાની બાઈ કુચળ ર. ૧૫૧ બધી

રૂંદલો જમાડી.

"

સદ્ગૃહસ્થો તરફથી ર. ૧૫૧ બધી

રૂંદલો જમાડી.

નેણાવી તા. વાગરા

અમીન ચિરાગાઈ જેઠાભાઈ ર. ૨૫-૦-૦

રૂંદલ જમાડી.

બંકેશ્વર તા. સદર

મે. ઉ. વિ. ઓગસ્ટ. કન્સપે. સા. ર. ૩-૦-૦

કન્યારાળા

પતાસા વહેઆ.

કરવાડા તા. ભરૂચ

હરિભાઈ અરેજાઈ પટેલ } ર. ૧૫-૧૨-૦ } લુગાઈ

મુરત જિલ્લો:—

કુંતા

વે. રાજાભાઈ મોતીરામ રૂ. ૮-૦-૦

મિહાઈ વહેંચી.

સહેર

મે. એ. ધ. સા. જો. એસ. કાદેરી રૂ. ૨ ૦ ૦
પતાસા.

ધાગલધરા તા. વસસાક

પટેલ નીચજી રામા કોળી રૂ. ૨૫-૦-૦ તું
ધડિયાળ એક.

દેખમપરા

લુહાર નરોત્તમ દયાળ રૂ. ૧૫-૦-૦ ધડિયાળ એક.

સહવાવ

નસરવાનજી ફીરજી રૂ. ૬-૦-૦ મિહાઈ વહેંચી.

વેસુ તા. ચોર્ધાસી

ચોવી કરસનદાસ બીમજી રૂ. ૪-૦-૦ પતાસાં.

શેઠ. પેરતનજી ડેસાભાઈ મારકસ રૂ. ૩૦-૦-૦ પુસ્તકો.

ઉમરા તા. ચોર્ધાસી

સરંગ જીવાભાઈ દીવા રૂ. ૬૦-૦-૦ લાપસીનું
ભોજન.

ભોરભાડા તા. ચોર્ધાસી

ચમુનાચરાવ વિહારાવ તલાડી } રૂ. પેશાખંખાનું
તથા વલવભાઈ મીઠાભાઈ } બંધાવ્યું.

વલવભાઈ મીઠાભાઈ સીવવાનો સચો. રૂ. ૩૦ નો

દેવગઢ ઘાટીઆ રોડ:—

ગોધંબા

રા. બ. સુભમસિંહજી મહારાજ } રૂ. ૪૫૦૫૩૩
રા. રા. દિવાન સા. મોતીભાઈ લલ્લુભાઈ } તથા ૬૫૩.

પીપલોદ

રા. રા. હીનકરગપ અચરતલાલ સેયદ રૂ. ૨-૦-૦ પતાસા.

રા. રા. મોતીલાલ લલ્લુભાઈ પારેજી } રૂ. ૧૪-૧૫-૬ મિહાઈ,
એમ. એ. એસ. એન. બી. } પુસ્તકો નગેરે.

રેવાકાંઠા એજન્સિ:—

મેવલી

હાકોર લાંબેજી સામતસિંહ એમજી રૂ. ૫-૪-૦ ટોળીઆ
અને માન્દપાઝ.

સંજેડ મેવાસ

પટેલ જયેશ કાભઈ તથા } રૂ. ૧૫ ૦ ૦ રૂલ જમાડી.
ગોધાગલાસ હરિલાલ દેસાઈ } રૂલ જમાડી.

નાની સાબ

પ્રજુદાસ નાગજી પટેલ

પાલજીપુર એજન્સિ:—

સુધગામ

પ્રે. સા. કુમારચી જોડમા વખતસિંહજી ગોડીલ સા. રૂ. ૫-૧-૩
મિહાઈ

મહીકાંઠા એજન્સિ:—

સાંઘા.

ગાખડના શેઠ દારકદાસ ધરમચંદ રૂ. ૨૫-૦-૦ ધડિયાળ એક
(અપૂર્ણ.)

જાહેરખબર.

નવરોજી પેસ્તનજી વકીલ સ્કોલરશિપ.

નીચે લખેલા સ્કોલરોને ઓગસ્ટ ૧૯૨૧ માં લેવાએલી એન. પી. વકીલ સ્કોલરશિપની હરીફાઈની પરીક્ષામાં એન. પી. વકીલ સ્કોલરશિપ આપવામાં આવી છે.

નં. નામ ઉમર નિશાળનું નામ સ્કોલરશિપની ટીકા

વર્ગ એ.

રકમ

૧. હરબાળા એચ. ૧૩
મહેતા.

રૂ. ૪

વર્ગ બી.

૨. મન્દુમતી સી. ગેડ ૧૪

રૂ. ૫

વર્ગ ક.

૩. ફેની ગીમી ૧૧

રૂ.

વર્ગ ડ.

મે. ઉ. બાગના એ. ઇ.
મા. ની ઓફિસ, અમદાવાદ.
૨૫-૮-૨૧.

(સહી) એ. એમ. ત્રિપાઠી
ઓફિસ. ૪-૨-૫૬૨૨ વંતી.

જાહેરખબર.

નોતિસ પાકો સીખવવા માટેની પરિક્ષા આ કોલેજમાં તા. ૨૫-૭-૨૧ ના રોજ લેવાઈ હતી અને તેમાં સૌથી સારા નંબરે સુમદ્રાબેન છોટાલાલ આગ્યા હતાં, જેથી તેમને રૂ. ૨૦૦નો મોનાનો ચાંદ તા. ૧૮-૧૦-૨૧ ના રોજ આપવામાં આવ્યો છે.

અમદાવાદ.

મહાસક્ષમી ટ્રેનીંગ કોલેજ
તા. ૨૨-૧૦-૨૧.

A. M. SHILLIDY.
(એ.) લેડી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ,

એકમે પંત્રીસ આંકની ચોપડી-કોષપથ્ય ગામની કોષપથ્ય શહેરની સાંજનિક લાયબ્રેરિને બુકપોસ્ટ સ્ટ્રસ્ટરના પાંચ આના મોકલવાથી જ્યાં સુધી સીલીક હશે ત્યાં સુધી ભેટ અપાશે.

તિલકચંદ તારાચંદ વેદ. સુરત.

તહેરખખર.

અહીંની તાલુકા સૂક્ષ્મ પહેલા સ્પેશીયલ માસ્કને પોતાના ધણી જુના વખતના અનુભવથી ધણી સારા પ્રમાણથી નીચે પ્રમાણે ગુજરાતી ચોપડીઓ ની નોંધ બહાર પાડી છે.

ગુજરાતી ૧ લું ધોરણ

„ ૨ લું „

„ ૩ લું „

„ ૪ લું „

„ ૫ લું „

આ નોંધનો ધણી જુના અનભવી માણસને બતાવતા અભિપ્રાય સારો આપેલો છે, તો મહેરમાની દરી એક વખત ચેમ્પલ મંગાવવા કૃપા કરશો. પસંદ નહિ પડે તો પૈમા પાઠા આપવામા આવશે. તેમજ અહીંના હેડ-માસ્ક તર સાહેબે ગુજરાતી ચોથા, પાંચમા, અને છઠ્ઠા તેમજ અગ્રેજી ધોરણ પહેલા, બીજા અને ત્રીજાને માટે બ્યાન્કરણ ધણી સાઈ બનાવેલું છે જેની કિંમત ૦-૧-૦ છે તો મંગાવવા કૃપા કરશો.

ગાહ કેશવલાલ કુલભણ,

લીમરી.

“ બાળશિક્ષણસાહિત્ય. ”

સ્કૂલો તથા લાયબ્રેરીમાં ટાંગવા લાયક જ્ઞાનદર્શક જોડો.

બોધવચનો ૧ લી ચોપડી-૦-૪-૬	બોધવચનો ૧ લી ચોપડી-૦-૪-૦
„ ૨ છ „ ૦-૪-૬	„ ૨ છ „ ૦-૩-૦
„ ૩ છ „ ૦-૪-૬	„ ૩ છ „ ૦-૪-૦
આકૃતિ બૃહ લેખન „ ૦-૩-૦	„ ૪ થી „ ૦-૩-૦

૦ ધાર્મિક ચિત્રોની પઝલ બોક્સીસ.

પઝલ બોક્સ નં. ૧ ૦-૪-૦	પઝલ બોક્સ નં. ૪ ૧-૦-૦
„ નં. ૨ ૦-૬-૦	„ નં. ૫ ૧-૮-૦
„ નં. ૩ ૦-૮-૦	„ નં. ૬ ૨-૧૨-૦

વધુ વીગત માટે નીચેના સરનામેથી અમારું કેટલોગ મંગાવી વાંચો.

જીવજીલાલ શંકરલાલ શાહ. ઠે. કોલાગાડી રતનધામ-વડોદરા.

લેખનકળા કોપીખુકો.

ગુજરાતી અને બાળબોધ ૭ નંબરમાં

દરેક નંબરની કિંમત અઢી આના.

કેળવણી ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખાઈ ઇલાકાની ગુજરાતી નિશાળોમાં અલાવવાને મંજૂર કરી છે.

૨૫૦ અને તે ઉપરાંત કોપી ખરીદનારને મેંકડે ૧૫ ટકા કમિશન આપવામાં આવશે. પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ પણ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ.

એપીઓ સાથે બીજા પુસ્તકો મંગાવનારને સેક્ટે એક ટકા હકસાઈ લઈ મોકલવી આપવા ગોઠવણ રાખી છે. મળવાનું ઠેકાણું—મહાભાઈ જગજીવનદાસ એન્ડ સન્સ. લેખનકળા એપીએમની ઓફિસ—શુભી દાગકાવેલી પોસ્ટ ઓફિસ સામે નંબર ૨૧૭—મુખ્ય.

દરકત શિક્ષક કોપીખુકો

ગુજરાતી અને બાળબોધ આ નંબરમાં દેખવણી ખાતાના મે. ડિરેક્ટર સાહેબે મુખાઈ ઇલાકાની દરેક ગુજરાતી નિશાળમાં અલાવવાને મંજૂર કરી છે. લગાઈને લીધે દાખલના બાવ બેહદ વધી જવાથી મે. ડિરેક્ટર સાહેબના નં. ૬૧૧૪૫, ૧૯૧૭-૧૮ ની સાધના હુકમથી હાલ ચોડા વખત માટે અઢી આના દરેક નબરની કિંમત રાખી છે અને ૩૦૦ તથા તેથી વધુ કોપી ખરીદનારને હાલના સેક્ટે (૧૫) ટકા કમિશન ઉપરાંત પેકિંગ અને રેલ્વે ખર્ચ આપવામાં આવશે, પણ પોસ્ટ મારફતનું કે સ્ટેશનથી આગળનું ખર્ચ આપવામાં આવશે નહિ. દરકત શિક્ષક કોપી ખુકોની સીલ જેના દરેક નંબરને બંધ બેસતી ૧ થી ૮ નંબરની, દરેક બોક્સમાં એકજ વાતની દા. ૬ કિંમત રૂ. ૦૧૧ નહી.

મળવાનું ઠેકાણું—આદરજી કાવસજી માસ્તર.

કે. નં. ૧૦ ઘોળી તલાવ—મુખ્ય